BEDAE PRESBYTERI

ANGLOSAXONIS, THEOLOGI SVO aeuo celeberrimi, opus planè nouum.

CVI INSVNT

En nouam operum BEDAE portiunculam tibi candide Lector damus, imprimũ ex uetustissimo corruptissimoq; codice, qui unicus nobis fuit, typis nostris ea qua potuimus diligentia transformatã. Quam si probare te senserimus, eiusdem longe maiora, quæ penes nos sunt manu scripta, propediem exhibituri sumus. Illis interim felix fruere.



Cum priuilegio Cæsareo in annos sex.

BASILEAE

M. D. XXXIII.

EORVM QVAE PRAECIPVA habentur in hisce BEDAE opusculis, Elenchus admodum succinctus.

INDICIS FINIS.

BEDAE PRESBYTERI

IN SAMVELEM PROPHETAM, ID EST, REGVM LIBRVM PRIMVM, ALLEGORICA EXPOSITIO.

PROLOGVS.



Rom.15 Q VAECVNque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem scripturarũ
1.Cor.10 spem habeamus. Et alibi: Omnia in figura contingebãt illis. Scripta sunt ad correptionẽ nostram in quos fines seculorũ deuenerũt. Sed & beatus apostolus Petrus dominicæ incarnationis, passionis, & posterioris gloriæ tempora cõmemo-
Act.3 rans, dicit inter cætera: Et omnes prophetæ à Samuel, & deinceps qui locuti sunt, etiã annunciauerũt dies istos. Si enim ad nostram correptionẽ, doctrinã, uel consolationem omnia scripta sunt: nec soli Hieremias & Esaias, cæterique tales qui uerbis futura signauerũt, sed & Samuel Ionas & Ezra, eorumq; consimiles, qui præterita, uel sua, uel aliorum gesta, siue dicta conscripsere, dies istos, hoc est nouæ gratiæ luce radiantes insinuant: insistendũ nobis summopere est, & pro suo cuiq; modulo Christi iuuante gratia nitendum, ne ea quæ propter nos scripta sunt, nostro nos torpore uel incuria qua si aliena prętereant. Sed quo sensu in his correptionẽ, qua ratione doctrinã, quo intellectu consolationem nanciscamur, qualiter omnia dies istos loquanẽ & annuncient, solicite ac uigilanter intendamus: imitãtes pro captu nostri ingenioli scribam illum doctum in regno cœlorũ,
Math.13 qui profert de thesauro suo noua et uetera. Nam si uetera tantũmodo de thesauro scripturarũ proferre, hoc est, solas literæ figuras sequi Iudaico more curamus, quid inter quotidiana peccata correptionis, inter crebrescentes ærumnas seculi consolationis, inter innumeros uitæ huius errores spiritalis doctrinæ legentes, uel audientes acquirimus, dum aperto libro, uerbi gratia, beati Samuelis, Elcanam uirũ unum, duas uxores habuisse reperimus: nos maxime, quibus ecclesiasticæ uitæ consuetudine longe fieri ab uxoris cõplexu, & cœlibes manere propositum est: si non etiam de his & huiusmodi dictis allegoricũ nouerimus exculpere sensum, qui uiuaciter interius castigando, erudiendo, consolando reficit? Vnde tuo crebrò dilectissime ac desiderantissime omniũ qui in terris morantur antistitũ Acca prouocatus hortatu, tuis fretus orationibus, memorati Prophetę, qui tunc uocabatur uidens, scripta perlustrans, si quid donante illo, qui ei multa spiritalia dedit uidere, spiritale ac mysticum poteram contueri, literis mandare curabo. Et post qualemcunq; expositionem beati Lucę dictorũ, quibus euangelicos, uel ipsius domini, uel apostolorum eius actus describit: etiam hunc sanctissimũ domino ex matris utero Nazaræũ, non minus suis in scriptis euangelistę, quã historici functũ officio probare satagam: quippe qui & ipse omnia mediatoris dei & hominũ, hominis Iesu Christi sacramẽta, figurato fidelis historiæ, sed plenissimo designauit eloquio. Denique ut de cęteris taceam, sinus Dauid, locum natiuitatis, officium pastoris, ruborem ac pulchritudinem aspectus, modum unctionis, insigne uirtutum, pondus tribulationum, & promissi olim regni gloriã, recte cõsideres, si quanta in his singulis fidei & ueritatis euãgelicæ cõgesta mysteria sint, cernas. Verũ hæc suo loco planius: nunc ex ordine iniunctũ opus, superno solũ fidens auxilio, & patrũ uestigia sequens, aggrediar. Et si quidem multorũ, ut desidero, meus sudor utilitati & commodo profuerit, multa me donandũ mercede

cum illis à domino spero: sin autem, nec mihi tamen mea solertia, quæ me tanto tempore laboris huiusce otiosum esse su peruacuis ue rebus animum indulgere non finit, infructuosa existere poterit. Ergo age uideamus, propheta Samuel, qui locutus est, & annunciauit dies istos, quod eiusdem locutionis & annunciatio nis suæ fecerit initium: & ex ordine disse rentes, beati Petri apostolorũ principis adiutorio, qui cuncta quibus diebus sint aptanda perdocuit, qualiter singula sint eisdem diebus aptanda quæramus.

LIBER PRIMVS.

Elcana uir unus in Ramathaim, duas habet uxores, Phenennam filijs abundantem, & Annam sterili tatis opprobria lugentem. Cap. I



VIT uir unus de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim, & nomen eius Elcana, filius Hieroã, &c. Vsq; ad id q̃d ait Annæ Elcana uir suus: Nunquid nõ ego melior sum tibi quàm decem filij?

PRima beati Samuelis lectio typice designat unum eundemq; dominũ Christũ, synagogę pariter & ecclesiæ redemptorem semper rectoremq; creden dum: unius, de iustitia se legis, suæq; credulę prolis ubertate iactãtis: alterius, suę longe desolationis iniurias humili apud eiusdem sui redemptoris misericordiam deuotione deflentis, ideoq; redamantis eum redemptoris sublimi cõsolatione re spirantis. Ramathaim, sicut in locorũ libris inuenimus, est ciuitas in regiõe Thamnitica iuxta Diospolim, unde fuit Ioseph, qui in euangelijs de Arimathia scri bitur. Sophim autem mons Ephraim in loco Ramathaim, quam uetus ęditio Ar mathem posuit. Interpretatur autẽ Ramathaim excelsa eorũ, Sophim specula, Ephraim frugifer siue crescẽs, Elcana dei possessio. Fuit ergo uir unus de excelsa eorũ, id est uirorũ specula, de monte fru gifero & crescẽte, et nomen eius dei pos sessio. Vnus dominus, una fides, unũ ba ptisma, unus deus, qui dilectam sibi sem per habet, consecratq; mansionẽ in spiri talibus fideliũ cordibus: quæ transcensa cõuersatione terrena, toto mentis adnisu supernũ sapientiæ lumen speculari desiderant, illum possidens montem, qui de structa mundialis imperij pompa, creuit fruge credentium populorũ, & impleuit omnem terrã. De quo psalmista: Et exaudiuit, inquit, me de monte sancto suo. Id est, redemit me per hominẽ, quem sin gulariter sanctũ suscepit. Qui uidelicet uir unus, id est homo Christus, suũ ipse nomen exponẽs ait: Dominus possedit me initium uiarũ suarũ. Sed & iuxta lite ram notandum, quia nõ frustra, neq; ex superfluo scriptũ est, Fuit uir unus: quũ sufficere posse uideẽ, Fuit uir de Ramathaim: uel cõgruẽtius dici potuisse, Fuit uir quidam: sicut etiã aliqui contra fidem hebraicæ ueritatis interpretari sunt ausi. Sed quod additur, unus, ad titulũ laudis Elcanæ respicit: qui uidelicet, iuxta apostoli monita, stabilis existẽs et immobilis, abundans in opere domini, semper non fuerit circũductus omni uento doctrinę. Sapiens enim permanet ut sol: nam stultus sicut luna mutatur. Cuiusmodi uiris & hoc aptissime congruit, ut in excelsa mẽtis specula positi, & frugifero uirtutũ culmine gaudẽtes, dei possessio uocenẽ. Nec solum quilibet unus perfectorũ in Christo recte uir unus appellatur, uerũ multitudinis credentiũ erat cor & anima una, imitãtes iuxta modulum suũ illum cui dicitur: Tu autẽ idem ipse es. At con trà reprobi non solum in personis pluribus, uel diuerso errore peccãtibus multi sunt, sed & singulus quisq; eorũ, ob mul tiuolum uariãtis animi motum, multus est. Cor enim stultorũ dissimile erit: et uir duplex animo inconstãs est in omnibus uijs suis. Vnde & eorũ ipsę quibus militant ciuitates, una confusio: & hæc Chal dæorũ, id est ferocium, uel quasi dæmoniorũ: altera uisio pacis nuncupaẽ: cuius artifex

Eph. 4
Psal. 3
Prouer. 8
Eph. 4
Eccle. 27
Act. 4
Psal. 102
Prouer. 17
Iacob. 1

artifex et cōditor ille uir unus est, de quo *Deut.6* dicitur: Audi Israël, dominus deus tuus unus est: chorus uidelicet ille unius moris in domo qui canit: *Psal.26* Vnam petij à domino, hanc requirã, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ.

Et nomen, inquit, eius Elcana, filius Hieroã, filij Heliu, filij Thau filij Suph, Ephrateus.

Nomina patrũ Elcanæ, uitam, fidem, uirtutes, & sublimitatẽ pandunt eorũ, in quibus & per quos solet dominus spiritaliter nasci, id est quorũ actu uel afflatu fides & dilectio illius cordibus, in quibus ante nõ erat, infunditur. Hieroã quippe misericors, Heliu deus meus eius, Thau signũ, subspeculator, Ephrateus uber siue puluerulentus dicit̃. Et uitã sanctorũ misericordia plurimũ roborari docuit, q ait: *Lucæ.11* Date eleemosynã, & ecce oĩa munda sunt uobis. Qui uero incarnatiōe Christi redemptos credunt, deum suum eius recte confitentur: quia sempiternus illius pater dominus cœli et terræ, ab assumptæ humanitatis tẽpore deus etiã cœpit ipsius existere. *Psal.21* Vnde dicit: De uentre matris meæ deus meus es tu. Virtutes quoq; & opera sanctorũ signũ fuisse uenturi, docturi, et quæ decebat acturi in carne Christi testatur, cum ipse dicit: Et in manibus prophetarũ assimilatus sum. Et de Moyse loquẽs in euãgelio: *Ioan.5* De me eñ, inquit, ille scripsit. Quod si legit̃ filij Thau, id est testamenti uel errantis, & hoc illorũ uirtutibus nomẽ cõgruit, qui dicere norũt, *2.Cor.5* siue eñ mẽte excidimus, deo: siue sobrij sumus, uobis: & nos stulti propter Christum. *1.Cor.1* Sed quod stultũ est dei, sapientius est hominibus. Deniq; Paulus ante iudices seculi catenatus stans, quia dicendi facultate accepta, nõ de uinculis quibus onerabat̃ exterius, sed de fiducia uirtutũ, de quibus intus gloriabat̃, perorabat, audiuit: *Act.26* Insanis Paule, multæ te literæ ad insaniã prouocãt. Et saluator ipse loquitur *Psal.68* ad patrem: Deus tu scis insipientiã meã. Quem in euangelio, & propinqui quasi *Ioan.10* mentis impotentẽ ligare cupiebãt, & *Ioan.7* aduersarij dæmoniũ habuisse sugillabant.

Speculator uero cœlestiũ gaudiorũ, q̃d animus electorũ sit solus, ignoratq; de illius uitæ gaudio, nil speculari didicit. In taliũ ergo pectore, & ex taliũ ore uel opere semp fide, spe & charitate generatus saluator, puluerulẽtus & uber appellari ad tempus simul & apparere dignatus est, dum carnis fragilitatẽ suscipiens, peccata nostra portauit in corpore suo sup lignũ. Et eiusdẽ suæ uictimæ singularis ubertate regnũ mortis destruẽs, uitæ nobis in perpetuũ reserauit ingressum. Verũ iuxta historiã intuendũ, quod Ephrateus dicit̃ Elcana, non quia de Ephraim stirpe, sed qa in sortis illius ciuitate natus est. Nanq; *1.Paral.6* eum fuisse Leuitã, hoc est de filijs Isaar, filij Caath, filij Leui, uerba dierũ narrant.

Et habuit duas uxores, nomẽ uni Anna, & nomẽ secũdæ Phenẽnæ.

Anna, quæ gratia eius dicitur, ecclesiã: Phenenna, quæ conuersio, synagogã demonstrat. Et bene prior Anna, secunda Phenenna: quia prima mundi tẽpora sanctos habuere, qui similẽ nobis uitã degentes absq; cærimonijs legaliũ sacrificiorũ, sabbatorũ, neomeniæ, circũcisionis, & diuersarũ purificationũ, ex sola fidei iustitia deo placerẽt, sola se Christi gratia, ex quo eius incarnatio patribus ostensa est, sperarent esse saluãdos. Ac sic demũ synagogæ est de ægypto ad dñm celebrata cõuersio

Fueruntq; Phenennæ filij, Annæ autem non erant liberi.

Synagoga semper ex quo domino desponsata est, spiritales ei filios non desinit generare docendo. Gentilitas autem, etsi ipsa in aliquibus, tametsi paucis, eius gratiæ nunquã subdi cessauit, non ei tamen liberos, qui spiritaliter uiuerẽt, prædicando gignere potuit: quia nec testamentũ ei palam, neq; prophetas, neq; angelorum meruit oracula percipere.

Et ascendebat uir ille de ciuitate sua statutis diebus, ut adoraret & sacrificaret dño exercituũ in Silo.

Ascendebat dominus de cõmuni uita fidelium: hæc est enim ciuitas dei nostri in *Psal.27* monte sancto eius: in sanctis suis profi-

cientibus, & ascendentibus de uirtute in uirtutē, ut statutis diebus: hoc est per singula diuinæ cognitionis incrementa, cor illorū accenderet ad adorationis bonæq; operationis offerēda libamina: & hæc in custodia diuinę legis, in qua solū peccata humilibus omnia dimitti, & euelli possunt de laqueo pedes eorum, qui oculos semper habent ad dominū: ubi tantum quæri debet, & inueniri potest ille qui di-
Exod.3 cit: Ego sum qui sum. Vnde bene Silo interpretatur auulsio, uel dimissio, siue ubi est ipse, significans ipsam legem, quę be-
Psal.104 ne proficientibus in sua iustitia præcipit: Quærite faciem eius semper.

Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni et Phinees, sacerdotes dñi

Heli deus meus, Ophni discalciatus, Phinees, os mutū dicitur. Erant igitur imminente dominicæ incarnationis tempore, sacerdotes domino consecrati in lege boni quidem sacerdotij, & recte credentium sacerdotū filij: sed actionis prædicationisq; debitę gratia destituti: neq; apertum ad doctrinam oris officium, neq; ad ambulandū in uia immaculati recti gressus habentes ornatum.

Venit ergo dies, & îmolauit Elcana.

Venit transacta legis umbra, nouę gratię lux, et possessio dei, uidelicet Christus in carne uisibilis: homines cęlestia docuit, pariter & cōcessit, amare, sperare, & credere. Quę enim suos facere donat, ipse fa-
Philip.2 cere dicit̃, teste apostolo, qui dicit: Deus enim est qui operat̃ in uobis, & uelle, &
Rom.8 perficere pro bona uolūtate. Et ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Videlicet, quia postulare nos & gemere sua gratia facit. Vnde et suprà nō immeritò in ascendente, adorante, & sacrificāte Elcana, intelleximus eum qui ascēsus in corde beatorū disposuit in conualle lachrymarū, eosq; adorare et bonis docet operibus insistere.

Deditq; Phenennæ uxori suæ & cūctis filijs eius & filiabus partes: Annæ autē dedit partem unā tristis, quia Annā diligebat, dominus autē concluserat uuluā eius.

Dedit dominus in carne patiēs humana, & ad diuina prouocans, synagogę & cunctis in ea credentibus, timētibusq; se pusillis cum maioribus, diuersas uirtutū operationes, diuisionesq; gratiarū. Ecclesiæ uero gentiū, quæ in paucis adhuc credentibus erat, uerbi gratia, Centurione & Syrophœnissa muliere, his quoq; qui ascendētes, ut adorarēt in die festo, dixerunt ad Philippū: Domine uolumus Ie- Ioan.12
sum uidere: & cæteris talibus, fidei tantū solius munera contulit. Chrismatū uero gratiā interim dare distulit. Et hæc tristis agebat, quia ecclesiā qualem futurā nouerat, & in Centurionis, uel prefatæ mulieris fide laudauerat, diligebat: quamuis adhuc supernæ consilio bonitatis, à percipiendis eiusdem fidei sacramētis dilatam. Vnde passionis hora instante: Tristis est, Matth.26
inquit, anima mea usq; ad mortē: non di- Mar.14
xit, tristis propter mortē, sed usq; ad mortem: quia uidelicet per ipsam mortē destructurū se nouerat eum, qui habebat mortis imperiū, postq; mortē se ad salutē gentiū gaudebat esse peruenturū.

Affligebat quoque eam æmula eius, et uehemēter angebat, in tantum ut exprobraret quod conclusisset dominus uuluam eius.

Affligebat synagoga gentilitatē, exprobrans eam à deo propter scelera ingentia neglectam, nec dei colloquiū, nec oracula prophetarū, quibus accepta deo proles animarū gignerent̃, potius se mereri: atq; ideo uuluā mentis eius spiritali uel uirtutū cœlestium, uel credentiū populorum semine priuatam.

Sicq; faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascenderent templū domini, & sic prouocabat eam. Porrò illa flebat, & non capiebat cibum.

Templū domini tabernaculū testimonij uocat, q̃d ad hæc usq; tempora mansit in Silo. Singulos aūt annos, uel singulas uirtutes accipe, q̃bus synagoga profi

clebat in domo domini: gentilesq́ꝫ, quod ab hac longe essent arguēs, prouocabat in fletum. Vel certe ipsa longa datę legis tempora intellige. Legens enim sacram scripturā, inuenies egrediente Israël ex Aegypto, quando desponsandi deo, ut ita dixerim, synagogæ cœpit tempus adesse, uulgus quoq́ꝫ aduenarū cum eo uenisse nō paucū, simul legalibus domino sacrandū iungendūq́ꝫ mysterijs, atq́ꝫ exhinc usq́ꝫ ad tempus dominicæ incarnationis, nunq́ꝫ ibi defuisse qui de exteris crederent. Sed tantæ per omnia paucitatis erant & paupertatis, utpote incoli, peregrini, et abiecti, ad plebē integrā, et patrio in solo morantē, ut flentes ad pedes domini, cibumq́ꝫ lætitiæ spiritalis, & panis uiui, qui de cœlo descēdit, capere minus idonei, saltē cadentes de mensa domini micas instar catulorū, sint sperare & postulare contenti.

Dixit ergo ei Elcana uir suus: Anna cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuū? nunquid non ego melior sum tibi quàm decem filij?

Decem filij propter decalogū legis acceptores siue obseruatores significant. Consolaт ergo dominus ecclesiā, ne grauе ferat quod nō ei sicut synagogæ legislatio promissa, & testamentū, nō credita sint eloquia dei: sed summo gaudio recreetur, & exultet, q̄d omnibus his donum maius meliorēq́ꝫ gratiā, ipsum mediatoris dei & hoīm, hominis Iesu Christi, quem expectare & sperare nō nouerat, suscipere iam meruerit aduentum. Non solum autem hæc lectio diuersum utriusq́ꝫ populi statū, uerumetiā diuersa in utroq́ꝫ illo populo personarū dissidentium merita, diuersa meritorū præmia figuraliter exprimit. Semp etenim Christus humiles pœnitentū lachrymas plus quàm rigidam superborū iustitiam dilexit, diligit, dilecturus est: neglectoq́ꝫ fastu pharisæi, quo se de cōpletis legalibus mandatis quasi decem filiorum prole fœcūdus extollit, in curua potius publicani dignatur lamenta respicere.

Anna inter orationes & lachrymas filiū si acceperit Nazarenū domino uouet: & benedicente eam Heli sacerdote, domū cum suis regreditur. Cap. II



SVrrexit autem Anna postquā comederat in Silo, & biberat, &c. usq́ꝫ ad id quod dictum est Reuersiq́ꝫ sunt, & uenerunt in domum suam Ramatha.

Hæc lectio typice deuotam sanctæ ecclesiæ monstrat humilitatē: quæ Iudæorum doctoribus partim insultantibus, partim fidei annuentibus, ipsa uel in suo populo Christum per fidem spiritaliter nasci, uel suū populū desiderat in Christo spiritaliter renasci.

Surrexit aūt, inquit, Anna postquàm comederat in Silo & biberat: & Heli sacerdote sedente sup sellam ante postes templi domini, cum esset amaro animo, orauit dominum flens largiter.

Surrexit ecclesia de longo desolationis suæ mœrore, accepta iam domīo supplicandi fiducia, postquā corpore eius sacrosancto refecta, & precioso sanguinis eius calice est inebriata: et manētibus adhuc in Iudaismo quasi in solo doctorib9, ueterisq́ꝫ sacerdotij super cathedrā Mosi ministris, aditum regni cœlestis obseruantibus, ut & ipsi intrarent, & eos qui uoluissent intrare, docerent: ipsa lachrymis & precibus cœpit à domino quærere dona, quæ ante cognita uel percepta incarnationis eius mysteria iam præsumere nequiuerat.

Et uotum uouit Anna, si acciperet à domino sexum uirilem, daturam se eum illi oēs dies uitæ eius.

Vouet ecclesia, si nationibus uerbum cōmittatur, & fidei gratia tribuatur, populusq́ꝫ ex eis fortis uirtutibus oriatur, seruiturū hunc domino usq́ꝫ ad tempora gentium impleta, neq́ꝫ unquā in exemplum Iudæorū Baalim & Astaroth,

cæteriſq; portentis gentiũ, genu eſſe fle
xurum. Verum ſi dies allegorice uirtu-
tes intelligas, omnes dies uitæ ſuæ domi
no daturã: quicquid honeſtũ uiuit, quic
quid lucidum mente uel corpore gerit,
non ſibi tribuit, ſed cum Apoſtolo pro-
1.Cor.15 teſtatur: Gratia aũt dei ſum id quod ſum

Et nouacula, inquit, nõ aſcen-
det ſuper caput eius.

Et redargutio peccati nõ uiolabit eius
cõſcientiã: ſed in quantũ homini poſſibi
le eſt, omẽs ſuos cogitatus, ſermones &
actus, qui uelut de cerebro cordis ſen-
ſim prodeunt, quaſi uerus Nazaræus
Chriſto cõſecrare ſatagit. Deniq; apoſto
Luc.21 lorũ, quia ſancti ſunt, capilli de capite pe
rire non poſſunt. Leproſus aũt immun-
dus, et capta hoſtibus mulier, cæteriq; ta
les, cunctos nõ ſolum capillos, ſed & to-
tius corporis pilos, quia nequã ſunt, &
polluti, iubentur radere: ut reciſa ſuper-
flua leuitate mortaliũ actionũ, quicquid
in eis uiuæ perfectionis inuentũ ſit, licen
tius conſecretur autori. Hęc aũt dicimus
nõ quod aliquem ſanctorũ uitam hanc
ſine peccati ſorde tranſegiſſe credamus,
aut ulli præter Chriſtũ conuenire quod
Pſal.1 dicitur: Et omnia quęcũq; fecerit, proſpe
rabuntur: ſed quod omnes ſtudere de-
Luc.1 beamus ſeruire domino in ſanctitate &
iuſtitia coram ipſo omnibus diebus no-
Pſal.118 ſtris, iuxta eum qui dixit: Iuraui & ſtatui
cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Nec tamẽ
Pſal 142 fruſtra prædicatur alibi dicens: Et nõ in-
tres in iudicio cum ſeruo tuo, quia nõ iu
ſtificabitur in conſpectu tuo omnis ui-
uens. Vnde uerius hęc Annę uerba poſ
ſunt ab eccleſia de ipſo domino dicta in-
telligi: quem illa ſemper deſiderat in ſuo
ſuorũq; pectore nouæ gratia uirtutis ge
nerari. Ipſe enim ſolus ueraciter, quia ſi-
ne peccato uixit in carne, omnes dies ui
tæ ſuæ domino datus, nil in ſe omnino
quod pœnitendo reſecaret, inuenit.

Factum eſt ergo cum illa multi
plicaret preces coram domino, ut
Heli obſeruaret os eius. Porrò An
na loquebatur in corde ſuo.

Factum eſt cum multiplicari inciperet
eccleſia per orbem, multiplicari noua de-
uotionis eius inſignia, cuius laus non ex
hominibus, ſed ex deo eſt, ut ſacerdotes
Iudæorũ opera conſiderarent eius ap-
parentia, foras uidelicet gentiliter an Iu
daice uiueret. Porrò illa Iudaiſmo pau-
latim relicto, fidei potius, quæ corda pu-
rificaret, myſteria ſola ſecuta, fidei ſapi-
entia inuiſibili Chriſto placere gauiſa eſt

Tantũq; labia illius mouebant.
& uox penitus non audiebatur.

Eccleſiaſtica planè operatio, & diuino
reſpectu digniſſima, quæ & ipſa domini
hortamenta deuotione præceſſit dicen-
tis: Intra in cubiculũ tuũ, & clauſo oſtio, Matth.6
ora patrem tuum in abſcondito.

Aeſtimauit igit eam Heli temu
lentam, dixitq; ei: uſquequo ebria
eris? digere pauliſp uinũ q̃ mades

Aeſtimauit ſuperbia ſacerdotij Iudaici
conuerſam gentilitatẽ peccatorũ adhuc
conturbatione prægrauatam, dixitq; ei:
Vſquequo originalis culpæ uinculo rea
teneberis? circunciſione mundare, & ſic
in proſelytorũ numero ſaluare.

Reſpondens Anna: nequaquã,
inquit, domine mi: nam mulier in-
felix nimis ego ſum, uinũq; & o-
mne q̃d inebriare poteſt, nõ bibi,
ſed fudi aĩam meã in cõſpectu dñi

Reſpondens eccleſia de gentibus, ne
quaquã, inquit, ô ſacerdos Iudææ, putes
oneratã peccatis, quę baptiſmatis fonte,
ſacriq; corporis & ſanguinis participa-
tione iam purgata, templũ Chriſti intus
facta ſum. Condelector enim legi dei ſe Rom.7
cundum interiorẽ hominẽ: nec iam pec-
catrix, ſed tamẽ infelix nimis ancilla tua
ego ſum: quem iure dominũ uoco, quia
me tam antiquo electionis tempore prę
ceſſiſti. Quis me liberauit de corpe mor- Rom.7
tis huius? gratia dei per Ieſum Chriſtũ:
cuius ideo ſacris pedibus accliuis, lique-
factam dilectionis igne animã in conſpe
ctu pietatis eius per lachrymas effudi.

Ne reputes ancillam tuam quaſi
unam

unã de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris & mœroris locuta ſum uſque in præſens.

Ne me compares animabus diabolica fraude deceptis: quia ex toto corde pœnitentiã agens cõmiſſorũ, abrenunciaui ſatanæ, & omnibus operibus ac pompis illius: inſuper & iugũ Chriſti ſuauiſſimũ quod ille dudum de collo ſuo ſuperbus excuſſit, unde & Belial, id eſt abſq; iugo appellari meruit, ſedula ſuſcepi.

Tunc Heli ait ei: Vade in pace, & deus Iſraël det tibi petitionem quam rogaſti.

Quã prius ebrietatis notauerat, modo accepta facti ſui ſatisfactione benedicit. & principes ſacerdotum inuidi ſalutaria cœpta deridentes eccleſię, uelut ebriorũ ſimilia ſpernebant. Quorũ tamen nonnulli poſtmodũ cognita de his diuina uoluntate, annuere credentibus, et auxiliũ curabant impendere: ſed & multi ex eis
Act. 2 qui ſpiritu ſancto loquentes apoſtolos muſto plenos dicebãt, audita ratione ueritatis, quod prius irriſere myſteriũ, credentes accipiebant.

Et abijt mulier in uiam ſuam, & comedit, uultusq; eius nõ ſunt amplius in diuerſa mutati.

Et proficiebat eccleſia ſpe ſupernę pietatis erecta in fidem dilectionẽq; Chriſti qui eſt uia, ueritas & uita: cõſolatorijsq; & cõfortatorijs ſacræ ſcripturæ dapibus refecta, nullis exinde preſſuris aut blandimentis ab illo quẽ ſemel agnouit deo uero potuit in errorũ diuerſa mutari. Pa
Psal. 22 raſti enim, inquit, in cõſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me.

Et ſurrexerunt mane, & adorauerunt coram domino.

Profectus eccleſiæ creſcentis oſtenditur. Prima ſurgit ſola ad orandũ Anna, nec hora qua oratũ eſt exprimit: nunc accepta benedictione ſacerdotis ſurgit mane, nec ſola, ſed cum uiro & tota eius familia precibus inſtat. Primo in paucis eccleſia dominũ quærebat; at ubi ſuſcepera à fidelibus Iudæorũ doctoribus incremẽta fidei, diſcuſſis iam tenebris gentilitatis, à finibus, inquit, terræ ad te clamaui: tanta cœleſtis muneris gratia redundans, ut ipſum quoq; dominũ, uidelicet uirum ſuum orans, aduocatũ apud patrem non dubitetur habere. Psal. 60

Reuerſiq; ſunt & uenerũt in domum ſuam Ramatha.

Ramatha interpretat̃ altitudo. Et nos ergo completa oratione, ut poſtulata obtineamus, ut poſt luctuoſam mentis infructuoſæ ſterilitatẽ, ſacrando deo ualeamus uirtutũ germina proferre, nõ ad ſuperuacua foras agenda, ſed ad noſtræ cõſcientię fide & ueritate ſublimata ſtudeamus habitacula reuerti. Nec ſit uultus noſter amplius in diuerſa mutatus, ſed in eodem quem in oratione conceperit, etiam poſt lachrymas conſumptionis ardore & deuotione perſiſtat.

Anna natum ſibi filiũ Samuel uocat, quem etiam ablactatũ cum muneribus & hoſtijs domino in æternum accommodat. Cap. III



Ognouit autẽ Elcana Annã uxorem ſuã &c. uſq; ad id quod ſcriptũ eſt: et adorauerũt ibi dñm.

In hac lectione ſuos eccleſia filios fide conceptos, baptiſmate genitos, doctrina ablactatos, conuerſationis ſynceræ munere cõmendatos, ſocietati catholicę unitatis, quæ ex Iudæis fidelibus originẽ ducit, imò ipſi domino, qui eccleſiam regit, cunctis ſuæ uitæ diebus ſeruituros accommodat.

Cognouit igitur Elcana uxorẽ ſuam, & recordatus eſt eius dñs.

Miſertus eſt dñs locupletandę per ſuã gratiã eccleſiæ gentiũ, & miſſo per prædicatores ſemine uerbi ſui, reminiſci & conuerti ad ſe præcepit oẽs fines terræ.

Et factum eſt poſt circulũ dierũ cõcepit Anna, & peperit filiũ, uocauitq; nomen eius Samuel, eo q̊d à domino poſtulaſſet eum.

Factum eſt poſt illuſtrationẽ plurimas

ſcientiæ ſpiritalis & uirtutum oſtenſio-
nem, quibus coruſcauerunt apoſtoli or-
bi terrę, cõcepit gentilitas catechizando,
& peperit baptizando populũ deo cre-
dentem, imò creditũ ſuo in populo deũ.
Vtrunqꝫ enim rectè fatendũ, nõ ſolũ ra-
tio fidei ac ueritatis, ſed & ipſum Samue
lis nomẽ intimat. Interpretatur enim, ibi
ipſe deus, ſiue nomen eius deus. Ibi ipſe
deus in populo, qui naſcetur, quem fecit
dominus. Nomen eius deus, cuius uide-
licet, niſi eius qui ut ſe ſemper in ſuis per
Math. 7 gratiam naſciturum ſignificaret, ait: Qui
cunqꝫ enim fecerit uoluntatẽ patris mei,
qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror &
mater eſt. Nec nouũ uideať alicui quod
eiuſdẽ Annę & uirũ & filiũ, Chriſti typũ
geſtare dixerimus: Quia profectò idem
mediator dei & hominum, ſanctę eccle-
ſiæ, quam gubernat, ſponſus ſimul & fi-
lius eſt: ſpõſus, eam ſemper ut credat, ſpe
ret, amet, adiuuando: filius, nuper in cre
dentium, ſperantium, amantium corda
per gratiam ueniendo.

Aſcendit autem uir Elcana, &
omnis domus eius, ut ĩmolaret do
mino hoſtiam ſolennem & uotum
ſuum, & Anna nõ aſcendit. Dixit
enim uiro ſuo: nõ uadam donec ab-
lactetur infans, & ducam eum, ut
appareat ante conſpectum domi-
ni, & maneat ibi iugiter.

Rom. 14 Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.
Aſcẽdit dominus & eccleſia perfectorũ,
quæ eſt domus, & ſedes eius, ad offeren
da patri qui eſt in cœlis, ſuorũ uota ope-
rũ, & manet adhuc domi eccleſia in his,
qui necdũ ſolido uerbi cibo uti poſſunt.
Aliqui acceptis fidei rudimentis, adhuc
Hebr. 5 pueri ſenſibus extant. Aderit autẽ tem-
pus, cum & ipſi nutrient, & ſecũ moran
te gratia Chriſti, exercitatos iam ſenſus
ad diſcretionem boni ac mali habere inci
1. Corinth. 13 piant, dicantqꝫ cum Apoſtolo: Cum aũt
factus ſum uir, ea quę paruuli ſunt depo
ſui. Iamqꝫ ſint tales conſpectu domini di
gni, manentesqꝫ in uocatiõe qua uocati
ſunt apud deũ, et ſacerdotibus intereſſe,
& quæ altaris ſunt edere, de diuinitatis
etiã ſũmæ poſſint audire, legẽtesqꝫ diſcer
nere ſacramẽtis. Talis eſt omniũ creden-
tiũ in Chriſto ꝓfectus: talia conuerſę gen
tilitatis inter doctos doctoresqꝫ Iudæos,
quaſi Phenẽnę filios, extitere primordia.

Et adduxit eum ſecũ poſtqꝫ ab-
lactauerat, in uitulis tribus & tri-
bus modijs farinæ & amphora ui-
ni, & adduxit eum ad domum do-
mini in Silo.

Adducit eccleſia ſuos filios, quibus ra
tionabiliter, & ſine dolo lac miniſtraret,
eosqꝫ à puerilib⁹ noui hominis rudimen
tis ad perfectiora iam educãdo prouexe
rat. Adducit inquã eos, quos auxiliatrice
Chriſti gratia ſenſu fortes effecit, ad ſocie
tatem eorũ qui templũ dei fuerant iam
per diuinæ legis obſeruantiã facti. Addu
cit aũt eos in perſonis tribus, cõiugatorũ
ſcilicet, cõtinentiũ & doctorũ, qui ſuę ui-
tæ munditia diuinis apti ſacrificijs, corpo
ra pro Chriſto mori parata habẽt, cor cõ
tritum mola timoris & ſpei humiliatum,
quæ poſſideant, & ſobrio iam calice ine-
briandi feruentẽ gratiæ ſpiritalis integra
mente complectanť amorẽ. Nam quia
amphora menſurę genus eſt, modũ amo
ris, quo proximũ quiſqꝫ ſicut ſeipſum di-
ligere iubeť, inſinuat. Quia uero tres mo
dios cõtinet, meritò pręfatis tribus perſo
nis, quibus omnis eccleſia conſtat, aptať.

Puer autem erat adhuc infantu
lus, & immolauerunt uitulum, &
obtulerunt puerum Heli.

Populus gentiũ erat nuper ad fidẽ cõ
uerſus, & dederũt martyres nõ paucos,
ꝗ unanimi deuotiõe ꝓ Chriſto ſanguinẽ
funderẽt: et inſeruerũt oleaſtrũ in bonã
oliuam: hęc fecerunt miniſtri ſermonis.

Et adorauerunt ibi dominum.

Quod dominus ſine intermiſſione iu- 1. Theſ. 5
bet orare, & non deficere, ſub Annę figu
ra gerit eccleſia, quæ in initijs uotorũ ſuo
rum in profectibus, & in ipſa cõplexio-
ne domino ſupplicare non deſiſtit.

Anna

Anna cum cõiuge in tabernaculo adorans, hymnum gratiarum dicit domino. Cap. IIII

ET adorauit Anna et ait Exultauit cor meum in domino &c. usque in finem cantici.

Sterilis quondã, nunc fœcunda in dei laude gaudens ecclesia, de mutatiõe ueteris testamenti uel sacerdotij in nouũ, q̃ & ipsa cõsecrata est, triumphale carmen insonat. Sed quærendũ iuxta literã, quo modo hæc Anna dixisse memoretur, cũ in toto suo carmie nil penitus orasse, sed ne ad deum quidem uerba fecisse, nisi in duobus solũmodo locis, hoc est: Quia lętata sum in salutari tuo. & infra: Neque enim est alius extra te &c. omnibus uel docendo uel prophetando, uel dominũ laudando promere uidetur. Intelligendumq; aperte, omnes actus eius, qui in diuino uersat officio, & omnia gesta uel dicta quę secundũ deũ gerit, ac dicit, ado rationẽ esse reputanda. Si enim hoc oratio solum intelligatur, quod cõmuniter scimus: neq; Anna his uerbis orasse uidebitur, neq; ullus iustorũ secundũ Apostoli mandatũ, sine intermissione orauit. Si uero omnes actus eius iusti qui secun dum deum uiuit, orationes putanť, quia iustus sine intermissione quæ iusta sunt agit: per hoc sine intermissione iustus orauit, nec unquã ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat: ideo quod mater Samuelis nõ frustra in his etiam quæ hominibus recte loquitur, adorasse perhibeť. Cantet igiť ore dilatato læta mater, quæ prius amaro animo loquebatur in corde suo: & dum sua præsentia narrat, futura totius ecclesiæ gaudia prænarret.

11 **Exultauit cor meũ in dño, & exaltatũ est cornu meũ in deo meo.**

Vere cor exultans, uere cornu regni spiritalis habet exaltatum, quæ non in se ipsa, non in rebus caducis & fragilibus, sed gloriatur in domino deo suo: iuxta Psal.74 eum qui dicit: Gaudete iusti in domino, & omnia cornua peccatorũ confringã, & exaltabuntur cornua iusti. Non ait, ipse cõfringet, ipse exaltauit: sed ego cõfringam, & sic exaltabuntur.

Dilatatũ est os meũ sup inimicos meos, quia lętata sũ in salutari tuo.

Dum dilatatur cor meum ad exultan dum in Iesu, id est in salutari tuo, dilatatur & os meum super omnes fidei & ueritatis inimicos, ad confitendũ prædican dumq; nomen eius: quia & in angustijs pressurarum sermo tuus non est alligatus, nec in præconibus alligatus.

Nec est sanctus ut est dominus, neq; enim est alius extra te, & nõ est fortis sicut deus noster.

Sanctos quidem ac fortes & angelos legimus & homies: sed quantũcunq; in sanctitate proficiat, quantumlibet perfectionis acquirat, ita sancta fortisq; nõ potest esse creatura ut creator: quia ille fortitudinis & sanctitatis largitor est, ista sus sceptrix. Quod uero ait, neq; enim est alius extra te: & non addit, creator uel dominus, uel aliquid tale: singulariter æternam eius existentiã designat: quã à creaturę fragilitate distinguẽs psalmista: Mutabis, inquit, ea & mutabunť: Tu autem Psal.101 idem ipse es, & anni tui non deficient.

Nolite multiplicare loqui sublimia gloriãtes: recedant uetera de ore uestro.

Iudæis & gentibus diciť, sufficiat hactenus de uestra quasi singulari gloria supbisse: iam modo transcensa per gratiã legis litera, calcatis euãgelij ueritate gentilitatis erroribus, nouũ Christi testamentũ simul fidei & mandatũ dilectionis ambo suscipite. Sed et nobis imperať loqui sublimia, sed nõ multiplicare loqui sublimia gloriantes: hoc est, quę sursum sapere & Coloss.3 quærere, nõ quæ super terrã: Verũ non Rom.12 plus sapere, q̃ oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ. Gentilibus præcipitur loqui sublimia, unius Dei ueri mysteria prędicãdo, & nõ multiplicare eloq a sub limia per multa deceptorũ noi errãdo.

Quoniã deus scientiarũ dñs est, & ipsi præparantur cogitationes.

Ideo necesse est altiora uobis nō quære-
Eccle.3 re, & fortiora uobis non scrutari: quoniā
fons ac thesaurus sapiētiæ & scientię, qui
Psal.93 docet hominē scientiam. Dominus nouit
cogitationes hominū quoniā uanæ sunt.

Arcus fortium superatus est, &
infirmi accincti sunt robore.

Intentio superba Iudæorum, qua sem
per opera legis saluare posse præsume-
bant, defecit: exercitiū artis dialecticæ, &
quasi circūflexa ad deridendam fidei sim-
plicitatē philosophiæ secularis loquacitas
eneruata est: cūcta postremo malignorū
spirituum iacula ignita, inuictæ ueritatis
1.Corinth.1 sunt armis obtusa: Quia stulta mūdi ele-
git deus, ut cōfundat sapiētes: et infirma
mundi elegit deus, ut cōfundat fortiora.

Repleti prius pro panibus se lo
cauerunt, & famelici saturati sunt.

Iudæi prius scripturarū pane uiuo re-
fecti, nunc ad cōuiuium boni patris, qui
reducem filium iuniorem grate suscepit,
intra se dissimulantes, inter spiritales ec-
clesiæ dapes egent, & hospites quondam
testamentorum, nunc gustantes uident,
quoniam suauis est dominus.

Donec sterilis peperit plurimos,
& quæ multos habebat filios, in fir
mata est.

Esa.54 Esaias exponit: quia multi filij desertę,
magis quàm eius quę habebat uirum. Se
ptuaginta interpretes posuerūt: quia ste
rilis peperit septem. Saba quippe uerbū
hebręū, & septem designat & plurimos.
Sed & illius ęditionis sensus elucet, agno
scentibus numerum septenarium, quo
est uniuersa ecclesię significata perfectio.
Propter quod et Ioannes apostolus ad se
Apocal.1 ptem scribit ecclesias, eo modo se osten-
dens ad unius plenitudinem scribere: &
in prouerbijs Salomonis hoc antea præ-
Prouer.9 figurans, sapientia ædificauit sibi domū,
excidit columnas septem.

Dominus mortificat, & uiuifi-
cat, deducit in infernū, & reducit.

Mortificat synagogam, uiuificat eccle
siam: uel eosdem uiuificat quos mortifi-
cat: ut existimemus nos mortuos quidē Eph.2
esse peccato, uiuentes autē deo in Chri-
sto Iesu. Vel certe iuxta illud intelligen-
dum q̄d ait Apostolus: Semper eñ nos 2.Corin.4
qui uiuimus, in mortē tradimur propter
Iesum, ut & uita Iesu magnificet̄ in car-
ne nostra mortali. Sed melius & sine ulla
controuersia de domino fatemur imple-
tum, qui mortuus reuixit, descēdens ad
inferna resurrexit.

Dominus pauperem facit & di
tat, humiliat & subleuat.

Quos in præsenti pauperes & humi-
les spiritu propter se facit, eosdem in fu-
turo ditat in se & subleuat.

Suscitat de puluere egenū, & de
stercore eleuat pauperem.

Suscitat à mortuis Christum, ne caro
eius uideat corruptionē: & eleuat ad cœ
los, ne superet̄ à Iudæis persecutoribus,
quorum traditiones Apostolus arbitrat̄ Col.3
ut stercora. Ipse nanq; egenus, ipse pau- 2.Corint.8
per factus est pro nobis, ut nos eius ino-
pia ditaremur.

Vt sedeat cum principibus, &
solium gloriæ teneat.

Hunc uersum exponit ipse, quum sol
licitantibus se his quos pauperes faciebat
ut ditaret: humiliabat in terris, ut sub-
leuaret in cœlis: quid mercedis habituri
essent in futuro: respondit: Quum sede Math.19
rit filius hominis in sede maiestatis suæ, se
debitis & uos super sedes duodecim iudi
cantes duodecim tribus Israël. Et Salo-
mon in laude fortis mulieris, id est eccle-
siæ, uel cuiusque animæ electæ: Nobilis Prouer.31
inquit, in portis uir eius, quando sederit
cum senatoribus terræ.

Domini enim sunt cardines ter
ræ, & posuit super eos orbem.

Non solū promontoria rupesq; prę-
altas ad defensionem terreni orbis cōtra
feruorem marinæ tempestatis opposuit:
uerum multo magis pro cōseruando ec-
clesię suę statu, ne hanc ulla turbidę per-
secutionis unda deijceret, fixa fideliū suo
rum ac fortia corda locauit. Eosdem ergo
cardi-

cardines orbem terræ portantes, ſupra principes in thronis ſedētes appellat. Et rectè: quia quanto nūc humilius portāt, & defendunt inſtātius, tanto tunc ſublimius iudicant. Horū cardinū qui domini ſint, & non ſua uirtute muniti, & beatus Iob meminit dicens de domino: Sub quo curuantur qui portant orbem. Qui ut inualidorū ualeant firmiter onera ſuſtentare, inuictæ fortitudini non ceſſant humilia colla ſubmittere. *Iob.9*

Pedes ſanctorū ſuorū ſeruauit, & impij in tenebris conticeſcent.

Actus piorū ſenſuſq;, quibus ad perfectiora quaſi gradatim proficiūt, ab impiorum defendit inſidijs: & ijdem impij tenebroſis quas bonis tendêre peribunt in machinis. Vnde quidam ſanctorū ſeruatori pedum ſuorū gratias agendo decantat: Exultabo in ſalutari tuo, infixæ ſunt gentes in interitu quē fecerūt, &c. *Pſal.9*

Quia non in fortitudine ſua roborabitur uir.

Ad ſuperiora reſpicit. Idcirco impios, qui ſua uirtute fidentes auxilium diuinū quærere deſpiciunt, in tenebris conticeſcere, hoc eſt, ab agenda cæca impietate tandem damnatos ſilere oportet: quia nō in fortitudine propria, ſed in autoris ſui gratia roborabitur, quicunq; uir appellari rectè deſiderat.

Dominū formidabūt aduerſarij eius, ſuper ipſos in cœlis tonabit.

Aperte diſtricti & ultimi iudicij diem tremendum prænunciat: in quo quia dominū formidabunt aduerſarij eius, iam modo neceſſe eſt nōdum uiſum illū humiliter formidemus, ut tūc eius uiſa maieſtate gaudeamus. Sed & hodie dominus ad deſtruendam prauorū cōtumaciā, de celſis luminoſiſq; ſcripturæ ſanctæ paginis, quos ſpiritus eius ornauit, intonat.

Dominus iudicabit fines terræ.

Certum eſt dominū non ſolū fines terræ, ſed etiā mediterraneas regiones iudicare. Sic ergo dictū eſt, Iudicabit fines terræ, ac ſi diceret, etiā fines terræ: quia nō eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Sed melius intelligit fines terræ, extrema, uel uniuſcuiuſq; hominis, uel totius mundi tempora dicere: quia qualis de corpore quis exierit, talis offeret diſtricti iudicis examini. *Pſal.18*

Et dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui.

Poſt ultimæ examinationis diſcrimen, regnum Chriſti, q̃d infideles modo deſpiciunt, oſtenſa diuinæ maieſtatis ſuæ gloria, ſublime monſtrabit. Cornu autem Chriſti nō ſolum unigeniti filij dei, uerū etiam uniuſcuiuſq; electi eius non inconuenienter accipitur. Vnde iſta ipſa in capite hymni huius, quo toto iuxta nomē ſuum gratiam dei mirifice cōmendat, ait: Exaltatum eſt cornu meum in deo meo. Omnes quippe unctos eius chriſmate, rectè chriſtos appellamus: quod tamen totū cū ſuo capite corpus unus eſt Chriſtus, nunc ex parte peregrinus in terra, tunc autē totus cœleſti ſublimandus in patria. Recole hymnū beatæ Mariæ, & uide quàm ſimilia de iudicijs et gratia dei prophetæ mater & domini, mulier & uirgo ſenſerint. *Luce.1*

Prophanantibus Heli filijs ſacerdotale officium, Samuel puer miniſtrat ante dominū accinctus ephod lineo, & benedicente Heli, Anna fœcūdatur in filijs.

Caput V



T abijt Elcana Ramatha in domū ſuam, &c. Vſque ad id: Quàm magnificatus eſt puer Samuel apud dominum.

Hęc lectio docet, deuolutis ad peiora poſt incarnationē dñi Iudæorū doctoribus, eiuſdē in eccleſia domini & ſaluatoris magnalia totū diffamanda per orbē.

Abijt igitur Elcana Ramatha in domū ſuam: puer autem erat miniſter in conſpectu domini ante faciem Heli ſacerdotis.

Vocata nuper ad fidem eccleſia gentium, quod natiuitatem beati Samuelis ſignificare diximus, abijt poſſeſſio Dei, quę eſt coæterna eius ſapiētia, Chriſtus, ad illuſtranda, ſicut ſemper, ſanctorum

suorũ celsa corda fideliũ & angelorũ & hoim, quæ sunt domus eius supra petrã fidei fortissime cõtra inferi portas erecta. Ipse autẽ uocatus ad fidem populus, cernente etiã Iudaico & admirante sacerdotio, Christi iussis humiliter quasi se semper conspicientes seruiebat.

Porrò filij Heli, filij Belial, nescientes dominum, neque officium sacerdotum ad populum.

Filij sacerdotij Iudaici, filij cæci luminis, siue absq; iugo (utrunque enim Belial siue Beliar sonat) extitere, quotquot Christi doctrinam nesciebant: nõ diuinę legis iussa, sed suarum statuta traditionum sequentes.

Sed quicunq; imolasset uictimã, ueniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in lebetem, uel in caldariam, aut in ollam, siue in cacabum, & omne quod leuabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi.

Quicunq; uitã suam eo tempore domino consecrare decreuisset, ueniebant discipuli scribarum, pharisęorum & principum sacerdotũ, dum carnales eius consuetudines supernæ deuotionis igni decoqui inciperent, & habebant rapacem mundi cupiditatẽ in operibus suis: cuius tridentem morsum describens Apostolus Ioannes ait: Quia omne q̃d in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorũ, & superbia uitæ. Et huius exempla, uel etiam doctrinas terrenę cupiditatis mittebant in qualecunque audientis cor, id est siue docibile siue tardioris & angustioris ingenij, siue infirmum ac fragile, seu patiens aduersi, siue efficax dicendi, seu rusticum, minusq; sonorũ: quod uarietate minoris maiorisq; ferrei, ęnei siue testei uasis distinguitur, pa-ruumq; quẽ nuper quisq; conceperat diuini amoris calorem pessimo attactu polluentes, nõ id quod lex statuit prædicandi prẽmiũ expectabant, sed contrà quod deo debebat, obedientiæ munus sibi fieri cogentes: qua profectò fuscinula prauissima etiam nunc in ecclesia sacras hostias attaminant, quicũque accepto fidei mysterio, uel etiam ministerio uerbi sua quærunt, non quæ Iesu Christi. 1. Ioan. 2.

Etiam antequam adolerent adipem, ueniebãt pueri sacerdotis & dicebant immolanti: da mihi carnem, ut coquã sacerdoti: non enim accipiam à te carnem coctam, sed crudam.

Tantum nequitia pharisaicę deceptionis progressa est, ut etiam antequam gratissimę deo dilectionis pingue munus offerendum docerent, quod ante cæteras uirtutum hostias ei singulare debet in ara cordis immolari, suũ diuino cultui pręferrent obsequiũ: dicentes miseris auditoribus, ut suæ quisq; cõcupiscentiæ carnalis illecebras, nõ æthereæ charitatis flamma deo dignæ consumerent, sed in cõditoris iniuriã minus castigatas pro libitu carnalium impenderent præceptorũ. Hæc autem suis auditoribus improbi nõ uerbis, sed rebus ipsis dicebant. Quorum simillima hodieq; per magistros & sacerdotes ecclesię fieri utinam nesciremus.

Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram dño, quia detrahebãt homines sacrificio dñi.

Erat peccatũ scribarum & pharisæorum grande nimis corã domino, tametsi coram hominibus se per hypocrisin iustificantium: quia ipsi homines quũ essent, rescindebant pręceptum dei per traditiones suas: uel certe tollentes clauem scientiæ, & ipsi nõ introibant, & uolentes intrare prohibebant. Si autẽ grande nimis peccatum coram domino cõmisere pueri, qui pecualium uictimarum carnes indigne tractabant: quid putas eos mereri pœnarũ, qui stultitia puerili filium dei conculcauerint, & sanguinem testamenti æterni pollutũ duxerint? Qui accipientes non diiudicant corpus domini, id est à communium uiliumq; escarum perceptione cœlestis uitæ mysterium minime discer- Luc. 11. Hebr. 10. 1. Cor. 11.

discernunt. Samuel autē ministrabat ante faciē dei, puer accinctus ephod lineo.

Ephod hebraice, latine superhumerale, uel superindumentum dicitur: cuius nominis uestimentum ex auro, hyacintho, purpura, coccoq; bis tincto, ac bisso retorta contextū, solis pontificibus concessum, Exodi scriptura commemorat. Exod.28 Verū idem lineum sacerdotibus, leuitis, ac cæteris quibusq; usibile, & hic Samuelis, qui leuita fuit, & infra sacerdotum, quos occidit Saul, ac Dauid corā arca domini ludentis, exempla testantur. Neq; enim unæ uitas octogintaquinq; pontifices, sed minoris gradus potuit habere sacerdotes. Typice autem ephod uarij coloris, multifariam in uiro sancto uirtutū gratiam monstrat. Lineum uero, quod de terra procreatum, longo iam exercitio suū peruenit ad decorem, candidissimam castæ carnis mortificationem designat. Ministrabat ergo Samuel ante faciem domini puer accinctus ephod lineo: ministrabat Christus nostræ infirmitati humilis in homine, corpus animāq; semper ab omni uitiorū sorde mundissimam gestans: nō enim peccauit, nec malum coram domino fecit: qui sine iniquitatibus conceptus est, & sine delictis peperit eum mater sua. Ministrat populus Christianus Christo, carnem suam crucifigens cū uitijs et concupiscentijs, castigansq; corpus suū et seruituti subijciens

Et tunicam paruam faciebat ei mater sua.

Non solum castam & ab omni peccato liberā, sed & humilem per omnia domino minus carnem suscepit: quam et facit ecclesia, uel qui talem eum recte et saluberrime credit, uel quia non ignobile membrum ecclesiæ uirgo, de qua ipse natus est, præfulget.

Quam adferebat, inquit, statutis diebus ascendens cum uiro suo ut immolaret hostiam solennem.

Et ecclesia nunquam à Christo deserta, quem secum in occulto habet omnibus diebus usq; ad consummationem seculi, solennibus missarum diebus ad immolandum ascendens, carnis eius et sanguinis in uino ac pane secū mysteria defert. Verū & populo, quem Christo parit ecclesia, humilitatis habitū facit, quā per singularū incrementa uirtutum secum adfert, cum gratia Christi ad altiora proficiens, ut patri luminū gratiarū uota rependat. Hæc est uestis illa nuptialis, qua iuxta euangelij parabolam, omnis qui solennia regni cœlestis intrauerit, opus habet. Matth.22 Hanc & ipse regis magni filius, spiritalium autor sacratorq; nuptiarum, primus induit: qui procedens tanquam sponsus de thalamo suo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem. Ezech.40 Philip.2 Quam profecto tunicam schemate paruam, sed uirtute maximā, nec in ipso mortis suæ tempore scindere permisit eos à quibus mortē sustinuit: quia ipsum quo ad mortem usq; peruenit humilitatis exemplū & in morte seruauit.

Et benedixit Heli Elcanæ et uxori eius, dixitq;: reddet dominus tibi semen de muliere hac pro fœnore quod cōmodasti domino.

Benedixerunt Christo ecclesiæ, conuersi ad fidem sacerdotes Iudæorum, de quibus scriptum est: Multa etiam turba sacerdotū obediebat fidei. Benedicendā in Christo ecclesiā, uerbiq; semine multiplicandam per gentiū nationes plerisq; suis in typis sacerdotiū uetus significat, & quasi tropice Christo loquitur: Reddat tibi deus pater credentes ex gentibus: ipsi enim sunt semen cui benedixit dominus. Esa.61 Pro fœnore quod cōmodasti domino, id est pro illo singulariter sancto homine quem de uirgine assumptū unam tecum Christi personā, id est, dei nomen habere uoluisti. Nam si non fœnus domino sanctū percepisset, nemo semen de fœmina sterili putaret esse sperandum. Hoc est, si nō homo per deum glorificatus ad dexterā patris sederet, nequaquam misera gentilitas & præuari-

cationis suæ conscia, ad multiplicationē seminis Abrahæ potuisset pertingere. At dum Christus humani generis primitiæ deo patri cōmodatus est, datur exemplo eius fidelibus spes saluandi per illum, uiuendi in illo, moriendi pro illo, resuscitandi ab illo, & in æternū regnandi cum illo. Potest & ita dici, quod ecclesia pro fœnore q̄d domino cōmodauit, semen ab illo meruit, cū pro populo, quē fidelem domino deuotumq́ obtulit, ampliora, per mundū missis prędicatoribus fidei & deuotiōis dona suscepit: Quæ in quibuscunq; gentibus audito dei uerbo obedire neglexit, pro non dato fœnore uerbi domino, repulsis à se doctoribus, seminis sancti multiplicationem habere nequiuit.

Ditauit ergo dominus Annam, & cōcepit & peperit tres filios & duas filias, & magnificatus est puer Samuel apud dominum.

Dedit dominus ecclesiæ spiritū gratiæ suæ, quo ipsa fœcundata genuit ei sobolem spiritalem, partim ad indaganda uel prędicanda sanctæ trinitatis sacramenta potentē, partim cum perfecto dei & proximi amore sua simplicitate contemptā: quia suscepta ad tempus à Christo incarnatiōis humilitas, magni habita est apud

Luc. 14 patrē: à quo omnis qui se humiliat, exal

Psal. 18 tabitur. Vnde & in omnem terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Augent filij Heli peccatū, etiam monita sui patris contemnentes: & Samuel proficiens, tam deo quàm hominibus placet. Cap. VI



Eli autē erat senex ualde, &c. usq; ad id: Puer autem Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam deo q̄ hominibus.

In hac lectione mystice senescente & occasuro Iudaismo, Christi per euangelium fama crebrescit. Heli ergo senectus multa, tempus propè finiendi sacerdotij legalis insinuat. Quod enim antiquatur & senescit, prope interitum est.

Et audiuit omnia quę faciebant filij sui uniuerso Israëli, & quomodo dormiebāt cū mulieribus quæ obseruabant ad ostiū tabernaculi.

Non parua nec uniformis filiorū Heli transgressio, quæ & diuinā religionem & dilectionem proximi maculare nō timuit. Suprà nanq; legitur, quia de carnibus sanctis non quod statutū in lege, sed quod sibi erat libitū, pręsumpserint: quia priusquā deo sacer adeps adoleret, partē sibi de hostia quam comederent pręsumpserint: quia crudam ab offerentibus carnem, quā sibi accuratius pararent, rapuerint: quia populū domini transgredi fecerint: & quod maxime horrendum est, in contemptū creatoris, cuncta quę diximus egerint. Sed nunc quod fraternitatem lęderet addit: quia mulieres populi, quę ad orandū confluebant, polluerint: & infrà, quod omnium malorū summa est, annectitur, qui nec correpti à patre pœnituerint. Hæc enucleatius diximus, ut per singula lector quid caueas memineris. Verum quod restat typica in parte cōplendum: sacerdotū doctorumq; est, & uigilare in domino, & ad uigilandum cęteros excitare, dicentes: Euigilate iusti 1. Cor. 15
& nolite peccare. Sed doctores mali dormiunt, & hoc cum mulieribus quæ obseruāt ad ostium tabernaculi, quādo pellicentes animas instabiles, nec ipsi intrāt, neq; eos qui uolunt uitæ ostium intrare permittūt. Tale erat quondam perituræ scelus pharisęæ factionis: tale est & nunc in falsis professorib⁹ christianę religiōis.

Et dixit eis: Quare facitis res huiuscemodi quas ego audio res pessimas, &c.

Corripuit delinquētes filios Heli, sed non audierunt. Et ipsa ueteris institutio sacerdotij suos ministros iubet esse perfectos: sed scribæ, pharisæi, & principes sacerdotū improbi paternam suæ legis ac sacerdotij uocem perituri contemnebāt. Verum iuxta literā non negligenter intuendum, quod corripuit quidem filios Heli: sed quia iuxta correptionē spernentes,

tes, ut debuerat, abijcere supersedit, unà cum ipsis disperijt. Quid ergo nos miseri, quid nostri similes merentur, qui gaudent ad uitia, qui emendare nō audent, qui conscientiā sui metuūt: & quod cunctus populus clamitat, nescire se simulāt?

Si peccauerit uir in uirū, placari ei potest deus: Si autē in dominū peccauerit uir, quis orabit pro eo?

Vtrunq; ad filios Heli referendum. Peccauit enim in uirū, cum sacerdos uxorem uiri alterius religionis gratia uenientem constuprauit: sed hoc digna pœnitudine subsecuta dimittere poterat deus. Non solum autē hoc factū est, sed & maiori miseria peccauit uir in dominū, cum idem sacerdos fornicatione contaminatus ad altaris sacrosancta mysteria nō solum indigne tractanda, sed & indignus accessit. Et quidē terribilis contra huiusmodi præsumptores Heli sententia personat, sed multo terribilior ipsius iudicis

Matth. 12 sermo qui dicit: Quicunq; dixerit uerbū

Luc. 12 cōtra filiū hominis, remittet ei: qui autē dixerit cōtra spiritūsanctū, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

Puer autem Samuel proficiebat atq; crescebat, et placebat tam deo quàm hominibus.

Senescente & deficiente Heli, puer Samuel proficiebat atq; crescebat: quia reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatē eius & inutilitatem: nihil enim ad perfectū adduxit lex: introductio uero melioris spei, per quā proximamus ad deum.

Veniens ad Heli propheta, quæ domui eius ob reatum contemptus sint euentura, depromit.

Caput VII



VEnit autem uir dei ad Heli, & ait ad eū: Hæc dicit dn̄s: Nunqd non aperte reuelatus sum domui patris tui? &c. usq; ad id q̄d dictum est: Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

Hæc lectio non figuris rerū, sed apertis prophetiæ dictis, totum illud uetus sacerdotium quod de semine Aaron, nouo Christi sacerdotio, quod nunc in ecclesia geritur, docet esse mutandum.

Nunquid non aperte reuelatus sum, inquit, domui patris tui, cum esset in Aegypto in domo Pharaonis? &c.

Non hæc de proximo patre Heli, qui in illa ægyptia seruitute fieri nō potuit, loquit: sed de ipso Aaron, cuius domui reuelatus est in Aegypto, quam que inde eductam omnibus tribubus Israël sacerdotij iure prætulit.

Et dedi domui patris tui omnia de sacrificijs filiorū Israël.

Omnia de sacrificijs populi quęcunq; sacerdotes accipere decebat, filijs Aaron patris tui, quia eos in sacerdotium elegi, præbui.

Et magis honorasti filios tuos quàm me, ut comederetis primitias omnis sacrificij filiorū Israël populi mei.

Non contenti parte quam uobis concessi, etiam primitias quæ mihi debebantur, accipere tentastis: quod & de tempore, & de portione sacrificiorū potest intelligi: quia anteq; adeps incenderet, optima quæq; sibi de uictimis comedenda præsumebant, sicut suprà lectum est.

Propterea ait dn̄s deus Israël: loquēs locutus sum, ut domus tua & domus patris tui ministrarēt in cōspectu meo usq; in sempiternū.

Quęritur qua ratione mutetur quod promissum est perpetuò mansurū: sed recole sacerdotium Aaron umbram æterni fuisse sacerdotij, & promissionem æternitatis intellige nō ad umbram, sed ad umbratam pertinere ueritatem. Ne enim umbram figuramq; putares sempiternam, ipsa quoq; debuit eius mutatio prophetari. Quo modo & de regno

Saulis intelligendum quod dictum est: 1. Reg. 13 Quod si non fecisses, iam nunc præpararet dominus regnũ tuum super Israel in sempiternũ. De quo opportunius suo loco tractabitur.

Nunc aũt dicit dominus: Absit hoc à me, sed quicũq; glorificauerit me, glorificabo eum: qui autẽ contemnunt me, erunt ignobiles.

Mutans tempora, non mutans consilia dominus, & electos ex gentibus in sacerdotium sibi spiritale cõquirit, & contemnẽtes se filios Aaron, omni prorsus officij sacerdotalis ordine priuat.

Ecce dies ueniũt, & pręcidã brachiũ tuũ, et brachiũ domus patris tui, ut nõ sit senex in domo tua.

Præstò sunt hi dies, nullus iam de Aaron stirpe sacerdos eligitur, sed præcisa est gloriatio sacerdotij legalis, nõ in Heli solius, sed in totius successione Leuitici generis, adeò ut ne minoris quidem ordinis sacerdotes, qui presbyteri græce, id est seniores appellanĩ, quisquã ibi quærendos arbitretur. Vnde manifestius septuaginta interpretes transtulerunt: Et nõ erit tibi senior in domo mea: quia senescunt quidẽ corporis ætate de illa tribu innumeri, sed in domo domini presbyterij gradu non donati.

Et uidebis æmulum tuũ in templo in uniuersis prosperis Israël.

Videbunt posteri tui populum gentium, in fide quæ est, dilectũ de templo utentẽ spiritaliter scripturis et promissionibus Israel.

Veruntamen non auferam penitus uirũ ex te ab altario meo, sed ut deficiant oculi tui, & tabescat anima tua.

Non est filijs Aaron, tametsi multum grauiterq; in domini nece peccantibus, pœnitentiæ locus interdictus: sed si qui uolunt ex eis, ueniant pœnitentes ad ecclesiam, Christi altario participent: cæteris in suæ perfidiæ atq; inuidiæ cæcitate manẽtibus: in cuius exemplũ pię dispensationis, pereunte cum filijs Heli, nõ est penitus ablatus ex eo uir ab altario domini. Nam & in diebus Saul Abias nepos Phinees filij eius, sacerdotio functus scribitur. 1. Reg. 14

Et pars magna domus tuæ morieĩ, cum ad uirilem ętatẽ uenerit.

Pars magna domus Heli ad uirilem ætatẽ ueniens mortua est, quando prodente Doëg Idumæo octogintaquinq; 1. Reg. 22 sacerdotes sunt pariter Saulis furore trucidati. Sed et hodie maxima domus eius dem portio, cum ad intelligibiles annos uenerit, perfidiæ suæ mucrone uitæ pręmia perdit.

Hoc autẽ erit tibi signũ, quod uenturũ est duobus filijs tuis Ophni & Phinees, in die una morientur ambo: & suscitabo mihi sacerdotẽ fidelẽ, qui iuxta cor meũ & animam meam faciat.

Hæc ad Heli & Samuelem pertinẽt: quia & huius filiorũ mors, & illius nõ de genere Aaron in sacerdotẽ electio, mortem non hominũ, sed ipsius ueteris sacerdotij significat, nouiq; substitutionẽ, in quo Christus est in ecclesia sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchisedech. Quod autẽ ait dominus: Qui iuxta cor meum & animã meam faciat: non arbitreris animã habere deũ, cum sit conditor animę: sed ita hoc de deo tropice, nõ proprie dicitur, sicut manus & pes & alia corporis membra. Et ne secundũ hoc credaĩ homo in carnis suæ effigie factus ad imaginem dei, adduntur et aliæ quas utiq; nõ habet homo, & dicat deo: Sub Psal. 16 umbra alarum tuarũ protege me. ut intelligant homines de illa ineffabili natura non proprijs, sed translatis rerum uocabulis ista dici.

Et ædificabo ei domũ fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.

Domus fidelis, quæ sacerdoti fideli super

per petræ fundamentũ à uiro ſapiente
conſtruitur, eccleſia eſt: quæ ambulauit
corã Chriſto cunctis diebus uitę pręſen
tis, neq; unquã portę inferi optimũ eius
retardare pręualebunt inceſſum. Et pul
chre dicitur, Ambulabit cunctis diebus:
Quia cũ tranſacto labentiũ dierũ excur
ſu uenerit melior dies una in atrijs eius
ſuper millia, benedictionẽq; dederit qui
legẽ dedit, nõ habet iſta domus quid ul-
tra proficiat, ambulãs de uirtute in uirtu
tem: qa uidebit deũ deorũ in ſion, lauda
bitq; eũ beata in domo eius, imò & ipſa
domus in æternũ. Neq; enim facile Sa-
mueli fidelis domus ædificata poteſt in-
telligi: cuius filij poſt auaritiã declinaſſe,
neq; in uijs illius ambulaſſe referuntur:
niſi forte domus eius plebs quã regebat,
accipienda putetur, de qua ſcriptũ eſt:
1.Reg.7 Et requieuit omnis domus Iſraël poſt do-
minũ. Et ambulaſſe corã Chriſto domi-
ni, uel ipſo domini corã Samuel, uel ipſe
Samuel Saul ſiue Dauid interpretetur.

Futurũ eſt autẽ ut quicunq; re-
manſerit in domo tua, ueniat ut o-
retur pro eo, & offerat nummũ ar
genteũ & tortam panis.

Et aliquanti quotidie nõ ſolum de ſa-
cerdotali, ſed & de omni tribu Iſraël, &
cunctę ſimul in fine mundi reliquię gen
tis ipſius, ut reconciliari deo poſſint, ue-
niunt ad eccleſiã: & reprobatis uictima-
rum carnibus, uerbũ conſummãs & bre
uians ſalutiferę confeſſionis, & panẽ ſa-
crificij ſpiritalis offerunt. Argentũ quip
pe uerbũ confeſſionis fidei: nummus au
tem breuitatẽ eiuſdem cõfeſſionis, quæ
in ſymbolo continetur, exprimit. Quod
autẽ iſte uir dei, qui officio ſuo propheta
eſſe oſtendit, ait: Quicunq; remanſerit
Esa. 10 in domo tua: hoc eſt quod Eſaias ait: Re
Rom. 11 liquię ſaluę fient. Et apoſtolus Helię uer
ba cõmemorans: Sic ergo, inquit, & in
hoc tempore reliquię ſecundũ electionẽ
gratiæ ſaluæ factæ ſunt.

Dicatq;: dimitte me obſecro ad
unam partem ſacerdotalem.

Ad ipſam plebẽ ſignificat, Chriſto ſa-
cerdote præclaram. Cui Petrus ait: Vos 1.Pet.2
autem genus electũ, regale ſacerdotiũ.
Quod autẽ addit, ut comedam buccellã
panis, etiã ipſum ſacrificij genus elegan
ter expreſſit, de quo dicit ſacerdos ipſe:
Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro Ioan. 6
mũdi uita. Quia eñ dixerat ſuperius de
diſſe cibos domui Aaron de uictimis ue
teris teſtamenti, quę fuerant ſacrificia Iu
dęorũ: Ideo hic dixit: Poſtulandũ ad co-
medendũ buccellã panis, quod eſt in no
uo teſtamento ſacrificiũ Chriſtianorũ.

*Caligantibus Heli oculis Samuel dormit in tem
plo domini, & ad quartã domini uocationẽ reſpon-
dens quæ ſint Heli uentura cognoſcit, atq; ipſi mane
replicat, ſecundo etiã diuina reuelatione ſublimatur.*

Caput VIII

PVer autem Samuel mi III
niſtrabat domino co-
ram Heli, &c. uſq; ad id
quod ſcriptũ eſt: Quoniã
reuelatus fuerat dominus Samue-
li in Silo iuxta uerbum domini.

In hac lectione dominus cærimonias
ſacerdotij legalis, & priuſq; eas ipſe per
ſuã paſſionẽ conſummaret, phariſæorũ
traditionibus iam corruptas, oſtendit o-
mnibus modis eſſe mutandas, credente
mox in eum & confitente Iudæa, quia
deus uiſitauit plebem ſuam.

Puer aũt Samuel, inquit, mini-
ſtrabat domino corã Heli: & ſer-
mo dñi erat precioſus: in diebus il
lit non erat uiſio manifeſta.

Puer qui natus eſt nobis in carne cer
nentibus Iudæorũ ſacerdotibus, per ſe
perq; ſuos euangelizantes diſcipulos ec
cleſię primitiuę ſua dona miniſtrabat. Et
ſermo domini erat eo tẽpore ſui raritate
precioſus: quia meſſis quidẽ multa, ope- Matth. 9
rarij aũt erant pauci. Nec erat phariſęus
ſcriba uel ſacerdos, qui uiſiones occultas
& dicta prophetarũ manifeſta populis
expoſitione reſeraret.

Factum eſt in die quadam, Heli
iacebat in loco ſuo, & oculi eius ca
ligauerãt, nec poterat uidere lucer

nam dñi antequã extingueret.

Lucernã dei pro dignitate gradus Heli cognominat. Lucernã autẽ per significationem recte sacerdotiũ uetus accipimus, in nocte quidem sub umbra seruientis populi pernecessariũ, sed aspirãte die nouę gratię remouendũ. Quia enim lucerna nocte clausis tantũ in domibus lucẽs, latius spargere radios sui fulgoris nõ sufficit: Sol aũt exortus adeò cuncta foris intusq́ perlustrat, ut etiã ipsum lucernæ iubar minus utile, imò extinguibile reddat: non immeritò hæc legalis scientiæ, quę uni tantũ Iudęæ domui quasi intus clausa fulgebat, cæteris extra gentibus quasi cæci noctis horrore depressis, ille cõparatur euangelio: quod post illustratam Iudęam, etiã longas gentilitatis depelleret umbras. Quomodo autẽ lucernam sol oriens celaret, uel etiã extingueret, ostẽdit apostolus, qui de litera & 2. Cor. 3 spiritu loquens ait: Nam nec glorificatũ est quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriã. Si enim quod euacuatur per gloriam est, multo magis quod manet, in gloria est. Heli ergo iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec uidere poterat lucernã dei antequã extingueret sacerdotij ueteris ac legis cui seruiebat, dignitas: quę uigilare, stare in fide, uiriliter agere, & confortari debuerat, tẽpore iam dominicæ incarnationis, à prima sui status alacritate degenerans quasi senio lassescente torpebat: necdũ quæ Christi sanguine consummata, maxima iam ex parte per deuterωses pharisæorũ, ueri sensus erat luce priuata.

Samuel autẽ dormiebat in templo domini, ubi erat arca dei.

Dominus inter prædicandum ministrãdumq́ spiritalia mortalibus, suspensum ab exterioribus oculũ mentis in supernæ atq́ intimæ lucis cõtemplatione desigebat. Templũ quippe à contẽplando, ubi & diuina & cœlestia sacramẽta, dictum perhibent: ubi est arca dei, id est gloria summæ trinitatis, diuini totius sola cõscia secreti. Vnde loquitˀ in psalmo: Psal. 15 Prouidebã dominũ coram me semper, quoniã à dextris est mihi, ne cõmouear.

Et uocauit dñs Samuel, qui respondens ait: Ecce ego.

Arduũ dicendi genus, quomodo ex tẽpore uocet filiũ pater ad cognoscenda sui secreta iudicij: seq́ ille adesse respondeat, qui ante tempus natus ex patre loquitur: Omnia mihi tradita sunt à patre Matth. 11 meo. Et: Omnia quæcunq́ habet pater, Ioan. 16 mea sunt. Sed humano sæpe more scriptura de deo, imò ipse de se in scripturis deus loqui cõsueuit, iuxta illud euãgelij: Ioan. 15 Neq́ enim à meipso loquor, sed sicut audio iudico: & omnia quęcunq́ audiui à patre meo, nota feci uobis. Itemq́ in Genesi dixit deus: Faciamus hoĩem ad ima Gen. 1 ginẽ & similitudinẽ nostrã. Vocatus ergo Samuel à domino, respõdit: Ecce ego

Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: uocasti enim me.

Vocatus à patre Christus, qui in illo erat semper, ad cõtemplanda perpetuæ suę miracula maiestatis, respondet se æterna pręsentia apud patrẽ diuinitus esse mansurũ: & inter hæc repente apparẽs humanitas in carne loquitˀ Iudæorũ magistris: En ipse quẽ tanto tempore quærebatis, & in carne uenire desiderabatis, qui precibus uotisq́ fidelium crebrò ad salutẽ mundi uocabar, adueni ego ipse qui loquebar, ecce adsum.

Qui dixit: Non uocaui, reuertere & dormi: & abijt, & dormiuit.

Negant se scribæ & pharisæi Christi quæsisse aduentũ: cuius natiuitate audita, nõ solum Herodes rex turbatus est, sed & omnis Hierosolyma cum illo. Reuersumq́ in templo dormire præcipiũt, quem à se discredendo repulsum, ad intuenda puerũ patris arcana remittunt. Quem tamen iuuenẽ, hoc est post tricesimũ ætatis annũ, dei filium per nonnullos de suo numero credentes intelligũt. Et hoc est Heli post tertiũ Samuelis ad se aduentũ intellexisse, quia dominus uocaret eum: post tertiã annorũ eius decada Iudęos cognouisse, & credidisse, quia Iesus est Christus filius dei.

Et adiecit dominus: uocare rursum Samuel: cōsurgensq́ Samuel abijt ad Heli.

Non pigeat nos iterare tractādo quæ nec dominū loquendo, nec historicū piguit iterare scribendo. Vocat deus pater deū filiū, nō sicut homo hominē, pulsato uerbis aëre de loco ad locū uocādo: sed hūc inuisibili præsentia in se ppetuò manentē, etiā cum in terris hoīem gestaret uisibilibus signis ostendendo. Et quia Samuel ibi, ipse deus, uel nomen eius deus interpretaṫ, possumus & hoc rectè dicere, q̄a dominus Samuel uocauerit, quādo filiū pater incarnatū, miraculis deum uerum demonstrauit, & ille respōderit, ecce ego. Cui idem filius dixit: Ego in patre, & pater in me est.

Et dixit: Ecce ego, q̄a uocasti me.

Notet diligens lector nō eundē semper allegoricæ interpretationis, quē ordinē esse ueritatis historicę: sed modo pari, modo dispari, modo cōtrario ad inuicem statu conuersari. Pari quidem, ut Samuelis pueritia simplex, & torpens cæcitas Heli, domini saluatoris humilitatem, & perfidā Iudæorū stultitiā signat. Dispari aūt, ut dubia Samuelis uerba dicentis: Ecce ego, quia uocasti me: ueram certamq́ Christi incarnationē præmonstrant. Cōtrario, ut inferius, peccatū Dauid in sermone Vriæ misericordē Christi gratiā, qua gentes est saluare dignatꝰ, insinuat.

Porrò Samuel necdū sciebat dominū, neq; reuelatus ei fuerat sermo domini.

Porrò saluator, cuius nomē deus, necdum agnitus est à carnalibus, omnia patris semp nosse secreta: neq; anteq̄ baptizareṫ, uidit, & testimoniū perhibuit Ioannes apertos ei cœlos, et uocē patris super eum factam fuisse desursum. Sic ergo more sanctæ scripturæ infantilis beati Samuelis ignorātia occultata in carnis infantia, filij dei sapientiam demonstrat. Neq; enim frustra dictū est: quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi: absconditi uidelicet in fidelibus, manifestati credentibus.

Et adiecit dn̄s, & uocauit adhuc Samuel tertio.

Tertio dominus uocat Samuel, tertio cōsurgēs ipse uenit ad Heli, & qui se uocauerit dicit. Tertio filiū pater in carne uisibilem, signis deū inuisibilē monstrauit. In infantia uidelicet, in pueritia, & in iuuentute. In infantia quippe, cū pastoribus & Magis attestantibus per angelū stellamq́ radiauit. In pueritia uero, cum annorū xij. factus in templo sapientia diuina præditū monstraret: ubi ipse dixit inter cætera: Quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse. Porrò in iuuentute, cum baptizatū pater ipse de cęlis sua uoce signauit dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. At in singulis his quibꝰ dei filius à deo patre declaraṫ, ipse se filius hoībus hominem mortalē mortalibus offerens, adesse se qui diu quæsitus, expectatus & desideratus fuerit, indicauit.

Intellexit igitur Heli, quia dominus uocaret puerū, & ait ad Samuel, uade & dormi: &c.

Tandē post multa à domino facta & dicta magnalia, post baptistę Ioānis expleta pręconia, intelligūt sacerdotes, scribę, & pharisęi, quia Iesus, qui in ueritate carnis puer natus est nobis, ipse in ueritate sempiternę deitatis pater norū sit sūmus contēplator arcanorū: moxq́ annuētes agnitæ fidei supernū illū, gaudia quibus nunq̄ abest, contuēda petere, & quę hominibꝰ humanitus narrare debeat, à deo patre diuinitus cupiunt audire, ac more amantiū quæ faciēda norūt, ipsi ut fiant admonent: q̄modo nos sæpius & ipsum deū & angelos quod facturos scimus, ad ostēdendā nostrę mentis deuotionē, ut citò & instāter faciāt quasi annuētes hortamur. Dicimus nanq; homies de terra: Exurge deus, & iudica causam tuā. Excita potentiā tuā, & ueni. Benedicite deū oēs angeli eius. & inumera huiusmodi.

Et dixit dn̄s ad Samuēl: Ecce ego facio uerbū in Israēl, q̄d quicunq; audierit, tinniēt ambæ aures eius.

Quæ propheta superius ad Heli de iudicãda domo eius, hoc est de abijcienda illius, & Samuelis substituendo sacerdotio prędixit: eadem ipse Samuel facto ad se dei oraculo cognoscit, eidemq́ Heli renunciat: quia quæ prophetarũ pręconia de finiẽdo ueteri, & introducẽdo nouo, hoc est Christi ecclesia, sacerdotio præcinuerãt, eadem ipse Christus in carne cõuersatus, à patre certius audita in occulto, qui mortaliũ nõ est accessus, palàm Iudęorũ primatibus et apertą uoce reuelat.

Idcirco iuraui domui Heli, quod nõ expiet̃ iniquitas domus eius uictimis & munerib. usq; in ęternũ.

Domus Heli iuxta literam non uictimarũ sanguine, quas filiorũ eius iniquitas polluebat, expiari potuit: sed sanguine tamẽ est expiata martyrij, quãdo tot sacerdotes stirpis illius in ciuitate Nobe

1.Reg.22 paternæ hospitalitatis gratia sunt insontes extincti. Iuxta uero cõsequentiã allegoriæ, iniquitas domus Heli, imò totius domus Israël, nullo hostiarũ uel munerũ bonæ actionis genere ualuit ad integrũ mundari, donec ueniret agnus dei, qui

Ioan.1 tollit peccata mundi. Solus etenim sanguis Iesu Christi filij eius mundat nos ab omni iniquitate.

Dormiuit aũt Samuel usq; mane, aperuitq́; ostia domus domini.

Manebat dominus in secreta quiete cum patre, cum quo inuisibiliter omnia disponere & gubernare nõ cessat, expectans quando depulsa nocte uitiorum, uirtutũ hostia panderet, quãdo legis umbra decedente, ueritatis euangelicæ lumina referarent̃: & statim ubi in corde cuiuspiam afflante sole iustitiæ, fidei conspiciebat iubar exortũ, aperiens ampliora sui spiritus dona, perpetuæ domus in cœlis sperandũ promittebat ingressum. Quod non solum tunc in Iudæis, sed & in nobis usq; hodie geritur: quicũq; em̃ gratiã Christi ąut nondũ accepit, uel acceptã culparũ meritis abiecit, huic in nocte cæcitatis posito Christus, qui semper in sanctis uigilat, dormit, cœlestisq; ei regni aditus occludit. At dum lucem sperandę petendęq́; ueniç recipit, cõfestim excitatus tanq̃ dormiens dominus, ostia uirtutũ, quæ incumbente perfidię uespera clauserat, aperit. Cui sensui congruit, quãuis sub alio tropo pulcherrime cõcinit, q̃d ipse dominus in naui dũ dormit, Math.8
nautę periclitant̃: dum euigilat, liberant̃.

Creuit autem Samuel, & dominus erat cum eo.

Creuit euangelij prædicatio, & deus erat in Christo, mundũ recõcilians sibi. Creuit opinio Iesu, & abijt in totam Syriam. Vnde Ioannes ait: Illum oportet Ioan.3
crescere: & de ueteris legis quasi Heli decessu, cõtinuò subiungens: Me autem, inquit, minui.

Et non cecidit ex omnibus uerbis eius in terram.

Nil terrenum in uerbis domini reperies: uel nullus eorũ qui terrena sapiunt, eius spiritalia dicta cõprehendit. Vel certe ita dicendũ, q̃d dominus in carne moratus, gentilibus, qui ad comparationẽ Iudæorũ quasi terra ad cœlum fuerunt, uerbum committere distulit: quos tamen postmodum per apostolos est ad fidem uocare dignatus.

Et cognouit uniuersus Israël à Dan usq; Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset domini.

Et cognouit catholica, id est uniuersalis ecclesia, spiritalis uidelicet Israël, quæ à principijs abrenunciãdi diabolo ad fontem usq; baptismi perueniendo congregata est, quod fidei pręd icator esset Iesus Christus, qui uocat̃ nobiscũ deus. Dan quippe interpretatur iudicium. Illud ecclesiæ tempus insinuat, de quo dictum Ioan.12
est: Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Bersabee autem, quæ puteus iuramenti, siue puteus septimus, aut puteus satietatis interpretatur, plenam baptismi perceptionem dęsignat: cum exorcizato, abrenunciato, & expulso de corde diabolo, fontẽ quisq; regenerationis spiritus septiformis

formis gratiæ consecrandus, & cœlestiũ donorũ largitate satiãdus intrauerit. Sed & ipse situs locorũ non parũ ecclesiæ sacramẽtis alludit: quia uidelicet terminus Iudææ terræ Dan ad septentrionẽ, ad austrum extitit Bersabee: quarũ mysticam plagarũ distantiã bene cognouit qui cũ sponso canere nouit: Surge aquilo et ueni auster, perfla hortũ meũ, & fluãt aromata illius. Est aũt Dan uiculus à Paneade in quarto miliario euntibus Tyrũ, de quo & Iordanis fluuius erumpens à loco sortitus est nomen. Ior quippe fluuium siue riuũ Hebræi uocant: quod & ipsum ad significandũ baptizandi initiũ haud ignobiliter respicit. Porrò Bersabeæ ciuitas siue uicus in tribu Iuda uergens ad austrũ, ut diximus. Cognouit ergo uniuersus Israël, id est uisioni dei intentus Christianorũ populus, à Dan usque Bersabee, ab aquilone usq; ad austrum, id est à catechumino usq; ad fideles, ab his qui nuper durissimos à se hostis antiqui flatus excluserãt, usq; ad eos qui lucidissimo iam sancti spiritus sunt calore perflati, quia Iesus est Christus filius dei, & quia credentes habent uitam æternã in nomine eius. Potest in hac lectione persona beati Samuelis, ad ipsa quoq; membra Christi, puræ humilitatis merito sublimia referri, de quibus ipse dicit: Quicũq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorũ. Quibus in templo domini dormientibus, id est ab exterioribus mundi curis in sola superna uolũtate speculanda, toto cordis lumĩe cõuersis, quomodo multa quę caligans senex et reprobatus Heli nõ uiderit, cœlestiũ iudiciorũ secreta pandanf, docet ipse dominus qui loquitur in euangelio: Confiteor tibi domine pater cœli & terrę, quia abscõdisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Vbi etiã in exemplũ loci præsentis humilitas coronãda pœnitentũ, & superborũ impietas damnãda præmittiẽ: ut per hæc manifeste quæ sapientibus seculi abscõsa, quæ humilibus patefaciat arcana dixerit, ostenditur.

Cant. 4 — Math. 18 — Math. 10

Cæso ac fugato Israël à Philisthijm, & filijs quoq; Heli peremptis, arca dei capitur: quo audito ipse statim retro cadens perit: perit & nurus eius, nato prius filio Ichabod, qui interpretatur inglorius.

Caput IX

Et euenit sermo Samuelis uniuerso Israëli. et cętera. usque ad id quod ait nurus Heli: Translata est gloria de Israël eo quod capta est arca dei.

In hac lectione deceptus sępe diu per exempla gentiũ Israël, tandem accepta ad tempus euãgelij fide, nõ multo pòst ipsam pariter & doctores ueritatis amissurus fuisse signaẽ. Translatoq; ad gentes dei testamento, sacerdotij legalis simul cum cõiuncta ei synagoga perditio subsecuta monstratur.

Egressus est nanq; Israël obuiã Philisthijm in prælium.

Egressus est populus, id est post acceptæ legis notitiã, ad agenda palàm bona opera quę didicit, expugnandũq;, quantum poterat, gentilitatis errorẽ, quo impiorum corda debriata, perpetuã uergebant in mortem. Vnde bene Philisthijm cadentes potione dicũtur. Quo tamen in certamine Israël nõ tam exteras gentes à scelerũ pollutione reuocare quàm seipsum curabat, ne illarũ exemplo periret, obseruare.

Et castrametatus est iuxta lapidem adiutorij.

Et oẽm spiritali sui belli fiduciã in eius constituit auxilio, de quo dicebat: Dum anxiareẽ cor meũ, in petra exaltasti me. Psal. 60
Et alibi: Dñs petra mea & robur meũ. 2. Reg. 22

Porrò Philisthijm uenerũt in Aphec, et instruxerũt aciem contra Israël. Proficiente in deo uero Israël, falsorum multorũq; cultores deorum continuò furor nouus inuidendi, eumq; deprauandi corripuit: & hoc est Philisteos aciem in Aphec, id est in furore nouo cõtra Israël instruere: finitimas quasq; gentes ab immundis edoctas spi

ritibus, ad scandalizandū dei populum, peruersę religionis uel actionis exempla pręmonstrare: quod à tempore legis accepta, usq; dum gratia Christi fecit utraque unum, nunquā agere destiterunt.

Inito aūt certamine terga uertit Israël Philisteis, & cęsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia uirorum: & reuersus est populus ad castra.

Orto inter Israël & gentiliū populos rerum uerborūq; de uera religione conflictu, & hoc pro unius & ueri dei cultu, illis pro idolorū defensatione certātibus, defecit fide Israël, & procliuius ipse ad errorem gentiū, quàm gētes ad sequendā fidem eius potuere cōuerti. Cuius tamē portio nō minima, cæteris licet peccantibus, ad defensanda uirtutū spiritaliū perstabat castra redire. Neq; hęc ita allegorice super antiqui dei populi statu interpretata putes, ut nō etiam tibi tropologice cōueniant. Nam & ipse quoties expeditione spiritali, spiritus immūdos expugnare niteris, nō tua uidelicet uirtute fretus, sed in lapide cōfisus illo, qui de monte præcisus est sine manibus, solus diabo-
Daniel. 2
li regna prosternere nouit: mox ijdem ueritatis inimici nouarū tibi artium furorem per singula bonæ operationis cœpta opponunt. Caue aūt ne terga mentis ferientibus, peccādo uertas hostibus: sed potius iuxta q̄d admonet apostolus
Iacob. 4 Iacobus: Resiste diabolo, & fugiet à te.
2. Reg. 11 Verū quia scriptū est, uarius euentus est belli, & nunc hunc, nūc illū cōsumit gladius: si forte ad tempus cessisse, & hostē uicisse contigerit: si etiā agros bonæ tuæ conuersationis fructiferos populasse, & prudentiā, fortitudinē, iustitiā, ac temperantiā, quasi præcellentissimas quatuor duces cūcta uirtutū turma subsequit̄, se strauisse iactauerit: nec sic tamē ipse castra optimi propositi, quę iuxta firmā petram metatus es, deserere, sed magis humilitatis & pœnitētiæ remedio perditos uirtutū cuneos debes noua redintegrare militia, iuxta eum qui dixit: Si spiritus potestatē habentis ascenderit super te, locū Eccle. 10
tuū ne dimiseris: quia curatio cessare faciet peccata maxima. Instāte igit̄ ab aduersarijs periculo certaminis, arcam feruentissimæ fidei auxiliatricē affer. Sed si et illam forte nequissimi ad horā uel hęresim permiscendo, uel alio quolibet genere fraudis attaminando subtraxerint, nec tibi supernę pietatis auxiliū deficiet: quæ ideo plerunq; suos ad horam cadere permittit, ut cognita propria infirmitate, cautiores postmodū in uirtutibus, ac perfectiores ad prēmia seruet. Deniq; arca post modicū lęta domum regredit̄, tuteq; urbis in arce bis denis permanet annis: quia per pœnitentiam sæpe recepta uirtus, animū ardentius quàm ante turbinem tentationis poterat, adimplet, eumq; usq; ad consummatū perfectæ legis diuinę decalogū, ac percipiendū perpetuò cœlestis denarij gaudiū comitat̄. Verū his morali expositiōe præoccupatis, redeamus ad ordinē lectionis, et in antiquissimo literæ nemore noua spiritalis allegoriæ poma quæramus.

Dixeruntq; maiores natu de Israël: Quare percussit nos dominus hodie coram Philistijm? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis domini, & ueniat in medio nostri, ut saluet nos de manu inimicorum nostrorum.

Consuluerunt sibi pro adipiscenda salutis uia doctiores quiq; dum temporis in populo Israël, quęrēdo uidelicet quare legem accipientes, legemq; facere uolentes, eum perficere uel implere nequiuerint: quare sint percussi à domino coram Philistijm, id est quare permittente domino, neque eos sua gratia iuuante, concupierint, legentes & diligentes legem, quæ dicit, non cōcupisces. Inuene- Exod. 2
runtq; tandem utile consiliū, ut quærentes Christi gratiam, quæ in legis scriptu- Deut. 5
ra patribus est sæpe promissa futura, gratiam quippe Christi in lege signatā reperire, per quē eam cupere liberari, hoc est

arcam

arcam testamenti in Silo intra uelum tabernaculi positam reminisci, & ad promerendæ salutis auxilium à populo deferri. Diximus suprà qua ratione Silo legis typum teneat.

Misit ergo populus in Silo, & tulerūt inde arcā fœderis domini exercituū sedentis sup cherubin.

Misit populus in futurā fidei suæ deuotionem: et gratiā dei super omnia excellentis, quā legis occasione didicerant, sibi adiutricem assumebant. Et notandū quod tempore toto quærendi & adferendi ad se arcā, quieta Israël castra man sere: perueniente autē illa, sunt ab hoste turbata: quia populus idem dominicę incarnationis fidem, quā uenturā inhianter quærebat, uenientem iam respuere, & in quibusdam suis membris etiā persequi & odisse non dubitabat.

Erantq; duo filij Heli cum arca fœderis dñi Ophni & Phinees.

Et nomie & merito filij Heli designāt, quod populum Christo in carne nō credere, etiam sacerdotū illius temporis nō parū culpa adiuuit. Ophni quippe discalciatus, sicut & suprà dictum est. Phinees os mutum interpretatur. Quorū prior dissolutionem actuum, posterior etiam docendi inertiā signat: cum etiam perfecti quiq; sacerdotes, & incessu boni operis ornati, & prædicationis esse debeant uoce liberi.

Cumq; uenisset arca fœderis domini in castra, uociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra.

Nato in carne domīo turbatus est omnis Israël, & prædicante alij ad credendum, alij ad contradicendū mouebanī: & terrena prius conscientia cœli laudes insonuit.

Et audierunt Philistijm uocem clamoris.

Et ad gentilium usq; cognitionem fama dominicæ prædicationis eluxit.

Timueruntq; Philistijm dicentes: Venit deus in castra. Et ingemuerunt dicentes, uæ nobis.

Timuerūt pagani cognoscentes ueri dei aduentū in mūdo, ad munienda suorū spiritalia castra fideliū: & multorū falsorumq; numinū cultores, simul & culturas ingemuerunt esse perdendas, seq; inuicem perfidiæ ad debellandam fidei ac ueritatis aciem confortarunt.

Non enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius.

Neq; in lege, neq; ante legē tam prompta fuere corda credentiū ad cuncta pro cœlestis regni desiderio, uel patiēda quæ terris horrent, uel spernēda quæ libent.

Pugnauerunt ergo Philistijm, & cæsus est Israël, & fugit unusquisq; in tabernaculum suum.

Pugnauerūt aduersarij ueritatis, siue homines, seu rectores eorū spiritus immundi, cōtra credentes in Christū: à quibus uel aperte sæuientibus, uel occulte suadentibus, uel exempla prauitatis ingerentibus, alij uel negatione, uel martyrio cæsi, alij ad deserenda instantius suæ firmæ fidei sunt tabernacula repulsi.

Et facta est plaga magna nimis, & ceciderunt de Israël triginta millia peditum.

Plures ueniente arca quàm antea ceciderūt: quia si non uenissem, inquit, & locutus eis fuissem, peccatū nō haberēt: nunc autē excusationem nō habent de peccato suo. Possumus autē iuxta mysticam numeri interpretationē dicere: quia quatuor millia uirorū ante aduentū arcę perdiderit Israël, in eis qui ante incarnationis dominicæ tempus minus perfecte credendo, sperādo, amando, & operando legis iussa spernebāt. Allata autē arca triginta millia peditū maiori plaga perierint, qui sanctæ trinitatis mysterium ex euangelio, cum promissione denarij cœlestis accipere renuebant. Ioan. 15

Et arca dei capta est, duoq; filij Heli mortui sūt Ophni et Phinees

Et regnum dei ablatum est à Iudæis,

datumq́ue est genti facienti fructus eius. Ordo quoq; sacerdotij, qui se non recte gesserat, domino iudicãte translatus est.

Currens autẽ uir de Beniamin ex acie, deuenit in Silo in die illo scissa ueste, & conspersus puluere caput.

Currens & citam salutis suæ curã gerens populus, qui pereuntibus ob perfidiam Iudęis remansit, audiens ab aposto-
Act. 2 lis: Saluamini à generatiõe ista praua: uenit ad erudiẽdos eos qui euacuati à Christo, adhuc in lege gloriabanť, & quasi tabernaculũ domini in Silo absq; testamẽti arca seruabant: utq; facilius audientes ad pœnitentiam prouocaret, scisso prorsus omni uetusto habitu, & tota suæ priscæ fiducia fortitudinis pro nihilo despecta, luctuosus apparuit. Qui bene de Beniamin, id est filio dexterę, genus duxisse perhibeť: quia nimirũ ecclesia, ad comparationẽ synagogę, quia superna Hierusalem uidelicet mater nostra ad collationem præsentis, quasi dextera ad leuã preminet. Vir igiť iste Beniamineus, uel populum ecclesiæ primitiuæ, uel aliquẽ illius cui doctorem, filium scilicet dexteræ fidei, uel certe apostolũ Paulum, qui
1. Corin. 15 & Beniamin de tribu descendit: qui nouissimus apostolorum cum sit, plus omnibus in prædicando laborauit, insinuat.

Cumq́ue ille uenisset, Heli sedebat super sellam contra uiam spectans, erat enim cor eius pauens pro arca domini.

Cum doctor noui testamenti scisso literę indumento apparuisset in Iudæa, sacerdotium uetus adhuc, quamuis lumine amisso, sedebat super cathedrã Moy-
Ioan. 14 si: sed contra Christum, qui est uia, ueritas, & uita. Timebat enim quod euenit, ne forte se reprobato, Christi ad gentes gratia transiret.

Vir autem ille postquã ingressus est, nunciauit urbi, & ululauit omnis ciuitas.

Euangelizauit doctor, & pœnituit auditor. Audito quippe scelere, q̃d in saluatoris nece commiserant, cõpuncti sunt corde Iudæi, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos apostolos: quid faciemus uiri fratres? Act. 2

Et audiuit Heli sonitum clamoris, dixitq́ue: quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit & uenit, & annunciauit Heli.

Et ad ipsas usq; principum sacerdotũ aures, pœnitentis ad exhortationẽ apostolorũ populi fama peruenit, nec libenter accepta est. Deniq; loquentibus illis ad populum, superuenerũt sacerdotes, & magistratus templi, & Saducęi, dolentes quod docerent populum, & annunciarent in Iesu resurrectionem ex mortuis. Nec distulerunt apostoli, quin & ipsis euangelizarent.

Heli aũt erat nonagintaocto annorũ, & oculi eius caliginauerant, & uidere non poterat.

Sacerdotiũ legale tunc temporis duo de perfectione quæ ad uitã duceret, minus habuerat, fidem scilicet & opera. Ideoq; oculi, id est pręcones illius caliginauerant sensu, & Christum in lege uidere nõ poterant. Velamen nanq; erat super cor eorũ, q̃d in Christo euacuať.

Et arca, inq̃t, dei capta est. Cũq; ille nominasset arcam dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostiũ, & fractis ceruicibus mortuus est.

Et crescente longe lateq; apostolorũ pręconio, ac fide populorum pœnitentium, gratia dei Iudæis erepta est, sacerdotiumq; illud legalium diu iudiciorum solio gloriosum, quia retrorsum cadere, id est post se reuerti, & peccata quę olim reliquit, repetere non timuit, fracto superbię singularis ceruice perijt: & hoc iuxta ostiũ illud uidelicet q̃d ait: Per me si Ioan. 10
quis introierit, saluabitur. Cui figurarũ mysterio iuxta sedebat, sed ipsum perfidiæ merito non intrabat.

Senex

Senex enim erat uir & grandæuus, & ipse iudicauit Israël quadraginta annis.

Inueteratū erat id temporis sacerdotium illud quondam opima uirtute glorificū, & ipsum per sacerdotū principes, seniores populi, scribas & phariseos, qui etiam legis doctores uocati sunt, opportuno tempore plebi Israël diuinæ legis, quæ decalogo cōplectitur, iuditia ostendebat. Sed & iuxta legis tropologiā quisque nostrum arcam testamenti & in tabernaculo custodire interius, & cū tempus exierit, contra Philistijm pugnaturus secū debet offerre: hoc est, ipsam fidem & conscientiam firmam semper castamq; cohibere: & cum res poposcerit, contra immundos, uel homines, uel dæmones belli spiritalis adiutricē deferre: quæ habeat duos sacerdotes custodes, geminę uidelicet dilectionis solicitos sensus. Neq; enim quālibet fidem, sed eam
Gal. 5 quę per dilectionē operatur, Apostolus laude dignam ducit. Et si nobis forte pugnātibus immundi spiritus aut hæretici fidei arcam eripuerint, ac sacerdotales piosque sensus necauerint, necesse est mox uir Beniamineus, luctuoso insignis habitu, id est animus spe supnæ pietatis erectus, supplex & pœnitens adueniat, nostriq; nobis reatus ad mentem errata reducat, & totam nostri rectoris urbem ad luctū lachrymasq; prouocet: donec deo miserāte redeat arca, quæ capta est, meliorq; in loco perditorū sacerdos, id est castigatior post pœnitentiæ sudores, nobis sensus cautiorq; donet. Nec tempus septem mensiū, quo arcam tenuere Philistijm, à significanda pœnitentiæ forma discrepat. Nam & spiritus sancti gratia, quę septiformis traditur, pœnitentiā admissorū gerendam, ac ueniam cōstat esse nanciscendam, & eandem ueniam septem modis impetrandā patrum sententia declarat. Deniq; expositores psalterij septē pœnitentiæ psalmos tradunt, quibus ad obtinēdam remissionē peccatorū superne sit pietas imploranda. Verum sunt qui memoriā, agnitionē, doloremq; culparū non ad remediū flagitandum, sed instar Iudæ ad priorū scelerum augmentū conuertūt. Qui quoniā inueterati inter omnes inimicos suos, turbato præ ira dei mentis oculo, lumē quoq; fidei perdidere, sedē repente iudiciariæ discretionis retro redituri, & mox perituri relinquunt: & quamuis aliquandiu discrete uixisse, & bene seipsos iuxta legis et euāgelij pręcepta gessisse usi sunt, (hoc est enim quadragīta annis Israël iudicare) ingruente tamen articulo tentationis, misera morte sucumbunt.

Nurus autē eius uxor Phinees pręgnans erat, uicinaq; partui, & audito belli euentu cōtrario, incuruauit se & peperit, &c.

Synagoga filijs sacerdotij legalis commissa ad regendū, semē quidem uerbi à doctoribus acceperat: & uicina erat quę domino prædicante fructū fidei quē diu quęrebat, progigneret. Verū ipsa quoq; post ruinam magistrorū incuruauit se à rectitudine uiuendi, & populi quidem turbā non minimā, sed ipsa quia uitę autorem occidit, morte multanda peperit.

Et uocauit puerum Ichabod, dicens: translata est gloria de Israel, quia capta est arca dei.

Ichabod interpretatur uæ gloriæ, uel decidit gloria: quod aptissime nomē huius tēporis Iudæis congruere nemo ferē est qui ambiget. Translata est aūt gloria fidei de Israël ad gentes, de synagoga ad ecclesiā: sed in fine mundi reuertetur ad Israël. De translata ad nos gaudeamus: de transferenda à nobis, patriam que in plaustro nouæ conuersationis reducenda timeamus.

Tollentibus in templum Dagon arcam dei Philisteis, primo ipse Dagon, deinde etiam populus ac terra digna ultione plagatur, manetq; apud eos arca mensibus septem. Cap. X



Philistijm autē tulerunt V arcam dei, &c. usq; ad id quod scriptū est: Fuit ergo

arca domini in regione Philistinorum septem mensibus.

Haec lectio mystice suscipiēte fidei testamentū preputio, simulacra primo humilianda, nec mora funditus euertēda, eos quoq;, qui post agnitam fidem retro cōuertuntur, digna ultione plectendos insinuat.

Philistijm autē tulerunt arcam dei, & asportauerūt eam à lapide adiutorij in Azotum.

Gentes susceperūt uerbū euangelij à Iudaea, ubi dominus corporaliter natus, cōuersatus & passus, loca dispensationis suę mysterijs usq; hodie sacra reliquit. Et asportauerūt illud fama felici in exteras usq; mūdi prouincias, quę hactenus uitiorū flamma feruētes, carnis soluebantur illecebris. Vnde bene Azotus, quae hebraice erdod uocatur, iuxta pristinū nomen dissolutionem uel effusionē siue incendium significat.

Et intulerūt eā in templū Dagon.

Et intulerunt fidem in mundum, qui
1. Ioan. 5 in maligno positus erat, & de quo domi
Luc. 11 nus ait: Cum fortis armatus custodit atrium suū, in pace sunt omnia quae possidet. Si autem fortior illo superueniens, uicerit eum, uniuersa arma eius auferet, in quibus cōfidebat, & spolia eius distribuet. Fortis erat Dagon, quando stulta gētilitatis arma suo custodiebat in atrio. Fortior est arca fidei, quae huic uictrix spolia impietatis eripuit, & haec pietatis arma & spolia fecit.

Et statuerūt eam iuxta Dagon.

Et erexerunt ecclesias Christi in gentibus, manente adhuc nonnullis in locis idolorū cultura. Dagon quippe, qui interpretatur piscis tristitiae, non solū persona, sed & nomine significat eum, qui autor nobis miseriarū ab initio existens: rex uniuersorū quę in aquis sunt, à propheta uocatur. De quo dominus beato
Iob. 40 Iob sub Leuiathan specie plurima narrat. Et quem Tobias, qui interpretatur bonus dei, se inuadentem angeli ducis hortatu undis abstrahit, exenterat, assat comedit, salit, & secum ad medicamina, simul & uiaticū portat. Id est, dominus saluator suae carnis escam appetentem diabolum diuina potentia superat, insidiarū latebris eripit, & abscisa ab eo mēbra iniquitatis, sapientiae sale condita, ac sancti spiritus igne decocta, in corporis sui, q̄d est ecclesia, membra traijcit, perq; alios alijs salutis auxilia praestat. Dum enim per eos quos diabolo ereptos saluat dominus, & gentilitatem ab idololatriae deceptione saluabit: & Iudaeos, de quibus carnem suscepit, ab errore suae perfidiae in mundi est fine saluaturus: patet profectò quid significet Tobias, cū per interanea concisi piscis, & coniugem à daemonio, & à caecitate liberat parentē.

Cumq; surrexissent diluculo Azoti altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam domini: & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in loco suo.

Clarescentibus per fidei praecones miraculorū signis, decidit idololatriae cultus in eis qui ad Christum potuere conuerti: sed proditus licet & detectus, qui uanitas est, recuperatus est in eis, qui cōtra ueritatem arma mouere perfidiae.

Rursumq; mane die alio consurgentes inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram arca domini.

Crescente paulatim signorū coelestiū lumine, idololatriae confusa facie coram fidelibus Christi, terrenum per omnia caducumq;, quicquid eatenus egēre uel credidere confessi sunt.

Caput autē Dagon & duae palmae manuū eius abscisae erant super limen.

Caput omnis peccati superbia diaboli, & opus idololatriae, quod quasi duabus palmis, impietatis professiōe, laudū & uictimarū caerimonijs agebatur, à cognato corpore, id est à cohaerentibus sibi turbis

turbis seductorũ abscisum iam, iamq; fo ras mittendũ, Christi augescente triumpho parebat: qui quasi caput & manus Dagon trunci in limine iacere monstrabat, cum ait: Nunc iudiciũ est mũdi, nũc princeps huius mundi eijcietur foras. Ioan. 12

Porrò Dagon truncus solus remanserat in loco suo,

Porrò populus idololatriæ abiecta & eliminata professione, atq; operatiõe dæmoniaca, inter eos qui in fide præcesserant, quasi iuxta arcam dei humilis submissusq; remanere, quàm cum diabolo foras mitti, id est ab ecclesiæ membris anathematizari malebat. Nec ultra status Dagon sicut antea restauratus asseritur: quia post multa licet ecclesiæ certamina cessatum, tamen à falsorum defensione deorũ, & uni deo uero est data uictoria Christo.

Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius, super limen Dagon in Azoto usq; in hodiernum diem.

Propter causam, qua diabolus eijciendus foras, & in fine damnandus est, omnes qui eum peruersa uel docẽdo, uel operando sequũtur, ipso instigãte, tempus eiusdẽ eiectionis & dãnationis illius considerare & cauere detrectant. Quin antequam sui cultores ab iniquitate resipiscant, eorũ solicitus sensum quasi incessum mentis à prçuidenda futura, uel sua, uel ipsorũ perditione suspendit. Et hoc usq; in hodiernũ diem, id est usque dum eorũ quisq; lucem ueritatis agnouerit: quam perpetuò præsentẽ qui sequitur, non ambulabit in tenebris. Nec timet calcare super limen Dagon in Azoto, quia prauorũ, qui terrenis ardent desiderijs, simul et capitis eorum diaboli pœnam mente sedula cõtuetur, & horret: insuper & limen suum cõuersus ad meliora, paschalis agni sanguine aspergere, id est introitũ & exitum suũ dominicæ passionis mysterio munire satagit.

Dagon ergo truncati caput & pedes in limine, suos ab eiusdem liminis tactu deterrent. Agni uero immaculati sanguis in limine suos se semper recolẽtes tutos ab hoste reddet: quia diabolus eis quos decipit, considerandũ finem, qui ad impia tartara ducat, & ipsorũ subtrahit & suum. Dominus autẽ quos redemit suæ passionis & resurrectiõis exemplo, uitã semper docet sperare post mortem.

Aggrauata autẽ est manus domini super Azotios, & demolitus est eos, & pcussit in secretiori parte natium Azotum & fines eius.

Qui susceptа dei arca super Dagon interitu dolent, ruinamq; eius erigunt, in posterioribus feriũtur, eorumq; à mu ribus terra demolit̃: quia qui fidei agnitione uel etiam mysterijs imbuti, aut idola sterni, aut uitia sibi non tolerant interdici, quia retro respiciũt, immunditiam uitæ ueteris nõ relinquunt, & posteriora, quæ cũ apostolo obliuisci & arbitrari debuerant, ut stercora, repetunt. Ex his nimirũ quæ eligunt, puniũtur: ipsaq; fit miseris causa pœnç, quæ delectatio erat culpç. Sed & si quid boni germinare uidentur, qui oculos mentis retro tenent: & radix cogitationis ab immundis spiritibus & operationis fructus eruditur. Percussit autẽ dominus nõ solum Azotum ubi erat Dagon, sed & omnes fines Azoti: quia non tantũ capitaliũ incendia criminũ, in quibus apertũ opus diaboli claret, sed & parua quæque, & quæ hominibus extrema uel leuia fortè peccata uidentur; districti iudicis sententia reprobãs damnat. Deniq; omne uerbũ ociosum q̃d locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Philip. 3 Matth. 12

Videntes autẽ uiri Azotij huiuscemodi plagam, dixerũt: Non maneat arca dei Israël apud nos, quoniã dura est manus eius super Dagon deum nostrum.

Videntes idololatriç dilectores potentiam Christi contra deos suos, noluntfi-

dus quilibet sanctis appropiare præsumat: sed quicunq; uel dominicū corpus accipere, uel sacratissima eius dicta tra-
1.Cor.11 ctare uoluerit, probet seipsum, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, castigetq; corpus suum, et seruituti subijciat:
1.Cor.9 ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiatur.

Docti à sacerdotibus ac diuinis Philistijm, arcam dei merita cum ueneratione remittunt: quam Bethsamitæ primi recipiētes, uictimas domino offerunt.

Caput XI



T uocauerūt Philistijm sacerdotes & diuinos dicētes: quid faciemus de arca dei? īdicate nobis quomodo remittemus eam in locum suum, &c. usq; ad id quod ait: Et requieuit omnis domus Israël post dominum.

Hæc lectio typice docet fidem euangelij, quæ nunc in gentibus celebratur, ad saluandas in fine mundi reliquias Israel esse reuersuram. Philistijm plagis eruditi, interrogant sapientes quid faciant de arca dei, quomodo remittant eam in locum suum.

At illi, si remittitis, inquiunt, in locum suum arcam dei Israël, nolite dimittere eam uacuā, sed quod debetis reddite ei pro peccato, & tunc curabimini.

Et nos uidentes uindictam impiorū, ma nusq; nostras lauantes in sanguine peccatorū, si gratiæ cœlestis arcam in locum suū, id est in proximorū corda, quæ hanc aliquando habentes, errando perdiderant, remittere pœnitentiā suadendo disponimus: curandum summopere est, ne hoc uacui uirtutibus agere quæ-
1.Cor.15 ramus, sed iuxta eum qui dixit: Et gratia eius in me uacua non fuit: primo ipsi recta agere, & sic alios instruere festinemus. Hoc etenim modo plagas eorum qui accepto scientiæ dono nil pro peccatis quæ cōmisere largitori gratiæ rependere norūt, effugere poterimus. Sed & uniuersaliter ecclesiæ prouidendum, ne uacua in fine seculi gratia fidei, id est fructum uirtutū in gentibus ultra non inueniens, ad Israël saluādum remittatur, sed quomodo uenit, redeat: quæ per magnos doctores nobis data est, p magnos reddatur & illi.

Iuxta numerum prouinciarum Philistijm quinq; anos facietis aureos, et quinq; mures aureos: quia plaga una fuit omnibus uobis & satrapis uestris.

Iuxta numerum quinq; sensuū corporis, quos retro respiciendo contaminastis: quorū fructus omnes fidem male tractādo perdidistis: iam modo per cuncta quæ uidendo, audiendo, gustando, olfaciendo, uel tangendo geritis, clarissima patientiæ compunctionis, humilitatis, cæterarumq; uirtutum Christo debita soluite.

Et dabitis deo Israël gloriam, si forte releuet manū suam à uobis, & à dijs uestris, & à terra uestra.

Et confitemini, quia deus solus uerax, omnis autem homo mendax, si forte a- Psal.115
uertat faciem suam à peccatis uestris, & omnes iniquitates uestras deleat, suūq; uobis onus leuissimū pius miserator imponat.

Nūc ergo arripite & facite plaustrum nouū unum, & duas uaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro, & recludite uitulos earum domi.

Nunc, inquiunt, festinate, & uel uestris, uel fraternis in cordibus, exuentes
ueterem hominē cum actibus eius, in- Ephes.4
duite nouū, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate & ueritate: & hoc in unitate catholicæ pacis: in qua tantum ad saluādum prodest quicquid boni agere potest: nobilesq; gemina, id est dei & proximi dilectione doctores, à peccati iugo liberos, spiritaliū fidelium

filiorũ prole gaudentes, siue prędicandę fidei, seu portandæ fraternæ necessitatis oneri subijcite. Paruulos autem quosq; & lactantes adhuc in Christo, donec in uirum perfectum proficiant, intra status sui modulum educandos cohibete.

Tolletisq; arcam domini, & ponetis in plaustro, et uasa aurea quę exoluitis ei pro delicto, ponetis in capsella ad latus eius, & dimittite eam ut uadat & aspicietis.

Secretiora quæq; cœlestium arcanorum, imbutis nouo Christi mandato cordibus imponite: necnon & uestræ correctionis exemplo simul omnibus intuenda & sequenda coniungite: taliterq; ecclesiam ornatam, id est & fidei mysterijs, & exemplis onustam uirtutũ, ad quærendas reliquias Israeliticæ plebis emittite: neq; unquã ab intuendis eius gressibus uestræ mentis oculos auertite.

Fecerunt ergo illi hoc modo, & tollẽtes duas uaccas quæ lactabant uitulos, iunxerunt ad plaustrum, uitulosq; earum concluserunt domi. Et posuerũt arcam dei super plaustrũ, & capsellam quæ habebat mures aureos, & similitudinem anorum.

Fecerũt Philistijm de arca secundum consulta sacerdotũ suorum & diuinorũ. Fecerunt & facturi sunt de ecclesia fideles eius dispensatores iuxta pręsagia, uel futura præcedentiũ sacerdotum & prophetarũ: faciamus & nos de correctione, uel nostra, uel proximi, uidelicet ecclesiæ membrorũ iuxta imperium magistrorũ spiritaliũ. Neq; absurdum putet quispiam, quod acta diuinorũ & sacerdotum infideliũ super ecclesiæ prophetis & doctoribus interpretantes, spiritali mysterio redundare dixerimus: sed agnito potius allegoricæ locutionis usu, uideat qui legit ea quoq;, quæ non modo infideles, sed & aperta fronte deo contraria molientes egerunt, ab egregijs expositoribus ad saluberrimę pietatis obsequium typice relata. Nec minus sacrum uel mystica pietate plenum, quod dominum persecutor impius in passione purpurea uel alba ueste induit, spinis coronauit, aceto potauit, cruce suspendit, regem latine, græce, & hebraice scripsit, quàm quod hunc in natiuitate, pia & inuiolata genitrix pannis inuoluit, in pręsepio reclinauit, pastores laudauerunt, magi adorauerunt: quod occisum discipuli electi aromatibus conditum, lintea minibus inuolutũ, petrino in sepulchro positum lapide magno clauserunt: & ne dubites ab hominibus qualibuscunque, tuæ tamen naturæ consortibus, utilia discere. Audi quid Salomon dicat: Vade ad formicã ô piger, & cõsidera uias eius, & disce sapientiam. Prouer. 6

Ibant autem in directum uaccę per uiam quæ ducit Bethsames.

Ibant in directum doctores per Christum, quę ducit ad regnum cœlorũ. Via quippe Bethsames, id est domus Solis, ipsa est quæ dicit: Ego sum uia, ueritas, Ioan. 14
& uita. Et alibi: Ego sum lux mundi: qui Ioan. 8
sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ.

In itinere uno gradiebanť pergentes & mugientes, & non declinabãt neq; ad dexteram, neq; ad sinistram.

Vno eodemq; fidei & ueritatis calle gradiebantur gementes quidem, quasi homines, separari se ab his quos diligãt: libentius tamẽ eos, ubi necessitas ingruerit, quàm iustitiæ uiam deserẽtes: ardentius ad uictimam passionis pro arca domini properantes, quàm fletu filiorum arcã deponere cõsentientes. Vis probari quæ dicimus? Morante Paulo in Cæsarea, superueniens à Iudæa propheta, Act. 21
protestatus est eum alligandum Iudæis in Hierusalem, & tradendum in manus gentium. Ecce portatrix arcæ dominicæ uicti-

uictimanda uacca prophetatur: & quicquid ad hęc uituli, siccis ne oculis abscessum mortemque parentis expectāt, nobilior cæteris uitulus, & inter quatuor magna animalia hoc nomine insignis, quid egerint narret. Quod cum audissemus, inquit, rogabamus nos & qui loci illius erant, ne ascenderet in Hierosolymam: sed quia non amore uel lachrymis filiorum ad dexteram, non ad sinistram deflecti poterat matris instantia, uide quid abitura plorantibus dicat: Quid facitis flentes & turbantes cor meū? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen domini Iesu. Verum qui planctus infirmorum quasi reclusorū domi uitulorū, quē de carnali spiritalium parentū amissione concipiunt, paulatim dum & ipsi profiscerint, cessat. Dicit idem Lucas: Et cum ei suadere non possemus, quieuimus dicentes: Domini uoluntas fiat.

Porrò Bethsamitæ metebāt triticum in ualle, & eleuantes oculos suos uiderūt arcam, & gauisi sunt cum uidissent.

Porrò ciues æternę lucis, fructus uirtutum maturos, quos humili corde protulerunt, in gaudia patriæ cœlestis condere desiderabant, & eleuatis cordis oculis, ubicunque terrarū uidissent cœlestia, gauisi sunt.

Et plaustrū uenit in agrū Iosue Bethsamitæ, & stetit ibi.

Et ecclesia ubicunque pectora Iesu Christo, domino uidelicet claritatis æternæ, & perpetuę lucis inuentori fructum ferentia uiderit, statim ibi quasi requie post laborem quærendi reperta, mansionem facere parat: talis semper ecclesiæ profectus, talis eius erat in nationes aduētus, talis erit & reditus ad Israël.

Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustri, uaccasque imposuerunt super ea holocaustum domino.

Erat in agro ecclesiæ lapis ille singulariter magnus, qui præcisus de mōte sine manibus creuit in montē magnū, & impleuit uniuersam terram. Et de quo psalmista: Lapidem, inquit, reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: uidelicet ut faceret utraque unum. Et conciderunt persecutores ecclesiæ compagem, quæ ad exemplū dominicæ crucis erecta, firmissimo nouæ gratiæ statu gaudebat. Insuper & magistros atque eos qui infirmorum onera ferre sufficerent, martyrij flamma consumptos, gratissimam domino uictimam tametsi nescientes mactauerunt. Ligna quippe plaustri noui, quod arcam domini portarat, concisa sunt, quando facta persecutione in ecclesia Hierosolymorū, omnes dispersi sunt per regiones Samariæ & Iudææ, præter apostolos. Vaccæ super ea holocaustum domino factæ, quando cunctis intimi amoris ardore compunctis, & in luctum lachrymasque solutis, Stephanus lapidatus, & Iacobus frater Ioannis est gladio cęsus: innumeraque huiusmodi relegens historiam ecclesiasticā, & infinita martyrum gesta reperies. Quibus cunctis immanior tēporibus antichristi concisio plaustri huius, hoc est ecclesiæ perturbatio, non dubitatur esse uentura. Neque aliquid uetat duas has uaccas, quę arcam domini referentes Israëlitis, holocaustū sunt domino datæ, super Enoch & Heliā interpretari, qui tunc Iudæis fidei gratiam aperturi, nec mora ab antichristo mortem creduntur esse suscepturi. Nec mireris bene acta Bethsamitarū à nobis in contrarium interpretata: quia moris est scripturæ sanctæ, & per bona malum, & bona per malum aliquando figurare. Denique quamplura in lege uictimarū genera, quæ præcipiente domino, deuota mente sunt oblata, mortem saluatoris, quam ab impijs suscepit, typice prædicunt.

Psal. 117

Leuitæ autem deposuerunt arcam dei, & capsellā quę erat iuxta eam, in qua erāt uasa aurea, & po-

Et usque ad Abel lapidem magnū super quē posuerunt arcam dni.

Etiam fortes quique in fide, & qui ad sustentandam regendamque nutantis ecclesiæ deuotionē sufficiant, & ipsi fragi- Iacob.3 litatis suæ conscij dicunt: In multis enim offendimus omnes. Imò ipse summus lapis angularis, qui peccatū non fecit, nec 1.Pet.2 inuentus est dolus in ore eius, pro nobis humana passus, loquitur: Quæ non rapui Psal.68 tunc, exoluebā. Quē & in hoc aptissime lapis ille magnus, super quē posita est arca dei, significat, quod confiniū erat Israël & Philistijm. Confiniū quippe ostendit, à quo & illi quasi sua tributa exigunt, & super quem isti quasi suum, arcam domini ponunt. Ipse enim singulari pietate suæ uirtutis onus ecclesię portat, qui est pax nostra, & fecit utraque unum.

Quæ erat usque in illa die in agro Iosuæ Bethsamitis.

Idem Iosue qui suprà Iesus est, & eundem dominū signat. Vtrunque enim nomen saluator interpretatur.

Percussit autem de uiris Bethsamitibus, eo quod uidissent arcā dni: & percussit de populo septuaginta uiros et quinquaginta millia plebis.

Non sacerdotes & Leuitas, quorum officij erat arcā portare: sed uulgus ignobile, cui nec uidendi eam fas erat, percussit. Quod ne pateretur, in Exodo populus à longe stabat & orabat, solusque Moses ascendit ad dominū. Soli nanque scientia & actione perfecti, cœlestiū contemplationi in hac uita mentē intendere norunt. At si qui minus perfectus adhuc in humanis diuina tractare præsumpserit, cauendum ne uel hęresi, uel desperatione, uel alio quolibet discrimine reuerberetur eius inconsulta temeritas. Sed melius fortasse hæc percussio plebis, quæ arcam domini uidisset, in bono accipietur: quia quanto quisque amplius diuinę secreta maiestatis aspicere cœperit, tanto mox de se humilia sentiēs, à tota sua trepidus uirtutū fiducia deficit. Qua se plaga salu berrima percussum, tremebat qui dixit: Loquar ad dominū meum cum sim pul uis & cinis. Necnon & psalmista, cum Exod.18 ait: Oculi mei defecerunt in salutari tuo. Psal.113 Quod est dicere: quo altius sacratissima tui salutaris, id est Iesu arcanà conspicio, eo mea citius, etiā quæ fortia rebar acta, uitali uulnere percussus despicio. Hac se plaga non modo percussum, sed & mortuū gratulatur, qui dixit: Ego enim Gal.2 per legem legi mortuus sum, ut deo uiuam; Christo crucifixus sum cruci. Cui etiā sensui quinquagenarius, uel septuagenarius percussorū numerus, qui ad requietionē, & spiritus sancti gratiā significandam principaliter respicit, adstipulatur. Nam & septimā diem, & septimū ac quinquagesimū annum lex sacrauit in requiē. Sed & spiritus sanctus, cuius septiformem gratiā Esaias scribit, quinquagesima dominicæ resurrectionis die primitiuam descendit in ecclesiam. Qui enim nunc annos æternos in mente habendo negant consolari animam suam, solaque dei memoria delectati exercitantur, & deficit paulisper spiritus eorum, ipsi tūc spiritu dei sublimati, perennem tendunt ad requiem. Vtrique autē sensui concinit apte quod sequitur.

Luxitque populus quod percussisset dns plebem plaga magna.

Quia & infirmantia uel nutantia sua membra, ut ad statum pristinū reformet flendo laborat ecclesia: & bene proficientium æque membrorū suorum, quæ concupisse & defecisse uidet, in atrio domini studijs accēsa, dulces salutiferæ con punctionis lachrymas fundit, dicitque uul nerata charitate: Ego sum, et anima mea Cant.5 liquefacta est, ut locutus est. & cætera talia, quibus innumera scripturarū loca, et totus quadragesimiprimi psalmi referatus est textus.

Et dixerunt uiri Bethsamitæ: Quis potest stare in conspectu domini dei sancti huius?

Viri domus solis, id est supernę patrię ciues, in terra peregrinantes, & si parū aliquid, & hoc raptū, de æterna, quam sitiunt, luce degustant, continuò se quàm nihil de suo sint intelligunt, meritoq; pa
Psal.142 uentes dicunt: Quia nō iustificabit' in cōspectu tuo oīs uiuens. Quia & si quis iudicio hominū stare uidetur, iam tamē in cōspectu diuinę maiestatis iacere comprobatur: modestoq; ac benigno consilio, post sublimē illum sibi soli, deoq; cognitū dilectionis ardorē, proximis quoque minoribus, quæ capere ipsi sufficiāt munera scientiæ spiritalis impertiunt. Iuxta quod magnus ille ciuis Bethsami-
2.Corinth.5 ta dicebat: Siue enim mente excidimus, deo: siue sobrij sumus, uobis. Et hoc est quod sequitur, dicentibus de arca domini Bethsamitis.

Et ad quē ascendet à nobis? Miseruntq; nuncios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philistijm arcam domini, descendite & ducite eam ad uos.

Cariathiarim quippe, quę ciuitas syluarum dicitur, magnam uitæ perfectionem, sed minorem nimirū quàm Bethsames, id est domus solis, significat. Hæc nanq; cōtemplationis sublimitatē, quia
Matth.5 beati mundo corde deum uidebunt: Illa cōmunionem monstrat actiuæ conuersationis, qua suos quoq; serētia fructus, exultabunt omnia ligna syluarum ante faciem domini, quoniā uenit, & mansionem apud ea facit. Et de Bethsamis arca Cariathiarim mittitur: quia diuina gratia nunc magnorū corda, ut summa per fidem contemplentur, inflammat: nunc humilium pectora inchoantium, ut multifaria bonorum operum quasi poma gignant, adiuuat.

Bethsamitis ex parte percussis, eo quod minus digni arcam uidere præsumpserint, Cariathiaritæ suscipiunt, & uiginti annis custodiunt. Deinde admonente Samuel, Israël idolis relictis domino seruit, offerente eodem holocaustū. Philistijm domino intonante terrentur & fugiunt. Samuel Israël iudicat, & in Ramatha domino altare ædificat. Cap. XII



Enerunt ergo uiri Cariathiarim, & duxerūt arcam domini, & intulerunt eam in domum Aminadab in Gabaa. VII

Venerunt fortes ecclesię, multiformi spiritalium actionum germine fœcūdi, & susceptam à celsis fidei contemplatoribus diuinæ uoluntatis cognitionē, ad se suosq; perduxerūt, collocaruntq; hanc in alto corde illorū, qui habitātis in se spiritus sancti gratia templū dei esse meruerunt, quibus dedit potestatē filios dei fieri credentibus in nomine eius, quos uoluntarie genuit uerbo ueritatis. Amina 1.Corint.5
dab quippe, qui pater meus spōtaneus dicit', eum nimirū qui cum sit dominus cœli & terræ, nobis gratia pater factus est, designat. Gabaa, quod interpretatur collis: et intelligēdus est aliquis locus eximius in Cariathiarim, uel certe arx eiusdem fuisse ciuitatis: altitudinē perfectæ actionis insinuat. In quo nimirū colle infertur arca domini, cū diuina uoluntas ostendit', hi sunt prçordinati ad uitā çternam. Cuius ostensionē diuinæ scientiæ, quia nemo potest nisi humilis adipisci, recte accepturis arcam Cariathiaritis Bethsamitç dicebant: Reduxerunt Philistijm arcam domini: descendite & ducite eam ad uos. Quod est aperte Iudæos in fine mundi credentes, proximis ad fidem uocandis dicere: Reduxere nobis scientiam gratiæ gentes, quæ diu nobis incredulis, eius sunt dono potitæ. Descendite de longo superbiæ fastu, & humile iugū fidei humiles corde suscipite. Quod etiā sicut cętera lectionis huiusce series, quotidiano nostro statui, & uarietatibus diuersorū meritis potest aptissime cōgruere.

Eleazarū aūt filium eius sanctificauerunt, ut custodiret arcā dn̄i.

Sanctos quoq; ac doctos & filiorum dei noīe elegere doctores, qui ecclesię statum custodirent. Eleazar nanq;, qui dei adiutor dicitur, illorū figuraliter cœtum exprimit, qui dicere cum Apostolo possunt: Dei eñ sumus adiutores. Et alibi: Ego Ioan.1

Ibid. Ego plantaui, Apollo rigauit, deus autem incrementū dedit.

Et factum eſt, ex qua die manſit arca in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies: erat quippe iam annus uiceſimus.

Et hic actiuæ & contemplatiuę perfectionis intuere diſtantiā. Ecce enim arca domini, quę uix una die qua uenerat, in agro Ioſue Bethſamitis perſeuerare potuit: & non ſolū Gabaa, id eſt arcē Bethſames aſcendere, ſed ne ipſas quidē eius ualebat planè portas intrare: Perueniēs autē in Cariathiarim, & collem illius illata, uiceſimum uſque ibidem multiplicatis uirtutum diebus, permanſit ad annum: quia cœleſtis uitæ contēplatio degentibus in carne ſanctis uix ad momentum poteſt delibari. Sap. 9 Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animā: & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Vita autē actiua multo prolixiore et temporū ſpacio, & cooperantiū cōſortio fratrū ualet indeſeſſa celebrari, adeò ut legis in ea decalogus per euangelij gratiam geminatus, uel certo corpore & mente conſummatus, quaſi uiceſimus iam manētis ſecum arcæ annus proficientibus bonorū meritis probetur impleri.

Et requieuit omnis domus Iſrael poſt dominum.

Extremā conuerſæ in fine Iudęæ felicitatem typice deſignat: ad quam tota præmiſſa lectio ſpecialiter, tametſi ad omnem eccleſiā poteſt generaliter referri. Vbi etiam iuxta literam quidam putāt, quia uicenario annorū numero, quo manente in Cariathiarim arca, requieuit omnis domus Iſraël poſt dominū, & modus & ſtatus temporis, quo Samuel Iſraeli præfuerit oſtendatur. Neq; enim, ut quidam chronographi fruſtra turbant, uiginti anni quibus ibidem arca manſit, uſq; ad octauū regni Dauid annū, quando ab ipſo Hieroſolymam tranſlata eſt, pertingere putandi ſunt. Legimus nanque inferius, in pricipio regni Saul eam fuiſſe in Gabaa Beniamin, dicente ſcriptura: Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam dei. 1.Reg.14 Erat enim ibi arca dei in die illa cum filijs Iſraël. Ideoq; intelligere debemus, tacente licet ſcriptura, reductā eam poſt hęc de Gabaa Beniamin, in Gabaa id eſt collē Cariathiarim, unde regnante Dauid in Hieruſalem transferretur. Non autē abſq; ſignificatione myſterij, credas arcā domini ſic uaria per loca mutatam, ut nunc domum Solis adeat, nūc ciuitatem ſyluarū ſubeat, nunc adiutrix inter caſtra pareat, nunc ciuitatem ſyluarum repetat, & dimiſſa Silo repulit tabernaculū Silo, Psal.77 ad ultimū montē Sion, quem dilexit, aſcendit: Sed et inde caſtra duci & reduci nō omittat. Deniq; Vrias cum Dauid loquēs, tempore belli Ammanitici ſub pellibus eam fuiſſe deſignauit. 1.Par.17 Et hæc uſq; ad tempora dedicationis domus dei, qua perpetuā in ſancta ſanctorū ſedem manſionis accepit. Nequaquam hæc fruſtra, ſed in eccleſiæ typum geſta cognoſce: quæ in multimoda, ſed pacatiſſima ſuorū diuerſitate membrorum, nunc theoreticæ uitæ dulciſſima luce fruitur, guſtando & uidendo, quoniam ſuauis eſt dominus: nunc actiuæ deuotionis condenſa, minore quidem mētis ardore uel lumine lactata, ſed nō minore bonæ operationis fruge fœcunda ſubintrat: nunc contra aduerſantis mundi pericula ſpiritalem uirtutū militiam armat, nec inter reſiſtendū aduerſarijs ſuæ fructiferæ conuerſationis apta deſerit, ſedulaq; præcauet, ne poſt agnita ſpiritalis uitæ myſteria, literalem legis obſeruantiam, quaſi tabernaculum Silo prępoſtera electione requirat: nūc in his qui iam de corpore egreſſi, ſeculi uariantis euaſere labores, uiſionē æternæ pacis aſcendit. Nec per eos tamē ipſos in cœli iam ſede regnantes, pro peregrinātibus in terra ſuis æque membris, & adhuc cōtra hoſtem dimicātibus, orando certare deſiſtit, donec reſurrectionis coruſcante gloria, quę felix eius eſt dedicatio, in cœleſtia ſancta ſanctorū, perpetuò mortis triumphatrix euehatur.

Ait autẽ Samuel ad uniuersum domũ Israël dicens: Si in toto corde uestro reuertimini ad dominũ, auferte deos alienos de medio uestrum, &c. usq; ad id quod dictum est: Aedificabat etiam ibi altare dño.

Hic figuraliter ostenditur quomodo dominus in Iudæa docens, & miracula faciens, patiens & resurgens, ascendens in cœlũ, et spiritus sancti gratiã mittens, nõ solum Iudæos, sed & gentes misericordię suę fecerit participes. Samuel itaq; suscepto post mortem Heli sacerdotio, uniuersam domũ Israël alloquitur, ut auferant deos alienos de medio sui.

Et præparate, inquit, corda uestra domino, & seruite ei soli, & eruet uos de manu Philistijm.

Dominus noui sacerdotij autor, q̃d est secundũ ordinem Melchisedech, apparẽs in carne, uniuersam domũ Israël, id est deum uidere desiderantium ecclesiam, docet auferre à se traditiones Pharisæorũ: & nõ solũ opera, quod & lex docuit, sed ipsa etiam corda ad seruiendum
Math.5 domino soli pręparare, dicens: Audistis, quia dictum est antiquis: ego autẽ dico uobis. Sic enim eos à cunctis hostibus in uita uentura posse liberari.

Abstulerũt ergo filij Israël Baalim & Astaroth, & seruierũt domino soli.

Idola hæc Sidoniorum sunt: quorum Baalim superiores siue ascendẽtes, Astaroth facturam exploratorum significãt. Quicunq; ergo filiorum Israël ad prędicationẽ saluatoris uero deo patri seruierunt, omnes profanas cogitationes, quę de infimis in cor ascendentes, & nõ desuper à patre luminũ inter data optima & dona perfecta descendentes, superiores bonis esse cupiebãt, eiecerunt: omnẽ de suo pectore spirituum immundorũ machinã, qui circũeuntes caulas fideliũ, quærunt quem deuorent, abstulerunt,

Dixit autem Samuel: congregate uniuersum Israël in Masphat, ut orem pro uobis dominum.

Dixit apostolis saluator, ut prædicando uerbum euangelij, uniuersum Israël spiritalem in Masphat, id est speculam, nouæ uidelicet ueritatis & uitæ congregarent. A qua congregatione uniuersitatis, ecclesia catholica gręce nomẽ accepit. In cuius unitate positos quosq; ipse patri saluator orando cõmendat, qui ante passionem suam per apostolos orans ait: Nõ pro his autem rogo tantum, sed Ioan.17
& pro eis qui per uerbum eorum credituri sunt in me, ut omnes unum sint. Et modo q̃d idem faciat Apostolus docet dicens: Qui est in dextera dei, qui etiam Rom.8
interpellat pro nobis.

Et cõuenerunt in Masphat: hauseruntq; aquam, & effuderunt in cõspectu domini, & ieiunauerunt in die illa & dixerũt: tibi peccauimus domino.

Quod hauriẽtes aquam inter preces & ieiunia libauerunt domino, indicium simul & executio piæ deuotionis est. Cõuenerunt autem prędicante domino ad audiendũ uerbum populi, hauseruntq; cõpunctĩ de imo pectore fontem lachrymarum: quem effunderent quasi gratissimum deo libamen, per oculorũ uascula proferendo: abstinuerũtq; à cunctis mũdi illecebris in illa gratiæ cœlestis illuminatione, confitentes peccata præterita, & Christi misericordiã flagitãtes.

Iudicauitq; Samuel filios Israël in Masphat.

Cœli non sunt mundi in conspectu Iob.15
eius, & in electis suis reperit prauitatẽ. Et illi ergo qui terrena transcẽdẽtes omnia, in specula supernorũ, quã significat Masphat, ad Christũ cõuenerũt: qui filiorũ Israël, id est uiri uidentes deum, uocabulo pręminent: habent adhuc plura, unde quasi homines à districto iudice castigentur. Vnde est illud Esaiæ: Et iudi Esa.11
cabit in iustitia pauperes. Haud dubiũ, quin ipsos quibus loquitur: Beati paupe Math.5
res,

res,quia uestrum est regnũ dei: eosdem
Math. 13 nanq; iudicans dicit: Adhuc & uos sine intellectu estis.

Et audierunt Philistijm q̃d congregati essent filij Israël in Maspha,& ascenderunt satrapæ Philistinorũ ad Israël.

Audierũt hostes ueritatis, quod prędicante domino euangeliũ regni, omnis eum populus libenter audisset: & ascenderunt immundi spiritus, principes uidelicet impiorum: unde & ab apostolo
Eph. 6 rectores tenebrarũ uocantur: cõtra ecclesiæ statum, imò contra unumquenq; fidelium nefandis insidijs appetendum. De qua illorũ pessima ascensione suprà nomẽ Baalim exponẽtes tractauimus.

Quod cum audissent filij Israël, timuerũt à facie Philistinorũ, dixeruntq; ad Samuel: Ne cesses pro nobis clamare ad dominũ deum nostrũ, ut saluet nos de manu Philistinorum.

Timentes discipuli Christi à facie persequentiũ Iudæorũ, uigilauerũt iubente illo, & orauerunt ne intrarent in tentationem: dixeruntq; subitò tentationum
Math. 8 turbine perculsi: Domine salua, nos perimus. Qui etiam post eius ascensionem frequẽtius in pressuris orasse memorantur. Quod ipsum nobis quoq; tentatis, ut à timore inimici eruat anima nostra, saluberrimũ præsidium præstat.

Tulit autẽ Samuel agnũ lactantem unũ, & obtulit illum holocaustum integrum domino: & clamauit Samuel ad dominũ pro Israël, & exaudiuit eum dominus.

Tulit dominus innocentẽ quem pro salute mundi unicum induerat hominẽ: & obtulit illum in altari crucis holocaustum integrũ patri. Et bene holocaustũ, id est totum incensum bene integrũ obtulisse perhibet, qui sine iniquitate conceptus, natus, & in carne moratus, totũ quicquid per hominẽ gessit, igne deo spiritus sancti dignũ reddidit. Et orauit dominus patrem pro fidelibus suis, ut non deficeret fides eorũ. Orauit & pro persequentibus se, ut ignosceret eis tantæ noxa perfidię quam nescientes incurrerũt. Et exaudiuit eum pater, hos in fide, quã pene amiserant, confortando: illos ad fidem, quã penitus nesciérãt, uocando. Luc. 22 Luc. 23

Factũ est ergo cum Samuel offerret holocaustũ, Philisteos inire prgliũ contra Israël. Intonuit autẽ dñs fragore magno in die illa super Philistijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israël.

Factũ est cum dominus semetipsum offerret hostiam deo in odorem suauitatis, persecutores eius & in cruce positum eum blasphemare uel deridere, & sepulto eidem uiam resurrectionis abstruere moliri, ut ipso quasi æterna morte damnato, omnem fidelibus eius spem salutis eriperent. Verum terra mota, fissis cautibus, monumentis apertis, exurgentibus mortuis, cęterisq; cœlestibus ad eius crucem uel sepulturã clarescentibus signis exterriti sunt hostes, & in diuersa fugati. Deniq; ad monumentũ perterriti sunt custodes, et facti sunt uelut mortui. Et omnis turba eorũ qui simul aderant ad spectaculum crucis, & uidebant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Necnon & in die pentecostes intonante desuper domino, & per apostolos quoq; suas uidelicet nubes, cœlestia dicta resonãte, deturbati fidei hostes & cęsi dictis eorũ, impœnitendo, negando sunt alij contriti.

Egressiq; uiri Israël de Masphat persecuti sunt Philisteos, & percusserunt eos usque ad locum qui erat super Bethcar.

Egressi apostoli de Masphat, id est specula quietæ suæ cõuersationis, persecuti sunt impios arguendo: & percusserunt eos à prisca, hoc est impietatis uita, paulatim gladio uerbi remouẽdo, donec ad societatem ecclesiæ, quę super Christum

fundata est, perduceret. Bethcar nanq, quæ interpretatur domus agni, siue domus agnitionis, illum nimirū significat, qui innocēter mortuus ex humanitate, paterna potenter arcana reuelat ex diuinitate. Super quam sibi domum diuinæ agnitionis locum dilectæ mansionis in-
Ioan. 6 uenit, qui ait: Domine ad quem ibimus? uerba uitę æternę habes. Quam intrare desiderabat qui humiliter pulsando ro-
Ioan. 14 gabat: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Didicerāt enim ab ipso,
Luc. 10 quia nemo nouit filiū, nisi pater: neq pa trem quis nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et ideo recte domus agnitionis appellatur, per quem solū & ipse reuelatur & pater.

Tulit aūt Samuel lapidem unū, & posuit eū inter Masphat, & inter Sen, & uocauit nomē eius lapis adiutorij, dixitq: Hucusq auxiliatus est nobis dominus.

Et suprà quidē lapidem adiutorij, qui hebraice dicitur abenezer, legimus: sed ibi præoccupando posuit historicus, hic autem & tempus & causam impositi nominis exprimit: qui mediatoris typo pręclarus bene lapis unus uocat: quia unus dominus Iesus Christus, qui iustificat circuncisionē ex fide, & præputium per fidem, bene inter Masphat & Sen ponit, hoc est inter locum quo dominicę crucis erectū altare, & ille singularis est agnus oblatus, qui tollit peccata mūdi: & inter eum quo diffusa per orbem terrę potuit uerbi dominici uictoria pertingere: qui & ipse locus pulcherrime sup Bethcar, id est domū agni uel agnitiōis iacet, quia eadem ipsa tota terrarū orbe Christi fulget ecclesia. Nec frustra locus idem Sen, id est nominatus dicitur: quia populus gentiū, qui à finibus terrę clamat ad do-
Luc. 10 minū, & ipse cum Israël audit: Gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cœlis. De quibus ēt alibi dicit: & proprias oues
Ioan. 10 uocat nominatim. Tulit igitur dominus lapidem preciosum angularē electum, hoc est semetipsum, & posuit inter Iudæorū & gentiū populum: qui potenti sui spiritus auxilio utrunq congregaret in unū: & de cunctis aduersitatibus mirabiliter ereptū, usq ad cōtemplandam suæ diuinæ maiestatis gloriā sustolleret: cuius nimirum uisioni, qua nihil est melius, neq enim quotquot hāc intueri me ruerimus, aliqd ultra maius quæremus, quia maximo bono lętabimur: bene ual de dicit, Quia hucusq auxiliatus est nobis dominus. Vnde & in euangelio dominus quasi pro summo & incōparabili bono fidelium populo promittit dicens:
Qui autem diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Ioan. 14

Et humiliati sunt Philisthijm, nec apposuerunt ultra, ut uenirent in terminos Israël.

Peruenientibus ad lapidem illum auxiliatorem, cui psalmista iuxta hebraicā duntaxat ueritatem decantat: Esto mihi Psal. 30
in lapidem fortissimū, & in domum munitam, ut salues me: quia petra mea, & munitio mea tu es. humiliabuntur hostes nostri, neq apponent ultra uirtutū nostrarū incursare terminos, cum nobis apud dominū glorificatis se uiderint esse deuictos. Nam in hoc nobis seculo laborantibus nunq tentationū bella deerūt.

Facta est itaq manus domini super Philisthijm cunctis diebus Samuel, & redditæ sunt urbes quas tulerant Philisthijm ab Israël, Israeli, ab Accaron usq Geth.

Facta est gratia Christi ad cōterendos hostes ecclesiæ primitiuę cunctis quibus lux euāgelij uiguit in Iudæa, nec adhuc discredendo & persequēdo repulsa est. Et redditę sunt animæ quas deceperant immundi uel doctores uel spiritus, reductæq ad ecclesiæ societatē, ab his quæ à bonis operibus steriles permansere, usq ad eas quæ non solū sibimet infructuose durare, sed et frugiferas quasq male premere satagebāt. Accaron nanq in sterilitatē, Geth uertitur in torcular. Et quidem

dem de sterilitate patet intellectus: quia
Matth. 3 omnis arbor quę non facit fructũ bonũ, excidetur, & in ignẽ mittetur. Torcular uero, quod & psecutores bonorũ significet, et psalmi pro torcularibus inscripti, & ipsa torculariũ actio demonstrat. Sunt nanq; ligna radice excisa, fronde et cortice nudata, atque omni prorsus spe fructificãdi priuata, ad solam uuarũ siue oliuarũ conclusionẽ pressionemq; com pacta. Quorũ dum pondere pressæ cõminutis gigartis, follibusq; uacuatis, multa lætissima ac pinguissima olei fluenta manauerint: fructus quidem preciosi liquoris apothecis inditur, at resides testæ foras mittuntur. Ipsa uero torcularia fructu ut ante uacua, solũ quando torquendum qd cœperint, inhianter expectant: donec & ipsa post longã pressurę cõsuetudinẽ uetustate contrita, flãmis exurenda tradantur. Sic nimirũ sic ecclesiæ tortores non solũ uirore fidei, folijs cõfessionis & operationis bonæ fructibus carẽt: sed et fructuosas misericordię & dilectionis, cæterarumq; uirtutũ studijs animas usq; ad carnis absolutionẽ fatigare non cessant. Non enim post hæc habent amplius quod faciant, cũ & puluis reuersus fuerit in terrã suã, unde erat, & spiritus redierit ad deũ, qui dedit eum, & ipsi bonis semper aduersarij, perpetuos tẽpore debito gehennę trudent in ignes. Verũ quia de talibus nonnulli salutẽ quam in protoplasto pdidere, Christo miserante recipiũt, recte dicunt Israëli suę ciuitates ab Accaron usq; Geth, id est à sterilitate usq; ad torcular esse redditę. Accaronita quippe Sergius Paulus procõsul, Accaronita erat Dionysius Ariopagita. Getheus uero iuuenis ille minarũ & cædis aspirans in discipulos Christi. Deniq; nobilissimũ illum botrũ gradu, nomine & passione coronatũ, in primitias ecclesiæ Christo offerendũ, lapidũ pressura com minuẽdo, sarcina carnis exuerat. Sed dũ illi de gentilitate ad fidẽ, iste de psecutore etiã ad apostolatus gratiã peruenit: profectò sterilitas & torcular urbes, quãdo ab hoste captę sunt, ab ecclesia recepta.

Eratq; pax iter Israël et Amorreũ

Erat post ascensionẽ domini confirmatis fide ecclesijs pax nostra, quæ fecit utraq; unum, inter eos qui de Iudæis, & eos qui credidere de gentibus. Erit & in te, cum uerus Israëlita, id est sine dolo uiuis, pax cũ hoste quondã amaro, quod interpretatr Amorreus, cũ deuicta in te uitia cuncta uirtutibus fauere docueris, & membra quę fuerãt arma iniquitatis, peccato, feceris arma iustitiæ deo. Nam & in tua mente quandiu ueri Samuelis gratia uiuit et regnat, tametsi peccato ad integrum carere quasi homo nõ possis, quicqd sordidę tibi cogitationes, uirtutũ spiritalium quasi insidiatrices, Philistijm manus abstulerit, quotidiano eius iuuamine recipies, & in terminos bonorũ operũ tuorũ etiam ipse liberabis de manu Philisthinorũ: quia patientia pauperũ nõ peribit in ęternũ. Et quãuis media in acie inuulnerabilis esse nõ possis, cursu tamẽ consummato, uitæ corona donaberis.

Iudicabat quoq; Samuel Israëlem cũctis diebus uitæ suę, & ibat per singulos annos circũiens Bethel & Galgal & Masphat, et iudicabat Israëlẽ in supradictis locis.

Iudicat dominus ecclesiam omni tempore, quo hanc in terris peregrinantẽ diuinæ pręsentiæ suæ luce uiuificat. Iidem enim sunt dies Christi, qui dies ecclesiæ. De quibus in euãgelio loquit: Quandiu in mundo sum, lux sum mũdi. Quos alibi manifeste determinãs, ait: Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad cõsummationẽ seculi. Iudicat autẽ eam, uel aduersis erudiendo, uel illustrando donis, uel liberando à gente nõ sancta, uel ad regna superna perducendo. Itaq; occulta præsentia per singulos electorũ discutiens, spem, fidem, & dilectionẽ eorum, quantũq; in supradictis uirtutibus quisq; pfecerit, uel per se ipse qui nouit occulta cordis, uel p magistros quotidie spiritales examinans. Nam quod annus hominẽ figurãdo denunciet, probat & hoc quod humores quatuor notissimi,

Ioan. 9 · Matth. 28

quibus corpus uegetatur humanũ, totidem annuis temporibus concordissima qualitatũ ratione sociant: Veri sanguis, colera rubea æstati, autumno colera nigra, flegmata hyeme. Quod aũt memoratę ciuitates totidem pręfatis uirtutibus recte cõparentur, ipsa earũ nomina indicio sunt. Quarũ Bethel in domũ dei, Galgal in rotam, Masphat trãsfertur in speculã. Domus enim dei signat eos qui nuper fidei mysterio suscepto, templum iam sunt sui creatoris effecti. Rotę typus alludit eis qui spei certitudine cõfirmati, citum de hoc seculo transmigrandi cursum mẽtis sumpsere. Speculæ uocabulo exprimunt hi qui charitatis excellentia perfecti, q̃uis adhuc in carne degentes, claustra carnis didicerunt, æterna speculando transire. Et quidem supra Samuel Israël in Masphat congregasse, ibiq; iudicasse, contra hanc debellandã Philisteos ascendisse, sed ipso holocaustũ offerente uictos aufugisse narratur. Nunc autẽ & alias duas quasi socias illi ciuitates circuisse refert: quia principalis quæ ecclesiã cõgreget, & cuncto ab hoste muniat uirtus charitas est. Sed ut digne ad hanc ualeat perueniri, fidei necesse est, quæ purificet corda, & spei quæ ad superna prouehat, primo munere curentur.

Reuertebaturq; in Ramatha: ibi enim erat domus eius, et ibi iudicauit Israëlem, ædificabat etiam ibi altare domino.

Reuersus est dominus in cœlũ corpore semel ascẽdendo, peracto suæ dispensationis officio: reuertit quotidie præsentia diuina, qua semper ubiq; totus pertingit à fine usq; ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter. Ibi est enim caro, quam pro nobis induit & glorificauit. Ibi aula beatorũ & angelorũ & hominũ. Ibi promissa nobis ex deo habitatio domus nõ manufacta æterna in cœlis. Vnde bene Ramatha excelsa eius dicit: & ibi corpore positus ipse iudicat ecclesiã, uel peregrinantẽ adhuc in terris castigando, donec ad cœlestia perducat: uel secum iam manentẽ dignas cuiq; pro meritis sedes distribuẽdo, ubi in domo patris sui mansiones multas habet: sciens q̃a omnia dedit ei pater in manus, & potestatẽ dedit ei iudiciũ facere. Ibi etiã intra uelum cœli et ęterna sancta sanctorũ, supernarũ corda ciuiũ unũ patri ædificabat altare. Ex quo suæ charitatis igne flãmato, ꝑpetuę laudationis odoref incensum, dicentiũ, sanctus, sanctus, sanctus dominus deus exercituũ, plena est omnis terra gloria eius. Et iterũ: Salus deo nostro, qui sedet super thronũ & agno. & cętera talia quę illic adductus in spiritu sępe replicanda, semp memorãda dilectus ille discipulus audiuit. Hactenus de mutatione ueteris sacerdotij in nouũ sub Heli & Samuelis specie transfigurata, primo nostrę expositionis libello perstrinxisse sufficiat: ut regni quoq; mutandi latiora mysteria, quę per Saul & Dauid præsignata sunt, ab alio liberius scrutemur initio: non nostro fidẽtes ingenio, sed illius per omnia iuuamini innitentes, cui tota prophetiæ scriptura deseruit, cuius regni non erit finis, & est sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech.

Ioan. 13 Ioan. 5 Esa. 6 Apoc. 7

Libri primi expositionũ allegoricarũ finis.

BEDAE PRESBYTERI IN SAMVELEM PROPHETAM ALLEGORICAE EXPOSITIONIS LIBER SECVNDVS.



VONIAM in hoc libello, id est secũdo nostrę allegoricę expositionis, in beatũ prophetã Samuelẽ, de fine ducatus eiusdem Samuelis, & de initio regni Saul, auxiliante domino, sumus pro modulo nostro dicturi: uisum est loco procemij de tẽpore quo quisq; eorũ dei populo prę fuerit aliqua tractare: & quia scriptura sancta de hoc tacere uidet, quid uerisimilius æstimari possit, solicita

solicita inquisitione scrutari. Et quidem
non defuere qui ambos nõ amplius tre-
decim annis præesse dicerent: eo quod
1.Reg.7 scriptũ sit: Et factũ est, ex qua die mansit
arca in Cariathiarim, multiplicati sunt di
es, erat quippe iam annus uicesimus. Pu
tantes arcã uiginti annis in Cariathiarim
mansisse: & hos à pricipio Samuelis usq;
post septimũ Dauid annũ, quãdo in Hie
rusalẽ regnare incipiens, eam illò addu-
xerit, esse cõputãdos: cum scriptura ma
nifestissime testetur, tẽporibus Saulis pu
gnãte Israël aduersus Philistijm eam fu-
isse cũ populo in castris. Possitq; uerius
multo uideri, uiginti annos q dicti sunt,
si tempus mansiõis arcę in Cariathiarim
designant, ad hoc usq; tempus potius q̃
cum Dauid eam inde duxerit esse nume
randos. Sunt qui suis Samuelem in chro
nicis prætereundum penitus esse puta-
rent. Sunt qui ei septuaginta annos, qui
Sauli triginta adnotarẽt. Sunt qui iũcto
amborũ tẽpore quadraginta eos annos
populũ rexisse perhiberẽt. Sed unde ali-
quid horũ affirmari debeat, inuenire ne
quimus. Vnde aũt cassari omnia & de-
strui possint, facilime patet. Dicit eñ ma
3.Reg.6 nifeste scriptura: Factũ est igit̃ quadrin-
gentesimo et octogesimo anno egressio
nis filiorũ Israël de terra Aegypti, in an-
no quarto, mense Zio, ipse est mensis se
cundus regis Salomonis super Israël, &
ædificare cœpit domũ domino. Replica
ergo iudicũ tempora, & inuenies quia
Othoniel quadraginta annis populũ re
xerit, Ahud octogita, Debbora quadra
ginta, Gedeon quadragita, Abimelech
tribus, Thola uigintitribus, Iair uiginti
duobus, Iephthe sex, Abessan septẽ, Ha
ialon decẽ, q in septuaginta interpretib⁹
nõ inuenit̃: Labdon octo, Sãson uigiti,
Heli quadragita, qui simul faciũt annos
trecentos trigitanouẽ: quibus adde qua
draginta annos itineris ab Aegypto, toti
dem regni Dauid, quatuor Salomonis,
fiunt quadringenti uigintitres: minus ui
delicet quinquaginta et septẽ, à quadrin
gentis octogita, q necesse est anni quin-
quaginta septẽ residui Iosue, Samuelis,
& Saulis tẽporibus expendant̃: sed quo
modo diuidamus scriptura nõ docet. Si
chronicorũ sequentes autoritatẽ uiginti
quatuor Iosuę damus, cęteri duo plus q̃
triginta nõ habẽt. Si Sauli quadraginta,
reliqui duo nõ amplius q̃ decẽ habẽt &
septẽ. Ergo ut aliqua quęrẽdi uia pateat
reuoluamus scripta Iosephi, qui doctior
de talibus, præter diuina eloquia, nemo
facile repent̃. Et iueniemus in antiquit.
eius historia Iosue xxvi. annis, Samuel
duodecim, Saul uigĩti populo præfuisse
regendo: qui simul fiunt anni quinqua-
gintaocto. Nec turbare nos debet unũ
quod quadringẽtis & octoginta supest.
Siue enim scriptura more suo plenariã
summã ponens, unũ q̃d supererat, mini
me curauit addere: siue quod magis cre
dibile est, Iosephi scriptura per incuriam
longę ætatis unũ alicubi, ut fieri solet, ad
iecit. Neq; enim putandũ est in scripturę
sanctę literis errorẽ factũ: quæ cum mul
tis alijs in locis dissonet, in iudicũ tamen
catalogo per omnia inter hebraicã ueri-
tatẽ & septuaginta interpretũ æditionẽ
cõcordat, pręter unũ duntaxat Haialon
quẽ illi funditus omisere. Cuius omissio
Gręcorũ chronographos hebraicæ ueri
tatis inscios coëgit, neglectis Iosephi scri
ptis, et Samueli Sauli quadragita annos
Iosuę uigintiseptẽ dare. Videbãt enim se
aliter ad quadringentesimũ octogesimũ
numerũ, quẽ annis Haialon adimplere
nõ nouerãt, puenire nõ posse: quibus se
nouẽ annos Iosepho, quẽ ignorare nul-
latenus poterãt, ut scripturæ satisfieret,
addere licuit. Cur nõ & nobis simili ne-
cessitate cõclusis, liceat unũ saltẽ cõputo
illius annũ subtrahere, ac Iosuę uiginti
quinq; annos, Samueli & Sauli triginta
duo annotare: ne plus iusto historicis cre
dendo scripturã soluere uideamur, quæ
absolute quadringentesimũ octogesimũ
egressiõis ex Aegypto annũ, quartũ esse
Salomonis asseuerat. Quod si ita scriptũ
esset: Factũ est post cccclxxx. ãnos egres
siõis ex Aegypto, quarto anno regni Sa
lomõis: nulla omnimode esset cõtrouer
sia: quia supfluus annus ipse esset quar-
tus Salomõis. Et ne quis dicat falsam nos
sequi regulã quadringentorũ octoginta

annorũ, quasi DCLXXX sint potius iuxta quędã exemplaria cõputandi, ipse sacræ interpres historiæ, cũ temporũ librũ transferret in latinũ, ubi ad quartũ Salomonis annũ pueniens, templũ in eo ædificari cœptũ meminit, statim uel ex sua quã in scripturis sanctis collegerat eruditione, uel ex autoritate græca subiunxit, & ait: Colligit aũt omne tẽpus à Moyse, & egressu Israël ex Aegypto, usq; ad præsentẽ annũ, anni CCCCLXXX. Sanè neq; turbet in cõputo tẽporis quod scriptum & suprà memorauimus: Quia ex qua die mansit arca in Cariathiarim, multiplicati sunt dies: erat quippe iam annus uigesimus, & requieuit omnis domus Israel post dominũ. Potest iste uersiculus etiã sic accipi, ut non arcã in Cariathiarim uiginti annis mansisse designet, sed ex qua die mansit arca, ibidẽ omnẽ domũ Israël requieuisse post dominũ uiginti annis, gaudentẽ nimirũ de reuertẽte ad se quã ob peccata perdiderãt arca: postea uero cõmunicantẽ peccatis Saul paulatim ab eius deuiasse uestigijs. Sed quia in longũ præfatio processit, ipsum iam quẽ scrutamur ordinẽ scripturæ inchoëmus.

Senescens Samuel ponit filios suos iudices Israël. Verũ his à uia recta declinantibus, postulat sibi regẽ cõstitui: cui præcipiẽte domino ius regis exponẽs, nec sic eũ ualuit à pessima intẽtione reducere. Cap. I

VIII  Actũ est autẽ cum senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel, &c. usq; ad id quod ait Samuel ad uiros Israel: Vadat unusquisq; in ciuitatem suam.

Hæc lectio & ad literã & typice intellecta, arguit eos q neglecto q̃d didicere sancto mãdato, suis potius cõcupiscẽtijs seruire desiderant: quod & de omnibus falso fidelibus generaliter, & de Iudæis specialiter accipi potest: q uel post incarnationẽ saluatoris, terreni regni amore, prædicatores regni cœlestis abiecerint: uel quietissima olim regimina iudicũ fastidientes, cõtra domini consultũ regalis sceptri gestierint stemmate sublimari.

Factũ est aũt, inquit, cũ senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israël. Nomẽ senectutis in scripturis cũ mystice ponit aliquãdo maturitatẽ sapientię & consilij grauitatẽ, aliquando torporẽ mentis ab inchoatę uirtutis nouo feruore frigentẽ significat. Dictũ est enim de iusto iudice, cuius fallere sapientiã nulla conscientia præualet, Et antiquus dierũ sedit. Dictũ & de mẽbris illius, Gloria senũ canities, id est sapientiæ grauitas. Item in malam partem, qui se à uirtutũ studio tepescere senserat, ait: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Vtriq; aũt parti potest conuenire quod dicit, Samuel senescens filios suos posuisse iudices Israël. Cum enim fides & dilectio Christi senuisset apud Iudæos, quibusdam uidelicet ab ea quasi grandæua senectute frigentibus, quibusdã uero in ea quasi longa iam uiuendi cõsuetudine maturis: posuit ipse dominus scribas & pharisæos eiusdẽ populi iudices, qui rectã uitę uiã discernere & subditis ostendere deberent: qui filij dei dicti sunt, iuxta hoc quod ipse dixit in Exod. Filius meus primogenitus Israel. Quod ęque ut dictum est, et ad incarnationis dominicæ, & ad ea potest tempora referri, cum primũ in eodem populo sunt iudices à domino positi. Nam & tunc Propheta attestante, iustus ex fide uiuebat. Haud dubium quin illa de qua Petrus ait: Sed per gratiam domini Iesu credimus saluari quemadmodũ & illi.

Psal. 6 · Exod. 4 · Habac. 2 · Act. 15

Fuitq; nomen filij eius primogeniti Ioël, & nomen secundi Abia, iudicũ in Bersabee. Et nõ ambulauerunt filij illius in uijs eius.

Ioel incipiens uel fuit dei, Abia pater fuit, Bersabee puteus iuramenti dicitur. Est enim locus sicut & nomine probat, ubi Abrahã & Isaac fœdus cum Abimelech pepigere iurantes, significans fontẽ illum salutarem, qui circũcisionẽ & præputiũ unius eiusdemq; fidei pacto socia tos abluit: in quo præfati fratres sunt iudices dati, ut uitæ uidelicet fontẽ & propinarent & biberent. Verũ illi iuxta nomen suũ incipientes quidem, sed nõ per

seuerantes

ſeuerãtes uſqꝫ in finem, ut ſalui fierent,
& quondã ad deũ pertinentes, patrũqꝫ
populi uocabulo digni exiſtentes, nunc
in cõtraria mutati, ſuas traditiones & ſce
lera legi pariter & gratiæ prætulere. Sed
& quiſqꝫ noſtrũ cum à ſpiritali quam in=
choauerat ardore tepeſcens, infimos ter
renosqꝫ cogitatus ſuæ menti præponit,
quaſi degeneres filios ſeneſcens Samuel
Berſabee iudices ſtatuit: quia prauis ſen
ſibus baptiſmi myſterium ſubdit.

Congregati ergo uniuerſi maio=
res natu Iſraël, uenerũt ad Samuel
in Ramatha, dixeruntqꝫ ei: Ecce tu
ſenuiſti, & filij tui nõ ambulant in
uijs tuis, cõſtitue nobis regẽ, &c.

Congregati ergo poſt aſcenſionẽ do=
mini uniuerſi maiores natu carnalis Iſra
el, uenerũt aduerſus eum, miſeruntqꝫ le
gationẽ poſt eum in Ramatha, id eſt in
altitudinem cœlorũ: ubi omne quicquid
terris agimus dicto citius patet, dicẽtes:
Luc. 19 Nolumus hunc regnare ſuper nos. &
quaſi ad eum quem latêre nil poteſt, uer
ba facientes: Ecce, inquiũt, tua in nobis fi
Eſa. 1 des & charitas ſenuit: & filij quos enutri
ſti & exaltaſti, ipſi ſpreuerunt te. Malui=
mus ergo inſtar gentiũ, quæ te nõ noue
runt, & regnorũ quæ non inuocauerũt
nomen tuum, extranei à tuo ducatu ma
nere, qꝫ tuæ gratiæ fidei & regno & pa=
triæ priuari. Si enim relicta pugnandi ſo
lertia, omnes tuæ doctrinæ ſimplicitatẽ
ſequimur, uenient Romani, & tollent
noſtrũ & locũ & gentem. Hæc quidem
Iudæi quamuis non uoce, mente tamen
reproba et intentione aduerſus dominũ
ſunt & aduerſus Chriſtũ eius locuti.

Diſplicuitqꝫ ſermo in oculis Sa=
muelis, eo quod dixiſſent, da no=
bis regẽ, ut iudicet nos. Et orauit
Samul ad dominũ.

Diſplicuit infidelitas Iudæorũ coram
prudentibus in Chriſto, qui ſunt oculi
eccleſiæ, eo quod infima pro ſummis eli
gendo neſcientes licet domĩo dixiſſent:
Da nobis regnũ terreſtre, quod nos per
petuò damnet. Nam de cœleſti, q̃d pau=
peribus ſpiritu promittis, nobis cura nõ Matth. 7
eſt: pro quorũ ſalute, uel per ſe ipſe dum
eſſet in mundo, uel per ſua membra, etiã
poſt aſcenſionẽ patrem ſaluator orauit.
Quod de Iacob fratre domini ſpecialiter
eccleſiaſtica narrat hiſtoria: quia tanta ui
delicet inſtãtia & ſedulitate pro populo
tẽplũ frequẽtãs ſupplicauerit, ut camelo
rũ duritiã traxiſſe eius genua crederent.

Dixit aũt dominus ad Samuel:
Audi uocẽ populi in omnibus quę
loquunť tibi: nõ enim te abiecerũt,
ſed me, ne regnem ſuper eos.

Ne liberũ eis tollas arbitriũ, ſed da po
teſtatẽ filios dei fieri, his q credere uolue
rint: nec te doleas obprobriũ hominũ ex
abiectione plebis effectũ. Non enim tuã
doctrinã in homine loquẽtis, ſed meã di
uinã per te operãtis abiecerũt, ne regnũ
illis in te tribuam ſempiternũ. Cui ſimile
eſt quod ipſe dixit: Mea doctrina nõ eſt Ioan. 7
mea, ſed eius qui miſit me.

Sicut dereliquerũt me & ſeruie
runt dijs alienis, ſic faciũt etiã tibi.

Id eſt, ſic derelinquẽt etiã gratiã euãge
lij, & ſeruiẽt alienis à deo traditiõib. ſuis.

Nũc ergo audi uocẽ eorũ, uerũ=
tamẽ cõteſtare eos et prędic eis ius
regis, qui regnaturus eſt ſup eos.

Et hęc perſonę patris ad filiũ loquẽtis
aptiſſime congruũt: Dimitte eos ſecũdũ Pſal. 80
deſideria cordis eorũ, & ibũt in uolũtati
bus ſuis. Veruntamen cõteſtare eos per
euangeliũ, et prędic eis qd tẽporalis miſe
riæ corã hominibus, quid ęterni tormẽti
apud inferos paſſuri ſint, q neglecto ſer=
uitio uel potius libertate ſpiritali ſibimet
regnare maluerint, dicẽs: Quia uenient Luc. 19
dies in te, & circũdabũt te inimici tui ual
lo, & relinqueť domus ueſtra deſerta, &
cætera talia. & ait: Hoc erit ius re=
gis qui imperaturus eſt uobis.

Non qualis eſſe debeat moderatus ac
iuſtus imperator exponit, cuius et in ple
riſqꝫ ſcripturę ſanctę locis, & maxime in
D uteronomio perfectio doceť: ſed po
tius rector improbus, à quo auſteritate
ſubiectos ſit oppreſſurus intimat, ut per

hęc populū à pertinaci illius petitione reuocet. Figurate autē quæ de bono rege scriptura loquit, Christū significant. De
Psal.71 quo sub Salomonis specie canitur: Deus iudiciū tuum regi da. Quæ aūt de malo,
Eccle.10 diabolū: iuxta illud Ecclesiastici: Rex insipiens perdet populū suū. Et meritò, quia ille diaboli, iste membrum est Christi.

Filios uestros tollet, & ponet in curribus suis.

Gal.5 Vos, inquit, in libertatē uocati estis fratres, tantum ne libertatē in occasionē carnis detis. Qui ergo libertatē in quā uocatus est, in occasionē carnis dederit, mox impij regis, hoc est diaboli, quem pro domino elegit, potestate depressus, cuncta hæc quæ Samuel populo dixit, in seipso seruitia tolerabit. Nam quod de uno populo semel dictū specialiter, sed diutius & ueritate historica & typica est ratione actitatū, omnibus æque mortalibus, qui iugum domini suaue à se proiecerint, est generaliter aptandū: quorum filios tollit improbus rex, & ponit in curribus suis: cum eorum gesta præclara, uerbi gratia, modestiā, patientiā, benignitatē, eleemosynam, & cætera huiusmodi tollens antiquus hostis, hypocrisi, κενοδοξία, superbia, uel alia qualibet uitiosa peste cōmaculans, infideliū nectit operibus: in quorū cordibus nequitiæ freno constrictis, ipse pessimus auriga quasi suis per omnia superbus & gaudens libere circūfertur in curribus. Et quia quos nunc falsò fideles infidelibus p opera sociat impius hostis, eosdē ipsis in fine per supplicia iudex sociabit districtⁱ, recte de talibus scriptū est:
Math.24 Veniet dominⁱ serui illius in die qua nō sperat, et hora qua nescit, et diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.

Facietq; sibi equites, & pręcursores quadrigarum suarum.

In tantum, inquit, sibi diabolus uestra etiā fortiora subiugauit studia, ut per hęc & alios freno erroris corripere, edomare, & ad impietatis studeat callem deflectere, uirtutisq; sobolem uitiorū satagat reddere præconem. Nam sicut in bono quadrigæ uirtutū ministrat, qui prudentiam, fortitudinē, iustitiā, & temperantiā proximorū cordibus infert: ita ecōtrario quadrigā pessimi regis pręcurrit, qui suis sequacibus aduersa hisce uirtutibus uitiorum exempla præmonstrat.

Et cōstituet sibi tribunos & centuriones & aratores agrorum suorum, & messores segetū, & fabros armorum & curruum suorum.

Et ex uestris magnis actibus, quasi bonæ cōscientię utero progenitis filijs, alios sibi corruptor antiquus in id officij delegabit, qui uelut tribuni quidā aduersum castra ueritatis hostilem ducāt exercitū: alios qui ut centuriones magnā uitę ęternæ perfectionē se sequētibus promittāt: hos qui seminātes in carne, de carne metent corruptionē, iuxta quod Osee dicit:
Arastis impietatē, messuistis iniquitatē, comedistis frugem mendacij. Alios qui *Osee.10*
dialecticis insidijs fabricatores errorū & cultores peruersorū dogmatū contra ueritatem cōsortent, fraudulentus ordinator distribuit. Possumus autem aratores agrorū diaboli etiam eos sentire, qui corda miserorū exercitio praui dogmatis excolant. Messores uero, qui uelut perfectos in minoribus suorū fructus auditorum ad secretiora sua cōtemplanda mysteria, quasi purgatiores ad horrea perducant: quod hęreticorū propriū, & maxime Manichęorū solet esse cōmentum. Possunt nanque filij populi cōtumacis, quos super diuersis personæ unius actibus interpretati sumus, etiā ad diuersas referri personas ab eodem uno aduersario diuerso errore fœdatas.

Filias quoq; uestras faciet sibi unguētarias & focarias & panificas.

Synagogas quoq; uestras, uel animas deceptorum, uel certe cogitationes ingenua quondā castitate liberas, faciet suis prauitatibus nefaria adulatione fauētes: quod pessimū genus unguenti, detestās
Propheta precatur: Oleum aūt peccato *Psal.140*
ris nō impinguet caput meū. Cui cōtraria est boni regis unguētaria, Maria uide
delicet Magdalene quæ dicit: Dum esset *Cant.1*
rex in accubitu suo, nardus dedit odorē suum.

suũ. Faciet & uitiorũ foco famulãtes, de
Ose. 7 quo propheta testatur: Omnes adulte-
rãtes uelut clibanus corda eorũ. Cui con
trarius est focus dilectionis supernę: quẽ
qui audito uerbo ueritatis pcepere, dixe
Luc. 24 runt ad inuicẽ: Nónne cor nostrũ ardẽs
erat in nobis, dum loquereť in uia, & a-
periret nobis scripturas? Faciet & panifi
cas, quæ uecordes quosq; ad infanda hę
resium conuiuia uocantes aiunt: Panes
Prouer. 9 occultos libẽter edite: aquæ furtiuę dul
ciores sunt, & panis abscõditus suauior.
Prouer. 20 De quo pane & alibi diciť: Dulcis est ho
mini panis mendacij, sed postea implebi
tur os eius calculo. Cui contrarius est pa
Psal. 103 nis ueritatis, qui cor hominis confirmat.
Cuius cognitionẽ quia caro & sanguis
non reuelabit, sed pater qui in cœlis est,
recte sub mulieris specie fortis de eccle-
Prouer. 31 sia caniť: Facta est quasi nauis institoris
de longe portans panem suũ.

Agros quoq; uestros & uineas
& olıueta optima tollet, & dabit
seruis suis.

Amplissimas quoq; copias uirtutũ spi
ritaliũ uestrarũ, & fructus feruentissimę
dilectionis, necnon & dona suauissima,
misericordię fulgentis auferens à uobis,
immundorũ potius spirituũ uoluptati-
bus subijciet.

Sed & segetes uestras, & uinea
rum redditus addecimabit, ut det
eunuchis & famulis suis.

Sed & opera uestra quasi ad maturã
usq; perfectionẽ iam perducta, spemq;
totius uitæ uestræ cœlesti mercede, quæ
denario numero signata est, corruptor
antiquus ex integro priuabit, ut horum
damno seruientiũ sibi malignorũ spiri-
tuũ, quos angelica quondam uirtute nu
daros humanã fecit esurire perniciẽ, de-
sideria semper insaturabilia reficiat.

Seruos etiã uestros & ancillas
& iuuenes optimos & asinos aufe
ret, & ponet in opere suo, &c.

Motus etiã animi uel carnis ineptos,
uerbi gratia, iram, æmulationẽ, gulã, lu-
xuriã, & cætera talia, quæ sapientiũ ne-
cesse est disciplina coërceanť et refrenen
tur, sed & cętera rectæ intẽtionis officia,
suo potius iuri sęuus fraudator mancipa
bit, gregibusq; uirtutũ opimis, in quibus
diu frustra seruiebatis, denaria perfecti-
one carentibus, ipse in fine pasturæ pal-
mam hostis accipiet. Sicq; tandẽ uos sub
aduersario seruos effectos gemetis, quos
sub dño liberos pridem uiuere tędebat.

Et clamabitis in die illa à facie
regis uestri, quẽ elegistis uobis, et
nõ exaudiet uos dñs in die illa.

Patet hæc prophetia, & usq; hodie a-
pud Iudęos non cessat impleri, q sicut in
septimodecimo psalmo scriptũ est: Cla-
mabũt (& nõ est qui saluet) ad dominũ:
nec exaudiuit eos. Ad quos dicit domi-
nus: Nõ exaudiã preces uestras. Manus Esa. 1
enim uestræ sanguine plenę sunt. Illo ui
delicet quẽ in huius electiõe regis nefan
di sibi imprecabantur dicendo: Sanguis Matth. 27
eius super nos & sup filios nostros. Hũc
baptismatis aqua diluant, & clament ad
dominũ de tribulatiõe sua, & de necessi Psal. 106
tatibus eorũ liberabit eos. Alioquin au-
diunt ab apostolo Iacobo: Petitis, & nõ Iacob. 4
accipitis, eo q̃d male petatis. Sed & mo-
rali intellectu, difficile ac serò uincuntur
uitia, quæ diu libenter iacẽtes, seq; spon
te prosternentes oppresserant.

Noluit autẽ populus audire uo
cem Samuel, sed dixerũt: nequaq;
rex erit super nos, &c.

Hæc inobedientis populi pertinacia
regẽ pro domino postulans, non in solo
prædicatę gratiæ tempore, sed etiã ante
dominicę incarnationis celebrata myste
ria synagogã, imò totũ penè genus hu-
manũ, ab ipso primo parente, quãdo ser
pentis uerba deo proposuit, occupauit.
Semp enim cõtumaces quiq; liberũ suæ
uoluntatis arbitriũ, diuinę gratiæ studẽt
anteferre regimini. At uero boni quiq;
filij patri spirituũ supplicantes, non no-
strum regnũ, neq; uoluntas nostra, sed Matth. 6
adueniat, inquiunt, regnũ tuũ, fiat uo-
luntas tua, sicut in cœlo & in terra.

Et ait Samuel ad uiros Israël: ua

dat unusquisq; in ciuitatem suam.

Docet & hodie sermo diuinus contu
maces quosq; ac rebelles contra dominũ
à publico contentionis obstinatæ singu-
los ad curiam redire pectoris: quatenus
suo secum quisq; liberior in corde, quid
contra uoluntatem tuam supernæ dispo
sitionis gesserit, quã à districto iudice sen
tentiã excepturus sit, sedulus exploret.

**IX Et erat uir de Beniamin nomi-
ne Cis, filius Abiel, &c. usque ad id
quod ait Saul ad patruũ suũ: Indicauit
nobis quia inuẽtę essent asinæ. De
sermone aũt regni non indicauit ei
quem locutus illi fuerat Samuel.**

In eo quidem Saul rex, quod pro Sa-
muel electus à populo pertinaci, q̃d Da-
uid persecutus, quod cætera flagitia est
operatus, quod eundem Dauid reproba
tus & mortuus regni successorem acce-
pit, Iudæorum significat malitiam: qui &
prophetas & dominũ spernẽtes ac perse
quentes, sibimetipsi regnare maluerũt:
ideoq; regnũ dei de quo eiecti sunt, reli-
querunt genti facienti fructus eius. In eo
uero quod oleo sancto unctus est, quod
Israël ab hoste saluabat, dominum Iesum
Christum figuraie denunciat. Atq; ideo
præsens lectio, quæ eiusdem Saulis un-
ctionis historiam, nullam uero notam re
prehensionis cõtinet, domini saluatoris
propter nos homines & propter nostrã
salutem descensionẽ de cœlo, baptismi à
Ioanne susceptionẽ, ceteraq; dispensatio
nis temporariæ mysteria celsa designat.
Et primo quidẽ sensum, qui est de domi
no, iuuat, q̃d Saul de Beniamin ortus,
q̃d electus & bonus perhibet̃: siue quia
Beniamin filius dexteræ interpretatur,
siue quia minima tribus est in Israël: sem-
per enim in humilibus spiritu, quorũ est re
gnũ cœlorũ, Christi solet gratia generari

**Et erat, inquit, ei filius uocabu-
lo Saul, electus & bonus, & non
erat uir de filijs Israël melior illo:
ab humero & sursum eminebat su
per omnem populum.**

Qui enim est de terra, de terra est, & de Ioan. 3
terra loquit̃: qui de cœlo uenit, super o-
mnes est. Qui peccatũ non fecit, nec in- 1. Pet. 2
uẽtus est dolus in ore eius. Sed & nomẽ
Saul, q̃d dicit̃ expetitus siue petitio, Chri
sto aptissime cõgruit: qui magno sancto
rum desiderio semp̃ implorat̃, & adesse
rogat̃. Necnon & Cis patris illius, id est
duri uocabulũ mysterijs alludit: siue deũ
patrẽ designet, seu Dauid, uel Abrahã,
aut aliũ quẽlibet patrũ, ex quibus Chri-
stus secundũ carnẽ. Nam & dura est na-
tura illa, quæ non solũ uinci uel mutari,
sed nec ab ulla potest cõdita natura com
prehendi. Dura est per districtionẽ iudi-
cij reprobis, quæ per gratiã misericordiæ
suauis est bonis. Hinc etenim de his dici-
tur: Quam bonus deus Israël his qui re- Psal. 72
cto sunt corde. De illis aũt: Omnipotens Sap. 18
sermo tuus de cœlo à regalibus sedibus.
Durus debellator in mediam exterminij
terrã prosiliuit: & dura in tentationibus
sunt fidelia corda bonorum: quibus sub
Ezechielis specie dicit̃: Ecce dedi faciem Ezech. 3
tuam ualentiorẽ faciebus eorum, et fron
tem tuam duriorẽ frontibus eorum, ut
Adamantem & silicem dedi eum.

**Perierant autẽ asinæ Cis patris
Saul. Et dixit Cis ad Saul filiũ suũ:
Tolle tecũ unum de pueris, & con
surgens uade, et quęre asinas, &c.**

Perierant animæ etiam ad deum patrẽ
domini nostri Iesu Christi pertinentes:
quia etsi iuste uiuerent, priusq; dei filius
descenderet ad terras, primã stolam reci
pere nõ poterant. Et dixit deus pater ad
unicũ filiũ suũ: Iunge tuo comitatui una-
nima sanctorũ, qui tibi obtẽperanter ad-
hæreant, desideria præclara, & ipsis pro
sua te uirtute sequẽtibus, opus humanæ
saluationis ingredere. Quod si in Cis pa
tre Saul coetum patrũ antiquorũ libet ac
cipere, cõstat hunc curã animarũ gessisse
fidelium, & Christũ sedulò rogasse, ut ad
harũ saluationẽ dignaret̃ in carne ueni-
re dicẽdo: Domine deus uirtutũ cõuerte Psal. 79
nos, & ostende faciem tuam, & salui eri-
mus. & cætera huiusmodi.

Quærens

Quaerens asinas patris sui Saul, deuenit ad Samuel: qui eum grate suscipiens, asinas docet inuentas, & manè oleo sancto perungens in regē, quae ei sunt uentura praemonstrat. Cap. II



Vęrens asinas Saul per quinq; loca nō inuenit, montē uidelicet Effraim, terrā Salisę et Salim terram quoq; Gemini & Suph.

Quae à progenitoribus eiusdem Saulis & beati Samuelis cognomen traxisse uidentur. Et dominus Christus perditas in protoplasto mortaliū animas ad uiam uitę reduci desiderans, per quinq; huius seculi aetates coepta nō expleuit: quia ad tempus usq; suae incarnationis neminē quamuis perfecte uiuentem in coelestis regni gaudia reduxit.

Cum autem uenissent in terrā Suph, dixit Saul ad puerū suum, qui erat cum eo: Veni, & reuertamur, ne fortè dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis.

A quinto loco cassaę quaestiōis Saul quasi redire disponit. Et dominus enormitate pręuaricationis humanę uidebatū quasi à curanda impiorū salute noluisse reuerti, dum in quinta seculi aetate subtractis ꝓphetarū oraculis, subtracta frequentia collocutionis angelicę, sola prauorum hominū scelerata acta crebrescerent. Et reuera tot ac tātis ante aduentū domini mundus sceleribus urgebatū, ut plus de iustorū tuenda, quàm de acquirenda impiorū salute, conditor humani generis putaretū esse solicitus. Verū ille pro aduersitatū molestijs suorū ꝓ[illegible]idus electorū, & patiētiā probare inuincibilē, & desideria uolebat cōstantia differēdo iam magis ac magis acuere. unde sequitū:

Qui ait ei: Ecce est uir dei in ciuitate hac, uir nobilis, omne quod loquitur absq; ambiguitate uenit: nunc ergo eamus illuc, si fortè indicet nobis de uia nostra propter quam uenimus.

Haec est enī patiētia & fides sanctorū, hic amor cōtinuus, haec praestolatio diutina à longe aspiciēs & salutans incarnationis dominicae & humanae reparatiōis gaudiū: haec inquā illa frequēs scripturis gratiae saluātis obsecratio: Excita potētiā *Psal. 79*
tuā & ueni, ut saluos facias nos. Exurge *Psal. 43*
quare obdormis domine, exurge, & ne repellas usq; in finē. quare faciē tuā auertis? & cętera talia. Ecce, inquiunt, est in ciuitate mundanę conuersationis, coelesti gratia nobilissimus, & absq; ulla dubietate ueracissimus ꝓphetarū chorus. Nūc ergo eamus illuc, & à cōtemplanda tuae gloria diuinitatis, quę mundis solū cordibus patet, ad humanitatis etiā olim promissae, ac diu iam desideratę mysteria cernenda ueniamus. Beati nanq; oculi qui *Matth. 13*
uiderūt, & aures quae haec audire meruerunt. Fortè resonantibus ibi de te, ac uiā nostrae deuotionis attestando iuuātibus prophetarū praeconijs, credere incipiet mūdus, & ipsi reductis ad uitā qui perierant, à tanti tēporis longo labore quiescemus. Verbū dubitatiōis ponitū ad ostendendā erroris humani grauitatē, difficultatemq; curandi, iuxta illud Saluatoris: Putas inueniet fidē in terra? &: si credere *Luc. 18*
tis Mosi, crederetis forsan & mihi. Huic loco simile qd illa sapiēs amatrix in amoris sui cantico loquitū Christo: Quis det te *Cant. 8*
fratrē meū sugentē ubera matris meę, ut inueniā te foris, & deosculer? Ac si aperte diceret: quē inuisibilē intus deum credo, cōfiteor & adoro, hūc etiā foris meę substantię cōformē uidere & alloq desidero

Dixitq; Saul ad puerū suū: Ecce ibimus, quid feremus ad uirū? panis defecit in sitarchijs nostris, & sportulam nō habemus ut demus homini dei, nec quicq; aliud.

Saul quidem & puer eius errabant in eo quod hominē dei munera prophetię quaerere putabāt: ideoq; frustra turbati sunt, quod ne sportulā quidem, quae ei dari potuerit, ad portandum secum uiaticum acceperint, quę ex palmarum folijs, pulchra uarietate cōtexta, deficiente

licet pane, qui inerat, inter salutandū pro munere solet tribui, si non uir sanctus omnibus ultro uere dicere cōsuesset. Sed allegorici sensus ordo non errat: quia dominus electos suos famulos crebra compunctione solicitat, ne ad audiendū uerbum dei, & quęrendam suam uiam, quę Christus est: nemo enim uenit ad patrē, nisi per illū: uacui mente uel actione conueniant: sed sedulò perquirāt quid obedientiæ congruentis, quid reliquarū uirtutum suo doctori, quibus meritò uerbū committere debeat, ostendant. Sed & in ueteri testamento, quicunque Christum ad complenda uaticinia prophetarū in mundum uenire, qui Saulem in ciuitatē Samuelis intrare, et quę ipse doceret agere desiderabant, mox ab ipso Christo secreta inspiratione bonis docebātur operibus insistere, quò digni fierent uidere & audire, quæ multi iusti & reges antea cupientes nō audierunt, neque uiderunt. Ecce, inquit, ibimus: quid feremus ad uirum? panis defecit in sitarchijs nostris, & sportulam nō habemus. Ecce instat tempus complendæ in Christo prophetiæ: quid boni operis habemus, quo prædicatoribus illius temporis nos cōmendare, et de illo quo opus habemus mereamur ediscere? Legis quidē obseruatio per pharisæorum traditiones corrupta, imò ipsa sua uetustate, & quasi longo usu cōsumpta, defecit in actibus nostris: & conuersatione nouæ gratiæ, quæ regnum cœlorum expectet, priusquā ille cui repositū est ueniat & doceat, habere nequimus. Nam palmarū quæ uincentibus in præmio dari solebāt, plectæ, cœlesti remuneratione dignas actiones significāt: palmarum folijs texta uascula, spe æternorum gaudiorum dilatata corda demonstrant.

Rursum puer respondit Saul, & ait: Ecce inuēta est in manu mea quarta pars stateris argēti, demus homini dei, ut indicet nobis uiam nostram.

Stateram argenti perfectionē humanæ salutis, qua ad laudandū deum proficit, intellige: quæ quatuor nimirum partium incrementis ad summam suæ soliditatis attingit: quia in ueteri uidelicet testamento futura fide dominicæ incarnationis erecta, in nouo eiusdem susceptæ incarnationis sacramentis imbuta, in absolutione carnis æterni regni perceptionis sublimata, & in die iudicij etiā carnis est resurrectiōe glorificāda. Dicit ergo Sauli puer eius: Ecce inuēta est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini dei, ut indicet nobis uiam nostram. Dicit Christo ad bona se opera cohortanti uetus fidelium populus, nouæ gratiæ dulcedinem suspirans: Ecce inuenta est apud me spes fides que uenturi in carne Christi. Confiteamur hanc incarnati uerbi ministris, ut plenius nos de uia nostra, quæ Christus est, instruant. Nec frustra puer cum eodem Saule, qui Christum significat, hæc se facturum promittit. Ipse est enim qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate. *Philip. 2*

Olim in Israël sic loquebatur unusquisque uadens cōsulere deum: uenite eamus ad uidentē. Qui enim propheta dicitur hodie, uocabatur olim uidens.

Idem secretorum scrutator & enarrator & propheta rectè dicitur, quia profatur, id est præloquitur futura. Et uidens non immeritò uocatur, quia mundatis cordis oculis, quę minus perfectis nequeūt, arcana rimatur. Vnde & eorum scripta non minus uisiones quàm prophetię uocantur. Visio, inquit, Esaię filij Amos. Liber uisionis Nahum Elcesæi. Verbū quod uidit Esaias filius Amos. Quare nimirū redarguendi sunt, qui prophetas dei iuxta cataphrygas in extasi locutos autumant, ut tot sapientiæ uerba promentes quæ dicerent, ipsi nescirent. Et iuxta apostolicæ sententię ueritatem catholice sentiendum, spiritus prophetarum prophetis fuisse subiectos, ut ex ratiōe uel loqui nossent uel tacere. Denique Psalmista, qui mandata dei diligentius exquisierit, super seniores se intellexisse gloriatur. Et in alio

Esa. 1 *Nah. 1* *Esa. 2* *Psal. 118*

Psal.100 alio loco: Psallam, inquit, & intelligã in uia immaculata, quando uenies ad me. Non ergo quasi arreptitius nesciens psallit, qui ea quæ psallit adueniente in se sapientiæ spiritu intelligit. Sed & plerunq; prophetę de quibusdam sibi diuinitus ostensis, quæ præ sui magnitudine quasi homines capere nõ poterant, ab adstantibus angelis quasi ratione utentes, & sapientiã sitientes inquirebant. Sed quęritur quomodo Samuel, qui nõ de longe prioribus, sed de pręsentibus, hoc est sui æui tẽporibus sermonẽ facit, dicat: Qui enim propheta dicitur hodie, uocabatur olim uidens. Voluntq; hos & huiusmodi uersiculos ab Ezra sacerdote & scriba cum scripturã sanctam restauraret, quasi de olim transactis intersertos esse tẽporibus. Nam & longe post mortẽ Samuelis usq; ad Ezrę tẽpora, nomẽ uidentiũ ęque ut prophetarũ scripturis inditũ claret.

Et ierunt in ciuitatẽ in qua erat uir dei.

Et uenit dominus per incarnationẽ in mundum, ubi erat tunc temporis maximus prophetarũ baptista Ioannes: uenerunt cum illo etiam sancti illius, nõ quidem iterũ nascendo in mundo, quo iam uixerant, & quo eum uenire cupiebãt: sed mentẽ suam ad eum etiã in carne diligendum retorquendo, quem semper in diuinitate secretũ spiritaliter amabant.

Cumq; ascenderent cliuũ ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendã aquam, & dixerunt eis: Num hic est uidens?

Quũ sequẽtibus se ministris incarnationis suæ, primisq; credentiũ dominus sublimia nouę uitæ præcepta inchoaret, apparuerũt animæ humiles & castæ, de suorũ latebris peccatorũ cõfitendo egressæ, atq; ad hauriẽdas aquas in gaudio de fontibus saluatoris, ab ipso Ioanne prædoctę, quas ipse solicitus si apud eas sit uidens interrogat, quia cõsciẽtias discutiẽs singulorũ ad se uenientiũ, an Ioannẽ prophetam intellexerint ueritatis, an eius dicta cum amore susceperint inuestigat.

Quæ respondẽtes dixerũt illis: Hic est: ecce ante te: festinate nũc. Hodie enim uenit in ciuitatẽ, quia sacrificiũ est hodie populi in excelso. Ingrediẽtes urbem statim inuenietis eum antequam ascendat excelsum ad uescendum.

Respondentes animæ simplices Christo, cui conscientiæ singulorũ quicquid cogitant patet: Hic, inquiunt, Ioannes, cœlestia uidere doctus, pręcursor tibi factus est, & tu festinus illũ quæsumus ad saluandum nos insequere: adiutor enim Psal.39 & liberator noster es tu domine, ne tardaueris. Nam et ille hodie, hoc est eiusdẽ cuius & tu gratiæ fideiq; lucifluę prædicator uenit in mundũ. Quia tempus est, ut populus omnis electorum in excelso nouæ cõuersationis culmine sacrificium deo spiritaliter cõsecretur: siquidem ipse qui medius nostrũ, necdum agnitus consistis, postquã te mundo manifestare uolueris, statim inuenies eum ad tui aduentus obsequia paratũ. Neq; enim uel ipse tantę gratię uir antequam te uidere meruerit, aut summa uirtutum fastigia conscẽdere, aut perfectis gaudij spiritalis potest dapibus refici.

Neq; enim comesturus est populus donec ille ueniat, quia ipse benedicit hostiæ, & deinceps comedunt qui uocati sunt.

Neq; enim uulgus imperitũ, inquiũt, dulcedinẽ potest uitæ cœlestis, à qua diu iam exulabat, sperãdo degustare, donec ille ueniat qui pœnitentiã agentibus regnum cœlorũ appropinquare testetur. Quia ipse primo eos, qui hostia dei uiua fieri desiderãt, pristinis erroribus castigatis baptizando abluit, & deinceps spe æternæ hæreditatis gaudere suadet.

Et ascenderũt in ciuitatẽ. Cumq; illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel, egrediens obuiam eis, ut ascenderet in excelsum.

Et cœpit fama Christi fideliumq; eius

paulatim prædicãte Ioanne crebrescere. Cumq́ꝫ baptizato omni populo & ipse uenisset ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, occurrit ei idem Ioannes deuotæ seruitutis obsequijs, ut post præconia uenturi etiã præsentẽ baptizaret, populisq́ꝫ dei agnũ ostenderet: ac tale tantũq́ꝫ meritis proficientibus & martyrij sanguine ꝑfectis uirtutũ cacumen ascẽderet, cui in natis mulierũ ꝓpheta maior nemo esset.

Dominus autẽ reuelauerat auriculam Samuelis ante unam diem, antequã ueniret Saul dicens: Hac ipsa quæ nunc est hora, cras mittã ad te uirum de terra Beniamin, & unges eum ducem super populũ meum Israël. &c.

Et deus pater sui secreta mysterij reuelauerat Ioanni, manẽte adhuc statu Mosaicæ legis, dicens: Quia postquã nouæ gratiæ diem figuris legalibus per omnia quasi æqualibus horarũ spacijs cõparatã manifestaueris mundo, mittam ad te uirum de terra filij dextræ, id est qui carnẽ portet non uirili semine conceptã, sed diuino singulariter opere sacrã, qui iuxta nomen suum saluabit crediturũ mihi populũ deum uidere cupientiũ de potestate tenebrarũ: hunc baptizans, & spiritu sancto perunctũ uidens, ducem populi mei cunctis prædicare incipies.

Cumq́ꝫ respexisset Samuel Saulem, dñs ait ei: Ecce uir quẽ dixerã tibi, iste dominabit̃ populo meo.

Cum uideret Ioannes Iesum uenientem ad se, admonitus à spiritu sancto, intellexit ipsum esse agnum dei, ipsum qui tollit peccata mundi, ipsum de quo Micheas propheta loquit̃: Et tu Bethleem Ephrata puulus es in millib⁹ Iuda, ex te mihi egredieẽ qui sit dominator in Israël. *Mich. 5*

Accessit Saul ad Samuelẽ in medio portæ, & ait: Indica oro mihi ubi est domus uidentis.

Venit ad Ioannem dominus in confinio legis adimplendę & inchoatę gratię. Lex enim & prophetæ usq́ꝫ ad Ioannẽ: *Matth. 11* ex eo regnũ dei euãgelizat̃, & omnis in illud uim facit. Et interrogat eum in qua sit humilitate, cęterarumq́ꝫ uirtutũ perfectione posita ei conscientia, qui tantum diuinæ cõtemplationis præ cæteris tunc mortalib. uidere meruerit. Domus quippe singulorũ, ipsa est conscientia, in qua per cogitationes semper inhabitant. Interrogat autẽ eum nõ uerbis sciscitando, sed ei sua dona tribuendo. Respondens uero ille, ubi sit domus sua pandit: quia in cũctis se quę gerebat uirtutibus, in humilitatis mansione positũ ostendit, illum inquiẽs, oportet crescere, me aũt minui. *Ioan. 3* Et cętera talia, quibus sequẽtia Samuelis aptissime conueniunt responsa.

Et respõdit Samuel Sauli dicẽs: Ego sum uidens, ascẽde ante me in excelsum, ut comedas mecũ hodię & dimittã te mane, & omnia quæ sunt in corde tuo indicabo tibi.

Respondit Ioannes domino cœlestiã sibi dona largiente dicens: Ego amicus sponsi: ego pręcursor tuus sum: ego à tę debeo baptizari, qui prę me ueniẽs ante me factus es. Et quidem ipse nunc à me baptisma cũ populo credentiũ accipies: pariter audiẽtibus ambo dapes uerbi ministrabimus, atq́ꝫ ipsi uicissim audientiũ fide reficimur. Verũ tuæ ubi cunctis gratiæ splendor illuxerit, finito meæ pręcursionis officio te pręđicare dimittam: iunctoq́ꝫ mihi choro præcedentiũ prophetarum, omnia temporariæ dispensationis tuæ mysteria fideliũ turbis, membris utique tuis, indicare curabo.

Et de asinis quas perdidisti nudiustertius, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt.

Et de animabus, quæ tempore tertio seculi, id est mundi nascentis exordio, perire cœperũt, gaude: quia me pręđicante iam resipiscere, & acta pœnitẽtia regnũ cœlorũ sperare didicerũt. Tria tempora, ante legẽ, sub lege, sub gratia intellige.

Et cuius erũt optima quęq́ꝫ Israel: nónne tibi et oĩ domui patris tui?

Et quis

Et quis erit gratiæ quam prędico largitor atq; autor, nisi tu? cuius omnia esse quæcunq; habet pater, rectissime confiterī. Optima enim Israël sunt dona cœlestium gaudiorū, quæ domui patris sui qui in cœlis est ministrat.

Respondens autem Saul dixit: Nunquid nō filius Iemini ego sum de minima tribu Israël, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? &c.

Et dominus cōtenta superborū prosapia, pauperes parentes, & humiles spiritu, de quibus nasceret, elegit: & ipse de

Ioan. 8 se loquitur: Ego nō quero gloriā meā. Et pulchre Saul filius Iemini, id est dexteræ meæ dicitur: quia ipse sibi Christus ex diuinitatis suæ potentia condidit hominis substantiā, quā ex uirgine nasciturus su-

Prouer. 9 sciperet: iuxta quod alibi legit: Sapientia ædificauit sibi domū. Pulchre de cognatione nouissima inter omnes familias tribus Beniamin, id est filij dexteræ. Filius enim dexterę Christus deus est, ad cuius tribū pertinent omnes electi: sed quanto quisque inter sanctos humilior, tanto illi est quasi uicina cognatione cōiunctior: quia et ipse homo Christus ut celsior maiestate, ita sanctis omnibus est humilitatis uirtute præstantior.

Assumēs itaq; Samuel Saulem & puerū eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locū in capite eorum qui fuerant inuitati: erant enim quasi triginta uiri.

Tricliniū græce cœnaculū. Triclinos dicitur cœnatio, à tribus lectulis discumbentiū ita uocatū. κλίνην enim græce lectum siue accubitū dicunt. Siquidē apud ueteres in loco ubi apparatus exponebatur conuiuij, tres lectuli strati erāt, in quibus discumbentes epulabanī. Itaq; Ioannes multos ad epulas uirtutū prędicādo conuocans, omnibus his Christū & apostolos eius, tametsi pòst uenientes, prætulit: & meritò, quia non nisi per eius baptisma, quod illorū ministerio dari incipiebat, potuit regni cęlestis aula reserari. Erant enim quos imbuebat, decalogū legis per agnitionē sanctę trinitatis fortiter & infatigabili mente completuri.

Dixitq; Samuel coco: Da partē quā dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsū apud te. Leuauit aūt cocus armū, & posuit ante Saul.

Dixit Ioannes suæ ipsius linguæ, quæ audientibus alimenta uitæ solebat adhibere: Prædica potētiæ singularis uirtutē, quam pręcepi tibi, ut nulli puro homini datā diceres. At illa mox prophetico cordi obtemperans, protulit diuinæ solum uirtuti ac maiestati uerba cōgrua. Et hæc mediatori hominū, homini Iesu Christo cōuenire perhibebat dicens: Qui habet Ioan. 3
sponsam, spōsus est: & qui desursum uenit, super omnes est. Et iterū: Non enim Ibid.
ad mensurā dat deus spiritū. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.

Dixitq; Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria seruatū est tibi, quando populum uocaui.

Dixit Ioannes Christo, magnalia diuinæ uirtutis eius enuncians: Omnes quidem quos ad fidē & pœnitentiā conuocare potui, uirtuti operam dare suasi. Verum quia nos in iniquitate cōcepti, & in delictis æditi, quāuis multū nitentes, peccato ad integrū carere, & uirtutis arcem cōprehendere nequimus: tu qui uerbū caro factus es, pfecti per omnia uincendi Ioan. 1
ac docendi, quas nostra fragilitas non capit dapibus uescere. De quibus profectò dapibus ipse saluator aiebat: Meus cibus Ioan. 4
est ut faciam uolūtatē eius qui misit me, ut perficiā opus eius. Tunc autē uerba huiusmodi dicebat domino Ioannes: & cum eius celsitudinē, & humanę conditionis fragilitatē cōmemorās ait: Qui est Ioan. 3
de terra, de terra est, & de terra loquit: qui aūt de cœlo uenit, supra omnes est.

Et comedit Saul cum Samuel in die illa, & descenderūt de excelso in oppidum.

Et prædicabat dominus cum Ioanne in oppido gratia fulgenti, usque dum mitteretur in carcerē Ioannes, dicens de credituris sibi populis: Ego cibū habeo manducare, quē uos non scitis. Et non solum perfectis alta uirtutū ascēdendo, sed infimis quibusque condescendendo cōmunia uiuendi tradidere mandata, his dicētes:
Ioan. 4
Luc. 12 Vendite quę possidetis, & date eleemosynam. Illis uero: non homicidiū facies, non adulterabis.
Matth. 19

Et locutus est cū Saul in solario. Cum enim mane surrexissent, & iam cum dilucesceret, uocauit Samuel Saul in solario dicens: Surge ut dimittam te.

Locutus est Ioannes cum domino in lumine cognitæ diuinitatis illius. Solariū quippe (quod nomen trahit ex eo quod præ altitudine sui prius ædificijs inferioribus orti solis iubar excipiat) illorū nimirū corda significat, quibus à terrenis desiderijs diuino timore suspēsis, familiarius oritur sol iustitiæ. Cum enim uterque dominus uidelicet & Ioannes, suæ propter quā missus est dispensationis inchoasset exordium, nouæque lucis gratia iamiam mūdo clarere cœpisset: cōfessus est idem Ioannes Iesum Christum esse filium dei, se autē missum ante illū: tota illum mentis intentione desiderans ad operandū diuina in carne surgere, & se præcursionis officio congruo tempore quiescere.

Et surrexit Saul, egressique sunt ambo, ipse uidelicet & Samuel.

Et manifestauit Iesus gloriā suam, & crediderūt in eū discipuli eius. Egressique ambo, ipse uidelicet & Ioānes, de occulta diuinę uolūtatis contēplatione, ad ostendenda foras operū magnalia processerūt.

Cumque descenderent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedat nos, & transeat: tu autē subsiste paulisper, ut indicē tibi uerbū dñi.

Cum sedens dominus humilitate ac paupertate pro nobis assumpta, despectū nouissimūque uirorū, atque inter ciues mundi extremū ostendens, suos quoque sequaces pauperes spiritu esse doceret, nō tamen statum machinantibus licet sæpe impijs, occasum mortis subijt: sed iuxta uaticinia prophetarū, quorū & Ioannes portio est, antecedere se obedientes sibi famulos, & de uitijs ad uirtutes, de morte iussit transire ad uitā. Ipse autē eis decedentibus paulisper subsistit in mundo, donec indicatū fidelibus suis de se per prophetas uerbū patris expleret.

Tulit aūt Samuel lenticulā olei, & effudit super caput eius. X

Tulit Ioannes prædicandam spiritus sancti gratiā, & totā eius plenitudinē in Christo requiescere testatus est, dicens: Quia uidi spiritū descendentē quasi columbam de cœlo, & mansit super eum. Matth. 3
Et bene effudit: quia oleum, inquit, effusum nomen tuum. Mar. 1 Cant. 1

Et deosculatus est eum, & ait: Ecce unxit te dominus super hęreditatem suam in principem.

Et prophetiæ figuras euangelicæ ueritati fideique gratiæ legis decreta diu desideratæ pacis unione sociauit & ait: Ecce unxit te deus deus tuus oleo exultatiōis præ participibus tuis, ut postules ab eo, & det tibi gentes hęreditatē tuam, & possessionē tuam terminos terræ. Psal. 44

Cum abieris hodie à me, inuenies duos uiros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Beniamin meridie, dicentque tibi: Inuentæ sunt asinæ ad quas ieras requirendas: & intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro uobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?

Cum abiret Iesus plenus spiritu sancto de Iordane ab Ioanne, inuenit diu perditos perfidia populos, sed iam tūc fide & operatione confirmatos. Inuenit aūt eos ad salutis utique uiam reuocando: & hoc cessante paulatim & ueluti moritura ac sepeliēda synagoga, carnalis obseruātia, de qua ipse carnē suscipere dignatus est.

Rachel

Rachel quippe fuit mater Beniamin, è tribu de qua Saul originem duxit. Inuenit autẽ quos saluaret dominus: & quasi meridiano nouæ dilectiõis, in feruore ac scientiæ lumine fulgente de cœlestibus, in finibus gratię & ueritatis, quæ ad comparationem legis per Mosen datæ, quasi dextera est ad sinistram. Vnde rectè Beniamin filius dexteræ interpretatur. Qui nimirum populi credentes inuenti misericorditer à Christo cõfessi sunt, eius beneficijs gratias agẽdo, quod animæ ipsorũ instar brutorũ animalium quondam erroneæ, cœlesti iam sint gratia redemptæ, per eum qui uenit quærere, & saluũ facere quod perierat. Confessi sunt etiam fidei mysteria, quæ didicere, quod intermissa, hoc est ad horã dimissa, pater omnipotens fatuorum hebetudine à pignitia, solicitus fuerit pro filio suo, & credentibus in eum, ne forte turbati passione illius, à fide desciscerent, donec completa passionis eiusdem dispensatione, et resurrectionis gloria celebrata, opportunius uel Iudæorũ uel gentium immundas, quæ ad tempus intermiserat animas quęrere, & saluari pręciperet: ut quæ ex parte iam fuerant inuentæ, perfectè domini sui congregarentur ad præsepe.

Luc. 19

Cumq; abieris inde, & ultra transieris & ueneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres uiri ascendentes ad deũ in Bethel, unus portans tres hędos, et alius tres tortas panis, & alius lagenã uini. Cumq; te salutauerint, dabũt tibi duos panes, & accipies de manu eorũ.

Crescente cursu suæ doctrinæ saluator peruenit usq; ad insinuandum discipulis suę passionis arcanũ, quod mundo esset excelsæ lucis dona redditurus. Thabor quippe, qui est mons altissimus, & interpretatur ueniens lumen, & nomine & situ uiuificæ crucis mysterijs arridet, cuius sacramẽta pandentem dominum quæsierunt suppliciter, & inuenerũt fortes quique sanctæ trinitatis confessores, ascẽdentes pijs profectibus ad deum in ecclesia, quæ est Bethel, id est domus dei: qui secundum datam sibi gratiã quidam pinguissima, pœnitudinis remedia pro cogitatione, locutione & operatione offerenda: alij confirmãtia cor hominis scripturæ sanctę cibaria, quæ triplici ratione constat diuino sibi munere reuelanda: alij feruentissima compunctiuæ dilectionis pocula in uasis cordiũ fictilibus deo dicanda ferebãt. Qui cum in suis singuli gradibus Christum saluatorem agnoscerent, eiusq; incarnationẽ ad mundi optarent prouenire salutem, dederunt ei geminam scripturarũ interpretationẽ: ut post primam uidelicet historiæ lectionẽ, quæ ante eius incarnationem per legem completa est, ipse allegoricum quoq; & anagogicum sensum, qui uel præsentis gratiæ ueritati, uel futuræ uitæ beatitudini congrueret, actu susceptæ dispensationis aperiret. Quos nimirum quoq; panes de manu offerentiũ accepit, quandò discipulis dignam operationẽ pro meritis aperuit sensum, ut intelligerent scripturas. Cui, ni fallor, trium panũ interpretatio pulcherrima ratione concinit; quod & in euangelio petitor improbus, instante inopię necessitate, tres æque panes ab amico fideli quærit, & accepit. Et in Leuitico, offerendi ad sacrificiũ panes trimodo iubentur cocturæ genere præparari, in clibano uidelicet, in sartagine, & in craticula. In craticula nanq; assatis panibus alimur, cum ea quæ iuxta literã aperte, & sine aliqua obtectiõe dicta, uel acta sunt, ad tutandam animi salutẽ percipimus. In sartagine autẽ frixis, quando literæ superficiẽ sæpe uersando ac retractando, quid in hac Christi mysterijs, q̃d ecclesiæ catholicę statui, quid castigandis singulorũ moribus allegorice congruat inspicimus. Porrò in clibano panem uerbi quærimus, quãdo etiam ea quæ nondum uidere possumus, sed in futuro uidenda speramus, in scriptura anagogica, id est sursum latura mẽtis intentione complectimur.

Luc. 11

Leuit. 2

Post hæc uenies in collem do-

phetaret, dixerunt ad inuicem: Quænā hæc res accidit filio Cis? num & Saul in prophetis? &c.

Docente Iesu in patria sua, multi audientes admirabātur in doctrina eius, dicentes: Unde huic hęc omnia? & quę est sapiētia quæ data est illi, & uirtutes tales quæ per manus eius efficiūtur? Nonne
Matth. 13 iste est faber filius Mariæ, frater Iacobi & Ioseph & Iudæ & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? & scandalizabantur in illo. Et dicebat eis Iesus: Quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in cognatione & in domo sua.

Cessauit autem prophetare, & uenit ad excelsum.

Cessauit autem Iesus propheta æstimari, & cœpit deus omnipotens credi: de quo Esaias persequētibus eum popu
Esa. 2 lis aiebat: Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius, quia excelsus reputatus est ipse.

Dixitq; patruus Saul ad eum: Indica mihi, quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saul ad patruū: Indicauit nobis quia inuentæ sunt asinæ: de sermone autem regni non indicauit ei, quem locutus fuerat illi Samuel.

Patruus Saul qui hæc cum illo loquitur, Ner intelligit, pater Abner, qui erat filius Abiel aut Saul. Quærentibus ergo domini cognatis ac fratribus, quale Ioannes de illo testimonium dixerit: sed necdum credentibus in eum, sicut Ioannes euangelista testatur, respondens ipse dominus, iam regni cœlestis introitum pœnitentibus à suo præcursore prædicatū, promissumq; docuit: sed se eiusdem deū ac dominū ab eodem ipso prædicatum, regemq; cunctis gentibus prędicandum ingratis ac superbis dicere distulit. Hactenus unctionē Saul allegorica super domino expositione succinctè transcurrimus. Sed & tropologice, id est iuxta moralis intelligentiæ regulas, quisq; nostrū simplices cogitationes & ad ferenda fraternæ necessitatis onera dei uerbo refectas, intra sui pectoris septa custodit, q̄si paratas ad opus quotidianū asinas pascit: quę uidelicet saluberrima cogitationum deuotio sibi surripiente aliquo, ut assolet, tentationis articulo à summet custodia relapsa, ad exteriora quæq; ac secularia sectanda, ruptis continētiæ frenis effugerit, omni mox necesse est instantia mentis uagabundas recolligere, & intrinsecū ad pabuli cœlestis reducere festinemus præsepe. Et quia sufficientes non sumus agere aliqd ex nobis, quasi à nobis, sumptis obedientiæ & humilitatis muneribus, ascendamus ad audiendum dei uerbum: atq; eius modestis consolationibus erecti, quod nostra infirmitas nequiuerat, acquiramus. Et ueniet profectò diuina opitulante gratia, ut nō solum intermissam mentis recuperemus obseruantiā, sed et perfectioris doni fœnore ditati, etiā regni cœlestis incipiamus gaudia sperare: imò ipsi charitatis, gaudij, pacis, patientiæ, longanimitatis, bonitatis, benignitatis, fidei, modestiæ, continentiæ, cæterorumq; fructuū spiritaliū deuotos deo populos regentes, super hanc hæreditatem domini oleo gratiæ cœlestis ungamur in principem: necnon & propheticò ore deosculari, id est exhortatoria scripturæ sanctæ monita, quibus uel nostra uel proximorū corda consolentur, nostro mereamur more suscipere.

Conuocato Samuel populo in Maspha, forte regem quærit, & inuenit Saul: quem demum reuersum pars electa sequitur, cætera despicit. Cap. III



ET conuocauit Samuel populū ad dominū in Masphat, & ait ad filios Israël: Hæc dicit dominus deus Israël: Ego eduxi Israël de Aegypto, & erui uos de manu Aegyptiorum, & de manu omniū regum qui affligebāt uos: Vos autē proiecistis hodie dominum uestrum, &c. usque ad id quod

scriptum est: Ille uero dissimulabat se audire.

In hac lectione Saul & superborum proteruiam, & humilitatem domini ac fidelium eius designat. In eo siquidē quod proiecto domino, qui de Aegypto Israel eduxit, qui de manu Aegyptiorū eruit, qui omniū regum, qui solus saluabit de uniuersis malis, rex constituit, contumacem sibiq; pro deo regnare malentē, uel synagogæ uel ecclesiæ plebem demonstrat. Etenim hodie non pauci neglectis Christi imperijs, qui se de tenebris erroris ad fidem uocando eduxit: qui de potestate tenebrarū baptizando eruit: qui de omniū malorū in cursu protegendo sem per castigando saluauit: malunt suis improbis seruire corruptelis. Dominum uero saluatorem idem Saul indicat, in eo quod de tribu Beniamin, id est filij dextera descendit: quia charitas & fides illius in eis solum qui ad dexterā regni partem pertinēt, perfecte generat. Quod de cognatiōe Metri, id est pluuię genus ducit, illius uidelicet quæ ait: Audiat terra uerba oris mei. Expectetur sicut pluuia eloquium meū. Vnde & ardens regni illius
Psal.142 appetitor aiebat: Anima mea sicut terra
Psal.71 sine aqua tibi. Et de illo alibi: Et descendit sicut pluuia in uellus. Quod Saul, id est petitio uel expetitus appellat: quia nimirum semper ab eo regni cœlestis est appetendus, & omni intentione quærendus introitus. Quod filius est Cis, id est duri, uel quia deus pater nō est pater homo ut mutet: nec filius hominis, ut agat pœnitentiā: uel quia populus fideliū eius in qua semper dilectione generat fortis
Esa.50 inter aduersa proclamat: Ideo posui faciē meam ut petram durissimā, & scio quoniam nō confundar. Quod in regem ungendus absconditus est domi: uel quia cum uenturi essent, ut raperent eum, & constituerent sibi regē, fugit: uel quia intus se quæri debere, intus inueniri posse, intus esse quę docet, intus qua ducit ostē dit. Quod altior fuit uniuerso populo: quis enim similis erit deo inter filios dei? Quod domum habuit Gabaath, id est in colle siue sublime: ipsa est enim ciuitas in monte posita, de qua scriptum est: Et homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Psal.86 Quod abijt cū ea pars exercitus, quorū tetigerat deus corda. Quod filij Belial, id est diaboli siue pestilentię, qui eum despexere, nuncupārur. Quod ille dissimulabat se contraria loquentes audire: ait enim: Ego non quęro gloriā meā, Ioan.8 est qui quærat & iudicet.

Locutus est autē Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram domino.

Locutus est Ioannes Baptista, locuti sunt prophetæ cæteri ad populū legem regni cœlestis, quod per Christū datur: & scripserunt in suo singuli libro, & reposuerunt inter sacras scripturas, in quibus solis semper diuina uoluntas inueniatur. Sanè iuxta literam dicendum quod suprà, ubi ius regis promulgatur, superba eius pręsumptio ad sedandam populi petentis pertinaciā prædicitur. Hic uero per legem regni dictam, scriptā & memoriæ causa coram domino repositam, qualis rector bonus, qualisq; animo ad subditos esse debeat, iuxta Deuteronomij iussa declaratur.

Et dimisit Samuel omnē populum singulos in domum suam.

Dimittit & hodie doctor finito sermone, dimittit & pagella finita lectione omnes auditores singulos in cōscientiam suam: ut quæ audierant, meditando retractent, & operādo meditata perficiāt. Quod si quem mouet quare reprobi regis acta sup Christo, qui est rex regū, p allegoriā interpretari præsumpserim: sciat hoc esse cōsuetudinis expositorū, imò rationis scripturarū, ut uel de malo bona, uel de bono homine malā allegoriæ formam, ubi sic ordo poposcerit, indifferenter assumāt. Alioquin nunq; nigro atramento, sed lucido semper auro, uel qualibet alia decora specie scribi oporteret: quoniā deus lux est, & tenebræ in eo nō 1.Ioan.1 sunt

ſunt ullę. Non inordinate nigredo candorē ſignificat. Denicꝗ beatus Papa Gregorius eiuſdem Saulis nō ſolum unctionem ad Chriſti regnũ, ſed & ipſam eius quæ pro peccato euenit mortem, ad innoxiam Chriſti mortē allegorice ſignificandam non dubitauit transferre. Lege enim expoſitionē eius in Iob, ubi dixit: Pereat dies in qua natus ſum. Item in Iechonia rege, qui pro ſuo ſcelere damnandus, de Iudæa tranſmigrat ad Chaldęos, dominũ intelligit de Iudæis nō credentibus ad gentes ſaluandas translatũ. Salomonis, quamuis poſtmodũ grauiſſime peccantis, ſapientia dicta uel acta omnia ad Chriſti laudes figurandas eccleſia refert. Nec pauci eccleſię tractatores, dicen
1.Cor.10 te apoſtolo: Petra aũt erat Chriſtus: uirgam qua pcuſſa eſt petra, crucē Chriſti: Moyſen autem & Aaron uiros ſanctos, qui percuſſerunt, crucifigentes dominũ principes ſacerdotũ, & legis doctores, id eſt phariſæos intelligunt. Et ſi hæc petra quamuis ſalubria plebi pocula ſuggerēs, petra tamē naturali mole dorſo ruris inhærēs, ineffabilia Chriſti munera ſignat: uel lapis ille patriarcha chriſmate ſancto perfuſus, dei filiũ oleo ſancti ſpiritus unctũ denunciat: uel certe Cyrus ille Perſa quamuis homo rationabilis, à Chriſti tamen fide & ſacramentis funditus extraneus, ob figurandi congruentiã Chriſti uel typo, uel nomine potuit recte conſecrari: Cur nō homo Chriſti, cui in iuuentute myſtica unctiõe dedicata ſunt Chriſti, uſcꝗ ad mortem nomine ſacroſancto præclarus, futura Chriſti in carne geſta poſſit figurando prædicere? Notandũcꝗ attentius, q̃a nec ipſa ſcriptura cũcta quę in exemplũ aſſumit probat. Necꝗ enim putandum eſt Marſorũ, quæ dæmonica non dubitatur, artem prædicaſſe uir ſapiens, cum ait: Quis medebitur incantatoria ſerpente percuſſo? Cuius dicti ſenſus eſt: quis emendat doctorē à diabolo deceptũ? Quod ſi uel hoc cuiquam ſorte nouũ uidetur, quod idem Saul uno eodemcꝗ tempore bonũ pariter & malum ſignificare dicatur, uideat ſanctũ uirum Iſaac filio benedicentē: ſed eundem filiũ minime cognoſcentē typum habere Iudæorũ, qui Chriſtũ ſaluatorē, quem uenturum benedictũ in nomine domini diu cecinerant, iam præſentem in carne fide non uiderint. Videat eundem filium benedictũ ab angelo ſimul & claudum effectum, gentem ſignificare Iudaicam benedictã quidem in credentibus Chriſto, ſed claudam in perſequentibus Chriſtũ. Et per bonos ergo bona, & per malos mala, & per malos bona libere pro locis & temporibus figurãtur. Nec tamen in prēmiorũ receptione boni niſi bona, nec mali niſi ſola quę geſſere ſecum ſua mala referunt. Quo modo unis licet ijſdemcꝗ coloribus ſcripti niger Aethiops et Saxo candidus, cuius ſit quiſcꝗ coloris indigena, poſſunt facile ſtatim & ſine ulla controuerſia diſcerni: at aliter in pictura, ubi niſi ſui quiſcꝗ coloris ſicut & habitus deformetur, mendacij prorſus impudentis tabula quæ imaginē promiſit, arguit.

Iabes Galaad obſeſſam ab Ammonitis in Gabaath Saulis mandatur: & ſuperueniēte cum exercitu Saul primo mane liberatur. Cap. IIII



Scendit aũt Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduerſus Iabes Galaad, &c. uſque ad id q̃d ſcriptũ eſt: Et lętatus eſt ibi Saul, & cuncti uiri Iſraël nimis. XI

Hæc lectio typice docet hæreticorum contra eccleſiam bella grauiter quidem ſęuitura, ſed domino ſemper opitulante deuincenda. Vncto igitur in regē Saule cõfeſtim aſcendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduerſum Iabes Galaad. Diffuſa nuper in mũdo gratia fidei aſcendit de abyſſo, id eſt de cordibus impiorũ diabolus, & hæreticorũ trahens agmina ſecum, pugnare cœpit aduerſus eccleſiã Chriſti. Quod de oibus generaliter hæreticis, & de his qui ipſis apoſtolorũ tẽporibus pullulantes circuncifionē dogmatizauere, poteſt ſpecialiter accipi. Naas quippe, qui interpretatur ſerpens, diabo

lus est. Ammon, qui populum mœroris transfertur, hęreticorũ conuentus exprimit, non solũ propter nomen quo ecclesiam de suo casu mœrentẽ significat, sed etiã qui nocte & de incesto cõceptus est. Hæresis nanq; solet in cæcitate miserę cogitationis nõ recte præsumpto à doctore uerbi semine nasci. Iabes Galaad ciuitas est, quæ abscondi non potest in monte constituta, id est ecclesia in Christi fide sublimata. Vnde bene Iabes exiccata uel siccitas interpretaẽ: significans ecclesiam, uel singulam quanq; animã fidelem, & à fluxu uitiorũ castigatã, ne sint uiæ ei us tenebrę & lubricũ, & instar cerui ad fontes aquarum anhelantis, amore cõtinuo deũ fontem uiuũ uidere sitientẽ. Galaad qui aceruũ testimonij, siue trãsmigrationem testimonij sonat, dominus est: quia congeriem nobis uiuorũ lapidũ non exiguam suę in fide firmatã in testimonium recte cõuersandi præmõstrat: uel qui de ueteri ad nouũ, de literali testimonio ad spiritale, de terrestri ad cœlestia nos trãsmigrare desiderat.

Matth. 5

Dixerũtq; omnes uiri Iabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, & seruiemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam uobiscum fœdus, ut eruam omniũ oculos dexteros: ponamq; uos opprobrium in uniuerso Israël.

Consentiebant sæpe nonnulli fideles ecclesiæ uiri fœderari germane diligẽdo, & seruire humiliter obtemperando doctoribus, quos crebra scripturarũ meditatione prudentes sicut serpentes ęstimabant: sed ecclesiasticæ pacis custodia, sicut columbas nõ esse nesciebant. Verũ quia nihil opertũ quod nõ reuelabiẽ, cõtinuò se prodebant fabricatores errorũ, & cultores peruersorũ dogmatũ illuminatos sui cordis oculos non habere: nec eis dici posse: Oculi uestri sicut columbę: sed cõtrariò cunctis suis auditoribus oculos dextros, id est cœlestis & supernæ cõtemplationis sensus auferre desiderare, & ad sola eos sinistra ac peruersa cõtuenda deflectere, belloq; quotidiano, quod cõtra spiritalia nequitię in cœlestibus agimus, impotes efficere. Ob hoc nanq; Naas Iabitis oculos dextros uolebat eruere, ut dum sinistrã uultus partem in certamine scutis obtexissent, quid cõtra hostem, quid pro sua salute agere deberent, intueri nõ possent. Ob hoc antiquus hostis fideles cœlesti lumine priuare conaẽ, ut eos per omnia spiritali pugnæ inutiles reddat.

Cant. 1

Et dixerunt ad eum seniores Iabes: Cõcede nobis septem dies ut mittamus nuncios in uniuersos terminos Israël. Et si nõ fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.

Dixerunt prudentiores quiq;, & in fide cautiores ad hæreticos, in quibus loqui cognoscebãt draconẽ serpentẽ antiquũ, qui est diabolus & satanas, sicut ediuerso in Paulo et similib9 eius locutus est Christus: Ne nos cogatis uestro nouo dogmati credere, donec spiritus sancti q septiformis ecclesiæ datus est lumen inquirentes, patrum scripta legendo trãscurramus: & si nõ fuerit in eis qui nostrã fidem defendat, egrediemur ad uos, & derelicta unitate catholica, quę intus, uobis potius qui de illa dudum egressi, nũc deforis eam impugnatis sociabimur: audiemusq; nobis in ea legi etiam contra nos: Ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Hæc autem dicebant non ulla conditione assensum præbituri hæreticis, sed de paterna fide certissimi iustæ rationis eos allegatione deuicturi. Cui simile est illud Psalmistæ: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Et quod Apostolus ait: Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, uana est fides uestra, inanis est & prædicatio nostra. Inuenimur aũt & falsi testes dei, quia testimoniũ diximus aduersus deũ, quod suscitauerit Christũ: quem non suscitauit, si mortui nõ resurgunt. Hæc em̃ dicta sunt, non ut uel Christi resurrectio denegetur,

1. Ioan. 2

Psal. 7

1. Corin. 15

denegetur, uel propheta retribuentibus ſibi mala reddidiſſe doceretur: ſed ut per ea quę falſa cõuinci non poterant, etiam ea de quibus ambiebatur, aſtruerentur eſſe ueracia.

Venerũt ergo nuncij in Gabaad Saulis, & locuti ſunt uerba audiente populo: & leuauit omnis populus uocem ſuam, & fleuit.

Venerunt pro fidei neceſſitate miſſi nuncij in Hieroſolymã, uel aliquã aliam nobilem fide ciuitatem, in qua dominũ regnare dubium non eſſet: & narrabant apud ſe turbatam hæreſi eccleſiã. Quod audiẽs omnis recte credentiũ populus, dolorẽ intimi pectoris etiam lachrymis & fletu teſtabatẽ: ut ſępius contigiſſe qui hiſtoriã eccleſiaſticam legerit inueniet.

Et ecce Saul ueniebat ſequẽs boues de agro, & ait: Quid habet populus quod plorat? Et narrauerũt ei uerba uirorum Iabes, &c.

Et ecce dominus adiutor in opportunitatibus, in tribulatiõe ueniebat, qui natus eſt homo in mũdo poſt legis peritos, et philoſophię doctores nõ paucos: quos tamẽ de agro ſorinſecæ libertatis ad ſubeundos eccleſię muros cœleſtia docendo agebat, ſeduluſq; ſemper de eccleſiæ lachrymis, ut has pius miſerator abſtergeret & conſolaretur, inquirebat.

Et aſſumens utrunque bouem, concîdit in fruſta, miſitq; in omnes terminos Iſraẽl per manus nunciorum, dicens: Quicunq; non exierit ſecutuſq; fuerit Saul & Samuelem, ſic fiet bobus eius.

Et aſſumens dominus utrunq; ſapientem, & eum uidelicet, qui de carnali legis obſeruãtia, et eum qui de ſeculari philoſophia gloriabatẽ, quicquid ſuperbum ſapiebant, euangelica ſimplicitate, ueritate & humilitate deſtruxit: miſitq; in omnes terminos eccleſiæ per euangeliſtarum, qui bene nunciando nomen accipiunt, opera illo cooperãte firmata: Quicunq; nõ exierit, inquiens, à paterna ſua conuerſatione, quæ in mundo erat, ſecutuſq; profeſſione & opere euãgelij prophetiæq; monita, ad ſubeundũ ſe ſpiritale certamen accinxerit, omne quod uel actionis inceſſu diſcretum, uel meditatũ utiliter ruminatione uerbi regere putauerit in exemplum eorum, de quibus dicitur: Vbi ſapiens, ubi ſcriba: inueniet in fine perdendum. [1. Cor. 1]

Inuaſit ergo timor domini populũ, et egreſſi ſunt quaſi uir unus, & recenſuit eos in Bezec.

Audito per euangelium populus fideliũ, quid hæretici & ſchiſmatici, quid gentiles & Iudæi infideles pati habeant, ſalubri timore correptus, ab illecebris egrediens ueteris hominis, in unitatẽ ſeſe catholicæ recepit eccleſiæ: contemptiſq; omnibus apocryphorum latebris, in luce coruſcãtis euangelij recenſendus à Chriſto, ac ſuo nomine in cœlo datur[9] affuit. Vnde meritò Bezec fulgur interpretatẽ: illud nimirũ ueritatis et gratię lumen cœleſte ſignificans, de quo dominus cũ hæreticos uitãdos doceret dicens: Et dicent uobis, ecce hic, ecce illic: Nolite ire neq; ſectemini. [Luc. 17] Adiunxit atq; ait: Nam ſicut fulgur coruſcans ſub cœlo, in ea quę ſub cœlo ſunt ſulget: ita erit filius hominis in die ſua. Et de quo Pſalmiſta: Fulgura, inquit, multiplicauit, & conturbauit eos. [Pſal. 17] Nec fruſtra Bezec etiã egeſtatẽ ſonare perhibetẽ. Beati pauperes ſpiritu: quoniã ipſorũ eſt regnum cœlorũ. [Matth. 5] Et qui relictis omnibus ſequuntur dominũ, cur non à rege ſuo recenſeri putentẽ in Bezec?

Fueruntq; filiorũ Iſraẽl trecenta millia, uirorum autem Iuda triginta millia.

Fuerunt in populo gentiũ, fuerũt qui ad defenſionẽ fidei prõptiſſimi recte crederent, ſperarẽt, & per dilectionẽ operarentur. Ternarius numerus quippe propter confeſſionẽ ſanctæ trinitatis ad fidẽ: Denarius et centenarius propter dextrę mercedis electionẽ, & denariũ diurnum bonis uinitoribus dandum, referũtur ad

ſpem. Porrò millenarius propter ſolidã denarij, quod natura ad immobilem ſtabilemq́ perfectæ dilectionis reſpicit operationem, quamuis rectè poteſt in eadẽ ipſa uel Iudę uel gentium eccleſia, per uiros Iuda primo deum confitentiũ fortitudo, per filios autem Iſraël ſublimitas eorum qui perfectius eum ſpeculari didicerunt, intelligi, iuxta q̃d Pſalmus ait: Notus in Iudæa deus, in Iſraël magnum nomen eius. Notandũ quod iuxta literam multo ante tempora Roboam filij Salomonis ſeorſum tribũ Iuda, ſeorſum autẽ cæteras quæ uocabantur Iſraël fuiſſe recenſitas, quamuis necdum imperio uel religione diſcretas.

Pſal. 71

Et dixerunt nuncijs qui uenerant: Sic dicetis uiris qui ſunt in Iabes Galaad, cras erit uobis ſalus cum incaluerit ſol.

Dixerũt olim uiua uoce præſentibus, dicunt & nobis hodie ſua ſcripta conſulentibus eccleſię ꝓpugnatores, iubentq́ mandari periclitãtibus eiuſdem eccleſiæ membris, nunquã ad hæreticos audiendos exeant, certi ſuæ ſalutis, ubi ueritas euangelici ſolis illuxerit. Dicitur & omnibus perſecutionem patientibus propter iuſtitiam: quia patientia pauperum non peribit in finem. Sed ubi iudicij dies inclinauerit, ſalus æterna dabitur.

Pſal. 9

Venerũt ergo nuncij, & annunciauerũt uiris Iabes, qui lætati ſunt & dixerũt: Mane exibim⁹ ad uos.

Qui prius hæreticorũ uerſutias & argumentorũ ſpineta formidabant, poſtmodum iam fortiorum doctorumq́ ſolatijs confirmati, promittunt ſe non iam in nocte dialecticæ deceptionis, ſed in oſtenſione lucidiſſimæ ueritatis & uirtutis exire ad eos, non iam cum ipſis ab eccleſia damnandi, ſed contra ipſos arma cum eccleſia laturi.

Et facietis, inquiunt, nobis omne quod placuerit uobis.

Læti hęc nocte, licet cõflictu ingruente dixerunt, qui ſciebãt certiſſime mane fidei aſpirãte mox placiturum hoſtibus, non aduerſa ueritatis piacula proſyllogiſmorũ, ſed ſola fugiendi tenebraſq́ ſuas repetendi ſolatia quærere.

Et factum eſt cum ueniſſet dies craſtinus, cõſtituit Saul populum in tres partes.

Factum eſt cum apparuiſſet gratia dei ſaluatoris in eccleſię periclitantis auxiliũ, conſtituit illam in tres fideliũ partes, coniugatorum uidelicet, continentiũ & doctorum: quos Propheta ſub Noë, Danielis & Iob appellatiõe deſignat, præcipiẽs ſolerter ut ſuos quiq; cuneos pro defendenda eccleſiæ pace acuerent.

Et ingreſſus eſt media caſtra in uigilia matutina, & percuſſit Ammon uſq; dum incaleſceret dies.

Surgente inter hæreſiũ tenebras lucifero ſanæ doctrinæ, mox perfidiæ caſtra turbãtur. Incaleſcente autẽ ſcripturas ſole iuſtitię, funditus anathematizata diſpereunt. Lux enim lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ioan. 1

Reliqui autem diſperſi ſunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.

Multitudinis credentiũ, quamuis late diſperſę, cor unum & anima eſt una. Hęretici autem, qui ad tempus eccleſiæ iudicium effugiſſe ſibi uidenť, & ab illa longius expulſi, & inter ſe ſunt ipſi diſcordes. Iuxta quod Eſaias ait: Et concurrere Eſa. 19
faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios. Sabellius enim cõtra Arium, cõtra Neſtorium Euthices, Fotinus contra Manichęum, & cæteri cõtra cæteros impij impios arma iniquitatis commouent.

Et ait populus ad Saul: Quis eſt iſte qui dixit, nõ Saul regnabit ſuper nos: date uiros, & interficiemus eos. Et ait Saul: Non occidetur quiſquã in die hac, quia hodie fecit dominus ſalutem in Iſraël.

Nolentibus dominũ recipere Samaritanis, dixerunt filij tonitrui: Domine, uis Luc. 9

dicamus, ut ignis deſcendat de cœlo, & cõſumat illos? Et cõuerſus Ieſus increpauit illos: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis, filius hominis non uenit perdere, ſed ſaluare.

Dixit autem Samuel ad populũ uenientem: Eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum.

Victis damnatis, uel correctis hæreticis, dicit perfectus quiſque doctor ad ſubditam ſibi eccleſiam, uenite reuelata facie cordis, gloriam domini ſpeculemur. Galgala quippe reuelatio dicit. Et eo magis renouemur ſpiritu mentis noſtræ in agnitionem eius qui creauit nos, quo illorum uictores pericula cernimus: quia in uetuſtate remanentes, noluerũt reuelare ad dominũ uiam ſuã, & ſperare in eum, nec obſecrare ſubnixi ac dicere:
Psal. 118 Reuela oculos noſtros, ut cõſideremus mirabilia de lege tua.

Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerũt ibi regem Saul coram domino in Galgala, & immolauerunt ibi uictimas pacificas coram domino.

Audito magiſtrorũ ſpiritualium hortatu, creuit populus electorũ in fide & agnitione ueritatis, atq; in reuelatiõe cordis, ſeſe illuſtrati humiliãdo ac deſpiciendo, Chriſti per omnia gloriã quæſiere, & exaltauere nomẽ eius ad inuicem, proq; pace eccleſię quicquid ualuere deuotionis obtulere coram domino.

Et lętatus eſt ibi Saul & cuncti uiri Iſraël nimis.

Lætatus eſt Saul in Galgala, quod dicitur reuelatio. Exultauit ſpiritu ſancto
Math. 11 Ieſus & dixit: Cõfiteor tibi pater domine
Luc. 10 cœli & terræ, qui abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, hoc eſt ſerpentina ſapiẽtia fidentibus, quaſi ſub Naas rege contra Iſraël dimicãtibus: & reuelaſti ea paruulis: hoc eſt, eis quos & in fulgore ueritatis, & in paupertate ſpiritus quaſi in ciuitate Bezec timor domini collegit,
Ioan. 16 cõfortauit, adiuuit. Iterum, inquiens, uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrũ, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis.

Conſtituto rege Samuel ſe innocentem probat & iuſtum: & ad terrorem populo pertinaci incutiendũ pluuias de cœlo tempore meßis euocat. Cap. V



DIxit autẽ Samuel ad uniuerſum Iſraël: Ecce audiui uocem ueſtrã, &c. uſq; ad id quod ait: Quod ſi pſeueraueritis in malitia, & uos & rex ueſter pariter peribitis. XII

In hac lectione Samuel proprie ſtatum Iſraëlitici regni deſcribit. Cõteſtatus nanq; populũ, quod & ſe innoxio & domino ſemper ſaluatore adiuncto regem ſibi male petierint, ſub eiuſdẽ regis figura uariantia totius eorum regni tempora cõprehendit. Quòd enim de uno dicit:

Si timueritis dominũ & ſeruieritis ei, eritis & uos & rex qui imperat uobis, ſequentes dominum deum ueſtrũ: Si autẽ non audieritis uocẽ domini, erit manus domini ſuper uos, & ad extremũ quod ſi pſeueraueritis in malitia, & uos & rex ueſter pariter peribitis.

De omnibus intelligendum ſignauit: quia uidelicet eorũ exigentibus meritis, ſicut unius primi regis imperiũ, ſic & totum illud quod contra dei ſibi uoluntatẽ impetrauere regnũ, tempora eſſet habiturũ poſteriora, peiora prioribus: & interim quandiu timuerunt deum, bonis regibus illuſtrandi: quoties neglexerint, cum malis puniendi, & ultimũ aggraueſcente malitia regnũ ipſum pariter libertatẽ & patriã eſſent captiuitate, uel morte mutaturi. Signũ quoq; pręuaricatiõis & duri cordis populi non minimũ, & eo magis terribile, quo illis regionibus inuſitatũ exhibuit, uoces ſcilicet & pluuiam tempore meſſis triticeæ, quæ toto æſtatis tẽpore in terra repromiſſiõis niſi magno miraculo uenire nõ ſolẽt: ut hinc nimirũ omnes qui neglecto poſt longã agnitionem diuinæ uoluntatis imperio, ſibimet ipſi regnare, ſuiſq; cupiditatibus ſeruire

desiderant, peruerso se ordine gerere significaret: qui uidelicet tẽpore quo postmodum percepti uerbi rigationẽ maturos iam boni operis fructus ferre debuerãt, adhuc se moribus incompositis, uoce supernæ correptionis, uel exhortationis, qua doceãtur quæ sint elementa exordij sermonũ dei, opus habere demõstrent. Quod si & hanc quis lectionem allegorice quærat exponi, facile quidem occurrit, quid sit quod Samuel cõstituto super Israël rege gradiente ante eũ, se iam tũc senuisse, ab adolescentia autẽ sua coram ipsis, testibus dño & Christo eius innocenter uixisse pronunciat: quia regnãte nunc secundum præsagia prophetica in ecclesia domino Iesu Christo, ipsi legis & prophetarũ libri qdem de illo testimoniũ dant, & hoc ubiq; affirmãt, quia testante patre & filio, imò & spiritu sancto lex sancta, & mandatũ sanctum, & iustũ & bonum. Nec detur aliquis Manichęo sociisq; illius locus, quo uel cætera instrumenti scripta, de quo unus apex præterire nõ potest, uel datorem eiusdem reprehendant: nec prophetarũ figuras fecisse, ullus qui se nouæ lucis gratia redemptũ nouit, ambigit. Quid quod nec bouem se cuiuspiam, nec asinum tulisse perhibet? qa scilicet prophetica legalisq; scriptura nemini uel simplicitatem recte cõuersandi ad proximũ, uel grauitatem corripiendi & instruendi proximũ, sinistra suggerẽdo subtraxit. Asinus nanq; qui ingenita mansuetudine & hominũ necessaria, & ipsos homines portare consueuit, amorẽ fraternæ utilitati ac commodum designat. Bos autem cui non solum imposita carro onera gestare, sed & arua uertendo sulcos seminibus præparare moris est, eos nimirũ qui non modo fratrum infirma tolerare, uerum eorundem quoq; pigrescẽtia corda castigando euertere, & ad ſcipiẽdum uerbi semen solent excolere, demonstrat: quibus solũ personis duabus tota, ni fallor, operariorum ecclesię solet caterua comprehendi. Non ergo Samuel bouem cuiquã, non asinum tulit: quia nec peritiam docendi eruditis, nec simplicioribus quibusq; pię uiuendi cum fratribus modestiam uetus sancta scriptura prępripuit. Sed & illud in promptu est quid sit quod ait: Si timueritis dominũ, eritis uos & rex qui imperat uobis sequentes dominũ: sin autem, erit manus domini super uos. Et q̃d in conclusiõe subiunxit, Quod si perseuaueritis in malitia, & uos & rex uester pariter peribitis. Qui enim percepta fidei sacramenta recte seruauerit, eius dei & domini monita sequeť, de quo solus uerus rex Israël ait: Sicut & ego patris mei pręcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Qui uero audiens non audierit uocẽ domini, diuinæ super hunc manus est ultio, donec pœnitentiã egerit, intenta. At qui ad mortem usq; impœnitens perdurauerit, talis profectò, quia ad antichristum pessimum regem pertinet, æterna cum eo perditione damnabitur. Neque enim illi soli, qui in fine mundi antichristo illi contra deum se erigenti adhæserint, eius regno seruire putandi sunt: sed & hodie quamplurimi fidei mysterijs initiati, cum diuersis se facinoribus immerserint, regno eiusdem impie militare probãtur: diciturq; & eis è lectione prophetica: Si timueritis dominũ, & seruieritis, & eritis uos & rex qui imperat uobis, id est dominus Iesus Christus sequẽtes dominũ deum patrẽ eiusdem dei et domini nostri Iesu Christi: quod si perseueraueritis in malitia, & uos & rex uester antichristus, tunc enim illum habebitis regẽ, pariter peribitis. Verum quod inter cætera dicit, & scietis & uidebitis quia grande malũ feceritis uobis in conspectu domini, petentes super uos regem: non facile uidetur ad Christũ regem posse referri, quem omnis qui super se humiliter regnare petit, non malum aliquod, sed grande bonũ facit, adeò ut quisquis hoc unum facere neglexerit, nullum facere possit: nisi fortè dicatur, quia crescẽte hominũ peccato factũ sit, ut filius dei in carne humana passurus ueniret: qui si nunquam homo peccasset, nunquã pro hoc cõtra hostem in homine pugnaret: atq; ideo

Ioan. 15

ideo toties ad erudiendum genus humanũ, angelis, patriarchis, prophetisq́ præmissis, in plenitudine temporũ, quando grauius peccaturos homines præsciebat, suum ipse aduentũ reseruauerit, ut ubi abundauit peccatũ, superabundaret gratia: meritoq́ intelligatur, quia grande malum fecerint, qui noluerunt audire Mosen & prophetas, sed enormitate scelerũ ipsum dei filiũ in carne uenire coëgerũt. Neq́ huic sensui uineæ euangelicæ parabola cõtradicere uidetur, cuius pessimi coloni fructus in tẽpore reddere nolentes, seruosq́ domini sui impie cædendo, lapidando, & contumelijs afficiendo, filium ad se unicum mitti fecerunt. Potest autẽ hoc quod in die messis tritici uoces & pluuiæ de cœlo datæ referuntur, etiam in bonam partem interpretari, ut intelligamus uocem euangelicæ prædicationis spiritualibus intonuisse de cœlis, in tempore quo corda legi fructum ferentia ad horrea ecclesiæ primitiuæ oporteret aggregari. Potest & ita, quod ijdem prædicãtes apostoli messores fuerint in his qui legem iam nouerant & fecerũt, ad euangelij gratiam uocandis: rigatores autem in his qui legis necdum uerba cognouerant, & de his dictum: Leuate oculos uestros & uidete regiones, quia albæ sunt iam ad messem. De illis autem: Ego plantaui, Apollo rigauit, deus aũt incrementum dedit. Diligentius sanè intelligendũ & ad imitationẽ uirtutis est trahendum, quod beatus Samuel spernente se populo, & de principatu eijciẽte, nihilominus uerbum sedulę exhortationis & piæ intercessionis opem ferre nõ omittit. Absit inquit, à me hoc peccatum in dominũ, ut cessem orare pro uobis, & docebo uos uiam bonã & rectam. O eximiũ fraternæ dilectionis exemplũ: de ducatu innocens, imò etiã sanctissimus propheta & sacerdos eijcitur, & peccatũ ducit in dominum, si ipsos suos eiectores ad æterni gaudia subleuare orando pariter & admonendo non satagat.

Ioan. 4 (margin, beside "rant, & de his dictum")

1. Cor. 3 (margin, beside "iam ad messem")

Saul & Ionathan ex populo sibi milites eligunt: & statione Philistijm percussa à Ionathan, maioribus copijs ijdem filios Israël terrent. Cap. VI



Filius unius anni Saul cũ regnare cœpisset, &c. usq́ ad id quod scriptũ est: Hebræi aũt transierũt Iordanem terram Gadet Galaad. XIII

In hac lectione multifaria dispensante domino, & contra ecclesiam bellorũ, & pro ecclesia defensionũ spiritualium genera pandũtur. Sed primo caput lectionis, quod plerosq́ turbat imperitos, intueamur ad literam.

Filius, inquit, unius anni Saul: cum regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israël, et elegit sibi Saul tria millia de Israël.

Et est sensus: postq́ electus Saul, & à beato Samuele est oleo sancto perũctus in regẽ, toto anno primo humilis & priuato similis mansit, nec regio habitu indui, cæteraq́ regni insignia sumere curauit: quod etiam suprà belli Ammanitici tempore, ubi boues de agro quasi rusticus agebat, probatũ est: cuius initiũ belli Iosephus post mensem totius honoris eius contigisse perhibet. Secundo autem & tertio anno regiam quidem mentem induit, regali cura populo præfuit. Sed necdum milites ex populo, qui suo lateri familiarius adhærerent, usque ad quarti demum anni principiũ elegit. Allegoricè autem filius est unius anni populus fidelium, siue in synagoga, siue in ecclesia, cum regnare incipit: quia sic quisque ad regnũ fidei pertinere, regisq́ æterni potest membris incorporari, cum primo didicerit, quia unus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus, & pater omnium. Duobus autẽ annis regnat, & sic sibi de Israël tria millia militum elegit: quia dum unitati fidei sociandam spem & dilectionem cognouerit, mox sibi doctores, qui eandem fidem, spem, & charitatem diligentius se suos que doceant, atque ab hostis irruptione tuentur, eligit. Quod dupliciter intelligendum est. Quia uidelicet & antiquos ecclesiæ ma-

gistros, olimque cum Christo regnantes; nunc etiam nobis magistros, quorũ scripta uel exempla sequamur, eligimus, & nouos quotidie in locum præcedentiũ, quos dignos arbitramur, ut credentes, sperantes, amantesque ab hoste defendant, ordinamus.

Et erant cum Saul duo millia in Machmas, et in monte Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaath Beniamin. Porrò cæterum populum remisit, unumquenque in tabernacula sua.

Fortiores quosque & millenario numero dignos ecclesia sibi, quorũ gladio uerbi & fidei scuto muniatur, eligit: porrò infirmiores in fide ad tuenda propriæ cõscientiæ, in quibus peregrinantur à domino, tabernacula remittit. Verum quia Saul & Ionathan ambo ad regnum pertinent, sed non idem est meritum amborum: quorum, ut cætera taceam, unus dilectum deo Dauid persequitur, ut hostem, alter ut suam diligit animam: uidetur in eis binus credentium, uel prædicantium ordo signari. Vnus eorum qui
Matth. 7 dicunt: Domine domine nonne in tuo nomine prophetauimus? Alius eorum
Luc. 22 qui audiunt: Vos autẽ estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Vnde bene Saul expetitor dicitur: haud dubium quin ab illo de quo dominus apo-
Luc. 22 stolis loquitur: Ecce satanas expetijt uos, ut cribraret sicut triticum. Ionathan autẽ columbæ donũ, uel columbæ dedit, uel domini donum interpretatur: significans eos, qui omne quicquid habent uirtutis, spiritui gratię tribuunt, atque ab eo se accepisse cõfitentur. Et Saul in Machmas & in monte Bethel, id est in humilitate & in monte domus dei: Ionathan autem in Gabaath Beniamin, hoc est in colle filij dexteræ cum suis quoque militibus mansisse referuntur. Quia & reprobi nonnunquam, quamuis sinistra uel instabili mente uirtutes spirituales exercere, uel etiam docere uidentur, soli autẽ columbina simplicitate præditi, ad regnũ sublime Christi, qui est in dextera dei, pertinere probantur. Sed & hoc quod duo millia cum Saul, mille autem cum Ionathan fuerunt, profectò docet, quia quantum perfectiores, tanto sunt quique pauciores. Vel certe duo millia sunt in humilitate & in monte domus dei puritate fidei deuoti, & spei sublimitate prouecti: mille autẽ in colle filij dexteræ charitatis, quæ nunque excidit, perfectione gloriosi.

Et percussit Ionathan stationẽ Philistijm, quę erat in Gabaa, &c.

Et deuincit humilis quisque doctor, & spiritus sancti iuuante gratia decertans, aciem spirituũ malignorũ, patefactis eorum insidijs, quibus altitudinẽ uitæ cœlestis hominibus eripere moliuntur.

Et erexit se Israël aduersus Philist.

Instantibus uerbi ministris, uel hostes uirtutis suæ conterere, uel excelsæ prædicationis buccina proximos ad uiam uirtutis excitare, eriguntur animi audientiũ ad subeundum spiritale certamen, indagandas cauendasque ac superandas aeriarum uersutias potestatum.

Clamauit ergo populus post Saul in Galgala, & Philistijm congregati sunt ad præliandũ contra Israël triginta millia curruũ, & sex millia equitum.

Crescente in bonis ardore uirtutis agendę, crescit & immundis spiritibus ardor eiusdem impediendæ ac refringẽdæ uirtutis: qui uidentes fidelium contra se amicos erectos, hos colles insidiarũ deceptionumque uariarum copijs expugnare contendunt: & quasi currus ascendunt Philistijm, cum plurimas simul cohortes gentilium, uel perfidorũ synagogas, uel conuenticula hæreticorũ, hoste nequissimo contra militiam uirtutis ascendunt: equis sedent, cum singulorũ corda prauorum erroris freno constricta, fidelibus contraire compellunt: pedestres incedunt, cum sibijpsis decipulas tendunt, De quibus

De quibus apte subiungitur:

Et reliquum uulgus sicut arena, quæ est in littore maris plurima.

Ipsa est enim arena crebris uicinorum uitiorum fluctibus obnoxia, necnon & uento superbiæ semper instabilis & fugax, supra quam domus sine fundamento petræ fidei constructa, ingruente tentationū articulo corruit, & fit ruina eius magna. Nec sine certo mysterio contrarius uirtuti exercitus tricenario & senario numero, uel etiā millenario, qui fidei & operis solent perfectionē significare, 2.Cor.11 cōprehenditur. Ipse enim satanas transfigurat se in angelū lucis. Quid igitur mirum, si ministri eius transfigurentur uelut ministri iustitiæ? Inter quas sæpe transfigurādi uersutias, etiam fide uel operatione se perfectos ostendūt. Aliter, senario numero includuntur, necq; ad septenarium conscendere norunt, qui hanc solūmodo uitam, quæ sex diebus creata est, diligēter, ad futurā requiem tendere negligunt. Triginta quoq; quia malos figuraliter exprimant intelligit, qui dominum saluatorē triginta argenteis nō tantum à Iuda semel, sed et à multis quotidie falsis fratribus uenditū nouit: quicunq; enim neglecta fidei, qua imbuti sunt, ueritate, cunctos sui corporis sensus seculi huius illecebris subdūt, quasi quinquies senis argenteis dominū produnt.

Et ascēdentes castrametati sunt in Magmas ad orientē Bethauen.

Magmas, ut diximus, humilitatem, Bethauen domum idoli, uel domum inutilem sonat. Ascendentes autē de occultis suis machinationibus immundi spiritus, uel per seipsos quasi uulgus pedestre latenter suadendo, uel quasi ascensores equorū et curruū per deceptos homines seducēdo, primo suis uictoribus cuncta munimina humilitatis eripere tentant, ut per quam ipsi de cœlo corruere, cordibus humanis superbiæ pestem inserant: pariter satagentes, ut quamcunq; domū mentis inutilem, sibiq; dicatam repererint, quasi ad orientem Bethauen castra metantes, omnem illi uere lucis exortū suis tenebris mediatricibus obcludant.

Quod cum audissent uiri Israël, se in arto sitos (afflictus erat enim populus) absconderunt se in speluncis & abditis, in petris quoq; & in antris & in cisternis.

Cum uiderint quique fideles antiqui hostis insidias ad debellanda uel in semet ipsis uel in proximis humilitatis mœnia paratas, uel fortasse etiam aliquos infirmiorum crebris eorum incursibus afflictos, præsidia mox necesse est lectionū spiritalium, ieiuniorum, eleemosynarū, orationum, cæterarumq; uirtutum quibus defendantur adeant: abscondanturq; in eis à contradictione linguarum: & pater qui uidet in abscondito, misereatur & adiuuet.

Hebræi autem transierunt Iordanem terram Gad & Galaad.

Perfectiores quique incumbentibus tentationum pressuris uniuersa mundi negocia postponunt, in quibus reprobi descendere & in seculū labi, quorumq; laqueis uel tentantes apprehendere, uel tentati solēt apprehendi: superbiæ quoque tumorem, ob quem satanas de cœlo cum suis satellitibus descēdit, salubriter inclinati transcendunt: hæc nanque & huiusmodi uitiorum obstacula Iordanis fluuius non solum nomine, quia descensio eorum, uel apprehensionē eorū dicitur, uidelicet immundorū, uel hominum, uel dæmonum: sed etiam situ quo in mare mortuum defluens, laudabiles aquas perdit, figuraliter ostendit. Quia nimirū cunctas seculares illecebras, fluxusq; concupiscentiæ carnalis ima obscuritate perpetuæ mortis extinguit. Quem profecto Iordanem, id est apprehensionem, descensionemq; prauorum electi transcendentes, terram Gad & Galaad, id est accincti & aceruí testimonij, subeunt: quia mentem iugi uirtutum exer-

citio præditam, & bonorū ſemper operum, quæ de ſeipſa laudabile teſtimoniū ferant, fruge fœcundam conſcendunt. Et pulchre qui uitiorum flumen aduerſum tranſire dicūtur Hebræi, id eſt tranſitores uocantur. E quibus unus uidens impium ſuperexaltatū, & eleuatum ſu-
Pſal. 36 per cedros libani: & tranſiui, inquit, & ec
Pſal. 17 ce non erat. Et alibi: Et in deo meo tranſgrediar murum.

Dilapſo à ſe populo Saul offert holocauſtum, & quod ſtulte egerit, à Samuele redarguitur: quodq; alter pro eo ſit in regnum ungendus edocetur.

Caput VII



Cumq; adhuc eſſet Saul in Galgal, uniuerſus populus perterritus eſt q ſequebatur eum, &c. uſq; ad id quod ſcriptum eſt: Surrexit Samuel, & aſcendit de Galgalis in Gabaa Beniamin.

Hæc lectio ſub Saulis & Dauid, ſynagogæ & eccleſiæ ſpeciem docet, cadentibus à fide quibuſq;, alios promiſſa illis regni cœleſtis præmia accipere. Sed ut maniſeſtior allegoriæ ſenſus eluceat, primo iuxta hiſtoriam, in quo peccauerit Saul, & regnū perdere meruit, inquiramus. Patet ergo quod imminente belli diſcrimine, ſicut etiam antiquitatum hiſtoria prodit, mittens uocauit Samuelem, ut in tempore tantæ neceſſitatis eius precibus & conſilio iuuaretur: qui expectare eum ibi præcepit, & hoſtias præparare, ſeptima die uenturus ad eum, ut tunc ſacrificantes ita cōgrederentur ad bellum. At ille quidem ſeptem diebus, ut mandauerat Samuel, ſed nequaquam mandatum cum perfectione ſeruauit. Cum enim uideret ipſum quidem morari, ſe autem à militibus derelinqui, obtulit holocauſtum: quod ubi Samuel aduenies comperit, ſtulte eum feciſſe teſtatus eſt: eo quod orationes & ſacrificia, quæ uoluntate dei erant facienda pro populo, ipſe præoccuparet offerre. Saul ergo, ſicut ſæpe, doctores Iudæorū: ſeptem dies expectati Samuelis, tempus legis, quæ ſabbati myſteriū docebat: Samuel propheriam, uel ipſum qui loquebatur in prophetis dominū ſignificat. Saul in Galgalis, id eſt in reuelatione, Samuelem hoſtias oblaturum, & pro populo deprecaturum, ſeptem diebus expectare iubetur. Et phariſæi ac doctores Iudæorum, prophetis eos cōteſtantibus, in obſeruatione reuelatæ & datæ ſibi legis ſunt manere præcepti, donec ipſius prophetia maniſeſtior & apertior, qua ratione uiuendum, quomodo malignis hoſtibus eſſet obuiandum, oſtenderet. Imò donec ipſe dominus, & caput prophetarū adueniens, ad debellandas aërias poteſtates ſeipſum pro mundo offerret hoſtiam patri. Sed poſito adhuc in Galgalis Saule, populus perterritus eſt qui ſequebatur eum. Poſitis in agnitione diuinæ uoluntatis legiſperitis, perterriti ſunt legis auditores, qui eos ſequebātur, & uel uitiorum tentantiū incurſibus, uel præceptorū legalium aſperitatibus, uel certe eorum exemplis magiſtrorū, ab agenda quam audiebant, cœperunt lege laſſeſcere. Recte nanq; in Galgal, id eſt in reuelatione poſiti legiſperiti dicuntur, ad comparationem uidelicet gentium, quæ ne legis quidem uerba perceperunt: à tenebris obſcuratum non habentes intellectum: quamuis idem ipſi ad comparationem euangelicæ claritatis uelamen habent ſuper cor ſuum: nec niſi ad Chriſtum cōuerſi, poſſunt reuelata facie glo riam uerbi ſpeculari. Neque hoc quod Galgal, in qua erat Saul, etiam uolutabrum interpretari fertur, ab infirmi cordis, & necdum ad fontem aquæ uiuæ peruenientis ſignificatione diſcrepat: de
qualibus dicitur: Et ſus lota in uoluta- 2. Pet. 2
bro luti.

Et expectauit ſeptem diebus iuxta placitum Samuelis, & non uenit Samuel in Galgala, dilapſusq; eſt populus ab eo.

Expectauit

Expectauit cœtus legalium doctorũ cum suis auditoribus toto tempore, quo sabbatum celebrabatur in lege, Christi aduentum in carne, quem in nouissimis iam legalis obseruantiæ temporibus dixerat adfuturum: sed tardante illo, ut in plenitudine temporum, quam prædestinauerat, ipse ueniret, lapsa eorundem auditorum portio non minima, spiritalis exercitu castra reliquit. Et quidem de bene expectantibus propheta dicit: *Abac. 2* Iustus autẽ meus ex fide uiuit. De lapsis *Hebr. 10* uero subiungit: Quod si subtraxerit se, non placebit sibi in illo anima mea.

Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum & pacifica: & obtulit holocaustum. Cumq; complesset offerens holocaustũ, ecce Samuel ueniebat. Et egressus est Saul obuiam ei ut salutaret eũ. Locutusq; est ad eum Samuel, &c.

Videns delapsum à se populũ Saul, sed Samuel propinquantem nõ uidens, obtulit holocaustum. Videntes legis doctores, qui dum temporis erant, longe à primorũ perfectione degenerantes, dilapsum à legis custodia populum, & incarnatiõis dominicæ tempus instare nescientes, statuere suas traditiones seruandas, quasi domino per omnia placituras. Cui sensui suffragatur, quod idem Saul redarguenti se pro stulta temeritate Samueli cum respondisset dicens:

Quia uidi quod dilaberetur populus à me, & tu non ueneras iuxta placitos dies.

Quorum uerborum qui sit mysticus sensus, ex his quę superius exposita sunt facilime patet. Adiunxit protinus & ait: Porrò Philistijm congregati fuerant in Magmas, id est humilitate, quia nisi humilitate priuati, nequaquã sua domino præferrent: nec nisi obsidentibus claustra cordis superbiæ spiritibus, eum qui in altis habitat, & humilia respicit, contumaces spernerent.

Dixi: Nunc descendent Philistijm ad me in Galgala, & faciem dñi non placaui: necessitate compulsus obtuli holocaustum.

Timentes pharisæi & scribæ, ne à dæmonibus uel in uolutabro uitiorũ mergerentur, uel in datæ legis reuelatione redderentur inutiles, cœperunt æmulationem dei habere, sed non secundum scientiam. Et sicut Psalmista testatur: Illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. *Psal. 52*

Dixitq; Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata domini dei tui quæ præcepit tibi.

Et ipse dominus in euangelio & prophetæ, suis quisq; temporibus corripiũt eos, qui quasi absque Samuele sacrificantes, neglecto diuini sermonis auxilio, sine causa deum colunt, docentes doctrinas & mandata hominum.

Quod si non fecisses, iam nunc præparasset dominus regnũ tuum super Israël in sempiternum.

Non sic accipiendum quasi æternum Sauli regnum deus statuerit, & hoc postea noluerit seruare peccanti, quem & peccaturum præscierat: sed præparauerat regnũ eius, in quo figura regni esset æterni. Sed & omnis scriba doctus in regno cœlorũ, proferens de thesauro suo *Matth. 13* noua & uetera, regnat sup Israël in sempiternũ. Illum uidelicet Israël, quem erudiendo & regendo fecit esse spiritalem: qualibus dicit apostolus: Quæ est enim *1. Thes. 2* corona mea aut gaudiũ? nonne uos ante dominum Iesum? Vnde & intraturo in gaudium domini sui bene negocianti, id est multos per suam doctrinam acquirenti seruo dicitur: Eris potestatem *Luc. 19* habens super decem ciuitates: id est, ex eorum quos de lege spiritaliter imbuisti meritis & scientia, gloriosior in regno fulgebis. At si doctor aliquis suum sensum scripturæ uerbis prætulerit, & per

ea quę ipse sibi composuit dogmata suos auditores, quàm ad spiritalia accenderit: quod est Saulem absq; Samuele hostias offerentem, suam ad bellandum sanctificare militiam: perdet stultus imperium. Quod si nõ fecisset, habere potuisset sup Israël æternum. De qualibus saluator in
Matth.5 Euãgelio: Qui ergo soluerit, inquit, unũ de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus uocabiť in regno cœlorum. Minimus nanque est talis in pręsenti regno ecclesiæ: extraneus prorsus à futuro.

Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget.

Omnis enim, inquit, plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.

Quęsiuit sibi dominus uirum iuxta cor suum, & pręcepit ei ut esset dux super populum suum.

Sub pſona Dauid Christũ & Christiani populi duces significat: unde signanter populũ suũ dicit, & non addit, Israël: ut etiam præputiũ ad huius ducis imperium pertinere demonstret. Non autem quasi nesciens dominus quęsiuit, sub humano more loquens hominibus: etiã sic
Luc.19 loquendo nos quærit. Venit enim filius hominis quęrere, & saluare quod perierat. Cui adeò iam eramus noti, ut in ipso essemus ante constitutionẽ mũdi. Quæsiuit ergo sibi dominus uirum iuxta cor suum: id est, qui cõsilium uoluntatis eius & pura mente cognosceret, & pia deuotione sequereť. Quod & de Dauid quidem rectè intelligitur, qui super omnes
Psal.50 docentes se intelligens, incerta & occulta sapientiæ diuinæ, & manifesta reuelatione cognouit, & mirabili suauitate decantauit. Sed melius multo ac perfectius de illo magni cõsilij angelo, qui solus paternorum est conscius reuelator arcanorum. Neq; enim cor dei, humani corporis membrum, iuxta anthropomorphitas, sed consilij & sapientiæ diuinæ secretum interius significare credendum est. Iuxta quod & suprà dictum est, cum nouum Christi & ecclesiæ sacerdotium, quomodo & hic regnũ abiecto uetere, prophetaretur futurum, dicente uiro dei ad Heli: Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, 1.Reg.2
qui iuxta cor meum et animã meã faciat.

Surrexit aũt Samuel et ascendit de Galgalis in Gabaa Beniamin.

Eandem regni mutationem Propheta quam uerbo prædixerat, etiam ipse locum mutando demonstrat. Et ipse enim dominus, qui de incredulis ait: Surgite, Ioan.14
eamus hinc: relicta synagoga collem filij dexteræ, id est celsa illius populi præcordia: qui nõ terrenæ cuiuslibet, sed cœlestis & æternę beatitudinis filius esse uoluerit: & propheticus sermo per dispensationem saluatoris illustratus, de reuelatione literali, qua rudæ mẽtes imbuebantur, ad altiora quæq; ac sacratiora Christi & ecclesiæ mysteria perfectos docendo subijt. Verũ quæ de duobus populis dicta sunt, in singulis quotidie uidemus gesta personis. Nanque Saulis in Galgal cõstituti populus terretur, dum quenq; fideliũ uel in reuelatione scientiæ quam percepit minus fortem, uel in uolutabro uitiorum quo turpis incidit eneruiter infixum, conscius suæ fragilitatis animus turbat, & pro sua salute quæritanda utiliter compungit, ne forte spiritalis aduersarius Machmas, id est humilitatem, quam maxime cupit, expugnet: ne reuelationẽ doctrinæ cœlestis auferat: ne cæterarum mœnia uirtutum fraudulentus uictor irrumpat. Expectat Saul septem diebus, iuxta placitũ Samuelis, dũ quis in tribulatione positus, fide et actione solicita promissum domini quærit auxilium. Septem quippe tribus & quatuor constant: tria autem ad fidem pertinent propter confessionem sanctæ trinitatis: quatuor ad opera, propter prudentiã, fortitudinẽ, temperantiã & iustitiam: quibus quatuor quasi angulis tota uirtutum spiritalium structura firmatur. Sed hos septẽ dies, id est septenarię deuotionis lucem dum quis perfectè consummauerit,

mauerit, iuxta quod Pſalmus admonet: *Pſal. 26* Expecta dominũ, & uiriliter age, & conſortetur cor tuum: adueniet dominus in corde, & manſionem in eo faciens, cunctas ſtatim hoſtilis exercitus inſidias deſtruet illuſtratione aduentus ſui. At qui minus aliquid huius perfectionis habuerit, minus uidelicet patiens in aduerſis, minus de superni iuuaminis reſpectu *Eccle. 10* confidens, oblitus illud eccleſiaſtici: Noli cunctari in tempore anguſtiæ: omnes confeſtim in quibus ſibi applauſerat uirtutum cuneos deſperando amittit: quomodo Saul, quia ſeptima die necdum bene completa, de promiſſo Samuelis aduentu deſperat, à populo dilabente relinquitur: qui ſi tempus conſtitutum compleſſet, pollicito prophetæ non fraude- *Pſal. 144* retur auxilio. Propè eſt enim dominus omnibus inuocantibus eum in ueritate. Auxit autem Saul peccatum, nõ ſolum de promiſſis prophetæ titubando, ſed etiam ipſe holocauſtũ, quod ſacerdotem decebat offerẽdo. Auget blaphemiã Pelagius, auget alius aliquis infideliter fidelis, dum de gratia ſuperna minus ſolicitus, ſua ſe uirtute ſaluari poſſe confidit: & quod ſolius ſummi ſacerdotis eſt donum, ſuæ libertatis arbitrio conquirere ſtultus arbitratur. Ideoq; iuxta apocalypſim Ioannis: Venit alius, & promiſſum talibus regnum coronamq; uitæ & benedictionis accipit. Quam mutationem non conſiliorũ ſupernorum, ſed rerum humanarũ ſignificauit ipſe Samuel, cum reiectione perfidi, ac fideliſſimi regis electione prędicta, ſurgens aſcendit de Galgalis in Gabaa Beniamin. Quia miſſum *Eſa. 55* in mundo dei uerbũ, non reuertetur ad eum uacuum, ſed faciet quæcunq; ipſe uoluit, & proſperabit̃ in his ad quæ miſit illud. Relictiſq; ſimulatoribus & callidis qui prouocant iram dei, ſimplices ac fideles quos ad regnũ cœleſte prouehat, quærit auditores.

Arma ob inopiam fabrorum non habente Iſraël, Philiſtijm tribus cuneis terram eius Saul aſpectante deuaſtat: at Ionathan cum armigero inter ſcopulos ereptans, belli ſimul & uictoriæ caput exiſtit.

Caput VIII



ET recenſuit Saul populum, qui inuenti fuerãt cum eo, quaſi ſexcẽtos uiros, &c. uſque ad id quod ait: Et uir Iſraël ſociatus ſibi eſt in die illa.

In hac lectione rareſcentibus aſtu ſpirituum immundorũ ſtudijs ſcripturarũ, uniuerſa per eos ſtatim humani cordis itinera, quæ triplici diuiſione conſtant, miſere uaſtanda produntur: ſed non defutura periclitãtibus superni miracula pręſidij, quod per ſpiritalium doctorũ auditorumq; obedientium laborem, hoſtem quidem ad accelerandã fugam, ſuos uero milites ad ſperandam obtinendamq; uictoriæ palmam concitet. Fugientibus ergo cæteris à timore Philiſtinorũ, ſexcenti tantum uiri cum Saule remanſere. Quia trepidãtibus in ſpiritali certamine quibuslibet infirmis in fide, & aliquãdo etiam lapſis, ſoli qui rectum opus ſola ſupernæ retributionis intentione faciunt, cum ſuis doctoribus uigilare, ſtare in fide, uiriliter agere, confortari, & charitati per omnia ſtudere non deſiſtunt. Senarius etenim numerus, quo mundi eſt creatura perfecta, rectam operationẽ: centenarius aũt, qui decem decadibus quadratur, & de læua tranſit in dexteram, dexteræ, id eſt æternæ mercedis perfectionem deſignat.

Et Saul & Ionathan filius eius, populuſq; qui inuẽtus fuerat cum eis, erat in Gabaa Beniamin. Porrò Philiſtijm cõſederãt in Machmas

Machmas humilitatẽ, ut ſæpe dictum eſt, Gabaa Beniamin collem filij dexterę ſonat. Quærendũ ergo quomodo ſpiritibus immundis humilitatis portas obſidentibus, perfecto in colle uirtutũ poſſint, uel magiſtri, uel auditores ſpiritalia ſua caſtra metare: uidendumq; quod infrà ſcriptum eſt: quia Saul cum ſexcentis ſuis morabat̃ in extrema parte ſub mâlo granato. Sub mâlo granato enim popu

Gal. 6 lus, quod potest dicere: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Fructus namque crucis dominico cruore rubicundus instar mali granati, multa crescentium grana quasi uno charitatis & spei cortice circumuertit. Sed in extrema parte Gabaa eandem sub qua requiescat uitæ arborem habet, qui necdum perfecte cõsummatus, queritur cum Apostolo di-
Rom. 7 cens: Condelector legi dei secundũ interiorem hominẽ: uideo autẽ aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati, quæ est in membris meis, &c.

Et egressi sunt ad prædandum de castris Philistinorũ tres cunei: unus cuneus pergebat cõtra uiam Ephraim ad terram Saul. Porrò alius ingrediebatur per uiam Bethoron. Tertius autem uertebat se ad iter termini imminentis ualli Seboim cõtra desertum.

Et his tribus cuneis ecclesiã quotidie tentari omnis qui in castris illius legitime militat, sentit. Tres etenim ad prædandũ de castris Philistinorũ egrediũtur cunei, cum immundi spiritus interioris nostri hominis custodiã tentantes, aut rationabilem eius partẽ, aut irascibilem, aut concupiscibilem, uel in singulis singulas, uel in uno omnes, uirtutum diuitijs nudare conãtur. Quibus profectò partibus etiã ipsorum locorum atque præfati cunei qui egressi sunt nomina cõueniũt. Via quippe Ephraim, id est crescentis, contra quã primus cuneus pergebat, cõcupiscibilis animę pars est: recte hoc nomine dicta, quia crementum quærere nunquã desinit: bonorum quidem, si ab Israël, id est recta & dei uisionem suspirãte anima regitur: malorum uero, si contra legis iura statuens, uitiorum immundorũque spirituum improbitate uastatur. Et bene de primo cuneo cum diceret: Pergebat contra uiam Ephraim: addidit ad terrã Saul: quia prima nimirum maximaque nequissimis spiritibus intentio est, ipsos sacri certaminis duces cõcupiscentiæ uel animæ, uel carnis à uirtutũ cœptis auertere: quo de priuatis iustitia principibus, liberius dira per incautum serpant contagia uulgus. Via Bethoron, id est domus iræ, ad quam secundus cuneus ingrediebatur, ipsam quam signat passionẽ mentis etiã nomine demonstrat. Quam utique domũ bene gubernabat Israëliticus possessor, cum uir ille mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, liberaturus dei populum exuit à Pharaone iratus nimis. Philistęus autem prædabatur, cum fratris boni iustitia, Cain qui ex maligno erat offensus, iratus est uehementer: adeò ut per iram homicidij prima fraternitatis iura dissiparet. Vallis Seboim, id est caprearũ siue damarum, ad quam tertius se uerterat cuneus, rationabilem mentis intuitũ figurate denũciat. Nanque hæc animalia oculorum acie perhibent excellere: unde & à Græcis ab acute cernendo dorcades appellãtur: nec frustra toties in Cantico canticorum sub Christi & ecclesię laude repetuntur. Recte autẽ non mons, sed uallis caprearũ, recte contra desertũ posita memoratur: quia cum semper humilitatis auxilio, tum maxime in discernendis bonis ac malis, ne sensus oberret, indigemus: & quãto quis humilior, èa quæ mũdi sunt minus diligẽda & quærẽda cognoscit. Iter ergo termini imminentis ualli Dorcadũ uiam crescentis, uiam quoque domus iræ Israël in pace possidet, dũ populus dei, uel unusquisque fidelis humili intentione quę sint sequenda, quæ spernenda dignoscit: atque in his quæ sequenda utiliter cognouerit, usque ad perfectum diem crescere: pro his uero quę eius uel intuitũ spiritalẽ, uel cursum perfectumque retardare tentauerint, salubriter irasci & non peccare satagit: ut quicunque mala pro bonis stulte ratiocinãdo elegerit, & hęc noxie electa noxius exequi concupierit, proque omnibus quæ tali concupiscentiæ obstrepunt, irascendũ putauerit, huius omnes uiæ mentis, ac termini hostis inuisibilis acerbitate deuastantur.

Porrò

Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël: cauerant enim Philistijm, ne fortè facerent Hebræi gladiū aut lanceā.

Patet profectò causa, quę maxime hostibus terram repromissiōis populandi, id est ecclesiæ uirtutes uitiandi spaciū tribuat: uidelicet si desit ei doctor, & spiritalium fabricator armorū, *Eph. 6* quę apostolus aduersum nequissimi tela ignea docet esse tenēda. Cauent enim quantū ualent improbi tentatores, ne induamur armatura dei, ne gladij ancipites in manibus nostris ad faciendā in eis uindictā appareāt.

Descendebat ergo omnis Israël ad Philistijm, ut exacueret unusquisq; uomerem suum & ligonem & securem & sarculum.

Descendunt & hodie nōnulli relicta altitudine uerbi dei, ad quod audiēdum ascendere debuerant, auscultantq́; fabulis secularibus ac doctrinis dæmoniorū, & legēdo dialecticos, rhetores, poëtasq́; gentiliū ad exercendum ingenium terrestre, quasi ad fabros Philistijm pro exacuēdis syluestris siue ruralis culturæ ferramentis, inermes, hoc est spiritali scientia priuati conueniunt.

Cumq́; uenisset dies prælij, nō est inuentus ensis & lancea in manu totius populi qui erat cum Saul & cum Ionatha, excepto Saul & Ionathan filio eius.

Cùm quotidie instet dies prælij cōtra aduersarias potestates, plurimis sua rusticitate contentis pauci admodū idonea lectiōe uel auditione scripturarū ad hoc præliū rite armati procedunt: unde nostro torpore adiutus quotidie facit nobis spiritalis, quod tūc Israëli carnalis aduersarius fecisse describitur.

Egressa est aūt, inquit, statio Philistijm ut trāscēderet in Machmas.

Arma quippe non habendo Israël hōstibus patriā prodidit: & nos desidia uel legendi uel magistros spiritales interrogandi, quasi incuria fabricandi arma, uel Israëlitas fabros petendi, occasionē damus hostibus, quo post oppressam humilitatem, quā Magmas obsessa significat, etiam cęteris uirtutibus, quasi terræ sanctæ finibus arma impietatis inferāt. Sed ad hæc teterrimi hostis arma repellenda nō artis humanæ peritia, sed iuuāte spiritus sancti gratia, doctorū cœlestiū est exhortatio flagitanda. Vnde sequitur:

Et accidit quadam die ut diceret Ionathan filius Saul ad adolescentem armigerū suum: Veni & transeamus ad stationē Philistijm, quę est trans locum illum.

Ionathan nanq;, qui interpretatur columbæ donum, præditos spiritus gratia doctores: adolescens armiger eius discipulos obedienter arma non carnalia, sed deo potētia gestantes: quorū renouatur *Psal. 10* sicut aquilæ iuuentus: quædam dies inchoati certaminis eorū subitam cōtra hostium tentamenta supernę lucis inspirationē designat. Hortaturq́; die quadam Ionathan armigerū, ut ad Philistijm transeant stationē, cum magister quisq; perfectus à cœlesti subitò gratia respectus, ad deuincendos uitiorū incursus piorū præcordia concitat adiutorium.

Patri autem suo hoc ipsum non indicauit.

Transitū usq; ad stationem Philistijm Ionathan patrem suū simul & populum quod disposuisset celauit: quia sicut spiritalium consilio semper uti aptissimū est, ita aliquando carnales meditata, uel etiā inchoata uirtutū maiorū opera celari utile est, ne uel eorū trepidatio tenerū adhuc, ut ita dicam, nostrę mentis desideriū terrendo refringat, uel etiā ipsi nos æmulando quę necdum ualent incipiant, uel certe fauor imperfecte laudantiū integritatem spiritalis nostri propositi corrumpat. Nam quia Saul hoc loco et populus qui erat cum eo, necdum perfectos uirtutibus exprimūt, sequentia uerba produnt, cum dicitur:

xeruntq́ꝫ: Aſcendite ad nos, & oſtendemus uobis rem,&c.

Superba hoſtiũ irriſio, & deſpectio, fidelibus fiduciam nanciſcendæ uirtutis *Prouer. 16* tribuit. Ante ruinã enim exaltatur ſpiritus,& ante gloriam humiliatur.

Aſcendit autem Ionathan reptans manibus & pedibus, & armiger eius poſt eum.

Manifeſtum quidem eſt maiora tentationum obſtacula, maiora uirtutũ niſu debere tranſcendi: quod tunc rite perficitur, cum armatus cõtra hoſtẽ, humilis auditor ſpiritalis per omnia ſequit̃ exempla præceptoris. Sed de ſitu loci huiuſce, quod lectori manifeſtior fiat, Ioſephi uer*Ioſephus antiquitat. lib. 6 cap. 6* ba uideamus. Erant, inquit, caſtra hoſtiũ ſuper ſcopulum, habentem ſubtiliſſimã longitudinẽ tribus uerticibus acutiſſimis prominentẽ ſcopulis per circuitũ euntibus, & quaſi propugnaculis inuaſiones pugnantiũ prohibentibus. Vnde cõtingebat, ut cuſtodes minorem haberẽt ſolicitudinẽ caſtorũ: quia natura locus ille omnibus uidebatur eſſe munitus, & ad capiendum ualde difficilis, eo quod non ſolum illic aſcendere, ſed etiam accedere difficile uideret̃. Cum ergo ueniſſet ad caſtra Ionathas, armigerũ confortabat. Et paulò poſt: Accedẽtes igitur ad exercitum hoſtiũ, apparente iam die uiderũt eos Palæſtini. Item poſt aliquanta cum inſultantiũ Philiſteorũ uerba narraſſet, adiunxit: Quam uocem grate ſuſcipiẽs Saul filius, tanquã ei uictoriam deſignantem, tunc quidem ab illo loco in quo hoſtes fuerãt uiſi, receſſit: mutanſq́ꝫ locum uenit ad petram, quæ erat propter munitiones locorũ deſolata cuſtodibus: & exinde quaſi repentes & trahẽtes ſemet ipſos cum multo labore, naturam loci uicerunt, ut ad inimicorũ caſtra deſcenderent: irruenteſq́ꝫ eis dormientibus, occiderunt quidem quaſi uiginti. Verum his locorũ gratia cõmemoratis, ad ſcrutãda ſacræ ſcripturæ myſteria redeamus.

Et facta plaga prima, quã percuſſit Ionathas & armiger eius quaſi uiginti uirorũ, in media parte iugeri, quam par boum in die arare conſueuit.

Denarius numerus, ut certũ eſt, perfectionẽ bonę uel operationis ſolet ſignificare uel mercedis. At cõtrà uicenarius, in quo Iacob ſeruiuit Laban Syro, & fratri Eſau, quem deus odio habuit, munera miſit, duplicitatẽ prauorũ dogmatũ, quę ſimplicibus & eccleſię membris, uel actionis deuotionem, uel certitudinem ſupernæ retributionis ſatagunt auferre, demõſtrat. Media pars iugeri arandi, eccleſia eſt, quæ in terris adhuc inter reprobos cõuerſata, correptione prædicatorũ gaudet ad gignendos uitæ fructus exerceri. Par boum in die arans, cõcordia doctorum eſt de legis & euãgelij diſciplina ſub eodem fidei iugo conuenientium, in luce perceptæ ſcientiæ ſubditorũ corda caſtigans, & ad ferendum deo fructũ ſpiritus excolens, de quo Salomon ait: Vbi *Prouer. 14* autem multę ſegetes, ibi manifeſta fortitudo bouis. Prima ergo plaga quam Ionathan & armiger eius ꝑcuſſere, uiginti uirorũ eſt, in media parte iugeri: ac inde turbati, atq́ꝫ huc illucq́ꝫ diffugiẽtes Philiſtijm alterutrũ ſe magna nimis cæde proſternũt. Primo ſuos hoſtes eccleſia, quæ peregrinat̃ à domino, per ſpiritales magiſtros ac diſcipulos obedientes ab obſidenda turbandaq́ꝫ ſuorũ fide, uel operatione compeſcens, filios mortis oſtendit: deinde ſeinuicem ipſi uariantiũ errorum quaſi aduerſo mucrone configunt, ita ut triumphante eccleſia palàm de his poſſit intelligi, quod dicitur: quia uerſus fuerat gladius uniuſcuiuſq́ꝫ ad proximũ ſuũ.

Et factum eſt miraculum in caſtris per agros: ſed & omnis populus ſtationis & eorum qui ierãt ad prædandum obſtupuit.

Miraculo fit reprobis conſtantia uirtuſq́ꝫ iuſtorũ, quaſi caſtrametãtibus per agros, cor exercitatũ malitia pariter et deliciarũ affluentia reſolutum habentibus. Vnde beatus apoſtolus Petrus, cum lu*1. Pet 4*xuriã deſcriberet eorũ qui uelut in agro

liberæ uoluptatis residẽtes, in desiderijs, uinolentijs, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorũ cultibus uitam ducunt, adiunxit dicens: In quo admirant non cõcurrentibus uobis in eandem luxuriæ confusionẽ. Sed & spiritales aduersarij, quamuis humanæ salutis acerrimi prædones, et ipsi perfectorũ uirorũ obstupescere facta, perfectarũ precum cæterarumq; uirtutũ solent cedere deuotioni.

Et conturbata est terra, & accidit quasi miraculum à deo.

Vt terrena sapientes ad cœlestiũ uirorum facta cõturbentur: ut dæmones ab hominibus attentandis, fracta suarũ uirium malignitate, tremẽtes, gementesq; resiliant: non humanæ uirtutis opus, sed miraculũ est diuinæ pietatis. Vnde Paulus cum diceret: sed plus illis omnibus laborauit: cõtinuò subiunxit: Non autem ego, sed gratia dei mecum.

1. Cor. 15

Et respexerũt speculatores Saul qui erant in Gabaa Beniamin: & ecce multitudo prostrata & huc illucq; diffugiens.

Respiciũt præ cæteris hi qui scripturæ sanctæ speculam conscenderãt: & sunt in colle filij dexteræ, id est in sublimi cœlestium operũ arce constituti, & scientia uidelicet pura, & simplici actiõe præclari ac primi ruinã uident instantẽ fugamq; prauorũ. Non enim omniũ est catholicorum, lectis hæreticorũ gentilium ue libellis, mox quid in eis erroris cõtineat agnoscere: auditis dialecticorũ uersutijs, illico ruinosos deceptionũ laqueos acutæ mentis sagacitate discernere: sed eorũ qui diutina uel meditatione scripturarũ, uel uirtutum gratia promerente exercitatos habent sensus ad discretionẽ boni & mali: multorum penè moti pedes, penè effusi sunt gressus: quia zelauerunt in peccatoribus, pacem peccatorũ uidentes. At speculator ille nobilissimus usq; ad collẽ filij dexteræ mirabiliter ascendens, uidit impium superexaltatũ & eleuatũ super cedros libani: & transiui, inquit, & ecce nõ erat: & quæsiui eum, & nõ est inuentus locus eius. Et hoc est speculatores in Gabaa positos multitudinẽ cernere prostratã, quam in inferioribus siti quilibet, necdumq; perfectũ scientiæ cacumẽ subeuntes, stare in prosperis, et sospitate degere putabãt. Sapiẽtes quisq; in prauitate uiuentiũ certissimũ præuidere suppliciũ.

Psal. 72

Psal. 36

Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam dei: erat enim ibi arca dei in die illa cum filijs Israël. Cumq; loqueretur Saul ad sacerdotẽ, tumultus magnus exortus est in castris Philistinorũ, crescebatq; paulatim & clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotẽ: Contrahe manũ tuam.

Achias frater illius, siue frater eius dicitur. Aiunt ergo boni duces ecclesiæ, aiunt quicq; fideles quotidiana contra potestates aërias bella gerẽtes, fratribus suis scripturæ sacræ lectione præditis, & maiore uirtutũ exercitio, seipsos quotidie per sacerdotiũ regale deo hostiã uiuam offerentibus: aiunt inquã talibus hi qui per semetipsos adhuc tentationibus agitari, uel ecclesiam generaliter hæresibus turbari conspiciunt: ut patefactis diuinorũ eloquiorũ arcanis, testimonia sibi manifestiora quibus cõtra hæresium fabricatores uti debeat, quibus cætera tentationũ luctamina deuincere possint, aperta ratione dilucident. Sed sæpe cõtingit tot ac tantas inter se hostes ecclesiæ (hostes hæreticos dico uel gentiles) habere pugnas conflictusq; uerborũ siue dogmatũ, ut melius sua dispensatiõe altrinseca, quàm assertione spiritaliũ paginarũ conuincantur esse falsa quæ docent, & quæ agunt immunda: faciendumq; sit cœlestis militiæ ductoribus, quod Saul fecisse describitur, qui exorto in castris Philistinorũ tumultu, & in maius ac maius augescente, non amplius deum per sacerdotem consulere, sed ipse arrepta militũ manu hostes quos inuicem diffidere compererat, insequi atq; ad fugã urgere festinat. Potest autem Achias sacerdos, arcæ domini custos, etiam ipsos sacræ scripturæ condi-

tores

tores nõ inconueniẽter exprimere: qui nobis quoties pie petuntur, arcam quã seruant diuini proferunt oraculi: proferunt & exempla bonorũ operum quæ gessere: quod significatum est suprà ubi idem Achias ephod portasse perhibeť. Nec uacat q̃d filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui exortus fuerat ex Heli sacerdote domini, in Silo fuisse memoratur. Achitob quippe frater bonus interpretať. Nam & ipsi sacrarũ literarũ conditores, ex sacerdotibus nõ pauci genus duxere: & à fratribus bonis eruditi, nõnullos etiã fratres, sicut ipsa scriptura testis est, habuere nõ bonos: & eiusdem hodie lectores ęque à bonis instructi, malorũ tamen quos Ichabod & ortu et noĩe inglori⁹ signat, nequeũt carere cõsortio.

Cõclamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & uenerunt usq; ad locum certaminis, & ecce uersus fuerat gladius uniuscuiusq; ad proximũ suum.

Iudæi, gentiles, & hęretici cum sint hostes ecclesiæ cuncti, alterutrũ se singuli uerbi gladio feriunt. Ipsi Iudæi per pharisæos & sadducęos inuicẽ pugnãt. Item hęretici & pagani tanta uariorũ dogmatum sacrorumq; dissonantia nõ minora sibimet quàm ecclesię bella inferũt. Vna
Cant. 6 est autẽ, inquit, columba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa genitrici suę: à qua Ionathan ductor ille fortissim⁹ ut columbæ donũ uocareť, cognomen uirtutis accepit: cuius paci perpetuæ etiã malorũ discordia seruit. Vnde sequitur:

Sed & Hebręi qui fuerant cum Philistijm heri & nudiustertius, ascẽderantq; cum eis in castris, reuersi sunt ut essent cũ Israël, & his qui erant cum Saul & Ionatha.

Multi nanq; seducti ab hæreticis, impugnantesq; cum eis ecclesiam, ubi dissonantiã dogmatis eorũ cognouere, & catholica simplicitate quasi opere Ionathæ dialecticas eorum cautes transcendi atq; exuperari uiderunt, reuersi sunt, ut impositione manus sacerdotalis catholicæ reconciliarentur ecclesiæ.

Omnes quoq; Iraëlitę qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philistijm, sociauerũt se cum suis in pręlio, & saluauit dñs in die illa Israël.

Rectæ discretionis est, ut qui potest, contra reprobos docendo uel arguendo pro ecclesia certet: cauens illud propheticũ: Maledictus qui prohibet gladiũ suũ Hiere. 48
à sanguine. At qui docendi efficax non est, in frugiferæ se mentis altitudine, ne uirtutibus spoliandus ab hoste fraudulento reperiatur, abscondat. Sunt enim qui ad deprèhendendã expugnãdamq; uersutiam hæreticorũ, cæterasq; antiqui hostis insidias idonei nõ sunt, sed has per alios expositas, iuxta uires inseq & odio habere non cessant: & hoc est quod fugatos audiẽtes Philisteos absconsi prius in monte Ephraim, id est frugifero, Israelitę, suis se cõfestim in acie iungunt: nec suo tamen nisu, sed diuino semper ecclesia saluatur auxilio.

Pugna aũt ꝑuenit usq; Bethauen.

Bethauen domus idoli, uel domus inutilis dicitur: & usq; ergo ecclesia persequitur hęreticos arguendo, donec eos in plerisq; paganorũ dementię æqualia blasphemasse cõuincat: & usq; uerbi gladiũ protendit, donec impios quoq; & infideles pietati fideiq; restituat.

Et uir Isrľ sociatus sibi est in die illa

Fugatis per diuersa hostibus, ecclesia toto terrarũ orbe diuisa, uno eodemq; semper fraternitatis amore lætatur.

Adiurat Saul populum, ne prius quàm hoste extincto comedat, & ne hoste extincto cum sanguine comedat. Vetat ædificare altare: & oraculum domini quod quærit, ob reatum Ionathæ non meretur: quem tamen populus ne moriatur eripit. Cap. IX


Diurauit igitur Saul populũ dicens: Maledictus uir qui comederit panem usque ad uesperam, &c. usque ad id

quod scriptum est: Porrò Philisthijm abierant in loca sua.

Hęc lectio doctores ueritatis instruit, sicut à cæteris mundi illecebris, sic etiam ab appetenda secularis eloquentiæ dulcedine abstinere: necnon & eos quos imbuunt, in petra fidei ab omni prioris uitæ corruptione mactare. Adiurauit igitur Saul populũ fugientes Philisteos persequentẽ, ne quisquã nisi completa de hoste uictoria comederet: qui timens iuramentũ, & pane sedulus, & melle quod fluẽs in saltu uidit abstinuit. Pręcepit magister egregius, ut quisquis in agone fidei cõtendit, ab omnibus se mundi abstineat illecebris: & suo cæteros accendẽs exem-
1.Cor.9 plo, castigo, inquit, corpus meum, & seruituti subijcio: ne forte alijs prędicãs ipse reprobus efficiar. Siue enim caro aduersus spiritũ, et spiritus aduersus carnẽ concupiscat: siue hæreticus catholico, siue Iudæus aut gentilis Christiano cõtradicat, seu quilibet immundus spiritus obsistat; cuncta tentationũ molimina melius continentiæ superãtur industria: cuius adeò late patet uirtus, ut etiam à diligenda nimium sequendaq́ue secularis eloquentiæ suauitate, qua superbus incultusq́ue philosophorũ quasi saltus fluit, abstinere cõue-
Prouer.5 niet. Fauus eñ distillans labia meretricis.

Porrò Ionathan nõ audierat cũ adiuraret pater eius populum: extenditq́ue summitatẽ uirgæ, quã habebat in manu, & intinxit in fauũ mellis, & conuertit manũ suam ad os suũ, et illuminati sunt oculi eius.

Illuminatos dicit oculos recreatos & renouatos ad intuendum, qui longa, ut solet, inedia uel labore tabere iam cœperant. Ionathan igit, qui prius scopulorũ dentes & ictus deuicerat ensium, qui hostis audacia compressa suis uictoriæ causam, salutisq́ue præbuerat, improuisa subitò blandientis gastrimargiæ culpa cõsternitur. Et nobiles sæpe magistri ecclesię, magnorumq́ue uictores certaminũ ardentiore quàm decet oblectatiõe libros gentilũ lectitantes, culpam quã non præuidere contrahebãt: adeò ut quidam eorũ se pro hoc ipso scribat in uisione castigatum, obiectumq́ue sibi à domino inter uerbera ferientia, quod nõ Christianus, sed Ciceronianus potius esset habẽdus. Sed & auditorũ fideliũ non pauci uirtutũ gratia pollentes, minoribus uitijs tentari nõ desinunt, quod diuina geri dispensatiõe nõ latet: ut qui minora certamina per se superare nequeunt, in magnis quæ habent, nõ sibi aliquid tribuere, sed solo patri luminũ gratias agere discant. Intinxit aũt Ionathan fauo syluestri uirgam, qua uel ad equũ, uel ad uiandi prędidium utebat, & sic eam manu ad os cõuertit suũ. Et magister quilibet nõnunquã autoritate potentiæ uel subditos regere, uel se ipsum sine offensione gerere curans, argumentis siue sententijs gentiliũ credit adiuuãdum, mellitoq́ue, ut ita dixerim, ex his ore illuminãtur quidem quasi fauosa cõpositione uerborũ oculi mentis, ad enunciandũ quæ rectè nouerint acutius: sed retardanĩ plerunq́ue mentis eiusdẽ incessus, recordata sensuũ uanitate à persequendis prauorũ siue actuũ siue dogmatum cultoribus. Quod canẽs Psalmista: Narrauerũt mihi, inquit, iniqui fabula- Psal.118
tiones, sed non ita ut lex tua domine: omnia mandata tua ueritas.

Respondensq́ue unus de populo ait: Iureiurando constrinxit pater tuus populũ, dicens: Maledictus, qui comederit panẽ hodie. Defecerat aũt populus, dixitq́ue Ionathan: Turbauit pater meus terram.

Turbauit, quia totũ interdixit: quod si ex parte interdixisset, & ex parte concessisset, cõmodius res uideretur exacta. Verũ quia in huiuscemodi rebus spiritalium patrum sit iussis obsequendum, Ionathan forte deprehensus, & oraculum domini die illa cõsulenti Sauli subductũ manifestissime declarat. Si enim tanti apud deum ualuit terreni regis imperiũ, quãti putas ualere magistri spiritalis? Sed & in typica parte turbat terrena precordia,

dia, ſi quis hæc ſola cœleſtia gerere præci
piat: cum dominus uinũ nouũ in utres
ueteres mittendum non eſſe teſteẽ. Tur
bat acumen legentium, & deficere cogit
qui eos à legẽdis ſecularibus literis omni
mode æſtimat prohibẽdos, quibus ubili
bet inuenta utilia quaſi ſua ſumere licet.
Alioquin nec Moyſes & Daniel ſapien
tia uel literis Aegyptiorũ Chaldæorũq́
paterenẽ erudiri: quorũ tamen ſuperſti=
tiones, ſimul & delitias horrebant. Nec
ipſe magiſter gentiũ aliquot uerſus poë=
tarũ ſuis uel ſcriptis indidiſſet uel dictis:
ſed multo cautius neceſſe eſt acutis roſa
in ſpinis, quàm mollibus lilium colliga=
tur in folijs: multo ſecurius in apoſtolicis
quàm in Platonicis quæritur conſiliũ ſa=
lubre pagellis. Nam & apes ipſę quæ hu
iuſmodi mella faciunt, ore quidem præ=
tendunt dulcia dicta quæ mulceant, ſed
in poſterioribus ſeruant uenenata geſta
quæ feriant.

Secularium literarum lectio non prohibenda.

Vidiſtis ipſi quia illuminati ſunt
oculi mei, eo q̊d guſtauerim paulu
lum de melle iſto: quanto magis ſi
comediſſet populus de præda ini=
micorũ ſuorũ, quã reperit? nónne
maior facta fuiſſet plaga in Philiſt.

Hæc eius perſonæ uerba cõueniunt,
qui doctis in eccleſia ſiue etiã doctoribus
lectionẽ literarũ gentilium nõ autumat
eſſe nociuam. Videtis, inquit, quia effica
cior ſum factus, & acutior promptiorq́
ad peroranda quę decẽt, eo quod guſta=
uerim paululũ de flore Tullianæ lectio=
nis: quanto magis ſi didiciſſet populus
Chriſtianus ſectas & dogmata gentiliũ,
nónne multo cõfidentius & certius eo=
um derideret ſimul & cõuinceret erro=
res, multo deuotius de ſua ſana fide gau
deret, patriq́ luminũ pro hac gratias red
deret? Neq; enim aliã ob cauſam putan
dum eſt Moſen uel Danielẽ ſapientiã uo
luiſſe diſcere ſecularẽ, quàm ut cognitã
deſtruere melius & deuincere poſſent.

Percuſſerũt ergo in die illa Phili
ſteos à Magmis uſq; in Aialon.

Magmas humilitatẽ, Aialon campos
ſignificat. In omnibus autẽ quæ recte ge
rit eccleſia, Philiſteos percutit: quia per
bona quæ facit, malorũ ſpirituũ uires mi
nuit, quia percutiẽdi ſunt ab humilitate
inchoatę uſque ad latitudinem conſum=
matę uirtutis, ab initio fidei uſq; ad fructi
feram charitatis amplitudinẽ. De qua di
citur: Latum mandatũ tuum nimis. Sed *Pſal. 118*
& ipſe ſtatus uniuerſalis eccleſiæ ab hu=
militate incipiens unius Iudeæ gentis, ad
totius uſq; mundi fines creſcendo perue
nit. De quibus Pſalmiſta domino canit:
Et campi tui replebuntur ubertate: pin= *Pſal. 64*
gueſcent fines deſerti.

Defatigatus eſt autem populus
nimis, & uerſus ad prædam tulit
oues & boues, & uitulos, et macta
uerũt in terra, comeditq́ populus
cum ſanguine.

Quod dicitur populus comediſſe cum
ſanguine, nõ eſt putandũ cruentã eum
carnem crudamq́ comediſſe: quod ne=
quaquã humanę, ſed eſt naturę beſtialis:
ſed occiſis pecudibus anteq́ ſanguis be=
ne dilueretur, nondum purgatas carnes
coxiſſe uel aſſaſſe, & ſic comediſſe. Signi
ficat autẽ magiſtros inertes, qui ſicut ho=
die cernimus, longo ſæpe catechizandi
labore defatigati, nõnullos quos dæmo=
niacis erroribus prædicando eruerant, à
gentilibus quidem ritibus erudiẽdo ma=
ctant: imitari conati illum, cui deſtinatis
de cœlo cuncti generis animantibus di=
ctum eſt: Macta & manduca. Sed quaſi *Act. 10*
in terra mactant, & cum ſanguine man=
ducãt, quos à terrenis ſenſibus, carniſq́
& ſanguinis illecebris minus pſecte, uel
docendo, uel ipſi uiuendo nõ ſubtrahũt:
aſſuetoſq́ adhuc uitijs, necdumq́ agen
dis uirtutibus inſtitutos, accelerant eccle
ſiæ membris incorporare: contra exem=
plum primi paſtoris eccleſię, qui in cœna
culo, hoc eſt in ſumma uiuẽdi uel docen
di locatus, mactare oblata, & à deo pur=
gata manducare præcipiẽ. Et notandũ,
q̃uis perfecta & imbecillis eſt mentis hu
manæ perfectio, Ionathan tot tantorũq́

patrator operũ, talis triumphi autor, gulæ ſurreptionẽ neſcius incurrit. Populus omnis poſt obſeruatũ ſolicitæ continentiæ tempus ſtatutũ, poſt tot una die proſtratos aduerſarios, & ipſe gaſtrimargia uictrice proſternit̃. Verum quia multiplex eſt gulæ tentatio, hũc ante tempus conceſſum ad comedendum pertraxit, illum tempore conceſſo minus conceſſa ſumere perſuaſit.

Nunciauerũt autẽ Sauli dicentes quod populus peccaſſet dño, comedens cum ſanguine. Qui ait: Prȩuaricati eſtis, uoluite ad me iam nũc ſaxum grande. Et dixit Saul: Diſpergimini in uulgus, & dicite eis, ut adducat ad me unuſquiſq; bouem ſuũ & arietem, & occidite ſuper iſtud, & ueſcimini: & non peccabitis domino, comedentes cum ſanguine, &c.

Cognita perfecti quiq; rectores deſidia negligentiũ doctorũ, quod peccent domino, baptizantes eos quos à carnali cogitatione, necdum plena fidei inſtitutione purgarint: continuò tales præuaricationis reos arguũt, & catholica autoritate uitæ cœleſtis regulã palàm proponi iubẽt: magiſtriſq; inertibus, q̃s uulgaris eatenus imperitia uexaret, imperari, ut adductis uſq; ad eam quã ipſi à patribus didicerãt uitæ formulã cunctis, quos imbuẽdos ſuſceperint, ſuper firmiſſimũ catholicæ perfectionis exemplar eos catechizando, à priſtina cõuerſatione paternæ traditionis occidãt, & baptizando eccleſiæ membris incorporent: neq; ultra peccẽt dño, fidei & uitȩ cœleſtis ignaros, unitati ſui corporis, hoc eſt eccleſiæ Chriſti nectentes, bouẽ & arietem Philiſteis ereptos, atq; à populo dei ſuper ſaxũ intellectuale mactatos & comeſtos, ſtultũ quẽlibet & ſuperbũ intellige, à conſuetudine mortifera ſpiritalẽ renouatos in uitam: ſicut & ſuprà oues & uituli cum bubus ab eiſdem ablati æque motibus animæ uel carnis irrationabilibus & laſciuiȩ deditos, ſed p̃ dominũ ſaluatos inſinuãt.

Aedificauit aũt Saul altare dñi.

Aedificauit altare, ut celebrato ſuper illud holocauſto, pro peccato quoq; populi quod temere cõmiſerat, interueniret. Aedificat magiſter quiſq; perfectus in audientiũ corde fidẽ dominicȩ paſſionis, ubi in altare uiuificæ crucis ſanguis ille precioſus in remiſſionẽ fuſus eſt peccarorũ: manifeſto cunctos informãs exemplo: quia ſi & domini exitus mors, multo magis ſerui mortificare debent membra ſua quæ ſunt ſuper terrã: fornicationẽ, immunditiã, libidinẽ, cõcupiſcentiã malam, & auaritiã, quæ eſt ſimulacrorũ ſeruitus, & cætera talia quæ opera carnis & ſanguinis eſſe, nec fructui ſpiritus ſociari poſſe maniſeſtiſſime claret. Sed & ipſi quotidie ueterũ patrum plebiumq; dicta uel acta replicantes, ac per hæc inter luctandũ cum hoſtibus ſpiritaliter refici deſiderantes, quotquot ad literã ſolũ tantæ autoritatis uerba ſentimus, quaſi in terra boues oueſq; mactantes, cum ſanguine comedimus: quia cœleſtia carnali & terreno intuitu ſumma contrectamus. At quicunq; ſpiritaliter uniuerſa in Chriſto & eccleſia recapitulari dignoſcimus, ſup̃ ſaxũ illud grande, q̃d prȩciſum de monte ſine manibus creuit deſtructo mundi imperio, & impleuit omnem terrã, occidẽtes abſq; noxa ueſcimur, gratũq; iam domino noſtræ deuotionis ac pij ſenſus altare conſtruimus. Coloſ. 3

Et dixit Saul: Irruamus ſuper Philiſtijm nocte, & uaſtemus eos uſq; dum illuceſcat mane, &c.

Diſponẽs Saul irruere ſuper Philiſtijm nocte, et uaſtare eos uſq; ad internitionẽ cõſulit oraculũ domini, nec meret̃: autoremq; peccati inquirens, ſorte deprehenſum, & confitentẽ morti adiudicat Ionathan: quẽ tamen, quia ſalutẽ magnã fecit in Iſraël, populus à iudicio mortis eruit. Volentes ſȩpe boni rectores cũctos dæmonũ inſidias expugnari, ac ſuperſeminata bono ſemini zizania, funditus ſi fieri poſſit ab agro mũdi huius expurgari,

reponſum

responsum domini per scripturas quod hoc fieri ualeat, nō accipiūt: causam quęrentes nullam magis quàm humanę fragilitatis atq; ignorationis audiūt: quia uidelicet nec ipsi doctores eximij, ducesq; credentiū in bonis quæ agunt, à peccati surreptione possint immunes existere, sed in multis offendunt omnes: uerū ne propter hæc mortē luant æternā, & bonorū quę gessere meritis, & ecclesiarū q̄s certando muniere precibus adiuuanť.

Recessitq; Saul, ne persequereť Philistijm. Porrò Philistijm abierant in loca sua.

Recedunt quidē doctores suæ fragilitatis cōscij, nec ad oēs dæmonū uersutias indagandas uel euacuādas sufficere sese posse deprehendūt: sed uę illis cordibus, ad quę repulsi atq; abiecti immundi spiritus quasi ad propria loca recurrunt.

Saul per circuitū hostes Israël expugnat, filiorū simul & militū gloria clarus. Cap. X



T Saul cōfirmato regno sup Israël, pugnabat per circuitū aduersus omnes inimicos suos, &c. usque ad id quod scriptū est: Nam quencunq; uideret Saul uirū fortem & aptū ad prælium, sociabat eum sibi.

In hac lectione sub figura crescētis regni uel domus Saul, Christi fides per orbem propalanda describiť: q̄ pugnabat per circuitū aduersus oēs inimicos suos: quia de Iudęa, quę in medio nationū est, missis prædicatoribus Christus inimicas suo nomini gētes suo uerbo subiugauit. Psal. 71 Iuxta quod Psalmista prædixit: Omnes qui in circuitu eius sunt, offerēt munera.

Contra Moab, inquit, & filios Ammon & Edom, & reges Soba & Philisteos, & quocunq; se uertebat, superabat.

Moab & Ammon, qui iuuante ebrie Eph. 5 tate, in qua est luxuria, nocte de incesto concepti sunt: hęreticos intellige inordinate accepto paternę fidei semine degeneres. Edom, qui maior natu minori fratri seruire addictus est, Iudæorū populū exprimit: qui nationibus gentiū per orbem, & cæcitate perfidæ mentis & terrenę seruitutis est conditione submissus. Reges Soba Philistijm & Amalec, de quo consequenter dicitur:

Cōgregatoq; exercitu percussit Amalec, & eruit Israël de manu uastatorū eius.

Exteras à patriarcharū sanguine fide & sacramento nationes significat: quos uniuersos suæ pacis inimicos duplici ratione Christus superat, ut Israël spiritalē de manu uastatorū eius eruat, uel sua uidelicet fide saluando credentes, uel incredulos sua iusta examinatione dānando.

Fuerūt autē filij Saul Ionathan, & Iesui, & Melchisua: noīa duarū filiarū eius, nomen primogenitæ Merob, et nomē minoris Michol: & nomen uxoris Saul Achinoēm filia Achimaas, &c.

Tres filij Saul magnos fidei catholicę, quæ unū in tribus personis deum prædicat, duces exprimunt. Qui quoniā non sua uirtute, sed dei gratia sunt quod sunt: quoniā æterna sui cōditoris (cui dicitur: Tu autē idem ipse es) uisione perfrui desiderant: quoniā per Christū Iesum, uerum uidelicet regem & saluatorē se perpetuò saluādos ac regnaturos cōfidunt. Psal. 101 Rectè primus filius columbæ donū, secundus desideraui, tertius rex meus salus interpretať. Duæ filiæ eius, infirmiores fideliū plebes, sed corpore & mente deo deuotas indicāt: uel certe primogenita filia synagogæ, minor ecclesię speciē tenet. Quibus etiam nominū etymologia congruit: nam quia synagoga electorum non de cunctis late nationibus, sed de multitudine solius est Israëliticę stirpis collecta: ecclesia autē omnibus est ad fidem conuocata de gentibus: rectè primogenita filia de multitudine, secūda ex omnibus interpretari perhibetur. Vxor Saulis Achinoēm, quæ interpretatur fra

tris decor, totam catholicæ ecclesiæ perfectionē figurate denunciat: quæ frequenter in amoris cantico soror, & decora sui conditoris, qui ei per incarnationis mysterium frater fieri dignatus est, appellatur. Abner princeps militiæ eius, qui patris lucerna dicitur, uel Ioannem Baptistam, qui erat lucerna ardens & lucens, Ioan. 5 uel omniū qui singulari præ cæteris ecclesiæ propugnatoribus altitudine præfulgent uiros uirtutis insinuat. Admonendum sanè putauimus lectorem, nō semper easdem personas unū eundemq; typica in parte modum tenere figurarum: sed mutatis rerum circumstantiū causis, mutari etiā pro tempore & loco species ordinesq; typorum.

Erat autem bellum potens aduersus Philistæos omnibus diebus Saul. Nam quencūq; uideret Saul uirum fortem et aptum ad prælīū, sociabat eum sibi.

Causa belli potētis aduersus Philistæos illa maxime extitit, quia Saul fortes quosque & aptos ad prælīū uiros sociabat sibi. Nam si rex ipse nulla fortioris militiæ manu stiparet, nequaq; uicinis hostibus terribilis eos ad bellum potenter excitaret: sed sicut prioribus eousq; tēporibus Israël illis turpissime, sine aliqua spe libertatis seruiret, sic nimirum, sic in ecclesia quotquot dissoluti à bonis operibus, nec uirtutū spiritalium sumus militia prædití, quia desidiosi negligentesq; peccam⁹, hostibus infestis eneruí torpore tributa si nistræ conuersationis soluimus. At cum à peccati seruitute resipiscimus, spem uincendi resumimus, insurgit hostis, & crebrioribus nos acrioribus que tentationum stimulis appetit, ut uel ad flagitiorū nos si possit seruitium reuocet: uel si non possit, ipsam saltem sui contemptus iniuriam grauius sequiendo uindicet. Verum ut de moralibus nostris ad allegorica maiorum gesta contuenda subeamus: & in ipso ecclesiæ nascentis exordio quāto fortiores quosq; aptioresq; ad prælīū spiritale uiros sociabat sibi Christus, tanto plura id temporis ac frequētiora per eos immundis spiritibus animarū spolia tollebat: sed & maiora ab eisdem martyrij certamina tolerabat.

Saul demoliri iussus Amalec, cognatos Moysi ne simul intereant iubet secedere. Et quia præceptum ex parte uiolauit, scisso Samuelis pallio scindendā à se regni gloriā audit. Porrò Samuel occiso per se rege Amalec, ultro Saul uidere cōtemnit. Cap. XI



ET dixit Samuel ad Saul XV Me misit dominus, ut ungerē te in regem super populū eius Israël, &c. usque ad id quod scriptum est: Lugebat Samuel Saul: quoniā dominum pœnitebat quod cōstituisset regem Saul super Israël.

Hæc lectio sub Saulis & Dauid specie Iudæorū regnum ob culpam perfidię ad gentes trāsferendū, imò omnes qui peccata cū suis autoribus perfecto odio non oderint, extirpādos docet à regno fideí: & hoc melioribus proximis dato, nihilominus eos qui operātur iniquitatē, cum suis operibus esse perdendos.

Dixit ergo Samuel ad Saul: Me misit dominus ut ungerem te in regem super populū eius Israël. Nūc ergo audi uocem domini.

Dicit sermo propheticus quotidie rectoribus ecclesiæ, quod nō propriæ libertatis industria, sed ipsius ministerio p dominum ad regendū sint populū eius electi: ideoq; uocē imperij illius intenta semper debeant aure percipere. Dicit et omnibus ecclesiæ filijs, ut domini iussis obtemperent: quia nimirū omnis mundo corde, qui dei uisionem desideranter expectat, rex super populum eius Israël unctus est, super ipsum scilicet bonarū cogitationū actionūq; cœtū, cuius se meritis sperat ad eius uisionem pertingere. Israël quippe uir uidēs deū interpretaī. Et beati mūdo corde, quoniā ipsi deū uidebūt. Matth. 5

Hæc dicit dn̄s exercituū: Recensui quæcūq; fecit Amalec Isrl̄, quo modo

modo restitit ei in uia, cum ascenderet de Aegypto. Nunc igitur uade & percute Amalec, & demolire uniuersa eius.

Apta præfatio ad bellum spiritale cohortanti, ut deum qui hoc adire præciperet, dominū exercituū cognominet: hoc est agminum angelicorū: quorū nos necesse est contra potestates aërias dimicantes, protegamur auxilio. Aegyptus autē quæ tenebras sonat, priora peccata, quæ nos usq; ad mare baptismatis secuta, sed in eo sunt demersa significat. Amalec uero qui transito mari rubro restitit in uia solitudinis Israēli, & interpretatur populus brucus, ea nimirū peccata demōstrat, quæ nobis post undam baptismi quotidianis armis insistentes, ne ad promissa cœlestis patriæ regna perueniamus obsistunt: ne fructū nostri cordis in sanctificatione cōseruemus, letifero hunc tentant quasi dēte decerpere: quorū omnia demoliri, neq; eis parcere iubemur: hoc est deponere omnia propter quæ uenit ira dei in filios incredulitatis, irā, indignationē, malitiā, blasphemiā, turpē sermonē, de ore uestro, & cętera huiusmodi.

Non parcas, inquit, eis, sed interfice à uiro usq; ad mulierem, & paruulū atq; lactentem, bouem & ouem, camelum & asinum.

A uiro usq; ad mulierē, ab opere perfecto peccati usq; ad cogitationē carnalē dicit, genitricem uidelicet nutricemq; sobolis immundę. Paruulū & lactentē ipsa initia propositumq; nefarię actionis, quę sinistra cogitatio male nuper ędita, peius alere delectat, intellige bouem, ouem, camelū & asinū, hebetudinē stultitiæ, dissolutionis inertiā, turpitudinē superbiæ, & luxuriæ petulantiam dicit.

Præcepit itaq; Saul populo, & recensuit eos quasi agnos ducenta millia peditum, & decem millia uirorum Iuda.

Et nos ut uitiorū bella uincere ualeamus, mites necesse est & innocuos in corde nostro sensus aggregemus: imitatores uidelicet agni illius immaculati, qui nos suo sanguine de mundi huius Aegypto redimere dignatus est. Qui uidelicet sensus imperio modesti spiritus obsecundantes: quia tunc ueraciter aduersus hostem prævalent, cū gemina, id est dei & proximi dilectione muniti, ueritatis uiā incedunt: cum sola denarij cœlestis spe uniuersas terrenæ habitationis delitias, simul et miserias spernunt: rectè pedites memorati duces ducentenario & denario numero cōprehendunt: nam quia millenarius numerus eius de quo agitur rei siue personæ perfectionē signet, nulli dubium est.

Cumq; uenisset Saul usq; ad ciuitatem Amalec, tetendit insidias in torrente.

Ciuitas Amalec constipatā aduersus fideles tentationū aciem exprimit: quæ nunc à dæmonibus, nūc ab hominibus, nunc à nostra ipsorū concupiscentia contra nos excitata desæuit. Cui nimirū ciuitati tentantium uitiorū proximus est torrens inundans, hoc est turbidus cogitationū fluctuantium impetus, qui de superbiæ dæmoniacę montibus cadens, tanto muros prauitatis grauius alluit, ac nobis inexpugnabiles reddit, quanto acrior annum domini placabilem hyems persecutionis exasperat. In quo tamē torrente insidias contra Amalec tendimus, cum occultis animi uirtutibus, & quæ solus pectoris nostri arbiter nouit, deuotionum studijs hostem pręoccupare & deuincere satagimus. Nam quasi aperto ei certamine occurrimus, quoties eleemosynis, precibus, ieiunijs, & cęteris talibus spiritalis armaturę generibus autoris nostri contra eum flagitamus auxilium: at cum fide, spe, & dilectione, horumq; similibus armis apostolicis, quę quantum in nobis abundent, solus qui donauit cognoscit, & homines autem alios & ipsos spiritus nequissimos, quamuis sedulò ac solicite nobis insidiantes, latet. Cū inquā

huiusmodi armis inuisibilib⁹ cõtra spiritalia nequitiæ in cœlestibus, uel inter ipsas tentationum procellas induimur, quasi insidias in torrente contra Amalec tendimus: quia palàm furentem aduersarium ubi non uidet, sternimus.

Dixitq; Saul Cinæo: Abite, recedite atq; descendite ab Amalec, ne forte inuoluã te cum eo. Tu eñ fecisti misericordiã cum omnibus filiis Israël, cũ ascenderent de Aegypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec.

Cinæos cognatos fuisse Moysi, sacra
Iudic. 4 refert historia dicens: Aber autẽ Cinæus recessit quondam à cæteris Cinæis fratribus suis filijs Obab cognati Moysi: et tetenderat tabernacula usque ad uallem, quæ uocatur Sennimi, & erat iuxta Cades. Præcepit ergo Saul Cinæo recedere ab Amalec. Curat doctor egregius, ut si quid inter uitia quæ arguit, uirtutum quas amplectatur repererit, seruet incolumem. Plures enim etiam inter Paganos inuenies mansuetos, humiles, benignos, patientes, & in exemplum Cornelij Centurionis eleemosynis, atq; orationibus feruientes. Quæ nimirũ uirtutes, quia legi dei uicina quasi cognatione cõgruunt, & de imis mundi tenebris ascendentes, quo ad requiẽ lucemq; promissam peruenire possint adiuuãt, nequaq; inter uitia perdẽdæ, sed ut possessori suo prodesse queant (Cinæus nanque possidens dicitur) à uitiorum sunt omniũ secernendę catalogo. Recedit enim iubente Saule Cinæus, qui saluandus est, ab Amalec perdendo, cum separantur examine districti doctoris uirtutes catechizandorum quæ iuuant, à uitijs quæ grauant: ut nec propter uitia detestanda cuiusquam mali detestẽtur etiam uirtutes, quas inter uitia detestanda sedulus exercere probatur. Nec rursum bonorũ cuiuspiam uitia, quibus inter uirtutes quasi homo carere nequit, propter uiciniam uirtutũ amplectenda iudicenẽ: sed ęquo discrimine in omnibus corrigantur praua, quæ uiam salutis impediunt: seruentur recta, quæ adiuuant.

Percussitq; Saul Amalec ab Euila, donec uenit ad Sur, quæ est è regione Aegypti.

Euila, quæ dolens siue parturiens dicitur, initiũ conuersionis, quæ non sine dolore & molestia quadã quasi parturitione noui hominis inchoaẽ, insinuat. Sur quæ in rectam transfertur, perfectum correctionis finẽ designat. Quæ bene è regione Aegypti sita solitudo describitur, quia sic quisq; melius rectitudinẽ quam accepit conseruat, si pressuræ tenebrarũ, de qua ereptus est, semper meminit. In Euila positos percutit gladio uerbi qui dicit: Pœnitemini igitur, inquit, & conuertimini, ut deleanẽ uestra peccata. Sed & apo- Act. 3
stolus Iacobus cũ ait: Miseri estote & lugete, & plorate, risus uester in luctũ conuertatur, & gaudium in mœrorem. Hu- Iacob. 4
miliamini in conspectu domini, & exaltabit uos. Eosdem percutiẽdo uenit Sur, quæ è regione, siue ut alibi scriptura dicit, contra faciem Aegypti: cum ait apostolus Paulus: Fuistis enim aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in domino, ut filij lucis ambulate. Et ipse in Sur positus Aegyptũ, de qua exierat, attendere non neglexit dicens: Qui nõ sum dignus uocari apostolus: quia persecutus sum ecclesiam dei, sed misericordiã cõsecutus sum. Percussum se salubriter, ut melius post cædem uiueret, ostendit, cum ait: Viuo autẽ iam non ego, uiuit uero in me Christus. Nec solum qui cõuertunẽ, sed & hi qui accepto uerbo ueritatis cõuerti à prauitate nõ curãt, percutiunt ab Euila usq; Sur: quia perpetuis addicti doloribus, iustam diuinæ districtionis sententiã sustinent, quę est è regione Aegypti: quia secundũ nequitiã studiorũ ipsorũ retribue illis. Et hos quoq; iubente Samuele percutit Saul, cum idem ecclesiæ magister iuxta sanctę scripturę monita, qui obedientes corrigit ad uitam, contemptores iuste damnandos prænunciat.

Ephe. 4
1. Cor. 15
Gal. 2

Et appre-

Et apprehendit Agag regem Amalec uiuũ: omne autem uulgus interfecit in ore gladij: & pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorũ, & uestibus, & arietibus, & uniuersis quę pulchra erãt, nec uoluerũt disperdere ea: quicquid uero uile fuit & reprobũ, hoc demoliti sunt.

Hactenus pugna Saulis optimum discretumq́, uel sui metipsius, uel subiectę sibi plebis rectorẽ, abhinc inertem designat & reprobum, qui recte quidem innocuis Moysi parcit cognatis. Recte uulgus omne & uilia quæq; ac reproba demolitur: sed nõ recte greges ouium, cæteraq́; in terram prona animalia, uestes, & omnia pulchra simul cũ ipso rege reseruat. Et spiritalis militiæ duces uniuersos, qui Aegyptũ intellectualem, hoc est tenebras mundi fugientibus dei famulis obsistunt, uel homines uel actus reprobos gladio uerbi et uitę rectioris exterminare: quicquid uero insons & Mosaicũ inter eos inuenerint, debẽt immune seruare. At qui abominabilia solum & infanda, uerbi gratia, fornicationẽ, idololatriam, periurium, masculorũ concubitũ, furta, falsa testimonia, & cętera huiusmodi flagitia, uel in suis, uel in subditorũ moribus eradicare satagunt: comessationes uero & ebrietates, cõtentiones, & æmulationes, auaritiam, odium, uanæ laudis uel honoris appetitũ, quasi minus noxia uel etiam salubria, necnon & ipsum regem uitiorũ pinguissimũ, hoc est superbiæ tumorem, nolunt disperdere, reatũ profectò grauissimæ pręuaricationis incurrunt. Cuius ob meritum reatus & Iudæorũ populo quondam in exemplum Saulis oblatũ regnũ dei datum est genti facienti fructus eius. Et multi hodie Christianorũ promissam sibi uitæ coronam, alijs obtinendam relinquunt. Vbi etiam iuxta literam saluberrime monemur, ut diuini præcepti autoritas humanũ semper in nobis uincat affectũ. Stulta enim miseratiõe parcit homo homini, cui deus nõ parcendum præceperit: quasi melius nouerit quid de homine fieri debeat homo, quàm qui hominẽ fecit. Non autem sola autoritate regni superbiam designat Agag, quia initiũ omnis peccati superbia: sed & ipso nomine, quod trãsfertur Eccles.10 intectum: quia contentus sæpe à cognitione proximorũ, fastus elationis tumet in corde prauorũ. Apprehendit autem Agag regem uiuũ, & uulgus interficit, qui uitia carnis eradicans, caput eorũ superbiam disputando à uirtutibus secernere, & quantũ sit noxia nouit definire: sed hanc humiliter uiuendo in seipso nõ nouit extinguere. Parcitq́; Saul Agag, parcit & populus, quãdo et dux ipse uirtutũ animus latenti in præcordijs superbiæ molliter annuit: & uniuersa quę hũc sequitur operũ spiritaliũ turma, eiusdem nefandi tumoris assensione corrumpit.

Factũ est aũt uerbũ dñi ad Samuel dicẽs: Pœnitet me q̃d constituerim Saul regẽ, quia dereliquit me, & uerba mea opere non impleuit.

Pœnitẽtia dei, nõ perturbatio sensus, quæ in homines cadere solet, retractãtes quid improuide mali cõmiserint, sed mutatio dicitur rerũ transeuntiũ immutabili pręscientia manẽte diuina: sicut enim nõ pœnitere, mutare nolle quæ statuit significat. Iurauit dominus, & non pœnitebit Psal.109 eum, tu es sacerdos in æternum: hoc est, quod semel statuit, nunquã sacerdotiũ Christi mutauit. Pœnituit autẽ Saul constituisse regem: quia & perfidiam totius Iudeæ gentis, & fidem falsorũ Christianorũ promissio regni munere priuet.

Cõtristatusq́; est Samuel, & clamauit ad dominũ tota nocte.

Non hæc per allegoriã exponẽda, sed ad imitationẽ potius sunt trahenda uirtutis: ut pro fratrũ erratis, quę ipsi in se intelligere nondũ queunt, non solũ contristemur in animo, sed & omni ad dñm pro eis intentione clamemus: necnõ & ipsos mox ut locus et tempus arriserit, ad agnitionẽ correptionẽq́; admissorũ reuocare (curemus.

Cumq; de nocte ſurrexiſſet Samuel ut iret ad Saul mane, nunciatum eſt Samueli, q̃d ueniſſet Saul in Carmelũ, et erexiſſet ſibi fornicem triumphalẽ, & reuerſus tranſiſſet deſcendiſſetq; in Galgala.

Carmelus notitia circuncisionis, Galgala reuelatio dicitur. Multi ergo necdũ plene uitiorum certamine deuicto, certã iam ſibi quaſi perfecta purificatiõis agnitione conſummatis coronam iuſtitiæ ſuperesse promittunt: quod eſt ſignum ſibi triumphale fiducia iam conſummati agonis erigere: et hoc in monte altiſſimo uirtutum, qui notitia circuncisionis appellatur. Deſcenduntq; poſt hæc in reuelationem, cum ſe ipſi poſt uirtutum culmen aſcenſum, poſt prælibatum ſupernæ retributionis gaudium, uera iam humilitate glorioſos autumant ueraciter reuelata cordis facie noſſe arcana. De quibus patri dominus ait: Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.

Mat. 11
Luc. 10

Et dixit ei Saul: Benedictus tu domino, impleui uerbum domini. dixitq; Samuel: Et quę eſt hęc uox gregũ quæ reſonat in aurib⁹ meis, & armentorũ quam ego audio?

Vocem gregum & armentorũ, in conditos animi motus, diſſonosq; cogitationum inſolentiũ tumult⁹ intellige. Quos quicũq; in ſe edomare ac reprimere diſſimulat, fruſtra ſe uerbum domini, quo uitia cuncta demoliri præcepit, iactat impleuiſſe.

Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea. Pepercit eñ populus melioribus ouibus, & armentis, ut immolarentur domino deo tuo, reliqua uero occidimus.

Hæc nolens licet rea conſcientia Prophetæ confitetur: cum non ſolum deo, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, ſed & uiris ſpiritalibus fraudulenta prauorũ pectora patent. Nam & Heliſeus longe poſito Giezi, præſens erat corde. Et Apoſtolus corpore abſens, præſens autem ſpiritu arguit peccantẽ in Corintho. De exemplis, inquit, reproborũ adduxere multimodos brutorum laſciuorumq; affectuum clamores. Pepercit eñ ſenſus imprudens his uitijs, quæ minus nociua uidebantur, neq; ea delere curauit: quin potius hæc ipſa uirtutes arbitratus, autori ſuo grate offerenda putauit. Verbi gratia, ſtultitiã ſimplicitatem putando, iracundię procacitatẽ zelum Phinees & Heliæ nuncupãdo, deſidiam torporis patientiã Dauid æſtimando, & anguſtiam tenacitatis parſimoniæ diſcretionem uocando: & notanda pariter ac uitanda prauorũ conſuetudo nequiſſima, qui excuſando ſua ſolent admiſſa cumulare. Ecce enim Saul ea quæ domino iubente occiſa ſunt, ſe cũ populo occidiſſe: his uero quę contra interdictum eius reſeruata ſunt, non ſe, ſed populum pepercisse teſtatur. Et multi negligentes ac deſides ſi qua uitia ſuperauerint, uel ſe ſuperaſſe putauerint, non hæc autoris gratię, ſed ſuo ſudori tribuunt. Quęcunq; autẽ in ſe extinguere aut nolunt aut nequeunt, hæc inditæ ſibi naturæ uitio præualuiſſe cauſant, ut ex obliquo & in ipſum naturæ autorem reatus humani cauſa refundatur.

Dixit autẽ Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus ſit dominus ad me nocte.

Suprà legimus, quod in die ſit unctus in regem Saul: in die quod ungi debeat prædictus, & nunc nocte reprobatus oſtenditur. Non hoc fortuitu & ſine cauſa: ſed quia dies aliquando iuſtitia, nox peccatum dicitur: in die electus & nocte reiectus eſt, q propter humilitatis modeſtiam regnare, propter noxam inobedientiæ meruit reprobari: non diuino iudicio, ſed merito uariante humano. Sed et hodie dicẽte domino: Quia multi ſunt uocati, pauci autem electi: quicunq; uocati, per opera ſunt tenebrarũ ab electorum luce ſeparati. Matth. 20

Et ait

Et ait Samuel: Nónne cum paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſraël factus es? unxitq́; te dominus regem ſuper Iſraël, & miſit te dominus in uiã, & ait: Vade et interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos uſq; ad internitionẽ eorum. Quare ergo nõ audiſti uocem domini? ſed uerſus ad prædam es, & feciſti malum in oculis domini.

Et hæc beati Samuelis increpatio congruit cuilibet Chriſtiano fidem qua imbutus eſt præuaricanti: dicente ad eum aliquo ſpiritaliũ magiſtrorũ, quorũ idem Samuel ſpeciem tenet: Nónne cum humiliatus in animo tuo pro uita pręterita, quæ erat ſine deo, ad eccleſiam ueniſſes, accepta iam fidei & baptiſmi gratia, caput in exercẽdis ſpiritus fructibus factus es? quibus ad uiſionem diuinæ claritatis ꝑuenire deberes. Iſraël nanq; uir uidens deum interpretatᷣ. Vnxitq́; te dominus chriſmate ſui ſpiritus, ut bonorũ rector ac moderator actuũ, ad æterni regis imperium pertineres. Mittens quoq; te in uiã nouæ conuerſationis, expugnato uetere homine cũ actibus eius, omnia quæ ſunt ſuper terrã membratim mortificare præcepit. Quare ergo contempta euangelica et apoſtolica uoce, aliã tibi uiuendi regulã condere, ac uitiorũ ſpolia congregare maluiſti? in quibus nonnunquam etſi oculos mortaliũ tibi fallere uiſus es, ante interni tamen arbitris examen malum grande feciſti.

Et ait Saul ad Samuelẽ: Imò audiui uocem dñi, & ambulaui in uia per quã miſit me dominus, &c.

Quantũ hæc reſponſio Saulis rebelli ſuperborũ peruicaciæ conueniat, ex his quæ ſuperius expoſita ſunt, facilime patet. Sunt enim qui uel ſcripturę ſacræ lectione, uel magiſtrorũ ſermone cõuicti, ac pro ſuis redarguti cõmiſſis, non humiliando remediũ flagitare, ſed inſuper excuſando malint augmentũ conquirere peccatorum.

Et ait Samuel: Nunqd uult dñs holocauſta aut uictimas, & nõ potius ut obediatur uoci dñi? melior eſt enim obediẽtia quàm uictimę, & auſcultare magis quàm offerre adipem arietum, &c. *Eccleſ. 4*

Et hæc quidem proprie Iudæis dicta conueniunt, qui neglecto iudicio, miſericordia & fide, cæteriſq; talibus, per hoſtias ſe & holocauſta dominum placare poſſe rebanᷣ. Sed & nũc in eccleſia ſunt nõ pauci diuitijs pariter & criminibus aggrauati, qui peccata quibus adhęrere nõ deſiſtunt, eleemoſynis ſe quotidianis abluere confidant. Sunt alij qui ieiunijs & orationibus pſalmodięq; frequentia caſtigari ſe arbitrentur à ſordibus uitiorũ, quibus abſtinere nõ curant: cum dominus huiuſmodi ſibi hoſtias non peccatores quoslibet & impuros, ſed à peccato continentes offerre præcipiat. Denique Pſalmiſta nõ ait, inter mala opera fac bonum, ſed, declina, inquit, à malo, & fac bonum. *Pſal. 36* Et leproſus in lege uel immundus, nequaquam cum ipſa immunditia, ſed ubi mundatus ab hac uideretur, hoſtias deo iubebatur offerre. Notandum autẽ quod non uictimas malas, ſed obedientiam dicit eſſe meliorẽ: ut illas quoq; ſuo tẽpore bonas oſtendat. Non uituperat legem, ſed euangeliũ præſert. Laude dignũ dicit populũ legis, quia pia cordis deuotiõe ſuis holocauſta de gregibus offerebat autori: ſed laudabiliorem multo deſignat eum qui ad cõſilium euangelij exhibet corpus ſuũ hoſtiam uiuentem, ſanctam, deo placentem.

Pro eo ergo quod abieciſti ſermonẽ domini, abiecit te dominus ne ſis rex ſuper Iſraël.

Sicut cætera huiuſce lectionis, ſic & hæc reprobati Saulis abiectio, iuxta allegoriam quidem ſynagogæ, iuxta uero legis tropologiã cuiuslibet falſò Chriſtiani, uel magiſtri uel diſcipuli primo fideli,

ac postmodum damnabili possunt conuenire statui, impleta prophetia Balaam
Num. 24 quę dicit: Tollet̃ propter Agag rex eius, & aufereť regnũ illius, quia uidelicet propter cõtectam in pectore, nec deletã fun ditus superbię pestem, & populus quondam Iudaicus, & nũc Christianorũ quãplurimi regni cœlestis sint sede priuati.

Et conuersus est Samuel ut abiret: ille autẽ apprehendit summitatem pallij eius, quæ & scissa est. Et ait ad eum Samuel: Scindet dominus regnũ Israël à te hodie, & dabit illud proximo tuo meliori te.

Cõuersa gratia prophetali, ut propter peccata discederet à Iudæis, apprehendẽre illi non totũ prophetiæ lectionis indumentũ, quo animã calefacere fide & ornare possent operibus, sed extremã solummodo summitatẽ, quæ est in parte literę, quam & ipsam à soliditate sensus spiritalis abstrahẽtes, quasi à prophetiæ uestis integritate sciderunt. Ideoq; quoniã prophetas scindere non timuerũt, scindi à se regnum dei & gentibus tradi meruerunt. Sed & hodie quisq; sacra eloquia, quibus eruditus est, & ad quærendũ regnum cœleste imbutus, improba mente cõtempserit: quia uestem sacrosanctam ungentis se in regnũ, maculat, ablatam sibi regni beatitudinẽ proximo meliori relinquit. Neq; à talium significanda miseria discrepat, quod Samuel audita Saulis superbia conuersus ut abiret dicitur. Multi enim dum ea quæ norũt, bona operari contemnũt, ad extremũ iusto dei iudicio quæ agenda sint nescire merenť. Hinc hæreticorũ luxuria multimoda zizaniorũ, messem seminis euãgelici nefario germine polluit, dum repulsa sępius ab actione ueritatis scientia, cõuersa tandem sese auferebat & à mente.

Porrò triumphator in Israël nõ parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo est, ut agat pœnitentiam.

Qui te, inquit, solus, imò cunctũ Israel contra Amalec dimicantem sua gratia triumphare fecit, ipse etiam tibi uerbum eius præuaricanti nõ parcet: qui quanto uincendi facultatem nõ tua fortitudine, sed cœlitus accepisti, tanto in seruando anathema minus excusandus ostẽderis. Quia sicut Moyses ait: Bellũ solius domini est contra Amalec. &: delebo, inquit, Exod. 17
memoriã Amalec sub cœlo. Quod idem Ibid.
& de spiritali est certamine sentiendum, ubi eo maiore periculo parcimus hostibus, id est uitijs indulgemus, quo maius in remissis remittẽdisq; quotidie peccatis autoris nostri munus accipimus. Timendumq; ne & ipsi supernę uisionis minus soliciti mereamur audire cum Saul: quia triumphator in Israël non parcet: hoc est qui in plurimis uictorię donum cessit, ut ad gratiarũ uos actionem, uiuendiq; industriã prouocaret, idem uos ad ultimũ suę sanctiõis incuria seuera examinatione damnabit. Quidam putant hoc quod dicitur, Porrò triumphator in Israël non parcet: non ad dominũ, sed ad illum esse referendũ de quo præmissum est, Et dabit illud proximo tuo meliori te: quod uidelicet Dauid accepta regni potestate, uel domui Saul uel exteris hostibus, domini iussu trucidandis parcere noluerit. Quod ita moraliter exponũt: quia meliores nobis proximi uitia quæ nobis pręualuisse cõspexerint, summo in se studio conentur extinguere, ne & ipsi eandem præuaricationis foueã, qua alios misere dilapsos contemplantur, incidant. Porrò quod sequitur, Et pœnitudine nõ flectetur: æternam quam minatus est, atq; immutabilem domini sententiã significat. Quod uero subiũgit, Neq; enim homo est, ut agat pœnitentiã: manifeste innuit quod suprà ubi pœnituisse deus dicitur, non passibilitas diuinæ substantiæ, apud quam non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio, sed humano more hominibus temperata dei locutio signatur. Non ergo sicut hominẽ, ita deum cuiusquã pacti sui pœnitet: cuius de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quàm certa est præsentia.

At ille

At ille ait: Peccaui: sed nunc honora me corã senibus populi mei, & coram Israël: & reuertere mecũ ut adorem dominum deum tuum. Reuersus ergo Samuel secutus est Saulem: & adorauit Saul dñm.

Et obstinata Saulis superbia, & beati Samuelis humilis semper modestia declaratur. Quid enim superbius quàm ut cognito quisque suo scelere, quo apud dominum præuaricator, imò & anathema mõstretur, adhuc tamen ab hominibus et coram hominibus honorari deposcat? Quid ecõtra benignius, quàm ut agnita quisq; alterius nequitia, qua coram domino reprobus ostendatur, adhuc tamẽ cum coram hominibus honorari non recusat? Vnde quia nũc quoq; nõ desunt, qui uel à magistris spiritalibus, uel à sacris paginis ob sua facinora redargui, plus interdum nociua adhuc proximorũ laudatione grauari, quàm sua salubri gaudeant pœnitudine curari. Nos quoq; in exemplũ beati Samuelis erga tales modeste agere, neq; eos traducere oportet, quos incorrigibiles, et diuino iam iudicio non dubitamus esse damnandos: maxime si hos aliquo gradu ecclesiastico, quẽ eiusdẽ Saulis unctio non indecenter exprimit, agnouerimus insignitos.

Dixitq; Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus.

Agag, ut supra dictũ est, tectum: Amalec populus bruchus, siue populus lingens appellatur. Dicit ergo scriptura prophetica, dicunt ministri & dispensatores eiusdem scripturę suis auditoribus, ut tectũ diu superbię uulnus, ac male seruatũ in corde producant in mediũ confitendo. Quæ uidelicet superbia rex & caput est scelerum cæterorũ, utpote ex sua radice prodeuntium: quæ incautos ficte blandiendo quasi lingendo decipere, atque uniuersa uitalis gratiæ quęrunt erodere genimina. Pinguissimus autẽ idem nefandus rex dicitur: hoc est crebrescentium suprà modum criminum, male delectabili sagina pręgrauatus. De qua psalmista loquitur: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. *Psal. 72*

Et ait Samuel: Sicut fecit absq; liberis mulieres gladius tuus, sic absq; liberis erit inter mulieres mater tua.

Gladium Agag ipsum efficacissimum superbiæ furorem intellige. Mulieres hebræas liberis ab eo priuatas, animas fideles, sed superbia uictrice bonorũ operũ fructu spoliatas. Sed sicut tu, inquit, innumeros ô pręsumptio superba à uia ueritatis auersisti, sic tẽpore præfinito, cum uenerit qui totum iniquitatis imperium iuste iudicando destruat, tua genitrix impietas interminorũ facinorũ captiuata, omni illa uitiorũ nequissima sobole carebit, nullos ultra habendo quos seducat.

Et in frusta concîdit Samuel Agag coram domino in Galgalis.

Et spiritalis quisq; ac propheticus doctor in frusta cõcîdit regẽ populi lingentis: cum multiplices superbiæ deceptiones euentilans, diligentissimeq; uitium euiscerans, quid contra singulas eius uersutias sibi suisq; agendum sit intuetur, & explicat. Quod intra pinguissimũ Agag, id est tectum malitiæ, putredinis & corruptelæ sint receptacula cæca, dilucidat & pandit: & hoc in Galgalis, id est in reuelatione manifestatæ ueritatis & fidei, facit hoc doctor. Et aliter: Cum uidelicet in reuelatione nouissimi examinis concidendum per omnia peccati corpus, cui nunc reprobi stulte parcunt, cõminuendumq; prædicit.

Et non uidit Samuel ultra Saul usq; ad diem mortis suæ: ueruntamen lugebat Samuel Saul, quoniã dominũ pœnitebat, quod constituisset regem Saul super Israël.

Imitandum potius quàm allegorizandum, quem ob peccati meritum adeò detestatur, ut nec uidere aliquando dignet. Huic ipsi fraternitatis intuitu tantũ pieta

tis impendit, ut hanc etiam luctu lachrymisq; testetur. Vnde non indecenter talis animi uiris, & illud Psalmistę quod ait:
Psal.138 Nónne qui oderunt te deus, oderã illos, & sup inimicos tuos tabescebã? Et euangelica illa nihilominus congruit beatitudo, qua dicitur: Beati qui lugent nunc, Matth.5
quoniã ipsi consolabuntur. Si enim sine ulla dubietate beatus est qui turbatis à timore iræ uenturæ oculis, proprium lectum, id est opera uirtutũ, in quibus ipse requiescere debeat, laborans in gemitu suo singulas lauat lachrymando per noctes: quanto beatior ille qui de sua salute deo propitio iam factus securior, pro fraternis domino supplicãs plorat & lamentatur excessibus?

Libri secundi expositionũ allegoricarũ finis.

BEDAE PRESBYTERI IN SAMVELEM PROPHETAM ALLEGORICAE EXPOSITIONIS LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.



XPLICATIS iam non pauco sudore duobus in Samuelem expositionis nostræ libellis: uno qui eiusdem beatissimi prophetæ Samuel, & sacerdotis natiuitatẽ, uitam & ducatũ: altero qui Saulis primo electi à domino, postmodum uero reprobati gesta contineret: nunc ad tertium à beati Dauid auspicijs inchoandum mittimus manũ: nõ nostro freti ingenio, sed superni adiutoris per omnia cum tuis sacrosanctis orationibus, dilectissime antistitũ, cõfidẽtes auxilio, ac pro certo sperantes, quia qui inter tam dissonos historicí callis anfractus, Saulis dico nunc placentia deo, nũc acta peruersa, nostrũ sine offendiculo, ut credimus, allegoricum seruauit incessum, ipse in beati Dauid, qui nõ erroneã coangustato, sed dilatato corde uiã mandatorũ domini cucurrit, actis spiritalibus ad altiora mysterij spiritalis arcana typiçe transferendis, suæ nos pietatis gratia comitari dignet. Vbi breuiter in proœmio cõmemorandum: quia cum uetera transitura, & facienda essent oïa noua: ipsam quoq; mutationẽ crebrius figuraliter oportebat intimari. Sicut enim suprà Samuel sacerdotiũ reprobato Heli substituitur, ut sacerdotium Christi, quod nũc in ecclesia geritur, indicetur legali sacerdotio successurũ: ita & hic pro Saule Dauid unctus in regem, significat regnũ Iudæorum, quod per legem erat, Christi ecclesiæ regno mutãdum. Iuxta quod eisdem Iudęis dominus protestatur dicens: Ideo Matth.21
dico uobis, auferet̃ à uobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

Samuel iubente domino Dauid Bethlehemitem de pascuis adductum ungit in regem, mox perpetua spiritus gratia corruscã: ita ut etiã Saulem malo spiritu arreptũ cithara psallendo releuet. Cap. I



Ixitq; dñs ad Samuel: XVI
usquequo tu luges Saul? cum ego proiecerim eũ ne regnet sup Israel, &c. usq; ad id quod scriptũ est: Et refocillabatur Saul, & leuius habebat, recedebat enim ab eo spiritus malus.

Hæc lectio significat dominũ saluatorem ad regnandum in ecclesia singulariter, oleo letitiæ perunctũ: cuius imperio clarescente, remota legis umbra, Iudæi partim ad persequendũ instigati, partim sint dominicæ incarnationis & passionis accepta fide saluati. Dixit ergo dominus ad Samuel: Vsquequo tu luges Saul? cũ ego proiecerim eum, ne regnet sup Israel. Dixit deus pater ad prophetas & apostolos de Iudæorũ, uel præsenti, uel etiã futura reprobatione mœrẽtibus: Vsque quo lugetis uos ruinã populi contumacis? cum ego culpis exigentibus proiecerim eum, ne regnũ sibi singulare fidei & ueritatis, quasi cæteris gentibus excellentior,

tior, & deo familiarior usurpet: sed gen-
tium potius natiões Christi misericordia
saluatas se multo sublimiores agnoscat.
Nam ut etiam antiquos prophetas de fu
tura suæ gentis excæcatione, quæ nobis
causa illuminationis fuit, cõtristatos, imò
etiam lamentatos fuisse cognoscas, audi
Esaiam, qui cum de dominici aduentus
Esa.9 gratia præmisisset, dicit: Habitantibus in
regione umbræ mortis lux orta est eis.
Mox eiusdem lucis aduentui respõdens
Ibid. subiunxit, & ait: Multiplicasti gentẽ, &
nõ magnificasti lætitiam. Et alibi de eius-
dem populi adiectione cõmemorans di-
Esa.33 cit inter cætera: Et angeli pacis amarẽ fle
bunt: prophetas utique significans diui-
Ionę.1 ni uerbi nuncios. Sed & Ionas propheta
Niniuitis prædicare iussus, maluit se pe-
riculo maris fugiẽdo, quàm prædicando
gentibus fidei uerbũ cõmittere: metuẽs
nimirũ ne fractis nõ credendo bonæ oli-
uę ramis, insertus per fidẽ oleaster, socius
radicis & pinguedinis efficeretur oliuæ.

XVI **Imple cornu tuũ oleo, & ueni,
ut mittam te ad Isai Bethlehemitẽ:
prouidi ẽm in filijs eius mihi regẽ.**

Relicta, inquit, cura regni carnalis, il-
lud potius imperiũ, quod spiritus sancti
lumine probatur esse pinguissimũ, spe-
randum amandumq; suscipite. Hoc nõ
à uobisipsis uenientes, sed à meo spiritu
missi, populo illi, qui à mũdi illecebris se-
cretus, æternę salutis gaudia suspirat, in-
timare curate. Prouidi enim in filijs eius-
dem populi mihi regẽ. Isai quippe insulæ
holocaustũ siue sacrificium, Bethlehem
domus panis interpretatur. Insula autẽ
unaquæq; anima fidelis: insula omnis ec
clesia sanctorũ, quę ab huius seculi flucti
bus altiora petendo separata, totam iam
se per spiritus sancti feruorem purificãs,
hostiã acceptabilẽ deo reddit, et sui pecto
ris hospiciũ uiui panis domiciliũ facit.

**Et ait Samuel: Quomodo uadã?
Audiet ẽm Saul, & interficiet me.
Et ait dominus: Vitulũ de armen-
to tolles in manu tua, & dices: Ad
immolandum domino ueni. Et uo
cabis Isai ad uictimã, & ego osten
dã tibi quid facies, et unges quen-
cunq; monstrauero tibi.**

Aiebant domino prophetæ, aiebant
et apostoli: Quomodo regnũ noui testa-
menti prędicare poterimus? audient ẽm
legis æmulatores Iudęi, et interficiẽt nos.
Quem enim prophetarũ non sunt per-
secuti? & occiderunt eos qui prænuncia
bant de aduentu Christi. Quibus domi-
nus respondens, corpus suum de plebis
cõuersatione segregatum, arctioris con
tinentiæ manu corripere, & ad mortem
pro domino suscipiendam paratum ge-
stare pręcepit: necnon & suos auditores
ad subeundam martyrij gloriam accen-
dere, quasi ad uictimã Isai uocare manda
uit. Nunquã enim melius illator mortis
superatur, quàm cum superno amore to
leratur. Et ego, inquit, uobis ô prophetæ
mei, pręconesq; futurorũ, nõ ut alijs per
homines, sed per infusionẽ mei spiritus,
quid dicatis aut faciatis, & quis, ubi, uel
quãdo uenturus sit Christus ostendam.
Possunt hæc de Ioanne baptista speciali-
ter intelligi: quem de Christo euangeli-
zantem audierunt, & occiderunt Iudęi:
sed ille & corpore & mente paratus ad
martyriũ, auditores ad uictimam, hoc est
ad baptismum pœnitentię uocabat. Cui
non aliquis homo magister, sed deus ipse
quid faceret ostendit: datoq; sancti spiri
tus signo, cui de omnibus quos baptiza-
bat diuinitatis testimoniũ daret, edocuit.

**Venitq; in Bethlehem, & ad-
mirati sunt seniores ciuitatis occur
rentes ei, dixeruntq;: Pacificus'ne
ingressus tuus? Et ait, pacificus.**

Exortis in mũdo prophetarũ de Chri
sto pręconijs, occurrẽtes eisdem prophe
tis deuota mente quiq; prudẽtiores, iam
digna miraculo eorũ dicta ducebant, so-
licitaq; intentione perquirebant, si hæc
eadem prophetarũ oracula pacẽ seculis
aduenturã signarent: an Mosaicæ legis
instar iugum importabile super discipu-

lorũ essent impositura ceruices. Responderuntque prophetę, ac suis singuli proclamabant in libris, ad hoc se in dei missos ciuitatem, ut testimoniũ perhiberent illi, qui uenturus esset ad pacificanda terrestria cœlestibus: & post longa inimicitiæ discrimina, quæ humana merebatur iniquitas, reconciliandũ deo mundum, per ueneranda sui sanguinis mysteria. Quod eodem ordine potest & de Ioanne accipi, quia uitam & doctrinã eius admirantes populi putabant eum Christũ, & de statu eius solicite quærebant. At ille pacẽ se terris uenturã annunciare testatus.

Ad immolandum, inquit, domino ueni, sanctificamini, & uenite mecum ut immolem.

Id est, ad docendũ & patiendum pro dño ueni: baptizamini & credite mecũ, ut pariter in Christo uiuamus.

Sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & uocauit eos ad sacrificiũ.

Omnes sanctificauit, sed Dauid solũ oleo chrismatis unxit: quia multa ecclesię membra, sed unum est caput. Multos baptizauit Ioannes, sed in unum columba descendit.

Cumque ingressi essent, uidit Eliab, & ait: Num coram domino est Christus eius? Et dñs dixit ad Samuel: Ne respicias uultũ eius, &c.

Inducit filios Isai, primũ, secundũ, & tertiũ. In his quisquã qui digne ungatur, non inuenitur: quia protulit synagoga legis doctores, prophetas, & psalmistas: sed omnes hi participes, nemo in eis autor humanæ salutis inuenitur.

Adduxit itaque Isai septem filios suos corã Samuel, & ait Samuel ad Isai: Non elegit dominus ex istis.

Septenarius numerus propter sabbatum legi, sicut octonarius euãgelio, propter resurrectionis mysterium congruit. Nullus igitur ex his qui secũdum legem perfecti, sabbatũ tantũmodo uel corporis in præsenti, uel etiã spiritus in futuro seculo sperant, prędicant, percipiunt: tametsi celsus meritis, & uiribus fortis existens, mundum saluare sufficit.

Dixitque Samuel ad Isai: Nunquid iam completi sunt filij? Qui respõdit: Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues.

Præmissis in mundo legis doctoribus, pręmisso prophetiæ pręconio, præmissa dulcedine psalmodiæ, præmissa denique longa deuotione populi, per legẽ Moysi, pphetis & psalmistis in diuinis obsequijs eruditis: supererat adhuc Christi incarnatio, in temporũ plenitudine uentura. De quo recte intelligiť, quod ait Isai: Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. Paruulus enim natus est nobis, filius datus est nobis. Qui loquitur in euãgelio: Ego sum pastor bonus, & cognosco meas, & cognoscũt me meæ. Nec sine certi rationе mysterij idem paruulus, & antequã à propheta ungeretur, oues pauisse narratur: quia pastor ille bonus, qui uenit ut uitam habeant, & abundantius habeãt, nonagintanouem oues pascebat in cœlis, antequã centesimã quæreret, atque inueniret in terris. Hic octauũ numerũ impleuit: quia & nostræ spem resurrectionis & suæ nobis tribuit exemplũ. Siquidem dies quo dñs surrexit, à die quidem passionis eius tertius, sed à die primæ conditionis est octauus. Sic etiã post sex huius seculi ætates, & septimã, quæ nunc illa in uita geritur, sabbati animarũ, quasi octaua ætas nostrę resurrectionis aduentura speratur. Esa. 9 Ioan. 10 Ibid.

Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum: nec enim discũbemus priusquã ille huc uenerit.

Dicebant prophetæ sanctis illius temporis: Mittite uestrę deuotã mentis intentionem, & crebris ad deum fusis orationibus Christi aduentũ impetrate, dicentes: Ostende nobis domine misericordiã tuam, & salutare tuum da nobis, & cetera huiusmodi. Nec enim completo præsentium passionũ uel operum bonorũ sacrificio, discumbere possumus cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ, Psal. 84

priusquã

priusquā dei filius humilis & pauper ad-
ueniens, contrito mortis laqueo, uitæ no
bis ianuas sublimiter aperiat. Nā & ipse
nos in euangelio nō à nobis ipsis, sed per
suam gratiā discumbere posse, hoc est in
Luc.12 regno quiescere testat: Amen, inquiens,
dico uobis, quòd præcinget se & faciet illos
discumbere, & transiens ministrabit illis.

Misit ergo, et adduxit eum: erat autē rufus & pulcher aspectu.

Desiderabat Simeon senex, desidera-
bant cæteri illius temporis sancti uenisse
dominū in carne, & uenit. Erat aūt rufus
Ioan.10 ob cruorem passionis: quia pastor bonus
animā suam posuit pro ouibus suis. Erat
Psal.44 et speciosus forma pre filijs hominū: quia
1.Pet.2 peccatū non fecit, nec inuentus dolus in
ore eius. Cui simillimū est, quod in eius
Cant.5 laude sponsa loquit: Dilectus meus can-
didus & rubicundus: candidus scilicet a-
ctione, rubicūdus sanguine. Et quod ibi
sequit: Electus ex milibus, hoc est quòd hic
reprobatis fratribus solus ungit Dauid.

Tulit igitur Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrū eius: & directus est spiritus domini in Dauid à die illa.

Accepit propheta prædicandā ueri re-
Psal.44 gis gloriā, & ait: Dilexisti iustitiā, & odisti
iniquitatē, propterea unxit te deus, &c.
Qui de spiritu sancto cōceptus, plenitudi
nē eiusdē spiritus ab hora cōceptiōis illius
nunquā habere cessauit. Accepit Ioannes
officiū, Christo testimoniū perhibēdi: &
Matth.3 descēdente in eū spiritu sancto in medio
eorū, quos baptizauit, uidit, & testimoniū
perhibuit, quia hic est filius dei: & egres-
sus est Iesus in uirtute spiritus in Galileā.

Surgēsque Samuel abijt in ramatha

Impleto unctiōis officio Samuel domū
redit: quia iam ueniēte domino, qui præ-
nunciabatur uenturus, prophetarū præco
Matth.11 nia siluerūt. Lex enim & prophetæ usque
ad Ioannē: ex eo regnū dei euangeliza-
tur. Sed & ipse Ioannes ex suæ præcur-
Ioan.3 sionis officio: Illum, inquit, oportet cre-
scere, me autem minui.

Spiritus aūt dñi recessit à Saul, & agitabat eū spiritus nequā à dño.

Crescente Christi præconio, perfidorū mox corda Iudæorū spiritus gratia deseruit, atque ad persequendū nomē illius impia peste cōmouit: & hoc domino iusto permittente iudicio, ut & probati quique manifesti fierent in ecclesia, & exigentibus meritis improbi profundiorem suæ malitiæ mergerentur in foueam.

Dixeruntque serui Saul ad eum: Ecce spiritus dei malus exagitat te, iubeat dñs noster rex, & serui tui qui corā te sunt, quærant hominē scientem psallere cithara, &c.

Dicebant apostoli Iudæis, eorū per omnia cupientes seruire saluti: Videte & cognoscite quòd malus est spiritus, qui uestris culpa exigente mentibus, à domino immissus, aduersus nomen unigeniti filij eius uos conuenire, et consiliū fecit inire: & iam modo acta pœnitentia de erratis, ad auxiliū uiuifici ligni, ubi innoxia eiusdem agni imaculati dei & domini nostri Iesu Christi sunt membra extensa, confugite. Quæremus enim, id est acquiremus uobis, fidem planius exponēdo, si uultis, hominē illū, nobis quidem notissimū, sed adhuc uobis ignotū, qui singulari pre hominibus scientia præditus, salutifero crucis suæ ligno cūcta nocētis aduersarij nouit mortifera tela fugare, ut quādocunque uos diabolus ad æmulandū contra gratiæ euāgelij, legis umbrā cœperit cōmouere, adsit memoria doīcæ passionis, & uestra mox à furiosa intentiōe corda cōpescat,

Et ait Saul aduersus suos: Prouidete mihi aliquē bene psallentē, & adducite eum ad me.

Multos quidem, inquit, scientes psallere noui, sed bene psallentem aliquem mihi prouidete & adducite: quod est annuentes apostolorū oris dicere Iudæos: multos quidē cruci affixos pro peccatis nouimus, sed eos nec sibi nec nobis profuturos agnouimus. Vnde prouidete, ut eius nos sacramētis imbuatis, eius nostro in pectore fidem ac dilectionem ca-

techizando adducatis, qui bene sua super lignum membra mortificando perpetua nos à morte redimeret.

Et respondens unus de pueris ait: Ecce uidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, et uirum bellicosum, & prudentem in uerbis, & uirum pulchrum, & dominus est cum eo.

Vnus de pueris est unitas humilium Christi, uno uidelicet eodemq; corde animaq; conueniens. Quae sciscitantibus de fide Iudaeis, & uiuificę crucis pedetentim ut ita dicam, signacula clausa pulsantib⁹, apertiora statim quaesita fidei, & dominicae dispensationis arcana dilucidans: Ecce, inquit, ipsa uel carnis uel fidei oculis uidi & cognoui natum de radice Iesse, in Bethlehem Iuda, uirum scientē ferre infirmitates, & mortis subire patibulū, potestates aërias debellare idoneum, fortitudine pariter & prudentia sublimem, imò ipsum dei uirtutem & dei sapientiā, speciosum forma prae filijs hominum, & innocentia uitae & operum exhibitione coelestiū: & ut ad summum ueniam, ipse

Ioan.14 est qui solus dicere potuit: Ego in patre, & pater in me est: & qui uidet me, uidit & patrem: cuius eximijs uirtutibus etiā nominis cōcinit gloria. Dicitur enim Dauid, id est manu fortis siue desiderabilis. Manu fortis est eīn in uirtute passionis, quia aduersarios strauit. Desiderabilis in claritate resurrectionis, qua suos sublima

Psal.23 uit. De quo enim scriptum est: Dominus fortis & potens, dominus potens in praelio: Ipse est in quem desiderāt angeli pro-

Agg 2 spicere. & qui, sicut Propheta dicit, ueniet desideratus omnibus gentibus, & implebitur gloria domus domini.

Misit ergo Saul ad Isai dicens: Mitte ad me Dauid filiū tuum, qui est in pascuis. Tulitq; Isai asinū plenum panibus, & lagenam uini, & hoedum de capris unum. Et misit per manum Dauid filij sui Sauli.

Mittebāt catechizati nuper Iudaei indices suę uoluntatis sermones ad eos, qui praecesserant in Christo, dicentes: Societatē nobis credite saluandi per baptisma in Christo, quem uestris semper in cordibus, fide, spe & charitate progenitū, uitae aeternae pascua beatis quibusq; & angelis & hominib⁹ ministrare didicimus, qui iustis fratrum petitionibus assensum prębentes, cōmodauerunt eis Christi suscipienda mysteria. Necq; hęc fidetenus agebant, sed iuxta eum qui cū discipulis suis dicens: Ite docete omnes gentes, bapti- Math.28 zantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: cōtinuò subiunxit & ait: Docentes eos seruare omnia quaecūq; mandaui uobis. Inter sacramēta fidei, quibus extrinsecus imbuerentur, mittebant etiā uirtutū exempla, quibus alerentur interius: panes quippe & uinum, uirtutes & doctrina spiritalis est. Panis enim cor ho- Psal.103 minis cōfirmet. Et poculū tuum, inquit, Psal.22 inebriās quàm pręclarus est. Hoedus de capris, unus humilis poenitentiū luctus est, de lasciuo peccantiū turbarum grege sequestratus: hoedus nanq; in lege solebat pro peccatis offerri. Haec asino uectore per Dauid Sauli mittit Isai, cum doctor quisq; sapiens, instituendis Christo donante suis auditoribus, in simplicibus quibuslibet, et humano iudicio despectis gratiam uirtutum, quas imitentur, crebrius abundare commemorat. Nota & in Saulis unctione, quę & ipsa Christi regnum significat, asinas, panes, lagenā uini, necnō & hoedos inueniri, de quibus suo loco tractatum est.

Et uenit Dauid ad Saul, & stetit coram eo. At ille dilexit eum nimis, & factus est eius armiger.

Venit dominus ad corda credentiū Iudaeorū per fidē, & stetit coram eis per infatigabile desideriū agnitae & concupitae suauitatis illius. Quibus se diligentibus ipse cōtra cuncta maligni hostis certamina, fidei & ueritatis arma copiosa, & haec inuincibilia ministrauit, loricam uidelicet iustitiae, scutum fidei, galeam salutis, Ephe.6 & gladium spiritus, quod est uerbū dei.

Igitur

Igitur quãdocunq; spiritus dei malus arripiebat Saul, tollebat Dauid citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabat Saul, & leuius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.

Patet sensus ex superioribus: nec Iudæis solũ fidelibus, sed & nobis congruit. Oportet enim ut quãdocunq; mentem nostram aliqua tentatio maligni spiritus arripiens, à tranquillitate sui status auerterit: quisquis adest fratrum spiritalium, dominicæ nobis passionis humilitatẽ ad memoriam reuocet, sedula nos exhortatione cõtestans, quia qui innocens & iustus sponte pro nobis sustinuit crucis supplicium, exemplum profectò reliquit, ut sequentes uestigia eius, innocẽter in prosperis, patienter agamus in aduersis: Ita enim fiet, ut allocutione fraterna quasi citharizantis Dauid manu refocillati leuius habeamus. Dauid quippe semper redemptorem nostrũ, sed aliquando in se, aliquando in suis membris significat: ac recedente diri spiritus instinctu, mox sancti spiritus gratia nos illuminatura succedat. Quod si quem mouet, quare idem spiritus & dei appelletur, & malus: sciat illum dei quidem dictum propter iustissimam eius permissionẽ: Malum uero propter ipsius spiritus nequissimã uoluntatem. Vtitur enim deus etiam malis spiritibus ad probationẽ quorundam, uel damnationẽ, uel correctionẽ, uel etiam in bonis conseruationẽ. Ad probationem quidem, sicut beatum Iob dominus per satan tentando probauit. Ad damnationem uero, sicut Achab regem præcedentium causa scelerũ domino permittente, spiritus mendax, ut bello periret, decepit. Ad correctionem autem, sicut tradit apostolus peccantẽ in Corintho satanæ, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Porrò ad conseruationem uirtutũ, sicut idem apostolus, ne magnitudine reuelationum extolleretur, angelum satanæ, qui eum colaphizaret accepit. Iosephus in antiquitatũ historia loci illius ita meminit: Saul uero quædam passiones & dæmonia repente comprehenderunt, suffocationes ei & angustias inferentes. & paulò post: Iusserũt, inquit, ut cum eum dæmonia inuaderent, & turbarẽt, super caput eius stans psalleret, & hymnos ederet. Neq; enim putãdum est citharam illam, quamuis dulcissime resonantem, tantæ potuisse uirtutis existere, quæ spiritus pelleret immundos: sed figura sanctæ crucis, & ipsa quæ canebatur passio dominica, iam tũc diaboli refringebat audaciã: sicut & Aegypti uastator angelus, non propter sanguinis in foribus positi uirtutẽ, sed quia idem sanguis typus fuit. Locus quoq; medij liminis, superliminaris, & utriusq; postis, qua inunctus erat, ipsã salutiferæ crucis figurã exprimebat. Domus hebræorũ, quas signatas uidit, illæsas transijt, diuino præmõstrante consilio, uenturũ eum in carne, q suo nos sanguine per crucẽ æterna à morte liberaret.

[Margin notes: 1. Cor. 5; 2. Cor. 12; Ioseph. lib. 6 cap. 10; Exod. 12]

Castra Israël Goliath quadraginta diebus monomachiam petendo terrens, tandem à Dauid in funda & lapide superatur. Cap. II



Ongregãtes uero Philistijm agmĩa sua in prælium, cõuenerũt in Socho Iudæ: & castrametati sunt inter Socho & Azeca in finibus Domim. Porrò Saul & uiri Israël congregati, uenerũt in uallẽ Therebinthi, & direxerũt aciẽ ad pugnandũ contra Philistijm, &c. Omnis aũt Israël diligebat Dauid, ipse enim egrediebatur & ingrediebatur ante eos. XVII

Hæc lectio mystice docet diutinas, crebrasq; antiqui hostis contra humanũ genus insidias, sola Christi incarnati potentia simul & patientia deuictas. Philistijm ergo contrarias potestates, Israël autem populum fidelium, uno solum merito actionis, sed & nominis significatione denunciat. Israël nanque est uidere deum, siue uir aut mens uidens deum dicitur:

Math.5 Et beati mundo corde: quoniã ipſi deum
uidebunt. Philiſtijm ruina duplex inter-
pretaẽ. Et angeli uel homines mali prius
in peccata labentes, & poſt in ignis æter-
ni pœnam corruunt. Congregantes au-
tem Philiſtijm agmina ſua in prœliũ, con
ueniunt in Socho Iudæ, id eſt in humili-
tate laudationis, ſiue cõfeſſionis, cum ma
ligni ſpiritus unanimiter cõtra eccleſiam
uenientes, diuerſis eam tentamentis ui-
tiorum quatiunt. Non enim unum, ſed
plura contra Iſraël agmina ducunt: cum
iuxta diſpertitam ſuæ nequitiæ qualita-
tem, alij ſpiritus iræ, alij inuidiæ, alij ſu-
perbiæ, alij cenodoxiæ, alij luxuriæ, alij
gaſtrimargiæ, alij diſcordiæ, alij phylar-
gyriæ telis, electos ſternere tentant. Qui
hæc uniuerſa laborant, ut humilitatem
deo deuotę confeſſionis & laudis, quam
ipſi ſuperbiendo amiſerunt, etiam homi
nibus improbi tollant. Ipſa eſt enim fun-
damentũ illud nobile, in quo domus uir
tutum fideiq; cõſtructa, nullo tempeſta-
tis turbinis cadere nouit impulſu. Metan
turq; caſtra inter Socho & Azeca in fini
bus Domim, hoc eſt inter humilitatẽ &
fortitudinem in finibus ſanguinũ: cum
tota nefandi certaminis intentione ſata-
gunt fidelibus uel fortitudinem operis,
uel inter opera fortia cuſtodiam humili-
tatis adimere. Neq; enim ipſi cum ſint ſu
perbiſſimi & infirmi, poſſunt humilita-
tis aut uirtutis mœnia celſa ſubire. Sed in
ter hæc inſidias tendentes Iudæ, cuius e-
rant, id eſt piorum confeſſioni, deſtruen
tes ea moliuntur eripere. Ipſi potius in fi
nibus ſanguinum poſiti, id eſt electis qui
buſq; uulnera prauæ ſuggeſtionis ſem-
per infligere quærentes. At contrà uiri
Iſraël in ualle Therebinthi aciem ad pu-
gnandũ contra Philiſtijm dirigunt, cum
fortes quiq; in eccleſia dæmonũ tentatio-
nibus laceſſiti, præſidium ueræ humilita
tis arripiunt. Quæ aptiſſime uallis The-
rebinthi uocaẽ. Therebinthus enim eſt
arbor lachrymam reſinæ præſtantiſſimã
manans: quæ induſtria medicinali diſſo
luta quæq; cõiungit, & ſciſſa cõglutinat.
Talis eſt nimirum humilis ac lachrymo-
ſa conuerſatio ſanctorum: quę uitiorum
fluxa reſtringens, diſſoluta animæ mem
bra continendo reſtaurat. De qua ualle
Pſalmiſta: Beatus, inquit, uir cuius eſt au Pſal.83.
xilium abs te domine: aſcenſus in corde
eius diſpoſuit in conualle lachrymarũ, in
loco quem diſpoſuiſti eis. Quia uidelicet
auxiliante domino, per lachrymas humi
litatis ad locum uſq; regni cœleſtis aſcen
ditur. Poteſt Therebinthus etiam ipſum
uitę lignum, quod eſt in paradiſo, hoc eſt
coæterna deo patri ſapientia, non incon
uenienter accipi: quod ut nos donorum
ſuorũ ramis obumbraret, imò & de con
ualle lachrymarũ, in locum quem diſpo
ſuit nobis, erigeret: atq; odorem ſuæ no-
titiæ ſublimius aperturũ, ad uidendũ nos
deũ deorũ exaltaret in Sion: prius ipſam
lachrymarũ conuallem, ſecundo de ter-
ra naſciturum adijt. Vnde eadem ipſa ſa
pientia, quæ lignum uitæ eſt amplecten
tibus eam, loquitur in Eccleſiaſtico: Ego Eccle.24
quoque quaſi Therebinthus expandi ra
mos meos, & rami mei † odoris et gratię. † honoris

Et Philiſtijm ſtabant ſuper mon
tem ex hac parte, et Iſraël ſtabat ſu
per montem ex altera parte, ual-
liſq; erat inter eos.

Et uſq; hodie ſpiritus immundi aduer
ſus eccleſiam certantes, ſtant ſuperbo tu
more elati, ad exemplũ illius primi ſuper
bi, de quo in Apocalypſi Ioannis ſcriptũ
eſt: Et tanquã mons magnus igne ardẽs Apoc.8
miſſus eſt in mare. Stat & miles iuſtitiæ
nõ ſuis fidens armis, ſed eius auxilio ſu-
blimis qui dicit: Nõ poteſt ciuitas abſcon Math.5
di ſuper montem poſita. Valliſq; erat in
ter eos: locus utriſq; certandi ipſa eſt uita
temporalis, in qua bonis maliſq; inter ſe
dimicantibus, arbor uitæ media dignos
iuuat & reficit, improbos damnat & eij-
cit: quam & ipſam uitam mundi cõmu-
nem, & iuſti in Chriſtum ſummum ui-
delicet montem ſperando, mente ſedula
tranſeunt, dicentes: Noſtra autem con- Philip.3.
uerſatio in cœlis eſt. Et reprobi per diabo
lum tumẽdo, deſpecta proximorũ ſocie-
tate tranſcendunt. Contra quod fideles
ammonet

Rom. 12 ammonet apostolus dicens: Non alta sapientes, sed humilibus cõsentientes. Philistijm nanq; peruersos nõ minus homines quàm angelos figurãt, uno eidemq; diaboli regno militantes.

Et egressus est uir superius de castris Philistinorũ, nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum & palmo.

Vir iste notabilis diabolus est, qui quotidie de castris Philistijm, id est de cordibus impiorũ ad rebellandũ deo paratus egrediens, pios lacessere non desistit. Et recte Goliath, id est reuelatus siue transmigrans appellatur. Diutius enim mortalibus tectus, quasi frustra Saulem & uiros Israël terrebat: frustra prauorũ mentibus quasi castris Philistijm se fortissimũ iactabat: sed iam modo per pueri Dauid industriã reuelatus est eis, qui dicere possunt: Nõ enim ignoramus cogitationes 2.Cor.2 eius. Diu miserorũ corda superbus inhabitans, iam modo transmigratus est per eundem manu fortem, id est dominũ saluatorem, qui ait: Nunc iudiciũ est mun- Ioan. 12 di, nunc princeps mundi huius eijcitur foras. Vel certe transmigrans nõ incongrue uocatur: quia de angelica beatitudine quondam superbiendo transmigrauit ad inferos. Quod si transmigrantem actiua significatione eum qui alios transmigret, id est de loco ad locũ transferat, intelligere uoluerimus, illô nomen referendum est, quia cunctos suos sequaces de terra repromissionis ad terram perditionis, de uita trãsmigrare satagit in mortẽ. Qui bene sex cubitos & palmũ altus scribit: quia qui se altissimo similem gloriatur, et perfecta se opera & finem beatum per philosophos suos prędicare promittit. Sex nanq; diebus fecit deus mundum, septimo requieuit: & mortalibus per legem sex dies operationis, septimũ quietis statuit. Deniq; Ezechiel in manu uiri ciuitatem nouam metientis, calamũ uidit sex cubitorũ & palmo: quia dominus in electis suis perfectionem operis, quasi sex cubitos metit, & spem quietis æternæ, quæ in futuro perficietur, quasi partem septimi cõtemplatur. Quia ergo quod dominus ueraciter exhibet, hoc diabolus falsò pollicet. Casura Goliath altitudo, mensurę dominicæ similis asseueratur. Cuius etiam ciuitas Geth, quæ interpretatur torcular, aptissime prauorum multitudinem, diaboli uidelicet ciuitatem, ad bonorũ in seculo tormenta semper exercitam mõstrat. Sanè nescijs in mundum, quia spurius est qui patre ignobili, sed nobili est matre generatus: sicut econtra nobili patre, sed matre procreatus ignobili nothus cõsuete uocat.

Et cassis ærea super caput eius, & lorica hamata induebat. Porrò pondus loricæ eius quinq; millia siclorum æris erat.

Si lorica hamata quæ sit inquiris, lege in Virgilio loricam consertam hamis, auroq; trilicem.

Et ocreas æreas habebat in cruribus, & clypeus æreus tegebat humeros eius.

Cassis, lorica, clypeus, & ocreæ, diuersa sunt argumentorũ uel argumentantium genera, quibus contra dominũ rebellans diabolus, uel suimetipsius capitis uidelicet iniquorũ omnium, uel corporis sui miserrimi stultitiam defensare conatur. Tegit enim caput peccati, cum se etiã damnatus deum dicere & credi non metuit. Tegit & corpus, cũ declinat cor prauorũ in uerbum malum, ad excusandas excusationes in peccatis. Tegit, cum latus omne mentis humanæ contra spicula ueritatis obsepit. Quæ cunctæ species defensionũ ex ære facta perhibenť, metallo uidelicet cæteris amplius canoro: quia siue opera nefanda, seu dogma peruersum, non inuictæ ueritatis agnita ratione, sed fabulosa dulcedine cõsueuit eloquentiæ defendere secularis. Et bene pondus loricæ eius quinq; siclorũ æris dicitur: quia per suauitatẽ malesuadæ locutionis, non ut ipse pollicet, suorũ sensus oẽs militũ ab hostis irruptione protegit:

sed econtrario sensus eorum omnes, qui quinque sunt notissimi, ab accipiendo uerbo ueritatis quo saluentur obcludit. Hasta autem dexteram armat, cum etiã per quosdam cautioris ingenij uiros ecclesię fidem turbare, uel etiã expugnare satagit. Casside nanque, lorica uel clypeo, & cęteris huiusmodi nos à uulnere tutamur: hasta autem uel gladio etiam aduersariũ ferire solemus. Vnde non inconuenienter ea quæ munimini sunt bellantibus arma, cum Philisteus gestat, illas nimirum personas uel loquelas indicãt, quibus improbi quique sua scelera tegunt: ea uero quibus aduersarius uulnerari cõsueuit, illos sermones uel homines signant, per quos etiã bonorũ uirtus lacerata turbet̃. De quibus rectè subiungit̃:

Hastile aũt hastę eius erat quasi liciatorium texentium. Ipsum autem ferrum hastę eius sexcentos siclos habebat ferri.

Nanque opus quidem eorum quos aduersus ecclesiã diabolus ad certamẽ profert, quasi ad texendum iustitiæ & sanctitatis indumentũ, oculis insipientium uidetur aptissimum. Ipsum autem acumẽ dicendi non aliquid ultra mundi huius, qui sex ætatibus perstat, terminos intueri ac dicere nouit. Qui cum tanti sint ingenij, ut possint æstimare seculum, creatorem tamẽ eius inuenire nesciunt. Sed reuera telę eorum non sunt in uestimento, quæ animam calefaciant: quia sicut di
Esa. 59 xit Esaias: Telas araneę texuerunt. Et sicut in psalmo centesimo quadragesimo tertio, qui proprie aduersus Goliath scribitur, uictor eiusdem Goliath psalmista testatur: Quorũ os locutũ est uanitatẽ, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Et armiger eius antecedebat eũ.

Egredientem contra Israel Goliath armiger antecedit, cum decipere fideles nitentem diabolum, etiam arma iniquitatis induta præcedunt & adiuuant exempla reproborum.

Stansque clamabat aduersum phalangas Israel, & dicebat eis: Quare uenistis ad prælium? Nunquid ego non sum Philisteus, & uos serui Saul? Eligite ex uobis uirum, & descendat ad singulare certamen, & cætera.

Superbia est hostis antiqui: quare usque ad incarnationem passionemque domini saluatoris à nullo mortalium superari posse præsumebat. Neque enim frustra beato Iob dictum est: Quia nõ est po- Iob. 41
testas super terram quę comparet̃ ei, qui factus est ut nullum timeret: qui & usque ad terminũ seculi præsentis, cum per Iudæos, gentiles & hæreticos ecclesiam turbat, quasi armigero nequam præcedente, stans aduersus Israëlis agmina clamat. Nec mirandum si hunc omnes Israëlitæ timentes fugiant. Quomodo enim, si nõ dominus adsit, cõtra archangelum caro pugnet? Sed ut caro contra carentẽ carne spiritum præualeat, primo deus contra eundem latens in carne triumphet. De quo typice subiungitur.

Dauid aũt erat filius uiri Ephratei, de quo suprà dictum est, de Bethlehem Iuda, cui erat nomen Isai, qui habebat octo filios, & erat uir in diebus Saul senex et grandęuus inter uiros.

Dauid quippe, sicut semper, Christus dominus est. Qui filius est uiri Ephratei, id est frugiferi: quia antiquo illo Hebręorum populo, qui multas iustitiæ fruges credendo protulit, carnem sumere dignatus est: quamuis etiam semper in frugifero fidelium suorum pectore per dilectionem nasci simul & nutriri non desinit. Necnon solum nomina loci mystica, quorum notissima est interpretatio, sed & ipse locus Ephratæ uel Bethlehem nascituro ibidem Christo testimoniũ perhibebat. Et bene uir ille grandæuus, id est maturus iam in legis scientia populus, octo filios habuisse memoratur: quia post sabbati ueterisque testamenti pręconium, euangelij

euangelij quoq; gratiā ac resurrectionis fidem, quæ per Christum esset uentura, prophetauit.

Abierunt autē tres filij eius maiores post Saul in prælium.

Doctores populi illius, quorū tres ordines suprà exposuimus, uel contra suæ carnis ac mentis illecebras accincti, uel pro erudiendis alijs soliciti, bellum semper spiritale gerebant.

Dauid autem erat minimus.

Duplici ratione dominus intelligēdus minimus inter fratres, in quibus octonarium numerū suppleret, id est eos, quibus in lege perfectis euangelij sacramenta cōmitteret, & tempore scilicet et humilitate: quia & postquam uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factū sub lege, ut eos qui sub lege erāt, redimeret. Et filius hominis nō uenit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionē pro multis. Nam & granū illud euangelici sinapis, quod ipse in agro suo credentium uidelicet cordibus seuit, minimū quidem est omnibus seminibus, dogmatum humilitate disciplinæ, sed spiritalis gratiæ feruore præcipuum.

Gal. 4

Math. 20

Tribus ergo maioribus secutis Saulem, abijt Dauid, & reuersus est à Saul, ut pasceret gregem suū in Bethlehem.

Iacob. 3

Quia in multis offendimus omnes, solus qui de sanctificatione conceptus est, ἀναμάρτητος, id est sine peccato, in carne potuit uiuere, deus rectè intelligitur: quia etiam doctoribus, quicq; in Iudæa certæ legis latoribus, prophetis, & psalmistis, sicut quidam interpretantur, pontificibus, scribis, & pharisæis, contra legem peccati repugnantem legi mentis suę spiritali agone desudantibus, solus conditor & redemptor noster immunis ab omni culparum pulsantiū conflictu redierit: qui insuper etiam gregē patris sui fidelem, larga pietate diuinitatis ęternę, quamuis humilis in carne mortali, paruulusq; refecit: quia enim mortalibus ueritate naturæ concordabat, sed ab eisdem in peccandi uirtute discrepabat: homines spiritalibus donis imbuens, sed inter eos uitia nulla committens. Rectè Dauid ad medendum Sauli psalmista producitur: sed expugnandis Philisteis quasi securus ab hoste reuertitur. Insuper & quasi pastor bonus, cæteris in procinctu belli positis, ipse liber à bello, Bethlehem suos mitissimos in pascua prouocat agnos.

Procedebat uerò Philisteus mane & uespere, et stabat xl. diebus.

Quadragenarius dierum numerus, quo Philisteus procedebat, & stabat contra Israël, omne tempus ecclesiæ, quo in hac uita dimicat, & euāgelij iuuante gratia, decalogum legis, inter antiqui hostis insidias implere conatur, exprimit, qui mane & uespere quotidie tentaturus procedit: quia singulorū quæ gerimus operū lucis uel initia contendit deprauare uel finem. Mane & uespere terret infirmos, quos uel aduersis uel prosperis debellare laborat: quod idem laborantis ecclesię tempus in ipso eius capite, cum esset in deserto quadraginta diebus, & tentaretur à satana, specialiter expressū est. Sed tentator astutus, qui primū Adam se uicisse diutius exultabat, à secūdo se uictū perpetuò dolet.

Dixit autem Isai ad Dauid filiū suum: Accipe fratribus tuis ephi polente & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei, has deferes ad tribunum.

Dicebat omnis fidelium Hebræorum populus ad dominū saluatorē de suo semine nasciturū, sedulo utique desiderio aduentū illius suspirans: Accipe obsecro ad reficiendum iuuandumq; in spiritali acie populū tuum Israël, qui sunt fratres tui: quia & ipse homo fieri, & ex eis secundum carnem nasci dignatus es: accipe, inquam, inter eorū castra quotidiano bello defessa corporalis apparens, perfectę humilitatis formam, legisq; custodiā,

cui nihil debes, ultroneus subire dignare. Polenta nanque spiritum contribulatũ, corque contritum & humiliatũ significat. Ephi mensura, quæ tres amphoras habet, uel ipsius domini saluatoris, uel uniuscuiusque electi spiritũ, animã & corpus digno humilitatis ritu perfecta atque adunata demõstrat. Quæ uidelicet humilitatis polenta, in domino propria potestate quantã ipse uoluit, ad nos instruẽdos apparuit. At uero in nobis omnibus non aliter quàm inferiori & superiori, hoc est timoris & spei potest mola confici. Decẽ quoque per Dauid panes allati, perficiendi decalogi pabulum, quod non à nobis ipsis, sed donantis munere habemus, aperta ratione demonstrant. Qui postque ipse sub lege factus est, nobis quoque portabilia legis onera fecit: sicut etiam sua humilitate indebita nos tantorũ gratia debitorũ, quæ nequaquam reddere ualebamus, humiles esse docebat. Sed ab eiusdẽ, inquit, decalogi lactea, ut ita dixerim, teneritudine, & quasi adhuc paruulis apta, ad spiritalis intelligentiæ robur, quo etiã magnos quosque & egregios cœlestis militiæ duces reficere ac confortare possit, conuerte. Tunc etenim manu fortis ac desiderabilis noster, post datos fratribus suis panes, & polentam, etiam formellas casei ad tribunũ detulit, quando post ostensum Iudæorũ magistratibus patientiæ & humilitatis exemplar, post legis & prophetarum non soluta, sed adimpleta mandata, etiam discipulis suis, quos familiarius instituendo rectores ecclesiæ præficiebat, aperuit sensum, ut intelligerent scripturas.

Et fratres tuos uisitabis si recte agãt, & cum quibus ordinati sunt disce.

Et per seipsum dominus in carne diligenter suos si recte agerẽt intendit. Atque ubicunque uel cum quibuscunque reperit, eos uisitare atque aduocare curauit, & per sua nũc quoque membra sedulus idipsum agere non cessat, cum bonos à malis discernens, his sua munera partit, illos di

mittit inanes. Quod Isai sicut cætera Dauid facere mandauit, quãdo fideles quique in Israël uel suis uel propheticis sermonibus dominũ citius uenire, ac mundum redimere flagitabant dicentes: Domine deus uirtutũ conuerte nunc, respice de cœlo, & uide, & uisita uineam istã, & dirige eam. & cætera talia. Psal. 79

Surrexit itaque Dauid mane, & cõmendauit gregẽ custodi, & onustus abijt, sicut præceperat ei Isai.

Inclinata legis umbra, ueritas de terra orta est: id est, dominus in carne, qui euangelij lumen mundo ministraret, apparuit: qui nonagintanouẽ oues electas non deseruit diuinitus in cœlo, etiã cum unam erroneam quæreret homo factus in mundo. Venit aũt plenus gratia & ueritate, & de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia: qualem eum uenturũ omniũ piorum uota sperabant, credebant, prædicebant, amabant. Ioan. 1

Et uenit ad locum Magala, & ad exercitum, qui egressus ad pugnam, uociferatus erat in certamine. Direxerat enim aciem Israël: sed & Philisthijm ex aduerso fuerãt præparati.

Apparens in carne dominus, & sanctos quosque pro fide certantes, & immundos spiritus inuenit fidei munimina destruere machinantes. Talis nato domino mundi status erat, talis usque ad huius seculi terminũ perdurat.

Derelinquens ergo Dauid uasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat si omnia recte agerent erga fratres suos.

Derelinquens dominus apud memoriam fidelium suorum cœlestia siue terrenæ generationis indicia, quæ mundo mox natus attulerat, ut & hæc inter eorum bonas quasi sarcinas uirtutũ diligenti custodia seruarentur: ipse ad præliandum mundi principem promptus festinare

nare non differt: sed & de suorum salute sollicitus, opera iustitiæ faciendo & docendo, quasi de fratribus suis palam sciscitatur, si eorum sibi recta opera, an adhuc corrigenda uideantur.

Cumq́ adhuc ille loqueretur eis, apparuit uir ille spurius ascẽdens, Goliath noĩe Philisteus de Geth, ex castris Philistinorũ: & loquẽte eo hęc eadẽ uerba, audiuit Dauid.

Loquente ad homines domino salua tore, & per sua uel acta uel dicta iustitiæ diligentius inquirentes, illorũ eis opera quasi rectè gesta placerent: apparuit hostis antiquus ex impiorũ pręcordijs ascendens, & per actiones linguasq́ eorum nefarias malitiæ suæ superbę contra electos, quod & hodie facit, uenena dira iaculans: neque illum maligni ulla fraus latuit, sicut nec terruit uirtus. Vnde aperte subiungitur:

Omnes autem Israëlitę cum uidissent uirum, fugerũt à facie eius, timentes eum ualde.

Rom. 3 Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Solus potuit dicere Christus: Ioan. 14 Venit enim princeps huius mundi, et in me non inuenit quicquã. Et ideo Dauid solus contemnit, & pro nihilo ducit superbiam Philistei, quem cæteri cuncti de dinant, fugiuntq́ pauentes.

Et dixit unusquispiam de Israël: Num uidisti uirum hunc qui ascendit? ad exprobrandum enim Israel ascendit.

Vnusquispiam de Israël, qui Dauid, an Philisteum uiderit interrogat: unitas eorum qui expectantes redemptionem Israël, clarescente iam miraculis natiuitate dominica, solicita mente quærebãt, utrũ idem dominus hostis illius antiqui, qui cunctis fidelibus exprobrare cõsueuit, aliquibus fuerit insidijs, an inter mortuos liber: nil per omnia morti, nil ei qui habebat mortis imperiũ, debuerit hosti: neq; enim facile mox omnibus patuit, quod dei filius, quod de sanctificatione conceptus, quod sine peccato natus fuerit, & in mundo uicturus.

Virũ ergo qui percusserit eum, ditabit rex diuitijs magnis, & filiã suam dabit ei, & domũ patris eius faciet absq́ tributo in Israël.

Virum, inquiunt, illum quia diaboli regnum deiecerit, confitetur omnis populus Israël, regali uidelicet sicut & sacer dotali ministerio præ cæteris gẽtibus insignis, possessorẽ omnium quę in cœlis, & quę in terra sunt diuitiarũ, id est totius mundi dominũ. Sed & ecclesiam primitiuam de sua nimirũ carne progenitam, eidem uiro præ cæteris eximio sponsæ fœdere coniungendã casto ac fideli con gaudet amore, necnõ & omnes electos eius à seruitute peccati soluendos, ac spiritus sancti libertate sublimãdos, fide nõ ficta testatur: siue enim patrem Christi domini, seu populum sanctorũ, ex quibus Christus secundum carnem, intelligere uolueris, eandem expositio finem ratam habebit: quia & una est domus omnium fideliũ, una eademq́ fide & spe & charitate uiuentiũ: & eadem ipsa domus est eius cui canitur: Et lętent omnes Psal. 5 qui sperant in te, in æternũ exultabunt, & inhabitabis in eis. Talis enim erat de Christo in carne uenturo fides antiquorum: talis & nostra de eo quem iam uenisse gratulamur.

Referebat autẽ ei populus eundem sermonẽ dicens: Hæc dabuntur uiro qui pcusserit eum. Quod cum audisset Heliab frater eius maior, iratus est contra Dauid, & ait: Quare uenisti?

Docente palàm domino, & eiectionẽ ruinamq́ principis mundi prædicente, populus quidem omnis, ut euangelista cõmemorat, suspensus erat audiens illũ: Luc. 19 sed inuidentes legisperiti, ac principes sacerdotũ, quomodo eius salutaria cœpta restinguerent, imò & ipsum perderent, inquirebant, superbiæ furorisq́ notan-

tes eum, quia autor sobrietatis humilitatisq; patebat.

Quare, inquit, uenisti, & quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto? Ego noui superbiā tuam, & nequitiā cordis tui: quia ut uideres prælium descendisti.

Succenseant licet Christo Iudæi, aduentusq; & incarnationis suæ pietatem ei blasphemantes exprobrent: nos debitas illi grates referamus, quod nos quærens in terra, relinquere dignatus est in cęlo beatissimas illas angelorū cohortes: quę quū multiplicibus spiritaliū agminū sint choris innumeræ, non tamen immeritò pauculæ oues appellantur, donec reducta quæ errauerat oue centesima, plena nobis adiunctis sui numeri perfectione lætentur. Gaudeamus quod inclinatis suis cœlis, in quibus pax & iustitia regnat, ut nostrum prælium uideret, sua sponte descēdit. Descendit enim ut hosti cōgrediens enormi, suis in prælio uincere, suos quibus uicerat sibi congaudentes in regno coronaret.

Audita sunt autē uerba quæ locutus est Dauid, & annunciata in conspectu Saul. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cuiusquā in eo. Ego seruus tuus uadā, & pugnabo aduersus Philisteum.

Credita sunt uerba quæ locutus est de regni uenturi præsumenda gloria Christus, & ad ipsos usq; Iudaici imperij principes fama uulgante delata. Qui cum & ipsi ex parte non pauca ad audiendū uerbum confluerēt, locutus est eis, ne deceptoris antiqui uirtute mox infirmanda, ne mox euacuāda fraude turbarenť, ne de generis humani iamq; affutura salutione diffiderent. Ego, inquit, qui ob hoc ipsum seruilem indui formā, ad maiora progrediēs opera uirtutū, expugnatorē mundi antiquū expugnabo diabolū.

Et ait Saul ad Dauid: Nō uales resistere Philisteo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es, hic aūt uir bellator ab adolescētia sua.

Trepidatio est infirmorū, uel etiā repugnantia superborū: Nunqd ualet iste diaboli uirtutem deprælιari? quod diuinitatis est solius: cum sit humana, imò & humili carne uestitus: aduersarius autē eius spiritali natura præpotens, insuper rebellio ex quo creatus est, contra creatorem, contra quoq; nostrū genus arma ferre didicerit. Ille enim homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit. Homicida Ioan. 8
uidelicet primo sui superbiendo, deinde & hominis seducendo: in quo geminato homicidio longius ab olim deserta ueritate cecidit, imò & usq; in finem seculi cadere peccata accumulando non omittit.

Dixitq; Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & ueniebat leo & ursus, tollebātq; arietem de medio gregis, & sequebar eos, & percutiebā eruebamq; de ore eorum. Et illi consurgebāt aduersum me, & apprehendebam mentū eorū, & suffocabam interficiebamq; eos: nam & leonē & ursum ego interfeci seruus tuus. Erit igiť & Philisteus hic incircūcisus quasi unus ex eis, qui ausus est maledicere exercitui dei uiuentis.

Confortat dominus infirmos in fide, cōuocat incredulos ad fidem, modestius exhortans, ut inter fragilia humanitatis suæ, qua dolores nostros susceperit, etiā diuinitatis, qua ipsos dolores sanare sufficiat, excelsa cognoscant. Ipse, inquit, nūc serui habitu deformis, uestræ salutis gratia, pascebam à seculo cœlestibus alimentis cunctorū corda fidelium, patris uidelicet mei gregem. Et ueniebat aliquis immundorū spirituū, uel ui præpotens uel astutus insidijs. Leo nanq; & ursus quis uterq; simul & uirtute præmineat, plus tamen fraudis ursus, plus habet leo fortitudinis: atq; ideo hic fraudulentiā, uiolentiam ille, uterq; nequitiā dæmoniorū figuraliter exprimit. Qui ueniebant, inquit,

quit, tollebantque decipiendo aliquē fortium ecclesiæ ducum, abstrahentes eum peccando de medio fraternæ societatis. At ego uel per angelos aut homines palàm contestando, uel per meipsum inuisibiliter compungendo, tales deuictis nequam spiritibus ad salutis iter reuocabam: contrà ipsi spiritus grauiter ferentes, animas fideliū à suis tenebris ereptas, ad lacerandū improbi blasphemandūque mei nominis cultum, suæ statim uesaniæ conuertêre furorem: quorū ego blasphemiam in lucem traducendo, ac manifestando per prophetas meos, totum penitus idololatriæ ritum redigebā ad nihilū: apprehendensque sapientes in astutia eorum, suffocabam ora nefandæ professionis, dicens: Quoniā omnes dij gentium dæmonia, dominus autē cœlos fecit. Et: Idola gentium argentū & aurum opera manuū hominū. Os habent, & non loquent, &c. Sed & per alium prophetā: Dij qui non fecerūt cœlos & terrā, pereant de terra, & de his quę sub cœlo sunt: nam & uirtutem omnem, & prudentiā prophanorū, quę per ipsos, seu per deceptos ab eis homines solet ostentari, potenter euacuabā ipse qui semper in diuinitate dei uirtus & sapientia permanēs, in humanitate ad tempus hominū saluti seruiturus apparui. Erit igit̃ & iste totius mali repertor & origo quasi unus ex satellitibus suis: hoc est suis capietur in laqueis: qui ausus est et quondam angelos in cœlo, & pôst in terra homines ad maledicendum prouocare conditori: sed & illos qui in fide sui perstitêre conditoris, iniuste semper maledictiōis exacerbare iaculis, quasi non uero deo seruiant adoratores cultoresque illius, de quo dicitur: Sicut enim pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio uitam habere in semetipso. Quod per gentiles, Iudæos, & hæreticos nunquā eis dicere cessabit.

Psal. 95
Psal. 113
Sap. 15
Ioan. 5

Dixit autem Saul ad Dauid: Et dominus tecum sit.

Annuit tandem domini cœptis Iudęorum populus in his qui ad fidem uenire potuerunt: agnitisque ueraciter eius duabus in una persona naturis, optarunt ut in hominis humilitate superbis diaboli telis occurrēs auxiliatrice diuinitate uictoriæ palmam obtineret.

Et induit Saul Dauid uestimētis suis, & imposuit galeā æreā super caput eius, & uestiuit eum lorica.

Adhibuit domino incarnato populus Iudęorū figuras obseruationū legalium, octauo eum die circūcidendo, tricesimo tertio dehinc ad templū ferendo, hostiā pro eo dando, sabbatū carnale docendo, & per singulos annos immolādi agni paschalis exempla prębendo, cæteraque huiusmodi quæ suo tēpore saluberrima, & spiritales in lege Iudaici populi pręceptores quasi caput, & ipsum populū quasi corpus Saulis cōtra omnia tela nequissimi ignea multū utiliter armabant.

Accinctus ergo Dauid gladio eius super ueste sua cœpit tentare si armatus posset incedere. Non enim habebat consuetudinē.

Gladius Saulis est lex, quæ per Moysen data est. Vestis Dauid, opus gratię & ueritatis, quę per Iesum Christū facta est. Accinctus ergo Dauid gladio Saulis sup ueste sua, cœpit tentare si armatus posset incedere. Nō enim, inquit, habebat consuetudinē. Obseruans ad tēpus saluator imperiū legis carnale, latente interim intrinsecus, nec adhuc in populos diuulgato munere gratiæ spiritalis, cœpit paulatim ostēdere, quia nō posset corpus eius, q̃d est ecclesia, legis oneratū cerimonijs ad certamen spiritale sufficere: maxime in his qui de gentibus ad fidem uocandi, nullum prorsus habebant consuetudinē grauiora legis edicta sufferendi. Denique apostolus Petrus eos qui mēbra Dauid aduersus agonem processura giganteū, Saulis arma uolebant aggrauare, contestatur & arguit dicens: Nunc ergo quid tentatis deū imponere iugum super ceruices discipulorū, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiā domini Iesu credimus saluari, quē admodum & illi.

Et depoſuit ea: & tulit baculum ſuũ, quē ſemp habebat in manib⁹.

Depoſuit dominus legis ſacramenta: quæ ut ſuo tempore bona probaret, ad modicum ſuſcipere dignatus, & poteſtatem iudicij ſui, qua cuncta ſemper regebat, libere etiam circa diſpoſitionem legis exercebat. Depoſuit arma Saulis, cũ ait:
Matth.12 Dominus eſt enim filius hominis etiã ſabbati. Tulit baculũ ſuum ſemper in manibus habitũ, quando erat docens eos ſicut poteſtatē habens, & non ſicut ſcribæ eorum & phariſæi. Induit arma Saulis ad prælĩu ſingulare uenturus, cum appropinquante ſuę certamine paſſionis diſcipulis ait: Deſiderio deſideraui &c. De po
Luc.22 ſuit eadem, cũ ſubiunxit: Dico enim uobis, quia ex hoc nõ manducabo illud, do nec impleatur in regno dei, &c. Quibus
Ibid. pari modo calicem quoque paſchæ legalis non amplius carnaliter obſeruandum prædixit. Tulit baculũ quem ſemper habebat in manibus, cum crucis ſuæ myſterio ad ſaluationē mũdi profuturo: Nam & ipſum poteſt baculi figuræ non inconuenienter aptari: cuius ſemper in poteſtate tempus modumq; habebat, diſcipulos imbuēs: Accepto pane gratias egit, & fregit et dedit eis dicens: Hoc eſt corpus &c.

Et elegit ſibi quinq; lapides limpidiſſimos de torrente, et miſit eos in peram paſtoralem, quam habebat ſecum, & fundam in manu tulit, & proceſſit aduerſus Philiſteũ.

Oſtenſa reprobatione pręcedētis mandati, propter infirmitatē eĩ & inutilitatem, magis ſe dñs eligere docuit ipſam legem, quæ quinq; libris ſcripta eſt, ſpiritaliter obſeruari, extrahendo eam de turbidis ſenſibus eorum, qui uelamen habentes ſuper cor, non poterant intendere in faciem Moyſi, atq; in liberas euangelicæ lucis auras eleuando. Quamobrē & eandem ſublimitate legis intelligentiæ ſpiritalem, ſpiritaliũ paſtorum quos ſecum familiarius habebat, præcordijs cõmittere curauit. Cui etiam allegorici, moralis & anagogici ſenſus quaſi triplici parte contextæ fundæ iuuamen adiunxit. Ac talibus cõpetēter armis indutus, debellandũ mũdi principē uictor futur⁹ aggreſſus eſt.

Cumq; inſpexiſſet Philiſteus, et uidiſſet Dauid, deſpexit eũ. Erat eĩ adoleſcēs rufus & pulcher aſpectu

Cumq; inſpexiſſet ſolertiſſime diabolus, & uidiſſet dei filium in mundo cõtraria ſibi facientē & docentem, quaſi aduerſus ſe procedentē, quia humilem deprehendit, ipſe nihil niſi ſuperbum ſapiens, deſpexit eum. Erat eĩ plenus nouę uirtutis & gratiæ, paſſionum ſanguine rubens, & pulcher actione magnalium.

Et dixit Philiſteus ad Dauid: Nunquid ego canis ſum, quod tu uenis ad me cum baculo?

Siue potentiã ſaluatoris, ſeu crucis intelligas lignum, ad eundem ſenſum reſpicit. Negat ſe enim ſuperbiſſimus hoſtis ſimilem cani, id eſt immundum opere, & infirmitate contemptibilē. Inſuper & omnes qui in mundi huius uitã tranſeunt, diris, inſanis, furioſis & latrantibus perſequentem, et lacerantem morſibus, negat patientia ſaluatoris, negat ſuperandũ potentia. At uero manu fortis ipſe cum crucis baculo ueniens, uideamus quid de occurrente aduerſario ſentiat. Dicit eĩ patri: Erue à framea animã meam, & de manu canis unicã meam. Sed & alibi mẽbra Pſal.21
eiuſdem aduerſarij canibus cõparanda ſignauit, cum ait: Non eſt bonũ ſumere panem filiorũ, et mittere canibus. Quorum Matth.15
tamē nõ paucos panē filiorũ miniſtrãdo, de canibus impudētiſſimis uel rabidis caſtiſſimas ac mitiſſimas conuertit in oues.

Et maledixit Philiſteus Dauid in dijs ſuis, dixitq; ad Dauid: Veni ad me, & dabo carnes tuas uolatilibus cœli & beſtijs terræ.

Maledicit deo uiuo & uero diabolus, cum deceptos à ſe ſpiritus, & ob hoc æternoigni damnatos atq; damnandos, mortalibus deos dare nõ timet: inſuper & ſpiritales eccleſię uiros uitæ carnalis arguēs, à ſuis poſſe deuinci in ſuorũ iactat docto

rum,

rum, quæ partim angelica natura cœlestes, partim sunt terrestri carne mortales, debere mēbra transferri. Maledicit & per hæreticos corpori ueri David in dijs suis, cum fictos de corde suo ac pessimo igni conflatos sensus, euāgelicæ ueritati præponere docet: qui etiā carnalia docētes, spiritaliū dicta uel acta præsumāt se posse conuincere. Talia magis gentilium superbis philosophis uel barbaris quibusdam, his enim uolucres cœli, ac bestiæ terræ, possunt decentissima significatiōe conferri, quàm ecclesiasticę eruditioni & humilitati congruere.

Dixit autē ad Philisteū David: Tu uenis ad me cum gladio & hasta & clypeo: ego autē uenio ad te in nomine domini exercituū.

Ostendit apte dominus & omnibus quos adiuuabat, & potestatibus quas debellabat, aëreis diabolū superbiæ solū ac fallaciæ armis, quibus uel sua praua defendat ac tuteē, uel ueritatis sensa perfringat, indutū: se aūt ipsum esse, de quo psal
Psal. 117 mista præcinuit: Benedictus qui uenit in nomine domini. Denicꝫ nō credentibus
Ioan. 5 quibusdā exprobrās, ait: Ego ueni in nomine patris mei, & nō suscepistis me.

Et dabit te dn̄s in manu mea, & percutiam te, & auferā caput tuū à te, & dabo cadauer castrorū Philistijm hodie uolatilibus cœli, &c.

Et diuinitatis, inquit, meæ uirtute superaberis, qui cō specta in me carnis uilitate superbus extolleris: & auferam te qui caput es omniū malorū, à cōiunctis tibi iniuste mēbris mortalibus: & dabo cadētia mēbra tua tuorūcꝫ satellitū, hoc est separatos à uobis, & humiliatos mea uirtute uel gratia homines, qui uestris misere decepti culturis adhæserāt: dabo, inquam, eos à meis instruēdos, meiscꝫ sociandos ministris: qui partim angelica natura cœlestes, partim sunt terrestri carne mortales: ut prædicato per totū orbē euāgelio, sciat omnis homo, quia unus et uerus est
Psal. 75 deus, qui nūc notus in Iudæa, & in Israël magnū nomē eius. Tunc catholica, id est uniuersali laude celebrabiē, à finibus terræ ad eum clamantiū ac dicentiū: Domi- Psal. 8
ne deus noster quā admirabile est nomen tuū in uniuersa terra. Nec cuiquā uideaē absurdū, quod carnis ima cęli uolatilia ac bestias terræ auidos, ad capiēdos per fidē prius carnales animas dixerimus significare doctores. Nā & ipse dn̄s apertissime leo de tribu Iuda, et ecclesia typice leæna uocatur, nec solum propter fortitudinē, sed & propter insinuandū solers sanctæ rapacitatis studiū. Dicit eñ patriarcha Iacob de domino: Catulus leonis Iuda, ad Gen. 49
prædam fili mi ascendisti. Dicit & ipse dominus de ecclesia ad Iob: Nunqd capies Iob. 38
leænæ prædā, & animā catulorū eius implebis? Sed & per quatuor animalia designaē saluator. Sicut per hoīem & uitulū incarnationis & imolationis humilitatēt ita etiā per leonē & aquilā fortitudinē uoluit ac sublimitatē suæ resurrectiōis, atcꝫ in cœlos ascensionis indicare. Qui etiā ad beatū Iob ipse de ecclesia loquiē, dicens: Nunqd ad pręceptū tuū eleuabiē aquila Iob. 39
& in arduis ponet nidum suū? Cuius ne altitudinē solum nidificandi uel uolandi, uel etiā perspicax intuēdi solis acumē, & nō uorandi quocꝫ unitatē typice cōmendatā putares, ad ultimū subiunxit: Et ubi fuerit cadauer, statim adest. Vbicūcꝫ aliquē à congruo uitæ statu cecidisse cōspexerit, hūc cōtinuo dictis corripiēdo mordacib⁹, in uiua sui corporis mēbra traijcere, et quasi à morte suscitatū catholicæ restituere festinus curat in uitā. De duobus exēplū dandū putauim⁹, ut qui hęc lege rit, etiā de cęteris uolatilib⁹ uel bestijs qd absq; scrupulo fidei sētire possit, nouerit.

Et manum suam misit in peram, tulitcꝫ unū lapidem, & funda iecit, & pcussit Philisteū in fronte, &c.

Peram pastoralē diximus suprà corda esse pastorū, Christi nimirum lateri familiarius adhærentiū. Cur non ergo magis ipsius summi ac singulariter boni pastoris conscientia, uel anima, pastoralis pera uociteturē quæ quincꝫ lapides limpidissimos, sed ad hostem prosternendum fortissimos continet: quia purissimā diuinā

legis scientiam, qua omnis error debelletur: cuius & in lapide expressa plenitudo, & in quinque libris est latitudo diffusa, solus perfecte nosse et implere potuit Christus. In quam profecto peram manũ mittens, unum de quinque quos ibi miserat lapidibus tulit, cum opus loquendi de arca sacri pectoris armãs unum de quinque libris Moysi, quorũ omnium autor atque adimpletor existebat, hoc est Deuteronomiũ in testimonium sibi ad repellenda hostis antiqui tentamẽta suscepit. Sed & nos sacris literis instructos, eiusdem hostis insidias unitate fidei & charitatis uincere docuit. Et bene funda iecit: quia spiritali sensu scripturarũ, quem triplicem supra ostendimus, hostis superbiã fregit: spiritalis etiã nobis intellectus cõtra eundem arma donauit. Et bene in fronte percussit Philisteũ: quia & ipsa suæ præsumptionis audacia diabolum strauit: ex ipso suæ professionis ostentatu, peruersorũ dogmatũ cultores stultos esse patefecit. Sicut enim manus fortitudinẽ operationis, ita frons agnitionẽ professionis indicat. Quisquis igitur in fronte feriri timet, signo salutiferæ crucis ipsum frontem armet, dicens cum apostolo: Mihi aũt absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Denique Dauid ipse, quia dicere nouerat: Signatum est super nos lumen uultus tui domine: opertã quidẽ callide iactantiæ loquacis, sed supernæ gratiæ lumine minime signatã, Philistei frontẽ deiecit. Et apte infixus lapis in frõte eius asseritur: quia diuini uerbi sententiã diabolus, quam uel in se uel in suis sequacibus à Christo saluatore eius'ue membris excipit, nunquã omnino liberandus excutiet, sed & execrabilẽ luet damnatus sine fine gehennam. Cui simile est quod Esaias irreuocabilem eius damnationem testaẽ, dicens: Et erit transitus uirgæ fundatus, quam requiescere faciet dominus deus super eum: hoc est, neque in æternũ saluandus eximetur tormentis, neque per tẽpora uariantia inter pœnas discurret: & requiem nostro uerberãtiæ more, qui uirgã uel scoticam dorso uapulantis creberrime ad punctũ subleuãdo tollimus, ut iterũ ferire queamus, sed absque ullius intercapedine quietis, pperua subactus ultione gemebit. Hoc cõtra eos, qui propter Esaiæ testimoniũ, quo de impijs scribens, ait: Et claudentur ibi in carcerẽ, & post dies multos uisitabũtur: diabolo & angelis eius, omnibusque reprobis, quauis post longa & innumera seculorũ uolumina remissionẽ tantorũ criminũ & uitã cum domino promittunt æternã, contra ipsius domini & iudicis sententiã, qui se in examinis ultimi discrimine dicturum esse predixit: Discedite à me maledicti in ignem æternũ. Percussus autem lapide cecidit in terram gigas: quia pulsatus dei uerbo diabolicus error, nequaquam celsus, ut multo ante tẽpore iactabat, et cęlestis, sed terrenus fuisse innotuit & infimus.

(Margin notes: Gal. 6; Psal. 4; Esa. 30; Esa. 24; Matth. 25)

Cumque gladium nõ haberet in manu Dauid, cucurrit & stetit super Philisteũ, & tulit gladiũ eius, & eduxit de uagina sua, & interfecit eum, præciditque caput eius.

Cum neminem haberet dominus sui uerbi ministrũ, per quem diaboli superbiam docendo perfringeret, nisi quem prius ipse diabolo uictor eripuisset: omnes enim natura filij iræ: omnes in iniquitatibus concepti, & in delictis sunt à matre generati: superuenit inopinatus, & aduersariũ male diu fortem, quasi fortior exuperans, uniuersa arma eius, in quibus confidebat, abstulit, ut per quos hostis ante quasi per arma sua miserorũ animas trucidabat, per eos postmodum saluator in arma iustitiæ cõmutatos, caput iniquitatis suo pręcidat à corpore, hoc est cõuersos ad fidem peccatores anathematizare satanã, & operibus eius ac pompis omnibus abrenunciare compellat. Et recte gladium quo Philisteum interficeret, primo manu tulisse Dauid, ac de uagina sua eduxisse narratur: quia magnum quenque imperij diabolici strenuum, quem propugnatorẽ primo dominus suę uisitatione pietatis suscipiens, de obscuris errorũ latebris in lucem gratiæ

(Margin notes: Eph. 2; Psal. 50)

tiæ liberantis extrahit: ac sic per eum etiā cęteros corripi pariter concedit & corrigi. Sed & nos quū hęreticorū uesaniæ disputando occurrentes, nō alijs quàm his quæ ipsi ad nos reducēdos proposuerāt, uel argumentationū probamentis, uel testimonijs scripturarū cōuincimus, eos fabricatores mendacij, & cultores esse peruersorū dogmatū: gigantis profectò proteruiam suo ense deijcimus.

Videntes autē Philistijm quod mortuus esset fortissimus eorū, fugerunt. Et consurgentes uiri Israël & Iuda uociferati sunt, & persecuti sunt Philisteos usque dum uenirent in uallem, & usque ad portas Accaron, &c.

Videntes immundi spiritus quod incarnatione & passione dominica uictus & prostratus esset fortissimus eorū, fugerunt à cordibus credentiū. Et consurgentes fortes quiq; in ecclesia de circūcisione & pręputio congregati, leuauerunt terribilem malignis uocem diuinæ prædicationis & laudis, persecutiq; sunt eos usq; dum se humiliandos à Christo, & quasi in ualle deiectione submergendos agnoscerent, qui prius in monte superbię contra illum se castra posuisse iactabant: repeterentq; profugi corda, quæ pridem male inhabitando omni prorsus spoliabant fruge pietatis & fidei. Portas nanq; accaron, id est sterilitatis, Philistijm fugientes adeūt, cum maligni spiritus à fidelium mēte repulsi, ad doctores se denuò referunt. Vanitatis & mendacij ipsius ciuitatis mœnia subintrant, cum etiā uulgus imperitū ad augmentū operis infructuosi & incendio digni coartant. Sed & Geth usque, id est torcular perueniunt, cū ad bonos quosq; iniqua persecutione torquendos, deceptorū corda protrahunt. Quæ cuncta eodem ordine etiam de peruersis possunt hominibus accipi.

Et reuertentes filij Israël, postquam persecuti fuerāt Philisteos, inuaserunt castra eorum.

Recti ordinis est, ut doctores ueritatis prius ab auditorū pręcordijs omnem spiritum immundum exufflando & catechizando abigant, & sic eos qui fuerant castra dęmonū, sed facti iam possessio spiritalis Israël, societati fortis sanctorū mysterijs salutaribus imbuēdo aggregent.

Assumens autem Dauid caput Philistei, attulit illud in Hierusalē, arma uero eius posuit in tabernaculo suo.

Iuxta literam quidem puto sentiendum, quod caput tam fortis aduersarij detruncatum, nō aliam ob causam Dauid in Hierusalem urbem rebellem, & Iebuseis adhuc ciuibus inhabitatā afferre curauerit, quàm ad terrendos eos qui inexpugnabili murorū firmitate uel altitudine fidentes, à nullo se superandos præsumebāt. Deniq; in eius expugnatione, quæ per ipsum Dauid facta est, legimus in tantā eos cōscendisse superbiā, ut dicerēt: Et si nō alios quàm cæcos & claudos, qui in ciuitate forte reperire possent in propugnaculis sisterent, ipsi ad conseruandam eam & numero & uirtute sufficerent. Suspendit ergo contra ciuitatem aduersariū caput gigantis uicti puer triumphator, ut se quoq; ciues licet immanes, ab eodem uinci posse non discrederent. Iuxta uero allegorię leges dicendū, quod uictoriam de antiquo hoste susceptam per apostolos pręedicantes, & miracula faciētes, perfidis adhuc gentibus dominus festinarit ostendere, ut huius eas signo uictoriæ ad perficienda uitæ & ueritatis sacramēta pariter & dogmata conuerteret, cuius etiam arma in suo tabernaculo posuit: quia sanctæ ecclesiæ & homines diabolo ereptos sociauit, & eius insidias, nam & ipsæ possunt in armis intelligi, patefecit. Nulli enim dubium, quin tabernaculū Dauid, Christi domū, quæ est fidelium ecclesia, monstret.

Ionathan & Dauid ineunt fœdus: & occurrentes reuerso exercitui mulieres, quia Dauid in laudando Sauli præferunt, perennis ei odij liuorisq; fomitē ereant. Deniq; inuasus spiritu malo Saul nititur eum percutere: sed quia nequit, remotum à se facit tribunū super mille uiros. Cap. III


O aūt tempore quo uiderat Saul Dauid egredientē cōtra Philisteū, ait ad Abner principē militiæ: De qua stirpe descēdit hic adolescens Abner?

Hæc lectio figuratæ designat uictoriā Christi, qua diabolū superauit, deuotos quosque & humiles debitę seruitutis honorasse seruitijs: at uero contumaces ac superbos gloriosis eiusdē inuidisse triumphis: nec tamen raptis licet ad rebellandum impietatis armis, supernæ gratiæ quin per mundum clarescat, potuisse resistere. Quæritur autem quomodo Saul ignorās stirpem Dauid requirat, sui tanto tempore ministri, pariter exorcistæ & armigeri. Et uolunt quidā mentē eius à malo quo agitabaē spiritu, ab agnoscendo interdū, quamuis noto homine, præpeditā: nō intuētes, quia nec ipse Abner tantæ serietatis & prudentiæ uir, eius se progeniem nosse testetur: sequitur eñ: Dixitq; Abner: Viuit anima tua Rex si noui. Vnde uidetur credibilius eum nō solos illos dies quadraginta quibus in ualle Therebinthi est contra Philisteos pugnatū, abfuisse à latere Saulis, uerū tanto antè temporis spacio ad pascendas sui patris oues fuisse reuersum, quanto sicut pubescentiū ætas solet, contingere posse ut mutato inter crementa cæterorum artuum etiam ipso frontispicio, nō facile & citò cognosceretur ab eis, quibus pridem notus existeret. Sed quicquid causę illud erat, nos trāsmissa historię radice, ad carpendam allegoriæ spiritalis odorifera poma scandamus. Egrediente contra Philisteū Dauid, quærit de genere eius Saul: sed quia ab ipso non quærit, quod quęrit discere nequit: percusso Philisteo quærit ab ipso, & audit.

Filius serui tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

Prædicante ante passionem domino, & sanante omnes oppressos à diabolo, quod est cōtra Philisteum egredi, crucis baculo & scripturarum quæ de eo erant adimpletione sternendū: quærebant inter se nonnulli ex Iudæis, quis ipse esset, Helias an Hieremias, an baptista, an alius quis prophetarū eximius. Sed quod necessarium quærebant, scire nequiuerant, eo quod ad fidem ueniendo ab ipso quærere nescirent. At post passionis, resurrectionis, ascēsionisq; eius triumphū prędicantibus apostolis, multi credentes ex eis ueraciter eum Christum cognouerunt, de Bethlehem Iuda & radice Iesse iuxta uaticinia prophetarum egressum, principis mundi regnum inuicta uirtute uicisse: quod est manu fortem iuuenem gigantis occisi caput habuisse in manu.

Et factū est cum complesset loqui ad Dauid Saul, anima Ionathan colligata est animæ Dauid: & dilexit eum Ionathan quasi animam suam. Tulitq; eum Saul in die illa, & nō concessit ei ut reuerteretur in domum patris sui. XVIII

Cum per apostolos saluator Iudæam munera prædicando suæ incarnationis implesset, multi quidē audito uerbo crediderūt. Sed perfectiores quiq; in his spiritali gratia redundātes, quod ut sæpe dictum est, Ionathan uocabulo designaē, tanta ei dilectione colligati sunt, ut etiam animam suam pro eo dare non dubitarent. Porrò alij nō pauci, & maxime qui terreni principatus siue abiecto seu desiderato culmine gaudebāt, minore quidem feruore amoris, sed eadē fidei agnitione præditi susceperunt: eius & ipsi sacramento pro certo credentes & confitentes, nequaq̄ eum patrū ex quibus carnem suscepit meritis, quāuis multū sublimibus, ęquandū, sed sequendū Apostoli sententiā qua dicit: Quorū patres, & ex quibus Christus secūdum carnē, qui est super omnia benedictus in secula. Rom. 9

Inierunt autem Ionathan & Dauid fœdus. Diligebat eñ eum quasi animā suam. Nam expoliauit se Ionathan tunica qua erat uestitus, & dedit eam Dauid, & reliqua uestimenta

stimenta usque ad gladium & arcum suum, & usque ad baltheum.

Inierunt Christus & ecclesia foedus mutuę charitatis & pacis. Diligebat enim eum ecclesia in membris suis perfectioribus, ita ut mori esset parata pro illo: iustum rata pro eo corpus se simul & animam dare; qui pro sua redemptione, cum esset deus uerus ex deo uero, humanam carnem in- [Ioan. 1] duere sit dignatus & animam. Nam & uer- [Psal. 53] bum caro factum est, & dominus susceptor est animæ meæ. Denique expoliauit se in martyribus carne, qua erat uestitus, & dedit eam Christi obsequijs: necnon & aliud, quicquid habebat ingenij, uirtutis & operum, eius uoluntati deuota impendit, usque ad acumen peritiamque dicendi, & usque ad industriam, argumenta fide & ratione ueracia contra male sapientium uersutias emittendi, & usque ad gloriam castitatis et immaculati pudoris pro eius amore seruandum.

Egrediebatur quoque Dauid ad omnia quęcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: posuitque eum Saul super uiros belli.

Siue credere Christo populus Iudæorum seu contradicere mallet, siue eum regem facere, seu cruci affigere, prudenter se coæterna patris sapientia semper agebat, & pios potenter munerando, & patienter impios tolerando. Posuitque eum populus idem super uiros belli spiritalis, in quibusdam uidelicet credendo & confitendo, quia ipse sit solus, qui pro salute animæ dimicantes, ut uincere possint, adiuuet. In alijs uero, quia reus sit mortis exclamando, qua tandem morte ad uotum impiorum suscepta, cum mortis autorem superasset, nobis quoque belligerandi cum eo pariter et triumphandi condonauit exemplum.

Et acceptus erat in oculis uniuersi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul.

Acceptus erat dominus uniuersis, illos oculos habentibus, de quibus ipse loqui- [Matth. 13] tur: Beati oculi, qui uident quæ uos uidetis. Maximeque in corde mundo apostolorum, qui speciali prouidentia Iudæorum saluti iussi sunt prædicando famulari. Quibuscunque enim acceptus non erat dominus, non æstimandi sunt tales oculos habuisse apertos: sed esse de quibus dicitur: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. [Matth. 15]

Porrò cum reuerteretur percusso Philisteo Dauid, egressæ sunt mulieres de uniuersis urbibus Israël, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lętitiæ & in sistris: & cecinebant mulieres ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid x. millia.

Cum reuerteretur uicto per suam passionem antiquo hoste dominus, & in gloria resurrectionis suis appareret electis: diffamata per Iudæam huius triumphi gloria, egressæ sunt animæ quæque humiles, & proprię fragilitatis consciæ de uniuersis urbibus Israël, gaudentes in Christo, quem autorem uitæ, & mortis cognouere uictorem: ac per multas ecclesias, quę unam catholicam faciunt, eum concordi laudatione celebrantes, in diuersis ab uno eodemque spiritu datis uirtutum charismatibus, quæ congruis deuotæ humilitatis obsequijs domino suo membra mancipantes, alacri ante omnia fide, quasi triumphali carmine declarant, quia legis quidem institutio opera iustitię iubendo, non paruam de hostili exercitu stragem dederit, non paucas eidem animarum prædas eripuerit: sed incomparabili uirtute Christi gratia uitæ coelestis denarium tribuendo, ipsas etiam portas mortis uictor diruerit: ita ut suos percepta uitæ æternitate morti insultaturos, ac dicturos asseueret: Vbi est mors contentio tua? ubi est [1. Cor. 15] mors stimulus tuus? Et notandum quod non uniuersæ mulieres Israël, sed de uniuersis urbibus Israël egressæ sunt mulieres. Non enim omnium est fides, sed de omnibus tamen personis, conditionibus, locis & ætatibus, qui fidem suscipiunt, eliguntur ab eo qui dixit: Si exaltatus fuero [Ioan. 12]

à terra, omnia traham ad me. Neq; ibi dixit omēs, sed omnia: ut significaret ex omni genere hominū futuros esse credentes. Notandum etiam, quod Sauli quidē occurrisse mulieres, sed in laudes Dauid uocem extulisse dicunt: quia pie credentium Christo animæ palàm legis æmulatori populo quid de umbra legis ipsius, quid de euangelica luce esset sentiendū, dicebant: quatenus hunc quoq; prædicando ad utā gratiæ & ueritatis accirent. Possumus & hoc dicere, q̄d reuerso ad cœlos cū carne immortali domino Christo, egressę obuiam angelicę cohortes de uniuersis, quæcunq; & qualescunq; illæ sunt, supernorū agminum sedibus, & uictorem hostis, ac uitæ nobis largitorē socia debita laudis exultatiōe susceperint.

Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius iste sermo, dixitq;: Dederunt Dauid decē millia, & mihi dederunt mille: Quid ei superest nisi solum regnum?

Iratus autem populus qui in lege gloriabat aduersus gratiæ præcones, & displicuit ei sermo, qui euāgelio coruscante finem legalibus umbris imponebat: dixitq; fremens aduersus dominum, et aduersus Christum eius: En huius doctrinæ sequaces asseuerant, me quidē Mosaicæ legis iussa facientē umbris figurisq; seruire: Iesum uero suum ueritatis & uitæ mundo lumen attulisse: mihi per legē bona terrę, quę diuturna esse nequeant, promissa: illum per euāgelij sui gratiam æterna suis fidelibus cœlestis regni gaudia donare. Omnibus ergo certatim neglecto altaris & hostiarū ritu, ad dogmatis huius audientiam cōfluentibus, quid ei superest, nisi solum quod non etiā mihi regni culmen ademit? eo quod Christiani, etsi numero nos superantes, noua sint omnes, & incognita nobis humilitate ac paupertate deiecti.

Nō rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid in die illa & deinceps.

Non recto sensu accipiebat populus Iudæorum uerba euangelij, ex eo tempore quo inuidiæ facibus accēsus eius doctores uel auditores cœpit odio habere, timēdo uidelicet, ne gloria suæ legis subtracta, illius magis per orbē fama fidesq; regnaret.

Post diem autem alteram inuasit spiritus dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suę. Dauid autem psallebat manu sua, sicut solebat per singulos dies.

Crescente paulatim luce fidelium, Iudæorum creuit & insania cæcitasq; perfidorū, qui medio synagogæ suæ aduersus dominum spiritu immundo commoti, prophetiæ uerba, quæ non intellexere, uesano ore decantarent. Dominus autem ad sedandam eorum mitigandamq; malitiam, patientiæ passionisq; suæ per apostolos quotidiana instātia replicabat exemplū. Psallebat enim eis manu sua, cum per eximium sui corporis operariū dicebat: Certissime ergo sciat omnis domus *Act. 2* Israel, quia & dominū eum & Christum deus fecit hunc Iesum, quem uos crucifixistis.

Tenebatq; Saul lanceam, & misit eam, putans quod cōfigere posset Dauid cum pariete.

Tenebat populus Iudæorū regni potestatem, & exercuit eam cōtra dominū saluatorem: putans quod fidem eius & gloriam posset persequendo extinguere, instar mortaliū cæterorum, quorum sæpe laus & memoria amor siue odium cum ipsa solet uita deficere. Cōtra quos ipse patrem precatur in psalmis: Ne effi *Psal. 14* ciatur similis descendentibus in lacum. Quātum enim Dauid parietem, homo lapidem uiuens, sentiens & discernens, natura, uita, sensu & ratione carentē antecellit, tantum mediator dei & hominū homo Christus Iesus puris hominibus, quāuis sanctissimis, differt. Qui quidē et ipse locis cōgruis lapidis uocabulo figuratur, nō tamen cuiuslibet in pariete, iuxta eos quibus dicitur: Et uos tanq; lapides *1. Pet. 2* uiui superædificamini. Sed lapidis summi, angu-

mi angularis, electi, preciosi, in fundamē to fundati: qui totū ecclesię surgentis ędificiū portans, simul & protegens, circūcisioni præputiū unanima pace cōiungat. Nā & ita potest nō incōpetēter intelligi, putasse Saul quod configere posset Dauid cum pariete: putasse Iudæos Christi se nomen & memoriam tollere posse, & eradere de terra uiuentiū, si prędicatores resurrectiōis eius apostolos, qui sunt proxima illi portio, domus eius, id est ecclesiæ, uel occidendo à se uel fugando repellerent. Sed nō Dauid configi cū pariete, non Christi gloria minui, non ipsis quis multū nitētibus, impijs potuit assimilari descēdentibus in lacū, hoc est sepulchro cōditis, neq; ante diē iudicij resuscitādis.

Et declinauit Dauid à facie eius secundo.

Et fugit Christus à corde impiorū, qui nunquā pia pectora quin in eis requiescat deserit. Sed nō frustra additur secundo. Primo enim Dauid abijt, & reuersus ad Saul, uenturo in prælium contra Philistijm, quô tamen postmodū adueniens, quē cuncti diu nequiuere, solus citò prostrauit inimicū: & nunc secundo declinauit à facie eius se interficere nitentis, congruit mysticus sensus. Primo nanq;, sicut & suprà expositū est, certantibus contra uitia cunctis mortalibus, apparens in carne dominus, liberā ab hoc conflictu uitā gerebat in mūdo: sed & diu frustra laborantes eosdē mortales mira superueniēs suæ gratiæ uisitatiōe adiuuit. Verū quod non sine dolore cōmemorandū est, non sine gemitu castigandū, multi suū à se uiuificatorē ac protectorē, dicta eius asper nando & præuaricādo repellunt: & qd fecisse Iudæos non credendo arguimus, ipsi credentes male uiuendo facere non timemus. Declinat autem Dauid inuitus à facie eius secundo, ut non eum citharizans ab hoste liberet: à quo prius sponte redijt, ut non cum eo contra hostem pugnaret: cum exigentibus nostris meritis saluator omnipotens, lucē nobis suæ cognitionis abscondit, suæ defensionis gratiam tollit, ut nō nos quotidiano suæ cru cis auxilio ab hostiū tutetur insidijs, qui pro nostra salute carnē suscipere dignatus est, ut nobis cōfligere posset fragilē, ut nobis uincere sanctā. Deus igit' cum hominibus cōuersatus, primo in hoc ab eorum consortio recessit, ut non cum eis aduersus legem peccati, quæ ei in nullo repugnabat, certaret. Secundo & in hoc non omnium, sed superbientiū consortia declinauit, ut non eis sua munera crederet: superbis enim resistit, humilibus autem dat gratiam. 1. Pet. 5

Et timuit Saul Dauid, eo quod dn̄s esset cum eo, & à se recessisset.

Timuit populus Iudæorū ecclesiam Christi, eo quod se derelicto gratiā in ea diuinæ uirtutis aspiceret. Scriptū est em̄: Multa quoq; prodigia & signa per apostolos fiebant in Hierusalē, & metus erat magnus in uniuersis. Omnes enim qui credebant, erant pariter, & habebant omnia cōmunia: quæ & ipsa societas mutuæ dilectionis, indiciū est præsentis gratiæ cœlestis. Et alibi: Per manus autē apostolorū fiebant signa & prodigia multa in plebe, & erant unanimiter omnes in porticu Salomonis: cæterorū autem nemo audebat se coniungere illis, sed magnificat eos populus. Act. 2 Act. 5

Amouit ergo eum Saul à se, & fecit eū tribunū super mille uiros.

Quomodo quinquagenarij uocātur qui quinquaginta militibus præsunt, & centuriones qui centum: sic appellantur græce chiliarchi, qui in capite sunt mille militū, quos latina consuetudo ab eo qd prę sint tribui, magis tribunos quàm millenarios dicere gaudet. Amouerūt ergo Christū à se, spreta eius fide Iudęi, & fecerunt eum credentibus amplius spiritalis militiæ ducatū præbere. Illorū enim delicto salus gentibus. Maxime aūt regnat super eos dominus, qui stabiles & imobiles, abundantes in opere domini semper sciunt, quod labor eorum non est inanis domino. Quorū quadratā quandam, ut ita dicam, conuersationē, & nulli obnoxiam lapsui millenarius numerus, qui est Rom. 11

denarius quadratus solidus ostēdit. Denario quippe perfectio, uel operis solet indicari, uel prçmij. Sed ut hæc eadē perfectio latitudinē fraternæ dilectionis augescat, decem decies ducito, ut ad centū ualeas peruenire. Quç uidelicet summa iuxta arithmeticā rationē æqualibus est quadra lateribꝰ, sed adhuc plana, & ideo proximorū dilectioni, quos in terra uidemus, per figurā accōmoda. Vt autē ipsa fraterni amoris quadratura, diuini etiam amoris altitudine solidetꝰ, singulas centenarij numeri particulas per decem accumula, ut ad millenariū ascendere queas: sicq; fit ut denariū non solū quadriformi firmitate æqualē, sed & solidū cōplendo pfecto intelligas: q̄a talis numerus eorū quibus Christus prçsit, & altitudini stabilissimæ, & altissimæ stabilitati cōueniat. Quocunq; enim uerteris quadratū, solidum stabit: quicquid iustis occurrit, stabiles eos prorsus & immobiles probat.

Omnis autē Israël & Iuda diligebat Dauid. Ipse enim egrediebatur & ingrediebatꝰ ante eos.

Omnes qui credidere de Iudçis ac gentibus, diligebant & diligunt & dilecturi sunt Christū. Ipse enim egrediebatur in carne apparendo, ingrediebatur ad patrem reuertēdo: ante eos aūt, ut & recte cōuersandi foris adhuc remanētibus, & beate regnādi intrātibus spem formāq; tribueret. Egreditꝰ & hodie ante nos, cū pugnantes in terris auxiliando protegit. Ingreditꝰ aūt, cum finito certamine coronandos æternā perducit ad uitā. Admonendū sanè putauimus lectorē, nō eundem semper allegoricæ cōpletionis, quē historicę prçfiguratiōis ordinē posse seruari. Verbi gratia: Primo tunica nudatꝰ, atq; in cisternā missus Ioseph, ac postea Iuda docēte uenditꝰ: primo Iuda agente uenditū, ac post indumēto corporis spoliatū, sepultūq; significat Christū. Quod propheticis non solū in factis, sed & in dictis fieri cōsueuit. Primo eñ dixit Esaias:
Esa. 11 In die illa radix Iesse, qui stat in signū populorū, ipsum gentes deprecabūtur. Ac deinde subiunxit: Et erit sepulchrū eius gloriosum. Cum cunctis fidelibus pateat prius dño à mortuis resurgēte sepulchrū eius glorificatū, ac postmodum apostolis signū crucis eius exaltātibus in populos factum, ut ipsum gentes deprecarentur. Ibid.
Quod scripturarū periti ἀνακεφαλαίωσιν græce, id est recapitulationē uocare consueuerūt. Admonendū & hoc, quod nō una eademq; persona, unā semper eandemq; portionē personæ siue rei, quam demōstrat, insinuet. Verbi gratia: Dauid Christū significat, sed aliquādo in seipso, aliquādo in sanctis eius prædicatoribus, aliquādo in cęteris fidelibus, aliquādo in septies cadentibus iustis, sed pœnitendo resurgētibus: quos uniuersos quasi multa eiusdē corporis membra uniformi capiti constat adhærere Christo. Item Saul populū Iudçorū figurate denūcians, aliquando regnantē, aliquādo recte docentem, aliquādo Christo credentē, aliquando Christi iussa negligentem, aliquando Christo inuidentē, atq; eum persequentem, aliquando fidelibus suis minas, insidias, cædes, & mortes inferentē eiusdem partem præmonstrat. Item Goliath, qui diaboli typum gestat, modo hunc in ipso omniū impiorū capite, modo in mēbris eius, paganis uidelicet, perfidis Iudæis, hæreticis, & falsis fratribus exprimit. Ex quibus tamē membris saluator pessimo capiti excisa salubriter nōnulla sua membra facere dignatus est. Quç cuncta exemplis probare maioris est operis, quàm huic loco conueniat.

Maiorem Saul filiam, quam Dauid promiserat, Adrieli dans, minorē dat illi, & hanc præputijs Philistijm desponsatam. Cap. IIII


Dixit aūt Saul ad Dauid: Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi uxorem, &c. usq; ad id q̄d scriptū est: Factusq; est Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

Hæc lectio figurate designat, maiore licet parte synagogæ pharisæos, minore Christū diligente, cōmotos inuidia proceres,

ceres, regni illius quæsisse causam, qua traderent illum principatui & potestati præsidis. At ipsum multis & ex eorundē gentiliū numero ad fidem uocatis, nolentibus licet Iudæorū primatibus, ecclesiā sibi de Iudæa nuptijs copulare cœlestibus.

Dixit ergo Saul ad Dauid: Ecce filia mea Merob, ipsam dabo tibi uxorē: tantūmodo esto uir fortis, & prælïare bella dñi. Saul aūt reputabat dicens: Non sit manus mea in eo, sed sit super illū manus Philistinorū.

Suprà ubi Saul per unctionem sancti chrismatis et regni gubernaculū, Christi typum tenet, duas filias Saulis intelleximus plebes, quæ Christi fide & dilectiōe ad salutē progenitæ gemina, id est corporis & mentis sint castigatione perfectæ: uel certe maiorem synagogā, minorem designare ecclesiam. Hoc autē loco, quia mutato rerū circūstantiū ordine, Dauid quidem Christū dominū, Saul autē inuidentem ei, & populū designat Iudæorū. Recte maior filia, quæ Dauid promissa, non autē reddita est, illā populi eiusdem partem significat, quę numero & potentia maior, quasi iungenda manu forti, & desiderabili sponso, ꝓmissa est: cum ipsius partis præcessores, id est scribæ, sacerdotes, pharisæi, & seniores plebis ad eius audientiā confluerent, eum magistrū bonum uocarent: nec solum, sed & quasi magistrū singulariter doctū, siue discendi, seu tentandi gratia frequēti quæstiōe pulsarent. Non aūt illi, sed alteri data est: cū ijdem doctores rabbi ab hominibus uocari quærētes, ad se audiendos potius quos potuere cogebant. Minor aūt filia, quæ diligēdo Dauid dari promeruit, illa est nimirū Iudaicæ portio plebis, quæ & paucitate & cōtemptu abiectior, dominum saluatorē, ꝙ scribas & legisperitos sequi, diligere, & audire maluit: audiens ab illo: Noli timere pusillus grex, quia cōplacuit patri uestro dare uobis regnū. Luc.12 Dixerūt igitur pharisæi & cæteri principes Iudæorū Christo: Ecce maiorē subditæ nobis synagogę partem tibi ad docendum credimus: tantūmodo uide ut fortis animo existens, prælieris uerbo pro libertate populi, cui legem dei seruare, & illi soli seruire pręceptū est. Scimus enim quia uerax es, & nō curas quenquā: nec enim uides personā hominis, sed in ueritate uiā domini doces: Licet dari tributū Cęsari, an non dabimus? Hæc autē dicebant prę̄sentibus Herodis ministris: ut si tributū dari uetaret, illis eū punientibus ipsi à morte eius uiderent immunes. Matth.22 Mar.12

Ait autē Dauid ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est uita mea, aut cognatio patris mei in Israël, ut fiam gener regis?

Non se fatetur indignū qui fiat gener regis, sed eidem regi cognoscendū recordandumq; proponit, quis ipse sit, quæ uita eius, quæ cognatio patris eius in Israel: atq; hinc conijciendū si eius sit dignus accipere filiam. Ipse autē est manu fortis actu, & desiderabilis aspectu: uita illius, oues patris sui pascere, & pro harū cura leonibus ursisq; perimendis occurrere: sed & pro gentis suę salute cōtra armatū ære & ferro gigantē egrediendo animā suā periculo dare. Cognatio patris eius in Israel, illa cui idem Israel benedicens, ait inter cętera: Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femoribus eius, donec ueniat qui mittendus est. Gen.49 Quod eodē ordine potest de domino interpretari: quia non se dignū negauerit, qui plebē regali per legis eruditionē prosapia generatā, unanimæ sibi pacis & charitatis fœdere cōiungeret, de quo suus pręco personaret: qui habet sponsam, sponsus est. Ioan.3 Sed & ad eius fidē uenturis quęrendū signauerit, quis ipse sit, quæ uita eius, quæ cognatio patris eius in Israel: atq; hinc cognoscendum, quia ipse, imò solus ipse dignus sit, qui ecclesiā sibi fideliū iure sponsi copulet. Ipse autē est de quo scribit Ioannes: In principio erāt uerbū, & uerbū erat apud deum, & deus erat uerbū, &c. Ioan.1 usq; ad id ꝗd ait: Et uerbū caro factū est, & habitauit in nobis: & uidimus gloriā

eius gloriã quasi unigeniti à patre, plenũ gratiæ & ueritatis. Vita eius est, de qua
Ioan. 5 ipse loquit̃: Sicut enim pater habet uitã in semetipso, sic & dedit filio uitã habere in semetipso. Vita eius est, ad cuius imitatione suos auditores prouocans aposto-
1. Pet. 2 lus Petrus ait: Qui peccatũ non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Qui cum malediceret̃, non maledicebat: cum pateretur, non cõminabat̃, &c. Cognatio patris eius in Israël, ipsa est de qua: Iura-
Psal. 131 uit dominus Dauid ueritatẽ, & non frustrabit̃ eam: de fructu uentris tui ponã super sedem meã. Cognatio patris eius,
Math. 7 de qua ipse testat̃: Quicunq; enim fecerit uoluntatẽ patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Non se ergo dominus sponsum ecclesię, id est Christũ esse renuit: sed quærendũ intelligendumq; quia ipse est. Docet de-
Math. 22 niq; pharisæos proposito psalmi testimonio, quomodo Christus sit filius simul & dominus Dauid: interrogans non Christum se esse negat, sed illos ad petendã, quęrendã pulsandamq; agnitionẽ ueritatis excitat. Et alibi scribę bonũ se magistrũ uocãti, ac de bono faciẽdo quærenti
Mar. 10 respõdit: Quid me dicis bonũ? nemo bonus nisi solus deus: neq; ibi se bonũ non esse, sed deũ credendũ esse significans.

Factũ est autẽ tempus, ut cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, data est Hadriel Molathitæ uxor. Dilexit autem Michol filia Saul altera Dauid.

Factũ est cũ deberet Christo in carne docenti credere maior pars Iudaicæ plebis, credidit potius & adhæsit scribis & pharisæis. Dilexit autẽ pars altera eiusdẽ populi, & ipsa regaliter educata per legẽ domini, saluatoris aduentũ. Cõgruit aũt legis doctoribus significandis etiã nomẽ ipsum Hadriel Molathitæ. Hadriel nanque grex dei, Molathitæ à parturiẽte me dicitur. Et legalium cœtus magistrorũ, quia à uulgari actione & rusticitate selectus, diuinis rebus uacare, diuina meditare, agere & prædicare iussus est, nõ immeritò gregis dei singulari quasi cognomine fulget. Nec pastoris boni culpa est, si qua portio gregis ab eius custodia resiliens denti lupino malit, quam uirgæ pastorali subijci. Qui nimirum cœtus doctorũ quoniã per literã noua gratia grauidã recte uiuẽdi primordia nactus est, pulchre ciuitas Hadriel à parturiente me dicitur, Quę uidelicet aliũ parturientẽ, nisi eum cuius figurandis mysterijs omnis uetus scriptura deseruit? quę tota legis & prophetiæ scientia diu tenebat occultũ: sed post longã quasi parturitionẽ tempore congruo nobis intuendum protulit.

Et nunciatũ est Saul, & placuit ei. Dixitq; Saul: Dabo eam illi, ut sit ei in scandalũ, & sit super eum manus Philistinorũ.

Cognoscentes inuidi principes Iudęorum dilexisse dominũ turbã, atq; ad eũ audiendũ sedula intentiõe cõfluxisse, q̃d in cæteris execrabãtur, in una hac parte placitũ habere cœperũt, quod putarent se illum doctrinę frequentis gratia posse reprehẽdere in uerbo, & capere aliquid ex ore eius, ut accusarent eum, & traderent gentibus occidendũ: æstimãtes etiã dei sapientiã illi sententiæ subditã qua dicitur: In multiloquio non effugies pecca- Prouer. 10
tum. Dixeruntq;, permittamus eum docere, ut sit ei in scandalum: & nobis à sanguine eius innoxijs, sit super illũ manus Romanorũ: accusantibus nobis q̃d eum inuenerimus subuertentẽ gentem nostram, et prohibentẽ tributa dari Cęsari, & dicentem se Christum esse.

Dixit ergo Saul ad Dauid: In duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandauit Saul seruis suis: Loquimini ad Dauid: Ecce places regi, & omnes serui eius diligũt te

Neglectis sermonibus Saulis, quę dolo & fraudulentia sui manifeste scribarũ & pharisæorũ hypocrisin, qua dominũ circumuenire moliebant̃, significant, ad perscrutanda magis fortissima beati Dauid gesta ueniamus: qui in duabus rebus

gener factus est Saulis, in occidendo uidelicet gigantē, & in afferendo preputia percussorū Philistijm. Illum nimirū significās, qui ut ecclesiā sibi de Iudęis adoptaret, prius insidias uiresq; antiqui hostis euacuauit, & traduxit in lucem: ac postmodum conuersæ ad fidem gentilitatis exempla eidem imitanda proposuit. De gentibus nanq; erat, cuius fidem Iudæis sequendam dn̄s ostendit, ubi ait: Amen
Matth. 8 dico uobis, nō inueni tantā fidem in Israel. De gentibus illa quæ audire à Christo
Matth. 15 meruit: ô mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. De gentibus illi qui ascēdentes inter alios ut adorarent in die festo, di
Ioan. 12 xerūt ad Philippū: Domine uolumus Iesum uidere. De gētibus & ille centurio, qui tradente spiritū domino solus cum sua centuria, tacentibus cūctis qui aderant Iudæis, timuit & glorificauit deum
Mar. 15 dicēs: Vere filius dei erat iste. Sanè quod dolum nectens ait Saul:

Sic loquimini ad Dauid: Non necesse habet rex spōsalia, nisi tantum centū præputia Philistinorū.

Ita possumus ueraciter figuratū intelligere de superbis, quod non se putauerint munera Christi necesse habere: sed hoc tantū indigere, ut traderetur in manus gentium, & occideretur.

Et post dies paucos surgēs Dauid abijt cum uiris qui sub eo erāt, & pcussis Philistijm ducētis uiris, attulit præputia eorum, &c.

Post dies paucos, ex quo Iudęorū proceres decreuerūt tradere occidendū gentibus Christū, surgēs ipse dominus cum apostolis, qui cum eo erāt, ad operandā mundi salutē, in tantū uirtutibus & doctrinæ gratiæ fulgebat, ut cōtra impiorū studia, etiā gentiliū non paucos, sicut & suprà docuimus, ad fidei gratiā uocaret. Percussit eñ Dauid uiros Philistijm, cum dominus superbā gentilitatis immunditiā uerbo uel exemplo humilitatis & castimoniæ confregit. Attulit preputia eorū, et annumerauit regi, ut esset gener eius: cum Iudęorū populo emortua membra peccati, cōuersę ad deū gentilitatis ostendit, ut ita demū etiā de eis qui cōuersionē gentiū sequerent̄ susciperet. Nec frustra Dauid Sauli centū præputia postulanti, ducenta attulit: quia pręsumentibus Iudæis quod dominus ne carnalis quidem castimoniæ professionē gentibus imponere posset, ipse mundauit eos ab omni inquinamēto carnis & spiritus, perficiēs sanctificationē in timore dei. Centenarius quippe numerus, ut semper ad indicium magnæ perfectionis attinet, quod ante passionis triumphū per se inchoās, post assumptiōis suæ clarificationē in eis etiam sacramentorū suorum confirmatione per apostolos impleuit.

Dedit itaq; ei Saul Michol filiā suā uxorē, & uidit Saul & intellexit, quia dn̄s esset cū Dauid, &c.

Non potuit prohibere populus infidelis, quin de sua gente prædestinati ad uitā crederent. Vidit nanq; & intellexit, q̄d dominus erat in Christo mundū reconcilians sibi: quantūcunq; creuit eius in credentibus amor, tantū in perfidis timor. Quidam ablata percussis Philisteis preputia per Dauid, pręsentis æui statui, quoniā Christi gratia operatur in gentibus, aptant: dilatas autē aliquandiu, sed tandem aliquādo celebratas nuptias Michol, ad eos qui in fine mundi credituri sunt, de Iudęis referūt: cum intrante plenitudine gentiū sic oĩs Israēl saluus erit. Rom. 11

Quærens Saul occidere Dauid, Ionathan interueniente placatur. Cap. V



ET egressi sunt principes Philistinorum. A principio aūt egressionis eorū prudentius se agebat Dauid quàm omnes serui Saul, & celebre factum est nomen eius nimis, &c. usq; ad id quod ait: Introduxit Ionathan Dauid ad Saul, & fuit ante eum sicut fuerat heri et nudiustertius.

Hæc lectio figuraliter ostendit, motis

in Iudæa persecutionibus, quasi ad tollendum de terra nomen christianũ, plerosq; & ex ipsis persecutoribus per apostolorũ instantiã non solũ redactos à persequendo, sed etiã ad credendũ Christo perductos. Egressi sunt ergo contra spiritalem Israël, id est ecclesiã, non semel immundi spiritus, rectores uidelicet tenebrarũ, id est principes hominũ puerorũ. A principio autẽ egressionis eorũ prudentius se regebat Christus in membris suis, quàm omnes æmulatores legis: & celebris facta est fama Christianismi & ecclesiæ nimis, adeò ut fideles ecclesię cognominarentur per orbem Christiani.

XIX Locutus est autẽ Saul ad Ionathan filium suum & omnes seruos suos, ut occiderent Dauid.

Locuti sunt principes Iudæorũ et seniores & scribæ ad apostolos, & præcipiẽdo pręceperunt eis ne omnino loquerenẽ, neq; docerent in nomine Iesu.

Porrò Ionathan filius Saul diligebat Dauid ualde. & indicauit Ionathan Dauid dicẽs: Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter obserua te quęso mane, & manebis clàm, & absconderis. &c.

Porrò apostoli diligebant Christũ ualde, rogabãtq; enumeratis perfidorũ oblocutionibus, ut ipse defenderet ecclesiã suam, ipse fidem nominis sui seruaret in ecclesia: manens clàm in corde credentium, absconditus uero à conturbatione hominũ. Nos autẽ, inquiunt, te inhabi-

Gen. 27 tante florifera in mente piorum: Hic est enim ager plenus odoris et gratię, cui benedixit dominus: loquemur & docebimus populũ hunc in nomine tuo: & qui ex illo credere, q̃ discredere maluerint, nunciabimus ecclesiæ tuæ sanctæ, ut cognito statu singulorũ, sociare se fidelibus, ab infidelibus seruare nouerit.

Locutus est ergo Ionathan de Dauid bona ad Saul patrẽ suũ, dixitq; ad eũ: Ne pecces rex in seruũ tuũ Dauid, quia nõ peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi ualde.

Locuti sunt apostoli de Christo bona ad Iudæos, cõmemorantes eum uirũ approbatũ à deo in eis uirtutibus & signis & prodigijs, quæ fecisset per illum deus in medio eorũ: qui non solum nõ posset argui de peccato, sed & uirtutibus instans circuiret ciuitates omnes & castella, docens in synagogis eorũ, & prędicãs euangeliũ regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.

Et posuit animã suam in manu sua, & percussit Philisteũ, & fecit dominus salutem magnã in Israël. Vidisti & lætatus es.

Cõmendauit, inquiunt, dominus in uobis charitatẽ suam, qua maiorẽ nemo habet, animã suam ponendo pro uobis: Ioan. 15 ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperiũ, id est diabolũ, & liberaret eos qui per totã uitã obnoxij erant Hebr. 2 seruituti. Viderunt multi ex nostro numero resurrectionis eius gloriã, & ascensionis in cœlos, & lætati sunt.

Quare ergo peccas in sanguine innoxij, interficiẽs Dauid, qui est absque culpa?

Quare peccas eius fidem extinguere, eius moliẽs amorẽ de ecclesia tollere, qui solus mortaliũ uiuere potuit absq; culpa?

Quod cum audisset Saul, placatus uoce Ionathę, iurauit: Viuit dominus, quia non occidetur.

Cum audisset populus Iudæorũ uocẽ prædicantiũ apostolorũ, placatus est ab ira prisci furoris: & uera fidei affirmatione testatus, quia nunq̃ exterminari potest ecclesia Christi de medio, nunq̃ eius perire memoria, q̃ est ante secula, & manet in ęternũ. Hęc dicebat populus idem in his qui spiritaliũ, quos Ionathan & meritis signat, uocẽ audiere doctorũ. In quibuscunq; enim hæc non dicebat, illi sunt de quibus scriptũ est: Et auribus grauiter Act. 28 audierunt. Et alibi: Et quis surdus, nisi ad quem nuncios meos misi?

Et introduxit Ionathan Dauid ad Saul,

ad Saul, & fuit ante eum ſicut fuerat heri & nudiuſtertius.

Loquit̃ Ionathan bona de Dauid ad Saul, & auditur, cum euãgelizantes de Chriſto apoſtoli catechizant Iudæos ſibi fidẽ accõmodantes. Introducit aũt eundem, cum etiã baptizantes eoſdẽ Chriſti carne & ſanguine reficiunt, Chriſti præceptis inſtituũt, Chriſti amore roborant. Fit uero ante eum ſicut fuerat heri & nudiuſtertius, cum eadem illum fide & ſpe & charitate ſuſceperint huius æui auditores, qua ſuſceperant & illi qui ex ipſo populo eum in carne uidentes deum cognouerunt, uel qui eum in carne uenturum à ſeculo ſperabant.

Saul niſus percutere Dauid, ſed nõ ualens, domũ in quã fugit, iubet cuſtodire: qui poſito pro ſe ſimulacro, deſiliens per feneſtram uenit ad Samuel. At Saul audiens, præmiſsis nuncijs ternis, aduenit ipſe, & prophetat cum cæteris corã Samuel. Cap. VI

MOtum eſt autẽ rurſus bellũ, & egreſſus Dauid pugnauit aduerſus Philiſtijm, percuſſitq́ eos plaga magna, & fugerunt à facie eius, &c. uſq; ad id quod ſcriptũ eſt: Exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

In hac lectione recapitulatis ab exordio Chriſti incarnati myſterijs, natiuitas eius, uirtutes, doctrina, paſſio, reſurrectio, & aſcenſio in cœlos, necnõ & fides ſequentiũ eum, ſimul & perfidia demen tiaq; atq; interitus perſequentiũ, typico ſermone deſcribitur. Moto nanq; ab im mũdis ſpiritibus bello tentationũ, egreſſus eſt de ſinu patris ad publicũ noſtrum manu fortis propugnator humani gene
Ioan.16 ris, ille uidelicet qui ait: Exiui à patre, & ueni in mundũ: iterũ relinquo mundũ, et uado ad patrẽ. Et de quo pſalmiſta ſub figura ſolis hoc ipſum alijs uerbis ediſſe
Pſal.18 rens dicit: A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius uſq; ad ſummum eius. Qui omnẽ temporariæ ſuę actionis aciẽ contra nefandorũ tentamenta dirigens, à ſeducendis eos ſtatim uexandisq́; mortalibus magna ex parte cohibuit, fugiebantq́; & uſq; hodie fugiunt à facie eius: Quia ubicunq; agnoſcit̃ iuuantis gratia Chriſti, pellitur inde cõtinuò diaboli nequitia fallentis.

Et factus eſt ſpiritus dñi malus in Saul. Sedebat autẽ in domo ſua, & tenebat lanceã. Porrò Dauid pſallebat manu ſua.

Coruſcante miraculis filio dei in carne accenſus eſt contra eum inuidiæ ſpiritus in animo Iudęorũ, dimittente eos domino ſecundũ deſideria cordis eorũ, ob merita præcedentiũ delictorũ. Sedebãt autẽ adhuc in regno ſuo & patria quieti, atq; eiuſdem regni fidentes inſulis, ſaluatori ſuo necem parare non timuerũt. Porrò ipſe contradicentes ſibi, imò etiã blaſphemando in furorẽ uerſos, exemplo manſuetudinis & patientiæ ſuæ quaſi dulcedinem cithara ad modeſtiam ſpiritus ac ſobrietatem reuocare ſtudebat.

Niſusq́; Saul configere lancea Dauid in pariete, et declinauit Dauid à facie eius. Lancea autẽ caſſo uulnere plata eſt in parietẽ, & Dauid fugit, & ſaluatus eſt nocte illa.

Niſi ſunt Iudæi occiſa in carne Chriſti totũ occidere qui eſt deus anima et caro. At ille cõmendans in manus patris ſpiritum ſuũ, inclinato capite tradidit illum. Porrò plaga mortis corpus ſolũ tetigit: fugit autẽ e corpore, & ſaluata eſt à framea anima eius, & de manu canis unica Pſal.21
eius, carnificibus ſola ſuæ perfidiæ nocte depreſſis.

Miſit ergo ſatellites ſuos Saul in domũ Dauid, ut cuſtodirent eũ, & interficerẽt mane. Quod cum annũciaſſet Dauid Michol uxor ſua dicẽs: Niſi ſaluaberis te nocte hac, cras morieris: depoſuit eum per feneſtrã. Porrò ille abijt, & aufugit, atque ſaluatus eſt.

Miſerunt principes ſacerdotũ & pha

risæi satellites suos ad monumentũ domini, ut custodirent eum: & negata resurrectionis ueritate, memoria nominis eius deleretur in posterũ. Quod cum annunciasset illi frequens ecclesiæ gemitus: desi
Psal. 9 deriũ enim pauperũ exaudit dominus: & tremens de coniuratione perfidorum quodãmodo dixisset: Nisi resurrexeris à morte, nõ poterit in te credentiũ fides, & confessio firma persistere: nisi uigilantiã custodũ mortẽ superando euacuaueris, cuncta fides mundo futuræ resurrectionis tolletur: tandem didicit eum ne suis custodibus tumuli sedẽ reliquisse. Abijt aũt & aufugit à carnificibus suis, custodibusq; mendacibus, & dilectioribus suis post resurrectionẽ apparendo, saluã illorum per omnia spem, fidemq; restituit. Potest specialiter cithara Dauid crucem dñi, lancea Saul in pariete clauos crucis, uel ipsam militis lanceam qua latus eius apertũ est, figuraliter ostendere. Domus autẽ Dauid, ut diximus, sepulchrũ domini est. Saltus per fenestrã, occulta ac subita est resurgendi pernicitas. Coniux cuius orsis aufugit, ecclesia est credentiũ Iudæorũ, quę dominũ saluatorẽ & surgere cupiebat, & resurrexisse docebat.

Tulit autem Michol statuam, et posuit eam super lectũ, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius, & operuit eam uestimentis.

De pelle pilosa, pelle caprarũ patet historia: quia pulusllus erat de caprarũ pelle consutus, qui intonsis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur. Statua autẽ est imitatio ueri & uiuentis: mortua pellis caprarũ, mortui animantis exuuiæ. Tulit igitur Michol statuã, & posuit super lectum Dauid per fenestrã dimissi & occulte saluati. Didicit ecclesia Iudæos æstimare dominũ, qui in sepulchro positus sit, non Christũ esse, uitam & ueritatem: sed quasi simulationẽ ueritatis & uitæ, dicentẽ se Christũ regem esse. Quem tamen ipsa ueraci resurrectiõis, eo enim more loquẽdi dicitur ecclesia facere, quę ab impijs facienda uel facta testatur, quo in Leuitico scriptũ est: Et contaminabit Leui. 13 eam sacerdos: nõ quia ipse lepram mundis afferre potuerit, sed eam quę immundis inerat ostendere. Posuit & pellem caprarũ pilosam ad caput statuæ Michol. Comperit in exordio sui ecclesia etiã illorum perfidiã, qui dominũ saluatorẽ non solum Christum negant, sed & peccatis grauatũ, neq; à mortuis resuscitatũ autumant. Capram enim sæpe peccatoris, sicut & iusti typũ ouem tenere certũ est. Pili quoq; qui fragiles & externi corpori superfluunt, opera mortua ac præ suæ densitate frequentiæ cunctis iam iamq; manifesta, significant. Et pellem pilosam caprarũ ad caput statuæ pro Dauid in lecto substitutæ collocant, qui carnem saluatoris capitalibus peccatis quasi hispidã asseuerantes, & impuram dilato resurrectionis tempore dicunt hactenus lectulum sepulchri, in quem mortua descendit, tenere. Quam tamen statuã Michol uestimentis operit, cum huiusmodi perfidiam ecclesia postquã cognouerit, reprobat: postquã fidelibus suis ostendit, confestim præcipuis operibus, quæ nemo alius facere potuit, damnatam per omnia demonstrat & uictam.

Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid: & respõsum est, quod ægrotaret.

Miserunt Iudæi infideles statim celebrata resurrectione dominica cogitatus insidiatores, qui explorantes corda fidelium, Christi amorem eisdem uel blandiendo uel minando eriperent. At illi carnali adhuc timore silentes, et occulti usq; ad diem pentecosten, quasi hoc solum responsi reddere quærentibus, quod ægrotaret in eis fides, & necdum bene floreret sancti spiritus igne firmata.

Rursumq; Saul misit nuncios ut uiderent Dauid, dicens: Adferte eum ad me in lecto, ut occidatur. Cumq; uenissent, inuentũ est simulacrũ super lectum, & pellis caprarum super caput eius.

Prædican

Prædicante ab aduentu sancti spiritus ecclesia Christũ, miserunt principes Iudęorũ, qui diligentius uiderent, quid crederet̃ de Iesu: Christus esset, an ꝓpheta: resurrexisse, an adhuc in sepulchro quieuisse: dicentes, pronũciate nobis pręsentibus, quia nõ surrexit à mortuis, sed adhuc in terrę lecto iacens, diem uniuersalis resurrectionis expectaret: ut sic fides, quæ in eo est, extirpet̃ radicitus, & eliminetur è mundo. Cumq́ꝫ pedem persecutores cũ ecclesia conferre cœpissent, fidelibus de Christi triumpho gaudentibus, nil impijs occurrit aliud q̃ꝫ lapis offensionis, & petra scandali his qui offenderunt Esa.53 uerbo, nec crediderũt, putantibus eum quasi leprosum, & percussum à deo, & humiliatũ. Ipse aũt, sicut propheta consequenter adiunxit: Vulneratus est ꝓpter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.

Dixitq́ꝫ Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meũ ut fugeret? & respondit Michol ad Saul: quia ipse locutus est mihi, dicens: Dimitte me, alioquin interficiam te.

Dixerunt Iudęi nõ credentes ad ecclesiam primitiuã: quare neglectis traditionibus nostris credere maluisti in Iesum, & confiteri quod nostros custodes resurgendo fugerit? Cui illa: quia ipse, inquit, mihi, imò oĩbus qui in eũ credere & hæc cõfiteri nolunt, mortẽ minatur æternã.

Dauid aũt fugiens saluatus est, & uenit ad Samuelẽ in Ramatha, & nunciauit ei omnia quę sibi fecerat Saul. Et abierũt ipse & Samuel & morati sunt in Naioth.

Ramatha excelsa, Naioth interpretat̃ pulchritudo, qui est locus in Ramatha. Nuncijs ergo Saul solum in lecto Dauid cernentibus simulacrũ, ac pellẽ caprarũ, ipse Dauid fugiens saluat̃: & Iudæis tempore mortis dominicę cõferentibus inuicem simulatorẽ fuisse, nec uere innocentem & iustũ, sed sui sceleris merito crucifixũ dominũ qui clausus teneret̃ in sepulchro, dñs ipse potenter à morte resurgẽs in excelsa uitæ, immortali gloria discipulis apparet dicens: Quia sic scriptũ est, Luc.24 & sic oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis: abijtq́ꝫ & moratur in pulchritudine regni perennis, quę est in cœlo. Abijt post illum & ecclesia spe, anima & carne, & sic semper cum domino erit.

Nunciatũ est aũt Saul à dicentibus: Ecce Dauid in Naioth in Ramatha. Misit ergo Saul lictores ut raperẽt Dauid: qui cum uidissent cuneum prophetarũ uaticinantiũ, & Samuel stantem super eos, &c.

Quæ de secundis quoq́ꝫ nuncijs necnon et tertijs pari ordine referunt̃. Nunciatũ est Iudęis ab apostolis, apostolorũq́ꝫ discipulis: quia dominus Iesus Christus post passionẽ, resurrectionẽ & ascensionem suã sedens ad dexterã patris regnet excelsus in cœlis. At illi continuò ternos suę quondã fidei et religionis, nunc autẽ impietatis & perfidiæ nũcios, sacerdotes uidelicet, scribas & pharisęos destinauerunt, ut eius confessionẽ fidelibus persequentibus auferrent: qui uniuersi persequentiũ licet & infideliũ gerẽtes animũ, mox tamen ubi disputando usq́ꝫ ad prophetarũ dicta, quibus apostoli Christi spiritalis intelligentiæ reuelatione pręsunt, uentũ est, hęc & ipsi diuino spiritu cõscripta protestantes, simul & amando cum fidelibus & credendo, quãuis nõ etiam intelligendo, decantabant.

Abijt etiã ipse in Ramatha, et uenit usq́ꝫ ad cisternã magnã, quę est in Socho, et ĩterrogauit et dixit: In q̊ loco sunt Samuel et Dauid? &c.

Postq́ꝫ doctrina Iudaica aduersus Christum non ualuit, addita sunt uerbis & arma, quæ sedentem ad dexterã dei patris filiũ hominis persequerent̃ in terra. Sed & ipse terrenus eorũ principatus, ubi abdita scripturarũ de Iesu et discipulis eius, quæsiturus adijt, nihil aliud in eis potuit inuenire responsi, q̃ꝫ quod ipse cum suis

in Naioth in Rama, id est in pulchritudine paterni regni in excelso cœlorū habitet. Ac per hoc certissime sciendū sit omi domui Israel, qa et dominū eum & Christum deus fecit. Et bene cisterna quę propter altitudinē siue latitudinē aquarū scripturarū abysso cōgruit, in Socho id est in humilitate sita memorat: qa nimirū sancta scriptura contra morem secularium doctrinarū, humilitatis magistra existēs, per humiles ædita scriptores, humilibus solū auditoribus uel lectoribus patet. At superbi audita per eas Christi gloria cęlesti quem nō ualuere gressu corporis sequi, nec gressu dilectionis uoluerūt assequi, hunc gressu nefandę factionis cœpere insequi: ita ut ipse cuidam à talibus saluando, atq; à sua perfidia refrenando de Naioth, quę est in Rama, hoc est de pulcherrima supernæ sedis altitudine protestet,
Act. 9 & dicat: Saule Saule quid me ꝑsequeris?

Et factus est etiā super eum spiritus domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat usq; dum uenirent Naioth in Rama.

Cognouit quidem persecutor ecclesię Iudæus, quia spiritu sancto inspirati locuti sint sancti dei homines: sed eorū ipse dicta ore promere sciens, recte autē sentire nesciens, cōtra eum à quo uel de quo dicta sunt, furiosus ingredi non timuit. Prophetabat aūt insanus, imò usq; hodie prophetat, id est ueracia prophetarū uerba nō intelligens canit, legit, diligit: & eo usq; talis uaticinij protrahit officium, donec ad narranda ipsius pulchritudinis supernæ, quam in cœlis speramus, dans sine mente sonū, mysteria celsa perueniat.

Expoliauit se etiā ipse uestimentis suis, & prophetauit cum cęteris coram Samuel, et †cecidit nudus tota die illa & nocte. *† cecinit*

Hęc manifeste furiosi sunt & amentis, expoliare se hominē, uexatūq; cadere, ac tota die & nocte nudum in terra †iacere. *†canere* Nec tamen diuinæ potentiæ non subest etiā per talium ora mysticū quid propter eos qui audiant & discernāt dicere. Qui enim per Balaam mente sibi cōtrarium, tot & tanta mysteria prædixit: per Caiphan persecutorem impiū salutiferę suæ passionis dedit arcana ꝓphetari: per subiugale mutū in hois uoce loquens prohibuit ꝓphetæ insipientiā: ipse per Saul arreptiuū præsente Samuel, & cæteris prophetis, quęq; uoluit mystica pandit: ut sic Dauid innocens salutis aditū capesseret, sic persequentis eum Saulis insania cunctis ubiq; patesceret: sic deniq; daretur intelligi, quantū præsentia perfectorū conferat uotis humiliū, quæ etiā superbū potuit prophetiæ uirtute sustollere: sic etiā futurus persecutoris populi status signaretur informis, qui odijs insequēdo Christum expoliare meruerit ornamento regni singularis, cadere à statu priscæ rectitudinis inter prospera et aduersa proficientis ecclesię, cęlesti simul & terrestri gloria nudus, solis desiderijs miser adhærere mundanis, & inter hæc prophetiæ quæ ecclesiæ fidem firmaret uerbotenus scripta tenere. Et bene dicitur, quia prophetauit cum cæteris corā Samuel: atque eñ adhuc synagoga infidelis cum ecclesia legis & prophetarū dicta meditatur & lectitat: sed hæc spiritali intelligētia carens, illa de dño cūcta intelligenda cognoscēs.

Vnde exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

In prouerbiū facti sunt ecclesiæ Iudęi, qui mente sinistra inter fideles sacris lectionibus intentos, etiā ipsi fide & sensu uacui scripturis utantur. In prouerbiū et illi qui in die nouissima dicent: Domine *Matth. 7* domine, nónne in nomine tuo prophetauimus? &c. Sed & cū uideris indoctos quosque in ecclesia docendi sibi cathedrā præsumere, & sub persona fidelis magistri peruersos non mandata dei, sed suas traditiones seruandas, sua dogmata sectanda auditoribus imponere deceptis, dicito: Num & Saul inter prophetas?

Ionathan & Dauid innouāt fœdus: & disponente Saul interficere Dauid, Ionathan illi ut aufugiat, sagitta porrò iacta significat. Cap. VII.

Fugit

XX Vgit autem Dauid de Naioth, quę erat in Rama, &c. usq; ad id quod surrexit et abijt. Sed et Ionathan ingressus est ciuitatē.

In hac lectione dominus persecutionem passus à Iudæis, amplius collectam ex eis ecclesiā sua gratia confirmat: significans quid de eisdem Iudæis, qd de gentibus ad fidē uocandis oporteat fieri. Sed & eidem reprobi Iudæorum scripturarū epulis sine Christi fide celebratis, ipsum pariter cum eximijs membris eius, id est apostolis perdere disponunt, atq; à se fugatū ad saluādas gentes properare compellunt. Diximus autē Naioth quæ erat in Rama, id est pulchritudinē quę erat in excelso, regni cœlestis gaudia, quę dominus corporaliter ascendendo nobis promittere & aperire dignatus est, typice designare. Diximus scripturæ sanctæ uerba, quibus idem regnū pręsagitū est, indicare. Sed in hac utraq; pulchritudine excelsa dñs fidelibus suis & manet semper & apparet: ab infidelibus uero ac superbis sese auertit & aufert: quia neq; audientes à doctore quod regnet in cœlis credunt: neq; ipsi legētes in propheta, quia
Psal. 67 ascendens in altū captiuā duxit captiui-
Ephes. 4 tatē, dedit dona hominibus. Et, dixit do-
Psal. 109 minus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorū: uel cętera huiusmodi de illo dicta intelligūt. Et hoc est, Dauid ob Saulis insidias fugere. De pulchritudine posita in excelso, dominū saluatorē, qui est in dextera dei, à superbis audiētibus ad cœlos ascendisse nō credi, cuius sacramētis tota prophetiæ scriptura redūdat, ipsum quærētibus impijs in prophetica lectione nullatenus posse reperiri, qui semper manēs ubiq; totus, cum abest iniquis & recedit, uideamus quō ueniat & adsit.

Veniēs, inquit, locutus est corā Ionathan: Quid feci? quæ iniqtas mea, & q̄d peccatū meū in patrem tuū? quia quærit animā meam.

Expulsus nanq; non credendo dominus à reprobis, dulcius amantiū se solet corda reuisere, eosq; incarnationis suæ, ac ultæ innoxię, necnon & persecutiōis iniustæ crebrius admonere, ut lætantes in illo cōfiteanť memorię sanctitatis eius

Quinimò uiuit dominus, & uiuit anima tua, quia uno tantū, ut ita dicā, gradu ego morsq; diuidimur

Vno tantū gradu à morte diuisus est, hoc est ipsius in qua manebat domus pariete, quādo (sicut etiam quinquagesimi octaui psalmi titulus cōtinet) misit Saul & custodiuit illum, ut eum interficeret. Sed mox eidē morti per fenestrā lapsus ereptus est, atq; aufugiens ad integrū saluatus est: ut miserante domino fieret, q̄d in eodem titulo præmissum est, in finem ne disperdas Dauid, in tituli inscriptiōe. Quod pari ordine etiam de domino saluatore debet intelligi: quia uidelicet uno tantum, quantū ad hominū temeritatē, gradu sit à morte diuisus, quādo miserūt principes sacerdotū, & custodierunt monumentū eius, ut ei quasi aditum resurgendi præcluderent, negato resurrectionis aditu, cohærentes ei discipulos à fide detraherēt: retractis à fide discipulis cunctā nominis eius de medio memoriā eraderent. Sed iuxta memoratæ inscriptiōis testimoniū, sicut nō titulus q̄ à Pilato scriptus est, Hic est rex Iudęorū, sic nec regis eiusdē imperiū potuit aliquādo corrūpi.

Et ait Ionathan ad Dauid: Veni egrediamur in agrū. Cumq; exissent ambo in agrū, ait Ionathan ad Dauid: Dñe deus Israël si inuestigauero sententiā patris mei crastino uel perendie, & aliquid boni fuerit super Dauid, &c.

Mirus ordo dicendi: quasi ad deū cœpit, quod tamen ad hominē loquendo compleuit: sed hoc pro incomparabiliter ardente affectu iuuenū, uirtute mutua sibi inuicem cōmendatorū, hoc ad indicium fidei, deo teste, semper & ubiq; seruandæ: quam grāmatici figuram græce παρὰ προσδοκίαν, id est inopinatū exitum

uocant. Prius igit̃ in urbe secreti, deinde & in agrũ egressi Ionathan et Dauid, fœdus domini feriunt: ut non Ionathan à Dauid, si quid de eo pater eius boni cogitet, abscondat: non illum ad patrem, nisi forte ad pietatem conuersum, introducat: sed & Ionathan ipse, si uixerit, misericordiã accipiat à Dauid: si uero mortuus sit, misereatur æque Dauid domus eius usq; in sempiternũ. Quia primitiua ecclesia in exordio sui nõ parua ex parte Iudaizans, sed mox in fructiferam Christianæ libertatis latitudinẽ egrediens, pactum cum domino perpetuæ dilectionis iniJt: placuitq;, ut si qui de Iudæis persecutoribus Christi bonitatem agnoscere, atq; ad eum conuerti uoluissent, mox fidelibus eius membris, hoc est ipsi ecclesiæ eorum fides & conuersio panderet̃, quatenus eius cõsortio plenã possent obtinere salutem, & nõ porcis margaritas, non eius sacramenta profananda incredulis: sed potius his quicunq; in pace uiuere gauderẽt, pie suscipienda crederentur. Et si quidem apud Iudæos integer ecclesiæ status & uita maneret, non tamen suo merito credentes, sed miseratione & misericordia sui coronarentur autoris. Si uero illis spernentibus ad se uia uitæ conuerteret, nihilominus tamen & uiritim usq; in finem seculi de illa gente credentibus, & cunctis simul cõuersis, in fine reliquijs misericordiæ nõ negaret̃ introitus.

Dixitq; ad eum Ionathan: Cras calendæ sunt & requireris. Requiretur enim sessio tua usq; perendie

Calendas scriptura sancta non disparia illa mensium initia, quæ annua duodecim habent Romani: sed nouilunia quæ à Græcis νεομήνιαι uocantur, significat: quæ solenniter Hebræi iuxta institutionem legis, hostijs, epulis, & ocio sabbati, id est requiei celebrabãt. Hoc significante spiritu sancto, quoties Christus ecclesiam, quoties animam quanque fidelem quasi sol lunã nouo suæ gratiæ lumine resperserit, mox spiritalis uitæ hostias deo solennius offerendas, mox diuinorũ eloquiorũ dapibus dulcius indulgendum, mox à cunctis exterioris curæ tumultibus felici ocio esse feriandũ. Vnde nunc Ionathan uenturus in crastinum, calendis loquitur ad Dauid.

Descendes ergo festinus, & uenies in locũ ubi celandus es in die qua operari licet, & sedebis iuxta lapidem Ezel.

Vt uidelicet die qua operari usque ad calendas licebat, iret: quo per calendas, in quibus cunctos silere decebat, quietus sederet. Dicit ergo Ionathan ad Dauid, futuras in crastinũ calendas; & requirendum eum à Saule usq; perendie. Dicit ad Christum ecclesia primitiua, per ipsum iam docta qd dicat ad ipsum: instare tempus quo soli iustitiæ credentes siue credituros ex Iudæis, luce ueritatis innouet: quæsiturosq; illum incredulos & in ipso nouæ lucis exortu, qui fit per auditũ uerbi, & incremento lucis eiusdẽ, quod agitur per operationem uerbi auditi. Et audientibus enim in ecclesia & operãtibus mandata euangelij, cõcinnabant dolos illi de quibus loquitur dominus: Cõfundantur & reuereantur inimici mei, qui quærunt animã meam. Monebat Ionathan Dauid ut descenderet festinus, ueniretq; in locũ ubi celandus esset, & hoc in die qua operari liceret: sederetq; iuxta lapidẽ Ezel: quod interpretatur abiens siue pergens. Rogabant maiores natu ecclesiæ primitiuæ dominũ, ut per inspirationis suæ gratiam festine descenderet in corda fidelium, locũ uidelicet sui semper amoris receptorium: de quo canitur in psalmis: Et factus est in pace locus eius. Vbi celandus esset per fidem ab eis qui Christianæ paci discredendo resisterent, ac solis exterioribus dediti, interna sui cõditoris mysterijs non mererentur intueri. Precabantur quoq; deuoti, ut ueniẽs mansionem facere dignaretur apud fortes fide, qui prompti essent animo, uel ad uirtutũ semper alta proficere, uel uirtutibus cõsummatis ad uisenda gaudia uitæ cœlestis abire. Hæc autẽ cupiebant in lu

Psal. 34. 39. & 69

Psal. 75

in luce gratiæ præsentibus, tempore uidelicet operandi bonum ad omnes, currendiq; in uia lucis, ne quis à tenebris exterioribus cõprehendatur improuidus. Hæc & hodie sicut & tunc, & donec hodie cognominat, sanctorũ desideria dominũ saluatorem facere uotis insatiabilibus optant.

Et ego tres sagittas mittã iuxta eum, & iaciam quasi exercens me ad signũ: mittam quoq; & puerũ, dicens ei: Vade & affer mihi sagittas. Si dixero puero: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu ueni ad me, quia pax tibi est, & nihil mali est, uiuit dominus. Sin aũt sic locutus fuero puero: Ecce sagittę ultra te sunt, uade, quia dimisit te dominus. De uerbo autem quod locuti fuerimus ego et tu, sit dñs inter me & te usq; in sempiternũ.

Et ego, inquit ecclesia domino, te habitantem in cordibus perfectorũ, prædicatores sanctæ & indiuiduæ trinitatis mittam: qui pennis uirtutũ uolatiles, acumine dicendi penetrabiles, arcu sedulæ lectionis exciti, fragiliores quosq; adhuc, & quasi terrestres, in uicinia tamen fortium socia dilectione manẽtes, fidei uerbo feriant: quatenus salutifero uulnere charitatis attacti, uisibilia quæq; grauiter ferre, in sola sui autoris memoria quiescere, solam eius uisionem pro dulci habere cogantur. Mittam autem eos non quasi in incertũ uerbi cursum finituros, sed quasi exercens me ad signũ ueræ & unicę salutis, quasi ad solum diuinæ uoluntatis intuitũ, cunctos meæ doctrinæ dirigens ictus ad destinatũ persequar, ad brauium supernę uocationis dei in Christo Iesu. Mittam quoq; & auditores ad obediendum fidei alacres: qui uniuersa spiritaliũ dicta siue gesta doctorũ solicite perquirentes, ad mei status gloriam pie sequendo referant. Quibus uidelicet auditoribus, si proximos eosdẽ magistros, atq; intra eos positos bene uiuendo capiant, ostẽdero si tu me uisitare digneris, solitam de Iudæis benedictionẽ augendam: quia pax tibi est, quiescentibus interim odientiũ armis. Sin aũtẽ ipsis meis humilibus doctores ultra se excussos, & à Iudęa persequendo repulsos intimauero: uade & intende ad uisitandas omnes gentes: quia hæc est æterni uoluntas & prouidẽtia patris, ut cõtingente in Israel cæcitate, plenitudo nationũ uitæ ianuas intret. De uerbo autẽ unico patris, quod locuti fuerimus ego confitendo, & tu docendo, sit ipse deus pater omnipotens solus testis æternus inter me & te: & recte, quia solus arcana filij nouit pater, & soli quibus reuelare dignatus fuerit pater. De quibus loquitur idem filius patri: Et reuelasti ea paruulis. Qui hunc deũ ante secula generatũ, in fine seculorũ incarnari, & illos disposuit eadem incarnatione saluari. Non autẽ hæc loquens ecclesia dominũ, quæ agere debeat quasi nesciũ instruit: sicut nec quasi nescium quę ipsa factura sit docet: sed quæ ab ipso misericorditer faciẽda per ipsum didicerit. Hęc ut citius faciat deuotis precibus optat: quæ à se recta facienda per ipsum acceperit, hæc sibi gratias agendo cõfiteri laudabunda non cessat. *Matth. 11* *Luc. 10*

Absconditus est ergo Dauid in agro, & uenerũt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem.

Absconditus est Christus in Christianis per fidem, ne uideretur ab eis, qui nõ nisi terrena & temporalia scire, credere & amare didicerũt: & uenerunt tempora quibus ecclesię splendor nouo solis iustitiæ iam magis ac magis augesceret attactu: seditq; populus Iudęorũ in his qui de terreno potius regno supbire, quàm pro cœlesti humiliari gaudebãt, ad libandas epulas lectionũ sacrarũ.

Vacuusq; apparuit locus Dauid, & non est locutus Saul quicquam in die illa.

Legentibus incredulis uacuus apparet locus Christi in scripturis: quia totam licet testamenti ueteris seriem recensen-

tes, nusquã reperiri merenť eum quem scriba doctus in regno cœlorũ in omnibus propè diuinis nouit reperire pagellis. Denique Saul in typum Iudæorũ ad comedendum scripturæ panem residens, Christũ quem odiẽdo à sua mensa pepulerat, nequit habere præsentẽ. At Cleo-
Luc. 24 pas hunc cum socio non quidem adhuc plene agnitũ, sed iam tamen amatum ad mensam uocauit: ideoque confestim in panis fractione cognouit. Quod & nos utrumque facimus hodie legentes, cum alij apertas etiã de Christo sententias ad aliud peruersi uertere conamur: alij allatis diuinorũ apicum ferculis, Christum inibi, quamuis non statim cognitũ, pie tamen & sobrie quærendo præsentem habere incipimus, donec ipso paulatim sua pridem clausa mysteria nobis pulsantibus referante, quasi eum in panis, quem ipse nobis fregerit oblatione cognoscamus. Nec tamen omnis qui in scripturis quas legit, Christũ intelligere nõ potest, mox etiam quęstiones uel persecutiones mouere contra Christũ potest: quia paulatim deficere ad uitia, sicut & ad uirtutes proficere solet animus humanus. Potest autẽ & ita intelligi, epulante Saul uacuũ apparuisse locum Dauid: dominum sua membra, uidelicet ecclesiam, à celebrandis legis carnalibus sacramentis ad spiritalia magis agenda uocasse. Vtrique autẽ sensui concinit quod sequitur.

Cogitabat enim quod fortè euenisset ei, ut non esset mundus nec purificatus.

Cogitabant enim Iudęi, quod nõ esset Iesus mundus, nec purificatus à peccatis qui sabbatũ uiolasset, & cætera contra legis, uel potius suarũ traditionũ decreta faceret simul & doceret. Atque ideo meritò nil in scripturis de illo signatũ posset inueniri. Cogitabãt quod nõ essent mũdi Christi discipuli, quod iustitiã fidei operibus ac purificationibus legis anteponere cernebant: ideoque nec magnipendebãt eos secum ad sacrificia non uenisse, quos ob uiuendi discrepantiam toto detestabantur ex animo, uel etiam extra synagogam fecerant.

Cumque illuxisset dies secunda post calẽdas, rursum uacuus apparuit locus Dauid. Dixitque Saul ad Ionathan filium suum: Cur non uenit filius Isai nec heri nec hodie ad uescendum?

Cum in corde fidelium nouæ gratiæ iubar augescendo feliciter post silentium audiẽdi sermõis ad tempus usque ueniret operandi quæ docebãtur, nihilominus infideliũ procacitas uacuas sine Christo & scripturarũ alimonias, & ritus carnalium celebrabat cæca sacrorum, quærebantque perfidi parẽtes ab electis Christo Luc. 5 filijs, de quibus dicitur: Filij uestri in quo eijciunt? Cur non Christiani ad carnalia legis opera, circuncisionẽ dico, uictimas, & solennia multimoda uel audienda cũ cęteris, uel agenda confluerent. Cur nõ ipse Iesus, quẽ de radice Iesse incarnatũ, mortuũ, ac resurrexisse, Christũ deum crederent, in prophetica lectione posset uspiam reperiri?

Et respondit Ionathan Sauli: Rogauit me obnixe, ut iret in Bethlehem, & ait: Dimitte me, quoniam sacrificium solenne est in ciuitate: unus de fratribus meis accersiuit me. Nunc ergo si inueni gratiã in oculis tuis, uadam citò, & uidebo fratres meos. Ob hanc causam nõ uenit ad mensam regis.

Mirum quidem uidetur iuxta literã, cur hoc modo de Dauid uel Saul cogitare & interrogare, uel Ionathan respondere uoluerit: cum manifestissima præcesserit causa regij liuoris, qua nõ frustra Dauid suæ saluti, imò etiam uitæ consulere debuerit: nisi fortè putãdus est Saul crebrò se inuadente dæmonio multa fecisse uel dixisse, quæ more energumenorum, nec pręmeditari prius, nec pòst reminisci ualuerit: inter quæ hæc quoque in Dauid furẽtis potius quàm audientis animo

nimo gesta credi debere. Cui etiã sensui uidetur astipulari scriptura, quæ absente à mensa Saulis Dauid, non præmissam iniuriam retractasse Saulem, sed tantũ cogitasse dicit, ne fortè esset pollutus, uel nocturno uidelicet somno, uel coitu, uel aliquo rei funebris, aut sordidantis attactu, quo à mundorũ iuxta legis edictum arceretur conuictu. Adstipulari & illud quod in capite totius huiusce lectionis
1.Reg.19 scribit: Et factus est spiritus domini malus in Saul. Verũ hęc utcũq; se habeant, mysticus sensus in promptu est. Respondit enim columbina simplicitas electorũ Christi, principatui synagogæ persecutrici: Iesus Christus, de quo interrogas, deus & dominus meus rogauit me obnixe, ut missis in hoc ipsum & circũquaque doctoribus, uenire facerem eum in cor noui testamenti gratia gaudentium, ubi non cruor uictimarum, non manna Mosaicum, sed secũdum ordinem Melchisedech acto sacerdotio, ipse panis uiuus, qui de cœlo descendit, in mysterio celebratur. Vnde rectissime talium conuentus sacrosancto nomine Bethlehẽ, id est domus panis uocatur. Dimitte me, inquit, uenire ad tales, baptismatis eiusdem mysterium, simul & catholicæ tuæ pacis credendo consortiũ. Sed & quod primum atque ultimũ decet, uerbi quo catechizentur, & perpetuò confirmentur, eis cõmittendum præsidium: quoniam sacrificiũ solenne est ipsa uita conuersorum in ciuitate dei nostri, in monte
Psal.47 sancto eius. Vnitas electorũ meorum, qui sunt fratres mei & cohæredes facti per gratiam, me crebris precibus, ut eorum semper numerum nouo credentiũ fœtu multiplicare digner, obsecrat. Nũc ergo si diligis me ex toto corde, etiã alios per te futuros meos fratres uisitando lucrifaciam ob hanc causam. Neque typicam legis mensam cum suis ultra quęrere curauit: neque in scriptura, quam carnaliter legendo non intelligis, eum qui spiritaliter est quærendus, inuenis.

Iratus autem Saul aduersus Ionathan, dixit ei: Fili mulieris uirũ ultra rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionẽ ignominiosæ matris tuæ? Omnibus enim diebus quibus filius Isai uixerit super terram, non stabilieris tu, neq; regnum tuum. Itaq; iam nũc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est.

Irati synagogæ maiores aduersus spiritalium cœtum, matrem eius ecclesiam adulterę uocabulo notant: quia pro Mose Christum, pro amico sponsi sponsum, pro seruo dominũ nobilius regenda susceperit. Nunquid ignoramus, inquiũt, quia diligis Iesum in cõfusionem tuam, & in confusionem doctrinę Christianę? Quæ meritò ignominiosa uocatur, quia legis sacra deserens, etiam augustissimã & longe lateq; glorificã templi frequentiam ultro deserere, atq; in abditis potius suos cõuentus despecta cogere gaudet. Quandiu enim fides in Iesum terris adfuerit, non stabilis eris tu, neq; regnum tuum. Itaq; iam nunc mitte doctores, & adduc eos qui Iesum Christum & deum credunt et confitentur, ad nos potius audiendos, nostra sequẽda dogmata: quia filius mortis est, huic nomini seruientiũ cœtus. Hæc quidem dicebant perfidi: quod tamen longe aliter quàm querebantur euenit: quia qui propter regni terrestris amorem peregrinantes in terra cœli ciues persequebantur, & terræ regnũ simul perdiderunt & cœli: quod utrunque potuissent habere, si unum utriusq; dominũ non impie persequendo repellere, sed pie sequendo suscipere mallent.

Respondens autem Ionathan Sauli patri suo ait: Quare morietur? quid fecit? Et arripuit Saul lanceam, ut percuteret eum.

Respondens infidelibus cœtus fidelium Christi ait: Quare moritur Christia

na religio? Cur ipse Christus à uobis rapido dente laceratur, quem præses ipse, qui morti dedit, prius innocentem confessus est et iustum: quē latro, qui pariter & mortis sententiam accepit, nihil mali fecisse testatus est? Verū persistentibus in fidei defensione cohæredibus Christi, concurrerūt ad arma perfidi, quibus eos debellarēt: & quia ad Christū post resurrectionis gloriā pertingere, quia secundo in eum manus mittere nequiuerant, ipsius pro eo membra percuterent.

Surrexit ergo Ionathan à mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarū secunda panem: contristatus est enim super Dauid, eo quod confudisset eum pater suus.

Mota persecutione propter uerbum, retrahebant se paulatim apostoli, ac primi ecclesiæ magistri, etiam ab ipsa Iudaizandi consuetudine, quam ob deuitandum persequentiū scandalum aliquandiu tenuerant, sicut & in epistola ad Galatas, & Apostolorū plenius acta testantur. Et quibus in audiendo carnaliter sonantia legis uerba interesse non abnuerant (quod est, ut suprà exposuimus, nouiluniȷ intellectualis initium) eis in obseruando hæc carnaliter nequaquā annuere uel adesse uolebant. Erat enim tristitia illis magna & continuus dolor super Christo cordi eorū, eo quod docentes eos non audissent fratres & contribules sui, ut crederent in eum, qui cum esset super omnia deus benedictus in secula, ex eis secundum carnem inter omnia nasci, & ut nos à maledicto legis eriperet, fieri dignatus est maledictū pro bonis.

Cumq; illuxisset mane, uenit Ionathan in agrum, iuxta placitum Dauid, & puer paruulus cum eo, & ait ad puerum suum: Vade & affer mihi sagittas quas ego iacio. Cumq; puer cucurrisset, iecit aliā sagittam trans puerū. Venit itaq; puer ad locum iaculi q̄d miserat Ionathan, & clamauit Ionathan post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porrò ultra te. Clamauitq; Ionathan post tergum pueri: Festina uelociter, ne steteris.

Cum post doctrinam operationemq; gloriosam, etiam uirtutū exhibitio quasi tertia dies calendarū in ecclesia cœpisset oriri, uenit spiritalium concors societas doctorum, relicta literalis obseruantiæ mensa, in fructiferam gratiæ libertatem, iuxta dispositionē domini saluatoris: secutus est & auditorū chorus humilium, cui ipsa præcipiens ait: Vide ut crescas bonorum passibus actuū, & cunctos quos ego propè uel procul dispergo uerbi ministros, in mea catholica pace conseruandos intelligas: nec de cuiusquam quasi duro ad præsens euentu turberis: quamuis mors immatura præripiat, quamuis Indus ater, quāuis Scytha immanis barbarusq; rapiens ab inuicem dirimat: omnes mei status integritas uno corde & anima coniungit, uno codemq; in cœlis uitæ præmio donauit. Vel certe ita dicentem, colligere puerum, & afferre Ionathæ sagittas quas iecit, cognoscere discipulos bonos cuncta diligentius suorum dicta simul & facta magistrorū, atq; hæc ad confirmationem uniuersalis ecclesiæ pie & sobrie retractanda referri. Cumq; auditores seduli discendo pariter & operando uerbo instituissent, misit ipsa columbina unitas sanctorū, quæ consuete uocatur ecclesia & alios doctores, qui ultra primos auditores progressi, etiā exteris, id est gentium ciuitatibus uerbum cōmitterent. Venit itaque humilitas discentium, & ad intuenda gesta uel prædicamenta eorum quos miserat ecclesia, quia & ab ipsa missione repente fide feruentis ecclesię noua uox insonuit, quam præuidere minorum nesciuit humilitas: ostendens eos qui instar sagittarum uerbi acumine corda salubriter uulnerarēt,

porrò

porrò in gentibus esse destinãdos: quarum prima & eximia sagitta Cornelij centurionis præcordia petens, excussa sanitate letifera, recipiendã melius nouam uulnerauit ad uitam. Clamauitq; ecclesia suis auditoribus superne adhuc dispositionis ignaris, quod est post tergum pueri, ne quis tardaret crescentis gratiæ tempore iter peragere uirtutis.

Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominũ suum: & quid ageret penitus ignorabat. Tantummodo enim Ionathan & Dauid rem nouerant.

Didicit humilis piorum discipulatus suorum ex ordine gesta, didicit & dicta præceptorum, atque ad ecceliæ cuncta retulit laudem: siue iuxta quod suprà exposuimus, uidit uel uita adhuc uegetos, uel iam morte præreptos Christi discipulos ab Hierosolymis, unde uerbum domini exiuit, longe lateq; disper sos, & cunctos in una cœlesti Hierusalem recolligendos agnouit: nec tamen diuinæ uoluntatis arcanum, quod pœnitentia gentibus ad salutem danda esset, scire potuit. Tantũmodo enim maiores quique in domino, qualibus dicitur: Vos autẽ dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis: & ipse manu fortis, ac desideratus cunctis gentibus, rem nouere secretam.

Ioan.15.

Dedit igitur Ionathan arma sua puero, & dixit ei: Vade defer in ciuitatem.

Dedit exempla doctorum, dedit suę bonę conuersationis imitanda moderamina suis ecclesia discipulis, & dixit eis: Ite proficientes de uirtute in uirtutem: conferte hæc legis & prophetarũ testimonijs, & uidete quia non alia Christo docente gerimus, quàm quæ Moyses & prophetæ sunt futura locuti.

Cumq; abisset puer, surrexit Dauid de loco qui uergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adorauit tertio: & osculantes se alterutrũ fleuerunt pariter, Dauid autem amplius.

Cum abijssent discipuli obtemperantes imperio maiorũ, ad comparanda ueterum scriptis suorum gesta temporum, apparuit gratia Christi copiosior de uirtutibus sanctorum emicans, eorum nimirum qui ad accipienda dona feruentissimę charitatis, quæ per san ctum spiritum dantur, humili semper subiectione sui nouerũt cordis pandere sinus. Hæc est enim splendidissima illa proficientis ecclesiæ uarietas, quam quadragesimusquartus psalmus canit: ut alij miraculis coruscando Christi in se præsentiam manifestent, alij adhuc literis sacris intenti, qualiter inuicem uetera & noua concordent inspiciant: alij alia atq; alia unius eiusdemq; fidei obsequium gerant: in alijs denique geratur, quod uerba sequentia signant, ut cadens quodammodo, id est repentinus adueniens in terrena quondã pręcordia diuini respectus amoris, ad adorandam hęc ardentius sanctæ trinitatis gloriam sedula compunctione prouocet: quod ipse manu fortis & desiderabilis noster agere dicitur, cum sanctos suos, ut agant intus accẽdit, iuxta quod & de spiritu sancto dicitur: Spiritus autem adiuuat infirmitatẽ nostram: nam quid oremus sicut oportet, nescimus: sed et ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id est, facit: quæ figura locutionis scripturis sanctis usitatissima grece à grãmaticis μετωνυμία, id est transnominatio dicitur, dum per efficientẽ Rom.8

id quod efficitur, constat intelligendũ. Sicuti & illud legislatoris: Tentat uos dominus deus uester, ut sciat si diligitis eum an non: id est, ut sciri faciat. Et osculantes, inquit, se alterutrum fleuerunt. Nec frustra: quia quanto mutua dilectio, quam uirtus altrinsecа nutrierat, iuuenes sanctissimos dulcius ad complexus & oscula concitauit, tanto diuortium perenne, quod iamiam que sibi imminere cernebant, acrius ad lachrymas & lamẽta prouocauit. Sed & in typica parte dicendum: quia dominus noster credentibus sibi de Iudæis sacrosancta sui munera contulerit oris: pro non credentibus uero & se persequendo eijcientibus, flere non recusauerit, dicens: Quia si cognouisses & tu. Osculari etenim se alterutrum Dauid & Ionathan est, & dominum ecclesiæ salutaria sui uerbi dona conferre, & domino ecclesiam deuota uerbi eiusdem, uel confessione, uel doctrina respondere. Flere pariter eosdem est, & dominum in carne nostra, uel pro excitandis ad uitam electis, uel pro manentibus in morte æterna reprobis, pietatis lachrymas fundere: quorum in Lazari resuscitatione unum, aliud in uiso & defleto Hierosolymorum excidio probatum est: & sanctos eius etiam nunc ipso inspirante lugere multos ex his qui peccauere, nec ad salutem per pœnitentiam curauere reuerti. Neque enim potuerunt credentes sine dolore & luctu uidere dominum Christum, relictis in incredulitate suis contribulibus ad saluationem gentium conuerti. Fleuerunt, inquit, pariter, Dauid autem amplius: quia quicquid ecclesia pro suo uel cremento quo gaudeat, uel detrimento quo contristatur, laborat, parum est omnino ad comparationem eorum quæ pro ea deus in carne facere potuit.

Deut. 13

Dixit ergo Ionathã ad Dauid: Vade in pace. Quæcunque iurauimus ambo in nomine domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen tuũ & semen meum usque in sempiternum. Et surrexit Dauid & abijt: sed & Ionathan ingressus est ciuitatem.

Surrexit autem dominus de medio synagogæ non credentis, dicens: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos q ad te missi sunt: quoties uolui cõgregare filios tuos quẽadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti: ecce relinquet uobis domus uestra deserta. & abijt ad ecclesiam sibi de gentibus ad requirendã. Sed & perfectiores quique ac doctores in ecclesia primitiua, reuersi sunt à consideratu præfatæ immutationis dexteræ excelsi, ad perficienda nouæ descendentis à deo de cœlo cœpta culmina ciuitatis. Quod si ciuitas, ut suprà uisum est, lectionis propheticæ munitio placet intelligi: unde dictum est: Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. & hanc afflictos mœrentesq́ ingredi non parum placet, quatenus in eius tutela secretus quisque, uel dulcius lachrymis uacet, uel doctius lachrymas tergat.

Matth. 23

2. Pet. 1

Achimelech sacerdos, Dauid & socijs eius sanctificatum panem & gladium Goliath dat, Doëch Idumæo de abditis speculante insidias.

Caput VIII

XXI Enit autem Dauid in Nobe ad Achimelech sacerdotem, & obstupuit Achimelech, eo quod uenisset Dauid, & dixit ei: Quare tu solus &c. usque ad id quod scriptum est: Non est huic alter similis, da mihi eum.

Principaliter quidem in hac lectione Dauid ostendit dominum saluatorem de sua stirpe regem pariter & sacerdotem esse nasciturũ, dum panem sanctificatum, solisque comestibilem sacerdotibus, sibi suisque manducandum accipit: regali iure deuicturus, gladio cæteris dissimili, sese fortiter armat. Sed nõ aliquid uetat, etiam per panem uerbi pabulum, per gladium uero eos qui uerbo ueritatis improbos feriant, intelligi. Ideoque in hac lectione dominum præcepisse apostolis, ut continentibus se à uitiorũ sorde gentibus euangelium crederent: & eos qui fuerant arma fortis iniqui, facerent arma iustitiæ, manu forti & desiderabili, non tantum ad cõsentiendum ueris, sed etiam resistendum falsis dogmatibus apta. Neque indecenter bifario fulget argumento: cuius ipse dominus in euangelijs mentionem facere dignatus est. Venit ergo Dauid, insidias Saulis fugiens in Nobe ciuitatem, quæ uertitur in latratum, ad Achimelech sacerdotem, qui interpretatur frater meus. Rex uenit: insidias Iudæorum declinat saluator in conuentum doctorum fidelium, qui diuturnis noctibus uigilijs intenti, magnos quosdam pro domino, ut ita dixerim, latratus prædicationis dare, ac domum fidei sagaciter ob memoriam internæ refectionis, ab improborum consuerunt incursu defendere: qui & ipsi recte uocabulo Achimelech sacerdotis indicantur: quia uidelicet noui in Christo sacerdotij sunt ministri, qui audire merentur: Et ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus regnũ, ut edatis & bibatis super mensam meã in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël. Luc. 22

Quos alibi dominus, quia declinatis persecutoribus quærere uoluerit, patri supplicans ostendit dicens: Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuũ à me, ad defensionem meam conspice. Erue à framea deus animam meam, & de manu canis unicam meã. Libera me de ore leonis, & à cornibus unicorniũ humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Psal. 21

Et obstupuit Achimelech, eo quod uenisset Dauid, & dixit ei: Quare tu solus, & nullus tecum?

Obstupuerunt antiqui electi, obstupescunt & moderni quoties mente simplici excipiunt dominicæ uisitationis aduentum: non solum maiestate uisionis eius attoniti, sed & raritate eorum turbati, qui tantæ pietatis gratiam sequi concupiscant. Sic enim dictum est: Quare tu solus, & nullus tecum? quomodo alibi dicit: Perijt fuga à me, et non est qui requirat animam meam. Psal. 141 Cum certum sit tempore passionis multos sanctorum, quamuis ad comparationem turbæ persecutricis, paucissimos, diligendo quæsisse animam Christi. Sed sicut ubi non erat in eis, de quibus præmissum est: Absconderunt laqueos mihi, qui quçrunt animam Christi: Sic & hic non erat de eis qui expulerunt Christum ullus qui sequeretur fidem Christi. Et alibi cum diceret: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Vt non omnes prorsus homines, sed omnes de quibus loquendum susceperat, se significa- Psal. 34 Psal. 13

rex, inquit, præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem propter quam à me emissus es. Cui dicto talis sine mendacij fuco potest sensus non inconuenienter aptari. Idcirco solus & cæterorũ comitatu desertus aduenio: quia tale mihi rex præceptum citius fugiendi dedit, quod nullus inimicorũ, ne me hic fuisse prodat, scire debeat. Sed si qui de mendacio an iusti uiri constantia eius aliquãdo debeat quasi necessarium flagitare præsidium, scire uelit, legat sancti Augustini librum de mendacij generibus octo, mirifica salubriq; discretione moderatum: sed & collationes patrum, ubi Ioseph nõ ignobilis inter patres, de nil definiendo eximie disputans, etiam huius quæstiunculæ partem plenissime assumpsit. Proposui solum ut hoc tantum impræsentiarũ breuiter dicere sufficiat. Cum absq; ulla dubietate præferẽda sit semper mendacio ueritas, aliquando tamen propter rerum circunstantiã hoc utiliter ad tempus usurpandum, & illa contra sit occulenda salubriter. Deniq; Raab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia uia eijciens? quod absq; mendacij ad tempus assumpto adminiculo, iustificationis meritum implere non potuit. At Doech Idumeus, cuius præsens lectio explorationẽ sequens, proditionem continet, ob manifestatam ueri cognitionem in typum Iudæ Scariothis destrui in finem, euelli, emigrari, & eradicari meruit de terra uiuentium.

Et respondens sacerdos Dauid ait ei: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum. Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus, manducent.

Quia λαός græce populus dicitur, panes laicos populares significat, id est non oblatione sacratos, sed uiles, & communem præparatos ad usum. Respondens igitur Christo sacerordo ducum spiritalium: Non, inquit, habeo quicquam sapientiæ secularis in opera iustitiæ, sed tantum uerbum euangelij, quod mundis committam auditoribus. Sed neque hoc gentibus credendum æstimo, nisi forte à diuersis errorum illecebris, ad unius ecclesiæ uirginis castitatem pietatemq; conuersis. Non est enim bonum sumere panem filiorũ, & mittere canibus. Matth. 15 Mar. 7

Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit ei: Equidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quãdo egrediebamur, & fuerunt uasa puerorum sancta. Porrò uia hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in uasis.

Respondit mittendis ad docendas gentes apostolis: Quæ deus purificauit, uos commune ne dixeritis. Act. 10 Continuit enim se ecclesia meo præsente auxilio ab idolatria, cæterisq; flagitijs, ex eo tempore, quo egressa per confessionẽ à priscæ latebra cæcitatis, usquedum ad lucem cognoscendæ sanctæ, quæ deus est, trinitatis accessit: & fuerunt corda humilium sancta per abrenunciationem satanæ. Porrò conuersatio hæc, qua uiuitur inter gentes, polluta est, necdum his qui catechizantur regenerationis fonte & gratia spiritus ablutis, sanctificatis & iustificatis: sed & ipsa præsentis luce reconciliationis sanctificabit̃ in eis, qui baptisma deuoto corde suscipiũt. Notandum sane iuxta literam, quàm cauta solertia uel sacerdos Dauid interrogaret, uel ipse sacerdoti de sua suorumq; puritate responderit. Non enim solum ut panem sanctum accipere possint pueri, si mundi sint à muliere, perquirit: sed ab omni pollutione, quæ mortalibus accidere solet, si sint mundi scrutatur: specialiter de muliebris contagio copulæ, quasi cæteris maiore perquirens. Reuera enim maximum est hoc eorum duntaxat quæ non quidem per culpam reos faciant, sed tamen per immunditiæ cuiuslibet, uerbi gratia, morticini, uel reptilis atta-

ctum, à sanctorum tactu deterrent. Sed & Dauid non sine discretione se suósque discutiens, ab uxoris quidem complexu continuisse asserit, tempus eiusdem continentiæ solicitus exponit. Vasa puerorum sancta omnia, id est arma, uestimenta, & ipsa quæ ob mittendum forte uiaticum gestabant uascula, munda à totius sordis attaminatione testatur. Et quia nō sine maxima discretione, quę diuinis erant sacrata ministerijs, in cōmunem transferenda nouerat usum: ne dispensatorem horum sacerdotem quicquid sui status celaret, uiam tantum qua uenerant dicit esse pollutam, tacente uidelicet in ea re qualibet funebri, uel per seipsam immūdam. Sed & ipsa, inquit, hodie sanctificabitur in uasis: id est, non tamen crediderim commaculari nos potuisse per hoc quod iter ipsum cui quid immundū inesset, incederemus, qui nostra soliciti omnia & uasa & corpora ab eiusdem coinquinationis seruauimus attactu.

Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem.

Quia mundos qui acciperent audiuit, sanctificatū eis dare consensit: quod nullatenus facere auderet, si non eos per omnia mundos agnouisset. Si autem tam solerter munditia quærebatr eius qui sanctificatum Moysi manibus panem typicum gustaret: quantam necesse est munditiæ curam gerat, qui in sanctas ac uenerabiles Christi manus acceptum panem, in sacramentum corporis eius consecratum, in memoriam mortis eius mortalibus creditum, ad uitæ perennis est auxilia sumpturus? Nempe illud apostoli ne-
1.Cor.10 cesse est semp animo retineat: Quia quicunque manducauerit panem, uel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de de calice bibat. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem.

Neque enim erat ibi panis, nisi tantū panes propositionis, qui sublati fuerant à facie domini, ut ponerentur panes calidi.

Dabant apostoli his qui credebant, & baptizabantur ex gentibus, uerbum legis & prophetarum euangelij gratia sanctificatum. Neque enim erat in apostolis apostolorūq; discipulis scientia literalis, nisi tantum libri prophetici, qui antiquo illo populo palàm ad legendum propositi, nuper fuerant per incarnationem domini, ne ultra dicere seruarentur, adimpleti: ut scriberentur libri noui testamenti, ad reficiendas sacerdotales animas, id est sacerdotis æterni membris adunatas, sancti spiritus igne calefacti. Et notandū quod ait panes petisse Dauid, nō autem quinque uel duodecim: tot enim fuere panes propositionis: sed singulari numero panem sanctificatum accepisse perhibetur: quomodo & suprà quinque lapides in perā misisse, sed uno Goliath strauisse memoratur. Quinq; sunt libri, quibus doctrinæ legalis elementa continentur. Sed sicut Apostolus ait: Omnis lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quamuis etiā recte potest intelligi panem sanctificatū, singulariter quidem dictum, uel propter unitatē fidei & dilectionis: pluraliter uero intelligendum propter uel opera uirtutum multifaria, uel diuinarum scripturarū, quibus ad uirtutes instruimur, multiplicem copiam: quomodo quod singulariter in psalmis scriptum est: Immisit in eos muscam caninam, & comedit eos: ranam, & exterminauit eos: nulli dubium quin pluraliter accipiendum sit, præsertim cum dominus in euāgelijs huius exemplo lectionis misericordiam sacrificio præferendam affirmans, plurali numero panes ei datos asseueret. Non legistis, inquit, quid fecerit Dauid quando esurijt, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domum dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Vbi secundum interpretationem, qua dominum saluatorem nostrū in lectione hac sacerdotem pariter et regē dixi-

Marginal notes: Matth.12 Mar.12 (beside "Omnis lex in uno sermone impletur"); Psal.77 (beside "Immisit in eos muscam caninam"); Matth.9 (beside "misericordiam sacrificio"); Luc.6 (beside "Non legistis").

regem. Diximus figuraliter ostensum, oportet præsignatum intelligi, sacerdotales cibos adueniente domino, nō ultra tribui Leui, uel uni populo filiorū Israel, sed omnibus ad fidem uocādis gentibus esse partiendos. Omnibus enim quicunque esurire iustitiam, quicunque ad ueri Dauid comitatū pertinere uoluerint, dictum est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et quia de mysterio pro uiribus diximus, refert etiam ad literæ sensum planius dilucidandū, Iosephi dicta parumper de panibus propositiōis quæ posuit intueri: quæ in beati quoq; Lucæ expositione, ubi ad huius loci cōmemorationem uentum est, nostro ad utilitatē legentium putauimus inserenda tractatui. Stante enim adhuc suis temporibus religione et statu Hierosolymorū ac templi, facillime poterat ea quæ auita successione gerebātur à sacerdotibus, utpote & ipse sacerdos, nosse ac manifestare legentibus. Dicit ergo eos ex simila absq; fermento assariorum uiginti & quatuor fieri solitos. Et adiungit: Coquūtur enim duo, & duo diuisi ante sabbatum, et sabbato mane oblati super sacram mensam ponuntur, sibi ad alterutrum conuersi, duabus pateris aureis superpositis thure plenis: qui permanent usq; ad aliud sabbatum, et tunc pro illis alij deportantur. Illi uero sacerdotibus exhibenē: & thure incenso in igne sacro, in quo omnia holocausta fiunt, aliud thus super alios panes adijcitur.

1. Pet. 2 — Ioseph. antiquit. libro 3. cap. 13

Erat autem ibi uir de seruis Saul in die illa intus in tabernaculo domini, et nomē eius Doech Idumeus potentissimus pastorū Saul.

Erant inter prædicātes apostolos falsi fratres, princeps est Iudas, intus quidem in ecclesia cōstituti per mysterium fidei, sed moti à firmitate suæ stabilitatis, sanguinei ad prodendam pacem fraternitatis (Doech nanque Idumeus motus sanguineus dicitur) potentissimi persecutorum Iudaicorum, quia proxime recepti, Nec prætereūdum arbitror, quod Doech iste apud septuaginta interpretes, nō quilibet pastor, sed mulio, gregis uidelicet sterilis & infructuosi pastor extitisse perhibetur. Mulum nanq; scimus, quia ex equa & asino promiscuū genus ducit, sicut econtra ex equo & asina burdo, uoluptatem solere coeūndi sine fructu appetere generandi. Cui similia sunt opera infructuosa tenebrarum, de immundo quodam quasi semine luxuriosę uel dolosę cogitationis ædita. Vtrunque enim animal ęque luxuriosum. Vnde dicitur de quibusdam: Quorū carnes sunt ut carnes asinorū, & sicut fluxus equorum fluxus eorū. Sed asininū genus insuper acutiore sensu dolis est insidijsq; semper intentū. Quibus nimirū operibus nequissimis in maius acumulandus, cum quilibet motus ipse à iustitia, iustis autem fraudes nectere promptus, impia sedulitate præficiē, quasi pascēdo Doech Idumeus mulorū gregi antefertur.

Ezech. 23

Dixit autē Dauid ad Achimelech: Si habes hic ad manū hastam aut gladiū, da mihi, quia gladium meū & arma mea nō tuli mecum. Sermo enim regis urgebat.

Hortatur apostolos saluator, ut auditores suos non solum ad discendum, sed etiam ad docendum uitæ uerbū, in quibus ipse mundum uincere possit, instituant: qa uirtutes angelicas, per quas est ordinata lex in manu mediatoris, quæq; uigiles semper pro ecclesia contra aërias potestates decertarent, euangelij præcones per orbem mittere distulerit. Sermo enim, inquit, regis urgebat, id est humanæ prauitatis, quæ sibi neglecto deo regnare malebat, immensitas cogebat, ut non angelos, quorū gloriam spiritalem ob cōsuetudinē uitæ carnalis uidere nequiuerant mortales ad instruendos eos, sed mortales æque similes eis hoīes destinarem, qui annunciarent eis à uanitate conuerti ad deum uiuū: qui si nunquā peccassent, domestica nunc angelicę lucis societate gauderent.

Et dixit sacerdos: Ecce gladius Goliath Philistei, quem percussisti in ualle Therebinthi, est inuolutus pallio post ephod: si istum uis tollere, tolle: neque enim est hic alius absq; eo. Et ait Dauid: Non huic alter similis, da mihi eum.

Dixerunt apostoli Christo, doctores aduersus mundi regnum quęrenti: Ecce homines prauis diu dogmatibus pro diabolo certare soliti, quę superasti in humilitate crucis, sunt inuolucris primæ præuaricationis irretiti, longe post indumenta uel ornamenta sacerdotalia, id est opera diuinis conspectibus digna: si istos uis eisdem inuolucris absoluere, atq; usq; ad prędicandę ueritatis gradum promouere, tuæ hoc uirtutis, non nostræ uel pietatis esse non latet. Neq; enim est in terris quisquã mortalium, qui non huius regni mox natus fuerit addictus seruitio: quia non alios uitiata radix semel, quàm uitiose ualuit proferre sobolis ramos. Et ait dominus: Non est qui melius sciat dogmata uanitatis expugnare, q̃ qui his aliquando imbuti, hæc contra ecclesiam defendere consuerant: ex horum mihi numero q̃s diaboli manibus excussisse iam noui, docendo & baptizando etiam doctores pręsulesq; ecclesiæ futuros. Apte meminit huius electionis & titulus psalmi xxxiij. qui ita se habet: Psalmus Dauid, cum mutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abijt. Mutauit enim uultum, causam sui itineris dicendo quæ nõ erat, & celando quæ erat. Quod ita potest de domio interpretari: quia mutauerit uultũ suum coram apostolis, uel post resurrectionis gloriam immortalis apparendo, mortalem se ante passionis agonem uidere solitis: uel imperando ut euntes docerent & baptizarẽt omnes gentes: quibus paulò ante præceperat, ut soli Iudææ prædicantes, à uijs gentium intrandis, Samaritanorũq; ciuitatibus abstinerent. Dimiserit autem eos profecturos, & prædicaturos ubiq;, ipso cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis: & abierit idem ipse per ascensionis suæ triumphũ rediturus in cœlũ. Sed & in psalmo eodem loquẽs ipse dominus in prima parte se patrem semper benedicere testatur: admonens suos mãsuetos, uidelicet apostolos, ut secum in eius laude prædicanda perseuerent, qui se de tribulatione passionis & mortis eruerit. In secunda ad conuersionem fideliũ quæ sint benemeritorũ præmia declarat: maxime prouocans ad epulas suauissimi panis illius, quẽ cum suis in regno patris edendũ, in præsenti lectione sanctificatũ percipit. In tertia suos pueros quasi filios admonet, à quibus se ad hunc panem accessuri debeant abstinere contagijs. In quarta iustos dicit ex omnibus tribulationibus eruendos, & impios debitas pœnas esse passuros. Hæc per excessum breuiter dicta sunt, ut q̃ sibi pulcherrime scriptura semper & ubique congruat, lector quisque dignoscat. Quod si quis obijcere uoluerit sacerdotem, ad quem uenit Dauid, Abimelech, non Abimelech fuisse uocatum: respondemus eum fuisse binomiũ: non nostra opinione, sed inscriptione psalmi alterius affirmãtes, ubi scriptum est: Quia uenit Doech Idumeus, & nunciauit Saul, & dixit ei: Ecce Dauid in domo Abimelech. Quo & ipso nomine sanctorũ gloria non indecenter ostenditur. Interpretatur enim patris mei regnũ. Et ipsi sunt de quibus dominus regni parabolam dixit: Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquã accipere sibi regnum, & reuerti. Id est, homo Christus de sinu patris exiens, abijt ad homines, qui longe à sua gratia peccando recesserant, facere eos dignos in quibus ipse regnet, & reuerti cum eis ad gaudia perpetuæ quietis. Et de quibus Apostolus cum resurrectionis gloriam prædicãs dixisset: Primitię Christus: deinde, hi qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderũt: deinde finis. Adiunxit, & ait: Cum tradiderit regnum deo & patri: id est cum sanctos q̃s redemit, ad patris uisionem glorificãdos perduxerit.

Marginal references: Matth. 28; Matth. 10; Mar. 16; Psal. 51; Luc. 19; 1. Cor. 15

Veniens Dauid ad Achis, & cognitus qui esset, furiosum se simulando euadit: fugiensq; in speluncã Odollam, conuenientes ad se uiros quadringentos suscipit: & profectus inde regi Moab suos commendat parentes. Cap. IX



Vrrexit itaq; Dauid, & fugit in die illa à facie Saul, et uenit ad Achis regem Geth, &c. usq; ad id quod scriptũ est: Profectus Dauid uenit in saltum Hareth.

In hac lectione dominus persequentibus se & inuidentibus, despicientibusq; ea quæ cœpit facere & docere primatibus Iudæorũ, abijt inde, et uenit in corda humiliũ: collectisq; ad se non paucis credentiũ turbis, factus est eorũ princeps. Nec mora etiam gentibus saluandis adfuit, mansionẽ faciens apud eos, deo patri simul & ecclesiæ matri omniũ nostrũ
Esa. 10 redditurus quãdoq; iuxta uaticinia pro
Osee 1 phetarum etiam reliquias Israël in fine
Rom. 9 mundi saluandas. Crebris enim scripturæ sanctæ paginis, crebris sanctorũ actibus una eademq; nostri saluatoris incarnati dispensatio figura uariante repetiť, & rectè: quia quod semper desiderabatur & sperabať à sanctis, decebat ut semper ab eisdem propheretuř, signareturq; futurũ. Fugiens ergo Dauid à facie Saul uenit ad Achis regẽ Geth. Fugiens dominus à cõtemptoribus sui sermonis, ne intelligatur ab indignis, uenit docendo ad alios, si fortè uel ipsi audiant, & si fortè quiescant. Neque ab hoc agendo cessat, donec eos qui se humiliter recipere uelint, inueniat. Achis frater meus aut frater uir, geth interpretať torcular. Et quia Christus homo, quia ex populo Iudaico incarnari dignatus est, eundem populũ fratrem habuit quem persecutorem sus-
Psal. 68 stinuit. Vnde loquitur in psalmo: Exter factus sum fratribus meis, & hospes filijs matris meæ, id est synagogæ uel naturæ mortalis. Qui nimirũ populus rex torcularis non immeritò uocatur: quia tribulationes & pressuras Christi & ecclesiæ gentibus cęteris prior excogitauit, & dominũ uidelicet ipsum infantem occidere moliendo, iuuenem occidendo, & ecclesiam postmodum persequendo, ac suis eliminando de finibus. Hoc autem mysticę inter Achis & Saul distare arbitror, quod Saul imbutos scientia legis, Achis idiotas in eadem plebe significet: qui eru diendo licet dispares, pari aduersus dominũ malignitate conuenerũt: propter quod in ordine præpostero legis periti, quo maius scientiæ munus perceperũt, eo maiore muneris ipsius largitorẽ persequebantur insania.

Dixeruntq; ei serui Achis: Nunquid non iste est Dauid rex terrę? nónne huic cantabant per choros dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia?

Dixerũt scribæ & pharisæi Iudaici regni, nequitiæ male seruiẽtes: uidetis quia nihil proficimus: ecce mũdus totus post eum abijt, cui cantabant per choros dicentes: Osanna, benedictus qui uenit in Ioan. 12
nomine domini. Benedictũ quod uenit Matth. 21
regnum patris nostri Dauid, osanna in Mar. 11
excelsis. Quem cõcina exultatione fideles sui glorificant sublime ferentes: quia plures per eius doctrinã ad promerendum uitę cœlestis denariũ, quàm per nostram sint ad legis seruanda iussa uocati.

Posuit autem Dauid sermones istos in corde suo, & extimuit ualde à facie Achis regis Geth: & immutauit os suum coram eis.

Vidit in sapientia sua dominus incredula simul & dolosa quorundam Iudęorum præcordia: & sicut humano more loqui de deo scriptura solet, in tantũ extimuit à facie populi, qui frater ei erat humanæ cõmunione fragilitatis: persecutorum uero autor impietate dominicæ cõiurationis: ut eidem sua sacramenta uel monita per parabolas magis & ænigmata quàm aperta luce dixerit: ne uidelicet sanctum canibus, & porcis margaritas Matth. 7
cõmitteret. Sicut enim Dauid, qui sobriũ

se suis semper ostendere consueuerat, os suũ coram Getheis immutauit: ita & dominus loquens in parabolis coram superbis, et ad se suosq; torquendos corda prompta gestãtibus, seorsum suis omnia manifesta expositiõe differebat: quin & aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Volunt quidã immutasse os domini, cum dicebat: Audistis quia dictũ est antiquis, ego aũt dico uobis. Vel cum translato sacerdotio, legis quoq; & cerimoniarũ translationẽ fieri uoluit. Sed intueri debent, quod nõ hoc specialiter hostibus, sed suæ potius fidei mysteria suscipientibus mutatiõis genus ostendit: atq; ideo mutationẽ oris, quã in typum illius beatus Dauid, ne ab inimicis agnosceretur, exhibuit, ad eorum potius sensum referendam, qui signa et doctrina saluatoris uidentes nõ uidebant, et audientes non intelligebant.

Matth. 5

Et collabebatur inter manus eorũ, & impingebat in ostia portæ, defluebantq; saliuæ eius in barbam.

Manus Getheorũ opera Iudæorum, ostia portę initia reuelatę gratię cœlestis, saliua infirmitatem, barba uirtutem designat. Collabebatur Dauid inter manus Getheorũ: labi in peccatũ cæcis uidebatur dominus cõparatus operibus Iudæorũ, qui non solum soluebat sabbatũ, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Impingebat Dauid in ostia portæ: casum mortis inuenit dominus inter initia prædicatæ nouæ salutis, quæ uice ostiorũ nunc dignis aperire, nunc claudere malebat indignis: imò ipsa sibi ostia uitæ mortis occasione habuit: uel quia persequẽtes eum Iudæi euangelicæ gratia prædicationis occidere: uel quia ipse, ut paradisi nobis limina panderet, gladiũ qui obsistebat flammeũ, atq; uersatilem, sanguine & aqua, quem de latere suo produceret, extinguere dignatus est. Vnde bene psalmista uidens eum, ut nos in portis filię Sion laudem suam annunciaturos induceret, prius impingentem in eiusdẽ ostia portæ, cum de nostræ spe salutationis præmisisset, dicens: Prosperum iter faciet nobis deus salutaris noster. Deus noster deus saluos faciendi: & domini, inquit, exitus mortis. Defluebãt saliuæ Dauid in barbam: & dominus in cruce despectus, ac blasphematus inter latrones ab impijs, omnia tolerando pariter obiectu fragilitatis humanę ad tempus diuinitatis suę fortia prętexebat. Vnde Habacuc propheta tropheum gloriosæ crucis cõmendans: Splendor, inquit, eius ut lux erit, cornua in manibus eius, ubi abscondita est fortitudo eius. Neque enim frustra in Canticis canticorum, ubi tanta solertia, tam sedula repetitione mystica Christi, sicut & ecclesiæ membra omnia describuntur, de sola, quę maxime uirum decet, barba nil dictũ inuenimus: quia nimirũ quasi saliua barbam uirtutem uerbi perpetuã induta, ex tempore carnis celabat infirmitas. Immutauit igitur os suũ mysteria regni dei, quæ fidelibus patefaciebat, abscondendo eis qui foris esse malebant. Collabebatur inter manus illorũ, peccator apparẽdo eis qui de legis operibus & iustitia gloriabãtur. Impingebat in ostia portæ, inter auspicia reuelati cœlestis introitus: passionis abiecta subeũdo saliuas demittebat in barbam, absconsa ad tempus diuinæ potentia maiestatis, inter uitia & irrisiões inimicorũ, ignominiosa tunc temporis, id est crucis morte moriendo.

Ioan. 5

Psal. 67

Et ait Achis ad seruos suos: Vidistis hominẽ insanũ, quare adduxistis eum ad me? an desunt nobis furiosi, quod introduxistis eum ut fureret me præsente? hic ne ingredietur domum meam.

Dauid quidem suspectus ob famã uirtutũ Getheis, industriose furentis actus imitabatur: quatenus energumenus creditus, miserantibus his qui eum uiderãt, dimitteretur illęsus. Sed eorũ rex dispensatoriæ transfigurationis eius inscius, ut uere furiosum eum à se repellit, suæ domus ingressu priuat ut insanũ. Nec porrò ab umbra historiæ graditur allegoriæ ueritas,

ueritas. Dominus enim ad sanandos oculos cordis eorũ, qui gloriã diuinitatis suæ uidere nequiuerãt, protulit humanę collyrium humilitatis: sed impiorũ nõnulli & in passionibus eum quasi hominẽ fragilitatis arguebant, et in uirtutibus quasi dæmoniosum, & cõtraria deo potestate miracula facientem abominationi habebant. Deniq; narrante euangelio didicimus non solum quid ab aduersarijs, sed quid à suis etiam, necdum plena fide roboratis sentiretur, diceretur'q; de illo: Et
Mar.3 uenerunt, inquit, ad domũ, & conuenit iterum turba, ita ut non possent neq; panem manducare. Et cum audissent sui, exierũt tenere eum: dicebant enim, quoniam in furorẽ uersus est. Hæc quidem sui carnales adhuc ob inæstimabilem crebrescentiũ uirtutũ eius quantitatẽ simul & qualitatẽ egerunt: sed alieni uide quid etiam illi: Et scribæ, inquit, qui ab Hiero-
Matth.12 solymis descenderũt, dicebant: Quoniã beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorũ eijcit dæmonia. Sed & post resurrectionem ascensionemq; eius in cœlos, prædicãtibus apostolis ueritatẽ euangelij, dementes nõnulli quasi fabulosam derisere & abiecere uæsaniam. Vnde est quod ille sapientibus & insipiẽtibus debitor, Christo testimoniũ perhibens au-
Act.26 diuit: Insanis Paule, multę literæ ad insaniam te cõuertũt. Quotquot ergo Christum furoris arguunt & manię, non mirum si hunc à domo suæ mentis furiose contemnendo reijciunt.

XXII Abijt ergo Dauid inde, & fugit in speluncam Odollam.

Odollam interpretatur testimonium eorum: & dominus superborũ corda fugiens, in humiliũ spiritu pectora, quæ de terreno culmine uel decore nihil habẽt, gratus mansor ingreditur: quorum ipsa humilitas testimoniũ est fidele, quoniam digni sunt, ut qui Christum suscipere debeant. Vel certe testimoniũ eorum à quibus superbiẽtibus deus fugit, appellanẽ humiles, quo uidelicet testimonio conuincãtur, quia & ipsi deo placere, deum potuissent suscipere, si uellent.

Quod cum audissent fratres eius, descenderunt ad eum illuc, & cõuenerũt ad eum omnes qui erãt in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps.

Manente inter humiles Christo, descendunt ad eum humiliando seipsos omnes electi: uel homines, q sunt fratres eius, propter quod & ipse homo factus est: uel angeli, qui sunt maxime domus patris eius, & locus habitationis gloriæ eius. Conueniunt & omnes qui peccatorum suorũ cõsciẽtia depressi, amaris pœnitentiæ lachrymis desiderãt ablui, liberari'q; ab ære alieno, id est fœnore peccati, q̃d diabolus cõtulit: Christo duce ac principe sperant ad regni gaudia perueniri.

Fueruntq́ue cum eo quasi quadringenti uiri.

Adhęrent domino stantes quiq; in fide, uiriliter agentes & confortati corda per doctrinã euangelij, quæ quatuor librorũ pulcherrima unitate signata est, ad sperãda, quęrenda, & obtinẽda cœlestia regna uocati. Centenarius nanq; numerus, qui post tot in læua currentes numeros primus dexterã petere solet, sicut sæpe dictum est, finitis laboribus infimis superni regni pandit introitũ. Sane notandũ, quod hæc quæ in spelunca Odollam gesta pro uiribus explanauimus, sic ad primitiuam ecclesiam referri possunt, ut etiam totius ecclesiæ non indecenter statui aptentur. Nam quæ sequuntur, specialiter ad nostrã, id est gentium spectant ecclesiam.

Et profectus est inde Dauid in Maspha, quæ est Moab, & dixit ad regẽ Moab: Maneat oro pater meus et mater mea uobiscũ, donec sciam quid faciat mihi deus, &c.

De Sion exiuit lex, & uerbum domini Esa.2 de Hierusalem, perueniti'q; crescendo ad ecclesiã gentiũ, in altissima fidei & uirtu-

tum specula cõstitutam. Masphà nanq; transfert in speluncã. Peruenit et ad oratores, dialecticos, philosophos, & ipsos rerum dominos sibi recõciliandos adijt: sed & his Christus usque ad complenda tempora nationum, fidem dei patris, & ecclesiæ pietatem religiosa sedulitate tutandam commendauit.

Dixitq; Gad ꝓpheta ad Dauid: Noli manere in p̃sidio, ꝓficiscere & uade in terrã Iuda. Et profectus Dauid uenit in saltũ Hareth.

Dicit Christo prophetia, quæ nihil sacramentorũ eius canere prætermisit, ut ingressa plenitudine gentium, nõ ultra suam fidem ab insidijs Iudęorũ infirmissimo credentis ecclesię studeat munimine tutari: sed reliquias potius Israëliticæ gentis secundum electionẽ gratiæ saluas facere dignaretur: qui uaticinia exequens prophetarũ, tẽpore præfinito ueniet ad inculta diu, sed per se iam excolenda superbę pectora plebis, cui nomẽ Hareth, id est more, non immeritò congruit. Ipsa est igitur cui suus autor, quasi desponsatę sibi uirgini sponsus, sed à nuptialib⁹ gaudijs multo tempore dilatæ loquitur per

Osee.3 prophetã: Dies multos expectabis me, nõ fornicaberis, & non eris uiro: sed ego expectabo te. Quod quo modo diceret idem propheta consequenter exposuit: quia dies multos, inquit, sedebũt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim. Et post hæc reuertentur filij Israël, & quærent dominũ deum suũ, & Dauid regem suũ: & pauebunt ad dñm & ad bonũ eius in nouissimo dierum.

Saul quærẽti Dauid, Doëch proditor simul factus & carnifex, Nobe ciuitatem sacerdotũ cum habitatoribus percutit, uno euadente ad Dauid Abiathar.

Caput X



T audiuit Saul quod apparuisset Dauid, & uiri qui erãt cum eo, &c. usq; ad id quod ait Dauid ad Abiathar: Mane mecũ, ne timeas, si quis quęsierit animã meã, quęret et animã tuã, mecumq; seruaberis.

Hæc lectio typice signat, reuersa in fine seculi ad fidẽ Iudæa, quid pressurarũ sit à suis passura contribulibus, quid pro eiusdem fidei etiam inter antichristi tribulationes constantia, sit à domino, imò etiã cum domino perpetuę nactura mercedis: quod æque primordijs quoq; nascentis ecclesiæ, ipsisq; apostolorũ potest cõuenire tẽporibus. Audiuit ergo Saul, quod apparuisset Dauid & uiri qui erãt cum eo: audituri sunt circa finem mundi infideles & impij Iudęi, post longam negationem prędicari, credi & confiteri Iesum Christũ inter se: nec dubiũ quin ubi prędicantibus Enoch & Helia, cæterisq; qui tunc futuri sunt uerbi ministris, saluator apparuerit cordi Iudęorũ, non mora etiã antichristi sit persecutio secutura.

Saul autem cum maneret in Gabaa, & esset in nemore, quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctiq; socij eius circunstarent eum, ait ad seruos suos qui adsistebant ei: Audite filij Iemini, nunquid omnib⁹ uobis dabit filius Isai agros & uineas, & uniuersos uos faciet tribunos & centuriones: quoniã coniurastis omnes aduersum me, & non est qui mihi renunciet, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? non est qui uicem meã doleat ex uobis, nec qui annũciet mihi, eo quod suscitauerit filius meus seruũ meum aduersum me, insidiantẽ mihi usq; hodie.

Populus persecutor ex Iudæis, cum manserit id temporis in Gabaa, id est in colle propheticæ nõ uidelicet intelligentiæ, sed lectionis solummodo: & fuerit in umbroso legis et prophetarũ oblectatus eloquio, quod est in Rama, id est in excelso sensus spiritalis cæteris incomparabile scripturis, elatus de terreni regni glo ria;

ria: quod in eo temporibus antichristi non dubitatur esse futurũ: cunctiq; socij persecutionis eiusdem uallauerint eum uigilantes, stantes in perfidia, fortiter agentes, ut omnia fidei & charitatis munimina subuertãt. Huiusmodi dictis suos exhortans, ad depræliandam concitabit fidem, cõstantiamq; bonorũ: Audite filij Iemini, id est dexteræ meæ, mecum uidelicet uita & gaudio meliore beandi. Sinistræ nanq; nomine censeo notãdos eos, si qui de uestro numero cum Nazarenis damnari, quàm cũ Christo, qui nobis apparuit, regnare & uiuere malunt. Nunquid omnibus uobis Iesus, qui de radice Iesse uenisse non ambigitʳ, & hoc in seculo fructus dare potest operum perfectorum, uinumq; sapientiæ salutaris, quod
Psal.103 lętificat cor hominis, & in futuro uos fa-
Matth.19 cere uniuersos sedere super sedes ad iudi-
Luc.22 candos, sicut crebrò promisit, duodecim tribus Israël: subaudi, ut ego: qui & perfectam cum bonis operibus sapientiã docere, & beata rectè operãtes & sapientes possum mercede donare: quoniã coniurastis omnes in fidẽ nominis eius: nec est qui mihi cultores fidei eius, q͂ meritò puniantur, ostendat ubi sint absconsi, maximè cum & per me eruditus in lege, non modicè, maius fœdus iunxerit cum Iesu Nazareno, credens & confitens illũ esse filiũ dei: qui seruili habitu deformis, multo me uilior apparuit, docueritq; eum in meam iniuriã deum esse colendum: qui nisus est statuta legalia sua per euangeliũ suũ insidiando corrumpere, quod ipsum per suos usq; hodie ministros agere nullatenus cessat. Hæc & huiusmodi innumera ministros antichristi ad euirãda pectora fortium Christi blasphemare non latet: ad quorũ orsa nefanda pijs in fide persistẽtibus, mox impiorũ caterua quid intus habuerit prodet. Nam sequitur:

Respondens autẽ Doëch Idumeus, qui assistebat, et erat primus inter seruos Saul: Vidi, inquit, filiũ Isai in Nobe apud Achimelech filiũ Achitob: qui consuluit pro eo dominũ, & cibaria dedit ei: sed & gladiũ Philistei Goliath dedit illi.

Doëch, ut suprà diximus, motus siue solicitus, Idumeus sanguineus, Nobe latratus, Achimelech fratris mei regnum, Achitob frater meus bonus interpretatʳ. Respondebit ergo persequentibus Christum Iudæis motũ ad effundendum sanguinẽ innoxiũ, prauorũ cœtus sociorũ: qui alijs aperte fidẽ impugnantibus, ipse interius insidiari solet ad exploranda solicitius & prodenda tempore persecutionis cõuenticula fideliũ Christi, quem meritò primus seruorũ Saul insinuat: quia quanto peruersior quisq;, bonisq; est infensior, tanto maiorẽ apud impios locũ tenet. Sine ulla autẽ dubietate plus grauant ecclesiã falsi fratres qui intus, quàm manifesti hostes, qui hanc deforis impugnant. Respondebit, inquã, tempus nouissimę contra Christũ coniurationis hostis, sicut de Iuda scriptũ est: Et nox nocti Psal.18
indicat sciẽtiã. Quæ sobria, iusta & pia cognouit, impie prodet, uidisse se dicens fidem domini Iesu in doctrina eorũ, qui cõtra impiorũ quasi furium latronumq; nequitiã, more acutissimi ac uigilantissimi canis oblatrent: & iuxta exemplum bonorũ, qui præcessere fratrum, etiã ipsi possessionẽ regni præstolentur æterni. Sed & patrẽ supplices pro Christi regno deprecentur, eumq; in membris suis spiritali semper pane reficiant: atq; omnes quos possunt diaboli manibus eripiẽtes, pro ereptoris sui pace potius certamẽ agere suadeant, iubeant, adiuuent.

Misit ergo rex ad accersiendũ Achimelech filiũ Achitotb sacerdotem, & omnem domum patris eius sacerdotes, &c.

Accersitis ad rem domini sacerdotibus, Saul amicitiam & susceptionẽ Dauid, crimen conceptæ aduersum coniurationis appellat. Cõprehensis impij Iudæi Christiana pietate consecratis, quicquid pro fide ueritatis actũ uiderint, contra se hoc actũ rati, mox ulcisci parabũt: & meritò, abominatio est enim peccatori religio.

Respondensq́ Achimelech re gi, ait: Et quis in oĩbus seruis tuis sicut Dauid fidelis, et gener regis, & pergens ad imperiũ tuũ, & glo riosus in domo tua? num hodie cœ pi pro eo consulere dominum?

Respondebit Iudæorũ populo, Christi fidem et dilectionẽ pro crimine ducen ti, sacer ordo præceptorũ pro Christi re gno militantiũ: Et quis in omnibus pro phetis ac sanctis, quos dictis, precibus, ex emplisq́ suis constat tuis q̃plurimũ ser uisse cõmodis, æquiparare potuit aposto Hebr.3 lum & pontificem confessionis nostræ Ie sum, qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut et Moyses, in omni domo illius? amplio re enim gloria iste præ Moyse dignus ha bitus est, quanto ampliorem honorẽ ha bet domo, qui fabricauit illam: qui eccle siam sibi gentiũ ex antiqua patrũ uestro rum fide progenitã sponsę fœdere copu lauit. Neq; alia apparens in carne fecisse uel docuisse probatur, q̃ quę uos ipsi se cundum eloquia prophetarũ didiceratis imò semper optaueratis Christũ cum ue nisset esse facturũ. Num hodie fidẽ hanc in eum habere, & pro eius ecclesiæ statu diuini quærere cœpimus oracula uerbi, & non magis auita patriarcharũ prophe tarũq́ traditione datã eam nobis cõmen datãq́ suscepimꝰ, uenetamur et colimꝰ?

Nõ enim sciuit seruus tuus quic quã super hoc negocio, uel modi cum uel grande.

Ad hoc respondit, quod insimulabatẽ à Saule iuuasse Dauid, sciens eũ sibi frau des insidiasq́ nectentẽ: quia nihil id tem poris huiusce negocij cognouerit. Sed et Christiana fides negat se nosse si domius Iesus statuta legalia ullis unquã fraudu lentus insidijs corruperit: quod est aper te confiteri se Christũ Iesum non insidia torem, cupidumq́ laudis alienæ, sed ue rum paternæ uolũtatis nunciũ didicisse: Esa.9 qui & ideo rectè magni consilij angelus à propheta uocetur. Quale est illud Apo Act.23 stoli: Nesciebã fratres quia princeps est sacerdotũ. Pro eo ut diceret: Sciebã quia princeps nõ est sacerdotum, apparente iam et clarificato pontificatu illius, qui cũ suis filijs electis est sacerdos in æternũ se cundum ordinem Melchisedech.

Et ait rex emissarijs qui circũsta bant eum: Conuertimini, & inter ficite sacerdotes domini: nam ma nus eorũ cum Dauid est, scientes quod fugisset, non indicauerũt mi hi. Noluerũt aũt serui regis exten dere manũ suã in sacerdotes dñi.

Disparem malorũ semper, disparem & bonorũ cernimus statum. Alij nanq; ad summũ nequitiæ uerticẽ conscenden tes, persecutionis fiunt autores: q̃s Saul ipse Dauid persequendo designat. Alij nefandæ autoritati palàm in exequenda eiusdem persecutionis rabie male astipu lando subdunẽ: quorũ Doech Idumeus typum tenet. Alij quasi mitioris ingenij, à docenda quidem proximos, uel pœnis extorquenda, quamuis nõ etiã ab agen da impietate manus seruare uidenẽ in noxias: quibus serui Saul à sacerdotũ do mini iniuria continentes nõ indecenter aptantur. Item inter fideles malorũ ten tationibus probandos, alij sunt qui usq; ad sanguinẽ pro ueritate decertant: qui sacerdotũ Nobe cum suis perditorũ præ monstrãtur exemplo, qui pari fide ac di lectione, sed minori adhuc perferendæ tribulationis fortitudine prędiri, fugę po tius præsidia subeunt: scientes quia mon tes quidem excelsi ceruis, sed petra refu Psal.103 giũ erinacijs & leporibus: quibus unus qui manus Saul ferientis euasit sacerdos figuraliter æquatur. Quã meritorũ mo rumq́ distantiam, quia in præteritis uidi mus, etiã in ultima, quãuis cæteris maio re persecutione futurã credimus: uideli cet ut sæuientibus licet, & infanda man dantibus impietatis autoribus, inter mul tos ad mala obtemperantes non desint, quia læsione se bonorum seruent immu nes: nec taliũ tamen quantulãcunq; mo destiã immanissimę tribulationis feruorẽ posse remouere. Nam sequitur:

Et

Et ait rex Doëch Idumeo: Conuertere tu, & irrue in sacerdotes.

Quod persecutores impij, ministris dixere nequissimis, motis uidelicet ab omni statu rectitudinis, insup & innoxio stabiliũ sanguine coinquinatis: Couertimini de malo in malũ, et post proditionis scelus etiã suppliciorũ acerbitates fidelibus Christi, quibus uel mori uel negare compellantur, augete.

Et trucidauit in die illa octoginta quinq; uiros uestitos ephod lineo.

Octogintaquinq; uiri trucidati in die illa, significant eos qui ueniunt de tribu-
Apoc. 22 latione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine agni: fortes nimirũ operibus, & euãgelij pariter & legis spiritali obseruatiõe perfectos. Quinquies enĩ deni & septẽ octogintaquinq; faciũt: & quinq; quidẽ ad totidem notissimos nostri corporis sensus, decem uero et septẽ ad legẽ & euangeliũ propter decalogũ legis, & sancti spiritus gratiã abundantius super omnẽ carnẽ temporibus euangelij clare scentis effusam, ptinere, rarus qui dubitet: & ideo quicunq; forti animo quicqd uidendo, quicquid audiendo, quicquid gustando, quicquid olfaciẽdo, quicquid tangendo ualent, ad legis & gratiæ perficienda iussa & promissa nanciscẽda conferunt: quasi decem & septẽ per quinq; multiplicantes, octogenariũ & quinariã uirorũ summã perficiũt. Qui recte etiam uestiti ephod, id est superhumerali lineo narrantur: ut cũcta sua opera (humeri enĩ solent pro operibus accipi) & ante gloriã martyrij mortificatione carnis cõmendata, & perfectius adornata demõstrent.

Nobe autem ciuitatẽ sacerdotũ percussit in ore gladij uiros & mulieres, paruulos & lactentes, bouẽ & asinũ & ouem in ore gladij.

Trucidatis antichristus doctorib' Christi, famã quoq; doctrinę illorũ, qua cõtra impia dogmata quasi latrãdo certare, & in qua suã ipsi uitã semper operibus inhabitãdo munire cõsueuerãt, ore pestiferæ locutiõis infamare, ac funditus extirpare contendit: sed & fortes quosq; in opere, fœcũdos in generãdis nutriendisq; Christo filijs, paruulos quoq; in Christo, et adhuc pia castę matris ubera lambẽtes, nec nõ & iugũ eius suaue atq; onus leue portantes, uocẽ quoq; illius innocenter audientes, eumq; ad æterna supernę beatitudinis pascua sequentes, uel ad negandã eius fidẽ, uel ad subeundã pro eo mortẽ tormentis impijs cogere non omittit.

Euadens aũt unus filius Achimelech filij Achitob, cuius nomẽ erat Abiathar, fugit ad Dauid, & annũciauit ei q̃d occidisset Saul sacerdotes dñi. Et ait Dauid Abiathar: Sciebã in die illa q̃ cũ ibi esset. &c.

Sicut Doëch Idumeus unus qui sacerdotes percussit, omnem carnificum manum: ita Abiathar unus qui percutientis gladium euasit, omnes qui persecutioni illi sæuissimę superesse potuerint Christi cõfessores, exprimit. Vnde recte Abiathar pater superfluus interpretatur, ut populos te illos significans qui paterno in ecclesia uocabulo gloriosi, tanto turbini superfuerint. Fugit autẽ ad Dauid, & annunciauit ei occisos à Saule sacerdotes domini: cum pia remanentiũ, expleta cæde, deuotio conuersa ad dominũ, ardentius occisorũ sub testamento eius fratrũ memoriã ei orando, uel sacras hostias offerendo cõmendat: cui ipse super suũ respondet euangeliũ, præscisse se & prædestinasse iam olim omnes uolentes pie uiuere in eo, psecutionẽ pro eius nomine passuros: ideoq; se quasi certi fœnoris debitorẽ, uniuersas animas huiuscemodi morte solutas, ad uitæ æternę gaudia perductũ. Sciebam, inquit, quod cum in ecclesia nunquam defuturi essent falsi fratres, procuidubio per scandala intestina iuuarent hostes externos. Sciebam, quod cum in hoc toto seculo nunq; defuturi essent mali, quibus bonorũ uel sapientia disputantiũ, uel certantiũ patientia exerceretur, simul & probaretur: procuidubio semper hic peregrinantẽ ecclesiam tribulationes & tentamenta mane-

rent. Sed ego ſum qui ſingulas electorũ animas poſt deſudatos in terris agones, cœleſti in perpetuũ corona donabo.

Mane mecum, ne timeas: ſi quis quæſierit animã meam, quæret & animã tuam, mecumq́ ſeruaueris.

Ioan 17 Manete, inquit, in dilectione mea: ne
Matth. 10 timeatis eos qui occidunt corpus: ſi me
Ioan. 15 perſecuti ſunt, & uos perſequentur: ſed
Ioan. 12 ubi ſum ego, illic & miniſter meus erit: ſi quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eũ pater meus. Hæc proditio ſimul & perculſio Doëch Idumei, & ipſis domini apoſtolorumq́ temporibus in Iuda Iſcariote, cæteriſq́ falſis fratribus, & in fine mundi in ipſo maiore cæteris antichriſto poteſt intelligi: quo modo pſalmus quinquageſimuſprimus, qui in eius mentionem canitur, utriq́ illi hoſti nõ inconuenienter aptatur, dicente titulo: In finem intellectus ipſi Dauid, cum uenit Doëch Idumeus, & annunciauit Sauli, & dixit: Ecce Dauid in domo Abimelech. ubi nõ ob aliud intellectus ipſi Dauid in capite ponitur, quàm ut ſignificet intellexiſſe Dauid inter ærumnas, quas patiebatur innocens, quid contra uerum Dauid de ſuo ſemine naſciturũ eſſet nequitia machinatura prauorũ. Venit enim glorians in malitia, potens in iniquitate, tota die iniuſtitiã cogitans: & cætera quæ in pſalmo ſubiunxit. Qui hæc futura per ſpiritum intellexit, peccatorũ & ponderibus grauatus, & pœnis grauãdus Iudas, annunciauit Iudæis, & dixit: Ecce Ieſus in hortum montis oliueti ſolet frequenter cõuenire cum diſcipulis ſuis. Nam de ultima tribulatiõe quomodo titulus hic accipi debeat, ex his quæ ſuprà diſputata ſunt, apertiſſime lucet. Verũ quia ſermonem in longum duximus, tertiumq́ in expoſitionẽ beati Samuelis ſecundo & primo prolixiorẽ dictauimus librum, & huic cum triumphatorũ martyrio ſacerdotum finem imponendũ, aliquantũq́ cenſuimus ob reparandas ſilentio uires à labore ceſſandum.

Libri tertij expoſitionũ allegoricarũ finis.

BEDAE PRESBYTERI IN SAMVELEM PROPHETAM ALLEGORICAE EXPOSITIONIS LIBER QVARTVS.

PROOEMIVM.



TERTIO in beatũ Samuelem cõpleto uolumine, putabã me aliquandiu reparata per quietẽ meditandi uel ſcribendi uoluptate, ſic demum ad inchoationẽ quarti manũ eſſe miſſurũ. Verum hæc eadem mihi quies, ſi tamẽ quies dicenda eſt inopinata mentis anxietas, prolixior multo quàm decreueram, noua circumſtantiũ rerum mutatione prouenit: maximè diſceſſu abbatis mei reuerendiſſimi, qui poſt longã monaſterialis curæ obſeruantiã, ſubitus Romam adire, atq́ inter loca beatorũ apoſtolorũ ac martyrum Chriſti corporibus ſacra, extremũ ſenex halitũ reddere diſponendo, non parua cõmiſſorũ ſibi animos, & eo maiore quo improuiſa cõturbatiõe ſtupefecit. Sed qui Moſi longæuo ab humanis rebus tollendo IeſumNaue Deut. 31
in ducatum, qui Eleazarum in ſacerdo- Numer. 21
tium Aaron patri ſubſtituit, ipſe prouecto ætate Ceolfrido, ad beatorũ apoſtolorum limina ſancta properanti, Huetberthum iuuenem, cui amor ſtudiumq́ pietatis iam olim Euſebij cognomen indidit, ad regendas ſacerdotio ducatuq́ ſpiritali fideliũ animas abbatis uice ſubſtituit. Eiuſdemq́ ſubſtitutionis gradum poſt electionem fraternã, ſua per tuum dilectiſſime antiſtes officiũ benedictione confirmauit. Redeunte temporũ ſtatu tranquilliore, redit & mihi ocium pariter ac delectatio mirabilia ſcripturę ſanctæ tota anima, ſolerti intentione ſcrutandi. Igitur quartum in Samuelem allegoricæ expoſitionis libellum, à uictoria beati Dauid, qua ſaluauit habitatores Ceilæ,

Ceilæ, atque ab oppugnantiū Philistinorū irruptione defendit, cum tuis amantissime pontificum orationibus incipiens, quicquid illo reserãte qui habet clauem Dauid, potuero, mysticū legentibus cōmunicare curabo.

Oppugnatam à Philistijs Ceila saluat Dauid: & superuenturo cōtra se cum exercitu Saul, aufugit cum sexcentis suis in montem solitudinis Ziph.

Caput I

XXIII ET nunciauerunt Dauid dicẽtes: Ecce Philistijm oppugnãt Ceila, & diripiunt areas, &c. usque ad id quod scriptum est: Quęrebat tamen eū Saul cunctis diebus, & non tradidit eū deus in manus eius.

Hæc lectio sub typo uirorum Ceilæ, per Dauid quidem ab hoste saluatorū, sed eundem Dauid mox hosti tradere paratorū, notat eorum leuitatem, qui uerbum audiunt, & continuò cum gaudio accipiunt illud: non habent autem in se radicem, sed sunt temporales: facta autem tribulatione & persecutiōe propter uerbum, continuò scandalizãtur. Nunciauerūt igitur Dauid qui nouerant Philisteos oppugnare Ceilam: fugatisque intra muros incolis omnibus, areas quæ foris fortè reperiri poterant, eorum uastatione diripi. Nunciant electi Christo ueraciter manu forti, non eum quasi nesciū rerum humanarum loquendo instruentes, sed ad eum quasi misericordem miserorū pericula supplicando referentes: cum uiderint uel unam quamlibet animam, uel multarū simul turbam animarum, siue uitiorum fascibus aggrauatã, seu certe gentilibus adhuc ritibus mancipatam, ab imundis spiritibus occupari: & si quid naturaliter insitę uirtutis, ac uelut salutiferi germinis habet, totum hoc nimirum, quia foris inuenitur, hoc est pro solis mundialibus est cōmodis actitatū, eorū improbitate deprędari. Nunciant enim hæc intellectuali Dauid, qui communi humanitatis miseria contemplata, contra regnum immundorū spirituum queruntur & exorant dicentes: Facti sumus in opprobrium uicinis nostris, derisui & cōtemptui his qui in circuitu nostro sunt. Vsquequo domine irasceris in finem, accendetur uelut ignis zelus tuus? Effunde iram tuam in gentes, quæ te nō nouerunt, & in regna quæ nomen tuū non inuocauerunt. Quia comederunt Iacob, &c. usque ad finem psalmi.

Luc. 8
Deut. 28
Num. 11
Psal. 78

Consuluit igitur Dauid dominum, dicens: Num uadam & percutiam Philisteos istos? Et ait dominus ad Dauid: Vade, & percuties Philisteos, & saluabis Ceila. Dixerunt uiri qui erant cum Dauid, ad eum: Ecce nos hic in Iudęa consistentes timemus: quanto magis si ierimus in Ceila aduersum agmina Philistinorum? Rursum ergo Dauid consuluit dominū. Qui respondens ait: Surge & uade in Ceila, ego enim tradam Philisteos in manu tua.

Quia Dauid penè semper in scripturis, dum mystice accipitur, dominū Christum, sed modo in suis membris, modo in seipso significat: rectè intelligitur hoc loco, ubi dominū an aggredi & uincere hostes debeat consuluit, ad membrorū, id est fidelium eius personã referendus: qui dolentes nonnunquã super cognito à proximis interitu perfidorū, consultis scripturæ diuinæ oraculis, quid super his fieri debeat inquirunt. Nam & suprà ubi eidem Dauid Ceilam à Philisteis obpugnari nūciatur, potest nō immeritò signari fideles quosque sępissime perfectioribus æque Christi fidelibus ea tentationū pericula in mundo, quibus ipsi deuincẽdis sufficere se non posse perspiciunt, ostendere. Qui nimirū perfectiores ac manu fortiores ecclesiarū magistri, perscrutatis mox scripturarū testimonijs miserendū

subueniendumq; oppressis, & refracto malignorũ spirituum conatu, ceteruam diutina tentatione laborantiũ, inueniũt esse saluandam: sed infirmioribus sæpe pro iminente persecutione pauentibus, rursus diuinorũ eloquiorũ lectio consul-
Matth.10 ta, non timendos eos qui occidunt corpus, sed surgendum à torpore rectâ operando, eundum ad oppressos utilia prædicando, expugnandos oppressores exorcizando, citò responsione manifestat. Sunt enim qui persecutionũ turbine incũbente, uix ipsi fidem qua imbuti sunt, palàm profiteri audent: quãto minus & alios ad fidem uocãdo, uel in fide solidando, aduersus agmina spirituũ malignorũ bellum subire præsumunt. Et quid est typice, uiros Dauid ad eũ dicere: Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus, quanto magis si ierimus in Ceila aduersum agmina Philistinorũ? nisi infirmos quosq; auditores, præparantibus se ad opus uerbi, magistris spiritalibus pauentes aperta uoce respondere: Ecce nos intra domesticos ecclesiæ parietes cõfessionem paternæ fidei, quam Iudæa significat, libere defendere timemus: quãto magis si euntes ad eos qui uiam ueritatis uel nunquã cognouere, uel cognitam deseruere, uerbo salutis instituendos, potestates aërias bello lacessere cœperimus, grauioribus periculis nos patere nõ ambigimus. Sed horum infirmitatem ac timorem dominus crebris euangelij sui uocibus erigere, atque ad deprecandi fiduciam confortare non omittit. Et hoc est quod sequit: Ego enim tradam Philisteos in manu tua. In
Ioan.16 mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego uici mundum.

Abijt Dauid & uiri eius in Ceila, & pugnauit aduersus Philisteos: & abegit iumenta eorũ, & percussit eos plaga magna, & saluauit Dauid habitatores Ceilæ.

Abijt dominus in prædicatoribus suis ad sanandos contritos corde: & pugnauit aduersus spiritus mendacij & perfidiæ, patefacta luce ueritatis & fidei: & ab egit ab eis iusta segregatione animas redemptorũ, in quibus ipsi pridem erroris freno constrictis quasi superequitantes, suoq; has iuri ac ditioni mancipãtes, alijs efficacius potentiusq; diripere ac sibi subiugare consuerãt, & anathematizare faciens eos execratione magna. Sic nimirũ saluauit eos qui nuper horũ tentamenta uitantes, suum soliciti flagitauere præsidium. Hæc & ab initio nascentis ecclesiæ sæpe facta, & quotidie per loca fieri nemo ferè est qui dubitet.

Porrò eo tempore quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad Dauid in Ceila, ephod secum habens descenderat.

Ephod est, ut suprà meminimus, sacerdotale indumentum, quatuor insignissimis auro interlucẽte coloribus, duobus in utroq; humero lapidibus preciosis, & duodecim patriarcharum nominibus sacrosanctum: quod significandis sublimiũ uirorũ sensibus decentissime conuenit. Confugientes nanq; ad Christi gloriam magis magisq; prædicandam, hi qui multas pro illo martyriũ passis carnificũ persecutorumq; manus euaserint, sensus & præcordia secũ quatuor excellentioribus charitate interfulgente uirtutibus sublimia, in aduersis & prosperis precioso discrimine temperata, et præcedentium patrum uerbo exemploq; docta simul ac munita deferunt. Et bene fugiens ad Dauid ephod secũ habito sacerdos nõ ascendisse, sed descẽdisse memoratur, iuxta illud quod scriptum est: Quanto magnus Eccle.3
es, humilia te in omnibus. Verũ quia crescente fidei deuotione, crescit & odium perfidorũ, superno uidelicet agente iudicio: ut & integros in fide tentatio examinans clariores reddat, et eadem simulatores suæ leuitatis arguat, rectè subiungit:

Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnã descenderet in Ceila, & obsideret Dauid & uiros eius.

Augescente enim statu ecclesiæ, non defuere suis quiq; tẽporibus aduersarij: qui

qui patientiã sapientiamq; eius domino permittente probaturi, grauissimo eam certamine pulsarēt: ipsum pariter dominũ in ea & uiros eius, id est fortes quosq; propugnatores euangelij eius impia obsidione capere ac de medio tollere quærentes: nec tamen unquã ad perfida suę malitiæ uota peruenientes.

Quod cum rescisset Dauid, quia præpararet ei Saul clàm malũ, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica Ephod, &c.

Applicato per Abiathar ephod, Dauid cõsuluit dominũ si uenturus sit ad euersionem Ceilæ Saul, & si tradituri se ciues eius. Vnde datur conijci quo ordine suprà dominũ consuluerit: id est applicata ad se sacerdotali ueste, et sic ex ore sacerdotis domini responsione quæsita, & hũc fuisse morem consulentiũ deum id temporis, eorũ duntaxat qui ad arcam domini accedere nequirēt. De hac nanque scriptũ est: Inde loquar ad te de medio scilicet propitiatorij & duorũ cherubim. At ubi cõperit Dauid & superuenturũ hostem, & infidum sibi hospitę urbis suffugiũ, egressus cum uiris suis quasi sexcentis applicatis ad se, huc illucq; uagatur incertus. Sancti quique, summi uidelicet membra regis, per uiros egregiæ uirtutis & doctrinę sanctarũ scripturarũ quærunt, quomodo se habeat status ecclesiæ nouissimis temporibus: discuntq; per scripturas uenturũ ad subuersionem eius Iudeæ gentis imperiũ: uirosq; Ceilæ, id est mentis inquietę, & sibimet, non creatori uiuere uolentes, fidem qua initiati sunt, ocyus esse prodituros. Egrediť Christus à talibus, nec mansionem apud eos facit. Egrediunť & doctores spe atq; opere perfecti. Sex quippe opera, centũ spem æternorũ, uiri perfectionem designant. Deserunt nanq; tepidos, ne non seruaturis loquendo amplius lædant, in exemplũ historiæ quæ Dauid facta describens adiungit:

Exod. 25

Surrexit ergo Dauid & uiri eius quasi sexcenti, & egressi de Ceila, huc illucq; uagabanť incerti.

Væ autem animæ illi, uæ ciuitati, quã sermo dei relinquens, huc illucq; uagať, incertus ubi, in cuius ue pectore sedē requiemq; capessat. Vulpes, inquiens, habēt foueas, & uolucres cœli nidos: filius autem hominis nõ habet ubi caput reclinet. & hoc est quod alibi dicit: Verũtamen filius hominis ueniēs, putas inueniet fidem in terra? Sanè notandũ quod hæc generaliter ad omne tempus ecclesiæ, cui nunquã falsi fratres desunt: sed specialiter ad nouissima tẽpora, quibus amplius abundabũt, possunt typice referri: quorũ leuitati ac perfidiæ, ipsum etiam nomē Ceilæ cõuenit. Dicitur enim ad fundam facta, siue suscitans eam, aut tollens sibimet. Et quidem quare anima falsi Christiani instabilis nimirũ & erronea ad fundã facta uocetur, exponit mulier sapiens, quæ in typo ecclesiæ manu forti ac desiderabili suo loquitur dicens: Porrò anima inimicorũ tuorũ rotabitur in impetu & circulo fundæ. Cur autē infideliter fidelis suscitãs eam, haud dubiũ quin persecutionē, rectè nuncupeť, pro bat ille traditor, qui de numero discipulorũ Christi, numero additus persequentium, hactenus in ecclesia suæ prauitatis hęredes habere nõ desistit. Porrò tollens sibimet, qua ratione dicať, manifestant q scientiã fidei sibi specialiter usurpãtes, ab unitate catholica se segregare nõ timent.

Matth. 8

Luc. 18

1. Reg. 25

Nunciatum est Sauli, quod fugisset Dauid de Ceila: quamobrē dissimulauit exire.

Dissimulant hostes fidei eos persecutionibus onerare, quos sponte fidē deserere cernũt. Sed & ipse aduersarius antiquus acriorib⁹ tentationũ flagris fatigat eos, quos sibi fortes fide & actione repugnare cõtuetur: At quos uel inertes in fide, uel prorsus infideles siue apostatas uidet, hos quasi proprios, & sibi per omnia subiectos, quieto iure possidere contentus, nullis sæpe, uel certe rarioribus iræ, superbię, fornicationis & inuidiæ, cętera rumq; taliũ passionũ tentamētis infestat,

Morabatur autem Dauid in deserto in locis firmissimis, mansitq; in monte solitudinis Ziph.

Dimissis Christus his qui fidem uerbo tenus suscipiunt, moratur potius in eorum pectoribus firmissimis, qui in ariditate seculi præsentis sitiunt ad deum fontem uiuum, quando ueniant & appareant ante faciem domini. Manet libenter in eis, quorum cor excelsum illecebris mundi remotū, & felici solitudine secretum, in desectiuo gaudet germine ac flore uirtutū. Ziph nanq; flos siue germen interpretatur.

Quærebat tamen eum Saul cunctis diebus, & non tradidit eū deus in manus eius.

Ab initio nascentis usq; in finem, et impij Christum piorū cordibus auferre satagunt, & ipse pios ne unquā ab impijs expugnentur, defendit: cum quibus se
Matth.28 mansurū promisit omnibus diebus usq; ad consummationē seculi. Et alibi: Cum
Esa.43 transieris, inquit, per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.

Ionathan & Dauid percutiunt fœdus coram domino, & Zipheis prodentibus uenit Saul contra Dauid: sed ne eum capere queat, acrior occurrendi Philisteis necessitas obstat. Cap. II.



Tuidit Dauid quod egressus esset Saul, & quæreret animam eius &c. usque ad id quod scriptum est: Propter hoc uocauerunt locum illum petram diuidentem.

Hæc lectio mystice signat, persequentibus ecclesiam perfidis, quāta deuotione socios Christi fideles, quanta subdoli fratres impietate fidei aduersarios adiuuent: quo denique miraculo suos Christus ab ipso nōnunquam mortis articulo pius redēptor eripiat. Et uidit, inquit, Dauid quod egressus esset Saul, ut quæreret animam eius.

Porrò Dauid erat in deserto ziph in sylua.

Vidit dominus, cuius oculis nuda & Hebr.4
aperta sunt omnia, quod egressus esset ab interna sui custodia cœtus perfidorū, ut quæreret persequens ecclesiam fidelium eius, quorum est cor & anima una. Act.4
In deserto porrò ipse manebat, in ecclesia degētibus, assumpta quæ pectora uirtutum uariantiū germine grauida quasi ligna solet generare fructifera: de quibus psalmista ædificandam post captiuitatem domum remissionis & uitæ decantans: Tunc, inquit, exultabunt omnia li- Psal.95
gna syluarum ante faciem domini, quoniam uenit. Quæ nimirum ligna late fructificantis ecclesię, tanto altius bonorum operū flore siue germine (utrunq; enim Ziph interpretari dicitur) spiritaliter fœcundata præminent, quanto huius mundi studiosius gaudia cuncta deserunt.

Et surrexit Ionathan filius Saul & abijt ad Dauid in syluam, et confortauit manus eius in deo.

Et proficiens inter aduersa persecutionum columbinus & simplex electorum animus, de ipso sæpe persequentium numero ad fidei gratiam uocatus, uirtutū crescentiū passibus appropiauit ad Christum, & confortauit operarios, id est doctores uerbi eius, in diuino semper in opportunitatibus adfuturo præsidio. Psal.9

Dixitq; ei: Ne timeas, neq; enim inueniet te manus Saul patris mei: & tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus &c.

Etsi falsam Ionathas sententiam de se ipso sub Dauid regnaturo protulit, nescius, utpote homo, fati fortisq; futuræ: ueruntamen iuxta mysticos sensus Christi & ecclesiæ gaudia pandit. Verum regno illi inuiolabili, ad quod & ipse pertinet, testimoniū perhibuit, asserendo hostes nō esse timendos, qui ad extinguendum fidei & ueritatis imperium nequaquam pertingere possint: imò & ipsum, cuius multiplicabatur imperiū, pacisq; non erit finis, super electos angelos atq; homines perpetuò regnaturum: & eos

qui fideliter illum totoq́ʒ ex corde dilexerint, proximos illi per omnia in eiusdem regni arce futuros.

Percussit igitur uterque fœdus coram domino, mansitq́ʒ Dauid in sylua, Ionathas autem reuersus est in domum suam.

Percutiunt inuicem fœdus dominus & fideles, ut ipsi uidelicet sequãtur eum, & ille uitam æternam det eis: & hoc coram ipso diuinitatis conspectu: in cuius fide nos uiuere iubet, & ad quam uidendam nos suspirare suadet, adiuuat. Manetq́ʒ dominus in ecclesia multiplici populorum nemore condensa, omnibus Matth. 28 diebus ad cõsummationẽ seculi. Singuli autẽ fidelium, peracto orationis uel exhortationis uel alterius cuiuslibet oblatę domino deuotionis officio, reuertuntur ad conscientiã suam, quatenus ab exteriori actione uacãtes, licentius se ad tempus in cunctis quæ acta à se uel agenda sunt pensent, liberius ab his quæ male acta sunt purgent, perfectius ad ea quæ bene agenda sunt accingant: tales siquidem Psal. 54 sciẽtes dicere cum propheta: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo, & requiescam? meritò etiam cum Ionathan columbæ donum uocari, imò & cum apostolo Petro filij columbę possunt cognominari.

Ascenderunt autem Ziphei ad Saul in Gabaa, dicentes: Nónne Dauid latitat apud nos in locis tutissimis syluę, in colle Hachilę, quę est ad dexterã deserti, &c.

Ascendunt sæpe falsi fratres, dimisso suarum germine ac flore uirtutũ, ad superbos fidei hostes contra ecclesiam iuuandos: & detestantes simplicitatẽ fidelium, quodammodo persecutoribus dicunt: Nónne Christus habitat apud nos per fidem in cordibus gentiũ tutissimis? Nec uacat quod dicitur in colle Hachilę, id est suscipiẽtis eam. Vbi enim putandũ est gratius manere spiritũ Christi, quàm in celsitudine mentis firmiter suã fidem suscipientis? quæ est ad dexterã deserti: quia propter dexteriora, id est æternę uitæ gaudia, mũdi pompam deserit. Nam qui temporalis & terrenæ mercedis intuitu seculares declinat illecebras, nõ ad dexteram deserti, sed ad lęuam potius diuertisse dicendus est: ubi non desiderabilis rex noster, sed hostis consueuit habitare detestabilis. Et hæc omnia Sauli dicunt Ziphei, cum uel mysteria fidei, uel ipsos eius cultores aliq falso fideles apertis persecutoribus prodũt, animoq́ʒ peruerso à quibus fidei agnitione distant, eiusdem fidei odio concordant: & quo interius arcana Christi quasi Dauid latibula cognouerunt, eo nequius illos qui deforis ecclesiam expugnare moliuntur, adiuuant.

Dixitq́ʒ Saul: Benedicti uos à domino, quia doluistis uicem meam: abite oro, & diligẽtius prępa. &c.

Benedictionẽ sibi Iudæis suisq́ʒ fautoribus promittunt à domino futurã, cum æmulationẽ dei habentes, sed non secundum scientiam, nomen Iesu Christi filij dei, uel odijs insequuntur uel armis. Et sicut alibi de eis, eorumq́ʒ cõplicibus ait dominus: Quia uenit hora, ut omnis qui Ioan. 16 interficit uos, arbitretur se obsequiũ pręstare deo. Sed uæ benedictionibus eorũ, qui insidias explorantes contra ecclesiã, uel saltem contra unumquodlibet ecclesiæ membrum, ut scandalizent aliquem de pusillis Christi, uicem persequentium dolere probantur. Væ his qui ad florem illum de radice Iesse ascendentẽ nomine tenus pertingentes, tota iam mentis intentione arescẽtia citoq́ʒ pereuntia præsentis uitæ cõmoda quærunt.

Quod si etiam in terra se abstruserit, perscrutabor eum iu cunctis milibus Iuda.

Terra est fructifera fidei operibus mens electorum: quam uisitante & inebriante deo ac multiplicante, perscrutari eam iactat superbissimus persecutor: quia non solum in publico operis siue cõfessionis, sed & in ipso fidei & dilectionis intimæ

secreto suis cultoribus Christum tollere possit. Quod si etiã, inquit, in terra se abstruserit, perscrutabor eum in milibus Iuda. Ac si patenter dicat: Quod si ad tantam paucitatem siue paupertatem Christianorũ populus per nos minoratus deuenerit, ut subtracta fiducia prędicandi, sua solennia celebrandi, palam conuenticula cogendi, saltẽ quod Christiani sint profitendi, uix in ipsis pectorum latebris Christũ quasi abditum colere præsumpserint: & illinc eum paulatim abundante persequentium simul & explorantiũ copia, exterminare satagam. Sunt mihi nanq; innumera Iuda, id est diuinæ laudationis siue cõfessionis agmina, quibus uniuersa eorum qui aliter sapuerint, temere cœpta facile restinguã. Quod etiã simpliciter accipi potest: quia nonnunquam Christiani & de cryptis ac latebris extracti, ad mortem sint pro Christo suscipiendam protracti.

At illi surgẽtes abierũt in Ziph ante Saul.

Recte insidiantes Dauid Ziphei ante Saul dicuntur abijsse in Ziph: quia nimirum schismatici uel hęretici, quo uicinius Iudæis aut paganis utpote intus admissi, eo nequius & quasi priores ecclesiæ fructum deflorant. Quod & tẽporibus antichristi Iudæis maiorem cæteris persecutionem mouentibus, in ecclesia maxime futurũ, & quotidie factum utinam nesciremus. Denique Iudas quo interius susceptus est, quo dux & notus domini effectus, simul cum illo dulces capiebat cibos, eo potentius contra eum leuauit calcaneum suum.

Dauid aũt & uiri eius erãt in deserto Maon, in cãpestribus ad dextrã Iesimuth. Iuit ergo Saul & socij eius ad quærendũ. Et nunciatũ est Dauid, statimq; descẽdit ad petrã, & uersabat̃ in deserto Maon.

Maon interpretatur habitaculum, Iesimuth adducens mortem. Plerunq; autem fideles Christo duce potiti æternam gaudent patriam sitire, quod inaquosa deserti loca significant: supernæ beatitudinis ardent habitatione suspirare, quod uocabulum Maon insinuat: æternã norunt uitã de illata pro deo morte sperare, quod dextra Iesimuth figuraliter exprimit. Sed necdum uastos terrenarũ cogitationũ perfecte campos transcendere possunt. At ubi turbo psecutionis ingruerit, mox totã se mens abiectis mundi curis omnibus ad munitissimã fidei petrã humiliata recolligit, statutisq; super hanc petram pedibus, ac directis gressibus, dulcius iam in cęlestibus animo spaciari, & canticum nouæ spei ac lætitiæ ardentius dicere flagrat: quod est post arreptum petræ præsidium Dauid & socios eius uersari in deserto Maon. Idem quippe desertum Maon, idem habitaculi, nõ solum desiderium perpetuæ mansionis propter exusta calore ardua designat: sed & propter hoc quod desertum à deserendo nomen accepit, ipsam supernæ quietis habitationem, quam dudum homo deseruit, indicat. Denique in euangelij parabola, pastor bonus relictis in deserto nonagintanouẽ ouibus, uadit quærere unam quę errauerat. In quo nimirũ deserto Dauid duce uersatur, qui Christi gratia præditi dicere possunt: Nostra autem conuersatio in cœlis est. *Luc. 15* *Philip. 3*

Quod cum audisset Saul, persecutus est Dauid in deserto Maon. Et ibat Saul ad latus mõtis ex parte una, Dauid autẽ et uiri eius erãt in latere montis ex parte altera. Porrò Dauid desperabat se posse euadere à facie Saul.

Hęc ad Iudęum persecutorẽ specialiter respiciunt: qui audita fide et deuotione credentium, persequitur eos in terris qui tota mentis intentione cœlos aspectent: credens ipse Christũ in carne uenturum, quem illi iam uenisse didicerant. Hoc est enim Saulẽ ad latus montis ex parte una incedere, Dauid autem & uiros eius in latere montis ex parte altera mansisse.

mansisse: hos à Christo uacuos, quasi ad Christum adhuc incarnandum spe perversa properare: illos autore Christi gratia iandudum sacramenta fidei Christianæ, quibus saluarētur, accepisse. Ipse est
Esa.2 enim mons domus domini præparatus in uertice montium, super quem ciuitas
Matth.5 posita, non potest abscondi. Nec mirum si desperent se carnaliter hostes euadere
Matth.10 posse, quibus non est dictum: Nolite timere, quia non occidemini ab inimicis: sed, nolite, inquit, timere eos qui occidūt corpus, animam autem nō possunt occidere. Qui tamen nonnunquā desperati & ad præsens eruuntur ab inimicis, sicut pueri tres de fornace, Daniel de lacu leonum, sicut Paulus & Silas, & ipse aposto
Act.5 lorū princeps: sed & alibi, omnes simul apostoli de carcere: sicut denique multi deinceps martyrum magnæ in Christo & ecclesia laudis & gloriæ. Vnde recte subiungitur:

Itaq; Saul & uiri eius in modum coronę cingebant David & uiros eius, ut caperent eos. Et nuncius uenit ad Saul, dicens: Festina & ueni, quoniam infuderunt se Philisthijm super terrā. Reuersus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philistinorū. Propter hoc uocauerunt locum illum petram diuidentem.

Protegente nanq; suos fideles domino saluatore, sępissime qui propter timorem dei noluerant, humanæ tamen pacis aut cōmodi alicuius intuitu compulsi sunt ab eorū laceratiōe quiescere. Propter hoc rectissime fides Christi, super quam
Matth.16 ædificata eius ecclesia, portis inferi præualet, petra diuidens appellatur: quia & suos plerunq; desperatos in præsenti mirifice defendit, & in futuro sperantes à conturbatione hominū perpetua remūneratione discernit. Verum hæc siue modernis temporibus acta, seu futuris sub antichristo crediderimus agenda, uideat lector, nec sine lachrymis rem lachrymis dignam contempletur, quantū ecclesiæ status ad peiora quotidie, uel ut mitius dicam, ad infirmiora gerenda deuoluatur. Nobe ciuitas propter susceptum David cum suis omnibus martyrium passa est: quod est terram bonam fructum per patientiam reddere. Ceila cum suis ciuibus per David ab hoste saluata, imminente persecutionis articulo saluatorem suū, quia prodere non timuit, amisit: & hoc est auditum uerbi semen cum gaudio su Matth.13
scipere, facta autē tribulatione propter Luc.8
uerbum continuò scandalizari. Ziphei morantem propè David comperientes, non solum nō ad se inuitare, sed & sponte prodere: nec quidem propter periculum uitandum, uerum propter amicitiā Saulis nanciscendam, uias eius explorare, & gressus euertere ac supplātare meditantur: & hi sunt qui iuxta memoratam domini parabolā, audiunt quidem uerbum, sed solicitudo seculi istius & fallacia diuitiarū suffocat uerbum, & sine fructu efficitur. Neq; hæc ita prosecutus sum quasi non & hodie multos existere, multos semper extituros perfectos in fide & ueritate crediderim: sed quod maxima in parte uiderim iamiamq; instare tempora quæ olim prędicta sunt, in quibus abūdante iniquitate, refrigescat cha Matth.24
ritas multorū. Huius lectionis & Ziphe orum proditionis meminit quinquagesimitertij psalmi titulus, ita se habens: In finem, in carminibus, intellectus David, cum uenerunt Ziphei, & dixerunt ad Saul: Nōnne ecce David abscōditus est apud nos? Quem ut breuiter exponā, in finem, in Christi personam psalmum dictum significat. Finis enim legis Chri Rom.10
stus ad iustitiam omni credenti. In carminibus, in magna angustia ti licet psalmistæ lætitia eundem canticum declarat, iuxta eum qui dixit: Sed & gloriamur in Rom.5
tribulationibus. Semper enim, ni fallor, psalmi qui in carminibus inscribunt, exultationē canentis inter aduersa denunciant. Intellectus David, ostendit illum David angoribus obsessum, sed & inopinate liberatum, intellexisse quod cor

pus ueri Dauid, cuius & ipse membrum erat, esset ab iniquis passurũ, quanta sui gratia redemptoris, & ad pręsens sæpe li berandum, & semper coronandũ in futuro. Quod autem in eiusdem psalmi ca pite dicitur: Deus in nomine tuo saluum me fac, et in uirtute tua libera me: hoc est quod in hac lectione Dauid refugiũ petræ petit. Et hæc propter auspicium ereptionis petra diuidens appellatur. Bibebant enim patres de spiritali consequenti eos petra. Petra autem erat Christus.

Dauid in spelunca solitudinis Engaddi oram chlamydis Saul præcidit: qua ostensa, cum ad confeßionẽ sui sceleris permonet. Moritur Samuel, & Dauid in desertum Pharan descendit. Cap. III

XXIIII Scendit ergo dauid inde, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. usque ad id quod scriptũ est: Consurgens autem Dauid descen dit in desertum Pharan.

In hac lectione dominus absconsa à sapientibus & prudentibus sua dona paruulis reuelat: mortis claustra subiẽs, mox eadem resurgẽdo destruit: Iudæos adempto ex parte regno carnali, per discipulos ad pœnitentiã uocat. Nec mora deficiente legis umbra, desertis diu ferisque gentium cordibus in ueritate euangelij colendus insertur. Fugiens nanque Dauid insidias Saulis, & infirma Zipheorũ præsidia deserens, ascendit & habitat in locis tutissimis Engaddi, quæ interpretatur fons hœdi. Fugiens dominus superba non credentium Iudæorum præcordia, dimittens & ea quæ cœptos uirtutũ flores ultro relinquere non dubitant, ascendit ad quasi superiora, & inhabitat corda humiliũ spiritu: quæ confessa iam suæ scelera fœditatis uiuifico fonte saluatoris abluerant, ut sic de hœdis in agnos felici mutatione transirent. Meminit huius loci ecclesia in Canticis canticorũ loquens: Botrus Cypri dilectus meus mi hi in uineis Engaddi. (Cant. 1) Videlicet aperte dicens: Quia sicut botrus insulæ Cypri cęteris cõstat esse pręstantior, ita gratia mei redemptoris incomparabili studiorũ spiritalium ardore mentem solet debriare quam ceperit. Et hoc in illis solum populis qui in remissionẽ peccatorũ fonte baptismatis innouati, fructifera bonæ actionis norũt gaudia propagare. Vineas autem Engaddi, balsami cuius locus ille ferax est, arbores nuncupat. Quarum cortice inciso destillans humor ille, lachrymis pulcher rorantibus, & chrismati conficiendo aptissimus, quàm uirtutibus significandis sit accõmodus, manifestissime liquet.

Cumq́ reuersus esset Saul post quàm psecutus est Philisteos, nunciauerunt ei dicentes: Ecce Dauid in deserto Engaddi. A

A persequendo Philisteos Saul repente ad inuestigandũ Dauid occidendũq́ sinistra mente reuocatur: à iusto quo hostibus obuiabat, ad iniustũ quo & ciuem feriat certamen arma conuertit. Sic nimirum Iudæi increduli, dum uerbo scripturæ sanctæ præditi, nonnulla sæpe contra idola, uariosq́ gentium disputando certant errores, repente miseri contra Christum, Christianamq́ religionem uerborum infide liũ iacula retorquent. Dumq́ eum cognouerint publicanos & peccatores per undæ salutaris ablutionẽ purgatos, atque ab illecebris seculi iam secretos ad se admisisse, quod est typice Dauid in deserto Engaddi manere: abscondunt statim tendiculas contra insontem frustra, deglutire quęrentes eum sicut in fernus uiuentẽ, & integrũ quasi descendentem in lacum. Vnde apte subiungit: (Prouer. 1)

Assumens autem Saul tria millia electorum uirorũ ex omni Israël, perrexit ad inuestigandũ Dauid & uiros eius, etiã super abruptissimas petras, quę solis ibicibus peruiæ sunt.

Sicut in bono ternarius numerus certi mysterij gratia poni consueuit, eos nimirum designans qui uel sanctę trinitatis con

tis confessione gloriosi, uel fide, spe, & charitate deuoti, uel cogitatione, locutione, & actione sunt perfecti, uel aliquid huiusmodi: ita & in malo exercitu cum ponitur, illos non immeritò denunciat, qui his per omnia probantur agere cõtraria. Ideoq; in hoc loco tria millia armatorũ, cum quibus Saul ad persequendum Dauid & uiros eius egreditur: illi sunt mystice accipiendi, qui triformi acie Psal. 2 aduersus dominũ & aduersus Christũ eius, inania meditantes, id est abeuntes in consilio impiorũ, & in uia peccatorũ stantes, et in cathedra pestilentiæ sedentes, cuncta beato uiro gessere cõtraria, illi uidelicet cuius in lege domini uolũtas & in lege eius meditabitur die ac nocte. Pergit aũt ad inuestigandũ Dauid Saul, etiã super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, cum deceptionis insidiarumq; laqueos tendit Iudęorũ regnũ domino: in summis etiã dictis eius quę perfectis solũ auditoribus uix capacia restant. Ibices nanq; quæ sunt parua quadrupedia, nec nisi in petris manere ac parere norunt, et si quando etiã de altis saxorũ cacuminibus ruunt, in suis se cornibus illæsa suscipiunt, humiles uerbi dei signant auditores: qui quanto minoris se meriti, sapientiæ & uirtutis conspiciunt, tanto magis fortia sanctarũ scripturarum præsidia, in quibus mente habitare, ac boni operis foetus ponere debeant, quasi petrarũ ibices refugia quærũt: et quicquid eis ruinæ temporalis accesserit, in testamentis eloquiorum coelestium se sustentantes, quasi cornuũ suorum exceptione saluantur. Meminit huius animantis dominus, et quàm nõ contemnenda sit eius figura, signauit ad beaIob. 39 tum Iob mystice loquens: Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris?

Et uenit ad caulas quoq; ouiũ, quæ se offerebant uianti.

Inter persequendũ Iudæa pastorem magnum ouium dominum nostrum Iesum Christum, ad conuenticula quoq; fidelium eius discipulorũ, qui se sæuientibus quasi lupis oues offerebant, impetũ nefandæ quæstionis protelauit, si fortè uel in ipsis aliquid unde magistrũ reprehendere posset, inueniret. Vnde illud: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet in sabbatis, &c. Mar. 2

Eratq; ibi spelunca, quã ingressus est Saul ut purgaret uentrem. Porrò Dauid & uiri eius in interiori parte speluncæ latebant.

Spelunca hæc dominici est figura monumenti: cuius ostiũ ingressus est Saul, ut purgaret uentrem, cum proceres regni Iudęorum abeuntes à Pilato, munierunt sepulchrum signãtes lapidem cum custodibus, ut autori uitæ quasi resurrectionis iter obcludere nitendo, diu conceptum intrinsecus decoctumq; iam suę perfidiæ mentis foetorẽ foras cunctis ostenderent. Porrò dominus in interiore parte sepulchri cõditus latebat: latebant & uiri eius, id est fortes eo tempore, fortiores futuri discipuli eius: qui ubicunq; Hierosolymitanæ ciuitatis tunc temporis erant corpore, cõstat prorsus quia tota mentis intentione ac desiderio sedem tenebant monumenti: ubi solum quem diligebant, sepultum iacere dolebant. Et quidem latebant in spelunca: quia quid deuotionis & amoris erga iniuste occisũ haberẽt, eos qui occiderant omnimode scire nolebant. Vel certe uiros Dauid cũ eo latuisse in spelunca, imò etiã cum eo resurrexisse ac processisse de spelũca, iuxta illud intelligendum Apostoli: Quia Rom. 6 uetus homo noster simul cõfixus est cruci cum illo, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato. Et sicut præmisit dicens: Quia quicũq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortẽ: ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Et dixerunt serui Dauid ad eũ: Ecce dies de qua locutus est dominus ad te: Ego tradã tibi inimicum

tuum ut facias ei ſicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis Saul ſilenter.

Dixerũt Chriſto diſcipuli ſui carnales adhuc & animi ſeruilis, cum crucifixi potentiam & crucifigentiũ uæſaniã cernerent: Ecce adeſt tempus, de quo locutus eſt deus pater ad te, per os ſanctorũ ſuo-
Pſal. 109 rum à ſeculo prophetarũ, poſiturũ ſe omnes inimicos tuos ſcabellũ pedũ tuorũ Hæc aũt animo toto, tametſi nõ uerbo, dicebant, quicũq; illorũ perire cupiebãt eos qui latrone dimiſſo ſaluatorẽ morte damnarent: quia probatum eſt in eo qui auriculã ſeruo principis ſacerdotũ abſcidit, nolens dominũ calicem quẽ pater dedit bibere. Probatũ in eis qui ignẽ de cœ
Luc. 9 lo ſuper impios deſcendere quærebant, neſciẽtes cuius ſpiritus eſſent: quia filius hominis nõ uenit animas perdere, ſed ſaluare. At ille cõgruo ſuç pietatis moderamine nõ occidit funditus improbos, ſed regni illis habitum, haud parua ex parte ſubtraxit: ut uel ſic confuſi, ad agnitionẽ ſuæ dementiæ correctionẽq; uenirent.

Poſt hæc percuſſit Dauid cor ſuũ, eo quod abſcidiſſet oram chlamydis Saul.

Dolebat dominus humanã gentem, de qua carnẽ ſuſcepit, miſerationis affectu, quod exigentibus illius meritis demere cogeretur ei regalis quippiã ornatus, malens hanc ſeruata lege diuina regnum hic & in futuro ſeculo ſemper habere perpetuũ. Denicq; uidens ciuitatem peccatricẽ, fleuit ſuper illã dicens: Quia
Luc. 19 ſi cognouiſſes & tu &c. Quibus abſciſionem regni deteſtabilis, quam diuina diſtrictione iuſtus futurã decernebat, humana pius miſeratione deflebat.

Dixitq; ad uiros ſuos: Propitius ſit mihi dominus, ne faciam hanc rem domĩo meo Chriſto domini, ut mittam manũ meã in eum, quoniam Chriſtus domini eſt.

Duas maxime ob cauſas Dauid manum ab occidendo Saul, quamuis ſe inimiciſſime perſequente, continuiſſe declaratur: quia uidelicet eum & dominũ ſuum, & regali meminit chriſmate perunctum. Vbi primo regnũ uel unguentum, quod & ipſum dominici ſemper uidelicet inuiolabilis regni ac ſpiritalis unguenti nouerat prætendere figuram, digno ueneratur honore. Deinde etiã nos moralibus inſtituit diſciplinis, ne præpoſitos nobis, eos maxime qui ſacris ordinibus inſigniti ſunt, quamuis nos iniuſte perſequentes, uerbi auſterioris enſe fœdare, & uel ultimç ſuperfluç actionis eorum quaſi fimbriam uituperando decerpere præſumamus. Sed & ſi forte nos tale aliquid incautius egiſſe cõtigerit, mox dolendo cor percutere, et temerariũ admiſſum ſtudeamus pœnitendo corrigere. Verũ iuxta cœptæ explanationis ordinem, qua Saul Iudaicũ populum ſiue regnum, Dauid uero Chriſtum ſignificare diximus, poſſumus intelligere, q̃d eundem populum ſiue imperium dominum ſuum uocauerit Chriſtus, eo quod ex illo formã ſerui ſumere dignatus ſit: Chriſtum uero domini, quod ei præ cæteris gentibus antiquitus gratiæ ſpiritalis unctionem contulerit. Ideoq; noluerit in eum mittere manũ, qua funditus perderet iniquos: ſed quaſi chlamyde detruncata regali diſpartitus ſit eos à terra, et ſupplantauerit eos in uita ipſorum. Et ſicut alius pſalmus ait: Ne occideris eos, Pſal. 58
nequando obliuiſcanẽ legis tuæ. Diſperge illos in uirtute tua, & deſtrue eos protector meus domine.

Et confregit Dauid uiros ſuos ſermonibus, & nõ permiſit eos ut conſurgerent in Saul.

Et confregit dominus diſcipulorũ ſuorum auſteritatem, qua impios perire deſiderabant dicendo: Nolite iudicare, & Matth. 7
nõ iudicabimini. Nolite cõdemnare, & Luc. 6
nõ condemnabimini. Et alibi: Nõ enim Ioan. 3
miſit deus filiũ ſuũ in mundũ, ut iudicet mundũ, ſed ut ſaluetẽ mũdus per ipſum. Cæteraq; huiuſmodi: & nõ permiſit eos ut uin

ut uindictam mox delinquentiũ, sed uitam potius amarent correctorum.

Porrò Saul exurgens de spelunca pergebat cœpto itinere. Surrexit autem & Dauid post eum, & egressus de speluca, clamauit post tergum Saul dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se.

Surgentes dominici monumenti custodes, qui aduenietis angeli timore prostrati, & facti fuerant uelut mortui, ac fugientes à monumento, nihilominus cœpta contra dominũ prauæ coniurationis itinera peragebant, dicendo uenisse discipulos eius nocte, & furatos esse eum illis dormientibus. Quod etiã de illis qui custodes monumẽto adhibuere, potest rectè intelligi: qui etsi seruando monumento domini gementes confusiq́; discesserint, non tamen à persequendo fidem illius gressum propositi sequentis auerterunt. Quibus utrisq; à monumenti obseruantia deturbatis, & ipse dominus suæ resurrectionis, quam occulte induerat, gloriã suis paulatim reuelare nõ tardauit. Atq; huius iam confirmata ac prædocta ueritate, mox per eosdem clamore liberæ prædicationis intonãs, auersos à se suos psecutores, benigne ad pœnitendi remedium, suiq́; reuocabat amorem. Quos dum primis humanitatis ac pietatis sibi conciliaret alloquijs, nõnullos eorum post se respicere, id est cõmissi in deum sceleris pœnitere perdocuit.

Et inclinãs se Dauid pronus in terram adorauit, dixitq́; ad Saul: Quare audis uerba hominum loquentiũ: Dauid quęrit malum aduersum te? Ecce hodie uiderunt oculi tui, q̃d tradiderit te dominus in manu mea in spelunca, & cogitaui ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia Christus dñi est.

Et pronum pietatis suæ pectus saluator ad compatiendũ subueniendũq; terrenis, infirmisq́; cordibus, per ministros sui sermonis ostendens, primus ipse exempla adorandi & reconciliandi deo his qui illũ iandudũ offenderant, exhibuit. Dixitq́; ad populũ Iudæorũ per euangelij præcones: Quare audis sermones humana sapientium scribarũ & pharisęorũ loquentium: Iesus quærit malum aduersum te: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & uenient Romani, & tollent nostrum & locum & gentem? Ecce in tempore meæ passionis tot miraculis apparentibus, uiderũt quicunq; uera uidere potuerunt in te, quod tradiderit te dominus in potestate mea, cum ad unã mansuetissimã meę responsionis uocem qua dixi: Ego sum: tanta armatorum manus tremefacta corruit: cum me crucifixo insolita cœlum totum meridie caligo tenebrarũ obtexit: me spiritum exhalante, terra tota cõmota, petræ confissæ, monumenta aperta, & innumera mortuorum sunt excitata cadauera. Meæ deniq; resurrectionis teste angelo apparente, æque et terręmotus factus immensus, & tui sunt exterritis ac mortuis assimilati custodes. Et quidẽ cogitaui, ut si non pœniteres, occiderem te: sed pepercit tibi patienter agendo meæ miserationis respectus, malens te acta pœnitentia ueniam salutemq́; mereri. Dixi enim, non percutiam funditus, auferamq́; de medio gentem, quamuis peccatricẽ & inimicam mihi, ex qua habitum serui, in quo totum mundũ lucrifacerem, suscepi: quamq́; in patribus olim diuina largitio singularis gratiæ benedictione perfudit.

Quin potius pater mi uide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniã cũ pręciderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manũ in te: animaduerte & uide, quoniam non est in manu mea malum, neq; iniquitas, neque peccaui in te. Tu autẽ insidiaris animæ meæ ut auferas eam.

Quin potius, inquit dominus, popule mi, ex quo ad confirmãdas promissiones patrum ut filius hominis uocarer & essem, me incarnari non piguit. Vide & cognosce terminũ regalis habitus tui in potestate mea: quoniam cum præciderem summitatẽ regni tui terrestris, multos ab eius defensione quæ per arma, lites & bella geritur, ad fidei & religionis meæ simplicitatem uocando, multos ob reatum perfidiæ in manus hostium dando: nolui manum in te apertæ ultionis extendere. Animaduerte & uide, quoniam non est in opere meo quicquã mali uel iniquitatis: meq; illum esse cognosce, de quo propheta testatur: Qui peccatum, inquit, non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Quis enim ex uobis arguet me de peccato, qui mei nõis memoriam de terra uiuentiũ eradere insidiando conamini?

Quem persequeris rex Israël, quem persequeris? canem mortuũ persequeris & pulicem unum. Sit dominus iudex, et iudicet inter me & te, & uideat & iudicet causam meam, & eruat me de manu tua.

Israël uir uidens deum interpretatur. Quem ergo persequeris, inquit, popule qui ad uidendam diuinæ claritatis gloriã prior cæteris nationibus electus es? Quẽ persequeris? Illum ne magnum ac uigilantissimũ ouium sanctarum custodem, quem morti tradere non dubitasti, etiam post mortem sequi odiendo nõ desistis? Eum qui humanitatis habitu modicus, sed resurrectiõis saltu uelocissimus, tuis inter captandũ manibus elapsus est, iam de cœlo intonãtem denuò te apprehendere posse stultus arbitraris? Et quidem ego non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Non absurdum uideatur cuiquam canem mortuum uel pulicem domini gestare figurã: cum & ipse alibi propter fragilitatem carnis, quã sine semine uirili, uirginea carne suscepit, dicat de se: Ego autẽ sum uermis, & non homo. Et propter resurrectionis gloriã, quam subitò & citissime de morte ad uitam quasi saltu peregit: Et excussus sum, inquit, sicut locusta.

Et leuauit Saul uocẽ suam & fleuit, dixitq; ad Dauid: Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autẽ reddidi tibi mala.

Et docente per apostolos domino, leuauit populus Iudæorũ in eis qui erant prædestinati ad uitam æternam, uocem suam in confessionẽ fidei, quam dudum negando in infima depresserat: & prisci contagia reatus dignis pœnitentiæ fletibus affluendo detersit, confitens domini iustitiam pariter & bonitatem. Necnon & suæ cõmemorãs errata malitiæ, quod ipse quidem totius autorẽ bonitatis morti ferox tradiderit, ille autem morti datus iniuste, cũ sit omnipotẽs, mortificatores ad uitam reseruare q̃ perdere maluerit.

Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël, iura mihi in domino ne deleas semen meum post me, neq; auferas nomen meũ de domo patris mei. Et iurauit Dauid Sauli.

Vox hæc pœnitentis est populi Iudæorum, & à Christo quem recognouit salutis aditũ quærentis: Et nunc quia scio certissime quod tu sis ille de quo dictum est: Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: habens in ditione tua regnum illud, in quo mundi corde deum sine ullo beatitudinis fine uidebunt: confirma quæso fidem quam donasti tuorũ largitione sacramentorũ: tuisq; donis cœlestibus ipsam in me fidem augmenta: quatenus accepto pignore spiritus, fiduciam habere queam, quod progenitam ex meo corde stirpem operum post absolutionem corporis, ab æterno salues interitu. Neque auferas nomen meum de domo supernæ habitationis, quam patribus meis, qui te per legem fideliter & amanter expectauere uenturũ, donare dignaris.

Marginal references: r. (beside "meæ simplicitatem"); Esa. 53 (beside "sce, de quo propheta"); Ioan. 8 (beside "dolus in ore eius"); Psal. 21 (beside "dicat de se"); Psal. 108 (beside "tam quasi saltu peregit"); Esa. 9 (beside "Multiplicabitur").

dignaris. Hæc autem & huiusmodi confessionis uerba fundentibus nonnullis Iudæorũ, annuit dominus iustę illorum petitioni, & imbutos euãgelij sacramentis de catechuminis eos & cõpetentibus fecit esse fideles.

Abijt ergo Saul in domũ suam, & Dauid & uiri eius ascenderunt ad tutiora loca.

Abijt populus Iudeorũ in ęis qui apostolis docentibus resipiscere à perfidia potuerunt, ad curam suæ intrinsecæ salutis operandam. Porrò ipse dominus & prędicatores eius scientes ex eodem populo plures contra fidem bella moturos, relictis imis & terrestrib9 ad tutiora mox & celsiora loca, id est rectè creditura, fortiter perseueratura Samaritanorum gentiumq́ proximarum corda illustrando conscenderũt. Meminit huius lectionis, quodq́ ad Christum spiritaliter referenda sit edocet, quinquagesimi sexti psalmi titulus, qui ita inscribit: In finẽ, ne disperdas Dauid, in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in speluncã. Qui quidẽ duobus uerbis, quasi de Dauid scriptus uidetur: sed duobus alijs quia ueraciter totus Christũ signet, aperit. Quod enim dicit, ne disperdas Dauid, uidetur prohibere ab inimico insidiante disperdi eum qui fuerat à domino promissum præparatus ad regnũ. Et quod in clausula subiungit, cũ fugeret à facie Saul in speluncam, ipsi temporis articulo quo disperdi posse putabatur arridet. Verũ quod in principio ponitur, in finem, ad illum cuncta referenda præmonet, qui nobis omnium restat perfectio bonorum: quia cum ad ipsum uenerimus, nil ultra quęrere opus habemus. Quodq́ in sequẽtibus inseritur, in tituli inscriptione, ipsum dominicæ passionis titulum, quem hebraice, græce, & latine Pilatus scripsit, exprimit: qui & ipse in figuram regni inuiolabilis, nulla uel ab eo qui scripsit potuit ratione disperdi. Sensus ergo totius tituli iste est, pręcipientis Iudęis, ne se Christi uel etiam occisi ac sepulti gloriam tollere posse suspicentur. In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in speluncam, in eum qui finis legis est ad iustitiam omni credenti, psalmum cantatum intellige: ne disperdere quæras Christum in auferendo uel imminuendo regnum ipsius, quod tituli ueracis inscriptione signatum est: etiam cum uideas eum insistentibus impijs per mortẽ monumenti claustra subijsse: atque nimirum claustra à facie fugit persequentiũ, ne eum ultra persequendi, uel saltem uidendi haberẽt potestatem. Sed & ipse psalmus iuxta tenorẽ huiusce lectionis, passionem, sepulturam, resurrectionemq́ dominicam, necnõ & fidem gentium, quæ & ipsa præsentis in fine lectionis mystice continetur, aperta simul & idonea testificatione decantat, ubi inter cętera de passione triumphali: Dedit, inquit, in opprobrium cõculcantes me. De sepultura & resurrectione: Animã meam eripuit de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus. Quę tamen conturbatio melius in membris eius intelligitur, necdum plene resurrectionẽ eius in sepulchro dormientis credentibus. Item de resurrectione: Exurgam diluculo. At de gentibus illo inspirante & cooperante credituris: Confitebor tibi in populis domine, psalmum dicam tibi inter gentes. Sed & damnationem gentis Iudaicæ, quã abscisio chlamydis Saul in hac lectione signat, memoratus psalmus ita describit: Foderunt ante faciem meam foueã, & ipsi inciderunt in eam. Psal. 56

XXV Mortuus est Samuel, & congregatus est uniuersus Israël, & planxerunt eum & sepelierunt eum in domo sua in Rama.

Defecit euangelio coruscante futuræ prędicatrix umbra ueritatis: nec sine dolore subtrahi potuit populus à consuetarum rituum cærimoniarũ, quos diuinæ legis institutione nõ dubitabat fuisse collatos. Vnde Iacobus ad apostolum Paulum loquens: Vides, inquit, frater quot millia sunt in Iudæis qui crediderunt, & Act. 21

omnes hi ęmulatores sunt legis. Attamē paulatim cessante in ecclesia Iudaizandi consuetudine, quasi frigescentia prophetæ membra humanis abstracta conspectibus, in domo sua in Rama, id est in excelso conduntur: quia dum exterius celebrari legis sacramenta desierant, cuncta interius in Christo & ecclesia cœperunt quærenda & intelligenda probari. Domus quippe prophetę ecclesia credentiū est: & hæc in illo sita excelso, de quo scri-
Psal.86 ptū est: Et ipse fundauit eam altissimus.
Esa.2 Et alibi: Quia excelsus reputatus est ipse

Consurgens autem Dauid descendit in desertum Pharan.

Pharan interpretatur onager, siue frugifer, aut ferocitas eorum. Cassante ergo prophetiæ typo, & in Rama, id est in Christo, ut dictum est, & ecclesia consummato, relicta Iudæa, fidei ueritas gentes diu feras & indomabilis animi, sed iam nunc iustitiæ fruge fœcundandas adire digna ta est. Nec solum propter nomen agreste uel ferū, sed & propter incolas diros ac feroces Pharan gentibus significandis aptissime congruit. Narrat enim scriptura Ismaëlem, a quo genus duxere Sarraceni, in deserto Pharan habitasse, illū ui-
Gen.21 delicet de quo dictum est: Eijce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Cuius uicinitatē turbulentam horrescens filius liberæ, id est popul⁹ spiritali gratia renouatus, que-
Psal.119 ritur dicens: Heu me, q̄d incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, &c. usq; ad finē psalmi: quæ Sarracenos specialiter aduersarios ecclesiæ cunctos generaliter describunt. Sed ut etiā de ancillæ filijs, id est de huic seculo seruientibus populis Christus ad libertatem uocaret, hosq; secundū Isaac promissionis efficeret filios, fugatos a superbis Iudæis, descendit in desertū Pharan, hoc est humiliata gentiliū corda, eisq; suę gratiam pietatis infudit.

Contemnentem se Nabal Carmelum Dauid ferire disponens, uxoris eius Abigail interuentu & muneribus placatur. Quam post decem dies mortuo Nabal ipse accepit uxorem: accepit & Achinoëm de Iezrahel, data uxore sua Michol Phalti filio Lais.

Caput IIII



Erat autem uir quispiā in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo. Et homo ille magnus nimis, &c. usq; ad id quod scriptum est: Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem Dauid, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

Hęc lectio typice docet synagogā damnatam principū doctorumq; eius malitia, a domino saluatā: sed & ipsam postmodum uocatis ad fidem gentibus non parua ex parte reiectā: alijs quidem personis humilium saluationem: alijs autem reiectionem notans superborū. Erat igitur uir quispiā in solitudine Maon, id est habitaculi. Erat cœtus scribarū & pharisæorum in sanctæ scripturæ studijs conuersatus: quæ singulari præ cæteris scripturæ uirtute prædita, insuper omnes suos lectores mundo solitarios effici, hoc est a concupiscentijs pompisq; eius separari, & seipsos dignum deo habitaculum facere docet. Et possessio, inquit, eius in Carmelo, id est in agnitione circuncisionis: quia sermo legis, quam prædicabat, ueram castigationē intelligi, non autem dedit perfici. Nam quod litera iubens ostendit, non ipsa, sed gratia iuuans perficit. Non ergo in perfectione, sed in agnitione cōsummatæ castigationis pharisæus & scriba legalis habebat possessionē: Quia lex per Moysen data est: gratia au- Ioan.1
tem & ueritas per Iesum Christum facta est. Magnus autem nimis homo ille uocatus est: quia doctor memoratus, quāuis ex parte non parua terrenū sapiens, multum tamen antecellit omnes secularis philosophiæ præceptores, qui ex toto diuinæ legis ignari, seipsis solū magistris in his quæ docerent utebantur.

Erantq; ei oues tria millia, & mille capræ.

Erant cōmissæ ad docēdum scribis & phari

pharisæis innocentes simul & pœnitentes animæ: hæ fide, spe, & charitate perfecte, illę prima fidei adhuc, quæ à timore inchoat, rudimenta sectantes.

Et accidit, ut tonderetur grex eius in Carmelo.

Accidit ut perfectiores quicq; auditores scribarũ in agnitione castimonię legales exterioris hominis actus deponerẽt, ut interior renouaretur de die in diem. Accidit ut populus omnis eisdem subditus, primitiarũ decimarumq; suarũ quasi superflua sibi, & quæ sine dolore amitti poterant, domino uellera traderet.

Nomen autẽ uiri illius erat Nabal, & nomẽ uxoris eius Abigail. Eratq; mulier illa prudẽtissima & speciosa. Porrò uir eius durus, & pessimus, & malitiosus.

Nabal stultus, Abigail dicit̃ patris exultatio, & stultus erat legisperitus, qui habens clauem scientię, ipse non introibat, & eos qui uolebant intrare, prohibebat. Patris autẽ exultatio recte uocata est synagoga in eis, quibus dicit̃: Gaudete autem, quia nomina uestra scripta sunt in cœlo. Erat nanq; in talibus prudentissima ad intelligendũ uerbum fidei, & speciosa ad agendũ quæ intelligere poterat. Porrò magistri eius duri non credendo, pessimi male uiuendo, & malitiosi erant contra dominũ insidias machinando. *Luc.10*

Erat autẽ de genere Chaleb.

Erãt magistri synagogæ de discipulatu legislatoris: Super cathedrã enim Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Qui quoniã cæteros tunc mortales & humanę simul & diuinæ sapientiæ gratia præibant, nõ immeritò Chaleb, id est omne cor potest appellari: Vel quia Chaleb patriarcham fide ac uirtute potentem legimus, possumus dicere quod augmentũ damnationis sit infidelibus uita fidelium à qua degenerauere parentum. *Matth.23*

Cũ ergo audisset Dauid in deserto, quod tonderet Nabal gregẽ suũ, misit decem iuuenes, & dixit eis: Ascendite in Carmelũ, & uenietis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacifice, & dicetis ei: Sit fratribus meis & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus quæcunq; habes pax.

Cum audisset dominus in homine conuersatus in mundo, quod periti legis auditores suos uel ad exonerãdos se uitijs, uel ad sua pro domino tribuenda, exercitationis congruæ quasi forfice præpararent: misit discipulos suos fortissimos, uidelicet denarij cœlestis adipiscẽdi præcones, quorũ in baptismate renouata sũ erat sicut aquilæ iuuentus, & dixit eis: Ascendite in agnitionem circuncisionis, apertis uirtutum & doctrinæ profectibus, arcem uos castimoniæ spiritalis ueraciter nosse & conscendisse monstrate: & hæc agendo uenietis adipsos legis doctores, & illis quoq; salutẽ ex meo nomine, qui saluator appeller & sim, euangelizantibus superna in pace futuram, dicentes: Sit omnibus pax quicunq; in nominẽ dei patris credendo fratres Christi esse uoluerint: sit etiam uobis pax in eandem fidem pia societate cõuersis, imò & omnibus quos erudistis, & uniuersis quæ agitis pax. Illa uidelicet pax quæ fecit utraq; unum, & mediũ parietem maceriæ soluit, inimicitias in carne sua. *Psal.103* *Ephes.2*

Audiui quod tonderent pastores tui, qui erant nobiscũ in deserto, nunquã eis molesti fuimus nec aliquando defuit eis quicquam de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscũ in Carmelo: interroga pueros tuos, & indicabunt tibi.

Et hæc per apostolos suos Iudęorũ primatibus locutus est dominus: audiui q̃d docerent discipuli uestri populum, qui ijsdem nobiscum scripturæ sacrę pascuis utebantur. Nunquã eis molesti fuimus, sed quiete conuersati ad omnes: insuper etiã iugum suaue humilitatis atq; onus leue prædicauimus: nec aliquãdo perijt aliq̃d de doctrina uel actibus eorũ omni

tempore quo nobiscum fuerunt in agnitione circuncisionis: id est, quo spiritalem circuncisionem, sicut & nos, in altissimis eloquiorũ diuinorũ uerbis agnouerunt. Vbi subintelligendũ est, perire potuisse aliquid de substantijs eorum qui sine Dauid fuissent in Carmelo: id est, superuacuam in multis, neq; ad salutem animæ proficuã lectionem eorũ, qui scripturas legentes, Christũ in scripturis intelligere nescissent. Interrogate, inquit, innocẽtes quosq; ac ueraciter & sciẽter humiles de uestra gente, qualium est regnum cœlorum: & indicabũt uobis, quod euangelij gratia nõ est literæ legis aduersaria, sed in utroq; testamento iustus ex fide uiuit.

Nunc ergo inueniant pueri gratiam in oculis tuis: in die enim bona uenimus. Quodcũq; inuenerit manus tua, seruis tuis & filio tuo Dauid da.

Quia inquiũt, uos populum docetis, quod est intellectualem tondere gregẽ, curate ut etiã Christi discipuli prædicantes, in uobis gratiam fidei & bonæ actionis inueniant. In luce enim gratiæ singulariter bona prædicaturi uenimus: adeò nimirum bona, ut & regnum cœlorum inauditũ mortalibus prædicet, & ad hoc uniuersum genus cõuocet humanum: à qua etiam bonitate præcipua euangelium græce nomen accepit. Quodcunq; obedientię fidelis inuenerit uestra uirtus doctoribus saluti uestræ seruire gaudentibus, & de uestra stirpe progenito, ueraciter manu forti ac desiderabili Iesu Christo libenter impendite.

Respondens autem Nabal pueris Dauid ait: Quis est Dauid, & quis est filius Isai? Hodie increuerunt serui qui fugerant dños suos. Tollam ergo panes meos, et aquas meas, & carnes pecorum quæ occidi, tonsoribus meis, et dabo uiris quos nescio unde sint.

Respondentes stulti principes Iudæorum prędicantibus sibi Christi discipulis, aiebant: Nos Moysi discipuli sumus, hũc autem nescimus unde sit. En increuerũt discipuli Iesu ad præsumptionem docendi, ita ut à nullo ualeant superari: qui fugerant contemnendo legisperitos, multo se in scientia maiores. Tollemus ergo nos sanctæ dicta scripturæ, nobis specialiter ad docendum cõmissa: quæ partim simpliciter legi & intelligi possunt, quod est aquam bibi: partim diligentius tractari, ut sic intelligi ualeant, debent, quod est panem frangendo ac mandendo comedi. Tollemus & facta patrum præcedentium, quę in auxilium uitæ ac uirtutis nostris auditoribus docendo præparauimus: & dabimus doctoribus à nostra prorsus religione ac fide separatis, qui ad sui dogmatis sensus sancta uerba peruersi transfigurent. Ioan. 9

Tunc Dauid ait uiris suis: Accingatur unusquisq; gladio suo. Et accincti sunt singuli gladio suo: ac cinctusq; est & Dauid ense suo.

Potest quidem intelligi gladius spiritus, quod est uerbum dei: quo mediator dei & hominũ homo Christus Iesus ad debellandos infideles accinctus sit, quoties uerbum patris per euangeliũ suum mundo patefecerit. Accincti & discipuli eius, cum & ipsi idem prædicauerũt. Sed quia legit in sequentibus, Abigail intercedente prohibitus Dauid ne feriret impios: Nunquã autẽ rogat ecclesia Christum, ne incredulis salubre sui uerbi uulnus infligat. Melius intelligitur hoc in loco gladius uindicta excidij, quæ Iudæis post domini passionem imminebat: quo nimirũ gladio dominus ipse, accincti & ministri uerbi illius: non ipsi utiq; pœnã peccatoribus irrogando, sed hanc peccatoribus, nisi pœniterent, futuram prædicendo. Cuius metu gladij occurrens ecclesia domino ultra annorũ XL. tempus eius ictum intercedendo suspendit. Ephes. 6

Et secuti sunt Dauid quasi quadringenti uiri. Porrò ducenti uiri remanserunt ad sarcinas.

Secuti sunt dominũ ad officium prædicandi

candi quicunq; prudentia, fortitudine, temperantia, & iustitia perfecti poterat inueniri. Porrò alij charitatis geminę perfectione contenti, magis elegerunt cum acquisitis Christo proximis quiete uiuere, quàm pro acquirendis alijs ad spiritalia bella præcingi.

Abigail autē uxori Nabal nunciauit unus de pueris dicens: Ecce misit Dauid nuncios de deserto, ut benedicerent domino nostro, & auersus est eos. Homines isti boni satis fuerūt nobis, & non molesti, nec quicq; aliquando perijt omni tempore quo sumus conuersati cū eis in deserto. Pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die omnibus diebus quibus pauimus apud eos greges.

Spernentibus uerbum fidei primatibus Iudæorum, nunciauit unitas Christi discipulorū subiectæ illis synagogę, & dixit: Ecce misit Iesus Christus apostolos, nūcios uidelicet ueritatis, diuinis scripturis instructos, ut benedictionem mandarent æternam maioribus nostris, & auersati sunt eos. Homines isti, id est Christi apostoli, boni satis fuerunt nobis regnū cœleste prædicando, & non molesti onera legis ceruicibus nostris ultra imponendo. Nec quicquam aliquādo perijt eorum quæ gessimus omni tēpore quo in eorum quam docent sumus fide conuersati, in deserta à mundi illecebris, & quasi solitaria uita degentes. Omni, inquam, tempore, hoc est siue legis adhuc ritibus obseruatis, seu reuelatę & prædicatę iam gratiæ celebratis mysterijs, quicunq; se fideiChristi cōiunxere, ab omni prorsus sunt perditione saluati. In auxilium docendi erāt nobis, tam in obscuris scripturarū inuestigandis, quàm in apertis palàm proferendis, omnibus diebus, quibus iuxta eorū sensum uere euangelicum nostros instituimus auditores.

Quamobrem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia aduersum uirum tuum, & aduersum domum tuam: & ipse filius est Belial, ita ut nemo ei possit loqui.

Exposui, inquit, quid utilitatis & gratię fides Christi habeat, et quanta duritia eidē principes nostri restiterint. Quamobrem considera et recogita, quo ordine declinata et uitata superborū malitia, qui noluere benedictionē, et prolongabitur ab eis, ipsa nō solum iram eius effugere, sed & benedictionē hæreditatis accipere merueris: quoniam completa est malitia uindictæ aduersus principes gentis tuæ, & aduersus ipsam gentem tuam: qui occisis olim lapidatisq; prophetis, ad complendam sui peccati malitiam, in ipsum etiam singulariter manu fortem prophetarum dominū manus mittere nō timuerunt, & ipsi sunt filij diaboli, Barrabbam pro Christo saluatore sibi eligentes latronem: ita obdurati sensibus, ut nullius doctorum spiritaliū dicta capere possint. Psal. 108

Festinauit igitur Abigail, & tulit ducētos panes, duos utres uini, & quinq; arietes coctos, & quinq; sata polentę, & centum ligaturas passæ uuæ, & ducentas massas caricarum, & imposuit super asinos.

Compuncta ad prædicationem apostolorū, festinauit synagoga reconciliari Christo, quem à principibus suis cognouit offensum, tulitq; suos auditores per legis iam literā imbutos, & imposuit super humiles simplicesq; uerbi euāgelici dispensatores, quorū ministerio uel intercessione perueherētur ad Christum: super eos uidelicet q dicere possent: Vt iumentum facti sumus apud te in terra, & nos semper tecum. Psal. 72 & : Nos stulti propter Christū. 1. Cor. 4 Ducenti etenim panes sunt hi, qui per eiusdem fidei & actionis consortium, ita sibi sunt mutuo fœdere connexi, in tantū supernæ deuotionis igne confortati, ut nullatenus ab inuicem ualeant separari. Duo utres uini, qui gemi

næ dilectionis uirtute debriati, mortificari carne, uiuificari aũt spiritu desiderant, & interius renouari de die in diẽ, ad percipiendum cõtinendumq; spiritalis gratiæ mustum. Quinq; arietes cocti, quicquid in suis sensibus superbum, & contra infirmiores proximos quasi male cornutum deprehenderint, totum deuota deo mortificatione cõpressum, congruę compũctionis solent flamma decoquere. Quinq; sata polentę, qui memoratos corporis sensus spiritui subiugare, & humilitatis necessariæ quasi mola norũt edomare: quæ uidelicet humiliatio uel cõtritio carnis, quia moderate, & nec minus nec plus iusto debet exerceri, bene polenta hæc sato quæ apud Hebræos certa mensura est, unum et dimidium habens modium, cõprehensa describitur. Centum ligaturis uuæ passæ signantur, qui continentia uirginali gaudentes, insuper indiuiduę charitatis ad inuicem uinculis astringuntur, perfectissimamq; angelicę castitatis pulchritudinem etiam in carne positi degustant. Passa quippe uua à uite quæ genuit excisa, cũ suo quo plena est uino, ad maioris gratiæ munus solet non cõtrita seruari: Et uirginalis caro à cõmunis ecclesiæ conuictu arctiori cõtinentię ferro secreta, dulcorẽ in se maturæ iam castitatis quasi ad totius ecclesię gratiam domino dilecta cõplectiť. Centum sanè quia cœlestis & angelicæ perfectionis mysteriũ signet, late omnibus claret. Ducentæ caricarum massæ, sunt animæ quæ suauitatem suæ spiritalis & perfectæ societatis etiam proximis docendo impertiunt, ut duplicata uirtute duplicẽ mereantur et palmam. Quæ cuncta per Abigail in Dauid epulas missa sunt: cum diuersis per legis doctrinam imbutos uiros uirtutibus, synagoga baptizãdos & euangelij sacramentis instituendos misit ad Christum.

Dixitq; pueris suis: Præcedite me, ecce ego post tergum sequar uos. Viro autem suo Nabal non indicauit.

Præcesserant multi de Iudæa uiritim uenientes ad fidem, secuta est post eos synagoga. Prius nanq; dictum est: Dominus autẽ augebat qui salui fierent quotidie in idipsum: ac postmodũ ecclesia quidem per totam Iudæam & Galileã & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore domini, & consolatione sancti spiritus replebať. Stultis aũt principibus suis synagoga credentium, ne eos ad peiora ꝑuocaret, mysteriũ suę credulitatis indicare detrectauit. Act. 2

Cum ergo ascendisset asinũ, & descenderet ad radices montis, ecce Dauid & uiri eius descendebãt in occursum eius.

Cum se synagoga cunctis fatereť stulto eatenus sensui seruisse, atq; ad initia fidei Christianæ descenderet: quæ ab infirmitate dominicæ incarnationis incipiẽs, ad diuinitatis agnoscendæ solet celsa perducere. Christus & discipuli eius descendebãt in occursum eius, ut conatus eius prædicando iuuantes, ab ipsis humanitatis eius, quibus imbuereť mysterijs, ad diuinitatis eã culmina summa subueherẽt

Et ait Dauid: Vere frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto, & nõ perijt quicquã de cunctis quæ ad eum pertinebant, & reddidit malum pro bono &c.

Ait dominus, longam superbientium Iudæorũ stultitiam detestans: Vere frustra tanto tempore dementibus meę gratiæ munera cęteris præ gentibus obtuli; & reddidere malũ perfidiæ, persecutionis & crucis pro bono gratiæ quam dedi. Tollam ergo nefandos de terra, ut usque in mane uniuersalis iudicij, nullus de progenie peruersa dimittatur immunis. Quod ita dictum est, nõ ut Iudæi omnes increduli ante diem iudicij monstrentur esse morituri, sed ut digni per omnia morte & damnatione doceanť. Cui simile est quod Core seditionẽ mouente in deserto, dominus Moysi loquitur & Aaron: Separamini de medio congrega Nume. 16

grega

gregationis huius, ut eos repente disperdam. & tamen illis intercedentibus ac dicentibus: Fortissime deus spirituũ omnis carnis, num uno peccãte contra omnes tua ira desęuiet? Ira suspensa, & gratia est pietatis impensa. Sed et sequẽti die murmurãte omni multitudine cõtra eos: recedite, inquit, de medio huius multitudinis, etiã nũc delebo eos. Sed quod per iustum iudiciũ impios meruisse monstrauit, pijs interuenientibus misericordia mutauit. Ita ergo & hoc loco dominus sub typo Dauid, perfidi quid merueriint eos iudicare detrectat, sicut sequentia lectionis huiusce spiritualiter intellecta monstrabunt. Nam sequitur:

Cum autẽ uidisset Abigail Dauid, festinauit & descendit de asino, et procidit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram: & cecidit ad pedes eius & dixit: In me sit dñe hæc iniqtas. &c.

Cum cognouisset synagoga Christũ, imò ipsa cognita esset à Christo, festinauit renunciare priscæ suæ cõuersationi, quę habebat dei æmulationem, sed non secundũ scientiam: & humiliatione deuotissima terram se cineremque testata, dominicæ incarnatiõis cœpit suppliciter adorare uestigia, uel pro se pœnitẽte ut suscipiatur à domino, uel pro sua gente ac principibus incredulis, ne corporaliter feriantur exorans, aperta iam cõfessione & impios ad pœnã seruatos æternam, & Christi regnum perpetua in pace mansurum cõtestans, seq; ad hoc potius pertinere posse cunctis animę uotis obsecrans.

Ne ponat oro dominus meus rex cor suum super uirum istũ iniquum Nabal: quia secundum nomen suum stultus est, & est stultitia cum eo. Ego autem ancilla tua non uidi pueros tuos domine mi, quos misisti.

Pia humilitate cõmota synagoga credentium, rogat dominum ne impios suos magistratus ac proceres ante punitionem extremi iudicij usq; ad internitionẽ deleat: ut quos pro suæ stultitia perfidiæ perennis expectat interitus, his saltẽ ad modicum temporali gaudio liceat ac uoluptate perfrui: seipsam simul humiliter excusans, siue potius flebiliter accusans, q̃d & ipsa tam tarde cognouerit tanti boni pręcones, hoc est apostolos q̃s misit.

Quapropter suscipe benedictionem hanc quã attulit ancilla tua tibi domino meo, & da pueris qui sequuntur te dominum meum.

Quoniã, inquit, impios iusto iudicio perituros esse nõ latet, obsecro eos quos pie cõuersos tibi mancipandos, à te consecrandos, per te benedicendos obtuli, benigne suscipias, & tuis qui præcessere famulis ecclesiastica societate cõmittas.

Aufer iniquitatem famulæ tuę. Faciens enim faciet dominus tibi domino meo domũ fidelem, quia prœlia dñi dñe mi tu prœliaris.

Amplius, inquit, laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Absq; ulla enim dubietate credo & confiteor, quia compressis ac deuictis persequentium machinis, plebem tua fide cõsecratam deus pater longe lateq; multiplicet, qui solus mundum à maligno principe saluare ac defendere sufficis. Psal. 50

Et cum benefecerit dñs domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.

Cum posuerit deus pater omnes inimicos tuos scabellum pedum tuorũ, per petuumq; cum tuis electis intraueris in regnũ: obsecro me ad dexterã tui throni statuens, eiusdem regni participem facere digneris.

Et ait Dauid ad Abigail: Benedictus dñs deus Israël, qui misit te hodie in occursum meum, & benedictum eloquiũ tuũ, & benedicta tu quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem. &c.

Credenti synagogæ gratiã dominus ad patris gloriã refert: benedicendũ nobis eundem semper, laudandumq́ significans, ipsam quoq; credentẽ & in parte perfectionũ etiam pro incredulis orantem, merita benedictiõe remunerat. Pariter ostendens quam gratam ducat orationem, quæ pro aduersarijs beneuola mente fundatur.

Suscepit ergo Dauid de manu eius om̃ia quæ attulerat ei, dixitq́; ei: Vade pacifice in domum tuam.

Suscepit dominus deuotionẽ omniũ credentium, quam manus, id est operatio synagogæ prædicantis de suis ei filijs attulerat: monuitq́; benignus, ut post acceptam ab eo pacis supernæ gratiam, ad conscientiam rediret: & qualiter sibi uiuendũ esset, sedula mente dignosceret.

Venit autẽ Abigail ad Nabal, & ecce erat ei conuiuium in domo eius quasi conuiuium regis, & cor Nabal iucũdum: erat enim ebrius nimis, & non indicauit ei uerbum pusillum aut grande usq; mane.

Post ostensam domino suæ deuotionis affectum synagoga credentium, uenit uidere uitam mentemq́; non credentiũ, si forte posset & eos ad fidem uocare: quos ubi legalium uictimarũ epulas saturos, genus se regale præ cæteris gentibus esse gaudẽte: & quod est grauius, contra uerbum euangelij insana quasi ebrietate uidit inflatos, tacuit aliquãdiu sceleris admissi periculum, donec & ipsa spiritus sancti luce magis magisq́; confirmata, liberior ad arguendũ procederet, & ipsi coruscante palàm Christi gloria euidentius ex tempore piaculum, quod in eum cõmiserant, agnoscerent, agnoscentes dolerent, dolentes abluerẽt. Verum illi agnoscentes reatum suum non hoc pœnitendo abluere, sed superbiendo maluerunt augere. Nam & ipsi apostoli, & quotquot resipiscebant à laqueis diaboli, ad Abigail, id est patris exultationis personam, uel comites, uel dona pertinere non dubitantur.

Cum'que pertransissent decem dies, percussit dominus Nabal, & mortuus est.

Mortem Nabal non aliud melius q̃ exterminium regni Iudæorũ superbissimi, euersionem templi, et cessationẽ obseruationum legalium possumus intelligere. Deniq; pertransitis decem diebus factum est, quod ad consummationẽ legis, quæ in decalogo data est, pertinere, nemo qui dubitet.

Misit ergo Dauid et locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi uxorem.

Misit dominus prædicatores, ut perditis Romanorũ gladio cum suis sequacibus perfidis synagogæ primatibus, ipsã in his qui remansere reliquijs ad spiritales eius nuptias inuitarent.

Quæ consurgens adorauit prona in terrã, & ait: Ecce famula tua sit in ancillã, ut lauet pedes seruorum domini mei.

Consurgens ad exercitium boni operis synagoga tunc temporis credentiũ, primũ dat suæ credulitatis indiciũ, Christum adorare ut deum: dehinc promittit se humillimo famulatu opera seruorum eius terrena sorde polluta, & primo baptismatis unda, & post intercessionis exhortationisq; suæ gratissimo fonte diluere. Iuxta quod ipse lotis eius uestigijs insinuat: Quanto magis, inquiens, uos debetis alter alterius lauare pedes? Ioan. 13

Et ascendit super asinũ, & quinque puellæ ierunt cum ea pedissequę eius, & secuta est nuncios Dauid, & facta est illi uxor.

Secuta nuncios uerbi dominici synagoga fidelis, quo plus appropiat donis ei percipiendis, eo certius suam stultitiã, tarditatem & immunditiam cognoscit. Quod etiã de unaquaq; anima fideli recte potest intelligi: quę ascenso asino etiã quinq; puellas secum ducat ad Dauid,

cum

cum cognita sua naturali pigritia & hebetudine, quicquid uidendo, audiendo, gustãdo, olfaciendo, tangendo agere ualet, totum hoc in implendis auctoris sui præceptis impendere gaudet. Aliter, ueniens ad Dauid Abigail, quinq; puellas habet comites: qa copulanda Christi mysterijs synagoga, non alias q̃ legis, quæ quinq; libris scripta est, ritibus imbutas secũ animas ducit. Quod si quis dubitat post illatam à Vespasiano & Tito Iudeis necem, ecclesiam ex eorum numero fuisse collectam, legat historiam ecclesiasticam: & inueniet cõpleto Hierosolymorum excidio, christianos illô accolas, maxime de circuncisione, qui Romanorũ ensem domino reuelante fugerant, continuò redisse, ibiq; per annos amplius sexaginta usq; ad supremam, quæ sub Adriano facta est, eiusdem gentis euersionem, non defuisse de Iudęis, qui fideliter in ecclesia domino seruirent: ita ut illo omni tempore nõ aliunde Hierosolymis episcopi, quàm de circuncisione sint electi. Igitur Abigail synagogæ fidelis typũ tenens, nõ uniuscuiuslibet temporis solum personas signat, sed aliquando eos qui domino in carne constituto credere cœperunt: aliquando eos qui post eius ascensionem ad prædicationem apostolorum pœnitentiam egerũt: aliquando eos qui de horum numero etiam usq; ad officium prædicandi peruenire potuerunt: aliquãdo eos qui post occisos, uenditos, dispersos Christi & ecclesiæ persecutores ad fidem uenerũt. Qui quoniã omnes unum dominum, unam fidem, unum baptisma, unũ deum & patrem habere didicerunt, rectè omnes eadem Abigail significat, mulier prudentissima & speciosa: cuius uocabulũ in patris exultationem transfertur. Illam nimirũ significans, quã assistentem à dextris suis in uestitu deaurato, id est in opibus charitatis gloria præfulgidis, idem pater exultans affatur: Audi, inquiens, filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domũ patris tui, quo- Psal.44 niam concupiuit rex speciem tuam.

Sed & Achinoẽm accepit Dauid de Iezrahel, & fuit utraque uxor eius.

Achinoẽm fratris decor, Iezrahel interpretatur semen dei. Non solum ergo de synagoga Iudæorum dominus quos sibi interno amore coniungeret, elegit, sed & de gentibus populum suis sacramentis imbuendum, sua dilectione confirmandum propitiatus assumpsit. Qui fratris decor rectè uocatur, in quantum sui redemptoris gloriã, non autem suam quærere delectatur. Ipse enim frater nobis fieri dignatus est, uel propter humanitatem naturæ nostræ similem, quã adsumpsit: uel quia quotquot receperunt Ioan.1 eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Deniq; in Canticis canticorũ, & ipse dominus frater ecclesię propter unius eiusdemq; naturæ consortium, & ipsa soror appellatur illius: unde est illud: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, uulnerasti cor meum. Et illa in antiquis fidelibus Cant.4 incarnationem eius desideranter expectans, Quis mihi det te, inquit, fratrem Cant.8 meum sugentem ubera matris meæ, ut inueniam te foris, & deosculer? Id est, in hominis habitu te uidere merear & allo qui, quem inuisibili natura deitatis semper credere, diligere, adorare consueui. Qui fratris decor pulcherrime de Iezrahel, id est de semine dei originem duxisse perhibetur illo nimirũ semine quod exijt seminare: qui seminat, hoc est uerbo fidei, quod postquam per seipsum Iu- Matth.13 dæis cõmisit, etiam exteris gentibus per apostolos suos dominus euãgelizare curauit: ut iuxta euangelij parabolam fieret unum ouile & unus pastor. Ioan.10

Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem Dauid, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

Phalti saluator meus, Lais leo, uel sibimet uir, Gallim transmigrantes dicuntur. Principes & magistri Iudæorũ postquam gentiles Christo credere uiderũt, subtraxerũt subditam sibi synagogæ plebem ab eo: docueruntq; credere potius

antichristo, quem suum quasi saluatorē prestolantur in fine futurum, filium utique diaboli, qui factus est ut nullum timeret: & circumijt tanquā leo rugiens
1.Pet.5 ecclesiam, querens quem deuoret. & est de numero immundorum spirituū, qui & olim ipsi de cœlis transmigrauerūt ad tartara, & suos quotidie sequaces de uirtutibus ad uitia, de malis ad peiora transmigrare non cessant.

Zipheis prodentibus Saul descendit contra Dauid: in cuius castra ipse nocte descendens dormientibus cunctis, & hastam & cyphum aquæ tollit: eumq; excitatum ad confessionem sui prouocat erroris & culpæ. Caput V

XXVI Etuenerunt Ziphei ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce Dauid absconditus est in colle Achilæ, &c. usque ad id quod scriptum est: Abijt Dauid in uiam suam, et Saul reuersus est in domum suam.

Hæc lectio docet Iudæam pro culpa perfidiæ, quam erga dominum exercuerat, regnum quod uel in cœlis ab eo accipiendum sperare, uel in terris ab eo acceptum seruare debebat, amisisse: sed & in totum obseruantiam cærimoniarū perdidisse legalium: qua, si credere Christo uoluisset, in spiritalem mutata intellectum, & ipsa spiritalis spiritaliter custodire ualet: attamen ipsa, si uel sero cōuerti, & pœnitentiam agere consenserit, promissum à domino regnum cœleste concedi. Ziphei, qui interpretantur florentes, Iudæorum doctores exprimunt, de flore & quidē odorifero, id est rudimentis legalis scientiæ gloriātes, sed fructum iustitiæ fidei prorsus ignorātes. Saul, qui dicitur expetitus, regnum eorum quod sibi à domino petierunt, typice denunciat. Gabaa ciuitas eius, quæ transfertur in collem, superbam regni eiusdem extollentiam demonstrat. Achila, quæ interpretatur suscipiens eam, constantiam eorum quæ fidem Christi in Iudæa pia mente suscepere, designat. Venerūt igitur Dauid habitante in deserto Ziphei ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce Dauid absconditus est in colle Achilæ, quæ est ex aduerso solitudinis. De hac infrà scribitur, quia fuerit ex aduerso solitudinis in uia. Veniebant domino predicante in Iudea, scribe & pharisei hypocrite, dicentes suæ regiæ potestati superbia tumide, ut hanc ad inuidiam excitarent, absconditam Iesu dilectionem in corde turbæ, quæ fidem eius susceperit, Christum regem eum uenisse credens in mundo: de qua bene dicitur, Quæ est ex aduerso solitudinis in uia. Ciuitas quippe, in cuius colle Dauid absconditur, ex aduerso solitudinis fit posita, cum caterua iustorum Christo hospite beata, terrenorum desideriorum uitare tumultus, & ab illecebris secularibus solitariam se reddere curat. Et hęc est unica uia ad percipiendam hanc perfectissimā mentis solitudinem, in altitudine quasi colle mentis eiusdem aduentum Christi suscipi: illum uidelicet de quo ipse dicit: Si quis diligit me, ser Ioan.14
monem meum seruabit, & pater meus diliget eū, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus.

Et surrexit Saul, et descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia uirorū de electis Israël, ut quæreret Dauid in deserto Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa Achilæ, &c.

Gabaa Achilæ, non Gabaa ciuitatem Saulis, sed collem Achilæ, qui hebraice Gabaa uocatur, intellige. Incitantibus ergo doctoribus peruersis commotum est regnum Iudæorum ad persequendum dominum: habens in exercitu impietatis eos qui contra fidem, spem & charitatem dimicaturi, quasi triplici acie, infidelitatis, desperationis & odij procederent ad bellum. Quo armatum milite castra iniquitatis in medio turbæ, quæ Christū corde susceperat, metari festinabat, si forte posset eum uel corporaliter inuentum extinguere, uel spiritaliter à fidelium eius amore repellere. Dauid ergo habi

habitante in deserto, Saul post eum uenit in desertum: quia suscepto habitatore Christo in corde illorum, qui mundum deserere studebant, statim aderat persecutio, quæ probaret credentes, & illato agone occasionē promerendæ tribueret palmæ. Quod ipsum & hodie & cunctis ecclesiæ temporibus fieri non desinit. Sed ueniente post se Saul, Dauid quid fecerit uideamus.

Et surrexit, inquit, Dauid, & uenit ad locum ubi erat Saul.

Persequētibus se Iudæis dominus nō reliquit prouinciam, non abstulit beneficia disposita, sed semper docebat in synagoga et in templo, quo omnes conuenerant, & curabat languidos eorum. Ioan. 18

Et ait Dauid ad Achimelech Hetheum, & Abisai filium Saruiæ fratrem Ioab, dicēs: Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitq; Abisai: Ego descendam tecum.

Multi prædicāte in carne domino de gentibus, multi de Iudæis cōfluebant ad fidē: sed ipse primos sui uerbi ministros, quibus castra regni persecutoris deturbaret ac deuinceret, de Iudæis, qui ei arctiori dilectione simul & sacramentorū perceptione adhærebant, elegit. Achimelech quippe Hettheus, qui interpretatur frater meus rex abscisus, natione quidem populum gentium, nomine autem & fide eundem ab idololatriæ ritibus abscisum, & Christi regno coniunctum atq; adunatum demonstrat. Porrò Abisai filius Saruiæ frater Ioab, id est patris mei incensum, filius angustiæ, frater inimici, electos de Iudęis discipulos Christi dilectione feruētes, filios pœnitentiæ, fratres secundum naturam populi persecutoris, figurate designat. Ioan. 14

Venerunt ergo Dauid & Abisai ad populum nocte, & inuenerunt Saul iacentem & dormientē in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius, Abner autē et populum dormiētes in circuitu eius.

Venit dominus & discipuli eius ad uisitandum populum, qui sedebat in tenebris, & in umbra mortis: & inuenit regnum eius cogitatione tota in imis deprimi, & cæco sopore torpens, omnia uirtutum munimina, quibus cōtra hostes spiritales armari debuerat, in desiderijs fixisse terrenis: sed & doctores simul oēs et auditores eadem cum principibus desidiæ peste languescere.

Dixitq; Abisai ad Dauid: Conclusit deus hodie inimicum tuum in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundo opus nō erit. Et dixit Dauid Abisai: Ne interficias eum.

Intellexerunt discipuli spiritali iam fide prædīti, omnia à patre tradita in manus saluatoris: sed carnali adhuc ignorantia præpediti, putabant ab eo quærendū superbos & contēptores uerbi illius igne cœlitus misso deuorari. Quos ille confestim ab hac intentione reuocans, patientiam potius habendam esse decreuit, dicens: Quia filius hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Sanè quod Dauid adiungit: Luc. 9

Quis enim extendit manū suam in Christum domini, & innocens erit?

Iuxta cœptam quidem expositionem demonstrat, neminem à sacrilegij scelere immunem, qui Iudaici populi regnū specialiter ei à domino datū, & oleo sancto consecratū, irrumpere, ciuitatemq; ac templum diuino cultui dedicatū, abiecto dei timore profanare tentaret. Verum iuxta simplicem dicentis sensum, docet quanta reuerentia sit diuinis adhibenda sacramentis, quamuis per malorum manum dispensatis: quantus personis sacri altaris officio mancipatis honor impendendus: quantum ab harum læsione quamlibet male uiuentium, propter insigne gradus sit cuiuslibet temperanda præsumptio: cum ipse exul innocens ab interfectione se iniustissime per

sequentis, propter solum sanctæ unctionis oleum, quod in figuram Christi uel nominis uel regni non seruaturus acceperat, & militem suum præcepto, & seipsum diuino timore cõpescuerit. Cauendum ergo ne episcoporum, presbyterorum, diaconorũ famam passim lacerare & attaminare præsumamus.

Nunc igitur tolle hastam quæ est ad caput eius, & cyphum aquę & abeamus. &c.

Hasta uel ipsam regni potentiam, uel arma uirtutum spiritualium, quibus regnũ iuuari poterat, insinuat. Potest autem & de terreno quod habebant, & de cœlesti regno q̃d sperabant, quicũq; de illis hoc sperare nouerant, accipi. Quod utrũq; perfidis meritò constat ablatum. Cyphus autem aquæ, carnalium obseruatio typorum: quæ ad comparationem euangelicę perfectionis, quasi cyphus aquæ ad calicem uini est, non incõuenienter accipitur: unde & suprà Nabal pascenti Dauid aquas dare contẽpsit. Abigail etiam uinũ dedit: quia populus infidelium legis uel literã Christo ascribere renuit: fidelis autem quisq; & ad ipsũ cuncta referenda, & hæc spiritali sapore plena feruere cognoscit. Hasta igitur & cyphus aquę Saulis aufertur, cum Iudeis ob reatum perfidiæ regnum omne simul & literalis custodia legis adimitur. Quod quidem per Abisai Dauid iubente fit, cum iubente domino apostolorũ quisq; euangelij iura prædicans, uetera omnia docet esse transitura. Quod autẽ sublata hasta & cypho Dauid adiunxit dicens: Et abeamus: significat abiturum à Iudeis Christũ, & ad gentes saluandas cum predicatoribus suis fuisse transiturum. Quod & ipse uenturus ad passionem eodẽ penè uerbo pronuncians ait: Surgite eamus hinc.

Et non erat quisquam qui uideret & intelligeret, et euigilaret, sed omnes dormiebãt: quia sopor domini irruerat super eos.

Non erat quisquã in parte reproborũ qui domino uel apostolis eius prædicantibus futuram Iudææ desolationẽ, & statum eius antiquũ eradendum de terra, uel præterita sua facinora, uel futurã intelligens damnationẽ, euigilaret ad pœnitendum: sed omni in impietate perdurarunt: quia dominus exigentibus meritis præcedentibus, excæcauit sensus eorum. Aliter, sopor domini irruit super eos: id est grauior solito, quem dominus eis specialiter ob aduentum Dauid immisit, nõ sinens eos expergefieri, donec ipse rediens abisset.

Cumq; transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in uertice montis de longe, & esset grande interuallum inter eos, clamauit Dauid ad populum, et ad Abner filium Ner dicẽs: Nónne respõdebis Abner?

Cum transisset Iesus de hoc mũdo ad patrẽ, & in altitudine regni paterni imperturbabilis maneret, longe nimirũ segregatus ab aspectu mortalium, essetq; grandis distantia inter eum qui immortali uictor mortis in carne deus ad dexteram patris sederet, & eos qui in hoc mũdo mortales miseri & impij cõtra ipsum certare laborarent: clamabat per apostolos suos prædicando ad populum Israël, & ad legis peritos eius, eosq; de somno sui noxij torporis exurgere, & sibi credendo respõdere cogebat. Abner quippe, qui interpretatur patris lucerna, eos qui populo ueritatis lucẽ tunc temporis ministrare debuerãt, ostendit. Pater eius Ner, qui in lucernã uertitur, horum magistros qui in luce legalis scientiæ spiritaliter accendenda, & illis ac populo pandenda præcesserunt, typice designat.

Et respondens Abner ait: Quis es tu q clamas, & inquietas regẽ?

Responderunt pharisæi & scribæ, nõ se nosse discipulos Iesu, qui clamarẽt docendo populum, & inquietarent regnũ Iudæorum, quasi fuso Christi sanguine reum. Et uultis, inquiunt, inducere super nos sanguinem hominis istius? Act. 5

Et ait

Et ait Dauid ad Abner: Nunquid non uir tu es? & quis alius similis tui in Israël? Quare ergo nõ custodisti dominũ tuum regem?

Dicunt Apostoli: Nunquid non uos scribæ estis legis periti, principes sacerdotum & pharisæi, gradu pariter & scientia populo præcellentes? quare nõ custodistis immutilatum uestræ gentis imperium, perfecti operis simul & doctrinæ insistendo uigilijs?

Ingressus est enim unus de turba ut interficeret regem dñm tuũ.

Iuxta literam de Abisai dicitur, qui ea mẽte castra intrauit, ut si quo modo posset regem interficere. Iuxta allegoriã de apostolis intelligitur: qui perditionẽ regni nefandi propter peccata futuram sedula contestatione prædicebant.

Nunc ergo uide ubi sit hasta regis, & ubi cyphus aquæ, qui erat ad caput eius.

Videte, inquiunt, nunc ubi sit imperij uestri sceptrum, quod & in terris amisistis, & in cœlis sperare desiuistis: ubi umbratica legis obseruatio, quã toto ex animo sitistis, in qua uestrorũ manus actuũ ab omni peccatorum sorde lauari potuisse iactastis. Omnia pariter quia Christũ perdidisti, et ipsum templum abijt. Quę quidem omnia etsi apostolorum temporibus necdum completa, maxima tamẽ ex parte cœpta, & ante ipsorum tempora, & ipsis adhuc superstitibus, qui historiam ueterum legerit, inueniet. Denique Herodes maior & filij eius, inter innumeras quas Iudæis intulere calamitates, etiam sacerdotibus uestem sanctam eripuere, neque eis unquam in hac ministrandi concessere licentiam: uicem pontificatus rescisso ordine legali, ad libitum suum mutauerunt. Pilatus templum secreto noctis imagines Cæsaris introducendo polluit, secutus impietatem Herodis, qui hoc prius aquilam auream in eo statuendo profanauit: & iuuenes qui hanc causa religionis eijcere tentabant, flammis exuri mandauit. Gaius & ipsum templum, & omnes eorum synagogas profanari sacrificijs gentilium, ac repleri statuis simulacrisque imperauit, seque ibi ut deum coli præcepit. Hæc quidem de religionis, cæterum de regni deterioratione donec penitus periret dicere nullus est finis.

Cognouit autẽ Saul uocem Dauid, et dixit: Num uox tua est hæc fili mi Dauid? Et Dauid: uox mea est domine mi rex. Et ait: Quã ob causam dominus me persequitur seruum suum? &c.

Cognita Saul uoce Dauid, & eius humilitate, innocẽtia & iustitia permotus, peccasse se, neque ultra in eum peccaturum esse confitetur & promittit, eumque iam reuerti præcipit. Cognita multi ex principibus Iudæorum per apostolorũ exhortationem uoce Christi, pœnitentiam agentes se peccasse confessi sunt, & eum per gratiã ueniæ ad sua corda, quæ ob perfidiam deseruerat, reuerti multis lachrymis ac magnis precibus implorãt.

Si dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium. Si autem filij hominũ, maledicti sunt in conspectu domini, qui eiecerũt me hodie, ut non habitem in hæreditate domini, dicentes: Vade serui dijs alienis. Et nunc nõ effundatur sanguis meus in terra coram domĩo, quia egressus est rex Israël ut quærat pulicem unum, &c.

Si dei, inquit, spiritu ductus me persequeris, necesse est ut diuinam mihi pietatem sacrificijs et precibus placem. Sin autem non domini nutu, sed contra uoluntatem eius hominũ nequam deceptiõe deprauatus, tantisper aduersus insontẽ sęuiendum putasti: certum est eos maledictione dignos in diuino examine teneri: qui me malis suasionibus ab eius tabernaculo & terra sancta repulsum, inter idololatras, quos maxime detestor,

uitam ducere cogunt. Et si hæc ex hominibus, ut dixi, flamma persecutionis exarsit, iustum est per omnia ut non meus ab impijs effundatur sanguis, quem manus persequentiũ hactenus iniuste quærere nõ cessauit. Iuxta intellectum uero mysticum, membrorum Christi, id est fidelium eius, uox est: qui prauorum persecutione correpti, diligenter sua corda discutere solent. Et si pro peccatis suis sibi à domino per tales pœnam castigationis irrogari cognoscunt, confestim ipsi hæc compunctionis debitæ sacrificijs expurgare contendunt. Si autem se iniuste pati iniurias aut mortes ab impijs ut à uia ueritatis auocentur, aspiciunt, illos quidem qui hæc agunt, æterna à domino maledictione plectendos intelligũt: quia fideles Christi ab hæreditate catholicæ fidei usq; ad idololatriã gentilitatis uel hæreseos cuiuslibet deflectere uoluerit: Si autem qui hæc innoxij patiuntur, ab omni morte & corruptione saluandos à domino, imò etiam patientiæ suæ palmam percepturos esse lætantur. Possumus & ex apostolorũ persona ad Iudæos persecutores ita dictũ accipere: Si dominus incitat uos ad persequendũ nos, placetur ira eius orationibus nostris: Si autem, quod magis uerum est, filij hominum, maledicti sunt apud dominũ, qui nos diuina prædicantes eiecerunt, ut nõ habitemus in Iudæa et in Hierosolymis, dixerũtq; recedite, & quia Iesum deum creditis, huic potius inter gentes qui deos alienos colere solent, seruite.

Et ait Saul: Peccaui: reuertere fili mi Dauid, nequaquã enim ultra male tibi faciam &c.

Duas sui exulatus causas proponenti Dauid, & quæ sit uera inquirenti à Saule, Saul ipse sui conscius animi respõdit, nõ se domini incitamẽto, sed sua dictante stultitia eum fuisse persecutũ: sed iam nunc eum domum reuerti precatur, nil à se mali ultra passurũ. Et Iudæorũ multi confessis suis sceleribus, dominũ quem infidelitate pepulerant, fide ad se reuocare curarunt.

Et respondens Dauid ait: Ecce hasta regis: transeat unus de pueris, & tollat eam.

Respondens dominus per doctores suos pœnitẽtibus Iudæis, & à persequendi facinore conuersis: Ecce, inquit, penes me est uestri regni potestas: transeat unitas fideliũ in infidelia corda superborũ, & promissi uobis olim regni cœlestis spiritalia uelox arma reportet. Quod & apostolorũ temporibus nõ parua ex parte completum, & Heliæ prædicantis ac reducentis cor patrum in filios, plenius complendũ restare temporibus. Tacet & de cypho aquæ tollendo: quia legis umbram dominus non docet ultra seruandam. Meminit proditionis Zipheorum titulus psalmi quinquagesimitertij: qui tamẽ ad superiorem magis proditionem respicere uidetur, eo quod ibi iuxta modum tituli dicatur: Nõnne Dauid absconditus est apud nos? Hic autem aliter: Ecce Dauid absconditus est in colle Achilæ.

Dauid cum sexcentis suis uenit ad Achis: & accepta mansione in Sicelech, uicinos solitudinis incolas uastat. Caput VI



ET ait Dauid in corde suo: Aliquando incidã uno die in manus Saul. Nõnne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum? &c. usq; ad id quod ait Achis de Dauid: Multa mala operatus est contra populum suum Israël: Erit igitur mihi seruus sempiternus. XXVII

Hæc lectio præsentem ecclesiæ statũ, quo post longa martyrũ certamina, pace in gentibus quantum inter homines continua gaudet, insinuat. Ait Dauid in corde suo: Aliquando incidam uno die in manus Saul: Nõnne melius est ut fugiam, & saluer in terra Philistinorũ? &c. Ait dñs in sapientia sua, in qua omnia facit & disponit: Ecce ecclesiam sanctorũ, membra uidelicet mea persequũtur Iudæi, neq; semel accensam sæuiendi unq; mitigare

mitigare rabiem norunt: ne ergo repentino incursu subuertant eius statum, tollantq́ de medio, melius est ut me semp duce potita ad gentes saluandas secedat: quarum latitudine in eius fidem & amorem conuersa desperent insani posse se eius delere constantiam: cessentq́ etiam in Iudæa minis cædibusq́ persequi, quā in gētibus uiderint gratia cęlesti coruscā.

Et surrexit Dauid, & abijt ipse & sexcenti uiri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth.

Reliquit dominus sedem, quā in corde Iudęorū antiquitus habere solebat, & abijt ad gentes suæ fidei acquirēdas ipse & ministri sermonis illius, senario & centenario numero insignes, id est perfectæ operationi imprȩsentiarū intenti, et cęlestiū spe indubia, in futura mēte suspensi.

Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipse & uiri eius, & domus eius, & duæ uxores eius Achinoem Iezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

Geth, quæ in torcular uertitur, pressuras & tribulationes, quibus in hac uita fides ecclesię probatur, insinuat: quod etiā psalmi qui pro torcularibus intitulantur declarāt. Achis, qui dicitur frater uir, populum gentiū, qui in Christum credendo frater eius esse per gratiā, & uiriliter agere gaudet, significat. Pater enim Maoch, qui in euiratū transfertur, hoc est uirili actione, mente & uirtute priuatum, priorum temporū gentiles, qui idolis seruientes à uirtutis opere simul & mercede uacui permansere, demonstrat. Habitauit ergo dominus inter gentes primo in persecutionibus pressurisq́ q̃maximis, donec & ipsæ fidem eius suscipere nossent, ipse et apostoli eius: pastor quisque cum subiecta sibi quā gubernat & erudiebat, ecclesia. Christus ipse gemina rum unus pastor ouium, & earum uidelicet quas de gentibus adduxit, et earum quas de Iudæis in die caliginis nubisq́ dispersas ipse inter gentes seruare & pascere nō cessat. Possunt etiam duæ uxores Dauid, animæ fideliū castæ, quæ in duarum conuersatione uitarū, actiuę scilicet & cōtemplatiuæ, Christo adhærent, intelligi. Achinoëm Iezrahelites, id est fratris mei decor, à semine dei originem ducens, ipsa sit cuius illuminati mentis oculi regē in decore suo uidere totis uiribus ardeāt. Abigail uero, id est patris mei exultatio, uxor Nabal Carmeli, id est stulti, mollis, ea intelligatur super qua nuper à doctoris stulti blanditijs per pœnitentiā saluata, gaudium ita cum angelis habeat pater in cœlis, quàm sup nonagintanouem iustis, qui nō indigent pœnitentia.

Et nō addidit Saul ultra ut quæreret eum.

Præsens ecclesiæ tempus significat: cū hanc Iudęi glorificatā in gentibus, & regum quoque secularium fauore tutam, quamuis odisse nō cessant, spem tamen omnem & intentionem eam superandi funditus amiserunt.

Dixit autem Dauid ad Achis: Si inueni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbiū regionis huius, ut habitem ibi.

Dixit dominus per discipulos suos ad populum gentium: Si tibi doctrina ueritatis, quam prædico, & uita quam promitto, placet, detur meis sermonibus humile cor audientiū in unitate firma fideliū, ubi habitem per gratiā spiritus sancti.

Dedit itaque ei Achis in die illa Sicelech. Propter quam causam facta est regū Iuda usq́ in diem hāc.

Sicelech interpretatur defecatio uocis adducta: defecare autem uocem, est uocem ad se usq́ perductam, solicita discretione qui sermo ueritatem, qui fallaciam redoleat inquirere. Dederunt ergo credentes ex gentibus ad dedicandā Christo mansionem suam, quę intelligitur ecclesia, illarum cateruas animarū, quæ uenientes ad se prædicantium uoces ex ratione discernere, & puritatem apostolicæ uocis à fece philosophicæ uel paga-

næ uocis nouerant secernere. Propter quam causam talium cœtus animarum gentilium cęrimonijs ereptus, factus est in perpetuum apostolorum iuri subiectus. Quem sensum, ni fallor, & antiquitatum Iosephi iuuat historia, quæ dicit: Cui dedit rex quendam uicum Sicelech nuncupatum. Quem uicum ita dilexit, ut cum regnasset Dauid, eum ipse, & eius pueri tanquam possessionē propriam honorarent. Lib.16.cap.13

Fuit autem numerus dierū, quibus habitauit Dauid in regione Philistinorū, quatuor mensium.

Fuit, est & erit tēpus mansionis Christi in ecclesia gentiū, donec quatuor mūdi plagas omnimoda cœlestis suæ gratiæ luce perfundat: donec euangelij fulgur, quod quatuor librorū unanima uarietate cōtinetur, credulis gentium cordibus infundat. Et nota quod Dauid ueniens ad Philisteos, in Geth incipit habitare: sed citius permittente Achis in Sicelech diuertit: Quia ueniens ad gentes in discipulis Christus, prius torculari pressurarum calcatus ab infidelibus, tandē post plures expressas martyrū uuas, imbuendos eos qui inter fecem uinumq; cauponum intellectualium, id est docentiū sensus diuersos dijudicare nossent, adijt.

Et ascendit Dauid & uiri eius, & agebant prædas de Gessuri, & de Gezri, & de Amalechitis. Hi enim pagi habitabantē in terra antiquitus euntibus Sur, usque ad terram Aegypti.

Sur saxū, Aegyptus sonat tenebras. Proficiebat ergo instantibus Christi discipulis ecclesia, & eripiebat animas à paganis ritibus, quæ non noui, sed antiqui hominis exempla sectantes, terrenis desiderijs inhæserant, euntibus cunctis ad duritiam cordis, & peruenientibus usq; ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ tenebrarū, ubi umbra mortis, & nullus ordo, & sempiternus horror inhabitat.

Et percutiebat Dauid omnem terram, nec relinquebat uiuentem uirum & mulierem.

Percutit domīus gladio uerbi sui quicquid in credulis infimū terrenūq; repererit: nec quenquā eorum qui fidem uere percipiunt, uel spiritu, uel carne ulterius in pristina cōuersatione uiuere permittit, sed omnes ueridica confessione facit cum Apostolo dicere: Viuo autē iam non ego, uiuit uero in me Christus. Gal.2.

Tollensq; oues & boues & asinos & camelos, & uestes, reuertebatur & ueniebat ad Achis.

Tollens sibi de gentibus Christus diuersorum morum animas, ad unitatem omnes præcedentis in ipso ecclesiæ congregare festinat.

Dicebat autē ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebatq; Dauid: Contra meridiem Iudæ &c.

Quamuis fallere uideatur ad literam, qui contra Palęstinos insurgens, eorūq; prouinciā non longo positā deuastans, sciscitanti eorum regi contra suam gentem se irruisse dicebat: nō tamen fallit figura sermonis: quia dum gentes ad fidē protrahit, cōtra manifestā feruentemq; Iudæorū blasphemiam Christus irruit. Ipsius enim iusto iudicio cæcitas ex parte cōtigit in Israel, donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Dum ergo gentes adducit, contra Iudæam irruit: qui nō paucos bonæ oliuæ ramos propter superbiam fregit, ut oleastrum inserens participem bonæ radicis & pinguedinis efficeret oliuæ. Et bene irruere dicitur: quia qui ceciderit, inquit, super lapidem istum, cōfringetur: super quem uero ceciderit, conteret eum. Rom.11 Luc.20

Virū & mulierē nō uiuificabat Dauid, nec adducebat in Geth.

Conuersos quosq; ad se Christus peccatis uiuere uetat. Iuxta quod primo ecclesiæ suæ magistro ostendens, immundorum cordiū cateruis imperat, dicens: Surge Petre, occide & manduca. Et Paulus do Act.10

Ephe. 2 lus docet, mortuos quidem nos esse pec cato, uiuentes autem deo in Christo Iesu. Sed neq; hoc tẽpore credentes martyria pro suo nomie ab impijs mortesq; subire præcipit.

Dicens: ne forte loquantur aduersum nos hæc fecit Dauid.

Idcirco non uiuificabat, ne loquerentur aduersum se. Aduersus doctorẽ nanque suum testimonium dat auditor, qui minus perfecte se uel credendo uel operando eruditum, minus ab improba siue actiõe seu cogitatione probat extinctũ.

Credidit ergo Achis Dauid dicens: Multa mala operatus est cõtra populum suum Israël. Erit igitur mihi seruus sempiternus.

Credit Christo uniuersa fraternitas gentium, dicens: quia populũ in quo natus est, infidelitatis causa deseruit: totq; bonæ oliuæ ramos ob infidelitatẽ, ut ipsa credendo inserer deiecit, & igni comburendos iniecit. Erit utiq; mihi iam credenti, speranti, amanti, uitæ æternæ debitor: ut sine quo nihil possum facere, & in præsenti pignus spiritus, & in futuro mihi sempiternam protectionis suæ gratiam ministret. De qua seruitute perpetua fidelibus seruis à deo domino impen

Luc. 12 sa, dicit ipse dominus: Amen dico uobis, præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

Congregatis aduersus se Philisteis, Saul per pythonissam in Endor Samuel suscitati oraculum quærit, & quæ sibi suisq; sint aduersa superuentura cognoscit. Caput VII

XXVIII 

Actum est autẽ in diebus illis, congregauerũt Philistijm agmina sua, ut præparentur ad bellum contra Israël. &c. usq; ad id quod scriptũ est: Qui cum comedissent, surrexerunt & ambulauerũt per totam noctem illam.

Hæc lectio significat Iudæos propter completum in Christo prophetiæ totius ministerium, post confirmatã gentium fidem, contraq; eorum pariter & hæreticorum perfidiam spiritaliter erectam, non iam nunc ecclesiam domini saluandos, sed perituros synagogã frequentare satanæ: nec factam Christi in carne dispensationem, sed futurũ antichristi spe rare & credere regnũ. In qua primo notandũ, non easdem res uel personas eandem semper tenere significantiam: sed & aliquãdo per bonos mala, sicut etiam per malos bona posse figurari. Philistijm nanq;, qui penè semp in malo poni con sueuerunt, hoc loco, quia Dauid secum habent, credentes ex gentibus signant. At contrà Israël populus dei, quia hunc à se persequẽdo expulerat, uel Iudęorũ pręsentis æui perfidiã, uel hæreticorũ nequitiam figurate denunciat. Et contra Israël Philistijm congregatis agminibus præparantur ad bellum, cum cõgregatis doctorum cõcilijs, credentes ex gentibus, uel hæreticorum uersutiã uel perfidiam Iudæorũ, ut aut ex toto corrigantur, aut minus contra bonos ualeant disputãdo, superare proponunt. Quod si cui uidetẽ absurdum per Philisteos infideles, fideles debere figurari, tantumq; gentilium eos putat prætendere typũ: sciat & ipsos gentiles multorum cultores deorũ, contra Iudæos pariter & hæreticos, quia & hi unius ueri dei cultu, & illi Christi nomine glorientur solere præliari: certissime tamen intelligẽs, quod Achis, qui interpretatur frater uir, qui Dauid exulẽ tam benigne suscipit, qui locum ad manendum tribuit, qui tantũ eius uirtuti et amicitiæ fidit, ut eum secũ ad certamen postulet, egredi fideles ex gentibus signet. Deniq; sequitur:

Dixitq; Achis ad Dauid: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu & uiri tui.

Quod est aperte catholicos quosque, cum errãtes increpando, uel ratiocinando, uel scripturę uerba memorando expugnare, pponunt, domĩo dicere: Deus Psal. 68 tu scis insipientiam nostram, & infirmita

P

tem: quia sine te nihil possumus facere: tu nobis certantibus auxilium praebe: tui nobis sancti opem suae intercessionis impendant: & quicunque de eis sanctas te autore condidere scripturas, spiritalis scientiae nobis arcana, quibus carnales deuincamus, adhibeant.

Dixitque Dauid ad Achis: Nunc scies quae facturus est seruus tuus. Et ait Achis ad Dauid: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

Patet iuxta literam, quia promittente Dauid auxiliū regi, promittit & ipse custodem capitis sui, siue in belli certamine seu post uictoriam, se eum esse facturū. Verum iuxta sensum spiritalem, caput fratrum fortium, & uiriliter agentium, Christus est. Quibus ipso dicente: Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationē seculi: Respondent illi: Et nos custodem regentis nos gratiae tuae qua permaneas in nobis, nullum praeter te ipsum habendum esse dicimus, non solum cunctis huius seculi diebus, sed & in futuro: ubi melior est
Psal. 83 dies unus in atrijs tuis super millia.

Samuel autē mortuus est, planxitque eum omnis Israël, & sepelierunt eum in Rama urbe sua.

Hoc biennio ante occisionem Saulis
Antiquitat. lib. 6. cap. 14 Iosephus factum narrat, ita scribens: Regnauit itaque Saul, Samuel quidē uiuente, annis decem & octo, moriente autē alios duos. Et quidem superius in ordine historiae hisdem penè uerbis mors Samuel & sepultura describit: sed hic ideo recapitulatur, ut qua instāte necessitate Saul phitonissam quaerendā putarit, legentibus ad memoriam reuocetur. Verum mystice mors Samuel cessationem passo domino legalium figurarū, simul & prophetarum, quae eius incarnationem futuram praecinerent, indicat. Planctus Israël, quia non absque dolore permaximo carnales à ueteribus domini instituttis possent auelli, denunciat. Credo omnis Israël, qui uidere potuit desolationem templi Hierosolymorum, & terrae repromissionis, quae & ipsa in typū coelestis gratiae patribus data sunt, nullatenus planctum & lachrymas tenere ualuerit. Sepultura, quae post mortem & planctum facta est, illud tēpus significat, quo funditus ab umbrarum obseruatione legaliū fideles cessauere Iudaei. Nam tempore non pauco primitiuam Iudaizasse constat ecclesiam, donec euāgelica paulatim praeualente doctrina, & ipsa radicitus à legali se obseruatione contineret. Et bene Samuel in Rama urbe sua quà natus est, quae interpretatur excelsa, sepelitur: quia eadem ecclesia Christi, quae olim prophetiae inchoantis exordia profudit, ipsa consummatas prophetiae figuras, quasi mortui membra Samuelis, honorifica deuotione conclusit.

Et Saul abstulit omnes magos & ariolos à terra.

Magi et arioli, quorum primi qui uulgò malefici uocantur, sanguine utuntur ac uictimis, & saepe contingunt corpora mortuorum: sequentes, quos aliae translationes incātatores appellāt, uerbis rem peragunt: omnes gentilium uates et idololatrias mystice designāt, quos à se funditus hoc tempore Iudaeorum populus, etsi terrena plusquam coelestia sapiens, abstulit. Neque enim quisquam Baalim nūc, uel Astaroth, uel quaelibet alia gentilium audet colere portenta, quamuis nec domino perfecta fide subdatur.

Congregatique sunt Philistijm, & uenerunt, & castrametati sūnt in Sunam. Congregauit autem & Saul uniuersum Israël, & uenit in Gelboë.

Philistijm hoc loco in quantum Dauid auxilium & uirorū eius desiderant, fideles ex gentibus: In quantū uero spernunt & abijciunt, infideles qui Christo repugnāt, ostendunt. Vtrique enim & Iudaeis infidelibus, & haereticis male fidelibus, & catholici uidelicet christiani, et pagani, utrisque illi repugnant. Vnde bene

Phili

Philistijm in Sunam, quæ interpretatur coccinea, castrametati esse dicũtur. Coccus quippe ignis speciẽ tenet. Et fideles autẽ Christi amore feruentes, & pagani persecutionis igne sęuientes, suos quisq; aduersarios impugnare nõ dubitãt. Pugnãt enim inter se boni & mali, pugnãt inter se mali et mali; pugnare autẽ inter se boni & boni nullatenus possunt. Porrò Israël, quia Saul morituro & impio, non autem Dauid iusto et regnaturo duce in prælium cõuenit, uel modernam, ut suprà dictũ est, eiusdem sui populi cæcitatem uel prauitatem designat hæreticam; & ideo rectè propter superba suæ fidei detrimenta ad montem decursus, quod nomen Gelboë significat, conuenisse, ibiq; cecidisse describitur.

Dixitq; Saul seruis suis: Quærite mihi mulierem habentem pythonem, ut uadam ad eam, et sciscitabor per illam.

Negato sibi domini responso Saul mulierem habentem spiritum immundum, per quam sciscitaret, quæsiuit: & cessantibus post domini passionem prophetarum ueterumq; cærimoniarũ figuris, populus Iudęorũ, consulit & frequentat synagogã satanæ, qualis est hodie synagoga eorum, habens pythonem, qui illorũ lingua significat os abyssi. Neq; aliud melius quàm ingressus perennium intelligitur pœnarum. Sed & ipsum nomen usitatum à perfidæ factionis significatione non discrepat. Nanque ab Apolline Pythio, qui harum artium cultor sedulus extiterit, ductum fertur: qui & ipse huiusmodi uocabulum inde mutuasse perhibetur: quia serpentẽ pythonem in ultionem sui filij ab eo necati percusserit.

Et dixerũt serui eius ad eum: Est mulier habens pythonẽ in Endor.

Rectè pythonissa, quam quidam uentriloquam appellant, in Endor, hoc est in fonte siue oculo generationis habitasse narratur: ut & ipse locus mansionis eius perditæ iam synagogæ testimonium reddat: quę serpentino decepta colloquio lumen ac poculum sapientię suis auditoribus se dare mentitur.

Mutauit ergo habitũ suum, uestitusq; alijs uestimentis, abijt ipse & duo uiri cum eo, ueneruntq; ad mulierem nocte.

Mutato populus Iudæorum in peius uel sui regni terreni, uel fidei & operũ, quibus spiritaliter ornari simul & armari debuerat, habitu, uenit ad auditionẽ talis synagogæ, quam pythonissa significet, in cæcitate cordis obscuri: cũ his qui unitatem rectæ fidei uel charitatis transgredientes, nequaquam ad agnitionem sanctæ trinitatis peruenire nouerant. Dualem nanq; numerum in malo nonnunquam poni solere nouit, qui cur in mundi creatione sola secundi diei opera benedictionem diuinæ uisionis non meruerint, & immunda in arca anialia sub hoc numero intrant: cæteraq; huiusmodi in scripturis innumera rectè intelligere nouit.

Dixitq; ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem suscita mihi.

Et populus Iudæorũ synagogam suã ingressus, per prophetias olim in Christo recapitulatas & cõpletas quasi à mortuis sibi suscitari desiderat: agendo uidelicet, ut sacrificijs, sabbato, neomenijs, lepræ, domorum & uestium, cæterisq; literalibus denuò seruiat umbris.

Et ait mulier ad Saul: Deos uidi ascendentes de terra.

Vnũ uidens pluraliter appellat, more scripturis usitatissimo, quo & plures singulari, & singuli sæpe solent plurali numero designari. Deniq; uno facto uitulo dixit populus: Hi sunt dij tui Israël. *Exod.32*
Et non una super impios immissa rana uel musca, dictum est: Immisit in eis mu *Psal.77*
scam caninam, & comedit eos: ranam, et exterminauit eos. et alia innumera huiusmodi.

Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietasti me, ut suscitarer?

Et ipsi ueteris testamenti libri prophetiæ gratia plenissimi, palàm testantur legentibus, nō se debere post domini passionem ad figuratam literę custodiam resuscitari: imò ipsos prophetiæ ministros inquietari, cum ea quę scripserunt, aliter quàm ipsi senserunt, uiderint intelligi.

Et ait Saul: Coartor nimis: siquidem Philistijm pugnāt aduersum me, & dominus recessit à me, et exaudire me noluit, neq; in manu prophetarū, neq; per somnia. Vocaui ergo te, ut ostenderes mihi quid faciā. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cum dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? Faciet enim dominus tibi sicut locutus est in manu mea: et scindet regnū tuum de manu tua, et dabit illud proximo tuo Dauid.

Iudæi à deo derelicti, prophetię donū habere nō meriti, à cunctis gentibus impugnati, emortuam, ut ita dicam, legis & prophetiæ umbram cæca sub nocte sequuntur. Hanc ærumnis obsessi quid sibi agendum sit, quasi consulendam existimant. Verum ipsæ quoque cærimoniæ legales idipsum nūc frustra & in angulis celebratę significāt, quod olim deo iubente, & gratanter accipiente, in publico exhibitæ monstrabant: uetera scilicet transitura, & facienda omnia noua: delendum funditus Iudæorum, & Christianorum toto orbe regnū esse dilatandum: quomodo Samuel mortuus, sed impia arte suscitatus, idipsum per omnia de regni mutatione, quod & uiuus antea prædicebat. Si quē uero mouet quomodo mulier arte dæmonica prophetā post mortem inquietare & suscitare potuerit: sciat pro certo aut falsam tūc umbram quęrentibus ostendisse diabolum: aut si uere Samuel extitit, tantum in his agendis licere diabolo, quantū dominus permiserit. Nec mirum pro quibusdam secretioribus causis talia maligno spiritui permitti: cum et saluatorē constituerit in pinnā templi, & Iob petierit, acceperitq; tentandū. Quod si fantasiam potius immundi spiritus fuisse quod apparuit, credimus: neq; hoc turbare debet quomodo talis uera & prophetica narrare potuerit. Nouimus enim diabolum multa sæpe futura, quæ ab angelis sanctis didicerit, præscire uel prædicare posse: sed eo minus illius dictis auscultandū, quo cuncta quæ loquitur agit ue apud homines, seducendi studio facit. Quod autem dictum est inter cætera:

Cras autem tu & filij tui mecum eritis.

Siue Samuel dixerit, seu spiritus nequam, non aliter melius quàm sine corpore, id est in alia uita intelligitur. Quia nequaquā Saul malus ibi post mortem, ubi Ionathan bonus potuit recipi: Imò chaos magnū inter eos cōfirmatum est, quorū unus in sinu est Abrahę cum Samuele receptus, alter cum diabolo in inferni flamma sepultus. Ambo sunt tamen de huius uitæ conuersatione, qua diabolus semper carebat, ablati. Neque aliquid uetat intelligere, si hæc à diabolo fantastice dicta & ostensa crediderimus, uoluisse malignum inter uera quæ diceret, permiscere fallacia: dicentemq; sub persona Samuelis ad impium, Tu & filij tui mecum eritis: latenter persuadere peccantibus, quia sopitis dimissisq; post mortem etiā maioribus peccatis, & ipsi cum eis qui bene ante mortem uixerāt, beate tunc uiuere possint.

Statimq; Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim uerba Samuel, & robur nō erat in eo, qa non comederat panē tota die illa.

Legens prophetarū dicta, celebrans irrita sacrificia populus Iudæorū, terrorem quidem patitur miser, sed robur fidei quo beatificetur, non habet: quia coruscante per orbem tanto tempore gratia prædicationis euangelicæ, panem uiuum qui descendit de cœlo, comedere nesciuit.

Ingressa est igitur mulier illa ad Saul

Saul,& ait (conturbatus enim erat ualde) Ponam coram te buccellã panis ut comedens cõualescas, & possis iter facere. Qui renuit, et ait: Non comedam.

Et populus ille perfidus, tantis hodie calamitatibus inter gẽtes oppressus, undique cõturbatur: ut nec ipsa eum sacrę lectionis uerba, quæ tamen in tenebris ignorantiæ percipit, quãuis sua synagoga cogente, legendo uel audiendo percipere delectet.

Mulier autẽ illa habebat uitulũ pascualẽ in domo, & festinauit, & occidit eũ: tollens[que] farinã miscuit eam, & coxit azyma, & posuit ante Saul, et ante seruos eius. Qui cũ comedissent, surrexerũt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

Vitulus tenerrimus atq[ue] optimus, &
Gen.18 panes similaginei, quos Abraham & Sara ad reficiendũ dominum feruente diei mediæ sole præparant, fidem dominicæ incarnationis, & perfectionẽ deuotæ humiliationis, quibus sancta ecclesia cũ suis magistris spiritalibus dilectiõis et sapientiæ luce flagrans, dominum placat, insinuat. At contrà uitulus iste pascualis, & farina quę mulier dæmoniosa morituro Sauli, & seruis eius intempesta nocte coxit, & comedenda apposuit, natiuitatem regnum[que] antichristi, & contritionẽ cordis eorum qui ei stulta humilitate famulantur, exprimit: quæ synagoga satanę, à tenebris impietatis inuoluta, miseris & æterna morte damnandis suis auditoribus credenda & sperãda suggerẽs, quasi dulcibus eos epulis à circumstantiũ ęrumnarum pauore reficit: quo corda pastu edulio proficientes in peius, uadunt obscuri sola sub nocte per umbram.

Pugnaturi cõtra Israël Philistijm, Dauid & à castris reuerti, & domũ ire præcipiunt. Cap. VIII

XXIX Ongregata sunt ergo Philistijm uniuersa agmina in Aphec, &c. usque ad id q̃d dictũ est: Philistijm aũt ascenderũt in Iezrahel.

Hæc lectio, in qua principes Philistijm Dauid suis castris eijciunt, illud nimirum tempus signat, de quo dominus ait: Et quoniã abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Congregãtur ergo Philisteorum agmina in Aphec, quæ interpretatur furor nouus: furit gentium perfidia contra Iudęos, furit contra hęreticos. Vtrosque enim hoc in loco Israël significat, nouis[que] semper insidijs ueteras augmentare non cessat: contra hos quidem, quia unum solum deum: contra illos autem, quia Christũ prædicant: contra utrosque, quia idola derident, certamina dira gerens. Matth.24

Sed & Israël castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel.

Fons qui erat in Iezrahel, id est in semine dei, lauacrum baptismatis, quo ecclesię filij per gratiam spiritus sancti regenerãtur, insinuat. Si ergo Iudæos infideles, seu deteriores infidelib[us] hæreticos, in nomine Israël figuratos intelligas, ambo super fontem gratiæ renascẽtis castra perfida ponunt: unus per superbiam despiciendo, alius per hæresim uiolando.

Et satrapæ quidẽ Philistijm incedebant in centurionibus & milibus. Dauid autẽ & uiri eius erant in nouissimo agmine cum Achis.

Nouissimum agmen, uel humilitatis merito, uel ordine tẽporis intellige. Nationibus quippe gentium omni tempore seculi contra Iudæos, ex quo gens illa condita est, in acie constitutis, & eos manu uel ore debellare certantibus: sed & contra hæreticos, quia portio sunt ecclesiæ, propter inuidiam nominis Christi, simili mente furentibus, dominus in electis suis humilis et despectus secularibus adest: quia filij seculi huius prudẽtiores sunt in sua generatione filijs lucis. Qui etiam suo tempore incarnatus, & in plenitudine temporũ & humilis mundo apparuit, humilitatis, abiectionis & paupertatis exempla suis sequacibus foris ostendit: quos tamen intus quàm manu fortis Luc.16

in debellando superbos, quàm in beatificãdo subiectos sit desiderabilis edocuit.

Dixerunt principes Philistijm: Quid sibi uolunt Hebraei isti?

Despiciunt pagani uitam, societatem, doctrinam fidelium Christi: qui meritò Hebręi, id est transitores appellant: quia nunc de uitijs ad uirtutes transire in futurum, de morte ad uitam transitum sperare, ima carnaliũ desideria, simul & aduersa mundi omnia supinæ mentis culmine transcendere norunt.

Et ait Achis ad principes Philistijm: Num ignoratis Dauid, qui fuit seruus Saul regis Israël, & est apud me multis diebus uel annis?

Laudante Achis amicitiam Dauid, irati principes Philistijm eius contuberniũ in prælio uitant: cuius uirtutem prælian tis fama uulgante pauescũt. Denicꝫ inter alia dicunt:

Nónne iste est Dauid, cui cantabant in choro dicentes: Percussit Saul in milibus suis, & Dauid in decem milibus suis?

Laudante gentiũ ecclesia fidem Christi, per quam uita mereatur æterna: irati philosophi & pontifices idolorũ ei se credere timent, cuius uerbo suam culturã simul & sapientiam dolent esse destructam: cuius triumphum de antiquo hoste talem, qualem nemo alius promereri potuit, in unanimo sanctæ ecclesiæ choro celebrari conspiciũt, eius se membris adunare, eius regimini subdi fidem percipiendo refugiunt.

Vocauit autem Achis Dauid, & ait ei: Viuit dominus, quia rectus es tu & bonus in conspectu meo &c.

Achis quidem ipse rectum Dauid, innocentem & bonũ, sicut angelũ dei confitetur: sed ne offendat oculos satraparũ Philistijm, è prælio descendere, in pace ire præcipit. Fidelium turba de gentibus Christi iustitiam, misericordiam & sanctitatem, tanquam eius qui ad salutem gentiũ à deo fuerit missus, laudat, amat, prædicat: sed blasphemijs superbisꝗ idololatriæ ducibus uerbum cõmitti non debere precatur, ne fortè audiendo & nõ credendo maius iudicium sumant: & quasi hortatur dominũ ut magis pacato serenoꝗ in corde credentiũ requiescere con tentus sit, quàm nõ credituris prædicando oblatus, occasionem tribuat persecutionum scandalis excitandis.

Scio, inquit, quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus dei: sed principes Philistijm dixerũt: Nõ ascendes nobiscum in prælium.

Et ecclesia in dñi laudibus præstans, etiam ista perorat: Scio quidem ipsa, & apertis fidei oculis intelligo bonitatẽ tuæ gratiæ cœlestis, tèque ipsum esse de quo propheta prędixit: Et uocabitur nomen eius magni consilij angelus: hoc est, paternę uoluntatis nuncius. Sed principes dogmatum culturarumꝗ gentiliũ, spreto tuæ protectionis auxilio, sua se uirtute & industria saluari debere confidunt. Esa. 9

Philistijm autem ascenderũt in Iezrahel.

Abeunte cum suis Dauid, Philistijm in Iezrahel, id est in semen dei præliaturi ascenderũt: quo secum prius demorante in Aphec, id est in furore nouo conuenerant. Et reprobi sæpe pulsis à sua uicinitate fortioribus ecclesiæ doctoribus, tota se uirtute in fragiliores quosꝗ deprauandos exerunt: quos ob maiorũ reuerentiam uel timorem prius, quãuis animo furibundi, tangere & inquietare minime præsumpserant. Nõ solum autem qui arma certãtes, uel argumenta disputantes cõtra bonos ferunt, sed etiam qui exempla prauitatis sub fratrum nomine præferentes piorum aspectibus ostentant, in Iezrahel, id est semen dei ascendentes, zizanijs hoc diabolici seminis inficere tentant. Huius mysteria lectionis & hodie multis dominum de suo corde fugantibus, electosꝗ eius premẽtibus, innumera per loca compleri uidemus & au

& audimus: sed appropinquante mundi termino, crescentibus malorũ cumulis, magis magisq; complenda, quia non ambigimus, tremula expectatione formidamus.

Dauid duce puero ægyptio, Amalechitas qui Sicelech percusserant, uincit, prædam eruit, & dona largitus est amicis. Cap. IX

XXX Vmq; uenisset Dauid & uiri eius in Sicelech die tertia, Amalechitæ impetũ fecerãt ex parte australi in Sicelech, &c. usq; ad id quod scribit: Dauid misit de præda his qui erãt in illis locis, in quibus commoratus fuerat Dauid ipse & uiri eius.

In hac lectione typice ostenditur seductos ab hæreticis, quandiu dilectionẽ unitatis nõ perdiderint, facile Christi gratia per doctores ueritatis ad fidem posse recipi: & siue doctores ipsos, seu simpliciores quosq;, & propria salute contentos, uno omnes eodemq; uitæ æternę remunerãdos esse denario: sed & ipsos hæresiarchas partim corrigẽdos à domino, partim perpetua ultione plectendos. Amalech dicitur populus brucus, siue populus lingens: & Amalechitæ impetum faciunt ex parte australi in Sicelech, cum hęretici, qui per blandos sermones & benedictiones seducere solent corda innocentium, & omnes spiritalis scientiæ fructus maledica erodere lingua, ex ipsis sanctæ scripturæ uerbis, quæ spiritu sancto inspirati, locuti sunt, & composuere sancti dei homines, simplicibus quibusq; insidias tendunt.

Et percusserũt Sicelech, & succenderunt eam igni.

Sicelech interpraetatur defecatio uocis adducta: quam percutiunt & succendunt, qui discretionem auditæ prædicationis argumentationũ suarũ ariete confundunt, ecclesiasticæ fidei tranquillitatẽ maligno sui erroris igne deijciũt. Cui nimirum igni simillimus est ille, quo Hieremiæ prophetę libros rex superbus incendit: cõtrarius autem ille quem dominus misit in terram, & uoluit uehementer accendi.

Et non interfecerant quenquã, sed secum duxerant.

Captiuant & non interficiunt hæretici: qui etsi fidei simplicitatẽ minus eruditis, nõ tamen feruorem charitatis, quæ uita uirtutum est, eripere ualent.

Cum ergo uenisset Dauid & uiri eius ad ciuitatem, & inuenissent eam succensã igni, & uxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captiuas, leuauerunt uoces suas, & planxerunt.

Adueniens dominus in electis suis, catholicisq; doctoribus, & uidens ecclesiæ turres ac tecta quondam fulgentia, fermonis hæretici terrę complanata: primo ut decet, pro ea restauranda patrem fletibus pulsat & precibus, ac deinde confestim etiam restaurandi cœpta molitur. Plangunt doctores commissas sibi ecclesias animasq;, quas deo genuerãt & nutriebãt, dilato ad tempus Christi auxilio, à fidei simplicitate corruptas: quod est dilato ad tempus Dauid aduentu, uirorũ eius uxores, ac liberos ductos esse captiuos: si enim eius gratia iuuans adesset, corrumpi omnino non poterant.

Siquidem & duæ uxores Dauid captiuæ ductæ fuerant, Achinoẽm Iezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli. Et contristatus est Dauid ualde: uolebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscuiusque uiri pro filijs suis & filiabus, &c.

Quod duæ uxores Dauid utranque sanctæ ecclesię uitam, qua in pręsenti uero regi seruire gaudet, actiuam scilicet & speculatiuã significent, suprà iam dictũ est. Tanta autem sæpe hæreticis à genti-

bus,quod Ariana maxima seditione claruit,ecclesiam tempestas inuoluit, ut nõ solum speculatiuæ uitæ decor, quem iuxta nomẽ Iezrahel,autor ipse gratiarum deus in cordibus quietorũ & humilium spiritu seminauit:sed & actiuæ constantia,quam hi potius qui nuper antiqui hostis manus euaserunt, exercere solent, ꝓpulsante ꝑsecutoris ira uideaẽ interire.

Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid,& consuluit Dauid dominum dicens: Persequar an non latrunculos istos, & comprehendam eos? Dixitq́ ei:Persequere: absque dubio enim cõprehendes eos,& excuties prædam.

Quæ domino inspirante sancti eius faciunt,more scripturarum ipse facere dicitur qui iuuat ut faciant:sicut etiam de spiritu sancto, cui est una cum patre & filio Rom.8 uirtus atq; operatio,dictum est: Ipse em̃ postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.Quia quos repleuerit,gemitibus uacare,& pro salute sua dominũ facit postulare.Dauid igitur applicata ad se stola pontificali, an latrunculos persequi debeat dominũ consulit: cum pastores ecclesiæ gratia sui autoris intus edocti, per scripturæ sacræ lectionem,qua doctores in ministerio uerbi sem̃ oportet indui, qualiter erga errantes quosque agere debeant,consiliũ supernę uoluntatis inquirunt. Respondet dominus persequẽdos ad Dauid latrunculos, & comprehensis excutiendam prædam:cum in eadem lectiõe docuerit,à doctoribus ecclesię magistris persequendos disputando hęreticos, comprehendendos superando, excutiendam eis prædam reuocando ad ecclesiam animas eorum prius sui uel fraude seductas.

Abijt ergo Dauid ipse, & sexcenti uiri qui erant cum eo,et uenerunt usque ad torrentem Besor,et lassi quidam substiterunt. Persecutus est aũt Dauid ipse & quadrinti uiri,& cætera.

Torrens Besor,qui interpretatur annunciatio,siue caro,uel carnalem hæreticorũ sensum perdifficilem ad corrigendum,uel redundantiã significat eloquẽtiæ secularis, & ipsam æque uiolento fluxu rapidam, nec facile nisi perfectis quibusq; doctoribus superabilem. Abijt ergo desiderabilis noster rex, ueraciter manu fortis,ad bellandã uerbo ueritatis errantium peruicaciam, ipse & electi eius operis integritate, simul & spei certitudine probati: quod senarius numerꝰ,quo sua dominus opera compleuit, & centenarius qui in cõputo articularis primus dexterã petit,manifeste denunciant. Denique in centesimo psalmo extremi iudicij discrimen, quô spes omniũ rectè sperantium ardet,aperte describitur,ubi misericordia & iudicio cãtato,fideles quidẽ terræ,&ambulantes in uia immaculata, per misericordiã ad sedem perpetuę beatitudinis ac sui redemptoris ministerium prouehendi: omnes autẽ peccatores terræ per iudicium iustum in matutino declarãtq́ suę,quę diu latuerat, actionis interficiendi, ac de ciuitate supernæ pacis memorantur esse disperdẽdi. Comitantibus autem in uia ueritatis dominũ sanctis eius,ubi ad articulum disputandi, & hæreticos reuincendi uentũ fuerit, nonnulli sæpe etiam magni uiri, nõ quidem à credendi puritate,sed tamẽ à peritia discendi lassati subsistunt. Nõ enim omnes qui rectè credere norunt, etiam eos qui contraria rectę fidei sapiunt,ratiocinãdo deuincere norũt. Obsistit em̃ sæpe quasi torrens annũciationis, siue carnis, uel carnalis eorũ sensus,qui spiritalia capere nesciũt, uel impetus pronunciãdi carnalia quæ sentiunt: quẽ superare & instar Helię uel Helisęi suę discretionis potentia perrumpere ac dissipare minus periti nesciãt. Quod in Nicena maxime synodo patuit:ubi tot ac tãtis de toto orbe collectis doctoribus, non facile quisquã primitus, præter Athanasiũ Alexandrinæ ecclesiæ diaconum,poterat inueniri,qui cum Ario cõfligere, & omnes eius tergiuersatiões ac dolos statim deprehẽdere,

traducere

traducere ac deuincere nosset. Vbi gentilis quidā philosophus Aristotelicis permultū armatus argumētis, Christianos creberrime prouocans, à nullo penitus doctorū etiam dialectica arte illustrium, quibat superari: donec exurgens unus mire sanctitatis episcopus, sophisticę quidem locutionis funditus ignarus, sed diuinę fidei sapientia pręclarus, multifidas eius uersutias simplici per omnia, sed ueraci prosecutione cassaret. Non ergo torrentem huiusmodi transire docendo sufficiunt, nisi qui uel eximia spiritus gratia in fide roborati, uel maiore disputandi sunt industria prędocti. Qui quoniā prudentia, fortitudine, temperantia & iustitia sublimiter eminent, quoniā pro euangelio confligere gaudent, rectè quadringenti fuisse memorantur, qui latrunculos insequuntur: rectè ducenti, qui lassi subsistunt: quia sunt qui fidem & actionem, quā defendere disputādo nesciūt, ipsi uiuendo exercere non nesciunt.

Et inuenerūt uirum ægyptium in agro, et adduxerunt eum ad Dauid, dederuntq́ ei panem ut comederet & ut biberet aquā: sed & fragmen caricarū, & duas ligaturas uuæ passæ.

Properantes catholici doctores ad certamen cum hæreticis agendū, inueniunt sæpe relictos ab eis uiros, tenebrosa peccatorum suorū nigredine notabiles, nec præ ingenij teneritudine magistros erroris ad ecclesiam uastandam sequi ualentes, adducūtq́ eos ad audiendam fidem catholicam, panem aquamq́ uerbi tribuunt: sed & dicta magistrorū pręcedentiū addunt, qui olim de pulcherrima præsentis ecclesię quasi ficu uel uite mortis articulo succisi, per totum seculi huius qui nunc agitur annum, maturā suę doctrinę memoriā ad reficiendas fidelium mentes conseruare non cessant. Et bene fragmen massæ dant: quia non integra opuscula talibus, sed dicta patrum quotquot sufficere putant suggerunt. Bene duas ligaturas uuæ tribuunt: quia geminæ dilectionis eos uinculis Christo & ecclesię copulandos ostendunt.

Qui cum comedisset, reuersus est spiritus eius & refocillatus est.

Cum accepisset rectè fidei alimoniā, accepit & fiduciam mentis, qua se misericordiæ gratiam speraret adepturum.

Dixit itaq́ ei Dauid: Cuius es tu, uel unde, & quo pergis? Qui ait ei: Puer ægyptius ego sum, seruus uiri Amalechitæ. Reliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius. Siquidē nos erupimus ad † meridiē Cethei & contra Iudam &c. † australem plagam

Regula est ecclesiæ, transfugientes ad se ab hæreticis per doctores suos inquirere, qui priusq̄ fugerint, quid de fide senserint, quô in futurum mente tendant. Et cum eos tota intentione hęresibus cōtradicere, & catholicæ fidei fauere cognouerint, tūc demum eis eiusdem fidei sacramenta reconciliandis adhibere, ne sanctū canibus et porcis margaritas passim mittere uideantur. Cuius, inquit, auditores, et de qua, uel ad quā modo ueni re sectā disponis? Respōdeat necesse est qui uel hęreticorū laqueos euadere quærit: Peccatis fateor obscuratus ego sum, hactenus audiendis mancipatus hęreticis: reliquit autem me magister, qui erroribus imbuit: quia ubi contra ecclesiā bella gerebantur, minus me idoneū lingua uel ingenio ad hoc certamē esse perspexit: neque ultra ad talem uoluit secū ducere conflictum. Siquidem nos erumpentes ab austro, id est luce, perfectū & spiritus sancti flatu uiuificū dogma nostrum promittentes, et gentiliū non paucos ad nostram adduximus sectam, & ipsam ecclesiæ fidē non parua ex parte turbauimus.

Dixitq́ ei Dauid: Potes me ducere ad istum cuneum? Qui ait: Iura mihi per deum, quod non occidas me, & nō tradas me in manus

dñi mei, & ducã te ad cuneũ istũ.

Dux Dauid ad inueniendos debellandosq; prædones esse suadet, qui ab Amalechitis relinquebaẽ ægrotus: quia sunt qui inter hæreticos conuersati, ob pigritiã ingenij uires nocendi bonis nõ habent, & ijdem subitò gratia superna respecti & attacti, sufficientem ex deo sumunt uirtutẽ resistendi peruersis, imò cõmodius multo & certius per eos qui hæreticorum arcana norunt, conuersos ad catholicam, errantia eorum dicta con funduntur. Quod autem iurari sibi rogat ne occidatur, & ne in manus domini sui tradatur, ita demum persequenti cuneum proditurus hostilem: hoc nimirũ quærit à magistris spiritalibus, ut ea solũ conditione illis hæreticorũ pandat arcana, si ipsi sibi absq; dubietate fidem qua mortem uitare perpetuam possit ostendant: neque eum rursum doctrinis subdi patiantur inanibus.

Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciẽ uniuersæ terræ comedentes & bibentes, & quasi festum celebrabant diem pro cuncta præda & spolijs, quæ ceperant de terra Philistijm & de terra Iuda.

Super faciem terræ discumbunt hęretici comedentes & bibentes: qui siue ob scura scripturarũ seu legant aperta, hoc enim inter comedere & bibere distat, ne quaquam per hæc cœlestia, sed terrena semper inquirũt, nec dicere cum aposto
Philip. 3 lo ualent: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Et quasi festum celebrant diem pro spolijs, quæ de terra Philistijm & Iu da rapuerant: cum ad inuenta sua, quibus uel paganorũ aliquos sub prætextu nominis Christi peius errare docuerãt, uel fideles quosq; à uia ueritatis auerterant, quasi optimũ scientiæ lumen arbi-
Psal. 117 trantur, aiũtq; gaudentes: Hæc dies quã fecit dñs, exultemus & lętemur in ea.

Et percussit eos Dauid à uespere usq; ad uesperam alterius diei. Et non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti uiri adolescẽtes, qui ascenderant camelos, et fugerant.

Duobus modis pcutit hæreticos Christus, uel castigando uidelicet ad recipiendam fidẽ, uel anathematizando ad subeundam perpetuã pœnam. Quę utraq; percussio à uespere usq; in uesperã producitur: quia ab agnitione obscurantis corda erroris, usq; ad eiusdẽ erroris uel pœnitentiam ad tempus amaricantem, uel supplicium pertingit æternũ. Quadringenti sanè uiri, qui ascensis camelis gladium Dauid, totidemq; eius militum fugiendo euaserũt, illi sunt profectò qui catholicorũ despecta uoce doctorũ, nec corrigi ab his consentiunt, nec metuunt damnari: sed uirtutũ suarum, imò tumoris & iactantiæ celsitudine quasi camelorum gibbo cõsisi, nõ minus se perfectionis euangelicę nomen & numerũ tenere, ac dexteriora, id est uitæ cœlestis gau dia sperare et adepturos esse gloriantur.

Eruit ergo Dauid omnia quę tulerant Amalechitæ.

Deuictis uel correctione, uel ultione, uel detectione nefandæ dogmatis hæresium conditoribus, eruit dominus animas quas deceperant, & ad catholicę pacis reducit unitatem.

Venit autem Dauid ad ducentos uiros, qui lassi substiterant, nec sequi potuerant Dauid &c.

Perfecta de prædonibus uictoria, Dauid æque eos qui lassi subsisterant, cum his qui pugnauerũt spoliorum parte ditauit. Non glorietur sapiens in sapientia Hiere. 9 sua. Nõ omnia possumus omnes. Nunquid omnes apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes uirtutes? Nunquid omnes gratias habent curationum? Attamen omnes in eiusdem dominicę uineę cultura diuerso tempore laborãtes, unũ eundemq; sunt uitæ denariũ in contem planda summi regis imagine percepturi

Et misit dona de præda senioribus

bus Iuda proximis suis, dicēs: Accipite benedictionē de præda hostium domini. His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth &c. & reliquis qui erāt in his locis, in quibus commoratus fuerat Dauid ipse & uiri eius.

Amat monetq; dominus cuncta in diuersis personis, cōditionibus & ætatibus ecclesiæ suæ membra, de sua semper uictoria, sui regni perennis augmentatione lætari, & quoties anias diabolica pridem seditione corruptas uiderint ecclesiæ restitui, glorificare ac benedicere patrem, qui in cœlis est. Quod eos maxime facere gaudet, quos dilectionē suam in corde puro, & iam inter aceruas persequentiū decipulas seruasse: quos sanctorum dicta uel exempla in sedula castæ consciētię memoria tenuisse perspexerit. Hoc est enim uerum Dauid exulantem & uiros eius uel hospicio donasse, uel defendisse latibulo. Sed & doctor quisque catholicus, cū hæreticorū spineta nuper inuestigat, prodit, expugnat, necesse est hæc & alijs fratribus propter scientiam cauendi & superādi talia, siue colloquendo, siue etiam scribendo reuelare non tardet. Et nota nō solum in credendo deum, sed & in diligendo proximos multum hæreticos à catholica, multum à Christiana perfectiōe distare gentiles. Amalechitæ lassescentem moriturumq; sui itineris sociū relinquentes abeunt, & quasi feris auibusq; lacerandū exponūt. At suos Dauid comites lassos & tuto in loco ad certamē ipse pręparās statuit, & opima redux pace & benedictione locupletat. Meminit huius lectionis & titulus psalmi quinquagesimisecundi, qui ita se habet: In finem pro Amalech, intellectus Dauid: quo significat in Christum, qui finis est legis ad iustitiam omni credenti, pro aduersarijs ecclesiæ siue corrigendis siue damnādis, in (Rom. 10) tellectus figuratiui Dauid: qui in tolerando, in persequendo, deprælliando Amalechitas, quid ciuitas ueri Dauid à persidis passura, quid eisdem ipse sit retributurus intellexit. Sed & psalmi textus intellectu facilimus, lectionis huiusce per totum mysterijs adgaudet: quia perfidis iniquorū cœptis inchoat: Dixit insipiens in corde suo, nō est deus: uel nullū uidelicet deū esse qui res humanas curet, uel aliquā in sancta trinitate personā deum uerū nō esse insipienti pectore tractans: & in ueri Dauid à triumpho finem facit, dum auertit dominus captiuitatē plebis suæ, exultauit Iacob & lætabitur Israēl. (Psal. 13)

Conserto certamine Israēl fugit, caditq; corā Philistijm. Iamq; occisis Saul filijs, suū ipse super ensem moriturus irruit: quorum ablata à Philisteis cadauera Iabitæ digno honore sepeliunt, & ieiunijs à domino leuamenta malorum deposcunt. Cap. X



Philistijm autē pugnabāt aduersus Israēl. & cæt. usque ad id quod scriptum est: Et tulerūt ossa eorum, & sepelierūt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septē diebus. XXXI

In hac lectione figurate monstratur, optimatibus Iudæorū per gentium exempla uel dicta corruptis, & suæ scientię spiritalis arma, quibus cōtra hostem muniri debuerant, ad necem propriam negligendo uertentibus, minores quoque bonæ actionis castra succedentibus suo loco reliquisse gentibus. De quorū casu malis exultātibus boni potius, si quid in eis exempli utilis, si quos inter eos inuenerint electos, horum memoriam proferant: porrò exitum reproborū superni iudicis examini relinquant. Quæ & de hæreticis æque omnia, & de falsis catholicis eodem ordine possunt intelligi. Imminente igitur tempore Dauidici regni, Philistijm sicut semper pugnabāt aduersus Israēl. Appropinquāte nouæ gratiæ tempore, gentiles sicut & ante consuerant, castitatē Israēliticæ fidei per exempla prauitatis oppugnabant, nunc opera peruersa perituris, nūc idololatriæ cultura ostendendo, iuxta exemplū Balaā, qui docebat Balach mittere scandalū coram filijs Israēl, edere & fornicari. (Nume. 24, Apoc. 2)

Et fugerunt uiri Israël ante faciẽ Philistijm, & ceciderunt interfe= cti in monte Gelboë.

Et decepti sunt qui fortes uidebantur in cõtemplanda dei uoluntate, quod nomen Israël significat: cum opera gentiliũ incautius doctrinamq́ sequerentur, & perierunt deprauati in superbia luxuriosa: quam uocabulum montis Gelboë, id est lubrici designat. Sed & hæreticorum perditionem nõ parum secularis sapientia iuuit. Vnde pulchre quidam nostrorum ait: Philosophi patriarchæ hæreticorum ecclesiæ puritatem peruersa maculauere doctrina.

Irrueruntq́ Philistijm in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisue filios Saul.

Irruerunt tota intentione gentes circumpositæ in regnũ Iudeæ destruendũ, & filios eiusdem regni tollendos de medio: & deprauarunt sua corruptione sacerdotes, scribas & pharisæos, filios scilicet ductoresq́ regni illius. Sed & hęreticos, ne spiritus sancti gratiã simplici corde prædicarent aut colerent, uetarunt, q̃d est Ionathan percutere, id est columbæ donum: ne patrem qui nos sibi non natura, sed adoptione filios fecit, digna cõfessione laudarent interdixerũt, quod interfectio significat Abinadab, id est patris mei spontanei: ne in Christi regno salutem mundo affuturum crederent obstiterũt, quod occisus indicat Melchisue, qui dicit rex meus salus credo. Qui Arium seduxit philosophus, quasi Melchisue peremit: qui Macedoniũ, Ionathan: qui Manicheum, Abinadab: quia uidelicet hunc ueri regis Christi omnipotentiã negare, illum spiritus sancti donis derogare, istũ summi patris bonitatẽ blasphemare magister corruptionis edocuit.

Totumq́ pondus prelij uersum est in Saul. Et cõsecuti sunt eum uiri sagittarij. & uulneratus est uehementer à sagittarijs.

Totis uiribus agebant gentiles, ut regnum Iudeę tollerent. Et appropiabant ei uiri dolis deceptionũ instructissimi, & seducti ac deprauati sunt proceres regni illius uehementer ab eis, qui cordi illorũ abrepta simplicitate ueritatis, multifidã fraudulentiæ & astutiarum uulnus inflixere. Sicut enim gladius hostilis apertam idololatrię grauiorumq́ flagitiorũ suasionem, ita subtiliora deceptionũ argumenta sagitta demonstrat. Nõ autem gladio Philistijm, sed sagittis Saul interijt: quia non apertis sceleribus, quę mortifera esse nemo dubitaret, Iudaici regni duces extremi ipso periere cũ regno, sed his potius quæ sub uelamine pietatis acta impijssimum mortis uirus inferrent. Verbi gratia, dicente deo: Honora patrem tuũ & matrem. Ipsi contrà docebant suos auditores dicere parẽtibus: Munus quodcunq́ est ex me, tibi proderit. Et sic ab eorum penitus honoratione cessare. Item dicebant: Qui iurat in templo, nihil est: qui iurat in auro templi, debet. Et cætera huiusmodi quæ dominus in Euangelio multiplici illis increpatiõe depromit: maxime illud quod ipsum legis & euangelij dominum quasi transgressorem legis interficiunt. Quæ omnia scelerum argumenta ad imitationẽ faciunt astutiæ gentiles, cum philosophiæ studijs exercitatum ingeniũ ad nefarias artes inflectũt. Sagittarijs nimirum Philistijm uulnerantibus cadunt: Nil autem prohibet sagittarios immundos spiritus accipere, quorum dolis imbuti perierunt. Math. 15

Dixitq́ Saul ad armigerũ suũ: Euagina gladium tuum, & percute me, ne forte ueniãt incircumcisi isti, et interficiãt me illudẽtes mihi.

Armiger Saul legis doctores significat: quia sicut arma & sagittæ Philistijm prauorum deceptiones, sic ecõtra Israëlitarum arma non aliud sunt mystice intelligenda, quàm spiritalis uerba doctrinæ, quibus se dei populus à cũctis debuerat munire periculis. Sed uulneratus usque ad desperationem à sagittarijs Saul, maluit

maluit armigeri sui quàm incircuncisorum gladio perire: quia principes regni Iudæorũ sumpto semel proposito in peccatis suis moriendi, maluere doctoribus suis mandata legis soluẽtibus, & sic se docentibus, quàm gentiliũ quos cõmunes & immundos uocabãt, consortio se polluente perimi. Denique timebant introire prætorium gentilis, ut non contaminarentur, sed manducarent pascha. Quod tamen pascha, uersa in suam perniciem lege quam acceperãt, insontis sanguine contaminare non timebant.

Ioan.18

Et noluit armiger eius. Fuerat enim nimio timore pterritus. Arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. Quod cum uidisset armiger eius, uidelicet q̃d mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladiũ suũ, & mortuus est cũ eo.

Non est ambigendũ inter reprobos legis doctores extitisse aliquos, qui uerbi acumen ad occidendos suos auditores si nistra interpretatiõe peruertere nollent; & nihilominus ipsos auditores ea quę recte dicta à magistris acceperãt, uel despiciendo, uel quod peius est, blasphemando in suam uertisse perniciem: quorum uisa morte spiritali, id est obstinatiõe peccandi, & ipsos uerbi ministros per tempora deterioratos, testimonia legis, quæ male interpretari timuerant, male contempta sibi occasionẽ fecisse ruinæ. Hæc & hodie nobiscũ sæpius agi utinam nesciremus. Sed & hæretici peccatorũ suorum & ipsi iaculis cruentati, cum uerba diuinorũ eloquiorũ in argumenta sui erroris immutant, sua nimirum arma morituri contra suum pectus inuertunt: & frater quilibet etiam in catholica permanens unitate, cum artem quæcunque pro cõmuni ecclesiæ, eorumque inter quos uiuit utilitate didicit, in superbiæ, cenodoxię, philargyrię, alteriusue cuiuslibet uitij cõtagione polluit, suo se miser gladio confodit: quia quod defendi ab hoste debuerat, hostem potius iuuit.

Videntes autem uiri Israëlitæ, qui erãt trans uallem & trans Iordanẽ, quod fugissent uiri Israëlitę, & quod mortuus esset Saul & filij eius, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt, ueneruntque Philisthijm, & inhabitauerunt ibi.

Videntes indocti quique & humilitatis ueræ medicamina, lauacrumque baptismi salutaris ignorãtes, in Iudęa doctos quosque, magistrosque suos in certamine spiritali peccato triumphante deuictos, sed & uulgus non paucum, eorum prius auditui proximũ persequente aduersario à prisca suæ constantiæ sede fugatum, & ipsi confestim maiorum ruina turbati, opera uirtutũ omnia ac munimina scientiæ spiritalis, quæ habuerant amiserunt: ueneruntque peccata gentiliũ, & cuncta in Iudæis incredulis studia uirtutũ, peruersa inhabitatione corruperunt: uenerunt immundi spiritus, & corda quæ fidei constantia deseruit, occuparunt: uel certe uenerunt gentes, & optima quondam Iudæorũ studia credendo sua fecerunt. Nam & olim diuina eloquia, quæ illi non parua ex parte iam tunc reliquere, ipsa sibi interpretari fecerunt: & nunc proiectam ab eis cum ipsis eloquijs diuinæ scripturæ fidem Christi susceperunt, ac uelut inhabitando possident. Sanè q̃d dictum est, trans uallem & trans Iordanem: ut apertius mystice pateat, situs ipse loci paucis intimãdus est. Vallis est circa Iordanem grandis, & ipsa campestris, in immensam longitudinem se extendens, hebraice Elon siue aulon uocata: quę circundatur ex utraque parte montibus sibi inuicem succedentibus et cohęrentibus: qui incipiẽtes à libano, & ultra eum usque ad desertũ Pharan perueniũt, suntque in ipso Aulone, id est in ualle cãpestri urbes nobiles, Scythopolis, Tyberias, stagnũque prope eam: sed & Iericho, mare mortuum, & regiones in circuitu, per quas medius, ut diximus, Iordanis fluit, oriens de fontibus Paneadis, et in mari mortuo interiens. Quia ergo uallem deiectionẽ

Hieron. in locis hebraicis.

humilitatis, Iordanẽ in qua dominus baptizari dignatus est, undam baptismatis significare non latet: meritò Iordanis ualle cingit, ut nos humiliter salutiferi fontis ingressum quęrere, humiliter egresso eo cõuersari & ipse loci situs admoneat. Quicunque ergo non in ualle Iordanis, sed trans uallem & trans Iordanẽ erant, fugiunt: quia qui humilitatis & baptismi remediũ uel suscipere, uel susceptum seruare neglexerint, contra malignos spiritus ualere nullatenus possunt. Quod de Iudæis & paganis, de hæreticis & malis catholicis potest generaliter accipi.

Et præciderunt caput Saul, & expoliauerunt eum armis, & miserunt in terram Philistinorũ per circuitum, ut annũciaretur in templo idolorum & in populis. Et posuerunt arma eius in tẽplo Astaroth, corpus uero eius suspenderunt in muro Bethsan.

Vsq; adeò corruptores uel dæmones Iudęam impietatis armis persecuti sunt, donec ipsum ei regni pricipale radicitus adimerent: munimina legis sacræ, quib⁹ contra omnia aduersa præualebant, eriperẽt. Cuius mox deiectionẽ, quasi proprij signũ triumphi, propriç causam lætitiæ suis longe lateq; cõplicibus fama uulgante spargere festinarũt: & ad augmentum sceleris armaturã dei, quam beatus
Ephes. 6 apostolus Paulus, & nos aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus militaturos
2. Timoth. 4 induere præcipit, & ipse prior indutus, bonũ certamen certauit, cursum cõsummauit, fidem seruauit, accipiẽs à domino coronam iustitiæ. Hanc, inquam, militiæ cœlestis armaturã, Iudęis ereptam, impij decepti & decipiẽtes inferis inducere laribus, hoc est diuina eloquia dęmoniorũ doctrinis ęquiparare cõtenderũt. Quod duobus modis eos egisse et agere cõstat: cum uel dicta spiritalia carnaliter interpretando peruerse intelligunt, uel easdẽ literas diuinas, quasi cõmunes, & nulla superna autoritate suffultas, prout uolunt uentilant. Gentẽ uero ipsam Iudęæ regni arce priuatam, quasi ad nihili redactam, & inimicorũ potestati concessam, in derisum sibi palàm deceptores, publicumq; proposuere prouerbiũ: quod est figurate corpus Saulis truncũ in muro Bethsan, id est domus inimici habendũ ostentui manibus suspendisse nefandis. Sed & hæreticos peccatorũ pręcedentiũ sagittis stratos, cũ pręsidio charitatis, quæ arx est uirtutũ omnium, fraudãt. Quasi caput Saul immundi spiritus pręcidunt, cum suũ magis quàm scripturæ sensum sequi persuadent. Armis expoliant, cum diuina eloquia ad suum, id est dęmonicũ sensum peruertunt. Arma Saul in templo Astaroth ponunt. Astaroth quippe non solum quia idolum est, sed etiã quia factura exploratorũ interpretaĩ, doctrinam significat spirituum malignorũ, qui caulas fideliũ circumeuntes quotidie si quem deuorare possint, explorãt. Cum opera ipsa, quibus deo seruierant, ad sue malignitatis obseqa dira pmutant, membra nimirũ lucis et uitę expertia in muro domus inimici suspendunt.

Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad quæcunq; fecerunt Philistijm Saul, surrexerunt omnes uiri fortissimi.

Iabes, quæ interpretaĩ exiccata, ecclesiam designat: quã ab omni carnalis concupiscentię fluxu, ab omni inquinamento carnis ac spiritus feruor iustitiæ solis, hoc est aspiratio diuini temperat amoris. Vnde rectè talis in monte sita describiĩ. Et ipse Galaad, id est aceruus testimonij uocaĩ: ut significet sublimissimã sanctorum uitam, ne ad errorẽ deflecti possit, idoneis scripturarũ testimonijs esse firmatam. Ipsa autẽ est ciuitas quam in auspicijs sui regni Saul, cum adhuc humili pietate domino seruiret, ab hostium obsidione liberauit. Cum ergo audissent habitatores Iabes Galaad quæcunq; fecerunt Philistijm Saul, surrexerũt omnes uiri fortissimi.

Et ambulauerunt tota nocte, & tulerunt

tulerũt cadauer Saul, & cadauera filiorũ eius de muro Bethsan.

Cũ audissent habitatores ciuitatis Christi super montem positę, Iudæam ex qua sibi in patriarchis, prophetis & apostolis præcones & ministros salutis aduenisse meminerunt, à gentibus contemptã, habitamq́ʒ derisui, surrexerũt in opus uerbi omnes uiriliter agere gaudẽtes: & inter medias errantiũ tenebras ipsi uirtutũ iter ambulantes, prohibuerunt de illorũ casu, quorũ delicto salus gentibus quasi ad diaboli domũ ptinentiũ, publica insul
Rom. 11 tatiõe lætari. Quod si delibatio, inquiũt, sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autẽ cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguidinis oliuę factus es, noli gloriari aduersus ramos. et cętera quę apostolus ad Romanos miro ac multiplici sermone digessit.

Venerũt Iabes, & cõbusserunt ea ibi, & tulerũt ossa eorũ, & sepelierunt in nemore Iabes.

Cadauera, carnales siue carnalia ossa, fortiores quoq́ʒ & uirtutum opera designant. Cõbusserũt ergo cadauera Saul & filiorũ eius, qui infirma casus Iudæorũ
Rom. 11 superno reliquere iudicio: ut hæc altitudinem diuitiarũ sapientiæ & scientię dei, iuxta incomprehensibile suæ uoluntatis consiliũ fecisse uel permisisse cognoscerent. Combustionẽ quippe hoc in loco iuxta illud intelligere debemus, quod de percipiendis scrutandisq́ʒ dominicę passionis sacramentis sub agni edendi typo
Exod. 12 pręcipiť: Si quid residui fuerit, igni cõburetis. Ossa in nemore Iabes sepelierunt, cum si quid in infirmis uirtutis & firmitatis inuenerũt, non hoc quasi nihili despicere, sed fructuosis sanctorũ operibꝰ ma luerũt adiungere: si quos inter carnales ac fragiles uirtutibus animæ studere cognouerũt, hos sanctorũ consortio annumerare curarunt. Per nemus quippe bonorũ operũ fructus nouit exprimi, qui
Gen. 21 in Genesi legens quod uel quale nemus Abrahã in Bersabee plantauerit, recte intelligere nouit. Aliter: Saul pro peccatis suis mortuus & derisus à uiris Iabes, quos saluauit, publico eripiť opprobrio. Cadauer cõburitur, & ossa condunť in nemore: qa dignũ profectò est, ut si quis fidelium magnorũq́ʒ uirorũ peccato uictore spiritalem mortẽ incurrerit, ab his maxime quibus in bono profuit, ut reuiuiscere possit adiuueť, horũq́ʒ & feruentissimis in compunctione precibus eius carnalia deteganť, et spiritalia quę gessit, suo digna pietate cõmendanť autori.

Et ieiunauerũt septẽ diebus.

Recte & ad literam pro mortuis, ut ad requiem peruenire ualeant, septem diebus ieiunať: qui post sex huius seculi ætates, in quibus in carne laboramus, septima est in illo seculo ætas requietionis animarum carne exutarũ, in qua beatę tempus illud glorificũ quando resurgere mereantur expectant. Cuius figuram quietis & resurrectionis, & septima dies in lege, & septimus siue quinquagesimus annus, in quibus requies operum dabatur, typice prætendebant. Ipsum uero exemplum nostra spei & fidei dispensatione dominus ostendit, qui sexta sabbati crucifixus, septima requiescens corpore in monumẽto, octaua & quæ una sabbati est, resurrexit à mortuis. Sed in parte allegoriæ, cum de cæcitate Iudęorũ sabbatum hactenus carnaliter obseruantium, ciues contribulesq́ʒ sui fideles meritò tristitiam & continuũ in corde retinent dolorem, quasi septem diebus ieiunant, qa constitutis adhuc in errore fratribus cognatisq́ʒ suis, nullatenus plenã possunt habere lętitiam. Cum autẽ & ipsi octauę diei, id est dominicæ simul & suæ resurrectionis mysterium perfecte cognouerint, utrique pariter iuuante gratia Christi, perpetua festiuitate gaudebunt.

BEDAE *expositionum allegoricarũ in Samuelem prophetam finis.*

BEDAE PRESBYTERI IN LIBROS REGVM QVAESTIONVM XXX LIBER VNVS.

PRAEFATIO.

Dilectißimo fratri Nothelmo BEDA S.



VAE de libro Regū dilucidanda tibi, frater dilectissime, misisti, statim prout potui domino iuuante explicare curaui: ea duntaxat distinctione, ut XXX ex his propositiones, quæ grauiores forte uidebantur, breuibus distinctas capitulis, quò facilius possent inueniri, hoc tibi uolumine comprehenderem. Cætera uero quæ cōmixtim annotasti nomina uel uerba quæ facilius ac breuius solui poterāt, in alijs scedulis seorsum collecta simul tuę fraternitati trāsmitterem. Quamuis ipse noueram plurima in eodem libro multo obscuriora, quàm ea esse quæ à me quærenda iudicasti. Sed & hoc non ignorabam sæpius fieri solere, ut is qui obscuriora forte nōnulla iam bene intellexerat, qui uidelicet hæc in tractatibus magnorum autorum sufficiēter explanata repererat, ipse adhuc in quibusdam facilioribus sensu incertus perseueret ac dubius: quæ illi fortasse qui profundiora tractabāt, quæsitu digna nō ducebant. Fit etiam ut non omnia quę à patrib⁹ scripta sunt, ab omnibus possint haberi, & ignorentur quæstiones scripturarum à legentibus: non quod doctoribus expositæ non sint, sed quod ipsę earum quæstiones uel non habeanī, uel habere nō intelligantur quærentibus: sicut in plurimis eorum quorū à me responsa & petisti & accepisti, constat esse factitatum. In quibus uidelicet responsis, qui tuis petitionibus uestigia patrum sequens, satisfacere studui, precor ut uicem debitam nostræ deuotioni reddens, pro sospitate nostra, & cordis, et corporis, unà cum fratribus qui illis in locis uobiscum domino deseruiunt, intercedere memineris. Sed & si quid de his quæ scripsi aptius forte alicubi, quod facillime contingere potuit, expositū inueneris, nobis quoque ocyus hoc destinare non graueris.

Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum & animam meam faciat, &c. I



Vod ait propheta ad Heli loquens ex persona dei: Et suscitabo mihi sacerdotē fidelem, qui iuxta cor meum & animā meam faciat: & ædificabo ei domū fidelem, & ambulabit coram Christo meo cūctis diebus. Sub figura Samuelis de domino saluatore, summo uidelicet ac uero pontifice, debet intelligi: quod nimirū sicut Samuel defuncto Heli successit in sacerdotium, non de stirpe Aaron, sed de alia Leui familia electus: fuit enim filius Elcana, filij Ieroham, filij Eliel, filij Thou, filij Suph, filij Elcana, filij Maath, filij Amasai, filij Elcana, filij Ioel, filij Azariæ, filij Sophoniæ, filij Thaath, filij Asir, filij Abiasaph, filij Core, filij Isaar, filij Caath, filij Leui, filij Israel: ut uerba dierum narrant: Ita mediator dei & hominum, ut esset nobis pontifex, non de Leui, sed de alia utiq; tribu, id est Iuda, carnis originem sumpsit: aliam quàm legalem hostiam, id est ipsam suam carnem obtulit patri pro nobis: alios quàm de genere Aaron pontificatus sui reliquit hęredes, filios uidelicet gratiæ noui testamenti, de uniuersa gentium natione collectos. Quod uero quasi humano more loquēs deus dicit: Qui iuxta cor meum & animam meam faciat: de Samuel quidem recte potest accipi, quod in omnibus eius uoluntati sicut homo deo paruerit: de domino autem saluatore, quod sicut filius unigenitus patris in omnibus conscius arcanorū, iuxta quod de seipso manifeste testatur, dicens: Et à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.

Marginal notes: 1. Reg. 2 — 1. Paral. 6 — Ioan. 8

quor. Et qui me misit, mecum est, & nō relinquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Cui domum fidelem ædificat pater, quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei usque in finem firmam retineamus. Et hęc domus ambulabit coram Christo eius, ipso uidelicet summo pontifice, cunctis diebus: quod nimirū usque ad finem seculi suorum augmentatione membrorum ecclesia sancta proficere nunquam cessabit. Alioquin quomodo de Samuele potest accipi, quod ędificata sit ei domus fidelis, quę coram Christo domini, id est ipso Samuele cunctis diebus incederet: cum legamus in sequētibus, quod filij illius aduersi de uijs eius post auaritiam declinauerint, & peruerterint iudicium? Nisi forte domum eius hoc loco plebem Israeliticā intelligamus, quæ cunctis diebus sacerdotij eius domino seruierit. De qua 1.Reg.7 scriptum est: Et requieuit omnis domus Israël post dominū. Et paulò post: Abstulerunt ergo filij Israël Baalim & Astaroth, & seruierunt domino soli. Quod uero subditur: Futurū est autem ut quicunque remanserit in domo tua, ueniat ut oret pro eo, & offerat nummū argenteum & tortam panis. & in pręsenti tempore aliquantulum solet impleri, & in fine mundi perfecte complebitur. Nam etsi pauci, tamen aliqui, quotidie ex Iudæorū, non tantū plebeia, sed & sacerdotali stirpe ad ecclesiam confugiūt: & cum Rom.11 intrauerit plenitudo gentiū, tunc omnis Israël saluus fiet. Quicunq; autem ex his saluandus est, is etenim est qui remansurus esse dicitur in domo. Pereunte sacerdotio Heli, necesse est ad ecclesiam offerat pro se sacerdoti Christiano nummū confessionis deo deuotæ, quæ in symbolo continetur: breuem quidem uerbo, sed uirtute pręcipuam. Constat argento claritatem uerbi cœlestis, sicut fulgorem sapientiæ spiritalis auro sæpe designari. Offerat & panem sacrificij salutaris, abiectis carnibus legalium uictimarum, dicatq;: Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalē, id est ad ipsam plebem Christo sacerdote præclaram, cui Petrus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium. 1.Pet.2 Quod autem addit, ut comedam buccellam panis: etiam ipsum sacrificij genus eleganter expressit, de quo dixit sacerdos ipse: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Ioan.6 Quod enim dixerat superius dedisse se cibos domui Aaron, de uictimis ueteris testamenti, quæ fuerant sacrificia Iudæorum: ideo hic dixit postulandum ad comedendum buccellam panis, quod est in nouo testamento sacrificium Christianorum.

Et non cecidit ex omnibus uerbis eius in terram. II

Quod dictum est de Samuele, postquam uerba diuini oraculi, quę nocte acceperat, mane Heli retulit: Et non cecidit ex omnibus uerbis eius in terrā. 1.Reg.3 Significat quod nihil ex his quæ locutus est, irritū fuit: sed omnia sunt rebus completa quæ dixit. Cadunt nanque in terram uerba superuacua, quæ pro nihilo habenda, & uniuersorum sunt calcanda despectu, sicut et beatus Iob dixit: Et lux Iob.29 uultus mei non cadebat in terram: quia nimirū in tanta grauitate uultum tenere consueuerat, ut nunquam contemptibili lętitia resolueretur: Sed quotiescunque hilariorē se præsentibus exhiberet, certam semper ob causam utilitatis eorum faceret.

Et percussit de populo LXX uiros, & L millia plebis. III

Quod dictū est de eis qui uidere arcam domini reuersam de terra Philisthinorum ausi sunt, cum non essent de stirpe Leuitica: 1.Reg.6 Et percussit de populo septuaginta uiros, & quinquaginta millia plebis. Populus & plebs pro una eademq; re indifferēter accipitur. Nam & ex uno gręco quod est λαός, solet utrunque transferri. Sed in hoc uidetur esse distantia, quod in priore commate uersiculi additū est Viros. Nam quod tuus codex habet, septuaginta binos, omnino mendosum est. Viros enim maiores na-

tu significat, ut sit sensus: q̃a de optimatibus populi septuaginta sunt percussi: de ipsa autem turba uulgari homines quinquaginta millia: quod ne pateret in Exo-
Exod.20 do populus à longe stabat, & orabat: solus Moyses ascendit ad dominum.

IIII Ex qua die mansit arca domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies: erat quippe iam annus uicesimus: & requieuit omnis domus Israël post dominum.

1.Reg 7 Quod dictum est, quod ex qua die mansit arca in Cariathiarim, multiplicati sunt dies: erat quippe iam annus uicesimus, & requieuit omnis domus Israel post dominũ. Non ita intelligendum est quasi uiginti anni quibus arca maneret in Cariathiarim, ad octauum usque annum regni Dauid, quando eam congregata populi frequentia in Hierusalem adduxit, sint cōputandi. Inuenitur nanq; in sequentibus, quod temporibus Saulis fuerit ablata de hac ciuitate, & allata in castra, pugnãte eo aduersum Philisteos. Sic etenim scriptũ est: Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam domini: erat enim ibi arca dei in die illa cum filijs Israël. Et quia constat, quod Dauid eam in Hierusalem adduxerit, tulitq; eam de domo Abinadab, in quã illatã esse perhibetur: restat intelligi quod in diebus Saulis relata de castris & in pręfatam sit illata ciuitatẽ: unde denuò regnante Dauid, affertur in Hierusalem. Est ergo sensus memoratę sententiæ: quia ex quo mansit arca in Cariathiarim, erat annus uicesimus, cum eam inde transferri temporibus Saul causa belli cōtingeret. Vel certe uicesimus erat annus, cum adhuc omnis domus Israël requieuit post dominum: abiectis uidelicet idolis illi soli ser-
Lib. antiquitat. 6. cap. 13 uiens. Quod eam fecisse toto tempore præsulatus Samuelis, qui Iosepho teste duodecim annis cōpletus est: & primo tempore regni Saul, quod equidem historia affirmãte, uiginti annis tenuit, nullus sanctę historię curiosus ignorat. Nan que postmodum cum recessisset à Saule spiritus domini, & agitaret eum spiritus nequam, maxime ad persequendũ Dauid innoxiũ & iustum, necesse erat partem militiæ uel plebis eius nonnullæ malitiæ illius extitisse complicem.

Si uixero, facies mihi misericordiam domini: si uero mortuus fuero, non auferes misericordiã tuam à domo mea usque in sempiternũ: quando eradicauerit dominus inimicos Dauid, &c. V

Quod dicente Ionatha ad Dauid, 1.Reg.20 quem insecutionibus patris sui nõ iustis dolebat fatigari: Si uixero, facies mihi misericordiã domini: si uero mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea usque in sempiternũ: quando eradicauerit dominus inimicos Dauid unumquenq; de terra. Cum adiungeret scriptura: Pepigit autem fœdus Ionathan cum domo Dauid: continuò subintulit dicens: Et requisiuit dominus de manu inimicorũ Dauid. Per anticipationem utique fecit, prius historiæ interserendo, quod multo pòst tempore factũ est: cum interfecto Saule regnum ad domum Dauid translatum est: & qui innocentem eum iniuste persequebanẽ, iusta sunt diuinitus ultione multati. Tunc eñ requisiuit dñs de manu inimicorũ quare uirũ sanctũ afflixerint. Tunc cogebantur rationem reddere odiorum, quibus contra illum tanto tempore sæuierant. Quod & de Absalon & de Seba filio Bochri, & de cæteris hostibus Dauid potest intelligi. Aliter, si scire uis quid de manu inimicorũ Dauid requisierit domius, potest, ni fallor, à superiore sententia, qua dictum est, quod fœdus pepigerit Ionathan cum domo Dauid, aperte intelligi: quod hoc de manu inimicorũ Dauid requisierit, id est quare non & ipsi fœdus cum eo pacis inire uoluerint, cum quo esse dominum uiderant. Idcirco autem scriptura hæc sententiam hanc præoccupando

pando interponere uidetur, ut testimonium Ionathæ quo dixerat: Quando eradicauerit inimicos Dauid unumquenq; de terra: uerũ esse comprobaret: quia uidelicet eradicati sint inimici Dauid de terra, non ipso Dauid se de aduersarijs ul-
1. ciscente, sed iudicante domino pro illo. Bene autem subiungitur: Et addidit Ionathan deierare Dauid, eo quod diligeret illum: sicut enim animam suam, ita diligebat eum. Vt ille nimirũ qui tam perfecto iuxta legem dei amore complectebatur Dauid, à perditione inimicorũ eius ostenderetur immunis. Qui etsi ita morte præreptus, regnũ cum eo, ut sperabat, terrenum habere nequiuit cõmune, absque ulla tamen contradictione regni cœlestis consortium cum eo, quem pro gloria uirtutũ tantisper dilexit, cum esset & ipse uirtutum plenus accepit.

VI · Si eñ surrexerit homo aliquando persequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo uiuentium apud dominum deum tuum. Porrò anima inimicorum tuorum rotabitur quasi in impetu, &c.

1.Reg.25 QVod Abigail interpellans pro se et pro domo sua ait ad Dauid, quẽ uir eius stultitia & ebrietate sopitus offenderat: Si enim surrexerit aliquãdo homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo uiuentium apud dominum deum tuum. Porrò anima inimicorum tuorũ rotabitur quasi in impetu & circulo fundę. Pulcherrima cõparatione statum iustorum à reproborum sorte discernit. Horum quippe animas appellat uiuentes, ut illorum econtrario spiritali morte præoccupatos insinuet: iuxta il-
Ezech.18 lud prophetæ: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Hos fasciculo, illos lapidi fundę assimilat: fasciculus enim constringitur, ut integer maneat et conseruetur: lapis in funda expeditus ponitur, ut abijciatur. Sic etenim in hoc seculo electi pressuris tribulationum coangustantur, ut his admoniti arctius se ad inuicem mutua charitate connectent, & coadunati ad inuicẽ manu sui redemptoris in perpetuum conseruentur. At uero reprobi quanto licentius in hac uita uoluptatibus proprijs uelut liberi dimittuntur, tanto longius in futuro à diuinæ uisionis gloria projiciuntur: ut de eis meritò dicatur: Et quidem ipsi de manu tua expulsi sunt. Mire autem omnipotentem prouidentiam describit superni protectoris, cum dicit, animam uiri sancti quasi fasciculo uiuentium apud eum esse custoditam. Sicut enim facilimum est cuilibet fasciculum herbæ uel fœni, sua manu retentum conseruare: ita uirtus domini & saluatoris nostri omnes per orbem electos ab initio usque ad finem seculi, ne qui ex eis ulla ratione pereãt, sine labore tuetur. Iuxta quod ipse in Euangelio
sub figura ouium de eis loquens: Et se- Ioan.10
quuntur me, inquit, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternũ: nõ rapiet eos quisquam de manu mea. Sicut fasciculus unus quibuslibet uinculis alligatur: ita omnis sanctorum cœtus una eademq; fide, spe & charitate ad inuicem constringitur, uno diuinæ protectionis munimine circundatur. Patet sanè uterq; sensus: quia anima Dauid, persequentibus licet hostibus, custodita semper fuit in sorte uiuentium. Porrò inimici eius insistentibus sibi aduersitatibus, sicut lapis funda circumactus, sic instabili motu perturbandi, & suis essent expellendi de finibus, uel etiam humanis rebus auferendi.

Et præcepit, ut docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est in libro iustorum. **VII**

QVod scriptum est de Dauid, quando plangebat interfectos Saul & Ionathan: Et præcepit ut docerent filios Iuda arcum. hoc ideo fecit, ut quod Philisteos sagittarijs abundare iam nouerat, 2.Reg.1

unde & Saul maxime horum ictibus perierat, eandem bellandi artem & sui milites ad reuincẽdos eos discerent. Quod uero sequitur: Sicut scriptum est in libro Iustorum: ipsum librum hodie nusquã, neq; apud ipsos Hebræos inuenire posse asseuerant: sicut nec librum bellorum domini, cuius in libro Numerorũ mentio est: neq; carmina Salomonis, neque disputatiões eius sapientissimas de lignorum natura, herbarumq; omniũ, itemq; iumentorum, uolucrum, reptilium & piscium. Vel quæ in libro uerborũ dierũ:
2.Paralip.9 Reliqua uero operum Salomonis priorum & nouissimorũ scripta sunt in uerbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis. In uisione quoq; Addo uidẽtis cõtra Hieroboã filiũ Nabat, & multa huiusmodi uolumina, quæ scriptura quidẽ fuisse probat, sed hodie constat nõ esse. Vastata nanq; à Chaldæis Iudæa, etiã bibliotheca antiquitus congregata, inter alias prouinciarum opes hostili igne consumpta est. Ex qua pauci qui nũc in sancta scriptura continenẽ libri, postmodũ Ezræ pontificis & prophetæ sunt industria restaurati. Vnde scriptum est de eo:
1.Ezræ.7 Ascendit Ezras de Babylone, et ipse scriba uelox in lege Moysi. Velox uidelicet, quod promptiores literarum figuras quàm eatenus Hebræi habebãt, repererit.
Ibid. Et in epistola regis Persarũ: Artoxerxes rex regum, Ezræ sacerdoti scribæ legis dei cœli doctissimo salutem.

VIII Et pcussit Moab, & mensus est eos funiculo coæquãs terrę. Mensus est aũt duos funiculos, unũ ad occidendũ, et unũ ad uiuificandũ.

2.Reg.8 Quod scriptũ est de Dauid: Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo coæquans terræ: hyperbolice debet accipi. Non enim fieri potetat, ut homines in terra uiuentes, in tantũ humiliarentur, donec ipsius terræ dorso funiculo superextenso comprobante apparerent æquales: sed immensam humiliationem captæ & oppressæ gentis uoluit scriptura hoc uerbo accumulare, ut diceret coęquatos eos terrę, qui sub eo essent euirati atque contempti. Ita in nullo amplius homines in terra degentes, quàm terra ea quæ nullos haberet hoies, possent ualere. Cuiusmodi locutionis plura habes exempla in scripturis, quale illud Euangelij: Sunt autẽ & alia multa quæ Ioan.21
fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mũdum capere eos qui scribendi sunt libros. Quomodo eñ nõ caperet mundus libros qui scribi potuissent in mundo? Sed ad insinuãdam magnitudinẽ ac multitudinẽ operũ domini, tali uerbo uoluit uti scriptura. Et in plãctu Dauid: A quilis uelociores, leonibus fortiores. Cui simillimum est illud 2.Reg.1
etiã secularium literarũ: Qui candore niues anteirent cursibus auras. Quod autem mensus eos funiculo dixit, funiculũ allegorice pro sorte posuit, eo quod funiculo solent agrorũ spacia metiri. Vnde scriptum est: Et forte diuisit eis terrã Psal.77
in funiculo distributionis. Significat autem, quod tam libera dispositione Dauid regiones Moabitarũ hæredibus, quibus uellet, diuideret, quàm si possessor quilibet agros proprios ad nutũ suũ ducto hinc inde funiculo dirimeret. Mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unum ad uiuificãdum. Et hoc allegorice dictũ, significans quod in sua potestate habuerit, nullo utiq; cõtradicente, quos eorum neci daret contumaces, quibus parceret subiectis.

Ipse est quasi tenerrimus ligni IX
uermiculus.

Quod dicitur de sapientissimo principe fortiũ Dauid, cuius quidẽ nomen in Regũ libro tacetur: at uero in libro Paralipomenon Iesbaã nominaẽ, & 1.Par.11
fuisse filius Hachamoni cõmemoratur: Ipse est quasi tenerrim⁹ ligni uermicul⁹. 2.Reg.23
Virtus simul bellica & modesta uiri designaẽ ciuilitas: quod uidelicet sicut uermiculus ligni tener qdẽ & fragilis toto suo corpore, necnõ & permodicus apparet, nihilominus tamen fortissimum ligni robur exedens cõsumit, & cariosum red-

dit. Vnde & à terendo ligna teredinis nomen habet. Sic ille affabilis omnibus domi & quietus atque humilis uidebatur: at in certamine publico robustum se atque intolerabilem hostibus exhibebat leonem.

X Ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna.

2.Reg.23 QVod dicitur de Banaia: Et ipse descendit, et pcussit in media cisterna leone diebus niuis. Quomodo sit factũ Lib.7.antiquitat.ca pit.12 Iosephus narrat apertius: quia uidelicet cisterna fuerit nimiũ profunda, quæ tempore hyemis, cum essent omnia niuibus plena, ipsa quoq; nimio niuiũ aggestu fuerit coęquata. Quã cum leo superueniens periculum nesciens incidisset, ibidemq; conclusus grandi rugitu clamaret, adcurrebant homines uidere quid esset. Et dum cum alijs ad tale spectaculum adueniret Banaias, desiliuit statim in cisternã, & aggressum medijs in niuibus percussit, & interfecit leonem.

XI Quare in lib. Reg. dicat, quod templum habebat XXX cubitos in altitudine: cum in lib. Paralip. habeatur CXX.

3.Reg.6 2.Par.3 QVod in constructione templi dicitur in libro Regum, quod habebat triginta cubitos in altitudine: cum in libro Paralipomenon scriptũ sit: Porrò altitudo centum uiginti cubitorum erat: nequaquam discrepare, sed utrunq; uerum esse nosce ndũ est. Nam Iosephi narrat historia: Lib.antiq. 8.cap.3 Triginta erant cubiti à pauimento usque ad medium cœnaculum: triginta rursus à medio usq; ad tertium: quousque porticuũ, quæ templo ab australi, & occidentali, & septentrionali latere cohærebant, altitudo pertingebat: id est simul sexaginta: deinde alij sexaginta usque ad supremũ domus tectum: itaque tota eius altitudo centum uiginti cubitis adimpletur.

XII Ostium lateris medij in parte erat domus dextræ.

QVod dicitur: Ostiũ lateris medij in parte erat domus dextræ: Non, 3.Reg.6 ut quidam putant, hoc indicat quod ostium quo intraretur in templum, ab australi parte, hoc est in latere medio parietis, meridiani fuerit factũ. Alioquin simpliciter diceret scriptura: Ostium domus erat positum contra austrum. Nunc uero ostiũ quidem quo ad quotidiana templi ministeria ingrediebat̃, erat ad orientem, ut Iosephus refert: & porticus ante faciem illius, & ipse patens ad orientem: ita ut ex oriens sol ęquinoctialis sine ullo obstaculo radios suos per ostia templi & oraculi in ipsam arcam, quæ erat in sancta sanctorum, mitteret. Porrò ascensus qui in domum superiorem, & à superiore ducebat in tertiam, in australi erat templi latere (hoc est enim dextra pars domus) abscondite factus, habens ostium permodicum inferius ab oriente in ipso angulo dextri parietis. Vnde cõsequenter adiungitur: Et per cochleam ascendebant in medium cœnaculũ, & à medio in tertium. Cuius dispositio ascensus mysterium nobis multũ memorabile commendat: claret nanque quod templum hoc quod Salomon fecit, corpus pacifici regis Christi, non solum illud quod est eius ecclesia tota, uerũetiam ipsum quod sacrosanctum de uirgine, ut esset caput ecclesiæ suscepit, figurate insinuat. Erat autem ostium lateris medij in parte domus dextræ, de quo occulte ab inferioribus in medium cœnaculum, & à medio ascenderent in tertium: Quod passo in cruce domino unus militum lancea latus eius dextrũ aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua: qui est sanguis redemptionis, & aqua nostræ ablutionis: quibus emundati & cõsecrati mysterijs, de hac quam in terris agimus uita, ad requiem spiritus in futuro quasi ad superiorem domum tendimus. Et ubi carne soluti ad requiẽ spiritus ascenderimus, carnis etiam nostræ receptione in die resurrectionis quasi supremi cœnaculi expectamus ascensum.

XIII Texit quoque domum laquearibus cedrinis.

3.Reg.6 Quod dicit: Texit quoque domum laquearibus cedrinis. Laquearia sunt tabulata, quæ supposita trabibus affiguntur clauibus, decoreque picturæ suæ solent ex pectantibus præmonstrare mirandum. Terna autem erant in templo laquearia. Prima uidelicet habebant triginta cubitos à pauimento: secunda habebant cubitos sexaginta contra summitatem porticuum: tertia habebant cubitos centum & uiginti in summitatem totius domus. Non enim in Palæstina sicut nec in Aegypto culmina in tectis habent: sed plana porius tecta domorum, ad sedendum uidelicet uel deambulandum apta construuntur. Vnde dicit in Euangelio Dominus: Et quod in aure
Luc.12 audistis, prædicabitur in tectis. Talis nanque locus aptissimus est, de quo uerbum prædicatur: uel assidentibus sibi, uel inferius positis auditorib. proferat. De quo
Prouer.21 & in prouerbijs Salomon: Melius est, inquit, habitare in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa in domo communi. quod enim latine tectum, græce dicitur δῶμα. Sed & porticus ipsæ circa templum terna habebant laquearia. Prima habebant cubitos à terra uiginti: secunda habebant quadraginta, tertia habebant sexaginta. Plana enim et ipsorum facta erant tecta. Erant autem porticus triginta inferius, triginta in medio, triginta desuper, non muris ab inuicem, sed tabulatis discretæ: ita ut singulæ earum quæ erant numero nonaginta, quinos cubitos in latitudine & longitudine, tricenos autem in altitudine haberent. De quibus uidelicet porticibus frequens in libro uerborum dierum mentio est. Sed quo sint ordine dispositæ, plenius explicat Iosephus. Quod autem sequitur: Et ædificauit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudi
Deut.22 ne: hoc est quod in Deuteronomio præcepit Moyses: Cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio & in præceps ruente.

Hoc etenim tabulatum in extrema summitate murorum templi uice cancellorum erat erectum: ne quis ad superiora conscendens, dum ad terminum tecti perueniret, incaute progrediendo dilaberetur ad ima. Quod esse passum regem Ochoziam in sequentibus inuenitur: qui per cancellos cœnaculi decidens, letiferum incidit in languorem. Quibus uidelicet tabulatis, uel muris, uel cancellis, cum ad tutelam uiæ ponuntur, uulgus Luricularum nomen indidit. Quodque subdit: Et operuit domum lignis cedrinis: supremum totius instructuræ tegumentum designat, hoc est tabulatum quod illis trabibus desuper appositum erat, quibus suprema quæ prædiximus laquearia subter erant affixa.

Cumque uectes eminerent, & apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, qui & fuerunt ibi usque in præsentem diem. In arca autem non erat aliud nisi duæ tabulæ lapideæ, &c. XIIII

Quod illata arca in sancta sanctorum dicitur: Cumque eminerent uectes, 3.Reg.8
& apparerent summitates eorum foris sanctuarium, non apparebant ultra extrinsecus: hoc manifestius in Paralipomenon uolumine scribitur. Vectium, inquit, 2.Par.5
quibus portabant arcam, quod paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: Si uero quis paululum fuisset extrinsecus, eos uidere non poterat. Vbi notandum, quia etsi capita uectium accedentibus propius ac diligentius intuentibus parebant ante oraculum, non tamen fieri poterat, ut ipsa eorum capita ante oraculum eminerent: quia nimirum necesse erat ut clauso oraculo, & appenso ante ostia uelo, ipsi quoque uectes toti cum arca et Cherubin absconderentur interius. Quod fieri non poterat si prominentes ulterius uectes producendis ad claudendum ostijs locum non darent. Quorum positionem uectium scriptura non sine causa, sed magni intuitu sacramenti tam diligenter ex

pedire curauit. Constat enim quod domus templi exterior peregrinantē in terris ecclesiam: sancta autem sanctorū internam supernæ patriæ felicitatem designat. Item illata in sancta sanctorū arca, assumptam Christi humanitatē, & intra uelum regiæ cœlestis inductam: uectes uero quibus eadem arca portabatᷓ, prædicatores uerbi, per quos ipse mundo innotuit, typice denunciāt. Erat autem in arca urna aurea habens manna, quod in homine Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Erat uirga Aaron, quæ excisa denuò floruerat, quod potestas omnis iudicādi penes eum est, cuius iudicium in humilitate passionis ui debatur esse sublatum. Erant & tabulæ testamēti, quia in illo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi. Adhærebant ei uectes quibus portabanᷓ: quia doctores qui collaborabāt in uerbo Christi, nunc pręsenti uisione gaudent glorię Christi. Quod enim unus eorum de se

Philip.1 dixit: Cupio dissolui, & esse cū Christo: de omnibus utique sui operis consortibus intelligendum reliquit. Apparebāt summitates uectium foris ante oraculū non semper, sed cum ostia eiusdem oraculi aperiri contingeret: neq; hoc omnibus, sed his solummodo qui propius accedentes attentius ea quæ intus erant sagebant intueri. Ipsa autem arca qualis & quomodo esset posita, solis eis qui oraculum intrassent, uidere licebat: quod nullus sanctorum in hac adhuc uita positus, tametsi multum in altitudine se mentis attollens, sed soli illius patrię ciues gloriam inibi sui redemptoris plene cōtuentur. Sunt & uectes cum arca in oraculo reconditi, q̄d absconditi sunt etiam nunc perfecti, quiq; electi, qui nos præcesserunt, de mūdo, in abdito uultus deiā conturbatione hominum. Quorum tamen summitates uectium nōnunquā aperto oraculo his qui appropiant uisunᷓ, cum perfectioribus quibusq; atq; oculum sui cordis tota intentione purificantibus, diuina gratia aliquid extremū de superno rum ciuium gaudio contemplandū donauerit: quæ nimirum contemplatio his qui paulo longius recesserint, minime conceditur, quod quanto exterius mente uagare manent, tanto minus quæ sint interna gaudia uident.

Fecit Salomon festiuitatem celebrem, & omnis Israël cum eo. XV

QVod dicitur: Quia fecit Salomon festiuitatē celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad riuum Aegypti coram domino. Per introitū Emath, septentrionalem terræ repromissionis plagam: per riuū siue torrentem Aegypti, ut uerba dierum nominant, designat australem. De quibus aliqua latius ex uerbis sancti Hieronymi ponere, gratum puto esse lectori. Scriptū est in libro Numerorū, in quo omnis terra repromissiōis per quatuor plagas breui sermone diuidiᷓ: Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: & habebit terminos cōtra orientem mare salsissimū, qui circuibunt australē plagam per ascensum scorpionis, ita ut transeant Senna, & perueniant in meridiem usq; ad Cades barne, unde egredientur confinia ad uillam nomine Adar, et tendent usque ad Asemona: ibiq; per gyrum terminus ab Asemona usque ad torrentem Aegypti, & maris magni littore finietur. Pro quo in ultima uisione prophetæ Ezechielis ita dicitur: Plaga autem australis meridiana à Thamar usque ad aquas Mariboth, id est contradictionis. Cades quoque & torrens usq; ad mare magnum, quæ significat latissimam solitudinē Sin, quæ est iuxta Edom, & in mari rubro terminum circumire, & per ascensum scorpionis, & per Senna & Cades barne & atrium siue uillā Adar, & ab Asemona peruenire usque ad torrentem Aegypti, qui iuxta urbem Rhinocoruram mare influit. Hic uero terminus plagæ australis incipit à Thamar, quę urbs in solitudine est, quam & Salomon miris operibus extruxit, & hodie Palmyra nuncupatur, hebraicoq; sermone Thamar dici

Margin notes: 3.Reg.8 (beside "Vod dicitur"); Num.34 (beside "quo omnis terra repromissiōis"); Ezech.47 (beside "dicitur: Plaga autem australis").

tur, quæ in lingua nostra palmam sonat: usque ad aquas cōtradictionis Cades, quā in deserto esse non dubium est. Et torrens ingrediens mare magnum, hoc q̄d Aegypti Palęstinæq́ prætendit littori-
Nume.34 bus. Sequitur in libro Numerorū: Plaga autem occidētalis à mari magno incipet, & ipso fine claudetur: hoc est à mari usque ad mare, à torrente uidelicet Rhinocorure, qui in mare influit, usque ad eum locum ubi est Hemath urbs Syriæ. Cuius
Ezech.47 in hac plaga & nomē ponit Ezechiel: Et plaga, inquiens, maris mare magnum à cōfinio per directum, donec uenias Hemath, quæ nunc Epiphania nominatur, ab Antiocho crudelissimo tyrannorum nomine cōmutato: nam cognomētum habuit Epiphanes. Porrò ad septentrionalem, inquit, partem à mari magno termini incipient, peruenientes usque ad montem altissimū, à quo uenient in Hemath usque ad terminos Sedada, ibuntq́ confinia usque Zephrona & uillā Enan. Hi erunt termini in parte aquilonis. Dicunt Hebræi septentrionalem plagam incipere à mari magno, quod Palæstinæ Phoenicis & Syriæ, quæ appellatur Coele, Ciliciæq́, prętendit littoribus, & p Aegyptū tendit ad Libyam. Quod autē dicit peruenientes terminos usque ad montem altissimum: iidem Hebræi autumant, uel Amanū montē significare, uel Taurum, quod nobis uidetur uerius. Ibuntq́ confinia, inquit, usque Zephrona: quam urbē hodie Zephyrium oppidum Ciliciæ uocant. Quod autem sequitur, & uillam Enan: pro quo in hebręo scriptū est Haser Enan, quæ interpretatur atriū fontis, terminus est Damasci. Vnde dicit Ezechiel: Et erit terminus à mari usque ad atriū Enan, siue Haser Enan, terminus Damasci: & ab aquilone ad aquilonē plaga septentrionalis. Inde metabunt, inq̄t, fines contra orientalem plagam de uilla Enan usque Sephama. & de Sephama descendent termini in Rebla cōtra fontem. Inde peruenient contra orientem ad mare Chenereth, & tendent usque Iordanem, & ad ultimum salsissimo claudentur mari. A fine igit septentrionalis plagæ, hoc est atrio Enan, tendunt fines usque ad Sephama, quam Hebræi Apamiam nominant. Et de Apamia descendunt termini in Rebla, quæ nunc Syriæ uocat Antiochia. Et ut scias Reblam hanc significare urbem, quę nunc in Syria Coele nobilissima est, sequitur, cōtra fontem: quem perspicuum est, significare Daphnum, de quo fonte supradicta urbs aquis abundantissimis fruit. Inde, inquit, peruenient termini cōtra orientem ad mare Chenereth, id est ad stagnum Tyberiadis. Mare aūt dicit, cum habeat dulces aquas, iuxta idioma scripturarū, quo congregationes aquarū appellant maria. Et tendent, inquit, termini usque Iordanem, & ad ultimum claudentur mari, uel mortuo, uel (ut alij putant) lingua maris rubri, in cuius littore Ahila posita est.

In diebus eius ædificauit Ahiel de Bethel Iericho. XVI

QVod scriptū est de temporibus regni Achab: In diebus eius ędificauit Ahiel de Bethel Iericho: in Abiram primogenito suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius. 3.Reg.16 Patet sensus, quod cum pręfatę cōditor urbis fundamenta illius ponere inciperet, primogenitus eius, qui uocabat Abirā, mortuus est. Et cum urbe ædificata portas munire tentaret, nouissimū filiorum suorū cognomēto Segub amisit. Futurū Iosue, cum eam destructam anathemati traderet, imprecando prædixit: Maledictus, inquiens, uir corā domino, qui Iosue.6 suscitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaceat, et in nouissimo liberorum ponat portas eius. Quod uero Ahiel uiuēs deo, Bethel interpretat domus dei: Ahiel de Bethel destructa à Iosue atque anathematizata Iericho mœnia restaurat: cū quis eorum qui in ecclesia habitū religionis assumpserat, ad agenda scelera, quę ei dominus Iesus in die baptismatis donauerat, redit, quasq́ ipse anathematizauerat, diaboli pōpas luxuriose uiuendo repe

do repetit: cum hæreticorum dogmata, uel gentilium fabulas ueritate ecclesiastica, qua imbutus est, quasi de Bethel egrediens, ruinas Iericho resuscitat. Meritoque talis coram domino maledictus, & primũ filiorũ in fundatione nefariæ ciuitatis, & nouissimum in portarũ positione amittit. Quia & fundamenta fidei, à quibus bona ædificia inchoare, & domũ bonæ actionis, quibus perficere debuerat, perdit. Hęc & allegorico sensu exposui, ut reminiscaris quàm sit uerus Apostoli sermo, qui dicit, q̃d omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos.

1.Cor.10

XVII Hęc faciant mihi dij, & hæc addant: si suffecerit puluis Samariæ pugillis uniuersi populi &c.

3.Reg.20 QVod Benadab rex Syriæ, obsidẽs & impugnare incipiens Samariã, ait: Hæc faciant mihi dij, & hæc addant: Si suffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi mei qui sequitur me: hunc habet sensum. Samaria necesse est iuxta morem ciuitatum, habebat terram interius prope muros, peneque muris æqualem: ne uidelicet eos sine subsidio terræ adiacentis erectos creber insistente manu hostili deijceret ictus arietis. Murorum enim altitudo longe super faciem terræ transcenderat, maxime cum in montis uertice, ut scriptura refert, fuerit urbs eadem posita. Ait ergo rex superbus obsessam terrens ciuitatẽ, quod tantam haberet secum exercitus multitudinem, ut etiam si quisque militum eius unũ solũmodo lapidem uel cespitem uel stipitem ad construendum contra urbem aggerem adportasset, tam sublimis eò posset agger exurgere, qui superficiei ciuitatis ipsius, quæ erat intra muros, esse uideretur æqualis: ita ut ex æquo pugnantes contra ciuitatẽ tela uel faces mittere possent. Cuius temeritatem arrogantiæ modesto sermone cõpescens rex Israël ait: Dicite ei ne glorietur accinctus æque ut discinctus. Aliud est autem accinctus, aliud discinctus, aliud non accinctus. Accinctus namque est, qui cingulo circundatus incedit. Discinctus, qui cingulum nuper deposuit. Verbi gratia: balneum intraturus, uel lectum ascensurus, uel alteram fortè tunicam induturus. Non accinctus, qui nuper tunicã indutus, necdum se addita zonæ circũpositione muniuit. Sic ergo & in expeditione castrensi qui positus est, rectè accinctus nominatur, id est armis indutus. Qui pugna confecta uictor domũ redijt, iure discinctus uocatur: quia nimirum depositis armis optatæ pacis ocium gerit. Qui uero necdum pugnare, neque se ad certamen parare iam cœperat, meritò non accinctus esse dicitur. Ait ergo rex Israël regi Syrię glorianti quod iam cepisset Samariam, quã obsidere cœperat: Ne glorietur accinctus æque ut discinctus. Ac si aperte dicat: Noli gloriari quasi iam uictor bellici discriminis, qui adhuc in acie positus, quẽ uictoria sequatur ignoras. Et uerum profectò dicebat: Nam mox inito certamine Benedab non uictis aduersarijs triumphans, sed cæso suo exercitu fugiens domum redijt.

Tertia pars uestrûm introëat sabbato, & obseruet excubitum domus regis. XVIII

QVod ait Ioiada pontifex sacerdotibus: & proferens Ioas filiũ † Azarię, quẽ sex annis, quibus regnauit Athalia, clàm nutriebat in tẽplo: Tertia pars uestrũ introëat sabbato, & obseruet excubitum domus regis. Tertia autẽ pars sit ad portam Seir, & tertia pars ad portam, quæ est post habitaculũ scutariorũ. Custodietis excubitum domus Messa. Duæ uero partes è uobis omnes egredientes, sabbato custodiant excubias domus domini circum regem, & uallabitis eum, habentes arma in manibus uestris. & cętera quę ibidem dicta uel facta commemorantur, melius intelligunt si de locis templi, in quibus actum est latius aliqua replicẽtur. Templũ quidem ipsum, exceptis porticibus, quibus omni ex parte sibi adhęrentibus circumdabatur, ha-

4.Reg.11
† Abaziæ

bebat intra parietes (hæc est enim mensura prima, quam uerba dierum nominant) sexaginta cubitos longitudinis, uiginti autem latitudinis. Cuius omnis ambitus atrio tres cubitos alto erat circundatus, habente introitum à parte orientis: cuius in libro Regum ita meminit scri-
3.Reg.6 ptura: Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorũ, & uno ordine lignorũ cedri. Interius uidelicet hoc appellans atrium, eo quod alia circa hoc exteriora sint facta. Porrò in uerbis
2.Paral.4 dierum ita: Fecit etiam atrium sacerdotũ & basilicã grandem, & ostia in basilica, quæ texit ære. Atriũ uidelicet sacerdotũ hoc nominans, quod ingredi sacerdotibus licere designaret. Erat aũt hoc idem atrium ab australi, occidentali & septentrionali parte uicinius muro templi. Porrò ad ortum solis, unde et introitum per gradus habebat, in magnam se prolixitatem à templo protẽdebat: utpote quod in illa sui parte altare holocausti, in illa luteres bis quinos, in quibus hostiæ lauarentur, in illa mare æneum, in quo intraturi ad ministeriũ sacerdotes lauarẽtur, in illa sacerdotum immolantium & psallentiũ habebat choros leuitarũ. Circundabatur autẽ hoc atriũ undiqueuersum à longe æde permaxima in quadrũ. Cuius interior paries, id est qui templum à quatuor mũdi partibus respiciebat, inferius erat per totum in arcubus constructus. Vlterior uero firma soliditate fundatus. Et ianuas habens æreas, ut suprà dictum cõmemorauimus. Et ostia in basilica, quæ texit ære: quæ etiã porticibus cõmunita maximis, & opportunis erat discreta cœnaculis. Et rursus extra hanc ædem in gyro altare simili schemate factum. Sed & tertia nihilominus circa illa eodem ordine facta per gyrum, interiora omnia longe lateq; circuibat: in hoc tantum à prioribus distans ædibus, quod orientalis & septentrionalis eius paries ostia minime habebat, eo quod uterq; eorum ad muros pertineret ciuitatis. Hæc
Psal.133 autẽ sunt atria, de quibus canitur in psal
& 134 mis: Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Et quoniã ipse domus domini in editiore loco constructa erat, fiebat ut atria quanto exteriora fierent, tanto altiores haberent parietes, utpote inferius fundamenta habentes, adeò ut ultima quadringentos in altitudine cubitos haberent, nec tamẽ æquandæ templi altitudini aliquantulum propinquarent. Quorum omnium in libro Paralipomenon ita generalis fit mentio: Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descriptionem porticus & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis, necnon & omnium quæ cogitauerat atriorũ & exedrarum per circuitũ in thesauros domus domini, & in thesauros sanctorũ. 1.Para.28
Sed Iosephi scriptura uel pictura ab antiquis formata, plenius quo sint hæc ordine facta distinguit. His uero ita compositis, in sancta sanctorum summi tantũ sacerdotis erat semel in anno cum sanguine hostiarum ingredi: in sanctuario ante oraculum sacerdotes tantum purificati introibant: in atrio interiore sacerdotes omnes & leuitę. Circa hoc atriũ sub dio, uel si tempestas arcebat, in ædibus circumpositis uiri Israëlitę ad orandum siue audiendum uerbum conuenire solebãt. In tertio ordine atriorũ stabant ad orandũ mulieres Israëliticæ sub dio, uel si tempestas non sinebat, proxima circumpositarum ędium tecta subibant. Porrò in ultimo ordine atriorũ gentiles, q ad orandum forte conuenerant, intrabant. Vbi etiã tempore dispersionis hi qui de gentibus nup aduenerãt Israëlitæ, & purificati sic tandẽ interiora sanctorũ petebant. Quę autem inter atria uel in atrijs erant pauimenta, lapide uario sunt omnia strata. Ita uero ostia in ædibus contra inuicem posita erant, ut hi etiam qui in ultimis consistebant, templũ possent intueri. Erant autem portes uigintiquatuor et sacerdotum & leuitarum & ianitorum, qui per totidem septimanas sibi ex ordine succederent, sabbato nouã turma intrante ad officium, & post sabbatum ea quæ proxima septimana ministrauerat, Lib.antiq. 8.cap.3.

domum

domum redeunte. Sed hic pontifex pro pter necessitatem augendi circa nouum regem exercitus, & eos qui intrandi septimanam ordinem habebant, suscepit, & illos qui iam suam septimanam ministrando impleuerãt, ne abirent retinuit. Qui alios quoq; leuitas de cunctis urbibus Iuda, simul & principes familiarum Israël, missis in hoc centurionibus Hierosolymam congregauerat, ut uerba dierum narrant. 2.Para.23 Quos educturus filium regis tali ratione distinxit, ut omnes qui impleuerant sabbatum, & egressuri erant, in duas diuisi partes regem in interioribus atrij locis armati circunstarent. Reliqua uero multitudo, id est hi qui non erant de stirpe Leui, exteriores atriorum ianuas contra furorẽ reginæ, si quid fortè aduersi molitetur, custodirent. Porrò hi qui nuper ad sabbatum uenerant sacerdotes, leuitæ & ianitores, in tres diuisi partes, domum regis, id est palatium obseruarent: ne uel hoc regina collecto exercitu contra regem defenderet. Seruarent & portam habitaculi scutariorũ, per quam de templo ad palatium descendebatur, sicut infrà dicetur. Duxeruntq; regem de domo domini, & uenerunt per uiam portę scutariorũ in palatium, & sedit super thronũ regum. Vbi etiam porta Seir, & domus Messa, quæ cum porta scutariorum nominatur, esse uidentur. Scutarios autem tutores regis appellat, testante libro Paralipomenon: qui cum Roboam scuta ærea pro aureis fecisse cõ 2.Para.12 memorasset, adiecit: Et tradidit illos principibus scutariorũ, qui custodiebant uestibulum palatij. In quo uidelicet libro distinctius hæc cuncta replicantur. Tertia pars uestrûm qui ueniunt ad sabbatum sacerdotum & leuitarũ & ianitorũ, erit in portis. Tertia uero pars ad domum regis, & tertia in porta, quę appellatur fundamenti. Omne uero reliquum uulgus sit in atrijs domus domini. Nec quisquã alius ingrediatur domum domini, nisi sacerdotes, & qui ministrant de leuitis: ipsi tantummodo ingrediantur, qui sanctificati sunt: & omne reliquum uulgus obseruet custodias domini. Leuitæ autem circumdent regem, habentes singuli arma sua, &c.

Produxitq; filiũ regis, & posuit super eum diadema & testimoniũ. XIX

Qvod sequitur de eodem: Produxit filiũ regis, & posuit super eum diadema, & testimoniũ. 4.Reg.11 In diademate insigne capitis regiũ, in testimonio designat decreta legis dei: quibus quid agere rex debeat, qualiter uiuere, pręcipit. Denique in libro uerborũ dierum apertius: Et imposuerũt, inquit ei diadema, dederuntq; 2.Paral.23 in manu eius tenendam legẽ, & magnæ utiq; erat salutarisq; prudẽtiæ, ut post tyrannicæ impiæq; necem reginæ, succedenti in regnũ filio regis legitimi, cũ ipso regni habitu simul disciplina legis dei seruanda cõmitteretur: ut qui se prælatum populo regẽdo uideret, ipse se regendũ diuinis legib⁹ subdi debere meminisset.

Et non fiebat ratio his hoĩbus, qui accipiebant pecuniam, &c. XX

Qvod instaurante templũ domini præfato rege Ioas, dicitur: Et nõ fie 4.Reg.12 bat ratio his hominibus qui accipiebant pecuniã, ut distribuerẽt eam artificibus, sed in fide tractabant eam: deuotionem ostendit eorum de quibus sermo est, qui tantum studij in religione habuerint, ut nullus dubitauerit quin pecuniã domini sine alicuius fraudis suspicione tractarẽt, & hanc de ærario sublatam fideliter artificibus ad muniendam domum, prout in singulis opus esset, offerrent.

Ipse percussit Edom in ualle Salinarum decem millia, &c. XXI

Qvod dicitur de Amasia rege Iuda: Ipse pcussit Edom in ualle salina 4.Reg.14 rum decem millia, & apprehendit Petrã in pręlio, uocauitq; nomen eius Iecthel. Vallis salinarum erat ubi sales faciebant, uel fęno uidelicet salsuginis, ut multis in locis deciso, exiccato & incẽso, uel aquis puteorũ salsis feruefactis, & usq; ad salis firmitatem coquendo perductis, uel alio quolibet ordine quo sal fieri consueuit.

In quo etiam loco Ioab duodecim millia Idumeorũ percussisse legitur. Nec prætereundum, quod pro ualle salinarũ uetus editio quasi nomen regionis Gemelach posuit. Petra autẽ ciuitas est Arabiæ nobilis. In eadem terra Edom, quæ in libro Numerorũ † Recem dicitur, & à Syrijs hodie usq; sic appellat̃. Iecthel uero, quod Amasias uictor ei nomẽ imposuit, interpretatur cœtus dei, uel auxiliũ dei, agente eo fideliter, ut perenni inderetur memoriæ, quia hanc uel cœtus populi dei, uel deo adiuuante ceperit.

Num. 31 † Arecem

XXII Ipse restituit terminos Israël ab introitu Hemath, &c.

4. Reg. 14 QVod dicitur de Hierobãm rege Israël: Ipse restituit terminos Israël ab introitu Hemath, usq; ad mare solitudinis. Hemath, quæ nunc Epiphania dicitur, septentrionalis erat terminus Israël. Mare autem solitudinis, quod hebraice dicitur Araba, mare mortuũ designat, quod in longitudine per stadia DLXXX usq; ad Zoaros Arabiæ, in latitudine CL usq; ad uicinia Sodomorũ progreditur.

XXIII Et unaquæq; gens fabricata est deũ

4. Reg. 17 QVod dicitur de his quæ in Samariã à rege Assyriorũ adductæ sunt nationibus: Et unaquæq; gens fabricata est deum suum, posueruntq; eos in phanis excelsis, quæ fecerant Samaritas, gens & gens in urbib⁹ suis, in quibus habitabãt. Viri enim Babylonij fecerunt Sochoth Benoth, uiri autẽ Cutheni fecerũt Nergel, & uiri de Hemath fecerunt Asima. Porrò Euei fecerunt Nebaaz & Tharthac. In libro quidem locorũ legitur, quod Benoth & Nergel fuerit ciuitates, quas cõstruxerint in regiõe Iudæ Samaritani, qui de Babylonia transierãt. Asima quoq; oppidũ quod ædificauerint, qui eòdem uenerant de Hemath. Nebaaz etiam & Tharthac ciuitates quas Euei in eadem Iudæ terra condiderint. Videtur autem iuxta consequentiã sermonis etiam idolorum, quibus hæ gentes prius in terra sua seruierint, hic posse uocabula intelligi. Quod cum dictũ esset, & unaquæq; gens fabricata est deum suũ: quasi ad expletionẽ sententiæ subiunctum sit: Viri enim Babylonij fecerunt Sochoth Benoth, id est tabernacula Benoth. Et melius, ni fallor, faceret interpres si Sochoth latine in tabernacula uerteret, & nomẽ idoli Benoth absolute poneret: & sicut in sequentibus manifeste dicitur: Hi aũt qui erant de Sepharuaim, cõburebant filios suos igni Adramelech & Anamelech dijs Sepharuaim: ubi ostenditur Adramelech & Anamelech idola fuisse urbis Sepharuaim. Ita uidetur cõsequens, ut etiam Nergel Cuthenorũ, Asima Hematheorũ, Nebaaz & Tharthac, idola fuerint Eueorum.

Vbi est deus Hemath, & Arphad? ubi est deus Sepharuaim. XXIIII

QVod ait Rapsaces inter alia quib⁹ deum blasphemabat clamans contra Hierusalem: Vbi est deus Hemath & Arphad? Vbi est deus Sepharuaim, Ana & Aua? Nunquid liberauerũt Samariam de manu mea? Ostendit harum omnium ciuitatũ siue gentiũ dijs seruisse Samaritas: & quod nõ erant dij, sed idola, meritò cultores uanitatis, ut decebat, esse subuersas. Est autem Hemath urbs Cœlesyriæ, quæ nunc Epiphania dicit̃, iuxta Aemesam, ut suprà monuimus, Arphad urbs Damasci, quã expugnatã à rege Assyriorũ etiã Hieremias scribit. Sepharuaim, quæ numero plurali libros uel literas sonat, nomẽ est locorũ de quibus Assyrij transmigrantes habitauerũt in Samaria, ut in locorum libris inuenimus. Verum in Esaia hoc quoq; uocabulum esse ciuitatis apparet, ubi aperte dicitur: Vbi est deus urbis Sepharuaim? tametsi pluraliter dictũ, ut Thebarũ, Athenarũ. Pro Ana et Aua uetus editio quasi unius urbis nomẽ Aneugaua posuit, & quidẽ in Hebræo ita scriptũ est. Verũ quia syllaba u, quæ in medio nominis posita est, coniunctionẽ, &, apud eos significat. Potest etiã ita distingui, ut dicat̃ Ane & Gaua, ut Aquila transtulit: siue Ana & Aua, ut noster uertit interpres.

4. Reg. 18 Hiere. 49 Esa. 37 הנע ועוה

Vis

XXV Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut reuertatur totidem &c.

4.Reg.20 QVod ait Ezechię regi propheta Esaias: Vis ut ascendat umbra decē lineis, an ut reuertatur totidem gradibus? Idem nomine graduū quod & linearū significat: id est distinctionē horarū, quas XII per diem in horologio notare solemus. Siue, ut Hieron. dicit, ita erant extructi gradus arte mechanica, ut per singulos umbra descendens horarū spacia terminaret. Erat autē hora diei decima quando regi propheta loquebatur: Vis ergo, inquit, ascendat umbra decem lineis procedente sole supra terram per boreales plagas usque ad orientē, quę subtus terram quotidiana consuetudine sui cursus erat facturus: An ut reuertatur umbra totidem gradibus, cōuersa retrorsum facie solis, ipsoque per australem plagam ad orientē regresso? At rex, facile est, inquit, umbrā crescere decē lineis: nec hoc uolo ut fiat, sed ut reuertatur retrorsum decem gradibus. Vidit nanque quod maioris miraculi esse poterat si sol contrariū suo mori cursum ageret, quam si consueto processu incedens: tametsi multo altius, id est supra terras elatus ad orientē quasi secūdi diei mane, nulla interueniente nocte, facturus aduolaret. Nam & hoc qui in insula Thyle, quæ ultra Britanniā est, uel in ultimis Scytharū finibus degūt, omni æstate diebus aliquot fieri uidēt: quia sol cętero orbi in occasu & sub terra positus ipsis nihilominus tota nocte supra terrā appareat: & quomodo à parte occidentis ad orientē humilis redeat, manifeste uideatur: sicut & ueterū historiæ & nostri homines æui, qui illis de partibus ad ueniunt, abundantissime produnt. Nunquam autem hi qui interiora austri incolunt, uident solem per meridianas plagas ad orientem ab occasu redire.

XXVI Quæ habitabat in Hierusalem in secunda.

4.Reg.22 QVod dicitur de Holda prophetissa: Quæ habitabat in Hierusalem in secunda: quid significet, in libro Paralip. declaratur: ubi scriptū est de præfato rege Ezechia: Aedificauit quoque agens industrie omnē murū qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper & forinsecus alterū murū. 2.Paralip.32 Meminit huius loci Sophonias dicens: Vox clamoris à porta pisciū, & ululatus à secūda. Soph.1 Pro quo uetus editio, qua si propriū nomen loci trāstulit, in Masena. Masena quippe interpretatur secūda. Quod ergo dicitur prophetissam habitasse in secūda, in secūdi muri parte intellige.

XXVII Contaminauit quoque Thophet, quod est in conualle filij Ennon.

4.Reg.23 QVod dicitur de Iosia rege: Contaminauit quoque Thophet, quæ est in cōualle filij Ennon, ut nemo cōsecraret filiū suū aut filiā per ignem Moloch. Frequens est in scripturis horū mentio locorū, maxime in libro Regū & Hieremiæ prophetę. Est aūt uallis Ennon siue filij Ennon iuxta murū Hierusalem contra orientē, in qua nemus pulcherrimū Siloë fontibus irrigatur. Thaphet aūt siue Thophet, utrūque enim scribitur, erat locus in eadem cōualle iuxta piscinā fullonis, cuius meminit scriptura: et iuxta agrum Acheldema, qui usque hodie demonstratur ad australem plagam montis Sion. Solebant aūt in Thaphet, quod locus erat amœnissimus, unde hodie usque hortorū præbet delicias, posita ara sacrificare dęmonibus, nefandoque igne suos cōsecrare liberos, siue holocaustū offerre: sicut in libro uerborū dierum de Achaz rege scriptū est: Ipse est qui adoleuit incensum in ualle Benennon, & lustrauit filios suos in igne. 2.Paralip.28 Benennon siquidem filiū Ennon significat. Vallis autem Ennon dicitur hebraice gehennon: cuius nomine in nouo testamento pœna inferorū, gehenna cognominatur: quia nimirū sicut in cōualle Ennon, qui idolis seruierūt, in ea prophetis attestantibus perierunt: ita peccatores ex his quæ peccauerūt, æterna damnatione punientur. Denique Hieremias cum referret præcepisse sibi dominū & dixisse: Egredere ad uallem filij Ennon, quę est iuxta introitū portę fictilis. Paulo post dicitur: Et nō uocabitur locus iste am Hiere.19

plitus Thophet, & uallis filij Ennon, sed uallis occisiõis, & dissipabo consiliũ Iudæ & Hierusalẽ in loco isto, & subuertã eos gladio. Esaias quoq; manifestissime Thophet infernũ appellat: q cum perpetuũ diaboli interitũ sub nomine Assur descri-
Esa.30 beret, dicens: A uoce enim dñi pauebit Assur uirga pcussus, et erit transitus uirgæ fundatus, quã requiescere faciet dominus super eũ. Statim quomodo & ubi esset periturus subdidit dicẽs: Præparata est enim ab heri Thophet à rege præparata, profunda & dilatata. Pulchre ait, & dilatata: qa Thophet dicit̃ latitudo. Nutrimenta, inquit, eius ignis & ligna multa: flatus domini sicut torrens sulphuris succẽdens eam. Contaminauit aũt Iosias Thophet uel ossa mortuorũ ibi, sicut in sequẽtibus de alijs idolorũ locis fecisse legitur, uel alia quęlibet immunda dispergens, quatenus abominationi potius q̃ delectationi aptus omnibus qui aspicerent locus appareret.

XXVIII Abstulit quoq; equos quos dederant reges Iudæ &c.

4.Reg.23 Quod sequitur de eodem rege Iosia Abstulit quoq; equos, quos dederant reges Iudæ soli in introitu tẽpli domini. Et paulò post: Currus aũt solis cõbussit igni. Ostendit omni generi idololatriæ & superstitionis Iudęos omni tempore fuisse mãcipatos: ita ut in ueneratione solis, quẽ more gentiliũ deũ esse credebant, simulacro eius q̃d fecerant currus equosq; subdiderint, & hoc in atrijs templi domini. Sic eñ solent gentiles pingere uel facere simulacrũ solis, ut puerũ iuuenẽ in curru ponentes, equos eidem quasi cursu cœlum petentes subiungãt. Cui propterea pueri aptant imaginẽ, qa Sol, uelut quotidie nouo ortu natus, nullum per secula senium incidit. Vt aũt eidem currus & equos tribuãt, de miraculo sumptũ Heliæ ꝓphetæ, q curru igneo et equis igneis est raptus ad cœlũ, Ioãnes Constantinopol. episcopus æstimat: q̃d eñ Greci ἥλιος dicit̃ sol, sicut etiã Sedul. cũ de Helię ascẽsu caneret, ostẽdit dicẽs:

Quam uel fulminei prælucens semita cœli,
Conuenit Heliæ meritoq; & nomine fulgens.
Hac ope dignus erat: nam si sermonis Achiui,
Vna per accentũ mutatur litera, sol est.

Audientes Græci ab Israëliticis, quos diuinas habere literas fama prodebat, prædicari q̃d Helias curru igneo & equis sit igneis ad cœlestia translatus, uel certe hoc ipsum inter alia depictum in pariete uidentes, crediderunt uicinia decepti nominis, solis hic transitum per cœlos esse designatũ: & miraculũ diuinitus factũ, cõmutauerunt in argumentũ erroris humana stultitia cõmentum: quos imitati ipsi Iudæi, satagerũt ne in aliquo gentiliũ stultissimis minus stulti parẽrent.

Excelsa quoq; quę erant in Hierusalẽ, ad dexterã partẽ montis, &c. XXIX

Quod paulò post de eodem rege dicitur: Excelsa quoq; quæ erant in Hierusalẽ, ad dextrã partem montis offensionis. & cætera usq;: Polluit rex, & contriuit statuas. Luce clarius est quę excelsa nominare solet scriptura, loca collibus posita frondentibus, in quibus uel dæmonibus immolabant, uel etiã domino, locorũ amœnitate allecti, contra interdictũ relicto altari hostias offerebant. Vnde sępius in hoc libro de regibus qui minus perfecte iusti fuere, dicit̃: Veruntamen excelsa nõ abstulit. Montem aũt offensionis montẽ idoli dicit: qa nimirũ cõsuetudinis est scripturarũ, offensionẽ idola nuncupare: quia uel in illis offenditur deus, uel offensionẽ & ruinã suis adfert cultoribus, sicut in hac ipsa sentẽtia subsequẽti intimat̃, dum dicit̃: Quæ ædificauerat Salomõ rex in Israël Astaroth idolo Sidoniorũ, & Chamos offensioni Moab, & Melchon abominationi filiorũ Ammõ. Vbi hoc quoq;, ni fallor, palàm ostenditur, q̃d utinã nõ ostenderet̃: quia uidelicet Salomõ de admissæ idololatriæ scelere nunq̃ perfecte pœnituit. Nam si fructus pœnitentiæ dignos faceret, satageret ante omnia ut idola quę ædificauerat, de ciuitate sancta tollerent̃, & nõ in scandalũ stultorũ, quę ipse cum fuisset sapientissimus, erronea fecerat, quasi sapienter ac recte facta relinqueret. Meminit suprà & huius loci scriptura dicens:

Tunc

3.Reg.11 Tunc ædificauit Salomon phanū Chamos idolo Moab, in monte qui est cōtra Hierusalē, & Moloch idolo filiorū Ammon. Nec uideri contrariū debet, q̄d ibi mons in quo facta sunt hæc idola cōtra Hierusalem, hic in Hierusalem esse positus asseritur: quia nimirū in tanta erat urbis uicinia positus, ut ad ipsam ptinere, et ipsa quoq; sordibus, quæ in eo congregabantur, attaminare uideretur.

XXX Et transtulit omnē Hierusalē, & uniuersos principes, &c.

4.Re.24 QVod referens de Nabuchodonosor, qui transtulerit omnem Hierusalem, & uniuersos principes, & omnes fortes exercitus decem millia in captiuitatem: addidit scriptura dicens: Et omnē artificē & clusorem. Hoc est quod suprà eidem populo Israël Philistijm regnātes

XII

XIII

1.Reg.13 fecisse narranť, cum dicitur: Porrò faber ferrarius non inueniebať in Hierusalē, & in omni terra Israël. Cauerant enim Philistijm ne fortè facerēt Hebræi gladiū aut lanceam. Sicut enim tunc illi cauerāt, ne habentes fabros ferrarios Hebræi arma ad repugnandū facerent: Ita nunc Chaldæi, Hierusalē uastata & omni terra repromissiōis, satagunt ut nullus in ea remaneat artifex, nullus clusor, qui uel fœdata urbis mœnia componere, uel possit resarcire dirupta: quin potius quicq̄d apud gentē exterminatā artis inuenerāt, totum Babyloniā transferunt: ut uel ad nihilū ualeat ultra, uel illius ciuitatis utilitatibus proficiat. Cuius tam deflendæ historiæ, quia multū negligētiæ nostri temporis congruit, nō opinor allegoriā esse reticendam. Constat nanq;, quod Hierusalem & terra Israël ciuitatē Christi, id est ecclesiā sanctā: Babylon autē & Chaldæi siue Philistei ciuitatē diaboli, id est omne malignorū siue hominum seu angelorū multitudinē designāt: seruitq; Israël Philisteis siue Chaldæis, cum fideles quiq; nominetenus in ecclesia cōsistentes, cæterū ab immundis uel spiritibus, uel hominibus decepti, aut auaritiæ, aut luxuriæ, aut alteri cuilibet peccato mentis colla submittunt. Abducit autem Nabuchodonosor Israël, et uniuersos principes, fortesq; exercitus decem millia in captiuitatē; cum aut magistros populorū, et eos qui inuincibili animo domino seruire, ac decalogū legis fideliter in dei ac proximi uidebanť amore conseruare, subitò siue illecebris mundi, seu aduersitatibus subacti à maioribus se facinoribus polluūt: aut certe in hæresim declinando apertæ apostasiæ notam incidūt. Arma uero, quibus contra diabolū repugnantes, libertatē à deo nobis donatā defendamus, quę sunt alia nisi eloqa scripturarū? In quib⁹ & ipsius domini, & sanctorū eius exēplis, quo ordine bella uitiorū superari debeant, luce clarius discimus. Sed Philistei filios Israël fabris armorū priuant, cum maligni spiritus animas fideliū à meditatione sacræ lectiōis, secularia illic negocia inserendo retardant, ne uel ipsi per huius exercitiū resistendi fiduciam sumāt, uel alios fortè qui legere nesciūt, ad resistendū uitijs exhortando aut corripiēdo accedant. Tollunt fabros armorū, cū eos qui sacra eloquia norunt, in tantū sceleribus obruūt, ut dicere bona quę didicerāt prorsus erubescant. Transferunt omnē artificem & clusorē in Babyloniā de Hierusalē, cum eos qui multifaria uirtutū operatiōe pluribus prodesse, & ciuitatē dei contra irruptiones tentationū munire solebāt, à proposito deflectunt, atq; ingeniū quod tuitioni sanctę ecclesiæ impendere debuerant, ad uoluntatē potius regis uitiorū dispensare cōpellunt. Quod si clusorē hoc loco nō ostiorū siue murorū, sed auri potius gemmarūq; intelligere uoluerimus, ad unum profectò eundemq; spiritualis expositio finē respicit. Dictū quippe est de sapientia, quia aurū est, & multitudo Prouer.20 gemmarū: atq; ideo clusores horum nō alios aptius q̄ doctores intelligere ualemus: qui quandiu rectè uiuūt ac docent, in ornatū sanctę ciuitatis industriā suę artis impendunt. At si fortè errauerint, q̄d nisi à gēte Chaldęorū captiui Babyloniā transferuntur? Et quoniā artificē & clusorem ab Hierosolymis Babyloniā transmigrare, hoc est talentum uerbi cœlitus acceptū in terrā defodi, id est scientiā spiritalē ad peccatorū opera conuerti. Ob-

secro lector, ut si quid tibi in his explana tiunculis gratū dixi, ad laudem donantis dei referas. Sin aūt aliás, ita imperitiæ uel præsumptioni meæ ueniā tribuas, ut ipse cum omnibus quibuscūq; potes, crebræ meditationi, continuæ obseruationi, opportunę prędicatiōi diuinarū insistas scripturarū: comuniq; labore satagamus, ut nos negociatores dominicę pecunię fideles, nos artifices & structores spiritalium gemmarū siue mœniarū, nos propugnatores sanctæ ciuitatis, nos cœlestiū inueniamur fabri armorū: nobis reuersus à nuptijs summus paterfamiliás dicere dignetur: Quia super pauca fuistis fideles, super multa uos cōstituā, intrate in gaudium domini uestri. Amen. *Matth. 25*

In libros Regū, quæstionū XXX *libri finis.*

BEDAE

PRESBYTERI IN EZRAM ET NEEMIAM PROPHETAS ALLEGORICA EXPOSITIO.

PRAEFATIO.



XIMIVS sacræ interpres ac doctor scripturæ Hieronymus, cū libros eiusdem scripturę in epistola ad amicum breuiter percurreret: et quæ in singulis continerentur, strictim cōtingeret: Ezras, inquit, & Neemias adiutor uidelicet et consolator à domino in uno uolumine narranť: & instaurāt templum, muros extruūt ciuitatis: omnisq; illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotū, leuitarū Israël, proselytorū, ac per singulas familias murorum & turriū opera diuisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Quapropter reuerendiss. antistes Acca, tuis diligēter obsecundans hortamentis, considerando eidem uolumini operā dedi. Confidens uero adiutore & consolatore dño ac saluatore nostro Iesu Christo, quia donet nobis propitius retecto cortice literæ, altius aliud & sacratius in medulla sensus spiritalis inuenire: quod uidelicet ipsum dominū ac templum & ciuitatem eius, quæ nos sumus, propheticis quidem figuris, sed manifesta ratiōe designet. In quo nimirū opere maximo nobis adiumento fuit præfatus ecclesiæ magister Hieronymus in explanatione ꝓphetarū: qui eadem quæ Ezras & Neemias facta scribūt, ipsi sub figura Christi ecclesiæ fienda prædixerant.

LIBER PRIMVS.



VNCTIS legentibus liquet domum siue templū dei in scripturis sanctis, et unumquenq; electorū, & omnem simul ecclesiam, hoc est uniuersitatē iustorum solere appellari: pro eo quod in cordibus in se credentibus ac sperātibus, seq; diligētibus deus inhabitare dignetur, iuxta hoc quod ipse ait: Si quis diligit me, sermonē meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eū ueniemus, & mansionē apud eum faciemus. Vnde et Apostolus: Templū, inquit, dei sanctum est, q̄d estis uos. Et in epistola ad Hebræos: Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tanquā famulus, in testimoniū eorum quæ dicenda erāt. Christus uero tanquā filius in domo sua, quę domus sumus nos, si fiduciam & gloriā spei usque in finem firmam retineamus. In cuius figuram domus siue templi spiritalis, Salomon rex fecit templū domino in Hierusalē: nam Salomon ipse, qui interpretať pacificus, apte figurā tenuit eius de quo canit propheta: Multiplicabitur eius imperium, & pacis nō erit finis. De quo & Apostolus ecclesiæ de gentibus scribēs: Et ueniens, inquit, euāgelizauit pacem uobis q̄ longe fuistis, et pacē his qui ꝓpe: quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrē. Quod uero idem templū septem annis ædificauit, octauo autem consummauit ac dedicauit,

Ioan. 14 *1. Cor. 3* *Esa. 9* *Ephes. 2*

uit, significat quod toto tēpore seculi hu ius, quod septem diebus circuit, ecclesiā dominus collectis ad ædificium cœleste fidelibus construit. Porrò in uita futura apparente gloria resurrectionis, ad integrum perficit, atq; in gaudium uitæ immortalis in æterna suæ claritatis uisione sustollit. Quia enim ipse octaua die, hoc est post septimā sabbati resurrexit à mortuis, rectè octonario numero tēpus etiā nostræ resurrectionis exprimit. Quod autē æuo sequente quædam templi ædificia præ nimia uetustate dissolui cœperunt, sed eadem mox instantia regum ac sacerdotū, qui illis fuere temporibus, instaurata, & in pristinū suscitata sunt statum: significat quotidianos fideliū ac leuissimos erratus, de qualibus Salomon:
Prouer.24 Septies, inquit, cadit iustus & resurgit. qui quotidiana æque ipsorū solertia donante domino, per exempla uel exhortamenta præcedentium iustorū, quasi per regum ac sacerdotū dei corriguntur industriam. Reges nanq; ac sacerdotes meritò omnes in ecclesia perfecti uocātur:
Rom.14 cum sint mēbra regis ac sacerdotis summi: cum seipsos bene regere, cū sua corpora domino hostiam uiuentem exhibere didicerint. Quod postmodū crescenti
1.Cor.3 bus malis, ipsum templum idolorū sordibus profanatū, & ad ultimū à Chaldæis destructum atq; incensum est, significat grauiores lapsus eorū qui per cōfessionē quidē rectæ fidei, ac sacramentū lauacri salutaris, sanctę ecclesię mēbris adunati, sed denuò fraude malignorū spirituū ab statu fidei deiecti, ac uitiorum sunt flamma combusti. Quod diruto templo, ac destructa pariter urbe Hierusalē, ciues eius in Babyloniā transmigrati, sed post annos LXX acta de malis suis pœnitentia, ad patriā sunt domino miserante
Esa.9 remissi, ac rursus idem templum atq; urbem sanctam grandi cum labore restau
Ephes.5 rarunt: figurate designat eos qui decepti à diabolo, non solum fidei syncerit atem atq; integritatem boni operis perdunt, uerumetiā per aceruitatem scelerū gentilibus ac publicanis assimilari uidentur, iuxta illud dominicū: Si autem ecclesiam Matth.18
non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quorū tamen nōnulli per diuinæ respectum gratiæ resipiscentes, ad ecclesiam reuertūtur: cum illustratione sancti spiritus compuncti, præcepta diuinæ legis, quæ reliquerant, denuò audire incipiunt & custodire. Septem nanque sunt dona sancti spiritus, quæ propheta Esaias manifesta distinctione enumerat. Decem uero præceptis omnis diuinæ legis summa comprehenditur. Et septem multiplica per decem, septuagenariū numerum perficiunt. Vnde apta significatione, qui per opera peruersa in Babyloniam fuerant captiuati, post septuaginta annos liberantur, ac domum dei & ciuitatem sanctam reædificant. Quia nōnunquā hi qui per sua peccata à cōmunione ac societate sanctæ ecclesiæ separati, infideliū sorti ac numero copulabant, rursum per donū sancti spiritus studio se bonę operationis exercent, ac per hoc consortium fidelium, domus uidelicet et ciuitatis domini, de qua fuerant eiecti, recipiūt. Notandū enim, quod unam eandemq; pœnitentū ad ecclesiam reuersionem, & domus domini reædificata post incendium, & ciuitas restaurata Hierusalem post destructionem, necnō & populus post captiuitatem patriā remissus, & uasa sancta, quæ ablata erant, domū reducta, typice denuncient. Verū quia de his omnibus propheta Ezras quomodo sint facta, sufficiēter explicat, libet de uolumine eius aliqua cōmemorare, & prout dominus dederit, spiritali sensu exponere: quò manifestius pateat qualiter his qui per negligentiā uel errorē perierant, sit ad pœnitentiam redeundum: quanta dei gratia, quanto ipsorū conatu sit admissorū poscenda uel impetranda uenia: quomodo idem pœnitentes unà cum eis qui nuper ad fidem uenerant, unam eandemq; Christi domum ædificent, ac pariter in futuro dedicationis illius solennia expectent.

Cyrus initio regni sui soluit captiuitatem populi dei: redditisq; uasis sanctis, Hierosolymam illum

ascẽdere, & templũ reædificare præcepit. Cap. I



IN anno primo Cyri re
gis Persarum, ut imple
retur uerbũ domini ex
ore Hieremiæ, suscita=
uit dñs spiritum Cyri regis Persa=
rum, & transduxit uocẽ in uniuer=
so regno suo, & per scripturam, di
cens: Hæc dicit Cyrus rex Persa
rum: Omnia regna terræ dedit mi
hi dominus deus cœli: et ipse præ=
cepit mihi, ut ædificarem ei domũ
in Hierusalem, quæ est in Iudæa.

Narrant ueteres historiæ, quibus &
prophetę Danielis scriptura concordat,
Cyrum regem Persarum iuncto sibi so=
cio Dario rege Medorũ, Babyloniorum
destruxisse imperiũ, occiso ultimo eorũ
rege Balthasar, & ipsa urbe dirupta ac
uastata. Qui uidelicet Cyrus sciẽs à deo
Israël regnũ sibi traditũ, mox ut regnum
illud, q̃d populũ Israël captiuarat, ac ser=
uitio premebat, superauit, dedit faculta=
tem eidem populo patriam redeundi: ac
domũ dei sui, quæ in ea erat incensa, re=
ædificandi: eandemq́; libertatis senten=
tiam non tantum uerbo pręsentibus in=
timauit, uerumetiam eis qui longius per
omnes regni sui prouincias aberãt, mis=
sis epistolis mãdauit, ipsum qui est deus
Israël, uerum esse dominũ & deum cœ=
li, omniumq́; regnorũ autorem publica
uoce cõfessus. Quę omnia sic futura pro
phetę sancti, & Hieremias aperte prædi
xerunt. Quorum Hieremias etiam nu=
merum annorũ, quibus essent in Baby=
lonia seruituri, & quando patriam reuo
candi præcinuit. Esaias autem etiam no=
men regis Cyri, per quem à seruitio libe
randi, patriã reuocandi, cuius permissu
templũ essent restauraturi, sine ullis pro
phetiæ locutionis ęnigmatibus ostendit.
Hiere. 25. Ait enim Hieremias: Hæc dicit domin9
& 29 exercituũ deus Israël, omni transmigra=
tioni quã transtuli de Hierusalem in Ba=
bylonem: Aedificate domos, & habitate
&c. Hæc dicit dominus exercituũ. Cum
cœperint impleri in Babylone LXX an
ni, uisitabo uos, & suscitabo sup̃ uos uer
bum meũ bonũ, & reducã uos ad locũ
istum. Porrò Esaias: Hæc dicit dominus *Esa. 44*
redemptor tuus, et formator tuus ex u=
tero: Ego sum dominus faciens omnia.
Et paulò post: Qui dico profundo, deso
lare: & flumina tua arefaciam. Qui dico
Cyro, pastor meus es, & omnem uolun
tatem meam cõplebis. Qui dico Israël,
ædificaberis, & templo fundaberis. Hęc
dicit dominus Christo meo Cyro, cuius
apprehendi dexteram, ut subijciam an=
te faciem eius gentes, & dorsa regũ uer=
tam, & aperiam coram eo ianuas, & por
tæ non claudent̃. Ego ante te ibo, & glo
riosos terrę humiliabo. Portas ęreas con
teram, et uectes ferreos confringam. Et
dabo tibi thesauros absconditos, & arca=
na secretorũ, ut scias quia ego dominus
qui uoco nomen tuum deus Israël, pro=
pter seruũ meum Iacob, & Israël electũ
meum. Et uocaui te in nomine tuo: assi=
milaui te, & non cognouisti me. Ego do
minus, & non est amplius, extra me nõ
est deus. Accinxi te, et nõ cognouisti me
Ex qua Esaię prophetia credendum est,
maxime Cyrũ regẽ dilexisse filios Israël,
eosq́; de captiuitate exemptos domum
remisisse, ac templum domini reædifica=
re iusisse: quod audierit prophetas eorũ
per spiritum dei de suo regno, & Baby=
loniorũ destructione fuisse prælocutos.
Nam specialiter ipsum genus expugna
tionis, quo Babylonia destrui cœpit, ex=
presserãt idem prophetæ: quorũ Esaias,
Qui dico, inquit, profundo, desolare, &
flumina tua arefaciã. Porrò Hieremias:
Murus Babylonis ille latissimus suffusio
ne suffodietur, & portę eius excelsę igni
comburent̃. Narrant eñ historiæ: quia
diuiso atque exinanito per plurimos ri=
uos flumine Euphrate, qui per medium
Babylonis influebat, per arefactum ac
desolatum eius profundũ urbem hostis
intrauerit. Hæc de historia paucis dixe=
rimus. At uero iuxta mysticos sensus,
Cyrus rex dominũ saluatorem & nomi
ne designat & factis: quod nõ ex nostra
coniectura, sed ex manifestissimis Esaiæ
uerbis dicimus, quibus ex persona domi

Esa.44 Esa.45 ni dicebat: Assimilaui te,& non cogno-
uisti me. Assimilauit nanque eum deus
filio suo,quamuis ipse deum se assimilan
tem minime cognouerit: primum in eo
quod Christū suum eum cognominare
dignatus est:deinde quod eum Cyrum,
qui interpretatur hæres,multo antequā
nasceret,uocandum esse disposuit. Hoc
etenim uocabulum recte cōgruit illi cui
Psal.2 dicit idem deus pater:Postula à me,& da
bo tibi gentes hæreditatē tuam. De quo
Hebr.1 & Apostolus: Quē constituit hæredem
uniuersorū,per quem fecit & secula.De
quo etiā in carne apparente,inimici per-
Matth.21 sequentes dicebāt: Hic est hæres,uenite
Mar.12 occidamus eum,& nostra erit hereditas.
Sed in eo deus pater, quod subiecit ante
faciem Cyri gentes, & dorsa regum uer
tit, portas æreas contriuit,& uectes fer-
reos confregit, uidelicet Babylonis, uel
aliarum quas cœpit ciuitates:quod dedit
ei thesauros absconditos,& arcana secre
torum,diuersarum uidelicet opes igno-
tas prouinciarum, assimilauit eum domi
no & saluatori nostro:qui prędicantibus
per orbem apostolis, gentiū sibi uniuer-
sarum colla subiecit: ipsos quoq; rerum
dominos, & sapientiæ secularis autores
suę ditioni substrauit: qui portas infero-
rū destruxit, ut ablatos inde electos suos
ad libertatem patriæ cœlestis introduce-
ret: qui errores contriuit gentiū, & do-
ctrinas humana ratione munitas per hu
militū ora subuertit, ut eisdem correctis
lumen suæ fidei & ueritatis aperiret, in
quo sunt omnes thesauri sapientiæ & sci
entiæ absconditi. Quos uidelicet thesau
ros idem dominus noster in natura diui
nitatis æternaliter ex patre habuit:sed in
assumpta humanitate ex tempore acce-
pit, illo nimirum ex quo ipse esse homo
cœpit. Assimilauit ergo Cyrum domi-
nus unigenito filio suo deo & domino
nostro Iesu Christo: quia sicut ille destru
cto Chaldęorum imperio,populum dei
liberauit,ac patriam remisit, templumq;
quod erat incensum in Hierosolymis re
ædificari pręcepit,& hoc ipsum edictum
etiam per literas manifestare curauit, ut
implerent uerba Hieremiæ, quibus hoc
futurum esse prædixit: ita mediator dei
& hominū destructo per orbem diaboli
regno,electos suos,qui erant dispersi,ab
eius tyrannide reuocatos in suā congre-
gat ecclesiam. Quæ & in præsenti iustifi
cata ex fide, pacem habet ad deum per
ipsum,& ad uisionem perpetuæ pacis se
stinat in futuro: Hierusalem quippe ui-
sio pacis dicitur. Qui etiam templū quod
erat incensum, facit restaurari, cum illos
qui insidijs antiqui hostis fidem perdide-
rant,ad salutem reducens, sua inhabita-
tione dignos efficit. Sed et scripturas san
ctas uniuersum misit in mundū, quibus
fidem sui nominis, ac spem salutis cūctis
qui ad regnum suum pertinent, hoc est
electis omnibus prædicaret. Quod ita fu
turum non Hieremias solus, sed cōmu-
ni sensu omnes prædixere prophetæ. Iu
xta hoc quod ipse discipulis ait: Quoniā Luc.24
necesse est impleri oīa quæ scripta sunt
in lege Moysi & prophetis & psalmis de
me. Suscitauit autem dominus spiritum
Cyri regis Persarum,ut agnita potestate
ac prouidentia dei Israël, faceret quæ de
eo narrat scriptura. Et dominus ait in e-
uangelio Iudæis: Cum exaltaueritis filiū Ioan.8
hoīs, tunc cognoscetis quia ego sum, &
à meipso facio nihil, sed sicut docuit me
pater,hæc loquor. Quod uero in scriptu
ra sua dicit idem Cyrus: Omnia regna
terræ dedit mihi dominus deus cœli: Be
ne quidem deum Israël dominū deum
cœli esse cōfessus est: quem etiam regna
terræ omnia in potestate habere, & cui-
cunque uellet dare posse cognouit. Sed
minus uerum uidetur sonare, quod sibi
omnia regna terrę ab eo tradita dicit: nisi
forte intelligendum est, quod eo tempo
re quo hæc scripsit, nullum sui regni ad-
uersariū habuerit: uel certe uicto, destru
cto atque exhausto tam robusto, tamq;
antiquo Chaldæorum imperio, nullum
suo regno in toto orbe resistere posse cre
diderit. Veraciter autem hic sermo con-
uenit maiestati eius, qui dixit: Data est Matth.28
mihi omnis potestas in cœlo & in terra.
Sequitur eadem scriptura Cyri:

Quis est in uobis de uniuerso populo eius, sit deus illius cũ eo: ascẽdat in Hierusalẽ, quæ est in Iudęa, & ædificet domum dñi dei Israël: ipse est deus, qui est in Hierusalẽ.

Magna in his uerbis fides regis, magna claret pietas. Fides quidẽ, quod populum Israël præ ceteris nationibus dei esse populũ intellexit. Pietas, quod nullo prorsus excepto, omnes qui uellent liberos patriam redire permisit. Fides, quod eundem dominum deum & habitare in cœlis, & esse in Hierusalem, & cum singulis reuertentiũ de Babylone in Hierusalem ascendere posse confessus est. An non luce clarius est, quod hunc non corporeum, & loco comprehensibilem, sed spiritum, & ubique pręsentem credidit, quẽ ita in Hierosolymis & in templo habere locũ confessus est, ut simul eum regno cœli præsidere non dubitaret: ita in cęlis regnare credidit, ut nihilominus cũ suis fidelibus esset in terra, eorũq; & animos & manus ad ea quę salutaria essent facienda dirigeret. Cæterum omnia scripturæ huius uerba spiritalem sensum redolent. Cui enim non facile pateat solos illos cum quibus deus est, de confusione peccatorũ ad uirtutum opera, quasi de seruitio Babylonico in Hierosolymã ad libertatem posse transire? Quia sine ipso nihil possumus facere. Quis non uideat recte in eadem sententia ascensionẽ esse nominatam? Quia nimirum omnes qui peccãt, quiq; seculi curis seruiunt, in imo sunt. Qui uero deo placere desiderãt, ad altiora necesse est mentem erigant, cœlestia suspirent, pompas mũdi omnes atque illecebras æternorũ amore transcendant. Hierusalem quoque esse in Iudęa, hoc est in cõfessione memoratur: ut qui per obliuionẽ dei captiuari à Chaldæis, qui interpretantur quasi dæmonia, hoc est malignis spiritibus mancipari meruimus, per cõfessionem diuinæ pietatis ad uisionem liberę pacis & lucis redeamus: ibique ędificemus domum domino deo Israël, hoc est in unitate catholicæ pacis confessione siue nostrę iniquitatis, seu diuinæ miserationis & gratiæ. Præparemus corda nostra: in quibus domin' ipse propitius inhabitare, atq; sua pręsentia illustrare dignetur. Sed et proximorũ corda ad laudem sui cõditoris, & opera pietatis accendere curemus. Vtroq; etenim modo domũ domino ædificamus, cum uel nosmetipsos in operibus iustitię exercemus, uel eos quos ualemus ad iter iustitię et exemplis prouocamus et uerbis. Sequunť reliqua eiusdem scripturæ Cyri regis:

(Ioan. 15.)

Et omnes reliqui in cunctis locis, ubicunque habitant, adiuuent eum uiri de loco suo, argẽto & auro, & substantia & pecoribus, excepto q̃d uoluntarie offerunt templo dei, quod est in Hierusalem.

Notanda distinctio uerborum: quia omnibus solutis ab iniuria captiuitatis, dedit facultatem rex, ut quicunq; uellet, ad ædificandũ templũ domino duce ascenderet. Non tamen omnes illuc ascendere iussit. Si qui em̃ essent de populo dei, quos plus alijs quibusq; in locis libertate donata uti delectaret, hos ascẽdentibus auxilio esse de suo quęq; loco præcepit, data scilicet illis in necessitatem tam longi itineris pecunia siue pecoribus. Sed et alia illis dona eos dare & cõmendare desiderauit, quæ illô peruenientes in templum domini pro memoria manẽtium offerre deberent. Omnes ergo de captiuitate Babylonica liberati sunt. Omnes pietatis actibus sunt dediti, sed perfectiores ad ædificandum domino templum ascenderunt: cęteri eos qui ascenderant, adiuuarũt. Quia etsi omnes electi de potestate tenebrarum eruti, ad libertatem pertinent gloriæ filiorum dei, omnes ad societatem sanctæ ciuitatis, id est ecclesię se adnumerari lætantur: nõ tamẽ omniũ sed pfectorũ solũmodo est, in ædificationem eiusdẽ ecclesiæ etiã alijs pṛdicando laborare. Vnde tales præ ceteris fidelibus, duplici honore ab Apostolo digni esse censentur: sicut & angelus Danie- (1. Tim. 5.)

quasi

Dan. 12 li: Qui docti fuerint, inquit, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Qui nimirū eruditores multorum, quo magis suos adiutores ad cœlestia quęrenda ac diligenda instituunt, eo minus ipsi pro terrenis acquirendis siue possidendis curam gerere: imò etiam sæpissime quæcp tempo ralia acquisiere, cuncta pro spe æternorum relinquunt. Vnde necesse est eorū inopiæ ut ad prædicandū subsistant, dictorum qui prædicare nequeunt, largitate subueniri, ut etiam ipsi diuites prędicationis eiusdem possint esse cōsortes. Ex
3. Ioan. quorū persona dicit Gaio Ioannes: Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes à gētibus. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores simus ueritatis. Quamobrē nunc dicitur, quod hi qui ascendebant ad ædificādam domum domini, adiuuari deberent largitione pecuniarū ab amicis suis ubicunque habitarent, id est siue in Chaldęa, siue alijs in locis, in quæ ob meritum profugissent Chaldæorū: excepto, inquit, q̄d uoluntarie offerūt templo dei, quod est in Hierusalem: quia oportet eos qui temporalibus abundant diuitijs, non solum ex his pauperibus Christi necessaria ministrare, uerum etiā ipsos bona quę possunt pro se libēter operari: quatenus horum merito uelut oblationis spontaneę, & ipsi in templo dei, q̄d est ecclesia, partem mereātur habere. Hæc de scriptura regis Cyri paucis dixisse sufficiat. Necp aliquis ambiget eius uerba spiritalibꝰ redundare sacramentis: cum prædictū sit quod deus suscitauerit spiritum eius, ut hęc scribēda siue imperāda esse intelligeret: cum ad implenda prophetarū uerba hæc eum populis mandasse ipse propheta Ezras admonuerit. Quomodo enim fieret, ut arcana cęlestia scribere nō posset rex diuino admonitus instinctu, qui deum cognouisse & confessus esse, uerum qui decorem domus eius dilexisse,
1. Tim. 1. atque instaurare probatur? cum præses perfidus hostis & homicida redemptoris nostri, maximū fidei ueræ scripserit sacramentū, ut cruci eius superposuerit: Hic est Iesus Nazarenus, rex Iudæorum. In cuius intentione tituli tam fixus perstetit, ut nullatenus eum Iudæis licet multū poscentibus, posset corrumpere. Quem etiam certi nobis mysterij gratia, hebraice, græce, & latine cōscripsit: quia nimirum omnis diuina lex, quam habebant Hebręi: omnis sapiētia mundana, in qua gloriabantur Gręci: omne regnū terrestre, in quo tunc maxime præminebant Romani, Christū regem contestatur omnium sanctorum & cōfitentium deum. Si ergo deo infesti principis scriptura tot & tantis est grauida sacramentis, quanto magis amator ac factor diuini cultus rex, & domino inspiratus siue suscitatus, ut Propheta dicit, ea quæ domini sunt, prædicare simul & scripto diuulgare potuit arcana? Quem autē fructum edicta uel scripta eius habuerint, sequens ex ordine scripturæ sacræ textus ostendit.

Et surrexerunt principes patrū de Iuda & Beniamin, & sacerdotes & leuitæ, omnis cuius suscitauit deus spiritum, ut ascēderent ad ędificādum templū domini, quod erat in Hierusalem. Vniuersi qui erant in circuitu, adiuuarūt manus eorum. In uasis argēteis & aureis, in substantia & iumentis, in supellectili, exceptis his quæ sponte attulerant.

Cyrus quidē transducta uoce, & missis literis in uniuerso regno suo permisit, imò pręcepit de uniuerso populo Israël, qui duodecim tribubus cōstabat, eos cū quibus esset deus, ascendere Hierusalē, ad ędificandum domum domini. Nec tamen de omni populo, sed tantum de Iuda & Beniamin, & tribu sacerdotali ac leuitica, ad quos ipsa Hierusalem prius ac templum domini pertinebat, ascendere uoluerunt. Nam cæterę decē tribus iam olim fuerāt sub rege Hieroboam, à tem-

plo domini & cultu pietatis alienatæ, atque ob meritum tantæ transgressionis à regibus Assyriorum captiuatæ, & ultra Medorum montes transmigratę, neque unquā omnes perhibentur patriam remissæ. Porrò duæ tribus Iuda & Beniamin, quæ Hierosolymam & circumpositas Iudę regiones tenebant, unà cum sacerdotibus & leuitis, ad quos ministeriū templi permanebat, quāuis & ipsæ peccata decem tribuū fuerint imitatæ, non tamen unquam habitationē urbis Hierusalē, & templi cærimonias deserebant. Vnde & ultimæ sunt captæ à Chaldeis, & primæ regnantibus Persis domum redire permissæ: & meritò, quia de tribu Iuda ortus est dominus noster, materq́ue
Luc. 1 eius Maria etiam de tribu Leui erat consanguinitatis iure sociata. Vnde Elisabet uxor Zachariæ sacerdotis, cognata eius ab angelo nuncupatur. Tribus quoque Beniamin his sese religiosa fide coniunxerat, maxime quod ipsa ciuitas Hierusalem in eius sorte fuerit, atq; ideo collatę illis misericordiæ meruit esse particeps. Pulchre autem dicitur: Quia principes patrū de præfatis tribubus surrexerint, ut ascenderent ad ædificandū templum domini. Principū nanq; & patrum, id est magistrorum opere & doctrina prędicatorum, ad ædificandam mentem errantium, in studio boni operis exhortando, increpando, corrigendo certamen pij laboris assumere. Qui bene etiā surrexisse dicuntur, ut ascenderent in Herusalem: quia quasi iacēt animo debili atq; inerti, qui uel suæ uel fraternę salutis curam gerere detrectant. Surgunt uero audito regis edicto, imò suscitante spiritum ipsorum domino, ut ad ædificandam domū domini ascendant: cum uerbis sanctarū scripturarū admoniti, & gratia sui conditoris accensi, ueternum negligentiæ prioris discutiunt: atque arrepto proposito instituti melioris, quotidianis bonorum operum profectibus, uelut quibusdam gradibus ascensionum, ad summa uirtutum, quæ sunt in æternæ pacis uisione, tendere satagunt. In quibus uidelicet gradibus primi sunt, ut quisq; propriam uitam à uitijs bene uiuendo compescat. Secundi, ut etiā proximos à suis erratibus siue negligentijs bene docendo conuertat. Supremi, ut post bona opera & doctrinam gaudia perpetuæ remunerationis expectet. Quod autē eos qui ita ascenderunt ad ædificandum domum domini, uniuersi qui erant in circuitu, adiuuarūt in argento & auro, substantia & pecoribus, superius breuiter quomodo sit mystice accipiendam disseruimus: prædicatorū uidelicet inopiam diuitum credentiū debere copia sustentari. Quod etiam ita rectè potest accipi: quia manus ędificantium templum socij sui qui ædificare nequeunt, datis adiuuent pecunijs: cum uiri seculares prædicatoribus sanctis liberos suos, uel familiam domino educandum cōmittunt: ut q̄d per seipsos nequeūt, per eos qui perficere possunt, domino munus suę deuotionis offerant. Dant autem uasa argentea, cum uiros eloquentia nitidos: dant aurea, cum naturali ingenio præclaros: dant iumenta, cum sensu tardiores, sed ad portandū iugum leue ac suaue onus euangelij mansuetos: dant pecora, cum humiles spiritu ac mites, qui de substantijs suis quasi de lacte siue lanis pauperibus gratis dare soleant: dant etiam substantiam & supellectilem uariam, cum multifarijs bonorū operum floribus insignes uiros siue fœminas parentes uel domini sui sanctis doctoribus commendant, per quos domino consecrentur, atque in ædificiū domus eius proficiant. Sunt enim plerique naturali dono casti, patientes, modesti, liberales, abstinētes, benigni, honores simul mūdi ac delicias respuentes, amatores iustitiæ nō minus quàm sapientię, et fortè sicut Cornelius, orationibus atq; eleemosynis instantes, de qualibus dicit Apostolus: Quia legē Rom. 2 non habentes, naturaliter ea quæ legis sunt faciant. Hi cum sanctis prędicatoribus in Christo renascendi, uel in fide amplius confirmandi offeruntur, quasi supellex uaria, quę ad ædificandum domū domini

domini deferatur, principibus patrum tribuitur.

Rex quoq; Cyrus protulit uasa templi domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Hierusalem, & posuerat ea in templo dei sui. Protulit autẽ ea Cyrus rex Persarũ per manũ Mithridatis filij Gazabar, & annumerauit ea Sasabasar principi Iudæ.

Nabuchodonosor tulit uasa domini de Hierusalẽ, cum quilibet immundus spiritus fidelium aliquos de ecclesia rapiens gaudio internę pacis priuat. Ponit autem ea in templo dei sui, cum eos consortio iungit reproborum, qui sunt templum & ciuitas diaboli, capitis uidelicet omnium malorum & angelorũ & hominum. Sed profert ea Cyrus rex, & annumerat principi Iuda referenda in Hierusalem, cum dominus noster, qui est hæres uniuersorũ, eos quos ad salutem prædestinauit æternam, de potestate satanæ eruit, & ecclesiæ sacerdotibus reconciliandos per pœnitentiam offert. Et bene annumerata esse dicit uasa pricipi Iuda: quia nouit dominus numerum electorũ suorũ: neque aliqua perit ex ouibus eius confitentibus nomini eius magno & terribili. Iuda enim confessio interpretaẽ.

Et hic est numerus eorũ: Phialę aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri uigintinouem, cyphi aurei triginta, cyphi argentei se-
† cccc cundi † ccc xc, uasa alia mille.
(x Omnia uasa aurea & argẽtea quinque millia quadringenta.

Diuersa uasorum species, diuersas fidelium personas siue operationes designat. Apoc. 5 Denique in Apocalypsi legimus: quia uigintiquatuor seniores habebant phialas aureas plenas odoramentorũ: & exponens scriptura subdidit, quæ sunt orationes sanctorum. Phialæ ergo quæ sunt uasa patula, lucida, simplicium corda designant, quæ nihil in se subdolę cogitationis celare norunt, sed ea quæ animo tenent, pura solent lingua proferre. Vnde recte talibus aromata, hoc est orationes deo acceptabiles inesse referũtur. At contrà impura reproborum pectora spongeis, qui cæci sunt & tenebrosi, an- Matth. 27
fractibus meritò comparantur. Vnde & Mar. 15
Iudæi domino crucifixo spongiam aceto Ioan. 19
plenam obtulerunt, ut tali ministerio figurarent, quia conditori suo ad se in carne uenienti, de corde subdolo cogitationes, & uerba acerba, ac procul à meracissimo patrum suorum sapore degenerantia offerrent. Cultri uero quibus utebantur ad incidendos ac diuidendos iuxta rationem congruam artus uictimarum, ut omnibus rite distinctis pars in altari sacro igne consumeretur, pars in sacerdotum, pars in leuitarũ, pars in offerentium usum cederet: illos nimirum in ecclesia demonstrãt, qui discretionis sunt gratia insignes, qui perfecte norũt discernere de sacrificio salutari, quod est Christus, quæ omnibus sint dicenda, quę perfectioribus tantum, quæ humanæ cogitationis modum excedentia, spiritus sancti sint igni tribuenda: Item quia uictimę dei sint omnes qui ei fideli obsequio mancipantur. Cultri quibus artus uictimarũ in frusta diuidũtur, scribæ docti in regno cœlorũ sunt typice intelligendi: qui merita sensusq; auditorum suorum solerter examinantes, bene dijudicare norunt, quẽ in quo gradu ministerij ecclesiastici promouere debeãt. Cyphi quæ sunt uascula potandi, illos figuraliter exprimũt, qui seruentiore charitatis internæ solent flagrantia debriari. Quod aũt uasa quędam aurea, quædam argentea fuisse referuntur: aurea significant eos, qui maiore sapiẽtię spiritalis splendore rutilant: argentea illos, qui dicendi uenustate nitidi, eloquentius ea quæ norunt exponere sciunt: quos ab inuicem distinguens apostolus ait: Alij datur per spiritum ser- 1. Cor. 12
mo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritũ. Quod autem numerus uasorum & specialiter singulorũ, & in summa generaliter omnium com-

memoratur, admonet nos, quia dominus summā electorum suorum, non solum eorum qui in acceptæ fidei munditia perseuerant, uerumetiam eorū qui postq̄ deuiauere, resipiscendo ad fidē redeunt, in libro æternæ memoriæ scriptā continet. In quorum figuram apte subiungitur:

Vniuersa tulit Sasabasar, cum his qui ascendebāt de transmigratione Babylonis in Hierusalem.

Quia nimirū nullus de his qui ad uitam prædestinati sunt, perire in perpetuū potest: sed omnes qui domini sunt, quamuis tempore aliquo in Babylonē, id est confusionem peccatorū esse uidebantur abducti, diuina prouisione per societatem iustorū quo modo ad pacem reducuntur ecclesiæ. Porrò uasa quæ exercitus Chaldęorū capta Hierusalem fregisse, & fracta in Babyloniā transtulisse perhibetur, illorum typum exprimunt, qui ita uictore diabolo capiuntur, ut priusquam pœnitendo saluentur, ab humanis rebus ablati perennem rapiantur ad pœnam.

Numerus eorum qui reuersi sunt in Iudæam ducibus Zorobabel & Iosue: simul & pecuniæ, quā principes patrum ad instaurandū templum obtulere, summa describitur. Cap. II

II HI sunt autē filij prouinciæ, qui ascenderūt de captiuitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonē

Filios prouinciæ Iudęæ dicit, non Babyloniæ. Ad hanc enim pertinebant nō tantummodo illi qui de ea in Babyloniā transmigrati, sed etiam qui ex illorū stirpe in Babylonia fuerant nati. Qui etsi in Babylone corporaliter orti sunt, animo tamen toto Iudæam & Hierosolymā suspirabant. Quorū figuram gerebat dux egregius ipsorum Zorobabel, qui nomine quidem ipse quod sit ortus in Babylone demōstrat, sed intentione & actibus quod sit ciuis Hierosolymitarū ostendit. Altero autē sensu filij sunt ecclesiæ, filij patriæ cœlestis, non solum qui ecclesiæ sacramentis iam sunt imbuti, uerumetiam illi qui etsi foris, hoc est inter impios tempore aliquanto oberrantes, diuina tamen electione ante secula pręordinati ad uitam, diuinæ sunt gratiæ mysterijs suo tempore consecrandi. De quibus apte subditur:

Et reuersi sunt in Hierusalem & Iuda, unusquisq; in ciuitatē suam, qui uenerunt cum Zorobabel, Iesua, Neemia. & cæterorū ducum nomina.

Cum enim liberati de potestate satanę hi qui à fide oberrauerunt, cum eis qui nuper fidem didicerant, in Hierusalem optatæ pacis, & in Iudam deuotæ confessionis siue laudationis redierint, mox suā quisq; ciuitatē repetens ingreditur: id est, custodiam atq; operationem uirtutum, quam ipsi diuina largitio secundum mensurā fidei largita est, deuotus exequitur. Et bene cum dixisset generaliter reuersos eos esse in Hierusalem et Iudam, continuò subiecit, unusquisque in ciuitatem suam: quia nimirū sic in suis singuli ciuitatibus cōmorabantur, ut generaliter omnes ad Hierusalē & Iudam pertinerent. Designet ergo Hierusalem uniuersalem sanctæ ecclesiæ quæ per orbem est statum. Designent ciuitates ad eam pertinentes, singulas fidelium uirtutes, in quibus quasi præsidio ciuitatum à tentamentis atque incursibus malignorum spirituum muniuntur. Possunt per ciuitates in quibus cōmorabantur hi qui de captiuitate in Hierusalem & Iudam uenerāt, etiam diuersæ per orbem Christi ecclesiæ, ex quibus omnibus una catholica perficitur, accipi. In quibus quicunque conuersantur, singuli se filios catholicæ ecclesiæ, quasi ciues Hierusalem profitentur. Vtebātur autem ante alios ducibus Zorobabel et Iesu: quorū unus de regia, alter de sacerdotali prosapia genus duxisse, multis sacræ historię locis ostenditur:

ftenditur: qui ambo unam eandemq; redemptoris nostri, ueri uidelicet regis & summi sacerdotis personam designāt. Ipse enim solus est, per quem uenire ad

Ioan. 14 salutem debeamus. Vnde ait: Nemo uenit ad patrem nisi per me. Qui singulos electorū, siue per seipsum occulta inspiratione, seu aperta eruditione per sanctos prædicatores, de confusione uitæ præsentis ad uisionem perpetuæ pacis, & confessionem diuinæ laudis, quasi ad Hierusalem & Iudam de Babylone colligit. Quæ nimirum uisio pacis, quæ que confessio gratiarum, ipso donante, in præsenti quidem inchoatur, sed in futuro perficitur.

Numerus uirorum populi Israel: filij Phares duo millia centum septuagīta duo: filij Arethi septingenti septuaginta quinq;: filij Saphatia trecenti septuaginta duo: filij Area septingenti septuaginta quinq;: filij Phetmoab filiorū Iosue & Ioab duo millia octingenti duodecim: filij Helam mille ducenti quinquaginta quatuor: filij Zethua nongēti quadragīta quinque: filij Zachai septingenti sexaginta: filij Bani sexcenti quadraginta duo: filij Bebai sexcenti uiginti tres: filij Azgad mille ducenti uiginti duo: filij Odonicam sexcenti sexaginta sex. & cætera usq; dum cōpleto catalogo populi Israel, sacerdotum, leuitarum, cantorum, ianitorum, nathinneorū, &

† trecenti nonaginta duo. filiorum seruorū Salomonis † trecenti decem & septem.

Post catalogum ducum consequenter numerus populi: post recensitam populi summā dicati dei gradus in ordine sequuntur. Populum autē Israel tribum Iuda & Beniamin dicit, et quicunque de alijs Assyriorum tribubus quondam euaserant manus, sed cum his à Babylonijs cōprehensi, nihilominus in captiuitatem fuerāt abducti. Denique notandum, quia in ipsa serie catalogi, magisq; ubi idem catalogus in secunda parte libri, hoc est in uerbis Neemiæ repetitur, quindecim fermè ciuitatum uocabula inseruntur: quæ nisi fallor omnia non nisi in Iuda & Beniamin tribu inueniuntur. Vnde uerisimile est populum Israel hoc loco de ipsis maxime tribubus unà cum sacerdotibus & leuitis, qui inter eos sortem habuerant, debere intelligi. Nathinnei autem, qui post sacerdotes, leuitas, cantores, & ianitores in ordine describuntur, ipsi tunc fuere qui nunc in ecclesia subdiaconi uocantur, obedientes officijs leuitarū, & oblationes in templo suscipientes à populis. Porrò filij seruorum Salomonis dicebantur autores templi, qui curam habebant ad sarta tecta reficienda, aut quæcunque fuissent uexata, per eos denuò de sacra pecunia restaurarentur. Quod autem de uasis supra diximus, idem nunc de populo dicendum: quod ideo scriptura tam uigilanter distinxerit, quot de qua generatione captiuorum patriam soluti redierint: ut ex eo admoneremur, quanta certitudine dominus summam electorum suorum in libro uitæ conscribat: & ueluti in albo cœli consignet, quot animas quique fidelium, uel prædicando, uel bonorum exempla operum monstrando, ab errore conuerterint: pro quibus singulis certa mercede illos qui conuerterant remuneret.

Et hi qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, Addon & Emer, & non potuerunt indicare domum patrum suorū, & semen suum, utrum ex Israel essent, filij Delaia, filij Tobia, filij Necoda, DCLII.

Hoc in loco etiam iuxta literam, gratia dei, qua & in ueteri testamento gentiles ad salutem recipiebantur, ostendi-

nante illo qui habitare facit unamines in domo. Serui autem & ancillæ redeuntiũ de Babylone Hierusalem, illorum in ecclesia typũ tenent, qui profectu quidem uitæ emendatioris uitia superare, ac uirtutum culmen ascendere satagunt: necdum tamen ipsi sibi ad prouidendã uiam uitæ regularis sufficiunt, sed eorum potius qui in Christo præcesserunt, opus habent adhuc industria coherceri, atque ad tramitem desideratæ ueritatis dirigi. Sequitur:

Et in ipsis cantores atque cantatrices ducentæ.

Non solum in ordine leuitarum cantores cum ianitoribus templi & nathinneis, sed ijdem quoque in ipso dei populo iunctis sibi cantatricibus reperti, ad restauranda domus dei ædificia properant. Cantores autem iuxta literam appellat eos qui psalmos dulci modulamine resonabant: quod leuitas in templo dei inter sacrificia quotidiana facere solitos uerba
a.Par.13 dierum testantur. Sed hoc ipsum eo tempore etiam plurimos de plebe suis quenque in locis fecisse credibile est. Iuxta uero mysticos sensus cantores sunt in templo uel populo dei, qui maiore animi dulcedine & cœlestia mandata ipsi custodiunt, & hæc eadem suis auditoribus custodienda crebris exhortationibus cõmendant. Bene autem cantoribus etiam cantatrices iunguntur: propter sexum uidelicet fœmineũ, in quo plurimę reperiuntur personæ, quæ non solum uiuendo, uerumetiã prædicando corda proximorum ad laudem sui creatoris accendant, & quasi suauitate sanctæ uocis ædificantium templum domini adiuuent laborem. Quorum omnium ministerio congruit & titulus & textus psalmi nonagesimiquinti. Est enim titulus, Quando domus domini ædificabatur post captiuitatem: canticum huic Dauid. Quod secundum literam restaurationem templi, de qua præsens liber scribit, sonare uidetur. Sed anagogico, id est altiori sensu, ędificationem insinuat sanctæ ecclesiæ, quæ fit de animabus à captiuitate dæmonica saluatis, atque ad agnitionem sui creatoris reuocatis: in qua uidelicet ædificatiõe canticũ laudis & confessionis, manu forti ac desiderabili, uidelicet domino Iesu Christo, electus quisque debet resonare: ueraciter intelligens, quod absq; gratia ipsius nihil possit boni facere. Cui uidelicet titulo congruit & psalmus: Cantate, inquit, domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Cantate domino & benedicite nomini eius, bene nunciate de die in diem salutare eius. Annunciate inter gentes gloriã eius, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos. Quoniam omnes dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit. & cæt. Primo ergo iubemur in ædificatione domus domini, ipsi domino cantare canticum nouũ: id est, amorem eius & interno in corde retinere, et obseruantia mandatorum eius foras ostendere: & hoc non pauci, sed omnis terra facere, per quam ecclesia sancta dilatata est. Deinde salutare eius, uidelicet Christum euangelizare (hoc est enim latine bene nunciare) præcipimur: & hoc non paucis auditoribus, sed omnibus populis, quibus ecclesia constat toto orbe diffusa: nõ quia unus aliquis in omnibus possit gentibus euangelizare, sed omnes in omnibus, suo quisque tempore uel loco possumus, singuliq; uniuersis & debemus & possumus gaudium perpetuæ salutis optare, dicentes: Laudate dominũ omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius &c.

Equi eorũ sexcenti trigintasex: muli eorum ducenti quadraginta quinque: cameli eorum quadringenti trigintaquinq; : asini eorum sex millia septingenti uiginti.

Mulus ex asino & equa gignitur, mula ex equo & asina. Inter homines ergo qui de captiuitate ascenderunt, etiam

animalia quibus iter eorum adiuuabatur, pariter describunt, eorum que sicut & hominum numerus in libro propheti co designatur. Quia nimirum sunt multi in ecclesia, uel sensu tardiores, uel etiam animo carnales: qui tamen cum magistris spiritalibus submissa deuotione obtemperant, atque ad portanda humiliter onera fraternæ necessitatis dorsum mentis supponunt, & ipsi cum cæteris electis de confusione diabolicæ captiuitatis erepti, ad supernæ ciuitatis mœnia tendunt. Quorum profectò numerus sicut & perfectorum, integer in memoria interni testis æterna conseruatur. Vnde ex persona sanctę uniuersalis ecclesię deo dicitur:

Psal.138 Imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribētur. Et in alio

Psal.35 psalmo: Homines & iumenta saluos facies domine, quemadmodum multiplicasti misericordias tuas deus. At mox de

Ibid. perfectioribus: Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt, & cætera.

Et de principibus patrum cum ingrederentur templum domini, quod est in Hierusalem, sponte obtulerunt in domum domini ad construendam eam in loco suo: secundum uires suas dederūt in impensas operis, auri solidos sexaginta millia & mille, argenti minas quinque millia, & uestes sacerdotales centum.

Magnæ indicium deuotionis est, cum quis nō debitas tantum oblationes, id est domini lege præceptas, sed insuper alia, quorum non præceptum, sed consilium accepit, donaria sua sponte diuinæ maiestatis obtutibus offert. Præceptum nanque

Matth.19 que est: Non homicidiū facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum sicut te ipsum. Voluntaria uero oblatio: Si uis perfectus esse, uade uende quę habes, & da pauperibus. Et quod Apostolus ait:

De uirginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do. Et de 1.Cor.7

seipso: Et dominus ordinauit his qui euan 1.Cor.9

gelium annunciant, de euangelio uiuere. Ego autem nullo horū usus sum. De

quo & ad Thessalonicenses: Neque gratis 2.Thes.4

panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte et die operantes, ne quem uestrum grauaremus: non quasi nō habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus uobis ad imitādum nos. Rectè ergo principes patrum donaria ad cōstruendum domum dei sponte obtulisse referūtur: quia quo amplius quique cum continentia interdictorum etiam à licitis abstinent, eo efficacius ecclesiam dei ædificant: cum omnes qui exempla perfectionis eorum cognouerint, tanto magis in illicitis defluere ipsi formidant, quanto eos nec licitis per omnia uti considerant, sed potius dicere:

Omnia mihi licent, sed non omnia expe 1.Cor.6

diunt. Bene autem dicitur, quia secundum uires suas dederint in impensas operis: Hæc est nanque mensura humanæ perfectionis, iuxta uires quenque pro domino laborare, ac statum sanctæ ecclesiæ primo in sua recte conuersatione, deinde & in proximorum correctione firmare. Et rectè hi qui taliter in populo dei conuersantur, principes patrum uocantur: Quia nimirum per suæ perfectionē uitæ ac doctrinæ, etiam illis qui per studium piæ solicitudinis patres in ecclesia uocari meruere, altius uiuendo & generalia legis mandata transcendendo principantur. Dederunt autem ultroneam oblationem, aurum, argentum, uestes sacerdotales. In auro sapientiæ claritatem, in argento nitorē eloquij, in uestibus sacerdotalibus opera iustitiæ, uulgi mores multū transcēdentia, & sacerdotalibus tantum ac deo consecratis cordibus digna.

Thesaurus eñ desiderabilis requiescit in Psal.11

ore sapientis: & eloquia domini, eloquia Psal.17

casta, argentū igne examinatū: & sacer Psal.131

dotes tui induanī iustitia. Aurū ergo & argentū, & uestes sacerdotales, principes patrum secundum uires suas in impen-

ſas offerunt operum templi, cum uiri ſancti quicquid ſapientiæ, quicquid eloquentiæ, quicquid percipiunt actionis bonæ, totum hoc bene utendo in ædificationem conferunt fidelium Christi. Certum autem pondus auri & argenti, certus ueſtium numerus ſacerdotalium in ſacra hiſtoria continetur: ut iuxta præcedentem expoſitionem numeri uaſorum, hominum & animalium, meminerimus dominum omnes cogitatus noſtros, ſermones & actus noſſe ſemper, ac digna mercede remunerare. Inter hæc uero notandum eſt, quantũ populo dei iniuria captiuitatis, ac longę ſeruitutis profuerit. Qui enim in paucißimo numero captiuati ſunt, hoc eſt animæ hominũ, ut Hieremias ſcribit, quatuor millia ſexcentæ, cæteris uel occiſis, uel timore hoſtium longe lateq; diſperſis, uel certe eorundem hoſtium miſeratione in patria relictis, nunc inter hoſtes multiplicati, ad quinquaginta fermè millia in patriam uiri redierunt. Qui nudati opibus, & æquali omnis ſeruitio addicti tranſmigrati ſunt, nunc non ſolum liberati, ſed & auro & argento, ueſtibus, ſeruis, ſubſtantia, & iumentis locupletati reuertuntur. Et quia maxime ad rem pertinet, qui propter multitudinem deorũ falſorum patriam perdiderant, ita ut eis

Hiere. 2 increpante propheta diceretur: Secundum numerum quippe ciuitatum tuarum erant dij tui Iuda: nunc eandem patriam repetere, non tantum unius ueri dei fide gaudentes, uerumetiam ipſam fidem unà concordes & animæ deuotione colentes, atque eius ſeſe laudibus canendis, religioſa mẽte ac lingua ſubdentes: ita ut qui quondam ob diuerſitatem religionis diuiſo Iſraël & Iuda nomine cenſebantur, nunc ob unitatem pietatis antiquo Iſraël uocabulo omnes appellarentur. Cultum nanque pietatis, quem in terra ſancta prophetis reclamantibus atq; exempla iuſtitiæ demonſtrantibus ſpreuerunt, hunc in terra aliena hoſtibus idololatriç ſeruientibus ad animum uocarunt. Quid ergo in his intuendum, quid memoriæ cõmendandũ, niſi quod eos quos libertas & copia rerum omniũ in patria negligentes reddidit, & cœleſtium immemores mandatorum, ipſos ſeruitus peregre & inopia ad obſequiũ ſui creatoris ac liberatoris adduxit. Familiaris nanque res eſt humanum cor opibus ac libertate diſſolui, ærumnis uero ac paupertate ad ſemetipſum recolligi. Quod ergo de uno populo ſemel factũ eſt, hoc de omnibus poſt peccatum pœnitentibus quotidie ſolet actitari: dum hi qui per negligentiam in tentationes & laqueos inciderunt diaboli, per induſtriã pœnitentiæ diuinitus adiuti reſurgunt: qui uirtutum opibus ab hoſte antiquo nudati, de eccleſiæ ſocietate receſſerunt, plerunque ad cõmunionem illius maioribus quàm antea perdiderunt uirtutibus exerciti redeunt: quia nimirũ quo ſe grauius erraſſe meminerũt, eo ardentius bonis inſudare operibus ſatagunt.

Habitauerunt ergo ſacerdotes & leuitæ de populo, & cantores & ianitores & Nathinnei in urbibus ſuis, uniuerſusq; Iſraël in ciuitatibus ſuis.

Vniuerſum Iſraël dicit, non decem tribus ſolummodo, quæ quondam Iſraël uocabantur, ad diſtinctionem duarum tribuum, quæ Iuda uocabatur: ſed omnes generaliter qui ex captiuitate aſcenderant, ſiue ex Iuda & Beniamin, ſeu de alijs tribubus originem ducentes. Nam decem tribubus in Aſſyrios tranſmigratis, & Samaritis in terra eorũ ſubſtitutis, quicunque remanſerant, dereliquerunt ac fregerunt omnia ſimulacra, & integro ex corde domino ſeruire, atque in templum hoſtias ſuas offerre cœperunt: ut uerba dierum manifeſte probant, ubi ſcriptum eſt: Abſtulit ergo Ioſias cunctas abominationes de uniuerſis 2. Para. 34 regionibus filiorũ Iſraël: & fecit omnes qui reſidui erãt in Iſraël, ſeruire domino deo ſuo: cũctis diebus eius nõ receſſerũt à dño deo patrũ ſuorũ. Et paulò ſupius

sub eodē rege, cum de instaurāda domo domini ageret: Acceptaq́;, inquit, pecunia quæ illata fuerat in domum domini, & quam congregauerant leuitæ & ianitores de Manasse & Ephraim & uniuersis reliquijs Israël, ab omni quoq; Iuda & Beniamin, & habitatoribus Hierusalem, tradiderunt in manibus eorum qui præerant operarijs in domo domini. Hi ergo qui residui cum tribu Iuda & Beniamin, quibus sociati fuerant, simul captiuati in Babyloniam, ac simul sunt patriā remissi, suasq́; singuli ciuitates quas uacuas cum agris ac uillulis ingressi reperiunt. Nō enim eas cum ipsi in Babylonia seruirent, sicut nec duarū tribuum terras quisquā colonus intrarat, dicēte scriptura: Si quis euaserat gladium, ductus in Babylonem seruiuit regi, & filijs eius, donec imperaret rex Persarum, & compleretur sermo domini ex ore Hieremiæ, & celebraret terra sabbata sua. Cunctis enim diebus desolationis egit sabbatū, usq; dum cōplerentur LXX anni. Completo itaq; hoc longissimo sabbato, recepit terra Iudæa cum reliquis Israël habitatores suos. Porrò maior pars decem tribuum, quæ transmigrata erat ab Assyrijs ultra Medorū montes, nunquam domum redijt: quæ nec si rediret, suas poterat ciuitates ingredi, quippe Samaritæ quas possidere. De quibus hodie Iudæi multum Iudaice et infideliter sibi promittunt, q̄d ueniente ac regnante Christo suo, hi etiam cum cęteris suę gentis hominibus sint in Iudæam reuersuri, atq; in toto orbe regnaturi: nō intelligentes dicta prophetarū, qui regnum & diuitias Hierusalem ciuitatis dei, nō uni genti Iudęæ carnaliter, sed omnibus in Christo gentibus spiritaliter, quod nunc per orbem agit, promiserint. Hæc de superficie literæ paucis sint dicta. Spiritali autē sensu, sacerdotes, leuitæ, cantores, ianitores & nathinnei in urbibus suis, uniuersusq́; Israël in ciuitatibus suis habitant, reuertentes de Babylone: cum & ministri altaris sancti ac doctores, et ipsa dei plebs in suis singuli gradibus deo fideliter seruiunt: siue qui eodem gradu aliquando uitijs sordidato uel perdito, per pœnitentiam correcti sunt: seu qui nuper de regno diaboli ad ecclesiā uenientes, bonū sibi gradū bene ministrando acquisierunt. Suas etenim ciuitates introierunt leuitæ uel filij Israël, non solum illi qui easdem ciuitates quondam captiuati amiserant, uerumetiā hi qui de captiuorū stirpe progeniti, ad ipsas se ciuitates ex paterna successione pertinere didicerūt. Sic & in sensu spiritali ciuitatē suam, de qua transmigratus est à Chaldæis leuita recipit, quando diaconus aliquis sanctæ ecclesiæ uirtutem perfectionis, quā à diabolo seductus perdiderat, domino donāte redintegrat. Verbi gratia: Qui per ebriositatē, uel cōcupiscentiam, uel superbiam ad gradum quem acceperat, factus est indignus: & denuò per cōtinentiam, parsimoniā, humilitatem, & cætera uitæ correctioris insignia, ad eundē dignior redit. Rursus leuita in Babylone natus, ciuitatē suam in terrā Iudæam ueniens ingredit, quando quis regeneratus in Christo, reatum primæ pręuaricationis exuit, ac bene institutus in ecclesia, semel acceptū diaconatus gradum, regulari moderamine custodit. Nam & ille sicut per gratiam sui redemptoris, quasi de Chaldæa seruitute liberatus est, ita etiam per executionem bonorum operū, in quibus prędecessores eiusdem gradus cōuersati sunt, uelut ad mœnia propriæ ciuitatis ascendit. Quicunq; uero filiorū Israël ita captiui abducti sunt, ut nunquam patriam reuersi, alijs potius suas ciuitates ac fundos possidendos relinquerent: illorum utique designant erratus, qui sic peccando ab ecclesia discedunt, ut nūquam pœnitendo resipiscāt: sed alijs potius qui digni sunt, promissa sibi præmia percipienda relinquunt: quorum uni, imò uniuersitati pœnitentiam suadens, dicit in Apocalypsi dominus: Memor esto itaque unde excideris, & age pœnitentiam, et prima opera tua fac: Sin autem, uenio tibi, et mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Qui rursum alteri in fide persistanti ne caderet, suggerēs: Ecce, inquit, uenio

2. Paral. 36

Apoc. 2

Apoc. 3

uenio cito, tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

Congregatur populus in Hierusalem mense septimo, & altari ædificato faciunt scenopegia, cæteraq; exinde solennitates domini. Cap. III



Amq; uenerat mensis septimus, & erant filij Israël in ciuitatib⁹ suis. Congregatus est ergo populus quasi uir unus in Hierusalem.

Septimus mensis qui apud nos Octobris appellatur, totus erat præ cæteris mensibus legali obseruatiōe solennis: in quo etiam dedicatio templi celebrata est. Congruebat ergo deuotioni fideliū, qui de captiuitate ascenderant, ut cum primo suas ciuitates singuli cum pecudibus & pecunia, quam attulerant, intrassent, atq; in his mansiones sibi suisq; cōgruas prouidissent: mox omnes pariter in Hierusalem confluerent, ibiq; altare ad offerenda deo holocausta construerent: & hoc eo tempore anni, quo olim templū ipsum cum altari & omnibus uasis eius consecratum est, quo ad diem consecrationis eiusdem annuatim uenire consue rant. Altiore autem sensu, mensis septimus gratiam spiritus sancti, quę in Esaia propheta, & in Apocalypsi sancti Ioannis, septiformis describitur, insinuat. In quo uidelicet mense post captiuitatē de ciuitatibus nostris in Hierusalem conuenimus, cū post ablutas sordes, erroresq; uitiorū, post inchoata præsidia operum bonorū, maiore eiusdem spiritus gratia illuminamur, atq; in amore supernæ pacis, quæ in uera unitate cōtinetur, accendimur: Hierusalem quippe uisio pacis dicitur. Et bene dicitur, quod omnis Israël quasi uir unus septimo mense in Hierusalem congregatus sit: hoc etenim quotidie in spiritali Israël agitur, cum per gratiam sancti spiritus omnes per orbem electi, una eademq; fide deum colūt, una & non dispari dilectione ad gaudia perpetuę pacis & fidelitatis anhelant: atque

Esa.11
Apoc.5

hæc in quantū ualent, etiam in præsenti alterutrum sese diligendo, ac sufferendo imitantur. Bene autem subditur:

Et surrexit Iosue filius Iosedech, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius: & ædificauerunt altare dei Israël, ut offerrent in eo holocaustomata, sicut scriptum est in lege Moysi uiri dei.

Vtebantur enim ad opus diuini cultus magistris Iosue & Zorobabel, qui ambo, ut suprà diximus, unam eandemq; domini & saluatoris nostri figuram complent: Iosue uidelicet propter sacerdotiū, Zorobabel propter regnū: quia ille de sacerdotali, hic de regia stirpe descendit. Dominus autē noster uerus est rex Israel, id est omnium † dominum uidentiū: † *dominum uiuentium* uerus & pontifex secundum ordinem Melchisedech. Pontifex scilicet, quia nos per hostiam corporis sui lauet à peccatis nostris: qui etiam post passionē & ascensionem ad dexterā patris interpellat pro nobis. *Rom.8* Rex, quia & in præsenti ad bellū nos spiritale accingit, atq; ut uincamus, adiuuat, & uincentibus in futuro regnū perenne tribuit. Non solum autē Iosue ac Zorobabel, sed & fratres eorum cum eis in ædificationē plebi præfuerunt. Illi nimirum fratres, de quibus idem rex & sacerdos noster, post gloriam suæ resurrectionis mulieribus se quærentibus apparens ait: Ite nunciate fratribus meis. *Matth.28* Quia uidelicet fratres, id est altiores quique in ecclesia, & suo redemptori familiarius adhærentes, domum eius cum illo ædificant, cum corda fidelium uerbis & exemplis suis, ipso auxiliante confirmant. Et bene fratres Iosue sacerdotes appellat. Cunctæ nanque ecclesiæ dicit apostolus Petrus: Vos aūt genus electū, *1. Pet. 2* regale sacerdotiū. De cuncta item ecclesia dicit in Apocalypsi Ioānes: Beatus & *Apocal.20* sanctus qui habet partē in resurrectione prima. In his secunda mors nō habet potestatē, sed erūt sacerdotes dei & Christi,

posuit æternæ diuinitatis. Supponūtur autem bases altari, supponuntur lucernæ candelabro, cū fideles quiq; sua corda siue corpora ad exercendū operando quod credūt, humili intentione submittunt. Bene autem cum diceretur col locasse eos altare super bases suas, adiūctum est, Deterrētibus eos per circuitū populis terrarum: Quia cum incœptis fidelium deo deuotis, mox aderit contradictio nefandorum uel spirituū uel hominum, qui opus bonum ne perficiatur, impedire contendunt. Vnde bene tales populi terrarum uocantur, ad distinctionem eorum uidelicet, qui dicūt:
Philip. 3 Nostra autem conuersatio in cœlis est. Sed quamuis populi terrarū deterreāt, necesse est ciues supernæ ciuitatis cœptis uirtutum operibus insistant. Nam sequitur: Et obtulerunt super illud holocaustum domino mane & uespere. Offerimus nanque holocaustum domino super altare ipsius, cum stabilita in corde nostro fidei eius integra deuotione, bonis actibus operā damus. Et hoc mane ac uespere facimus, cum nos pro certo meminerimus, & initia salutiferæ intentionis ab illo accepisse, & nō nisi per auxiliū gratię eius, ea quę inchoauimus bona posse pficere: ideoq; illi uota gratiarum in omnibus, cum ardente desiderio piæ conuersationis referimus. Item mane holocaustum facimus, cum pro lumine accepto spiritalis scientiæ, conditori nostro uicem bene uiuēdi rependimus. Vespere holocaustum facimus, cum pro requie sempiterna, quam nos in illo per bona opera accepturos speramus, incessabili studio flagramus. Potest & iuxta literam recte accipi, mane nos & uespere holocaustum domino offerre, cum ita diuinæ maiestatis obtutibus placere omni tempore curamus, ut diluculo surgentes, non prius ad agenda humanæ fragilitatis necessaria procedamus, quàm igne diuinę charitatis inflammati, deuotis nos orationibus domino commendemus, iuxta eum qui di
Psal. 87 xit: Et mane oratio mea præueniet te. Similiter completis diei operibus, non ante demus somnū oculis nostris, aut palpebris nostris dormitationem, quàm locum domino in nobis solertiore orationum instantia consecremus, iuxta hoc quod idē dicit propheta: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo, eleuatio manum mearum sacrificium uespertinum. Psal. 140

Feceruntq; solennitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis per ordinem, secundum præceptū opus diei in die suo.

Solennitas tabernaculorum, quæ in Euangelio græce σκηνοπήγια, id est fixio tabernaculorum nuncupatur: festiuitas erat septem dierū, incipiens à quintodecimo die mensis septimi: in quibus præcepit dominus omnem populum facere sibi tabernacula de frondibus ac ramis ligni pulcherrimi, & egredientes de domibus suis, manere in hisdē tabernaculis septem diebus, quotidie decreta diuinæ legis scrutantes, & holocausta domino offerentes in igne. Hoc autem totum facere sunt iussi in memoriā temporis, quo egressi quondam de Aegypto, in tabernaculis morabātur in solitudine, prędicante legem Mose, & crebrius diuina sibi apparente præsentia, expectans longo tempore quando terram repromissionis intrare liceret, ne unquam eis tanti gratia beneficij mente excideret. Venientes ergo qui de Babylone ascenderant in Hierusalem, cum essent magna deuotione ad faciēda omia domini mandata accensi, hanc solennitatem, quintodecimo die septimi mensis collecti celebrare curabant, diebus singulis eiusdem septimanæ ea quæ erant lege præcepta gerentes. Quæ nos omnia pari deuotione spiritaliter agere cōuenit. Egressi enim sumus & nos per sanguinem agni de Aegyptia seruitute ut ueniremus ad terram repromissiōis: cum in sacramenta dominicæ passionis baptizati, iugū graue præuaricationis

t

abiecimus, quatenus in libertatē gloriæ filiorū dei adoptati, hæredes regni cœlestis esse possimus. Manebamus in tabernaculis & tētorijs, per desertum longo tempore iter agētes, donec ueniremus ad patriā, cū in baptismo renunciantes, non solum satanæ quasi regi Aegypti, id est tenebrarum, sed et omnibus pompis atque operibus huius seculi, uelut peregrinos nos in hoc mūdo ac uiatores, alterius autē uitæ, quā à domino speraremus, ciues esse promisimus. Cuius in memoriā spei & promissionis, septimo mēse debemus in tabernaculis manere, hoc est illustrāte nos gratia spiritus sancti, quæ septiformis describit, tota mente hūc mundū uelut extraneū arentēque deserere, ac fixa intentione ad immarcescibilia paradisi gaudia properare: & hoc nos septē diebus, hoc est toto tēpore uitæ præsentis, quę totidē diebus circūagit, indesinēter facere oportet: singulisque diebus hui⁹ hebdomadis holocaustū facere debemus; & opus diei in die suo. Holocaustum uidelicet, hoc est oblationē totā incēsam, in his quæ ad diuinū seruitiū ꝓprie pertinēt, ut sunt orationes & ieiunia. Opus uero diei in die suo, in illis quæ ad obsequiū fraternæ dilectionis attinent: ut est esurienti panē, potum sitienti, algenti uestē, hospitium peregrino, infirmo uisitationem, sepulturam mortuo, errāti doctrinam, dolenti solatium ministrare. Et bene cum diceret eos holocaustum diebus singulis secundum præceptum legis, & opus diei in die suo facere, interposuit, ꝓ ordinē: quia nimirum quicquid in obsequijs siue diuini seu fraterni amoris inordinate geritur, meritū suæ perfectionis amittit: Honor enim regis iudicium diligit: nam quæcunque in honorē summi regis deuote agimus, certe necesse est discretiōe iudicij, quādo uel quantū sint agēda distinguam⁹, ne si rectū opus nostrū minus ordinate agimus, normā eius rectitudinis deprauem⁹. Hæc nobis solennia tabernaculorū, hoc est scenopegiæ mystice celebranda, Paulus insinuabat, cū inter prædicandū scenofactoriæ arti uacabat. Faciebat eīm scenomata, id est tabernacula, ut & seipsum incolam esse mundi, ac peregrinū doceret, & eos q̄s erudiebat, peregrinandū in hac uita, in futuro autē patriā expectandam sperandāque institueret. Tabernaculis nanque peregrināntes, uel iter agētes uti solemus, quod in hac uita sanctos agere testatur idē Apostolus, cū ait: Dū sumus in hoc corpore, pegrinamur à domino. Et ad Hebræos: Non enim habemus hic manentē ciuitatem, sed futurā inquirimus. Quoniā uero hi qui mentē pfecte à mūdo alienant, ac se ciues eius quę sursum est patriæ fideliter confitentur, mox uniuersis in se uirtutibus introitū pandūt, recte subiungitur:

(Psal. 98; Act. 18; 2. Cor. 5; Hebr. 13)

Et post hæc holocaustum iuge, tam in calēdis, q̄ in uniuersis solennitatibus domini, quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus domino.

Holocaustū iuge dicit, quod mane offerebatur & uespere. Calendas autē uocat initia mensiū, id est ortū lunæ nascentis: à quo semper Hebræi mēses incipiebant, utpote nullos menses exceptis lunaribus habentes. Vnde pro calendis Grçci melius neomenias, hoc est nouilunia nuncupāt. Si aūt mense, propter dies triginta quibus implētur, plenitudinē designant operū lucis, quando in fide sanctæ trinitatis decalogi præcepta perficimus: quid exordia mensiū, in quibus luna, ut denuò nobis lucere queat, nuper à sole dicit accendi, nisi initia designat, uniuscuiusque bonæ operationis, quæ donāte gratia cōditoris nostri, qua si solis iustitiæ præsentia pcipimus? Ob cuius significantiā diuinæ illustratiōis, sine qua nihil boni uel inchoare, uel perficere ualemus, dominus omnes calendas, hoc est exordia mensiū celebrari, et uictimarū cærimonias obseruari præcepit. Vnde est illud Psalmistæ: Canite in initio mēsis tuba, in die insigni solēnitatis uestræ. Quod est aperte dicere: Gaudete

(Psal. 80)

dete iusti in domino, et uerbo doctrinæ proximis insonate: mox ut uos ad faciẽdũ opus bonũ ab illo esse respectos cõsideratis, in luce insigni internæ inspirationis eius, per quã uos à cupiditate mũdi huius auocari, ac diuinis rebus altius uacare cõdecet. Bene ergo dicit, quod peracta festiuitate tabernaculorum, filij trãsmigrationis faciebãt holocaustũ iuge, tã calendis quàm uniuersis solẽnitatibus domini, quæ erãt cõsecratæ, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus deo. Quia postquàm animus semel huic mũdo perfecte abrenũciauerit, oportet ut totũ se obsequio diuinæ uolũtatis, quod holocaustũ designare diximus, iugiter impẽdat, & hoc faciat tam in inchoatione cuiusque bonæ actionis, quàm in earũ quæ dominus præcepit deuota executione uirtutũ, necnõ & in eis quibus pia mẽs exceptis generalibus mandatis, sponte domino famulari lætatur. De qualibus ipse dominus, nõ præcipiens, sed consiliũ tribuẽs: Si uis, inquit, perfectus esse, uade uende quæ habes. Et cũ de uxore non ducenda disputaret, nõ imperãdo, sed suadendo ait: Qui potest capere capiat. Sed & Paulus de his quæ in spontaneũ munus domino obtulerat, gloriabatur dicẽs: Nunquid non habemus potestatẽ manducãdi & bibendi? Nunquid non habemus potestatẽ sororẽ mulierẽ circunducẽdi, &c. eiusdem loci.

Matth. 19

Ibidem

1. Cor. 9

A primo die mensis septimi cœperũt holocaustũ dño offerre.

Sæpius dictũ est septimũ mensem, septiformẽ gratiæ spiritalis illustrationem designare. Vnde bene nũc dicitur: quoniã à primo die mensis septimi cœperũt offerre holocaustũ domino: quia nimirũ ab ipso exordio diuinæ inspiratiõis, necesse est humana conscientia immutetur: ac neglectis infimis delectationibus, in ea quæ domini sunt, sola cogitanda atque agenda inardescat. A die primo mensis septimi, hoc est à prima illustratione gratiæ cœlestis, offerebant holocausta uirtutũ domino, qui superueniente in igneis linguis spiritu sancto, mox uelut ab eo quod fuerant immutati, nouis iam intimi amoris facibus ardere, & omniũ linguis gentiũ magnalia dei prædicare cœperunt: atque adeò sunt hoc holocausto dediti, imò ipsi holocaustum facti, ut facilius occidi ab eis, qui cõtraria sapiebant, quàm à sua intẽtione possent reuocari. Vnde meritò idẽ mẽsis septimus apud Hebræos nouus annus uocatur: suo nobis nomine indicãs, quia per donũ sancti spũs fidelibus datur, ut mandatũ nouũ mutuæ dilectiõis implere, & canticũ nouũ supernæ laudis in ædificatione domus domini ualeant resonare. De cuius uidelicet mẽsis obseruatione dominus ita mystice præcepit: Mense septimo, prima die mensis erit uobis sabbatũ memoriale, clangẽtibus tubis, & uocabitur sanctũ: omne opus seruile non facietis in eo, & offeretis holocaustũ domino. Sabbatũ quippe memoriale, id est requies erit prima mẽsis huius die, cũ mens accensa diuinitus à temporalibus sese illecebris abstinuerit, et in contemplanda dei uoluntate contenderit. Clangũt tubis sacerdotes, cũ fideles eã quã cœperint flagrantiã internæ suauitatis, etiã proximis prædicare satagunt. Omne opus seruile non fit in tali sabbato, cũ ab omni delectatione & contagio peccati, quantũ in hac uita potest, mens se placendo deo immunẽ seruauerit: seruile namque opus peccatum est. Quia qui facit peccatũ, seruus est peccati. Atque ideo rectè holocaustũ domino in eodẽ sabbato offertur: quia nimirũ ille ueraciter à seruitio peccati liber redditur, cuius totũ cor igne amoris incenditur. Notandũ aũt iuxta literã, quòd septimo mense cõgregatus esse populus in Hierusalẽ, ibi demũque cõgregatis oĩbus Iosue, & Zorobabel cũ fratribus suis altare ædificasse, atque à primo die eiusdẽ mẽsis septimi holocaustũ domino obtulisse referuntur. Vnde colligitur hoc altare multum citato opere de lapidibus impolitis cõpositũ, et nõ sicut olim de ligno fabrefactũ, atque æreis esse laminis coopertũ. Neque enim aliter tametsi plurima fabricantiũ turba

Leuit. 23

Ioan. 8

instante, potuit uno eodemq; die, qua cœptum est perfici, atq; ad offerendũ in eo holocaustũ præparari. Nã & in lib. Machabæorũ de lapidibus factũ probatur, ubi ab ethnicis profanatum, & post annos sex à Iuda Machabæo renouandũ
1. Machab. 5 fuisse memorat. Et acceperunt, inquit, lapides integros secundũ legẽ, & ædificauerunt altare nouũ, secundũ illud q̃d fuit prius. Notandũ quoq;, quod initiũ quintæ ætatis mundi, sicut & quatuor præcedentiũ, oblatis domino holocaustis consecrat. In prima nanq; ætate beatus protomartyr Abel, primo omnium electorum, de primogenitis ouium suarum, & de adipibus earũ deo holocausta obtulit, ingressumq; seculi nascẽtis, & primo hostijs pecorũ, & ad extremũ proprio cruore dicauit. Secundæ exorsum ętatis Noẽ, oblatis deo holocaustis de cunctis quæ arca continuerat animabus mundis consecrauit. Tertiã ętatem Melchisedec sacerdos dei summi, & Abrahã patriarcha, hic pane & uino, ille proprio filio deo oblato, sacratũ cuius ipsum quoq; principiũ id est acceptum, cum uenisset in terrã repromissionis, facto ibi altari, & inuocato eius nomine, consecrauit. Quartã ætatem rex Dauid domino consecrauit, ædificato altari in
2. Reg. 24 area Areuna Iebusæi, & oblatis deo holocaustis, quibus irã eius quã in populo numerãdo cõtraxerat, placaret. In quo loco & quondã Abrahã filiũ obtulisse perhibet, & deinde ædificato à Salomone tẽplo altare holocaustorũ cõstat esse locatũ. Quintæ nunc ætatis exordiũ Iosue filius Iosedech sacerdos magnus, & Zorobabel filius Salathiel, ædificato in eodẽ loco altari, & oblatis deo holocaustis, mox ut discusso iugo longæ captiuitatis, Hierosolymam rediere, dedicarũt: ac deinde holocausto iugi quotidie dominũ sibi placare curabant. Quę cuncta in figurã præcesserũt eius, qui in sexta ætate uenturus in carne, & hostia eiusdẽ suę carnis ac sanguinis totũ orbẽ erat redempturus. Aedificato igitur altari, & oblatis deo holocaustis, sequitur scriptura dicens:

Porrò templum dei fundatum necdum erat.

Fundatio tẽpli dei, illorũ hoc in loco typice figurã tenet, qui nuper ad fidem conuersi, locum mansionẽq; domino in suo corde & corpore præparant, dicẽte Apostolo: An nescitis quoniã membra 1. Cor. 6
uestra templũ sunt spiritus sancti, qui in uobis est? Et iterũ: Per fidẽ habitare Christũ in cordibus uestris. Qui ergo de captiuitate liberati Hierosolymã uenerant, ędificare quidẽ templũ disposuerunt, quod etiã postmodũ opere patrarunt: sed primũ ædificato altari seipsos quotidianis holocaustomatibus domino cõmendabãt, ut sic purgatiores ad ędificãdum templũ mererent accedere. Sic autem & in spiritali ædificatione, sic omnimode necesse est, ut quisquis alios docere decreuerit, prius seipsum doceat: qui proximos ad timorẽ uel amorẽ dei instituere intẽdit, primo seipsum instantius deo seruiendo dignũ doctoris officio reddat, ne audiat ab Apostolo: Qui ergo doces aliũ, teipsum non do Rom. 2
ces: qui prædicas non furandũ, furaris. Vnde & ipse de se Apostolus: Castigo, 1. Cor. 9
inquit, corpus meũ, et seruituti subijcio, ne forte alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Quapropter apte filij transmigrationis, nõ ullas alias uictimas, uel sacrificia, q̃ holocausta, hoc est totas incẽsas oblationes deo obtulisse reperiunt. quia totũ se, necesse est, bene uiuendo, & à licitis etiã continendo, suo creatori mancipet. Quisq; male uiuens, cupit ab illicitis actibus docere cõpescere, ut & merito bonæ actionis supernum copiosius in prædicando obtineat auxiliũ, & exẽplo eiusdẽ boni operis suos auditores ad ea quę docet, efficacius sequenda prouocet. Potest etiã ita mystice interpretari, quod ędificato altari holocausta offerãt deo, sed necdũ templũ ædificant hi qui nuper ad dominũ cõuersi, mox si de eius agnita, tanto diligẽdo illum toto ex corde inardescũt, ut iam inter perfectos adnumerari ualeãt, etiã si necdum bona

bona quæ cupiunt, operãdi ac perficien di tẽpus, siue facultatẽ accipiãt. Huiuſmodi holocauſtũ beatus Abrahã domino, etſi nondũ conſtructo tẽplo obtulit, cum perfectus iam fide extitit, & priuſq̃ opera fidei exequeretur, dicẽte ſcriptura:

Gene. 15 Credidit Abrahã deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiã. Cũ ergo fidei perfectę operis quoq; boni plenitudinẽ addidit, offerens Iſaac filiũ ſuum ſuper altare, quaſi etiã tẽplo cõſtructo, perfectiora deo obtulit holocauſta: quia nimirum ſinguli actus, ſiue greſſus pię deuotionis, uelut ordines ſunt lapidũ politorum, quibus noſtro in corde dilectã deo domum habitationẽq; cõſtruimus. Quomodo aũt filij tranſmigrationis poſt altare conſtructum, poſt oblata deo holocauſta, ad ædificandum templũ peruenerint, ſubſequenter oſtenditur.

Dederunt aũt, inquit, pecunias latomis & cemẽtarijs, cibũ quoq; & potum & oleum: Sidonijs Tyrijsq;, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppen.

Latomi ſunt lapidum cæſores. Vnde

2. Paral. 32 ſcriptum eſt in lib. Paralipomenon: Et præcepit Dauid, ut cõgregarentur oẽs proſelyti de terra Iſraël, conſtituit ex his latomos ad cædẽdos lapides. Cementarij ſunt qui cementa ad conglutinandos lapides ex gypſo uel calce faciũt. Vnde alia trãſlatio pro latomis & cemẽtarijs, cæſores lapidũ & fabros habet. Notãda ergo pia populi ſolertia: q̃a in nullo ſuis opibus parcẽtes, ex his quæ ſibi neceſſaria erant, & ex quibus ipſi uiuebant, uel materias ad ædificationẽ tẽpli emebãt, uel operarios conducebant. Ioppe autẽ eſt ciuitas Palæſtinæ maritima, XL ferè millib⁹ paſſuũ ab Hieroſolymis diſtãs. Porrò Sidõ & Tyrus urbes fuere Phœnicis nobiliſſimę, Libanũ montẽ habentes in uicinio. Vnde illorũ auxilia cõparantes filij tranſmigrationis, rogauerũt ſibi ligna cedrina de Libano cædi, & hæc ratibus ꝑ mare in Ioppen uſq; afferri, unde rurſum per terrã poſſent Hieroſolymã ad opus tẽpli perferri: quod eodẽ ordine conſtat in prima accipiã. ſtructione fuiſſe factitatũ. Propter quod ibi Salomon regali potentia, ab amico rege Hiram, abſq; ullo labore quęq; uo 2. Reg. 5

luit accipiebat. Hic aũt exules poſt mul 3. Reg. 5

ta annorũ curricula patriam repedãtes, quia potentiã regni nõ habuere, cuncta precio quæ opus deſideratũ poſcebat, obtinebant. Spiritali autẽ ſenſu latomi ſunt in cõſtructione domus dei, qui corda proximorũ docẽdo, increpãdo inſtituunt: quos dum firmo gradu inter participes eiuſdẽ gratiæ conſiſtere docent, quaſi quadrando circũpoſitis lapidibus aptãt. Quocunq; enim uerteris quadratum, ſtabit. Et electorũ mens dum inter uniuerſa mũdi, ſiue aduerſa, ſeu proſpera permanſerit immota, quaſi quadratã ſibi ineſſe figurã uirtutis inuictę demõſtrat. In qua ſignificatione etiã arca Noë Gene. 6

de lignis quadratis facta eſſe deſcribit. Nam eandẽ eccleſiam quã templum de lapide factum ſignificat, etiam arca de lignis cõpacta figurauit. Eandẽ & taber Exo. 36

naculum de tabulis & cortinis compoſitum demonſtrauit. Cemẽtarij uero ſunt in domo domini ijdem ſancti prædicatores, qui dum eos quos bonis opibus inſtituũt, copula charitatis ad inuicẽ nectũt, quaſi quadratos politosq; lapides, ne ordinẽ ſuæ cõpoſitionis deſerant, cementi infuſione coniungunt, dicentes:

Eſtote prudentes & uigilãtes in oratio 1. Pet. 4

nibus, ante omnia mutuã in uobiſmetipſis charitatem habentes continuam.

Et apoſtolus Paulus habẽda nobis præ Coloſ. 3

cipiens uiſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiã, patiẽtiam, & cætera huiuſmodi, uelut lapides uidelicet ædificij cœleſtis: continuò ſubiecit: Super omnia autẽ hæc charitatem, quod eſt uinculum perfectionis. Sed & Sidonij Tyrijq;, qui cædebant ligna cedrina de Libano ad ſtructuram templi, eoſdẽ ſanctos prædicatores figurate denunciant, qui homines quondã in gloria ſeculi huius ſublimes ac nitidos, iecuri ſermonis dei de ſtatu priſcæ conuerſa

tionis deijciūt, ut salubriter prostratos, & uelut ab humore corruptiuo ingeni ti sensus excoctos, ab omni uitiorū torti tudine corrigant, atq; in ornatū siue mu nimentū sanctæ ecclesiæ sublimiter eri= gant. De quo typice dicit̃ in Psalmo qui inscribit̃, In cōsummatiōe tabernaculi:

Psal.28 Vox domini cōfringentis cedros. Vox quippe domini cōfringit cedros, ut con sumet̃ tabernaculū, cū superna inspira= tiōe corda superborū humiliant̃, ut his quoq; correctis, sanctæ ecclesiæ nume= rus pficiat̃. Vnde bene Sidonij uenato= res, Tyrij coāgustiati interpretant̃. Ve= natores quippe sunt sancti prædicato= res, cū uagos atq; erraticos malorū sen= sus retibus fidei Christo subijciēdos ca

Matth.4 piunt, ipso dicēte: Venite post me, & fa ciam uos fieri piscatores hominū. Idem sunt & coāgustiati, quia pressurā habēt

Ioan.16 in mundo, tametsi cōfidentes quia domi nus uicerit mundū. Latomi ergo & ce= mentarij, lapides & cementū præparan tes: Sidonij & Tyrij, cedros de libano ad opus tēpli deferētes, sanctos prędica tores insinuāt, qui mentes auditorū suo rum ad societatē ecclesiæ erudiēdo insti tuunt. Dant autē principes patrū, Iosue uidelicet & Zorobabel, ac fratres eorū pecunias eisdē latomis & cementarijs, quo eos promptiores ad operandū red dant, cū euangelizātibus uerbū, hi qui tēpore, merito, eruditiōe præcessere do ctores, Christo autore uel exēpla uirtu tum suarū proponunt, uel diuinorū api cum paginas largiunt̃, quorū exhorta= tionibus, uel promissis cōfortati, minus in labore cœlesti lassescāt. Dant & Sido nijs Tyrijsq; cibū, potū & oleum, ut de ferant ligna cedrina de Libano ad mare Ioppē, cū eisdē doctoribus, ut ad prædi candū idonei esse ualeāt, spiritalia chari smata, in quibus maxima est charitas, ę=

1.Cor.12 mulanda cōmendant. Vel certe cū do= minus noster, quem per Iosue simul & Zorobabel designari docuimus, eisdē uerbi sui ministris spiritalia dona partit̃: quibus intus illustrati, fortiores effici= antur ad debellandā prędicando super=

borum iactantiā, ac sapientiā stultā. Ne= que opus habet doceri, quomodo ci= bus, potus & oleū internam mentis no= stræ refectionē significet, q bene didicit illud Psalmistæ domino canentis: Para= Psal.22 sti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulāt me. Impinguasti in oleo caput meū, & poculum tuum inebrians q; præclarum est. Dantur ergo pecunię latomis & cementarijs, datur lignorū cę soribus cibus, potus & oleū, ut ad ædifi candū domū domini materias præpara rent, cū prædicatoribus ueritatis diuini tus uirtutū copia cōfertur, quibus adiu ti ad corrigenda prauorū corda, ac per ceptioni supernorum bonorū aptanda sufficiant. Deferūt uero ligna excisa in mare, nō in illo demergenda, sed per il lud Ioppen, quæ interpretat̃ pulchritu= do, pferenda: cū ijdem doctores audito ribus suis ad fidem uocatis, tentationes mundi sibi occursuras, sed fide superan das prænunciant: ita ut primo siue uitio rum seu prauorū hominum, feri sint flu ctus tolerandi, & sic ad pulcherrima uir tutum mœnia portumq; perueniendū. Possumus & ita intelligere, ligna ad ędi ficiū templi futura per mare ad Ioppen deferri, ut primum quidem abrenuncie mus diabolo, qui dictus est à prophета draco, rex omnium quæ sunt in aquis, hoc est impiorum: quorum cōuersatio non in cœlis, sed in maris est perturba= tionibus seculi fluctuātis. Abrenuncie= mus oībus pompis atq; operibus eius, ac deinde ad pulchritudinē pueniamus fidei, qua sanctā trinitatē, unū & uerum deū, qua dispensationē dominicæ incar nationis, qua unitatē sanctæ ecclesiæ, re missionē peccatorū, carnis resurrectio= nem confitemur. Vnde recte in hac ci= uitate Petrus Thabitā deuotā deofœmi Act.9 nam à morte suscitauit: quia nimirum in huius pfectione fidei, & generaliter oīs ecclesia per baptisma à morte suscitatur peccatorū: & cū post baptisma denuò mortē peccati incurrimus, per eandē ne cesse est fidē pœnitendo reuiuiscamus, ac per conciliationē sacerdotū ecclesiæ

rursus

rursus fidelium coetu reddamur.

Anno secũdo aduẽtus eorũ fundatur domus domini, sed à populo terræ ne pficiatur, impeditur. Cap. IIII



IN anno aũt secũdo aduentus eorũ ad templũ dei in Hierusalẽ, mense secundo, cœperũt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, et reliqui de fratribus eorũ sacerdotes & leuitæ, &c. usq; dum ait: Stetitq; Iosue.

Ad templũ dei eos uenisse dicit, non quia templũ factũ inuenerunt, quippe cũ prædictũ sit illud necdũ fuisse fundatum: sed ad templũ dei dictũ est ad locũ tẽpli dei, ad opus quo templũ reædificare cupiebãt. Falluntq; moderni Iudæi, qui dicere solent nunquã parietes tẽpli, sed tantũmodo tectũ à Chaldæis fuisse subuersum: cũ manifeste scribat Ezras filios transmigrationis templũ à fundamẽtis fecisse. Cũ autẽ supra dicat, quod septimo mẽse uenerũt in Hierusalẽ, hic uero addat quod anno secũdo aduẽtus eorũ, mense secundo, opus tẽpli inchoauerint: patet profectò q̃d in septẽ mensibus lapides, cementum, ligna, & cętera opera necessaria præparauerint: octauo autẽ incipiẽte mense operi optato iã instare cœperint. Sex enim erãt menses anni primi, & septimus sequentis: quod in magno utiq; mysterio gestum quisq; doctus facillime inueniet. Septẽ quippe ad sabbatũ pertinent, in quo die dñs uel condito mundo requieuit ab omnibus operibus suis, uel redẽpto per passionẽ suã mũdo requieuit in sepulchro: Octo ad primã sabbati, in qua ipse resurrexit à mortuis. Septem ad spem nostri post mortem sabbatismi: Octo respiciunt ad gaudiũ nostrę post resurrectionẽ perpetuæ beatitudinis. Quia ergo omnis electorũ operatio, qui sunt templum & domus dei, per gratiã sancti spiritus & incipit & perficit, omni respectu & intentione futuræ quietis, & immortalitatis peragit: rectè scrutatores templi à septimo mense oblatis deo holocaustis, sumptus ad ædificandũ præparare incipiũt, atq; in septẽ mensibus sumptibus præparatis, octauo opus ipsum aggrediuntur. Neq; alius omnino in præparatiõe tanti operis reperit numerus, quàm ille qui uel gratiã sancti spiritus septiformẽ, qua adiuuamur operãtes, uel requiem animarum, aut resurrectionem corporum, quam bene operantes speramus, figurate denũciat. Quid autem tempus significet quadraginta & sex annorum quibus ædificatum est templum, ut etiã euãgelij scriptura testat, suo loco exponitur. Ioan.2 Magna aũt totius populi illius deuotio, & nobis quoq; solerter imitanda ostenditur, cum non solum maiores natu Zorobabel uidelicet & Iosue, & reli qui sacerdotes ac leuitæ, sed & omnes qui uenerant de captiuitate in Hierusalem à maiore usq; ad minorem, statuerunt leuitas, qui urgerẽt opus domini. Gaudebant nanq; se de captiuitate Babylonica Hierosolymam fuisse reuersos: & quantum superbæ ciuitatis idola ac flagitia, quæ euaserãt, horrebant, tantum sacratæ domino ciuitatis ad quam peruenire meruerant, decorem uiderẽ cupiebant. Quantũ phana idolorũ, quibus diutius interfuerant, abominabantur, tantum templũ sui cõditoris, quod dirutum esse dolebant, & à quo diutius captiui exulauerãt, ocyus restaurari uolebant. Eodem nanq; ordine etiam nũc nõ solum episcopi ac presbyteri, & plebem fidelium, domum uidelicet dei, debent ædificare docendo, & doctores illi qui opus uerbi sanctissimũ diligenter impleant, consulendo præponere. Sed & ipse populus de captiuitate uitiorũ, ad uisionẽ ueræ pacis uocatus, ministerium sibi uerbi necesse est ab his qui dicere norunt, exigat. Qui uidelicet ministri sermonis, id est leuitæ à XX annis et suprà cõstituti esse narrantur: quia nimirũ tales sunt ad prædicandũ dei uerbũ populo præferendi, qui decalogũ legis, non solũ executione operis in exemplũ suis auditoribus ostendant, sed & puritate atq; integritate cordis in conspectu

sui conditoris intemeratum custodiant. Nec dubitandum est ibi statum ecclesię prosperum sumere profectũ, ubi & pręsules suum gradum rite custodiẽtes, populo magistros ueritatis, à quibus erudiatur, regulariter ordinant: & ipse populus datos sibi magistros, ne à dicendo cessent, diligẽter audiendo, ac dictis eorũ obtẽperando cõpellunt. Sed heu proh dolor, iuuat nostrorũ socordiã tẽporum, maioresq; simul & minores lædit, hos à prædicando uerbum, illos ab audiendo, utrosq; faciendo præpediẽs, quod minus solicite pẽsemus, uel quanta acerbitas dæmonicæ captiuitatis, de qua eruti sumus: uel quanta sit solennitas, ad quam uocati sumus, supernę Hierusalẽ matris omnium nostrũ, cuius in præsenti ecclesia iã pignus accepimus. Verum intueamur eximia patrum opera, quo amplius de nostræ actionis pusillitate confundamur. Sequitur:

Stetitq; Iosue & filij eius & fratres eius, Cedmiel & filij eius, et filij Iuda, quasi unus, ut instarẽt sup eos qui faciebant opus in templo domini: filij Henadad, filij eorum & fratres eorum leuitæ.

Iosue hoc loco non filium Iosedec sacerdotẽ magnum dicit, sed unum de leuitis, de quibus prædictum erat, quod cõstituti fuerint à uiginti annis & suprà ad urgendum opus domini: de quibus fuit & Cedmiel & filij Henadad, qui pariter iniuncto sibi eidem operi, cũ filijs & fratribus suis curã adhibuisse narrantur: deniq; suprà in catalogo populi Israel, hi post sacerdotes, primi leuitarũ nominatim cõmemorant. Leuitæ, inquit, filij Iosue, & Cedmiel filiorum Odeuiæ LXXIIII. Vnde ex utroq; loco colligit, principes eos & patriarchas fuisse leuitarum temporis illius. Vbi bene filij Iuda in medio leuitarum interponuntur, qui simul instaurãdo templo domini curam impẽderint: & hi propter eundem pietatis cõsensum quasi unus stetisse cõmemorant. Hic nãq; est ille de quo præ

Ezræ 2

diximus, nobis semper imitandus ordo uirtutis, ut ecclesiã sanctã, & dicati deo gradus oẽs, & communis populi totius deuotio pro suo quisq; modulo ędificet. Notandũq; & crebrius rememorandũ, quantũ boni populo malũ captiuitatis cõtulerit: de qua eruti tanta omnes intentiõe, quanta nunq; antea cœlestibus obsequijs operã dare probant. Sed & hodie multis qui in pace ecclesiæ negligenter uixerãt, subitò errasse, & in flagitia aliqua cecidisse profuit, dum post casum pœnitendo erecti, uigilantius domino seruire cœperunt: & qui pigri ac desides in innocentia stare uidebantur, per accidentem sibi ruinam admoniti sunt, solertius erga sui custodiã contra oẽs antiqui hostis insidias accingi: ita ut qui nec propriã uitã curãdo offenderãt, postmodũ etiam fraternæ salutis cũ sua erectione curã gerãt. Omnis igit popu lus reuertentiũ de Babylone in Hierusalẽ, curã tẽpli restaurãdi, sed maxime leuitæ, & filij Iuda habuere, uidelicet pro pter sacerdotalẽ simul & regiã sanctę ecclesiæ dignitatẽ. Regalis em præcipue & sacerdotalis tribus templũ ædificant: quia omnes nimirum qui corda fideliũ uel docendo uel bene uiuẽdo instituũt, ad corp⁹ æterni regis ac sacerdotis, hoc est dñi & saluatoris nostri pertinẽt. Vnde et ipsi autores operis de utraq; tribu, Iesus uidelicet de sacerdotali, Zorobabel uero de regia originẽ duxere.

Fundato igit à cemẽtarijs tẽplo dñi, steterũt sacerdotes in ornatu suo cũ tubis, & leuitæ filij Asaph in cymbalis, ut laudarent dñm per manus Dauid regis Israẽl, & cõcinebant in hymnis, &c.

Magna omniũ personarum deuotio ostẽdit, cũ fundato tẽplo domini, & sacerdotes & leuitę & populus omnis, iuxta suũ quisq; gradũ misericordiã domini laudabãt. Sacerdotes quidẽ sanctis ornatis uestibus, prout stante adhuc templo consuerant tubis personãtes, & cor populi ad suauitatem supernæ laudis

accen

accedentes: Leuitæ autem in cymbalis
bene sonantibus hymnos domino cõci
nentes: populus uero clamore cõmuni
affectũ sui cordis in laudãdo dominum
ostendẽs. Laudabant aũt dominũ leuitę
per manus Dauid, siue in organis, quæ
ipse fecit: siue psalmos, quos ipse insti-
tuit, cõcinentes: siue quia Dauid in col-
locatione arcę principẽ fecit ad confiten
dum domino Asaph & fratres eius, ut
uerba dierũ testanť, de quo rursum dici
1.Paral.6 tur: Quia filij eius sub manu ipsius erãt,
prophetãtes iuxta regẽ. Meritò & hoc
in loco cũ filij Asaph laudarent & confi
terẽtur domino, per manus Dauid, hoc
est iuxta dispositionẽ eius hoc fecisse in
telligendi sunt. Iuxta mysticũ uero sen-
sum, fundato à cementarijs tẽplo domi-
ni, stant sacerdotes in ornatu suo cum tu
bis, cũ cõuersis ab errore peccatoribus,
et fundata in corde illorũ fide, ac dilecti-
one Christi, congaudent omnes qui au
diũt ecclesiarũ magistri, seq; ipsos soler-
tius operibus bonis ornantes tubis do-
ctrinę salutaris insonãt, quatenus & ex-
emplo uirtutũ, & hortamento sermonũ
adiuuent bona cœpta eorũ, qui uel nup
ipsi pœnitendo ad gratiã Christi conue
nire, uel nuper alios ad gratiam Christi
docendo conuertêre. Stant & leuitæ, ut
laudent deũ in cymbalis, cũ etiã secundi
ordinis ministri ad informationem neo
phytarũ pijs actibus suo cõditori deser
uiunt, & hoc in mutuæ dulcedine chari
tatis. Cymbala nanq; quæ se inuicẽ tan-
gunt ut resonent, aptissime opera chari
tatis exprimunt, quibus alterutrũ se san
cti ad laudẽ sui excitant autoris. Laudãt
etiã illũ per manũ Dauid regis Israël, cũ
ipsius domini & saluatoris ea quæ per
carnẽ gessit opera diligẽter cõsiderare,
& in quantũ sufficiunt imitari satagunt.

Plurimi etiã de sacerdotibus &
Leuitis, & principes patrũ & seni-
ores qui uiderant templum prius
cum fundatum esset, & hoc tem-
plum in oculis eorum, flebant uo-
ce magna: & multi uociferantes in
lætitia eleuabant uocem.

Qui uiderant templũ prius fundatũ,
& hoc templum corã oculis suis, partim
fletus, partim gaudij uoces emittebant.
Gaudij quidẽ, qa templũ domini quod
destructũ fuerat, iã restaurari cœpisset.
Fletus uero, quia dolebant cernentes
quantũ pauperies cœptus illius tẽporis
à magnificẽtissima quondã Salomonis
potentia, qua prius templum fundatũ
est, distaret. Lætabãtur multũ, quia solu
ti à captiuitate, templũ reædificãdi facul
tatem acceperant. Sed flebant uoce ma
gna, quia prius templum ob sua scelera
nouerant esse dirutũ, cuius nec magni-
tudinẽ ipsi, nec decorẽ ullatenus æqui-
parare ualebant. Nam quia Propheta di Hagg.2
cebat: Magna erit gloria domus domi-
ni istius nouissimæ, plus q̃ primæ: quia
maioris, non ad magnitudinẽ uel orna
tum domus, sed ad rem ipsam pertinet:
quia maioris miraculi, & euidentioris
erat diuinæ uirtutis, quod paucæ capti-
uorũ reliquiæ inimicis etiã resistentibus
tantũ opus perficere ualuerunt, q̃ quod
rex opulẽtissimus, nullũ omnino habẽs
aduersariũ, imò potẽtissimũ ac ditissimũ
Tyri regẽ habens adiutorẽ, hoc cum ar
tificibus doctissimis, prout uoluit, fecit.
Itẽ maior erit gloria domus illius nouis
simæ q̃ primæ: quia in priore domo cul
tores ueteris testamẽti, legis & prophe
tarũ scripta populis prædicabant. In se-
cunda autẽ Christus & apostoli gratiã
noui testamenti ac regni cœlestis euan
gelizabant introitũ. Sed & in reædifica
tiõe tẽpli spiritalis fletus & lætitia simul
principibus nascit. Gaudent nanq; do-
ctores sancti in salute pœnitentiũ: lugẽt
quia unquã pœnitenda cõmiserint, &
nõ semper in autoris sui uoluntate per
stiterint. Exultant ipsi de sua salute, qui
per pœnitentiã à morte animæ surrexe
runt: lugent se unquã peccãdo uitã ani-
mæ perdidisse. Lætanť & neophyti gra
tia sui redemptoris se esse collectos: do
lent se cũ toto genere humano in primo
parẽte perisse, & quasi corrupto ab ho-
stibus tẽplo dei, statu uidelicet corporis

etanimę immortalis, in Babylonē, id est confusionē pręsentis exilij se fuisse trāsmigratos. Verū qa crescētibus bonorū profectibus, crescit pariter inuidia malorū: nec unquā inter augmēta piorū deerunt tentamēta prauorū, qui uel bonū ficte ostentādo, uel apte malū ingerēdo sanctos lędere conent, recte subiungit.

IIII Audierunt aūt hostes Iudæ & Beniamin, quia filij captiuitatis ædificarent templū dn̄o deo Israël, & accedētes ad Zorobabel & ad principes patrū dixerūt eis: Aedificemus uobiscum, quia ita ut uos quærimus deum uestrū. Ecce nos immolauimus uictimas ex diebus Assorhaddan regis Assur, qui adduxit nos huc.

Nota est historia: quia hostes Iudę & Beniamin Samaritas dicit, quos captiuatis decē tribub⁹ rex Assyriorū de diuersis gentiū populis in ciuitates eorū et terras trāstulit. Qui postmodū accepta dei lege, & hāc ex parte seruabāt, & nihilo minus eisdē qbus antea simulacris seruiebāt. Hi ergo qa ueros dei cultores abominabanē, polliciti sunt eis auxiliū operis, ut in societatē recepti possent inferre dispendium. Facile autē cuiuis patet qa tales populi falsos fratres, hoc est hæreticos, & malos catholicos figuraliter exprimunt. Qui hostes sunt Iudæ, hoc est cōfessionis & laudis, quā ecclesia domino in pręsenti per fidē rectā & opera fide digna offert. Hostes quoq; Beniamin, hoc est filij dexterę, dum eos qui se audiunt, à sorte segregāt populi fidelis, qui ad dexterā iudicis in futuro benedictionē est & regnum percepturus æternum. Tales ergo dicunt ad Zorobabel et principes patrū, ædificemus uobiscū, quia ita ut uos quærimus deū uestrū: cū affectāt heretici autoritatē sibi prędicandi æque inter catholicos tribui, promittentes se unā eandēq; cū eis rectæ fidei & operationis tenere ac diligere castitatem, quatenus accepta potestate docēdi in medio boni seminis, à quo apostolus Paulus cognomen accepit, ut spermologos, id est seminiuerbius dicereē, zizania doctrinæ occultæ interserāt. Sic fecere quidā in Niceno cōcilio, qui rectæ fidei inter catholicos patres nō catholica mente subscripserunt: ut quo fidelibus familiarius essent admixti, eo recipiēdæ perfidiæ Arianæ liberius locū struerēt. Sic Pelagius in cōcilio Palæstino hæresim suā, qua gratiam dei acerrime impugnabat, cōfessione & scripto nō ex animo anathematizauit, ne ipse à catholicis sacerdotibus anathematizatus, locū docendi in ecclesia, ac suū errorē seminandi facultatem amitteret. Ecce, inquiunt, nos immolauimus uictimas ex diebus Assorhaddan regis Assur, qui adduxit nos huc. Immolastis uictimas, sed immundas: qa nō renunciastis idolis. Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? 2.Cor.6 quæ autē cōuentio Christi ad Belial? In tractis nanq; terrā filiorum Israël, non à Iosue introducti, nō Hierosolymorum imperio subditi, sed à rege pfido, ab hoste populi dei in terrā eius adducti, non ut in hac domino, sed eidē regi aduersario seruiatis. Sic etenim hæretici, sic falsi catholici, cum pacē ecclesiæ uel uiuēdo peruerse, uel etiā docēdo impugnāt, ab Hierosolymorū sunt regno prorsus extranei, & ad gentilium magis, quorum peccata nō deserunt, sorte perditā pertinēt: imò, ut apertius dicā, tales nō domino Iesu, sed diabolo duce, cuius figurā Assorhaddan rex Assur tenuit, sanctæ ecclesiæ fines introeūt. Quo em̄ nisi diabolo instigāte agit, cum quis sacramēta ecclesię percipit, nō ut per hæc ipse deo cōsecreē sanādus, sed ut cōsecratus deo alios ex familiaritate corrumpat, acrius indēnādus? Sic fecit Simon ille magus Act.8 q̄ baptismū in ecclesia, nō ob suę studiū saluationis, sed ut res ecclesiæ certius ex uicinitate dinosceret accepit: qđ exitu ipso perdocuit: cū ecclesiā, quæ in persona ficti fratris nequit, in persona aperti hostis acerbissime turbauit. Sequitur:

Et

Et dixit eis Zorobabel et Iosue et reliqui principes patrum Israël: Non est uobis & nobis ut ædificemus domum deo nostro, sed nos ipsi soli ędificabimus domino deo nostro.

Non est hæreticorum ædificare domũ domini, quæ est ecclesia, à qua ipsi probãtur esse alieni: sed eorũ solummodo q Christo uero regi ac sacerdoti adhærentes, principes patrum uocari meruerũt, ob curam uidelicet piam, quam habent erga eos, qui deum uidere desiderant, quod interpretatur Israël.

Factũ est igitur ut populus terræ impediret manus populi Iudę, & turbaret eos in ædificando.

Recte populum terræ dicit eos, qui operarios ueritatis turbabãt, atq; opus ecclesiæ tentabant impedire. Populum autẽ Iuda, id est confitentẽ, & glorificantem eum qui integra mẽte domino deo suo ædificare, hoc est eius uoluntatẽ faciẽdam, gloriã quærendã, omniũ quos posset animos atq; ora conuertere quærebat. Quoties autẽ hæretici non solum in ciuitatibus singulis, uerum & in prouincijs integris, uel peruerse docendo, uel etiam hostiliter sæuiẽdo, dogma ueræ confessionis impedierint, utinã nesciremus. Nam ut de magistro gentium si

Act. 23 legamus, qui biennio uinctus in Cęsarea ob persecutionẽ Iudęorũ, ab officio ædificandæ domus dei linguã cõpescuit: ecce sequentiũ hæreticorũ insidijs, beatus Athanasius pluribus annis patria profugus, Ambrosius in sua ciuitate obsessus, Hilarius in exilium relegatus, Eusebius martyriũ passus: plures in Aphrica episcopi linguis abscisis, à sua prouincia eiecti, alij atq; alij diuersis pœnis uexati uel interempti, domũ dei, quã ædificauerãt, populis terræ, hoc est hominibus sua quærentibus, nõ quæ sunt Iesu Christi, profanandas demisere, donec tẽpore diuinitus prouiso denuò sapiẽtibus architectis reædificandæ post captiuitatẽ eiusdẽ domus copia suppeteret: id est, donec catholicis patribus restaurandis, post deprehẽsas ac superatas hæreses, ecclesiæ facultas daretur.

Conduxerũt aũt aduersum eos cõsiliatores, ut destruerẽt consiliũ eorũ omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usq; ad regnum Darij regis Persarum.

Notãda distinctio uerborũ: quia cõsiliarios quidẽ, dicit, dato precio cõduxerũt aduersum instauratores tẽpli, ut destrueretur consiliũ eorũ: non tamen destructum dicit consiliũ eorum esse, aut quod opere cessarẽt priusquam scripta ad Artaxerxen epistola accusationis, ipso iubente prohibuerunt eos, ut scriptura dicit, in brachio & robore. Ibi eñ sequitur: Tũc intermissum est opus domus dei in Hierusalẽ, & non fiebat usq; ad annũ secundũ Darij regis Persarũ. 1. Esdræ 4.
Vnde colligitur, quia toto quidem tempore Cyri operi cœpto quãuis segnius iusto instabant, illo aũt mortuo nõ consilijs prauis impediti, sed aperta sunt impugnatione ab operando repulsi. Non enim audebãt hostes uiuẽte adhuc Cyro, q opus illud iusserat fieri, aperte obluctãdo, quãuis occulte suggerẽdo uel consiliando, edictis illius contraire. In promptu est autem allegoricus sensus: quia ecclesiã hæretici prout tẽporis opportunitas arriserit, nunc consilijs malignorũ dogmatum, nunc acerbiore gladiorum pugna insequuntur, & aliquando etiam suffragio gentilium principũ eam uexare non metuunt. Impediunt enim manus populi Iudæ, cũ ecclesiã in mẽbris suis infirmioribus ab operibus piæ professionis retardãt. Destruere nituntur consilium operandi, cum etiam animos eorum ab intentione ipsa longe actionis reuocare satagunt. Accusant eos ad reges, cum principum quoq; terrenorum contra ecclesiam præsidia conquirunt. Quod quantum noceat fidei, tempore Arianæ perfidiæ, luce clarius innotuit.

Samaritæ scribunt epistolas accusationis regibus Persarum, & edicto regalium literarum prohibent opus templi. *Cap.* V.



N anno autem regni Asueri principio regni eius, scripserunt accusationem aduersum habitatores Iudæ & Hierusalē: & in diebus Artaxerxis scripsit Besellam, Mithridates, & Tabeel, & reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxen regem Persarum, &c.

Artaxerxen hunc, qui epistolam accusationis à Samaritis suscipiens, uetuit Hierusalem ac templum construi, Iosephus putat esse Cambysen filium Cyri, qui post patrem triginta annis imperio functū, ipse octo annis regnauit: & post eum Magi uno anno regnantes, Dariū filium Histaspis regni habuere successorem. Cuius secundo anno quo templū ædificari permisit, dixit per Zachariam prophetam angelus, pro populo interueniens: Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Hierusalē & urbium Iuda, quibus iratus es? Iste septuagesimus annus est. Asuerus autem cui pariter epistola accusatiōis missa dicitur, ideo fortasse an aliquid rescripserit, aut responderit, tacetur: quia uel eodem quo regnare cœpit anno decedēs, Artaxerxi potius apicem regnandi, & hæc curandi reliquit: uel contemporaneus quidē erat Artaxerxi, sed quasi minoris potētiæ illum magis hæc tractare ac decernere permisit.

Iosephus lib. antiquitatū. 11. capit. 1. & 3.

Zach. 1.

Hoc est exemplar epistolæ, quā miserunt ad eum: Artaxerxi regi serui tui qui sunt trans fluuium, salutem dicunt. Notum sit regi, quia Iudæi qui ascenderunt à te, ad nos uenerunt in Hierusalem ciuitatem rebellem & pessimam, quam ædificant extruētes muros eius, & parietes componentes.

Artaxerxes cui suadetur, & qui suasus præcepit ne Hierusalem ædificetur, figuram tenet uel alicuius gentiliū principum, ecclesiæ utiq; inimici & persecutoris: uel ipsius antiqui hostis omnium bonorum aduersariiq;. Iudæi qui accusabantur apud regem, uiros ecclesiasticos: Samaritani qui accusabant, hæreticos, ut semper, designāt. Vnde cōgrua sibi uoce Hierusalem ciuitatem rebellē ac pessimam nuncupant: Talem nanq; hæretici catholicam quam impugnant, unitatem iudicant. Re autē uera rebellis est, & muros parietis, quæ rectæ fidei lapidibus testimoniorum cœlestium ad uersus tela impugnantium errorū cōpōnit, de quibus Esaias dicit: Et occupabit salus muros nostros, & portas tuas laudatio. Sed non est pessima dicenda, nisi ab illis solummodo qui ab optimæ sunt electione sententiæ prorsus auersi. Inter quæ notandum, quod ex eo tempore populus dei, Iudæorum cœpit nomine censeri, eo quod ex tribu Iuda maxime fuerint hi qui primo de captiuitate ascendētes, Hierosolymæ urbis mœnia, & opus templi restaurarunt, euacuatamq; habitatore prouinciam denuò superatis hostibus, qui proxima tenebant loca, possiderunt.

Esa. 60

Nunc igitur notū sit regi: quia si ciuitas illa ædificata fuerit, et muri eius instaurati, tributum et uectigal & annuos redditus nō dabūt, et usq; ad reges hęc noxa pueniet.

Deo gratia: quia uerum de ciuitate domini, quæ est ecclesia, hostes ipsius ciuitatis confitentur: quia si ædificata post captiuitatem fuerit, & muri illius ciuitatis de lapidibus uiuis, hoc est animabus sanctis, contra mundi huius superbiam erecti: tributum nefandæ seruitutis ciues illius, hoc est electorū populi, ultra malignis spiritibus peccādo non dabunt. Quinimò principibus potestatis aëris huius, ædificatio pietatis nocebit, dum quotidie per lauacrum regenerationis regno diaboli auferuntur plures ex his, qui in seruitium regni illius

lius ob reatū primæ transgressionis fuerant generati: qui agente gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum, amplius hosti indebitum, sed suo conditori tam iustum uectigal debitæ seruitutis tribuunt: annuosq́ redditus primitiarum, ac decimarū suarum, quæ per inchoationem ac perfectionem bonorū operum fiunt, illi à quo acceperunt largitori donorū, & bene uiuendo & gratias agendo referunt.

Nos ergo memores salis quod in palatio comedimus, & quia læsiões regis uidere nefas ducimus, idcirco misimus & nūciauimus regi, ut recenseas in libris historiarū patrum tuorū, & inuenies scriptū in cōmentarijs, & scies quoniam urbs illa rebellis est, & nocens regibus & prouincijs, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis.

Sal in palatio comedunt Samaritani, cum hæretici sapore mundanæ philosophię, cum suauitate rhetoricæ, cum uersutia dialecticę artis instituūt. Qui etiam lęsiones regis perfici uidere nefas ducūt, cum sufferre nequeunt, si qui regnum diaboli pia fide uel actióe impugnare conantur, & timent bella concitari in ecclesia, ne à propugnatoribus illius hæreses & fallaciæ ipsorū unà cum gentilium dogmatibus debellentur, duce nimirū illo

Matth.10 qui ait: Non ueni pacem mittere, sed gla
Luc.12 dium. Et iterum: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo nisi ut ardeat? Gladiū uidelicet sui uerbi, quo aduersarios sternat, & ignem charitatis, quo suorum corda accendens, omnia contrariæ sectę arma & scuta comburat.

Nunciamus nos regi: quoniā si ciuitas illa ędificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionē trans fluuium non habebis.

Fluuium dicit Euphratem, intra quē Syria est. Qui meritò riuum sancti baptismatis insinuat, uel qa unus de quatuor fluminibus est, quæ denuò paradisi fonte orientia totum orbem irrigant: in figuram nimirum quatuor euangelistarum, qui ab uno fonte uitæ, id est domino saluatore inspirati, consona uoce gentibus cunctis lauacrum salutis prædicant: uel quia Euphrates frugifer interpretatur: quod uocabulum aptissime congruit illi sacramento, quo orbis ablutus & sanctificatus fructum animarū tricenum, sexagenum & centenū deo gignere consueuit. Quærit ergo rex Persarū, qui interpretantur tentantes, possessionem trans fluuium, cum antiquus hostis excitatis tentationum incursibus, ecclesiæ fines irrumpere, & eos etiam qui sacro sunt fonte redempti, sibi subiugare conatur. Iuuant eum Samaritæ, cum impugnantes ecclesiam hæretici, pro regno diaboli militant, & quasi dolētes dicunt: Quoniā si ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, per fidem uidelicet rectam, & opera religiosa iustorū, ille trans fluuiū, id est in cordibus eorū qui iam deo renati sunt per baptismū, possessionem locumq́ habere non possit. Intelligunt etiam hi qui fidem rectā non intelligunt, quod unam eandemq́ mentē lux simul & tenebræ, iniquitas & iustitia, Christus & Belial, possidere nequeunt.

Verbū misit rex ad Rehum Beelteem & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris trans fluuiū salutem dicens & pacem. Accusationem quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me, &c. usq́ dum ait: Nunc ergo audite sententiā, ut prohibeatis uiros illos, & urbs illa non ædificetū, donec si forte à me iussum fuerit.

Patet literæ sensus, patet & allegoriæ: quia rex prophanus, antiquus uidelicet aduersarius, libentissime fauet uotis eorum qui ecclesiam persequūtur, & eam ædificari prohibent. Habitant autem ho

stes Hierosolymorũ in Samaria, quæ interpretatur custos: non quia præcepta si dei & ueritatis ulla ratione possint custodire, quisioni ueræ pacis obstinata mente probantur contraire: sed quia ipsi custodiam penes se uirtutũ manere iactant quando aduersus mœnia pacis per hæresim pugnant.

Itaq; exemplũ edicti Artaxerxis regis lectũ est coram Rehum Beelteem & Samsai scriba, & consiliarijs eorum: & abierunt confestim in Hierusalem ad Iudæos, & prohibuerũt eos in brachio & robore. Tunc intermissum est opus domus domini in Hierusalem, & non fiebat usq; ad annũ secundum regni Darij regis Persarũ.

Patet autem ordo historiæ, quod hostes populi dei primo opus sanctum per sequendo impediant, deinde consilium rectæ intentionis eorum consilijs nequã dissipare tentabãt: nec adhuc tamen eos ex toto ab opere domus domini retrahere ualebant, priusquã regali auxilio fulti, autoritate illis publica obsisterent. Quorum notanda in accusando fraudulentia, quod eos qui domũ dei ædificabant, ciuitatem contra regnum Persarum ædificare quærebantur: & præcipiente rege ne ciuitas ædificaretur, ipsi mox accepta regalium literarum autoritate, ne templum ædificaretur, noxia uirtute restiterunt: cum neq; ipsi aliquid de constructione templi, sed tantũmodo ciuitatis accusassent, neq; rex aliud quàm ciuitatẽ prohibuisset construi.

EXPOSITIONIS ALLEGORICAE IN EZRAM PROPHETAM LIBRI PRIMI FINIS.

BEDAE PRESBYTERI IN EZRAM PRIMUM LIBER SECUNDUS.

Ad exhortationẽ Aggei & Zachariæ prophetarum, Zorobabel & Iosue templum dei ædificant: & Thathannai dux trans flumen, quid de his fieri debeat, à Dario rege requirit. Cap. VI



Rophetauerunt autem Haggeus propheta, & Zacharias filius Addo, prophetãtes ad Iudæos, qui erant in Iudęa & Hierusalem, in nomine dei Israël. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & cœperũt ædificare templũ dei in Hierusalem, & cum eis prophetæ dei adiuuantes eos. V

Hæc in libris eorundem prophetarum plenius scripta sunt: quibus uidelicet uerbis ipsi uel socordiam redarguerint eorũ, qui negligentiores erga opus templi extiterant, uel promisso dei auxilio eos ad operandum accenderint: qua item deuotione ad exhortationẽ illorum Zorobabel ac Iosue, seu populus omnis sese ad opus ædificandæ domus domini accinxerint. Et quidem Haggeus propheta ita incipit: In anno secundo Darij regis in uno die mensis sexti, factum est uerbum domini in manu Haggei prophetæ, dicens: Dic ad Zorobabel filium Salathiel, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, dicens: Hæc ait dominus exercituum dicens: Populus iste dicit, nondum uenit tempus domus domini ædificandæ. Et factum est uerbum domini in manu Haggei prophetæ dicens: Nunquid tempus uobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? & paulò post: Et suscitauit dominus spiritum Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec Hag. 1

sedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorū de omni populo: & ingressi sunt, & faciebant opus in domo domini exercituum dei sui, in die uicesima & quarta mensis in sexto mense, in anno secundo
Hag.1 Darij regis. Et in sequentibus quod supra posuimus: Magna erit gloria domus istius nouissimæ plus quàm primæ, dicit dominus exercituū. Item Zacharias ita incipit: In mense octauo, in anno secundo Darij, factum est uerbum domini ad Zachariam filium Barachiæ filiū Addo prophetā. Ex quo titulo clarius apparet quomodo eundem prophetam Ezras filium Addo nominet, uidelicet quod nepos illius fuerit. Ipse autē Addo propheta fuisse nobilis intelligendus est: cuius Zacharias cum esset eximius in prophetis, iure filius diceretur. Inter quæ notandum quāti spiritus isti prophetæ fuerint, ut aduersum tanti regis edictū & Samaritanos, gentesq; cunctas per circuitum ædificationem templi impedientes, iuberent templū extrui. Zorobabel quoque & Iesus & populus qui cum eis erat, nō minoris fidei probantur extitisse, ut prophetas magis audirent iubentes, quàm prohibentis regis imperiū. Verum quia sæpius in hoc uolumine de Zorobabel & Iosue siue Iesu (unū enim est nomen) diximus, quomodo dominū saluatorem regem ac sacerdotem summū & genere designarēt & actione, uidentur ipsa etiā nomina eorum quomodo illum significent exponere. Zorobabel ergo dicitur hortus in Babylone, siue magister Babylonis: Salathiel petitio mea deus: Iesus siue Iosue saluator: Iosedec dominus iustus. Et quidē aperte, sicut & filius Nun dominum Christum Iesum sonat. Vnde uterque populum in terrā repromissionis, ille de longo incolatu eremi, hic de longiore seruitio captiuitatis introduxit: in figuram ueri Iesu, qui electos suos ab omnibus malis eruens, ad promissa superni regni gaudia inducit: qui est filius Iosedec, id est domini iusti: de quo cani-
Psal.128 tur in psalmo: Dominus iustus concidet ceruices peccatorum, confundantur & reuereantur omnes qui oderunt Sion. Zorobabel, quod hortus in Babylone uocatur, iuxta historiam ad ipsum respicit: quia ibi natus est, cum esset de stirpe Dauid, qui est natus in Bethlehē. Iuxta uero allegoriam, ad dominum pertinet: qui ut mundum à confusione errorum erueret, in Babylone, id est in confusione huius mundi ad tempus oriri & conuersari dignatus est. Qui etiam magister Babylonis uocatur, nō quod ea quæ Babylonis, id est huius mundi sunt doceat, sed quod eos quos Babyloniorum iugo pressos inuenit, ad gratiam libertatis erudiat, atq; eruditos ad mœnia patriæ cœlestis perducat. Cuius pater est Salathiel, id est petitio mea deus, qui ipse dicit in psalmo: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Sed & unusquisque Psal.2 fidelium, deum & patrem domini nostri Iesu Christi inuocans, cum non aliud ab illo quàm ipsum deum quærit, potest recte Salathiel, id est petitio mea deus nominari, iuxta illud psalmistę: Quid enim mihi restat in cœlo, & à te quid uolui super terram? &c. usque dum ait: Mihi au- Psal.72 tem adhęrere deo bonum est. Petitio ergo nostra deus est, cum ipsum solum ab ipso quærimus, ut æterna ipsius mereamur uisione perfrui.

In ipso tēpore uenit ad eos Thathannai, qui erat dux trans flumē, & Starbuzannai, & consiliarij eorum, sicq; dixerūt eis: Quis dedit uobis consilium, ut domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis? Ad q̄d respondimus eis, quæ essent nomina hominū autorum illius ædificationis. Oculus autem dei eorum factus est super senes Iudæorū, & non potuerunt inhibere eos.

Patet literæ sensus: quia confortati uerbis prophetarum optimates Iudęorum, non ualebant hostium insectationibus à sancto opere præpediri, à quo quiescen-

tibus adhuc prophetis præ timore hostiũ cessauerant. Quod eodem nunc ordine in sancta ecclesia geritur, dum hi qui ma lignorũ uel hominum uel spirituum insidijs retardati, tepidiores erga opus bonum aliquandiu permanserãt, repente uerbis siue doctorũ fidelium, seu diuinarum scripturarũ correcti, in tantum bonis studijs feruere incipiunt, ut nullis tentationum ualeant machinis uinci, à que proposito suę intentiõis reuocari. Quæritur autẽ meritò, quomodo dictum sit, Ad q̃d respondimus eis: quasi et ipse qui scripsit tũc præsens adfuerit, cum Ezras hunc librum scripsisse dicatur: qui non his temporibus Hierosolymæ fuisse, sed longo post tẽpore, regnante Artaxerxe illò uenisse reperitur. Aut ergo uere ibi fuit tempore illo quo templum ædificabatur, & facto templo redijt Babyloniã, ut plures de filijs Israël reduceret ad Hierusalem: aut certe etiam si adhuc ibi non erat cum ædificaretur templũ, se tamen illis iungit qui ædificabãt: quia quasi suũ esset omne quod erga fratres suos agebatur, uel quod ipsi agebant, æstimabat. Sic & apostolus ad eosdem cõcordia fraternitatis, se quodammodo cõsociat eis qui
1. Thes. 4 in fine seculi futuri sunt sanctos: Nos, inquit, qui uiuimus, qui residui sumus, in aduentu domini nostri non præueniemus eos qui dormierunt.

Placuitq; ut res ad Darium referretur, & tunc satisfacerent aduersus accusationẽ illam. Exẽplar epistolæ quam misit Thathannai dux regionis trans flumen, & Starbuzannai, & consiliatores eius Apharsachei, qui erãt trans flumen, ad Darium regem, &c. usque ad finem epistolæ in qua dictum est: Nunc ergo si uidetur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis in Babylone, utrum nam à Cyro rege iussum sit, ut ædificetur domus dei in Hierusalem: & uoluntatem regis super hac re mittat ad nos.

Multũ dissimilis est hęc epistola, quam Thathãnai scribit Dario, illi epistolæ quã Rehum & Samsai scripserũt Artaxerxi. Illa nanq; accusatione Hierosolymitarũ, hæc laude non solum gentis, sed & dei omnipotentis plena est. Deniq; ita incipit: Dario regi pax omnis. Notũ sit regi, isse nos ad Iudęam prouinciam ad domũ dei magni, quę ædificatur lapide impolito, et ligna ponunt̃ in parietibus, opusq; illud diligẽter extruitur, & crescit in manibus eorũ. Interrogauimus ergo senes illos, & ita diximus eis, quis dedit uobis potestatẽ ut domũ hanc ędificaretis: &c. In quibus uerbis hoc quoq; notandum, quomodo dictũ sit, lapide impolito domum dei ædificatam: cum constet tantũ opus nõ nisi de politis lapidibus potuisse fieri. Sed lapide impolito intelligendũ est lapide nouo, quem ipsi quidem impolitum repererũt, sed poliendo aptum ædificio domus domini fecerunt: nam etsi ueterũ lapidũ qui, sicut Hieremias plan- Thren. 4
gens ostendit, dispersi erant in capite omnium platearum, aliqui remanserunt, nulli tamen dubium quin noui erant lapides poliendi, ex quibus opus templi posset impleri. Cuius nimirũ rei in promptu est mysteriũ, cum uiderimus ecclesiã dei ædificari, nõ solũ de his qui pœnitendo resipiscunt ad uitam sanctitatis, quam olim peccando perdiderãt, uerumetiam de illis qui nuper ad fidem uocati, institutione magistrorũ quasi norma opificum compositi, atq; ædificium domus domini congruo sibi sunt ordine locati. Quamuis & ita rectè possit accipi, quod de ueteribus ac nouis lapidibus, de iandudum politis, ac diutius impolitis templũ sit ædificatum: cum de utroq; populo, Iudæorum scilicet & gentili, una Christi ecclesia colligitur: uno, qui iandudum cognitione atq; obseruantia legis dei uelut politus extiterat: altero qui idololatrię mancipatus, nulla spiritalium architectorum industria, nullo pietatis cultu deformitatem agrestis ac terrenæ mentis exuerat. Quodq; sequitur in eadem epistola: Et ligna

gna ponuntur in parietibus. Ligna quæ ad monimentum uel ornatum erant pa rietū templi apposita, eandem sanctorū uitam in ornatum sanctę ecclesiæ, quam & lapides, signant, iuxta quod supra do cuimus. Quorū uidelicet lignorum meminit ꝓpheta in psalmo, in quo domus
Psal. 95 domini ędificatur post captiuitatē: Tunc exultabunt omnia ligna syluarum ante faciem domini, quoniam uenit, quoniā uenit iudicare terram. Exultant quippe corda superborum quondam, quoniam de monte impio paternæ traditionis excidi, atq; in ædificationē domus domini meruere transferri. Exultant autē ante faciem domini, quoniam uenit iudicare terram: cuius districtionem iudicij salubriter timendo præuenerūt, & cuius aduentum quondam peccatores poterant timere, iam nunc correcti & iustificati, ocyus hunc ad se desiderant. Illa ergo epistola insidiosis, hæc amicalibus est scripta literis: & meritò, quia illa à Samaritis hostibus utique Iudæorum: hæc autem missa est à duce regionis, qui erat trans flumen, hoc est inferioris Syriæ ac Phoenicis, & à socijs eius qui nullas contra Iudæos inimicitias habuere domesticas, sed tantum regis, à quo potestatem ducatus acceperunt, uoluntatem scire & exequi curabant. Vnde rectè Samaritæ, qui pri mam scribentes epistolam, animos regis aduersus structores templi accenderūt, hæreticis comparātur, qui ecclesiā sæpe in tantum fœda peste commaculant, ut etiā gentilibus exosam reddāt, eorumq; furorem aduersus illam excitent. Porrò dux iste Syriæ, qui regem de opere domus dei non accusando instigat, sed con sulendo interrogat, eorum rectè imaginem exprimit, qui adhuc in gentilitate positi, fidem & opera mirantur ecclesiæ: nec se credituros abnegant, si hanc uerā esse ac iustam diuinitatis culturam intelligere possint. Deniq; audiens à senibus Iudæorum, cum rationem suæ ædificationis redderēt: Nos sumus serui dei cœli & terræ, & ædificamus templū, quod erat extructum ante hos annos multos, quodq; rex Israël magnus ædificauerat & extruxerat. Postquam autem ad iracundiam prouocauerunt patres nostri deū cœli, & tradidit eos in manu Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldæi, domum quoq; hanc destruxit. & cętera quæ de renouatiōe eiusdem templi, quæ per Cyrum pręcepta est, responderunt: nil ultra cum suis consiliarijs contradicere, neque ædificantes uolebat impedire: uerū simplici animo perquirebat, utrum nam Cyrus templum ædificari iussisset, & utrum ipse Darius hoc ædificari uellet. Agnita autem uoluntate utriusq; regis, siue ædificatione templi diligenter, & ipse cum suis ut totius opus perficeretur auxilium ferre curauit, ut in sequentibus scriptum est. Quę cuncta menti & actioni conueniunt eorum, qui in gentili prius uita constituti, conuersationem sanctæ ecclesiæ repente uisam obstupescere, deinde rationem eiusdem religionis audire ac discere student: atque ad ultimū agnito, quod hæc à deo cœli & terræ, qui est solus deus uerus, originē sumpserit, & ipsi eius sacramentis credentes cōmunicare, eiusq; ædificium iuuare lętantur. Verum Darius rex, accepta ducis & consiliatorū eius epistola, quid egerit uideamus.

Darius recensitis Cyri literis, templum ædificari precepit, quod sexto regni eius anno completur.

Caput VI



Tunc, inquit, Darius rex præcepit: & recen- VI
suerunt in bibliotheca librorum qui erant repositi in Babylone, & inuentū est in Echbathanis, quod est castrum in Medena prouincia, uolumen unum, talisq; scriptus erat in eo cōmentarius: In anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, ut domus dei quæ est in Hierusalem, ædificaretur, in loco ubi immolent hostias.

Antiquitat. lib. 11. cap. 3 Iosephus nomen loci in quo hæ Cyri literæ sunt inuentæ, ita posuit: Et inuentus est in Echbathanis constructa turre, in regione Media codex. Porrò alia translatio sic habet: In Egbatana in ædificio tutissimo regionis Medorum. Vnde uerisimile uidetur, quod nomen Medena nō aliud quàm Mediā significet. Quod autem sequitur:

Et ut ponant fundamēta supportantia altitudinem cubitorū sexaginta, & latitudinem cubitorum sexagīta, ordines de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis nouis.

Non est nobis exponendū: quia neque in priore templi ædificatione, neque in posteriore aliquid harum mensurarū, uel huiusmodi operis inuenitur. Vnde colligitur hoc Cyrus de suo sensu protulisse, & mensuram siue ordinem operis ut sibi congruum uidebatur, annotasse: 2. Paral. 3 siquidem templū, ut uerba dierum narrant, in mensura prima, hoc est intra muros interiores habebat sexaginta cubitos longitudinis, uiginti cubitos latitudinis. 3. Reg. 6 Porrò altitudinis, ut regum historia scribit, usque ad cœnacula cubitos triginta: deinde alios triginta cubitos usq; ad cœnaculum superius, quousq; altitudo porticuū ascendebat, ut Iosephus testatur: Antiquitat. lib. 8. cap. 3 deinde alios sexaginta usque ad summū tecti: id est simul centum uiginti cubitos, ut uerba dierum docent. Quomodo autem dicit ordines ponēdos de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis nouis, cum templum omne fuerit interius credo uestitum? nisi forte Persarum erat moris ita templa facere opere uariato, ut terni ordines lapidum essent per parietes, & quartus de lignis fabrefactis: & hoc quoq; in templo Hierosolymorū eodem modo fieri debere putauit. An fortè de atrio sacerdotum intelligēdum est eum dixisse, quod circa templum in gyro factum tres ordines habebat lapidum politorum, & quartum lignorum cedri, eratq; astantibus ad pectus usq; altum: aut certe domus domini, quæ erat ante faciem templi, de qua scriptura, cum palatium regis Salomonis fabricaretur, ita cōmemorat: Fecit & atriū magis rotundum trium ordinum de lapidibus sectis, & unius ordinis dolata cedro, necnō & in atrio domus domini interiori, & in porticu domus. 3. Reg. 7

Sed & uasa tēpli aurea & argentea, quę Nabuchodonosor tulerat de templo Hierusalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in Hierusalem in locum suū, quæ & posita sunt in templo dei.

Quod dicit posita tunc fuisse uasa in templo dei, significat templum Babyloniorū, in quo ea Nabuchodonosor posuerat, ut apertius suprà legitur, de quo hæc Cyrus auferri ac Hierosolymā iusserat referri. Hucusq; literæ Cyri regis quę in Echbathanis fuerant inuentę: quibus repente nouo atq; insolito more ex persona & autoritate Darij regis additū est:

Nunc ergo Thathannai dux regionis, quę est trans flumē, & Starbuzannai, & consiliarij uestri Aphar Sachei, qui estis trans flumē, procul recedite ab illis, & dimittite fieri templum dei illud à duce Iudęorū & à senioribus eorū: domū dei illam ædificent in loco suo.

Talis est ergo consequentia textus, quasi si Darius ipse legisset Cyri literas, easdemq; perlectas statim sua autoritate cōfirmaret, ita ut omnes aduersarios eorum cōpescens, templum dei prout illis legebatur, in loco suo ædificare iuberet, cultoresq; illius ipse in omnibus deuotissima mente ad seruiendum illius uoluntate iuuaret. Designet ergo Artaxerxes qui suprà domum uel ciuitatem dei ædificari uetuit, illos dominos qui constructioni sanctæ ecclesiæ mortis persecutionibus contradixerunt: inter quarū perturbationes eadem ecclesia maxime mar-

tyrum

tyrum uictoria floruit. Designet Darius piam illorũ regum deuotionẽ, qui agnita uoluntate Christianæ fidei, nõ solum non resistere, sed & suis eandẽ adiuuare curabant. E quibus multi interdictis priorum persecutionibus, se quoque ipsos cum subiectis sibi populis eiusdem fidei sacramentis consecrari uoluerunt: quorum personæ conuenit apte, quod uerbis Darij regis subsequẽter adiungitur.

Sed & à me prȩceptũ est q̃d oporteat fieri à presbyteris Iudæorum illis, ut ædificetur domus dei, scilicet ut de arca regis, id est de tributis quæ danť de regione trans flumen, studiose sumptus denť uiris illis ne impediatur opus.

Quis etenim explicare ualeat, quantum ecclesia liberalitate donorum regalium, uel adiuta sit, uel etiam locupletata per orbem? Quamuis etiã iuxta allegoriam possit accipi, q̃d de arca regis sumptus in opus templi tribuanť, cum etiam ex familia principum secularium aliqui ad fidem Christi fauentibus ipsis principibus conueniũt: qui uelut in arca erant regis, dum regalium essent arcanorum cõscij. Sed danť presbyteris, hoc est senioribus Iudæorũ in sumptus operis templi, dum his qui in Christi confessionẽ præcesserunt magistris erudiendi, atque ecclesiæ membris adunandi cõmittuntur: Qualis fuit Cassiodorus quondam senator, repẽte ecclesiæ doctor: qui dum in expositione psalmorum, quam egregiam fecit, diligẽter intuitus est, q̃d Ambrosius, quid Hilarius, q̃d Augustinus, quid Cyrillus, quid Ioannes, quid cæteri fratres dixerunt, edoctum se proculdubio à senioribus Iudæorum, id est cõfitentium & laudantium probauit. Cui simile est illud quod sequitur:

Quod si necesse fuerit & uitulos & agnos & hœdos in holocaustum deo cœli, frumentum, sal, uinum, oleum, secundũ ritum sacerdotũ, qui sunt in Hierusalem: detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia, & offerant oblationes deo cœli, orentq́ pro uita regis & filiorum eius.

Quis nanq́ nesciat uitulos, agnos & hœdos, quæ sunt munda animalia, frumẽta quoq́, sal, uinũ & oleũ, quæ æque per legem deo offerebanť, sæpius in scripturis sanctis in significatione bonorum hominum, siue operum perfectorũ, seu charismatũ spiritalium, solere intelligi? Quæ cuncta nunc iubente rege in holocaustum deo cœli offerũtur, cum fauentibus mundi huius potestatibus res sanctæ ecclesiæ crescunt, subditiq́ eis populi undiq́ in unam eandemq́ fidem ueritatis Christo consecrandi aggregantur, & quicquid boni naturalis quisq́ diuinitus audierit, quicquid à uiris ecclesiarum salubre didicerit, totum hoc in obsequiũ diuini cultus impendit. De quibus apte dicitur, quod secũdum ritum sacerdotũ qui sunt in Hierusalem, dari deberent: quia nimirũ ita solum accepta fiunt domino uota offerentium, si secundum catholicę pacis ritum offerãtur. Nam quęcunq́ uel pagana superstitione, uel concione hæretica sunt bona permixta, hæc bona æstimari nullatenus debent. Offerunt autem ea sacerdotes ijdem pro uita regis & filiorũ eius, iuxta illud Apostoli: Obsecro igitur primo omnium fieri ob- *1. Timot. 2* secrationes, orationes, postulatiões, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam uitam agamus.

A me ergo positum est decretum, ut omnis homo qui hanc mutauerit iussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & configať in eo, domus autem publicetur.

Patet literæ sensus: quia grauissima uoluit pœna perire eum si quis decretũ suæ religionis mutare tentasset: damna uidelicet & omniũ quę habere possit, & animę suæ, quam etiã confixus in ligno,

cum tormento diutini cruciatus amitteret. Sed & spiritalis patet intellectus: quia opera nostra lignis omnia comparātur: bona quidem fructiferis, praua autē sterilibus atque incendio dignis. Tolliturq; lignū de domo illius, qui holocaustis domini cōtradicere nisus est: & erigitur, atque in eo ipse configitur, cum opera eorum qui paci sanctæ uniuersalis ecclesiæ repugnāt, omnibus manifeste quàm sint inutilia, quàm peruersa patescunt: et ipsi in eisdem operibus non gaudium sibi ut æ, sed mortis potius laqueum cōquisisse probantur. Domus quoq; talium publicatur, id est publico censui perscribitur, cum corpora etiam eorū in quibus diutius in hac uita manserunt, ad resurrectionem perpetuo punienda tormento sæuissimis exactoribus, hoc est spiritibus in potestatem traduntur. Bene autem ac fideliter Darius decretum suum auxilio diuinæ potētiæ cōfirmari desiderat, dum repente deprecando subiungit dicens: Deus autē qui habitare fecit nomen suū ibi, dissipet omnia regna, & populū, qui extenderit manū suam ut repugnet, & dissipet domum dei illam quæ est in Hierusalem.

Ego Darius statui decretū, q̄d studiose impleri uolo.

Et ipse ergo sicut homo temporali regno prӕditus, pro pace domus dei, publica lege omnia quæ potest facit: contradicentes in quantum potest cōfringit: et deum, quia æternam atq; omnipotentē habet uirtutem, hoc idem ueraciter perficere rogat: piaq; deuotione desiderat, ut & nomen eius in domo sua perpetuò maneat: & quicunque hanc impugnare præsumpserint, ipsi in æternū regno & uita priuenī. Quod eodem ordine nunc quoq; in sancta ecclesia geritur, cum terrenæ potestates ad fidem conuersæ, pro statu eiusdē ecclesiæ publica edicta proponunt: & hanc domino adiuuante, atque inimicos omnes sub pedibus eius ponente, placidam semper habere quietē cupiunt ac pacem.

Igitur Thathannai dux regionis trans flumen, & Starbuzannai dux regionis & consiliarij eius, secundum quod prӕceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. Seniores autem Iudæorum ædificabant & prosperabantur.

Et nunc quoq; cōfluentibus ad fidem populis, & aliquando etiam ex his qui foris sunt, paci illius fauētibus, seniores Iudeorū, hoc est illi qui sede magisterij sunt digni, ecclesiam suam quotidie uel uerbo uel exemplo ædificant ac prosperantur: quia etsi aliquandiu antiquus hostis impugnet, inuenit tamen sermo dei aliquos in quibus uincat, ac fugatis aduersarijs muros ueritatis extruat.

Et prosperabantur, inquit, iuxta prophetiā Haggei prophetӕ, & Zachariæ filij Addo.

Prædixerant enim iidem prophetæ, quia si ædificādo templo insisterent, mox donante domino & opus ipsum complerent, & bonis quoq; omnibus pro mercede deuotionis largius abundarent. E quibus est illud Zachariæ: Manus Zorobabel fundauerunt domum istam, & manus eius perficient eam: et scietis quia dominus exercituū misit me ad uos. Hoc est, cum uideritis templū ab ipso Zorobabel, à quo est fundatum, esse perfectū, tūc intelligetis missum à domino, et quæ locutus sum, ipso mādante dixisse. Item Haggeus: A die, inq̄t, uigesimo & quarto noni mensis, à die qua fundamenta iacta sunt templi domini, ponite super cor uestrum: Nunquid iam semen in germine est? & adhuc uinea & ficus & malogranatū & lignū oliuӕ nō floruit: Ex die ista benedicā. Quod ueraciter fuisse prӕdictū, ipse exitus rerū docuit. Sed & oēs prophetӕ, imò omnes sacrӕ autores scripturӕ prospera structoribus sanctӕ ecclesiæ, id est doctoribus pollicenī, si nō ipsi aduersitatib⁹ fatigati à labore sancto quiescant. Aderit nanq; diuinū auxiliū, quo cœpta domus domini in adiutoriū corde credendo

Zach. 4
Hagg. 2

credendo ac bene uiuēdo compleatur. Adueniet architectis eisdem benedictio frugum, uineæ, fici, maligranati, & oliuæ: id est abundantia copiosior spiritaliū charismatum, quæ absq; ulla dubietate tanto nobis largius à domino præstabitur, quanto diligentius habitaculum gloriæ illius, siue in nobisipsis, seu in proximorū cordibus extruere satagerimus. Neq; aliquis hoc quod ait Haggeus sub Dario rege templi esse iacta fundamenta, contrarium æstimet huic sacræ quam exponimus historię, in qua scriptum est,
1.Ezræ.3 secundo anno regis Cyri fundatū esse à cementarijs templum, multū gaudente & collaudante deum populo. Nanque tunc ipsius templi fundatio descripta est, id est domus sanctę interioris, cuius mensuras specialiter & Regum & Paralipomenon historia refert. Nūc autem cum ædificatione domus ipsius etiā porticuū & gazophylaciorū, quæ ipsam domum undiqueuersum in gyro ambiebant, ędificia fundata narrātur: quorum in libro
2.Par.4 Paralipomenon ita fit mentio: Fecit etiā atriū sacerdotū, & basilicam grandem, et ostia in basilica, quæ texit ære. In qua basilica templo circūposita, & populus ad orandum consistere, & custodes ac ianitores templi per uices suas die noctuq; solebant excubare, sicut idem liber Paralipomenon abundantissime docet. Hæc aliquando generaliter domus cum ipso templo adnumeratur: ut in Euangelio, ubi docente in templo domino mulierē
Ioan.8 in adulterio deprehēsam adduxere pharisæi & scribæ, quam nullatenus nisi in porticus templi aliquas introducere potuerunt: aliquando separatim, sub nomine gazophylaciorū, siue exedrarum siue porticuū, siue atriorū. Vnde est illud psal
Psal.133 mistæ: Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri.

Et ædificauerunt & construxerunt iubente deo Israël, & iubente Cyro & Dario & Artaxerxe regibus Persarū, & compleuerunt domum dei istam usq; ad diem tertiā mensis Adar, qui est annus sextus regni Darij regis.

Artaxerxen dicit illum qui post Darium regnauit, cuius tempore Ezras de Babylone Hierosolymā ascendit. Quæritur autē quomodo dicatur, iubente nō solum Cyro & Dario, sed & Artaxerxe domum dei esse constructam: cum continuò subiungitur, eam regnante adhuc Dario fuisse completam ac dedicatam. Nisi forte credendum est etiam Artaxerxen misso Hierosolymā plurimo auri & argenti pondere, iussisse, ut si quid minus in ædificatione uel in ornatu templi siue uasorū eius esset completū, ex ipsa quam miserat et donauerat pecunia perficeretur. Nam & Ezra illuc properante scriptum est, quod idem rex cum principibus & consiliarijs suis plurimū auri & argenti et uasorum preciosorum miserit ad templum. Vbi inter alia positū est in exemplari regis epistolæ: Sed & cætera 1.Ezr.7
quib9 opus fuerit in domo dei tui, quantumcūq; necesse est ut expendas, dabis de thesauro et de fisco regis. Mensis autē Adar, cuius die tertia domus domini cōpleta est, ipse est qui apud nos Martius uocatur: quē scriptura duodecimū annū iuxta cursum lunæ solet appellare. Nec uacat à mysterio, quod domus domini quę septimo mense in ędificio altaris cœpta est, duodecimo est mense perfecta. Cœpta est enim initio septimi mensis: qa omne quod facimus bonum, pręueniente nos gratia spiritus sancti incipimus, & hac comitante ad perfectionē tendimus. Completa est aūt duodecimo mense ob significantiā perfectionis, quę hoc numero cōtinet, maxime propter summā apostolorū, in quorū fide ac doctrina ecclesia perficit. Itē duodenarius numerus ideo perfectionē rectæ fidei & operationis designat, qa siue tria per quatuor, seu quatuor per tria multiplices, duodecim consummabis. Tria autem ad fidem meritò propter confessionē sanctę trinitatis referuntur: quatuor ad opus bonū, propter totidem uirtutes excellentiores, prudentiam, fortitudinem, temperantiā & iusti-

tiam: quarum liber sapientię in laudibus
Sap. 8 ipsius sapientiæ ita meminit dicens: Sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam & uirtutem, quibus utilius nihil est in uita hoīs. Recte ergo domus domini septimo mense inchoata, & duodecimo est perfecta ac dedicata: quia mens electorum gratia spiritus sancti illustrāt, ut ad perfectionē bonę operationis perueniat, cum fide sanctæ & indiuiduæ trinitatis, sicq; lætabunda dedicationē beatæ retributionis expectat. Et quoniā hæc ipsa retributio futuræ nostræ solennitatis in tempore uniuersalis resurrectionis, & in uisione eiusdem, in quam nunc credimus trinitatis perficiē, recte domus domini non solum duodecimo mense, sed & tertia eius die completa esse memoratur: quia eñ dominus tertia die resurrexit à mortuis, recte nostra resurrectio triduano potest numero designari, de qua
Osee. 6 dicit Propheta: Quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos: uiuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Cœpta est ædificatio templi primo anno Cyri regis, et sexto Darij anno consummata: qui sunt anni iuxta fidem chronicorū XL. Siquidem Cyrus regnauit annis triginta: post quem Cambyses filius eius annos octo, qui in hoc uolumine, ut Ioseph. autumat, Artaxerxes uocatur: post quem Magi qui illum interfecerunt, anno uno: post quos Darius usque ad cōsummationem ac dedicationē templi, annis sex: qui sunt, ut diximus, anni quadraginta quinq;. Quæritur autem quomodo, dicēte domino Iudæis sub figura templi de passione ac resurrectione
Ioan. 2 sua: Soluite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Responderūt ipsi: Quadraginta & sex annis ædificatū est templum hoc, & tu tribus diebus excitabis illud? cū non amplius quàm quinque & sexaginta anni reperiantur a primo Cyri usque ad sextum Darij regis annum. Sed si in historia Iosephi legam⁹, in qua post consummationem ac dedicationem templi, tres adhuc annos addit, in quibus περίβολος, id est circūposita templo munitionū constructio, & quædam alia quę remanserant perfecta sint: uidebimus quia recte in ædificatione templi, quadraginta et sex annorū potuerit summa cōputari, in quibus eminētiora eius ædificia fuere cuncta completa. Verum nos hoc euangelij capitulo admoniti debemus animo retinere, quia templū q̄d à Salomone ædificatum, à Zorobabel et Iesu reędificatum est, multiplicem habet figuram: Nam & unamquamq; animā designat electā, quæ propter inhabitantem in se Christū, Christi domus ac templum eius recte uocatur: & ecclesiam totam, hoc est congregationem omniū electorum & angelorum & hominum: & ipsum domini corpus, quod ex uirgine natum, ac sine peccato in mundo cōuersatum, ab impijs morte solutum, sed ab ipso est die tertia resuscitatum ad uitam. Cuius figuræ specialiter aptatur illud, q̄d templum quadraginta sex annis ædificatum esse dicitur. Narrant nanq; phisiologi, quod hoc numero corpus humanū in utero, à tempore conceptionis usq; ad perfecta membrorū liniamenta crescendo perueniat. Et decebat omnimode, ut domus quæ dominici figuram corporis erat habitura, eo annorum numero conderetur in Hierusalem, quo dierū numero ipsum domini corpus, in utero uirginis sacrosancto erat creandū: quæ uidelicet uirgo ueracissime Hierusalē, id est ciuitas regis magni, & uisio pacis est cognominanda: illius nimirū de qua dictū est: Ipse est pax nostra q̄ fecit utraq; unū. Ephe. 2
Sicut etiā illud q̄d de eodē templo scriptū est: Ostiū autē lateris medij in parte erat 3. Reg. 6
domus dextrę, & per cochleam ascendebant in superius cœnaculū, & à superiore in tertiū: specialiter dominici corporis figuram prætulit, de quo scriptū est: Sed Ioan. 19
unus militū lancea latus eius aperuit, & cōtinuò exiuit sanguis & aqua. Ostium quippe lateris medij in parte erat domus dextræ, hoc est ab orietali angulo lateris meridiani in terrra incipiens, & p̄ interiora eiusdē lateris occulto itinere paulatim ad altiora cœnaculorū perducens: quia dominus

dominus & saluator noster ianuam nobis salutis in dextro latere sui corpis uoluit aperire: per cuius sacramenta abluti ac sanctificati, altiorem regni cœlestis aulam possimus intrare. Ascendimus nanque per ostium lateris medij in superius cœnaculum, quando per aquam baptismatis, & poculum dominici calicis consecrati, ab hac terrestri conuersatione ad cœlestem animarũ uitam peruenimus. A superiore quoq; in tertium penetramus cœnaculum, cum beatitudinẽ animarum, etiam corporum immortalium perceptione cumulamus.

Dedicant domum dei filij transmigrationis, & solemnitatem paschæ celebrant. Cap. VIII



Ecerũt autẽ filij Israël, sacerdotes & leuitę, & reliqui filiorũ transmigrationis dedicationẽ domus dei in gaudio: et obtulerũt in dedicationẽ domus dei uitulos centũ, & arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israël XII.

Meritò gaudent filij transmigrationis quod ipsi & iugum captiuitatis abijcere, & domum dei quæ destructa erat, mererentur construere: offeruntq; quasi deuoti deo famuli plurimas in dedicationẽ domus eius hostias: offerunt etiam quasi fraternitatis amatores pro peccato totius Israël, hoc est nõ eorum tantũmodo qui præsentes adesse potuerunt, uerumetiã illorum qui uel in Babylone, uel in alijs adhuc prouincijs positi, extra terram repromissionis inter hostes degebant: rogantes eis quoq; deum fieri propitiũ, & eos uel inter hostes à malis custodire, uel ab hostibus erutos optatam reuocare ad patriam. Verũ quia reædificatio domus post captiuitatem illorũ, ut sæpe dictum est, correctionem designat, quià uia ueritatis, quam paululum inchoauerãt, peccando aberrauerunt: apte restauratũ huiusmodi templum dedicatur à sacerdotibus & leuitis, & reliquis filiorũ transmigratiõis in gaudio: quia correctis his qui peccauere, multum fit gaudium in cœlo corã angelis dei. Fit & magistris qui pro errantiũ salute laborauerunt: fit & omnibus qui à Babylone, id est cõfusione peccatorum ad uirtutũ arcem, terram utiq; repromissionis mente & opere transmigrauerunt. Et sacerdotes ergo & leuitæ, & omnis populus in dedicatione restauratæ domus domini gaudent: quia om̃es necesse est ordines sanctæ ecclesię reconciliatis per pœnitentiam his qui peccauerunt, congaudeant. Offerunt in hanc dedicationem hostias, cum per errantium conuersationem uota gratiarũ deo referunt: cum multi conspecta eorũ uita deo deuota, & ipsi se ad maiorum uirtutũ opera accingũt, nolentes eis segniores in operibus bonis existere, quibus inocentiores minus peccando permanserant. Quod etiam de eis qui nuper ad fidem, ad sacramenta Christi suscipienda perueniunt, æque potest accipi: quod multi se pe illorum qui in fide præcesserunt, feruentiora nouitiorum studia ęmulentur, & eorum in bono perficiant exemplis. Non solum autem sacerdotes, leuitæ & populus hostias in dedicationem domus domini, quam renouauerant, sed etiam pro peccato totius Israël offerebãt: quia nimirũ sic oportet eorum qui nobiscum adsunt bonis fauere, sic illorũ bona imitando nostra facere, ut etiã pro statu totius quæ per orbem est ecclesia, solerti cura dominũ precemur, iuxta ipsum dominicæ orationis exemplum: in qua sibi nemo specialiter panem quotidianum dari, uel peccata dimitti, uel se specialiter à tentatiõe & malo liberari, sed potius pro omnibus qui eundem habent patrem in cœlis, orare iubetur. Item ædificato templo dedicatio sequitur, cum impleta in fine seculi summa electorũ peruenerit ad gratiã cœlestiũ prẽmiorũ. In quam dedicationem offeruntur hostiæ deo multũ acceptabiles: illæ nimirum de quibus eadem dom⁹ dei, id est sancta ecclesia, post captiuitatem longam ærumnæ mortalis, reædificata per gloriã immortalitatis

Luc. 15

suo cōditori ac redemptori canit dicens: *Psal.115* Disrupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Et quoniam eadem hostia laudis offerenda est deo, non solum ob collata uirtutum dona, uerumetiā ob expurgatas atque ablatas sordes uitiorū: recte post oblatos in dedicationem templi uitulos, arietes & agnos, hirci quoqꝫ pro peccato totius Israel mactati esse perhibentur: gratia nanqꝫ dei, quæ uirtutū beneficia confert, ipsa nequitiam scelerū *Liberum arbitrium tollit Beda.* aufert. Neque ullum Pelagius in domo dei habet locum, qui se suosqꝫ persuadebat libertate proprij arbitrij, uel liberari à malis, uel confirmari posse in bonis. Offeruntur aūt in hac uita hirci pro peccato, cum electi supernæ pietatis supplicant, ut liberent̄ à peccatis. Offeruntur & in futura, cū ijdem gratias ei referunt, quod ipso concedente sint liberati *Psal.100* à peccatis: ideoqꝫ misericordias domini in æternum cantabunt: quia nunquam se miseros fuisse, ac per donū ipsius beatos esse factos obliuiscuntur.

Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, et leuitas in uicibus suis, super opera dei in Hierusalem, sicut scriptū est in libro Moysi.

Ordo poscebat deuotionis, ut post ędificatam ac dedicatam domum domini, mox sacerdotes ac leuitæ, qui in ea ministrarent, ordinarentur: ne sine causa domus erecta fulgeret, si deessent qui intus deo seruirent. Quod sæpius inculcandū eis qui monasteria magnifico opere construentes, nequaqꝫ in his statuunt doctores, qui ad opera dei populum dei cohortentur, sed suis potius inibi uoluptatibus ac desiderijs seruiant. Quod autem dicit sacerdotes in ordinibus suis & leuitas in uicibus suis constitutos, uices hebdomadarum significat: in quibus cœtus omnis utriusqꝫ gradus, per uiginti quatuor partes erat distributus, ita ut unusquisqꝫ ordo uicem suæ hebdomadis per octonos dies, uidelicet à sabbato usqꝫ ad sabbatū in templo ministraret, & deinde uiginti tres hebdomadas templi liber officijs, curam proprię domus ageret, ut uerba dierum narrant. Nam & in circuitu interioris sacrarij iam fecerunt porticus templi, in quarum ianuis per uices obseruabant leuitæ, sicut & ibi legitur. Quod uero dicitur: Sicut scriptū est in libro Moysi: non ad uices leuitarum, sed ad opera dei pertinet. Moyses nanqꝫ scripsit quid sacerdotes, quid leuitę in domo dei operari deberent: Vices uero leuitarum, & ordines sacerdotum per uigintiquatuor sortes, de quibus diximus, non Moyses, sed Dauid rex cū prophetis sacerdotibus et leuitis illius tēporis descripsit. Et nūc quoqꝫ ædificata ac dedicata Christi ecclesia, per regenerationem nouorum ad fidem populorum, statui decet sacerdotes ac leuitas in ordinibus & uicibus suis, sup opera dei, ut nō solum sacramentis fidei initiantur populi, sed exemplis atqꝫ eruditiōe præcedentium in Christo iustorū ad agenda ea quę dei sunt, instituantur: & hoc non pro captu humani ingenij, sed sicut scriptum est in libro Moysi. Cui consonat illud dominicum: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunqꝫ mandaui uobis. *Matth.28* Nō ergo nostros auditores nostra propria, sed ea quæ legis & euangelij sunt mandata docere debemus, si ad prǽmia quę dominus promisit, unà cum eisdem auditoribus peruenire curamus.

Fecerunt autē filij transmigrationis pascha quartodecimo die mensis primi. Purificati enim fuerūt sacerdotes & leuitæ quasi unus, oēs mundi ad immolandū pascha uniuersis filijs trāsmigrationis, & fratribus suis sacerdotibus & sibi.

Quid pertinuit ad historiam de celebratione paschæ post ædificatam domū domini referre? cum iamdudum esset promissum, quod à die primo aduentus sui in Hierusalem in cunctis solennitatibus domini legitimas hostias atque holocausta offerrent. Nisi forte propterea de pascha facto specialiter referre uoluit, ut admone-

admoneret lectorem, quia filij transmi-
grationis ædificationem templi eadem
qua cœperant mentis deuotione cõple
rint. Ibi nanq; prædictum est, quia con-
I.Ezre.3 gregatus est populus quasi uir unus in
Hierusalem, & surrexit Iosue filius Iose
dec & fratres eius sacerdotes, & Zoro-
babel filius Salathiel & fratres eius, &
ædificauerunt altare dei Israël, ut offer-
rent in eo holocaustomata. Et nunc de-
dicato templo, instante iam anno qua-
dragesimosexto, eadem pietas religio-
nis omnium mentibus inesse memora-
tur, dum dicitur purificatos fuisse sacer-
dotes & leuitas quasi unũ, omnes mun-
dos ad immolandum pascha. Quæ enim
maior in hac uita potest esse perfectio,
quàm mundę unitas multitudinis? Mul
ta nanq; sacerdotũ, multa leuitarũ mil-
lia erant, qui tamen omnes purificati &
mundi fuerãt ad immolandum pascha.
Neq; hoc diuersis animarũ intentioni-
bus, sed sicut Lucas de primitiua noui
Act.4 testamenti scribit ecclesia, corde & ani-
ma una, quæ ueræ fidei ac dilectionis in
deum, nec dispar in populo unitas dile-
ctionis & castitatis inuenitur. Cum dici
tur ad immolandum pascha uniuersis fi
lijs transmigrationis, & fratribus suis sa-
cerdotibus, & sibi, statim subinfertur:

Et comederunt filij Israël qui re
uersi fuerant de transmigratione,
& omnis qui se separauerat à coin
quinatione gentium terræ ad eos
ut quærerent dominum deũ Israël.

Vniuersis ergo filijs trãsmigrationis
immolatum est pascha: omnes come-
derunt filij Israël, non solum qui reuersi
fuerant de captiuitate, sed & omnes qui
alicubi antea constituti, eo tempore sese
parauerant à coinquinationibus gentiũ
terræ ad eos. Quod etiam de proselytis
recte potest intelligi: qui cum natura
essent gentiles, in ritum cõuerterentur
populi dei, accepta circuncisione, & ho
stijs purificati legalibus, ut digni essent
& ipsi participatione sacrificij salutaris.
Et notandum, quia gentes terræ dicit
eos, qui coinquinationibus seruiunt:
ut econtrario gentes esse cœli doceret
eos, qui ab his separati in unitate & casti
tate domino seruirent, eiusq; solennia
syncero corde celebrarent. Nusq; aliàs,
nisi fallor, idem populus Israël, ex quo
egressi sunt ex Aegypto p Mosen, tan-
tæ deuotionis cum sacerdotibus & leui
tis, magistris uidelicet suis extitisse repe
ritur: sed hæc deuotio castigatione diui-
na facta est, cum pro peccatis suis hosti-
bus affligendi sunt traditi: afflicti aduer-
sitatibus, à peccatis sunt pœnitẽdo auer
si: merito pœnitentiæ & conuersationis
sunt liberati ab hostibus, & deo melius
seruituri propriam reuocati ad patri-
am. Sed & hactenus uidemus sæpissi-
me illos qui templum sui corporis sæ-
pius peccando prophanauerũt, & per
hoc diabolo sunt captiuati, redire ad do
minum per pœnitẽtiam. Et meritò ma-
iore instantia quàm prius cõsuerant bo
nis insudasse operibus, quibus mansio
nem denuò in seipsis suo autori prępa-
rent. Notandum enim quod Salomon
prius templum in pace sui regni perma
xima, tempore breui, nullo omnimode
contradicente perfecit: nunc autem de-
structum hoc propter peccata, filij trãs-
migrationis in magna cordis compun-
ctione labori longo insistẽtes, & sæpis-
sime ab inimicis retardati, tandem diui-
nitus adiuti restaurarunt. Facile nanq;
est, conuersum quenq; ad fidem agni-
tionemq; ueritatis, abrenunciare diabo
lo, & confiteri deum uiuum & uerum,
sacramenta Christi percipere: hisq; ini-
tiatum in remissionem omnium pecca
torum templum eius effici, atq; acceptã
uitæ innocentiam comitante eius gratia
seruare: sed multi laboris est eum qui
accepta fidei sacramenta peccando con
temnit, pristinam recipere dignitatem:
quia non huic facile emundatio, per a-
quam baptismi denuò dari potest, sed
infectum scelus longo pœnitentiæ labo
re, largis lacbrymarum fluentis, distri-
strictiori continentię sudore eluendum
est, cuius emundatione ipsa quoq; con-

ſuetudo uitiorum, quaſi inimica Samaritanorũ turba repugnat: tãto ad ſuperandum difficilior, quanto diutius terram cordis uirtute uacuã poſſidebat. Poteſt & hoc dici, quod ideo ſpecialiter reædificata ac dedicata domo domini, de paſcha facto cõmemoret: cũ nulli eſſet dubium quin homines tantæ religionis paſcha ſuo tẽpore facere uellẽt, ut myſtice inſinuaret hanc eſſe ſummã totius perfectionis, cũ tranſcenſis mundi cupiditatibus, atq; illecebris uniuerſis, tota ſemper intentione mentis, alterius uitæ meditamur ingreſſum: Paſcha ẽm trãſitus interpretat: nomen inde habens, quod uel filij Iſraël in eo per imolationẽ agni de ægyptia ſeruitute ad gaudia libertatis tranſirent: uel ipſe agnus immaculatus, id eſt domin' Chriſtus immolatus, pro noſtra redẽptione, tranſierit ex hoc mũdo ad patrẽ. Quod & nos imitamur, cũ ab infimis uoluptatibus ad cœleſtia quærenda tranſimus. Vere autem perficimus, cum à carnis ergaſtulo ſoluti, cœleſte regnum intramus. Cui ſenſui apte conuenit quod ſequitur:

Et fecerunt ſolennitatem azymorum ſeptem diebus in lætitia.

Hanc nãq; ſolennitatẽ quomodo ſpiritaliter facere debeamus, docet Apoſt. 1.Cor.5 dicẽs: Itaq; epulemur nõ in fermẽto ueteri, neq; in fermẽto malitiæ & neqtiæ, ſed in azymis ſynceritatis & ueritatis. Quæ ſeptẽ diebus eſt celebrãda: qa per omne ſeculi huius tẽpus, quod tot diebus currit, in ſynceritate nobis eſt & ueritate, imò in omnium bonorum operũ uictimis atq; holocauſtis uita ducenda. Quoniam uero dominus noſter paſcha li tempore mortem tranſitoriæ guſtatã, æterna reſurrectiõis uirtute deuicit: poteſt hoc in loco celebratio paſchæ ad tẽpus noſtræ reſurrectionis typice referri: ut ædificatio quidem templi præſentẽ ſanctæ eccleſiæ ſtatum deſignet: dedicatio uitã futurã, quæ in animarũ ſanctarũ cũ de corpore exierint, exultatione geritur. Immolatio paſchæ gloriam inſinuet reſurrectionis, cum omnes electi carne agni immaculati, id eſt dei & domini noſtri, non amplius in ſacramento credentes, ſed in re ipſa ac ueritate uidentes reficiũtur. Vnde & in hoc paſcha omnes ſacerdotes ac leuitæ, omnis populi cœtus, omnes qui de gentibus ad eos confluxerant, mundi fuiſſe omnes, quaſi unus adfuiſſe perhibẽtur: quia tunc ueraciter agnus dei tollit peccata mundi. Ioan.1 & ſicut Ioannes apoſtolus ait: Sanguis 1.Ioan.1 Ieſu filij dei emundat nos ab omni peccato. Tũc uera erit unitas, cũ fuerit deus omnia in omnibus. Tũc uera azymorũ 1.Cor.15 ſolennitas in lætitia celebrabit, cum nullo in electis permanẽte fermẽto malitiæ & nequitiæ, omnes in ueritate ac ſynceritate cordis, diuinæ uiſioni adhærebũt: & hoc nõ in ſeptẽ diebus ſeculi labẽtis, ſed in una die uitæ perennis in atrijs domini, quæ melior eſt ſuper millia in luce Pſal.83 ſpiritus ſancti, cuius nobis ſeptiformẽ propheta gratiam commendat.

Fecerũt, inquit, ſolennitatẽ azymorũ ſeptẽ diebus in lætitia: quoniam lætificauerat eos dominus, et conuerterat cor regis Aſſyrij ad eos, ut adiuuaret manus eorum in opere domus dei Iſraël.

Hæc eſt nanq; maxima in hoc ſeculo & in futuro lætitia iuſtorũ, perfectũ eſſe opus eccleſię: conuerſis etiã gentilibus, qui olim reſiſtebãt, ad adiuuãdum eius ſtatũ, & confirmandã per orbẽ uniuerſum pacẽ Chriſtianæ eccleſiæ religiõis. Hucuſq; reditus de Babylone in Hieruſalẽ populi, qui captiuatus fuerat: reductio uaſorũ, quæ abducta: reſtauratio ac dedicatio tẽpli, quod incenſum: celebratio ſolennitatũ, & decantatio canticorũ domini, quæ in terra aliena nõ poterãt, ſub ducibus Zorobabel & Ioſue ſcribitur. Quę cũcta unã eandẽq; cognitionẽ humanæ in Chriſto ſaluationis cõtinẽt: cũ uel hi qui cũ peccato primæ præuaricationis in mundũ uenerãt, ſacramentis fidei purificati ſaluant: uel hi qui peccãdo fidem acceptã corruperãt, pœnitendo

do resipiscũt : & utriq; per unũ eundẽq; saluatorẽ uerũ regẽ ac sacerdotẽ, quasi pascha felicissimum celebrantes, de hoc mundo ad patrẽ, de morte transeunt ad uitã. Verũ quia tẽplo incenso, atq; urbe Hierosolyma subuersa, scripturæ quoq; sanctæ, quæ ibidem seruabantur, simul fuerant hostili clade perustæ, & has miserante domino, atq; ad suum populum reuerso reparari oportebat: ut quia ædificia eruta restaurauerant, haberent unde ipsi admoniti restaurari intus in fide & dilectione sui creatoris discerent. Vnde bene sequitur:

Ezras sacerdos ascendit de Babylone, habens honorificas regis Artaxerxis literas ad uniuersos custodes arcæ publicæ trans flumen: quibus & ipsum templum domini honorificabat. Cap. IX

VII POst hæc autẽ uerba in
regno Artaxerxis re-
gis Persarum, Ezras fi
lius Saraię, filij Azarię
&c. usq; dum cõpleta eius genealogia,
dictum est: Filij Eleazar, filij Aaron
sacerdotis ab initio. Ipse Ezras a-
scendit de Babylone, & ipse scri-
ba uelox in lege Mosi, quam dedit
dominus deus Israël.

Hunc Artaxerxen sub quo Ezras de Babylonia Hierosolymã ascendit, Iose- *Antiquit. lib. 13. ca. 1*
phus putat esse Xerxen filiũ Darij, qui post eum regnauit. Porrò Chronicorũ libri, successorẽ eiusdẽ Xerxis, qui etiã apud eos Artaxerxes appellatur, hic designatum æstimant. Regnauit autẽ Darius sub quo ędificatũ est templũ, annos trigintasex: post quẽ Xerxes annos uiginti: post quem Artabanus menses septem, quos chronographi pro anno posuere: post quẽ Artaxerxes annos quadraginta. Scriba aũt uelox in lege Moysi Ezras, eo quod legẽ quæ erat consumpta reficeret: non solũ legẽ, sed etiam ut cõmunis maiorũ fama est, omnẽ sacræ scripturæ seriẽ, quæ pariter igni absumpta est, prout sibi uidebatur legẽtibus sufficere, rescripsit. In quo opere ferũt, quia nonnulla uerba quę opportuna arbitraretur, adiecerit: e quibus est illud: Et nõ surrexit Propheta in Israël sicut Moyses quem nosset dominus facie ad faciẽ, &c. Quæ uidelicet uerba non nisi is qui longo post Moysen tẽpore uiueret, dicere potuit. Et in lib. Samuelis: Olim in Israël *1. Reg. 9*
sic loquebatur unusquisq; uadens consulere deũ, uenite adeamus ad uidentem: Qui enim propheta dicitur hodie, uocabatur olim uidens. Nõnulla aũt integra uolumina, quę quondã in populo Israël habebantur, intacta reliquerit: quorum ideo nunc nil aliud in sacra scriptura q̃ nominis tantũ memoria habeatur, ut est illud in lib. Numerorũ: Vnde dicitur in lib. *Nume. 21*
bellorũ domini. Et in Iosue: Nónne scri *Iosue. 10*
ptũ est hoc in lib. iustorũ? Sed & in Regum et Paralipomenon uolumine com *3. Reg. 16*
memorantur libri historici prophetarum *2. Paral. 9*
Achiæ Silonitis, & Semeiæ, Iaddo, & Nathan, Esaiæ quoq;, & Iehu filij Hanani, de quo dicitur, quia librũ Regũ Israël scripserit: & multa alia e q̃bus omnibus dicũt hodie nulla uspiã posse uestigia reperiri. Ferũt quoq; Hebræi, neq; apud eos de hac re ulla dubitatio est, q̃d idem Ezras leuiores literas excogitauerit sub nominibus earum quas eatenus habuerant, quibus uelocissime tantã librorũ copiã quę erat consumpta reficeret. Vnde non solum scriba, uerumetiam scriba uelox cognominatur. Priores autẽ literæ remanserũt apud Samaritas, quibus illi quinq; lib. Moysi, quos solos de sancta scriptura receperãt, scribere solebãt.

Et ascenderũt de filijs Israël, & de filijs sacerdotum, et de filijs leuitarum, & de cantatoribus, et de ianitoribus, & de nathinneis in Hierusalẽ in anno VII Artaxerxis regis, et uenerũt in Hierusalẽ mense quinto: ipse est annus VII regis.

Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in prima mensis quinti uenit in Hierusalẽ, præoccupando dicit eos uenisse in Hierusalẽ. Nã & in sequentibus quomodo uene-

rint, & ubi exercitũ suũ coadunauerint,
plenius ex ordine describit. Notandum
aũt, quod in capite uoluminis huius scri
ptum est, quia ad promissum Cyri ascē
derint de Babylone, ducibus Zoroba-
bel & Iosue, de filijs Iuda & Beniamin
cũ sacerdotibus & leuitis omnes, quorũ
suscitasset deus spiritũ. De quibus etiã
additũ est, q̃d essent de captiuitate quam
transtulerat Nabuchodonosor rex Ba-
bylonis in Babylonē. Hic aũt sub Ezra
duce nulla Iudæ & Beniamin, nulla trãs
migrantis Nabuchodonosor, sed tantũ-
modo filiorũ Israel & sacerdotũ ac leuita
rum, qui cũ illo ascenderint, mentio est.
Vnde uerisimile uidet, quod illi qui tũc
reuocati sunt Hierosolymã, de Iuda &
Beniamin fuerũt, qui à Nabuchodono
sor fuerãt in Babyloniã transmigrati. Hi
autē qui nunc reducti per Ezrã legunt,
de decē tribubus, qui specialiter post di
uisionē Israel uocabant, extiterint: quos
reges Assyriorũ lõge ante tempora Na
buchodonosor captiuarũt, & ultra mõ-
tes Medorũ habitare fecerũt. Tũc itaq;
duæ tribus maxima ex parte domũ redi
erũt, ac templũ graui cum labore restau
rarunt. Decē autē tribus, quę minorem
templi & religionis curã habuerunt, iu-
bente licet rege, patriam redire neglexe
runt: eo quod destructo Chaldæorũ im
perio, libere sub regibus Persarum, qui
gentē ipsorũ diligebãt, uiuerent. At ue-
ro cũ templũ reædificatũ, & cõpressam
esse Samaritanorũ inuidiã cõpererant,
tandē & de ipsis aliqui domũ redire con
senserunt: tametsi plures ibidem resede
runt, quorũ progenies usq; hodie eisdē
in partibus detineri, & Persarũ genti ser
uire perhibet. Sicut aũt Zorobabel &
Iesus, ut sæpe dictũ est, dominũ saluato-
rem designant, qui captiuitatē generis
humani sua gratia relaxat, suamq; in no
bis domũ ipse nos sanctificando ac pos-
sidendo ædificat: sic & Ezras sacerdos
ac scriba uelox, eundē dominũ, qui non
Matth. 5 ueni soluere legē, sed adimplere, mani-
feste denũciat. Qui & ob id scriba legis
dei, siue scriba uelox in lege Moysi po-
tuit recte uocari, quia ipse Moysi legem
per angelum dedit, ipse prophetas san-
ctos per gratiã sui spiritus docuit omnē
ueritatē, ipse omniũ mentes electorum
mox ut suo amore tetigerit, intelligen-
dam faciendãq; dei patris uoluntatē ac-
cendit. Vnde gratiã noui testamēti pro
mittens propheta dicebat: Et hoc testa- Hiere. 31
mentũ quod disponã domui Israel post Hebr. 8
dies illos, dicit dominus: dabo leges
meas in mentē eorũ, & in corde eorum
superscribam eas. Cuius scribę pulchre
meminit Psalmista dicens: Lingua mea Psal. 44
calamus scribæ uelociter scribentis. Lin
gua quippe prophetæ calamus erat scri
bæ uelocis: quia quæ dominus illũ sine
ulla mora tẽporis intus illustrando do-
cuit, hæc ipse per officiũ linguę foris ho
minibus temporaliter declarauit. Quē
suo quoq; nomine Ezras, qui interpre-
tatur adiutor, aperte demõstrat: Ipse est
enim per quē solũ populus fidelium à
tribulationibus liberari, & quasi de Ba-
bylonica captiuitate ad libertatē Hiero
solymorum, de confusione uitiorum ad
pacē serenitatemq; uirtutum, proficien
tibus meritorũ gradibus solet introdu-
ci. In secundo ἀναβαθμῶν, hoc est ascen-
suum eorundem psalmo exclamat cun-
ctis ad summa tendentibus, quo duce
tendere ac peruenire debeant, insinuãs:
Auxilium meũ à domino, qui fecit cœ- Psal. 120
lum & terrã. Cuius etiã in actibus suis fi
guram Ezras tenuit, cum & ipse partē
populi non minimã de captiuitate Hie-
rosolymã reduxit, simul & pecuniã, ac
uasa deo sacrata in gloriã templi eius ad
uexit, cum eundem populum ab uxori
bus alienigenis põtificali autoritate pur
gauit. Quæ cuncta quid in ecclesia san-
cta gestum à domino, siue gerēdum in-
sinuent, docto patent lectori: sed & nos
ut etiã simplicioribus pateant, elabora-
re curabimus. Quod em̃ ascendit Ezras
de Babylone, ascenduntq; cum eo de fi
lijs Israel, & de filijs sacerdotum ac leui
tarum, significat piam redemptoris no-
stri dispensationē, qua in carne apparēs
cõfusionē mundi huius liber ipse à con-
fusione

fusione uitiorum intrauit: ut nos secum rediens, ab omni confusione liberatos, ad tranquillitatē supernæ pacis induceret: cuius uidelicet pacis sempiternæ in præsenti ecclesia pignus accepimus, dicente domino: Pacē relinquo uobis, pacem meā do uobis: id est, temporalē in terra peregrinantibus relinquo: perpetuam ad cœlestē patriā peruenientibus do. De quo bene dicitur, quia in primo mense cœperit ascēdere de Babylone, & quinto mense cū filijs trāsmigratiōis, quos ducebat, uenerit in Hierusalem. Quatuor nanq; mensibus iter de Babylonia Hierosolymā cōpleī: qa per quatuor libros sancti euangelij, fidem & sacramenta ueritatis discimus, quibus de captiuitate hostis antiqui domino duce eripi, atq; ad libertatem gloriæ filiorum dei debeamus ascendere. Quatuor eisdem libris præcepta cōtinentur operū, quorum quasi gressibus quotidianis ad superna promissa peruenire ualeamus. Neq; hoc sine figura mysterij factū est, quod prima die mensis cœpit ascendere de Babylone, & prima rursum die mensis peruenit in Hierusalem: primordium nanq; mensis, in quo luna nouū à sole lumē mutuari credit, nouum doni cœlestis initiū designat. Et apte prima die mensis primi ascendit Ezras de Babylone cum eis quos à captiuitate salua bat: quia principium sanctæ conuersationis, in quę satanæ & regno eius abrenunciamus, illustratione diuinę pietatis agitur in nobis. Prima quoq; die mensis quinti peruenit in Hierusalē: qa & hoc non nostri libertate arbitrij, sed inspiratione supernæ lucis geritur in nobis: ut auditis euangelij oraculis sanctæ ecclesiæ membris incorporemur. Pulcherq; ac salubris in ecclesia mos doctrina patrū inoleuit, ut his qui catechizanī, quatuor euangeliorū sacramentū explanet ac recitent exordia. Item prima die mensis quinti uenit cū his qui liberati ab hostibus fuerāt, in Hierusalem: quia dum cōpletis quatuor sancti euangelij pręceptis cœleste regnum ingredimur, quasi nouum mensis initiū celebramus: quia nouę iam lucis gaudia in sole iustitię cernimus, & uelut post quatuor menses lucidę actionis, q̄s in uia uitæ peregimus, quintū mensem perpetuę remunerationis in luce patriæ cœlestis agimus.

Ioan.14 (margin, beside "cente domino")

Et in prima, inquit, mensis quinti uenit in Hierusalē iuxta manum dei sui bonam super se.

Id est, cōfirmatus gratia & protectione diuina, quia prosperum cœptū iter perficeret. Item in sensu mystico uenit in ecclesiam mediator dei & hominum, iuxta manū dei sui bonā super se, id est iuxta dispositionē diuinæ uirtutis, quæ erat in ipso: Deus enim erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quæ uidelicet manus erat super illum secūdum id quod ille homo factus est. Vnde ait: Pater maior me est. Maior nanq; humanitate Christi, diuinitas est non solum patris, sed & ipsius Christi & spiritus sancti, quæ una est. Qua etiā manu diuinæ potentiæ exaltatus in passione ad mœnia supernæ ciuitatis ascendit, ac fidelibus suis se humiliter sequentibus ascensionis iter ostendit.

2.Cor.5 (margin, beside "erat in ipso")

Ioan.14 (margin, beside "quod ille homo")

Ezras enim parauit cor suū, ut inuestigaret legem domini, et faceret et doceret in Israël præceptum & iudicium.

O quanta uirtus dicti, quæ sublimitas meriti, parare hominem cor suū ad obsequium diuinæ uoluntatis, ac dicere posse: Paratū cor meum deus, paratum cor meum, cantabo & psalmum dicā domino? Id est, & animo toto exultabo in domino, & operum executione quæ eius sunt iussa perficiā. Parauit ergo cor, ut inuestigaret ac rescriberet legem domini, quā flamma uorax absumpserat. Parauit etiā, ut ipse prior hanc faciendo impleret, & sic ad alios docendos os aperiret. Quod eodē modo de domino Iesu accipere in promptu est: parauit nanq; cor suum, ut inuestigaret legē domini: quia talē sibi hominē quē susciperet diuinitus prouidit, qui non solū sine pec-

Psal.56 (margin, beside "se: Paratū cor meum")

cato, ueruetiā plenus esset gratiæ & ueritatis: quia nulla sibi repugnante lege peccati, legē dei absq; omni mentis siue carnis cōtradictione seruaret. Vnde dicit in psalmo: In capite libri scriptum est de me, ut facerem uoluntatē tuam deus meus, uolui legem tuā in medio cordis mei. Itē dominus inuestigauit legē dei, quia abiectis Pharisæorū traditionibus, sanctā scripturā qualiter esset mystice intelligenda, quid arcanorū spiritalium intra tegmen literæ cælaret, edocuit: quia decreta euangelij, quæ ipse attulit mundo, magis perfecta, magis deo patri accepta, quā quæ Mosen præmiserat, ostendit. Vnde ait ipse: Audistis quia dictum est antiquis: Ego aūt dico uobis: Diligite inimicos. & cætera huiusmodi.

Psal. 39

Matth. 5

Hoc est exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Ezræ sacerdoti, &c.

Artaxerxes hic, qui deuotissima mente pro suo modulo templum ac sacerdotes dei ueneratur, eiq; promptū defert famulatum, Christianos principes sicut & prædecessor eius Darius significat. Nec mirandū si successores Cyri, qui tēplum domini & ciuitatem ædificari fecerunt, qui seruos eius ac legē dilexerūt, atq; iuuerunt, Christianorū regum figuram tenere dixerimus: cū ipse dominus per prophetā, Cyrum in figurā uenire dixerit filij sui, eiusq; illū nomine honorari dignatus sit, dicēs: Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, &c. quæ de illo suprà latius posuimus.

Esa. 45

Artaxerxes rex regum Ezræ sacerdoti scribæ legis dei cœli doctissimo salutem.

Scribā legis dei cœli doctissimum nominat: quia & ad ipsum regē fama peruenerat diuinæ uirtutis, per quam ille incensam à Chaldæis legē, eisdē quibus prius sermonibus, tametsi alio literarū charactere, nouauerit. Deū autem cœli & ipse nominat, ad distinctionē illorū quos de hominibus mortuis, aut certe nonnullis stultā miserorū uesaniā instituisse nouerat. Obsecro aūt ne sit graue lectori breuiter textum epistolæ percurrere, & quantum personæ Christianorum regum conueniat uidere.

A me, inquit, decretū est, ut cuicunq; placuerit in regno meo de populo Israël, & de sacerdotibus eius, & de leuitis, ire in Hierusalem, tecum uadat.

Omnibus qui uelint ire Hierosolymā, licentiam tribuit, nullum ire compellit. & Christiani principes nullum cogentes, ne sit incerta aut dubia uoluntas fidei, uniuersis quibus placuerit de suo regno Christum colere permittunt.

Ad fidem nemo cogendus.

A facie enim regis & septē consiliatorum eius missus es, ut uisites Iudæam & Hierusalem in lege dei tui, quæ est in manu tua.

Et in lib. Hesther legimus moris fuisse regibus Persarum, ut in cunctis quæ agenda siue decernenda essent, septē sapientū uterent consilio. Septē consiliarijs utunt fideles, cum in omnibus quæ faciunt, præcepta ac decreta sequuntur scripturæ diuinæ. De qua dicit Psalmista: Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatū, probatū terræ purgatum septuplū. Hoc est, sancta septiformis spiritus illustratiōe perfectū. Quod si cui uidet incongruū consiliarios eius regis Persici, à quibus populus & propheta domini laxati à captiuitate ad patriam remittitur, aliquid in ecclesia sancta boni posse figurari, legat opuscula patrū, qui actus siue casus regū reproborum Saulis & Iechoniæ sanctissima redemptoris nostri opera figuraliter designari dixerūt: Saulis uidelicet uncti in regē, sed merito scelerū suorū occisi, super innoxia regis Christi morte interpretantes: Iechoniæ uero translationem de Iuda in Bethlehem, quā propter peccata sua tenuit, ad gratiā redēptoris nostri eiusdem typice referentes, quò relictis ob perfidiā Iudæis, ad saluandas per orbem nationes transmigrare dignatus est.

Psal. 11

est. Qui dicta uel acta Pharaonis, siue Nabuchodonosor, typice sup hostibus ecclesiæ intelligenda tradiderũt. Verbi gratia: Pharao præcepit infantes populi dei masculos in flumine necari, fœminas reseruari: quia diabolus fortia in nobis extinguere, fluxa & infirma cupit enutrire. Itẽ Nabuchodonosor iussit omnes populos sibi subditos audita uoce symphoniarũ & musicorũ prostratos adorare statuã suã. Et diabolus satagit genus humanũ per dulcedinẽ põpę terrestris, à rectitudine mentis inflectere, & ad sequendã cupiditatẽ, quę est simulacrorũ seruitus, deceptorũ corda peruertere. Si ergo mala reproborum opera in figura nõ solũ malorũ, sed & bonorũ præcessrunt: cur nõ & boni bonorũ actus siue sermones, quę in prophetico uolumine cõtinenť, bona sequentiũ gesta præfigurare potuerunt? Itẽ uideamus opuscula sancti Augustini, qui etiã septem uiros unius mulieris sine filijs defunctos, de quibus Sadducæi resurrectionẽ negantes, dominũ tentabant, certã ecclesiastici sacramenti figurã dixit habere, necnon & mulierẽ & sterilitatẽ eius & mortem. Ipsorũ quoq; uirorũ mortẽ figuras esse rerũ memorabiliũ docuit, cũ hanc historiam neq; ipse dominus, neq; euangelistarũ quispiã ex sua persona narrauerit: sed quæ impij nefando ore cõtra dominum protulerant, euangelistæ propter sacratissimũ domini responsum suis literis indiderint. Mittiť ergo Ezras à facie regis & septẽ consiliatorũ eius, ut uisitet Iudæã & Hierusalẽ. Et conuersi ad fidẽ principes seculi & scripturarum quoq; sanctarũ cohortationibus roborati, dominũ Christũ ad saluandũ ecclesiã suã et congregandã de gentibus per quotidianum auxiliũ, quod Ezræ nomẽ significat, uenire desiderãt, sedula uoce proclamantes: Domine deus uirtutũ cõuertere, respice de cœlo, & uide & uisita uineã istã. Vt uisites, inqt, Iudæã & Hierusalem in lege dei tui, quæ est in manu tua. Lex enim dei in manu erat Ezræ: quoniã hanc nõ lingua solũ prędicabat, — *Psal. 79*

sed actu implebat. Dñs quoq; noster in carne apparens, legẽ in manu habebat, nõ solũ quia legis pręcepta in omnibus secutus est, uerumetiã quia in potestate edicta legis habebat: & ipse uidelicet eã quondã per Moysen prout uolebat statuens, & nunc eandẽ prout uolebat per seipsum immutans, atq; ad perfectiora transferẽs. Vnde aiebat: Audistis qa dictum est antiquis, ego aũt dico uobis. Et mirũ quomodo uerbũ quo uti solebant prophetæ, in epistola Artaxerxis inueniať, ut dicat legẽ dei esse in manu serui illius. Scriptũ est enim: Factũ est uerbũ domini in manu Haggei prophetæ: &, dominus fecit quod locutus est in manu serui sui Heliæ: &, testificatus est dominus in Israël & in Iuda per manũ omniũ prophetarũ. Quia nimirũ prophetæ nõ minus operando q̃ loquẽdo cunctis ea quæ dei sunt, prædicabant. Sequitur: — *Hag. 1*

Et ut feras argentum et aurum, quod rex & cõsiliatores eius sponte obtulerunt deo Israël, cuius in Hierusalem tabernaculum est.

Notanda fides ac sapiẽtia regis & consiliatorũ eius, qui dona quæ domino offerre uoluerũt, magis per illũ qui legem dei in manu habebat, id est opere cõplebat, offerenda esse intellexerũt. Mirũq; dictu q̃ fideliter ac docte rex ipsum in Hierusalẽ habere tabernaculum dicat, quẽ suprà deũ cœli dixerat: tabernaculo nãq; in itinere uti solemus: et deus cęli tabernaculũ habet in Hierusalẽ: quia qui æternã in cœlis sedem habet, ipse cũ peregrinãtib⁹ in hac ecclesia sanctis ad tẽpus demorari dignať. Vnde est illud Apoc. Ecce tabernaculũ dei cũ hominibus. Verũ qa beatus Ezras nõ solũ prædicatorũ sanctæ ecclesię, è quibus unus ipse erat, sed etiã dñi saluatoris, ad cuius mẽbra ptinebat, typũ gessit: quasi p illũ dona nostra offerimus, cuius in omnibus opitulatione indigemus, ut bona quæ agimus deo patri esse possint accepta. Nemo eñ, inqt, uenit ad patrẽ nisi per me. Et de illo Ioan. Ipse est eñ propitia- — *Apoc. 21*, *Ioan. 6*, *1. Ioan. 2*

tio pro peccatis nostris.

Et omne argentũ & aurũ quod cũcꝫ inueneris in uniuersa prouincia Babylonis, & populus offerre uoluerit, & de sacerdotibus qui sponte obtulerunt domui dei sui, quæ est in Hierusalem, libere accipe, et studiose eme de hac pecunia arietes, uitulos, agnos, & sacrificia & libamina eorum: & offer ea super altare tẽpli dei uestri, quod est in Hierusalẽ. Sed et si quid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro ut faciatis, iuxta uoluntatem dei uestri, facite.

Patet historia: quod ad hoc rex & consiliatores eius dederunt Ezræ pecuniã ad templum domini deferendã, ad hoc & alios dare cupiebant, ut de hac pecunia emerentur hostię & sacrificia & libamina, quæ offerrentur super altare dei: & si quid superesset pecuniarum, hoc non aliter nisi iuxta uoluntatem dei dispensaretur. Vbi & hoc notandũ, quia dum dicit de sacerdotibus oblaturos in domũ dei sui, manifeste docet, etsi aliqui de sacerdotibus ac leuitis cũ Ezra Hierosolymã ascenderint, nõnullos tamen adhuc in Babylonia cũ residuis sui populi remansisse. Patet & sensus allegorice. Quia fideles ad hoc sua opera bona in sancta ecclesia clarescere cupiunt, ut & ipsi per hęc partem cum sanctis habere mereantur, & alij ipsorum proficiant exemplis. Nam uelut de argento & auro nostra sacrificia, libamina, et hostię ad offerendum domino comparãtur, cum conspecta nostrorum operum claritate proximi conuertuntur ad officium pietatis, quo & ipsi bene uiuendo domino consecrent. Sed & si quid argẽti superesset & auri, de quo oblatiões nõ essent emendæ, & hoc secundum uoluntatem ac placitum dei iussit ordinari. Sunt enĩ quędã clarissime sanctorũ uirtutes, quæ nõ tamen omnibus in exemplo operis possunt ostẽdi, sed tantum ad glorificandam dei gratiã recitari: ut est illud quod Daniel & Hieremias pueri prophetauerunt: quod Ioannes nondum natus: q̃d Cornelius cum domo sua nondum baptizatus, spiritum sanctum accepit: ut sunt innumera sanctorũ miracula, quæ instar argenti & auri fulgẽt in domo domini: nec tamen ex eodem argento siue auro oblationes, quæ super altare imponantur, emi possunt: quia talia cum audimus, mirari quidem uelut diuina debemus: sed non hæc tamen quasi possibilia ualemus imitari. Sacrificia aũt proprie dicebantur, quæ de frugibus terræ offerebantur, ut est panis, simila, spicæ. Libamina autem, quæ de uino ac liquidis rebus fiebant.

Vasa quocꝫ quæ dantur tibi in ministerium domus dei tui, trade in conspectu dei in Hierusalem.

Non solum argentum & aurũ diuersi ponderis, uerumetiam uasa dantur Ezræ deferẽda in Hierusalem. Sed & dominus noster typicus uidelicet Ezras, uasa quæ sibi creduntur ab hominibus, cuiusmodi est uas electionis Paulus, & de quibus ille loquitꝰ, uasa misericordię, Rom. 9 cuncta tradidit in cõspectu dei patris in superna Hierusalẽ. De his uasis loquitꝰ ipse in euangelio: Aut quomodo potest Mar. 3 quisquã intrare in domũ fortis, & uasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortẽ, & tunc dona illius diripiet? Fortis etenĩ rex erat Babylonis, id est diabolus reprobis male dominans: sed uictus ac ligatus à domino, ea quæ iniuste possidebat uasa, id est electorum corda amisit. Necꝫ hæc auferẽti, atcꝫ ad supernam ciuitatem, cuius erant propria, reducenti contradicere potuit.

Et à me ego Artaxerxes rex statui, atcꝫ decreui omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcunque petierit à uobis Ezras sacerdos, scriba legis dei cœli, absque mora detis usque

ad

ad argenti talenta centum, & usq; ad frumenti coros C. & usq; ad uini batos C. & usq; ad batos olei C.

Et principes Christiani, subiectis sibi omnibus imperãt, ut quicquid ab eis petierit dominus, & pontifex noster, absq; mora tribuant, nil omnino retractãtes, quin ueloces diuinæ uolũtatis iussa perficiant. Dent aũt illi aurũ in confessione ueræ fidei, frumentũ in ostensione bonæ operationis, uinũ in feruore dilectiõis, oleũ in exhibitione & hilaritate misericordiæ. Et hęc cuncta sub numero centenario sacerdoti magno & scribæ legis dei cœli dari iubent̃: id est domino Iesu Christo, qui cœlestia nobis à patre deferens mandata, cœlestia sequentibus in domo patris præmia repromisit: & nulla prorsus alia q̃ supernę gratia retributionis bonis insistamus actibus. Centenarius nanq; numerus, qui in computo digitorum de leua transit in dexterã, ea quæ in dextera indicis, hoc est in uita æterna sunt, solet gaudia designare. Talẽtum aũt triplicis esse mensuræ tradit̃, minimũ librarũ L. mediũ librarũ LXXII. summum librarũ CXX. Coros XXX modij: batos qui & ephi, decima pars cori, id est modij sunt tres.

Sal uero absq; mensura. Omne quod ad ritũ dei cœli pertinet, tribuat̃ diligenter in domo dei cœli.

Sal sapientiã designare constat omnibus: unde & in cõmuni locutione insulsi uocant̃ hebetes: sed distat cuiusmodi Leuit. 2 sit sal. Nã & dominus per legẽ in omni sacrificio sal offerri præcepit. Et in euangelio dicit: Habete in uobis sal, & pacẽ Mar. 9 habete inter uos. Nec tamen frustra Dauid in ualle salinarũ Idumæos percussisse legit̃: quia nimirũ sal cœlestis sapientiæ, quo initiant̃ catechumini, in cũctis operũ nostrorũ sacrificijs offerre iubemur. Salinas uero uallium cũ incolis suis percutit Dauid, quia infimã ac mundanam sapientiã cum sectatoribus eius destruit Christus. Vnde bene nunc præcipitur, sal absq; mensura tribui diligẽter in domo dei cœli: quia nimirum necesse est, ut quicquid sapientiæ quis habet, totum hoc in obsequium sui creatoris exhibeat. Et recolendum, quod in superioribus huius libri legitur dixisse Samaritanos, scribentes ad alterũ Artaxerxen, quia memores fuerint salis quod in palatio comederant: ideoq; tolerare nõ potuerint, ut templum & ciuitas dei contra utilitatem eius ædificaretur. Nunc autem hic Artaxerxes iubet omnibus arcæ publicæ custodibus, ut inter alia donaria sal suum in quantũ opus sit, in domum dei cœli tribuant. Ibi nanq; cognoscitur, quod hæretici nonnunquam ad impugnandam ecclesiam fraudulento humano sapientiæ gustu animentur. Hic autem insinuatur, quod cõuersi ad fidem simul sapientes, ipsam sępe fidem per disciplinam eiusdem sapientiæ secularis adiuuẽt, dum aduersarios eius per eam potentius uincunt.

Vobisq; notũ facimus de uniuersis sacerdotibus & leuitis, cantoribus & ianitoribus, nathinneis & ministris domus dei huius, ut uectigal, & tributum, & annonas nõ habeatis potestatem imponendi super eos.

Hoc priuilegio, quo sacerdotes, leuitæ & cæteri domus dei ministri à uectigalibus immunes redduntur, manifeste ostenditur, quòd cætera plebs filiorum Israël, ad patriam perueniens, tributa regi pẽdebat. Quod discreta omnimode prouisione rex fecisse cognoscitur: ut hi q in diuino seruitio semper occupati erant, à suo essent famulatu liberi: quiq; nil in terra proprium possidebant, sed ex decimis populi uiuebant, ab his nemo tributa soluenda exigeret. Ex quibus omnibus apertissime probatur rex nõ solũ dilexisse, sed & optime didicisse quæ diuinæ seruitutis posceret cultus.

Tu autẽ Ezra secundũ sapientiã dei tui, quæ est in manu tua, constitue iudices & præsides, ut iudicẽt

omni populo qui est trans flumē, his uidelicet qui nouerint legē dei tui: sed et imperitos docete libere. Et omnis qui nō fecerit legem dei tui, & legē regis diligēter, iudiciū erit de eo, siue in mortē, siue in exiliū, siue in cōdemnationē substantiæ eius, uel certe in carcerem.

Repetit rex sermonē quē dixerat, & ueritatē quā cognouit iterato sermone confirmat. Suprà nanque ait: In manu Ezræ legē esse dei ipsius. Nūc autē dicit: Sapientiā dei eius in manu illius. Quia nimirū sapientia est lex dei, dicente Psalmista: Os iusti meditabitur sapientiā, &
Psal. 36 lingua eius loquetur iudicium. Lex dei eius in corde ipsius. Et iustus in manu sua legē dei & sapientiā habet, dum in omnibus quę agit & loquit, memorem se esse diuinæ uoluntatis ostendit. Patet ergo literæ sensus, patet & intelligentia spiritalis: quia uidelicet dominus & saluator noster habet sapientiam dei in manu sua. Ipse eñ dei uirtus et dei sapiētia, cuius solius est cōstituere iudices ac pręsules ecclesiarū, qui secundū uoluntatē eius iudicent omnia, & indoctis per orbem fidem eius prędicent. Et omnis qui decreta cōtemnit legis illius, uel præsenti pœna uel futura iuxta modū quisque sui punief erratus. Hæc ergo Artaxerxes scribens Ezræ, & amorē quē erga cultū religionis habebat literis cōprehendēs, patenter expressit quid futuris temporibus Christiani reges deuotionis habituri, quid erga fidē ueritatis essent acturi. Vnde breuiter epistolā eius, quibusque licet intermissis, cōmemorare curauimus: ut lector recognosceret quantū concordet his quæ reuelata euangelij gratia Christiani principes pro sanctæ ecclesiæ pace fecerunt. Possumus sané personā Ezræ nō solū ad dominū Christum, sed etiā aliquē præsulē siue doctorem ecclesiæ figuraliter referre: quibus sæpe reges ac principes literas pro fidelium statu miserūt. Meritoque ipse Ezra, cui hæc est data epistola, subsequenter in dei laudem erumpit, dicens:

Benedictus dominus deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domū domini, quæ est in Hierusalem.

Et quis dubitet sancta eius ac mystica dicta confiteri, quæ propheta diuinitus ei inspirata commemorat, à quo etiā domū domini glorificatam asseuerat?

Numerus eorum qui cum Ezra ascenderunt, & ut auxilium sibi itineris à domino ieiunando & orando impetrauerint. Cap. X



ET ego confortatus manu dñi dei mei, quæ erat in me, congregaui de Israël principes qui ascenderent mecum.

Manum dei, uirtutē dei, quæ omnia operaf, appellat. Meritò aūt ille congregat quos de Babylone Hierosolymā adducat, qui manū dei qua confortef, ipse habere in se cognoscif. Quia nimirū sic demū quisque idoneus ad alios deo per suā doctrinā aggregandū efficif, dum prius ipse per gratiā eius cōtra oīa quæ opus sanctū impediūt, intus in mēte roborat.

Hi sunt ergo principes familiarum, & genealogia eorū qui ascenderūt mecū in regno Artaxerxis regis de Babylone: De filijs Phinees Gerson & cæt. usque ad finem genealogiæ. VIII

Diligenter principes qui secū de Babylone ascenderūt, enumerat, & genealogiā ipsorū explicat. Numerū quoque eorum qui ad M.CCCC. & XL. peruenit, adiungere satagit: ut ita insinuet, quia nomina eorū qui de confusione mundi huius ascendunt, in libro uitæ agni continētur ascripta. Sed et doctores quique, prīcipes uidelicet familiarū populi dei, quantum animarū numerū dño acquiere, in tantū augmenta perpetuę remunerationis accipiunt, iuxta illam euangelij parabolā, ubi dicēte seruo bono & prudente: Domine, ecce mna tua decē mnas acquisiuit. Luc. 19

uit. Respondit eidem dominus dicens: Et tu esto super decē ciuitates: id est, ex eorum quos docuisti uita gloriosior in cœlesti regno appare.

Congregaui autem eos ad fluuium qui decurrit ad Ahaua.

Nomen hoc loci nusquam alibi me legisse memini. Cū uero in sequentib. scriptū est: Et prędicaui ibi ieiuniū iuxta fluuium Ahaua. & post aliquanta: Promouimus ergo à flumine Ahaua duodecimo die mensis primi: Videť uerisimile, quod & Ahaua fluuius sit, & alter aliqs fluuius in eū decurrat: in quorū cōfinio Ezras eos qui ascenderunt secū congregauerit. Iosephus autē pro hoc nomine ponit Euphraten. Vnde potest Ahaua nō incōgrue riuus aliquis fluminis Euphratis intelligi.

Et mansimus ibi tribus diebus, quæsiuiq; in populo & sacerdotibus de filiis leuitarum, et non inueni ibi. Itaq; misi Eliezer & Ariel, & Semeiam, &c.

Opportune egit Ezras, ut priusquā iter tantum inciperet, diligenter sibi copiā prouideret ministrorū domus dei, per q̄s Hierosolymā perueniēs, ea quæ in tēpli usus essent necessaria, pficeret.

Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Casphiæ loco, & posui in ore eorum uerba quæ loquerētur ad Eddo & ad fratres eius nathinneos in loco Casphiæ, ut adducerēt nobis ministros domus dei nostri: et adduxerūt nobis per manū dei nostri bonā super nos uirū doctissimum de filiis Moholi, filii Leui, filii Israël.

Mare Caspiū, ut scribit Orosius, sub Aquilonis plaga ab oceano orit, cuius utraq; circa oceanū littora & loca deserta incultaq; habent. Inde meridiem uersus per lōgas angustias tendit, donec p magna spacia dilatatū Caucasi mōtis radicibus termineť. Habet ab oriēte usq; oceanū Hircanorū & Scytharū gentes plurimas, propter terrarū infœcundam diffusionē late oberrātes. Ab occidente gentes habet plurimas. Sed generaliter regio multò Albania ulterior sub mari et monte Caspio, Amazonū nuncupaľ. Vbi notandum quod cum historici Caspium scribant, Ezras hoc loco Casphię nominet. Hebręi nanq; p literam nō habentes, pro hoc in nominibus græcis siue barbaris פ litera utunť, ut Phetrus, Philatus. Ergo & in Casphiæ loca filii Israël per captiuitatem Assyriorum uel Chaldęorū peruenisse probantur, dum illò mittit Ezras ad adducendos sibi ministros domus domini, leuitas uidelicet & nathinneos, quos Iosephus sacros seruos nominat. De qbus notandū, quod multū libera in pace, quāuis inter exteros, uiuebāt, qui statim ad imperiū siue ad preces Ezrę, tantā exercitus copiam destinare ualebāt. Nā ducētos quinquaginta & octo uiros electos in illa expeditione fuisse sequens eorū catalogus ostēdit: quibus adiunctus Ezras in exercitu suo mille septingentorum propè uirorum summam habuisse reperitur. בכספיא

Et prædicaui ibi ieiuniū iuxta fluuiū Ahaua, ut affligeremur corā dño deo nostro, & peteremus ab eo uiā rectā nobis & filiis nostris, &c. usq; dum ait: Ieiunauimus autē et rogauimus dominum nostrū pro hoc, & euenit nobis prospere.

Exemplū ieiunandi & orandi, cū aliqd magnæ uirtutis incipere uolumus: et quia nunquam fallit fida in dominum spes: neq; fieri potest, ut quod iustum à pio auxiliatore per continentiam atque orationes cum fide quærimus, nō impetremus. Sed diligētius intuendū, quod ieiunium prę mittitur, & sic oratio subsecuta docetur. Primo nanq; ait, & prædicaui ieiuniū, ut affligeremur corā domino. Ac deinde subiungit: Et peteremus uiam rectam nobis & filiis nostris, &c. usq; in conclusionē sententiæ: Ieiunauimus aūt, & rogauimus dominū nostrū

pro hoc, & euenit nobis prospere. Oportet nanque omnimode ut quicunque ad deprecandam misericordiam domini ingreditur, primo cōtinentius uiuendo dignum se qui exaudiatur præbeat: atque ita dominum rogans, non dubitet prospere sibi euentura quæ postulat.

Ezras donaria regis & consiliatorū eius appendit principibus sacerdotum deferenda in Hierusalē, qui illò uenientes offerunt holocausta domino.

Caput XI



ET separaui de principibus sacerdotū duodecim, Sarabiam & Hasabiam, & cum eis de fratribus eorum decem: & appendi eis argentum & aurū, & uasa consecrationis domus dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliarij eius, & principes eius, uniuersusque Israël eorum qui inuenti fuerant.

Sæpius dictum est, quod argentū & aurum, & uasa quæ de Babylone Hierosolymam mittebātur, animas designarent, quæ de confusione & erroribus mundi huius conuerterentur ad dominum. Vnde apte huiusmodi uasa sacerdotibus commendat Ezras, qui ea Hierosolymam perferant: quia per sacerdotum necesse est manus diluantur in baptismo, & consecrentur domino, quicunque ad consortiū sanctæ ecclesiæ pertingere desiderant. Per sacerdotū æque officium debent reconciliari sanctæ ecclesiæ pœnitendo, qui ab eius societate peccando recesserant, & in seruitiū diaboli qui in captiuitatem Babylonij regis in peccatis perseuerando deciderāt. Et bene duodecim sunt sacerdotes, quibus hæc cura delegata est, propter duodecim apostolos, per quorū doctrinam ecclesia & per orbē primo fundata est, & usque ad finem seculi per successores eorū ædificari non desinit. Quibus apte conuenit hoc quod eisdem sacerdotibus dixit Ezras:

Vos sancti domini, & uasa sancta, & argentum & aurum, quod sponte oblatū est domino deo patrū uestrorū, uigilate & custodite.

Oportet enim ut doctores ecclesiæ nunquam obliuiscantur sanctimoniæ, qua ipsi sunt domino consecrati per spiritum sanctum in die redemptionis, ad quam suscipiendam etiam suos auditores instituant: ut qui iam domino oblati sunt per rudimenta fidei, etiam per eorum qui in fide præcesserunt exempla ac monita magis magisque cōfirmentur, ac supernæ ciuitatis introitu digni efficiantur. Quibus uigilandum est per omnia & curandū, ne aliqua de creditis sibi animabus, uasis uidelicet domini pereat, sed integro eos numero ad sanctæ ciuitatis adyta perducant.

Vigilate, inquit, & custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotum & leuitarū & ducibus familiarum Israël in Hierusalem, & in thesaurum domus dei.

Appendimus autem argentū & aurum & uasa, quę accepimus ab Ezra coram principibus sacerdotum & leuitarum & ducibus familiarū Israël in Hierusalem, & in thesaurum domus domini, quando eos quos nobis superna dispositio commisit, tales instituendo ac docendo exhibemus, qui irreprehensibiles inueniantur, & apti thesauro aulæ cœlestis, hoc est sedibus internæ pacis ac lucis: & hoc nō iudicio quorumlibet hominū qui facile possint falli, sed examine beatorū apostolorū, cæterorumque sublimium uirorum, qui cum domino sunt de nostris actibus iudicaturi. Hi etenim meritò principes sacerdotum ac leuitarum & duces familiarū Israël, hoc est uirorum siue animarum deū uidentium sunt intelligendi. De quibus Psalmista domino: Constitues, inquit, eos principes super omnem terram. Et de quibus Salomon in ecclesiæ laudibus: Nobilis, inquit, in portis uir eius, quando sederit cum senatoribus terrę. In portis

Psal. 44

Pro. 31

eis autē, in discrimine dicit nouissimi examinis.

Promouimus ergo à flumine Ahaua duodecimo die mensis primi ut pergeremus Hierusalem, & manus dei nostri fuit super nos, & liberauit nos de manu inimici & insidiatoris in uia, & uenimus Hierusalem, & mansimus ibi tribus diebus. Die autē quarto appensum est argentum & aurum & uasa in domo domini per manū Remoth filij Vriç sacerdotis. & cętera omnia plena mysterijs.

Superius nanq; legitur, quod prima die mensis primi cœperint ascendere de Babylone: & nunc dicitur quod duodecimo eiusdem mensis die promouerint à flumine Ahaua. Primo ergo die mensis de portis Babyloniç exierunt, sed usque ad duodecimū diem iuxta memoratum flumen expectabant, donec ad se leuitas & nathinneos de Casphiæ locis euocarent, seq; ipsos ob pericula longi itineris solertius domino ex tempore ieiunando & orando cōmendarent. Et nos ergo cū nouos ecclesiæ populos diabolo renunciare, & deum uerū credere ac confiteri docemus, quasi primi mensis initio de Babylone cum pecunia domino consecranda egredimur: quia principium eis nouç cōuersationis, quæ ereptos à diabolo ad regnū cœleste ducat, ostendimus. Vnde idem mensis in scriptura sacra mensis nouorum siue nouarū frugum solet appellari. Nam & ipso mense sub eadem significatione nouç conuersationis, patres de Aegypto per Moysen educti sunt. Verū cum eisdem nouæ uitæ auditoribus symbolū fidei tradimus, quod per duodecim apostolos ordinatum, & totidem est sententijs comprehensum, quasi duodecim diebus in prima mansione cōsistimus: & sic cœptum ad terrā repromissionis iter aggredimur, qui per acceptā fidei notitiā uirtutū eis callem quo ad uitā perueniamus, ingrediendum esse monstramus. Quibus diebus Ezras cum filijs transmigrationis, ieiunijs & orationibus & congregatione leuitarū ac nathinneorū deditus erat: quia nimirū necesse est, ut cū nouos populos fidei acquirere proponimus, tum ipsi uirtutū studijs maxime operam demus, quibus & nosipsos domino familiarius cōmendemus, & eis quos erudimus, exemplū bonæ actionis præbeamus: fratrū quoq; cohortem religiosam nobis in auxiliū aduocemus, quo ad tutī animas fideliū ad societatē electorū atq; ad arcē uitæ perfectioris, quasi uasa sancta ad templū domini efficacius transferamus. Apte quoq; subiungitur, quia uenientes Hierosolymā qui ascenderāt de Babylone triduo manserint ibi, & sic argentū & aurum & uasa quę attulerāt, oblata & appensa sint in domo domini. Tres quippe dies sunt mansionis in Hierusalē, eximiæ uirtutes cunctis fidelibus habēdæ, fides, spes, & charitas. Has ergo oportet doctores primo in seipsis ostendere, & sic eos quos docuerunt, quosq; eisdem uirtutibus instituerūt, præcedentibus in Christo patribus probandos offerre. Cum enī sancta ecclesia eos quos catechizamus, in fide & actione probos inuenerit, quasi uasa quæ offerimus in templū per manū sacerdotū appendens, & puri metalli & perfecti ponderis esse reperiet. Quod & in hac ecclesia per electos quotidie in credentium uita examinanda agitur, & in superna æque Hierusalē, ut supra diximus, in eis qui ad eam intrare meruerint, perfectius cōpletur. In hac nanque uita doctores sancti quasi triduo manētes in Hierusalē, quarto die argentū & aurū quod obtulerāt appendendum sacerdotibus offerunt, cum & sese fide fortes, spe sublimes, dilectione feruētes exhibēt: et suos quoq; auditores per confessionē rectę fidei, instar argenti probati clarescere, p puritatē sensus inuiolati in modum auri primi fulgescere, p susceptionē in se spiritaliū charismatū, quasi uasa deo consecrata pręminere demonstrāt. In superna quoq; patria ijdem doctores cum primo pro sua fide, spe, &

charitate, deinde etiam pro illis quos docuerunt gratiã remunerationis accipiũt, quasi post gaudiũ triduanæ mansionis in Hierusalē, ob donaria et uasa preciosa ac deo digna quæ attulerũt, amplius honorant. Distat aũt inter hęc uasa quę Ezras cum sacerdotibus in Hierusalē offert, & ea quæ supra Zorobabel ac Iesus obtulisse referunt: quod illa de tēplo domini translata in Babylone, et postmodũ sunt Hierosolymã relata: hæc autē in ipsa Babylonia facta, sed deuotionis sunt gratia Hierosolymã missa à rege uel principib⁹ Persarũ, uel etiã à populo Israël, qui illis in partibus morabant. Illa ergo uasa designant eos qui post acceptã notitiã & sacramēta fidei, post inchoata uirtutũ opera decipiunt ab hoste antiquo, et in cõfusione rapiunt errorũ, sed miserante Christi gratia reuocant ad salutem. Hæc aũt illos qui cũ peccato primæ transgressionis morte obnoxij erãt nati, sed per lauacrũ regenerationis sacerdotũ ministerio expiati, sanctę ecclesiæ sunt filijs aggregati. Illa pœnitētes de suis erroribus, hęc perseuerãtes uirtute cœpta gentes insinuãt. De quibus bene subiungitur:

Descriptumq́ʒ est omne pondus in tempore illo.

Omne quippe pondus argēti & auri & uasorũ, quæ domino offerunt, sacerdotes in templo describũt, cum doctores studiosi diligenter uitã examinant subditorũ, et quantũ singuli ad fidem uel operationē profecerint, subtili indagine diiudicant, & iuxta suæ modum capacitatis quenq́ʒ in domo dei per gradus sibi competentes ordinant. Sed etsi nunc præpositorũ ignauia torpet, uitamq́ʒ sibi commissorũ aut ignorat, aut se nosse dissimulat, adest internus arbiter, qui numerũ credentiũ pondusq́ʒ animi singulorũ in trutina sui examinis integrũ conseruat, ut reddat unicuiq́ʒ secundum opus eius. Potest & ita dici: quia puenientibus sanctis prędicatoribus ad supernã Hierusalem cum his quos instruxerãt, describat in tempore illo omne pondus bonæ actionis eorũ in libro uitæ, & digna in cœlis retributione donetur.

Sed & qui uenerant de captiuitate filij transmigrationis, obtulerunt holocaustomata deo Israël, uitulos duodecim pro omni Israël, arietes nonagītasex, agnos septuagintaseptem, hircos pro peccato duodecim, oĩa in holocaustũ dño.

Magna deuotio & religiositas ostendit eorũ, qui dum uenerãt à captiuitate, peruenientes ad templũ & altare domini, primo omniũ obtulerũt holocausta, nõ tantũ pro seipsis, sed etiam pro omni Israël, hoc est & pro eis qui iam domũ reuersi fuerant, & pro illis qui adhuc extorres patrię durabãt, ut omnia omnis autoris sui misericordia protegeret. Patet etiã spiritalis intellectus: quia illi ueraciter & perfecte captiuitatem antiqui hostis qua peccando tenebant, pœnitendo euaserunt, qui se fixa intentiõe diuino seruitio subdũt, qui totos se ab infimis abstractos cupiditatibus flãma desiderij cœlestis ad superna accendũt. Hoc est autē holocausta, id est tota incensa sacrificia uel hostias domino offerre, nil nisi eius uoluntatē in oĩbus cogitare uel facere. Perfectę quoq́ʒ mẽtis indiciũ est, cũ quis pro omni Israel īmolat, id est pro generali fideliũ omniũ sospitate quasi unitatis in oĩbus ac fraternitatis memor, supnæ pietati supplicat.

Dederunt autē edicta regis satrapis, qui erãt de conspectu regis & ducibus trans flumen, & leuauerunt populũ & domũ dei.

Alia editio habet: Et clarificauerũt populum & domũ dei. Leuauerũt ergo populũ, dum eam autoritatē regiam, qua Ezras sublimatus est, honorabilē omnibus fecerũt. Leuauerũt & domũ dei augustius ornando uasis ac donarijs, quæ ad illam rex & cõsiliarij ac principes eius miserũt: ministros quoq́ʒ ac sacerdotes illius à tributis et uectigalibus pręterq́ʒ domino soli liberos reddendo. Mystice aũt populus et templũ dei unam eandemq́ʒ sanctæ

sanctæ ecclesiæ figurā tenuit: quā leuat Ezras & filij transmigrationis, allatis de Babylone uasis deo sacris, cum prædicatores sancti aggregatis ei donante domino credentium cœtibus, honorabilem eam omnibus etiam externis ac terribilē exhibent. Item prædicatores ijdem cum eos quos suis uel exemplis in bona conuersatione instituere, uel uerbis usq; ad cœlestiū perceptionē præmiorū prouehunt, leuant iam populum & domū dei: quia magnū profectò & manentibus in superna patria, & peregrinātibus adhuc in terra electis gaudiū faciunt.

Ezras audiens populū Israël uxoribus alienigenis esse pollutū, assumit habitū plangentis, ac ueniam reatus à domino precatur. Cap. XII

IX Postquā autē hæc completa sunt, accesserūt ad me principes, dicētes: Nō est separatus populus Israël & sacerdotes & leuitæ à populis terrarū, & de abominationibus eorū, Chananæi uidelicet & Hethei & Pherezei & Iebusei, & Ammonitarū & Moabitarum & Aegyptiorū & Ammorreorū. Tulerūt enim de filiabus eorū sibi & filijs suis, & cōmiscuerūt semē sanctū cum populis terrarū. Manus etiam principū et magistratuū fuit in hac transgressione prima.

Huius culpa transgressionis, et in Malachi ꝓpheta manifeste descripta, ac prophetica autoritate redarguta est: qua uidelicet reuersi de captiuitate Babyloniæ tam principes & sacerdotes ac leuitæ, quā reliquus populus, abiecerūt uxores suas Israëlitici generis, quæ paupertate & inopia longioris uiæ, et fragilitate sexus nō ferentes laborem confectę erant, & infirmitatē ac deformitatē corporū contraxerunt, & cum alienigenis uel ætate florentibus, uel cultu corporū pulchrioribus, uel potentū ac diuitū filiab⁹ matrimonia copularūt. Quod non de Israël, qui tunc cum Ezra, sed de illis intelligendum est, qui cum Zorobabel & Iesu iandudū de captiuitate ascenderant: neq; enim poterant hi qui cum Ezra uenerant, tam citò tanti ducis ac pręsulis, ut intelligendū est cōtemnere doctrinā, ut needum quinq; mēsibus in patria demorati suas reliquerint, & uxores acceperint externas. De quorū numero potius intelligēdi sunt hi principes fuisse, qui hoc facinus ad Ezrā referentes castigare curarūt. Nec mirandum quomodo hoc populus Israël cum sacerdotibus & leuitis scelus patrasse dicatur: cum illa transmigratio magis de Iuda & Beniamin, quàm decem tribubus, quę Israël uocabanī, extiterit. Sciendum enim quod abducto in captiuitatē Israël, id est decem tribubus, indifferēter pristino nomine & duę tribus Iuda ac Beniamin appellanī Israël. Populus igitur Israel hoc loco non ad distinctionē Iudæ & Beniamin decē tribus sunt accipiendæ, sed ad distinctionē populorū terrarū, generaliter populus dei intelligendus, qui dignitatē sui nominis cœlestis, terrenorū societate polluerit. Nam & idem Malachi propheta, quē ipsum esse Ezram Hebræi asseuerant, in libro suæ prophetiæ huius pręuaricatiōis ita meminit: Transgressus est Iudas, & abominatio facta est in Israël & in Hierusalē: quia contaminauit Iudas sanctificationē domini, quā dilexit, & habuit filiā dei alieni. Disperdat dominus uirū qui fecit hoc, magistrū & discipulū de tabernaculis Iacob, & offerentem munus domino exercituū. Vbi Iudam dicens, manifeste primæ transmigrationis populū hoc facinore pollutū significat. Quod uero adiungit: Disperdat dominus uirū qui fecerit hoc, magistrū & discipulū de tabernaculis Iacob: appellatione magistri & discipuli, & principes & populū hac præuaricatione pollutū, atq; consortio sanctorū, si nō corrigent, ambos eradicandos esse docuit. Et quod addidit, offerentē munus domino exercituū, admonet incassum eos domino uictimas hostiarū offerre, qui seipsos pec-

Malach. 2

cando nõ timent diabolo subdere. Inter quæ miranda fides, & propositũ optimũ populi de captiuitate eruti, qui semẽ sanctum, alias autem gentes ad distinctionẽ suam populos terrarũ appellat, ut palàm insinuent seipsos, quamuis de terra procreatos, non tamen in terra, sed in cœlis habere conuersationẽ, dum præ cæteris nationibus in deũ cœli credebant, & cœlestia ab illo beneficia consequi sperabãt. Vnde meritò dolent sanctificationẽ suã ab hominibus gentiũ esse coinquinatã: & quod grauius est, principes etiã, à quibus corrigi debuerant, primos errasse fatentur. Notandumq; diligenter atq; in exemplũ operis trahendũ, quod ea quæ principes peccauerũt, & plebem sibi cõmissam peccare fecerũt, æque principes alij qui sanctius uiuebant, corrigere satagunt. Verum quia per seipsos nequeũt, referunt ad pontificem, id est archiepiscopum suum causam: cuius autoritate flagitium tam graue, tam multifidum, tam diutinum expietur. Nulli autẽ dubium quin uxores alienigenę hæreses et superstitiosas philosophorũ sectas figuraliter exprimant. Quę cum in ecclesiã incaute admittuntur, non solum semen sanctũ catholicæ ueritatis & puræ actionis suis contaminãt erroribus, sed & peccata omnia, quibus ethnici solent pollui, dum Christiani non erubescunt imitari, quasi per uxores alienigenas degeneratã à semine sancto uerbi dei, quo fuerant generati, dicẽte apostolo Iacobo: Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis: et quasi prophanã de filiabus exterorũ sobolem procreãt, dum illecebras errantiũ secuti, peruersos ex his actus in cunctorũ notitiam proferunt.

Iacob. 1

Cumq; audissem sermonẽ istum, scidi pallium meum, & tunicã, & euelli pilos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens habitu lugubri.

Ezras intimũ cordis dolorẽ ostendit: scidit uestimentũ, euellit pilos capitis & barbæ, sedet mœrens, ut tali dehonestamento corporis & indumenti cum mœrore uultus uelocius omniũ animos ad pœnitentiã uel sui, uel fraterni reatus excitet. Verum quia per uestimenta solent opera nostra designari, quib⁹ aut ad gloriam, si mũda, aut ad interitũ quis induatur, si polluta nec nuptiali splendida charitate probentur. Per pilos capitis cogitationes, quæ de occulta cordis radice, uelut de internis cerebri finibus oriuntur. Quæ si rectę sunt, conseruari, sin aũt reprobi, debẽt abscindi. Vnde de Samuele, qui sanctus erat futurus, ait genitrix: Et nouacula non ascendet super caput eius. Et apostolis dominus: Et capillus, inquit, de capite uestro non peribit: quia nimirũ omnes sanctorũ cogitatus æterna apꝰd dominũ sunt memoria digni. At uero peccator, ut mundari possit ab iniquitatibus suis, reprobas necesse est à se cogitationes, origines uidelicet & fomites malorũ operum abijciat. Vnde leprosus in Leuitico cum recepisset sanitatẽ, inter alias purificandi cerimonias, etiam omnes pilos suæ carnis eradere præcipitur, ut sic expiatus hostijs castra mereretur ingredi. Quia tunc demũ à uitiorũ fœditate perfecte mundamur, cum non solũ actus, sed & cogitatus à nobis noxios expellere satagimus. Barba quoq;, quę uirilis sexus et ętatis index est, in significatiõe uirtutis poni solet. Scidit pallium & tunicam pontifex, ut populũ quem regebat, minus perfecta habere opera designaret, et quem sua soliditate necesse esset discindi per pœnitentiã, atq; in meliorẽ habitum renouari. Euellit pilos capitis, ut eidem populo intimaret cogitationes nequam suo de corde extirpandas, ac renascendis utilibus locum esse dandum. Euellit et pilos barbę, ut in ipsis etiã quas habere uidebantur, uirtutibus humiliarentur, & parua hęc aut nulla in examine interni arbitris esse meminissent, quæ uitijs esse pmixta clarescebat. Sedit mœrens, ut per lamenta pœnitentię ueniam reatus tanti promerendam esse doceret. Nec mirandũ si tanta boni præsulis cœpta, magnũ mox in subditis fructũ uirtutis procrearẽt. Vide enim quid sequitur: Et conue-

1. Reg. 1
Luc. 21
Leuit. 14

Et conuenerũt ad me omnes qui timebãt uerbũ dei Iſraël pro tranſ greſſione eorũ qui de captiuitate uenerant: & ego ſedebã mœrens uſq; ad ſacrificiũ ueſpertinũ.

O quanta rerũ mutatio. Suprà dictũ eſt, q̃d perfidia principũ & magiſtratuũ multi ſunt ad luxuriã ſecuti: et nũc bono principe in lamenta cõuerſo, & per ſuos luctus ac lachrymas quid eſſet peccatori bus agendũ innuente, cõueniſſe dicunt ad eum omnes qui timebant uerbũ dei, quo tranſgreſſores eſſe puniendos com minatur. O quantũ exempla pia bonos iuuant doctores. Nihil omnino locutus Ezras, ſed ſolo audito ſcelere, in lachry- mas et ploratus eſſe conuerſus ſcribitur: & turbã ad ſe fideliũ non uociferãdo, ſed mœrendo traxiſſe. Subiungitur:

Et in ſacrificio ueſpertino ſurre xi de afflictione mea: & ſciſſo pal lio & tunica curuaui genua mea, et expandi manus meas ad dominũ deum meum, & dixi: Deus meus, cõfundor & erubeſco leuare deus meus faciem meam ad te.

Parauerat ſe Ezras per cõpunctionẽ cordis, ſimul & afflictionẽ corporis, qui dignus efficeretur auditu ſupernę pietatis: & ſic in uerba orationis prorumpebat. Curuat aũt genua & expandit manus, fundit ad dominũ preces in tẽpore ſacri- ficij ueſpertini: hoc deo ſacrificiũ gratius fore nõ ambigens, quod in ſpiritu humi litatis, & in anima cõtrita, quàm q̃d carni bus & ſanguie offerret pecudũ. Typice aũt, q̃d indumento ſciſſo curuat genua, & expandit manus ad deũ, & fuſis preci bus ac lachrymis plurimorũ mentes ad pœnitentiã conuertit, ut in ſequentibus ſcriptũ eſt, dominũ ſaluatorẽ oſtendit, q pro noſtris ſceleribus et ante paſſionẽ, et in ipſo tẽpore paſſionis orare dignatus eſt: quiq; extenſis in cruce manibus, indu- mentũ ſuę carnis ob noſtrã reſtaurationẽ ad tẽpus uulneribus ſcindi ac mortificari

Rom. 4 uoluit: ut qui, ſicut Apoſtolus ait, mor- tuus eſt, ppter peccata noſtra, reſurgeret propter iuſtificationẽ noſtrã. Quod apte in tempore ſacrificij ueſpertini factũ eſt, uel quia dominus in fine ſeculi ſacrificiũ ſuæ carnis & ſanguinis obtulit patri, ac nobis in pane & uino offerendũ præce- pit: uel quia ad finẽ perueniẽte ſacrificio legali, ſua nos paſſiõe liberauit, atq; à po pulis terrarũ ſeparans, cœleſtes fecit, & caſtos ſibi corde ac corpore conceſſit ad- hærere. Ipſa quoq; oratio qua ſe, cũ eſſet iuſtus, populo peccatori ſociabat, dicẽs:

Deus meus, confundor & eru- beſco leuare deus meus faciẽ meã ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput no- ſtrum, & delicta noſtra creuerũt uſq; ad cœlũ à diebus patrum no- ſtrorũ, &c. uſque ad finem orationis, ubi ait: Ecce coram te ſumus in deli cto noſtro. Non enim ſtari poteſt coram te ſuper hoc.

Humilitati congruit redemptoris no ſtri, qui in ſimilitudine carnis peccati, ut peccata mundi tolleret, apparuit. Vnde & in pſalmis, qui euãgelio teſte ex ipſius pſona ſcripti ſunt, manifeſte ſua delicta appellat quæ in ſe ſuſceperat noſtra, di- cens: Deus meus deus meus, quare dere liquiſti me? Et adijciens: Longe à ſalute mea, inquit, uerba delictorũ meorũ. Et iterũ: Deus tu ſcis inſipientiã meã, & deli cta mea à te nõ ſunt abſcondita. nõ quia ipſe delicta in ſe, uel inſipientiã poſſet ha bere: qui ſicut apoſtolus ait: Factus eſt no bis ſapientia à deo, & iuſtitia & ſanctifica tio ac redẽptio: ſed qa cauſam eorũ quos ſaluare uenerat, in ſe ſuſcipiens, etiam ea quę illorũ fragilitati ueraciter cõuenerãt, in ſe transferre dignatus eſt.

Pſal. 21 Pſal. 68

Orante ac plorante Ezra, populus & ipſe ad pœnitentiã conuertitur, unanimoq; conſilio ab uxori bus ſeparantur externis. Cap. XIII



SIc ergo orãte Ezra, & im- X plorante, & flente, & ia- cente ante tẽplũ dei, colle ctus eſt ad eũ de Iſraël cœtus gran

dis nimis uirorũ & mulierũ puero rũq;, & fleuit populus multo fletu.

Quantũ oratio, fletus & lamentatio Ezræ profecerit, ostendit cum mox ad eum cœtus flentiũ permaximus utriusq; sexus, et omnis ætatis collectus esse perhibetur. Flebant aũt uel hi qui peccauerant, pœnitentiã sui reatus agentes: uel illi qui in castitate permanserant, de fratrũ suorũ præuaricatione & casu dolentes. Sed siue hi, siue illi, siue utriq; fleuerint, multũ omnes conturbati ad preces & lamenta sui pontificis ostendunt, cum etiã mulieres, cum pueri quoq; hic interfuisse narrant. Potest aũt & ea discretione factum intelligi, quod prius innocentes et recti ad eum cõfluxerũt, cum ait: Et conuenerũt ad me omnes qui timebant uerbum dei Israël, pro transgressione eorũ qui de captiuitate uenerãt: nũc uero etiã ipsi qui peccauerunt, cum uxoribus suis & liberis pœnitentiã acturi cõuenerint.

Suprà cap. 9

Et respondit Sechenias filius Iehiel de filijs Helam, & dixit Ezræ: Nos præuaricati sumus in deũ nostrũ, & duximus uxores alienigenas de populis terræ.

Sechenĩã hũc Iosephus dicit primũ fuisse Hierosolymitarũ, q et ipse, ut principẽ decebat, maxima autoritate mox intentionẽ Ezræ iuuabat, & populũ uidelicet unà secũ peccasse confitendo, & pœnitentiam esse agendã suadendo, abiectis uxoribus alienigenis, cum eis qui ex illis nati erant liberis.

Et nũc, inquit, si est pœnitẽtia in Israël sup hoc, pcutiam⁹ fœdus cũ deo nostro, & pijciam⁹ uniuersas uxores, & eos qui de his nati sunt.

Si populũ, inquit, perfecte huius trãsgressionis pœnitet, primo cõuersi ad dominũ promittamus correctionem, ac postulemus ueniã, deinde ad nosipsos reuersi omnem à nobis patrati facinoris & radicem extirpemus & fruticem, eiectis uidelicet uxoribus cum omni sua sobole non licitis: hoc est enĩ quempiã ueraciter agere pœnitentiã, & totũ intus in corde ad dominũ conuerti, & foris omnes peccandi materias ab ipsa origine resecare. Quodq; subiungit:

Surge, tuũ est decernere, nosq; erimus tecũ, confortare, & fac.

Decentissimè docet quomodo sit apud maiores in cõsilio agendum: ut uidelicet quisq; pro suo sensu q̃d optimũ intellexerit, siue intellexisse sibi uisus fuerit, dicat: & tamen ei qui potest, locũ decernendi relinquat, paratus obtẽperare omnibus quæ ille secundũ uoluntatẽ ac legem dei agenda disposuerit.

Et surrexit Ezras ante domũ dei, & abijt ad cubiculũ Iohanan filij Eliasib, & ingressus est illuc.

Eliasib erat summus sacerdos tẽporis illius: siquidẽ post Iesum filiũ Iosedec, Ioachim filius eius, & post eum Eliasib filius illius, sũmi sacerdotij gradu functus est: & ut sequentiã huius sacræ historiæ, & Iudaica Iosephi probat historia,

Panẽ non comedit, & aquã non bibit: lugebat enĩ in transgressiõe eorũ qui de captiuitate uenerãt.

Exemplũ hic habebũt eximiũ nõ solũ flendi & orandi, uerũetiã ieiunandi pro his qui peccauerũt. & cũ beati sint lugentes qui ꝓpria deflent peccata, quoniã accepta remissione consolant: quanto esse beatiores credẽdi sunt, qui etiã fraternis lugent erratib⁹: & hoc in tantũ, ut ne panem quidẽ & aquã, quæ abstinentiũ est refectio, cõtingere uelint: neq; domũ suã ingredi, uel in lectũ sui stratus ascẽdere, sed in atrijs domus dñi potius orãtes pernoctare gaudeant. Ibi enĩ erat domus sacerdotis, quã uespera supueniẽte Ezras phibet ingressus. Deniq; alia æditio pro cubili Iohanan, pastophoria Iohanan habet: quo nomine solet sæpe scriptura porticus illas cognominare, quibus templũ erat undiq; circũdatũ, & in quibus ministri & custodes eiusdẽ tẽpli manere consueuerant. Lugent etiã nũc in transgressiõe eorũ qui de captiuitate uenerãt, q dolent eos qui nup à peccatis pœnitendo erepti erant,

erāt, rurſus ad ea peccādo eſſe prolapſos
ꝑ quę denuò à diabolo poſſint captiuari.
De quorū ſeductoribus quaſi de parenti
bus uxorū immūdarū, loquit̃ apoſtolus
2.Pet.2 Petrus: Superbia em̄ uanitatis loquētes,
pelliciunt in deſiderijs carnis luxurię eos
qui paululū effugiūt. Et paulopoſt de eis
q̃ uelut de captiuitate aſcēdentes, nihilo-
minus per luxuriā ſunt capti: Si em̄, in-
quit, refugiētes coinquinatiōes mūdi in
cognitiōe domini noſtri et ſaluatoris Ieſu
Chriſti, his rurſus ĩplicati ſuperant̃, facta
ſunt eis poſteriora deteriora prioribus.

Et miſſa eſt uox in Iuda & Hie
ruſalē omnibus filijs trāſmigratio
nis, &c. uſq; dum dictum eſt: Conue
nerūt igitur oēs uiri Iuda & Benia
min in Hieruſalē tribus diebus.

Dum dicunt̃ filij Iuda & Beniamin cō
ueniſſe, manifeſte patet, quia hi qui alie-
nigenarū uxorū cōnubio polluti ſunt, de
prima tranſmigratiōe fuerāt, quæ de his
tribub⁹ erat, ac per Ieſum & Zorobabel
domū reuocata eſt, ſicut et ſupius dixim⁹

Ipſe eſt mēſis nonus, uiceſimo die
mēſis, & ſedit oīs popul⁹ in platea
domus dei, tremētes à peccato &

Nonus menſis ipſe eſt qui (pluuijs.
ab Hebræis Caſleu, à Romanis uocatur
December, quē in medio hyemis uenire
& eſſe pluuialē ac tempeſtiuū, mirū quis
neſciat. Vnde diligentius notandū, quia
cū in medio hyeme populus cōuenerit,
tremere à peccato & pluuijs memorat̃.
Cū em̄ pluuias ipſo etiā tēpore pluuiarū
ultra ſolitū cadere cernerent, reuerſi ad
cōſcientiā intellexerūt hoc ob ſua ſcelera
factū, iramq; ſupuenturā cœleſtē ex ipſa
aëris perturbatione admoniti timuerūt.
Ideoq; nō in priuatis domibus ſua nego
cia agere pręſumpſerāt, ſed in platea do-
mus domini, aſſumpto pœnitentię et hu
militatis habitu cōſederūt. Hoc propter
eos qui turbatis licet elemētis, & uel uen
torū fragore, uel inundātia pluuiarū, uel
niuiū aceruis, uel ardore ſiccitatis, uel etiā
exitio hominū ſiue animaliū deſuper in-
grauefcēte, atq; ipſo iudice per aperta in
dicia uim ſuę irę minitante, nihil omnino
de correctione morū, qua iudicē placet,
plagamq; impendentē euadāt, inquirūt:
ſed tantū ſeduli ꝑtractāt qua arte aduer-
ſa quę exterius propter peccata deſęuiūt
aut euitent aut ſuperent. Sedit aūt popu
lus in platea domus dei, hoc eſt circa atriū
ſacerdotū, q̃ ipſa dom⁹ dei undiqueuer-
ſum erat circūdata, ut ſuprà docuimus:
habēs circa ſe ex omni parte per quadrū
ædes atriorū ampliſſimas, in quibus etiā
populus ſi quando ꝓpter pluuias opus
eſſet ſtare poterat, et nihilominus ea quę
in templi ianuis gerebant̃, uel circa tem-
plum, uidere. Habebāt nanq; interiores
parietes iuxta terrā in columnis factos,
exteriores ſolidos.

Et ſurrexit Ezras ſacerdos et dixit
ad eos: Vos tranſgreſſi eſtis, &c.
uſq; dum dictū eſt: Et abierunt ſacer-
dos Ezras & uiri principes fami-
liarum in domos patrum ſuorū, &
omnes per nomina ſua.

Hic locus reſpondet ad hoc quod ſu-
prà dictū eſt: Et ſurrexit Ezras ante do-
mū dei, & abijt ad cubiculū Iohanan filij
Eliaſib, & ingreſſus eſt illuc, panem non
comedit, & aquā non bibit, lugebat em̄.
Vbi notanda deuotio pontificis, qui lu-
gens, orans ac ieiunās pro tranſgreſſiōe
populi, per triduū in atrijs templi perma
nebat: nec prius domū ſuam uolebat in-
trare, quàm accepta conſenſione populi
ex toto illum corde pœnitentē, conuer-
ſumq; ad dominū uideret. Cuius deuo-
tionis etiā reliqui pricipes fuiſſe cōſortes
uident̃, cum dicunt̃ & ipſi, finita ſynodo
abijſſe in domos patrum ſuorū. Nam ſi
nō uoluit hoc hac ſentētia ſacræ ſcriptor
hiſtoriæ ſignificare, quid opus fuit ſcribe
re, q̃d expleto colloquio Ezras & princi
pes familiarū in domos patrum ſuorum
de templi ſeptis exeuntes abierint, cum
eos hoc facturos etiam ſi ſcriptura nō di-
xiſſet, nemo non ſciret? Quid opus adde
re, & omnes per nomina ſua, cū & hoc
eſſet omnibus notiſſimū? niſi quia tales

eos uoluit intelligi, quorũ noĩa & actus meritò in memoria tenerenť, ac posteris noscenda traderentur.

Et sederunt in die prima mensis decimi, ut quærerent rem: & consummati sunt omnes uiri qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

Nota numerũ ternarium figuris mysticis esse usitatissimũ. Suprà dictũ est, qđ in tribus diebus omnes filij transmigrationis uenire deberent in Hierusalẽ: & nunc in tribus mensibus, decimo uidelicet, undecimo & duodecimo castigãtur ab uxorib⁹ alienigenis. Tres nanq; sunt uirtutes, sine quibus ad uitam peruenire nequimus: fides, spes, et charitas. Tertio tempore seculi ueniens in mundũ dominus, gratiam nobis euangelij cõtulit. Primum nanq; tempus ante legẽ in patriarchis, secundũ in prophetis sub lege præmisit, in tertio ipse cum gratia uenit: quia sua nos passione redimens, tertia die resurrexit à mortuis: per cuius gratiã quia & consortio sanctæ ecclesiæ copulamur, & à uitiorũ expurgamur illecebris, apte filij transmigrationis & in tribus diebus castigãdi ab erroribus suis Hierosolymã cõuenerunt, et in tribus mensibus ipsi castigandi opus compleuerunt. Sed & iuxta literam opportune satis ac salubriter elaborauerunt principes familiarũ & leuitæ, ut ante initiũ mensis primi consummarenť omnes qui prophano erant connubio maculati, id est à tali scelere purgarentur, quatenus ipsum mensem primũ in quo erat pascha faciendũ, mundi intrarent, mundi paschalia festa peragerent, mundi annũ quem mundi inchoassent, ad finẽ usq; perducerent. Quod etiã nos omnibus annis in quadragesima paschæ cõuenit imitari, ut instantibus solennijs dominicæ rẽsurrectionis, mũdemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, quo & ipsi participes resurrectionis esse ualeamus.

Summa eorum qui uxores quas duxerant alienigenas eiecerunt. Cap. XIIII

Inuẽti sunt de filijs sacerdotum qui duxerãt uxores alienigenas, de filijs Iosue filij Iosedec, & fratres eius Maasia & Eliezer & Iarib & Godolia.

Hebræi huic loco aptant illud Zachariæ prophetę: Et ostendit mihi dominus Zach. 3
Iesum sacerdotẽ magnum stantem corã angelo domini, & satan stabat à dextris eius, ut aduersareť ei. Et paulò post: Et Iesus erat indutus uestibus sordidis, & stabat ante faciẽ angeli. Et respondit, & ait ad eos qui stabant coram se dicens: Auferte uestimẽta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatorijs. Et dixit: Ponite cydarim mũdam super caput eius. Rectè, inquiunt, stabat satan à dextris illius et à sinistris, ut aduersareť ei: quia uera erat accusatio, eo quod & ipse cũ cęteris alienigenam accepisset uxorẽ. Quod autem dicitur: Quia Iesus erat indutus uestibus sordidis: tripliciter interpretatur: uel ob coniugiũ illicitum, uel ob peccata populi, uel propter squalorẽ captiuitatis. Angelus autem ante cuius faciem stabat Iesus, præcepit cæteris angelis ex persona domini, ut auferant ab eo sordida uestimenta, de quibus diximus. Qui cũ præceptũ opere cõplessent, rursus idem angelus loquitur ad Iesum: Ecce abstuli à te iniquitatẽ tuam: hæc sunt sordida uestimẽta: & indui te mutatorijs, hoc est Israeliten tibi coniugem copulaui. Quodq; sequitur: Ponite cydarim mundã super caput eius: quæ mitra à plerisq; dicit: in hac uolunt intelligi sacerdotij dignitatẽ, qđ ablutis sordibus peccatorum, mundum habuerit sacerdotium. Sed intuendum quod nõ scribit Ezras, Iesum ipsum alienigenam duxisse uxorem, sed quosdam de filijs & fratribus eius hoc facinore dicit esse pollutos. Quamuis & culpa filiorum ad patrẽ respiciat: nec perfectè possit esse iustus, qui filios delinquẽtes, dum potuit, corrigere neglexit. Vnde aiunt quidam præfatam de Iesu prophetiam

non

non ad filiũ Iosedec, sed ad dominũ saluatorem esse referendã. Qui cum sit splendor gloriȩ & figura substãtiȩ dei, sordida ad tempus uestimenta acceperit, ex compassione nostræ fragilitatis, dicẽte Esaia:
Esa. 53 Ipse autẽ uulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra: cui satan stabat à dextris, ut aduersaretur ei, quærens semper dextris eius & uirtutibus cõtraire, ut sacra
Rom. 8 euãgelij refert historia. Et apostolus: Est, inquit, per omnia pro similitudine absq; peccato. A quo sordida uestimenta auferunt, et induitur mutatorijs, cum lauerit nos à peccatis nostris in sanguine suo, ut
Gal. 3 sit quod apostolus ait: Quicunq; ergo in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Vel qui sordida habuit uestimẽta in passione, mutatoria accepit in resurrectiõe, ita ut de illo ueraciter dicere possimus:
2. Cor. 5 Qui etsi noueramus Christũ secundum carnẽ, sed iam nunc nõ nouimus. Cydarim quoq; accepit in capite, quia sempiternũ habere probatus est sacerdotiũ, iu
Psal. 109 xta illud psalmistæ: Tu es sacerdos in æternum. Quod uero dicit Ezras, fratres quoq; Iesu filij Iosedec uxores duxisse alienigenas, non fratres eius carnales, sed more sanctȩ scripturȩ, cognatos oportet intelligi: neq; enim fratres eius germani eatenus in carne uiuere, & uoluptati operam dare potuerunt, cum centũ & eo amplius anni essent transacti, ex quo Cyrus regnare incipiens, Iesum & Zorobabel cum transmigratione Iuda & Beniamin ad construendã domũ domini Hierosolymam remisit. Sequitur:

Et dederunt manus suas, ut eijcerent uxores suas, & pro delicto suo arietẽ de ouibus offerrent, &c. usquedum cõpleto catalogo pœnitentiũ dictũ est: Omnes hi acceperant uxores alienigenas, & fuerant ex eis mulieres quæ pepererant filios.

Primo à se uxores abijciunt illicitas, et sic pro se arietẽ offerunt, ut ablato scelere mundi ad altare accederent. Difficile nanq; est eius acceptã deo esse uictimã, qui non prius culpã, pro qua offert, relinquere cõtendit, dicente Esaia: Quiescite Esa. 1 agere peruerse, discite bene facere. Et qa filij uel fratres fuere summi sacerdotis, qui primi peccauerãt, rectè in castigationem sceleris, arietẽ de gregibus offerũt, ut tali hostia designent, quia seipsos qui doctores populi ac pricipes quasi duces gregum sequentiũ esse uidebanẽ, à pristina uita mactare, ac purgatos dignã pœnitentiã deo per meliorẽ uitã offerre disposuerãt. Notandũ interea quanta arte pugnandi diabolus fideles semper impugnet, quàm nullũ eis unquã securũ à certando tempus relinquat. Ecce enim qui aduersitatibus superari nõ poterant, superanẽ blandimentis: uincebant hostes publicos ædificato tẽplo domini ac dedicato, sed uincebanẽ amore mulierũ gentiliũ, ne templa cordiũ uel corporũ suorũ deo inhabitatore digna seruarẽt. Cuius rei temporibus nostris manifestissime est figura completa, cum uideamus animos fideliũ multo periculosius nunc interius tentari à cõcupiscentia sua abstractos & illectos, quàm tentabanẽ quondam extrinsecus, cũ immanis aduersarius cõtra eorũ constantiã ferro & igne sæuiebat. Sed aderit pietas domini: quæ sicut tunc illis aduersus aperta furentiũ certamina uirtutẽ patientiæ largita est, ita & nobis aduersus surripientiũ laqueos blanditiarũ cautelȩ donet custodiã. Deniq; agẽte industrio pontifice & his qui timebãt dominũ cunctis, cõpuncti sunt corde q pec cauerãt, & eiecerũt uxores alienigenas, sicq; expulsa turpitudine luxuriæ, redijt decus castimoniæ: atq; in ciuitate dñi eiecto rudere uitiorũ, respersi sunt flores & aromata uirtutũ. Hucusq; uerba Ezræ, quibus & primo Zorobabel ac Iesu, & deinceps sua facta descripsit. Et ipse autẽ typũ dñi saluatoris manifeste tenuit in eo q̃d sanctã renouauit scripturã, q̃d populũ de captiuitate hierosolymã reuocauit, q̃d domũ domini maioris donis sublimauit; q̃d duces trans flumẽ Euphraten, ac presides qui legem dei nossent, cõstituit: quod filios trãsmigrationis ab uxoribus

castigauit externis. Restaurauit enim dominus scripturã sacram: quia quam scribæ & pharisæi, uel per traditiões suas fœdauerant, uel iuxta literam tantum intelligendam esse docebant, ipse spiritali sensu plenam, prout à Moyse uel prophetis scripta erat, ostendit. Sed & nouũ testamentũ misso desuper spiritu sancto per apostolos siue apostolicos uiros fecit describi. Eduxit populũ de Babylonica captiuitate, & ad Hierosolymã, terramq; repromissionis liberatũ induxit: quia & semel passus in cruce, mundum suo sanguine redemit, ac descendens ad inferos, quoscunq; ibi ueros Israëlitas, id est electos inuenit, abductos inde ad mœnia supernę ciuitatis adduxit, eisq; gaudia olim promissæ hęreditatis concessit. Et quotidie fideles à perturbatione mundi huius congregans, ad consortiũ sanctæ ecclesię regnumq; perenne conuocat. Auxit ornatus templi auro et argẽto & uasis preciosis, quæ uel populus Israël, uel principes Persarum illò per eum miserãt: quia in se credentes de utroq; populo, Iudæo uidelicet & gentili, in ecclesiam introducens, claritate fidei & operis eorum hanc semper ornare ac glorificare nõ desistit. Constituit duces ac præsides omni populo trans flumen, qui legẽ dei nossent ac docerent: quia in sancta ecclesia, quæ & flumine sacri baptismatis abluta est, & flumen Babyloniũ, hoc est perturbationum seculi fluctuantis fidei synceritate transcendit, apostolos, euangelistas, pastores posuit & rectores. Castigauit filios trãsmigrationis ab uxoribus alienigenis, quia illos qui professiõe fidei mũdo abrenunciauerãt, illecebris mũdi ultra seruire prohibuit. Eiecit & filios taliũ genitricum de cœtu transmigrationis, ne forte adulti perfidiam potius earum, quàm fidem sequerenť patrum: quia opera nostra etiam quæ hominibus bona uidenť, si carnalibus sint delectationibus permixta, si originem de contagio humani fauoris sumpserint, reprobasse docuit, neque illorum cõsortio digna, qui mundũ perfecte relinquentes, tota mente ad cœlestia transeunt: qui non blandimentis eneruari temporalibus, sed aduersitatibus magis exerceri, atq; ad requiem sempiternã gaudẽt præparari. Quod si quis obijcere uoluerit, non esse scriptũ, quod filios adulterarũ, sed tantum ipsas mulieres eiecerint: quamuis suprà suggerente Sechenia, ac dicẽte: Percutiamus fœdus cum deo nostro, & proijciamus uniuersas uxores, & eos q de his nati sunt: subiunctũ sit continuò & dictũ: Surrexit ergo Ezras, adiurauit principes sacerdotũ & leuitarũ & omnẽ Israël, ut facerent secundum uerbũ hoc, & iurauerunt. Intelligat quia si nõ proiecerũt hos filij transmigratiõis liberos, quos sibi mulieres alienigenæ pepererãt, illa fuerit causa, quod eos abrenũciare maternæ infidelitati docuerunt, & consecratos domino per circuncisionem et hostiam salutarem suæ fidei et castitatis cõsortes esse fecerunt. Cuius profectò rei in prõptu esse mysteriũ constat: quia bona opera, quæ intuitu temporalis cõmodi, uel fauoris, uel delectationis agimus, aut inter mala sunt operã reputãda, aut infima intentione fecernenda, et pro cœlesti solum retributione sunt facienda. Qui enim, uerbi gratia, ieiunat, orat, eleemosynã dat illa intentione ut uideatur & laudeť ab hominibus, talis nimirũ proles bonæ actionis, quasi de immunda genitrice nata est considerantiæ sordidantis: ideoq; transmigrantium in cœtu, qui de Babylone Hierosolymã ascenderunt, partem habere nõ potest: quia nimirum iustitia, uel potius simulatio iustitiæ, quæ in præsenti mercedẽ suã recepit, futura in cœlis mercede carebit. At si talis autor operis mentẽ ad meliora cõuertens, pro cœlesti retributione facere cœperit, quæ pro inanis appetitu laudis faciebat, quasi sobolem suam, tametsi indigne æditam, domino consecrans, ciuem Hierosolymitanam facit: quia opus male inchoatũ corrigẽs ex tempore, perpetua in cœlis mercede dignũ reddit.

Expositionis allegoricæ in Ezram prophetam libri secundi finis.

BEDAE PRESBYTERI IN LIBRVM NEHEMIAE, QVI ET EZRAE SECVNDVS, ALLEGORICAE EXPOSITIONIS LIBER TERTIVS.

Nehemias pincerna regis Artaxerxis, audita afflictione eorum qui erant in Hierusalem, ieiunat, orat, quærit misericordiam à domino. Cap. XV

1 ERBA Nehemiæ filij Helchiæ. Et factum est in mense Casleu anno uicesimo, et ego eram in Susis castro, et uenit Hanani unus de fratribus, ipse & uiri ex Iuda. Et interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant & supererant de captiuitate Hierusalem.

Nehemias interpretatur latine consolator dominus, uel cõsolator à domino. Qui cum renouauerit muros Hierusalẽ, & populũ dei ab hostium insultatione liberatũ, in diuinæ legis obseruantia sublimauerit, profectò constat quia & uocabulo & opere & persona sua non inconuenienter mediatorẽ dei & hominũ, hominem Christũ Iesum designet, qui se ad consolationem pauperũ spiritu missum insinuat, cum ascensurus in cœlum discipulis ait: Ego rogabo patrẽ, & alium paracletũ, hoc est consolatorẽ dabit uobis. (Ioan. 14) A quo ædificandam ciuitatẽ dei, sanctã uidelicet ecclesiam, simul & cõsolandos esse mœrentes ostendit psalmista cum diceb at: Aedificans Hierusalem dominus, & dispersiones Israël cõgregans: Qui sanat cõtritos corde, &c. (Psal. 146) Congruit figura Nehemiæ & sanctis prędicatorib⁹, quorum ministerio superna nobis cõsolatio præstatur, dum post lapsum peccati spem ueniæ ac propitiationis diuinæ pœnitentibus pollicẽtes, quasi diruta ab hostibus Hierosolymorũ mœnia, murosq; restaurant. Mensis aũt Casleu ipse est quẽ nos Decembrẽ uocamus, estq; apud Hebręos nonus, apud nos anni mẽsis ultimus: cuius uocabulũ, quod latine spes eius interpretatur, apertissime cõuenit uotis eius q ad erigendas ruinas sanctę ciuitatis animum intendebat. Primũ nanq; bonæ actiõis fundamentũ est, spem nos habere indubiã de auxilio domini perficiẽdi quę cupimus. Ipse est mẽsis in quo dominus noster in carne nat⁹ est: pulcherrime nobis suo noĩe longe ante pręfigurãs, q̃d in eo diu speratus ab electis, uerus Nehemias, id est consolator à deo patre, ad ædificationẽ sanctę ecclesiæ esset uenturus in mundũ. Quod aũt scribit Nehemias fuisse se in Susis castro, cũ uenirent uiri, qui nunciarẽt de Hierosolymis. Susa est metropolis regni Persarũ, ut in Esther historia legimus: (Esther. 1) quã non solum Nehemias, sed & Daniel propheta castrũ uocat: nõ (Daniel. 8) quod castrũ sit urbs, ut diximus, metropolis ac potẽtissima, sed quod tanta sit firmitate ædificata, ut castrũ esse uideatur. Interpretatur aũt Susis equitatio, uel reuertens: quod uidelicet nomen munimini mentis fideliũ couenienter aptatur, eorũ maxime q de captiuitate Hierusalẽ curã gerũt, hoc est de salute eorũ qui aliquando p insidias diaboli de ecclesia rapti, sed pœnitendo sunt denuò per gratiã dei ad ecclesiã reducti. Tales sunt enim in reuertente castro, hoc est in robore mentis reuocatę ab infimis delectatiõibus ad desideriũ supernæ patriæ, à quo in primo parente deciderant. Tales sunt in equitatu sanctorũ cordium firmissimo, qui deum portant sessorem. Iuxta illud prophetæ: Ascendens ascendes super equos tuos, et equitatio tua sanitas. Ascendit quippe dominus super equos suos, cum prędicatorũ corda quæ regit, gratia suæ pietatis illustrat: & equitatio eius sanitas, quia & illos quibus regendo præsidet, ad salutẽ prouehit æternã, & alios quoq; per eos quibus æque præsidet, eiusdẽ perpetuæ salutis participes facit. Interrogante igitur Nehemia de eis qui remanserãt de captiuitate Hierusalẽ, uideamus quid sequitur:

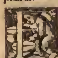
Et dixerunt, inquit, mihi: Qui remanserũt & relicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt & in opprobrio, & murus Hierusalem dissipatus est, & portæ eius cõbustæ sunt igni.

Patet literæ sensus: quia qui remanserant de captiuitate, etsi in pace uersari uidebantur, amico eius existente rege Persarũ, quibus etiã non multo ante Ezram scribam cum epistolis miserat, qui haberet potestatem in omni regione trans flumen, in afflictione tamen maxima erant mentis, quod exprobrarent eis hostes ciuitatem sanctã adhuc remansisse destructam. Sed & nunc in sancta ecclesia meritò affliguntur, ac tristitia salutari cõpunguntur, qui resipiscentes ipsi à præteritis sceleribus, proximos adhuc suos uitijs subiacere considerant: ita ut per negligentiam eorum qui correcti multis prodesse poterãt, quasi per muros urbis dissipatæ diabolus liberũ in ecclesiam habeat introitum. Quod eo magis dolendum sit necesse est, si & ipsi qui alijs doctrina uel exemplo prodesse debuerant, exemplum interitus sese cernẽtibus corrupte uiuendo præmonstrant. Hoc est ẽm portas Hierusalẽ flammis hostilib⁹ esse perustas, eos qui bene uiuendo ac docendo dignos in cœtum electorum introducere, indignos uero arcere debuerant, auaritiæ, luxuriæ, superbiæ, cõtentionis, inuidiæ, cæterorũ ue quæ hostis malignus ingerere solet, uitiorum incendio perire. Quid uero nobis ad hęc fieri uideť, quid ue agendum sit, ostendiť cum protinus adiungitur:

Cumq; audissem uerba huiusce modi, sedi & fleui & luxi diebus multis, & ieiunabã & orabam ante faciem dei cœli, & dixi: Quæso domine deus cœli fortis magne atque terribilis, qui custodis pactũ et misericordiam cum his qui te diligunt, et custodiunt mandata tua: fiat auris tua auscultãs & oculi tui aperti ut audias orationẽ serui tui, &c. usque ad finem orationis ubi dicit: Et dirige seruũ tuum hodie, & da ei misericordiam ante uirum hũc.

Si enim uir sanctus audiens destructa lapidũ ac lignorũ ædificia, recte lugebat, ieiunabat & orabat, & hoc multo tempore sedens in tristitia: quanto magis in destructione ac ruina animarum, quæ per peccatum cõmittitur, continuis est luctibus, lachrymis, orationibus insistendũ? quatenus miserante domino, ad pristinam erigantur sospitatem, qui in opprobrium religionis, triumphante inimico, iacebãt diutina uitiorũ sorde squalentes.

Nehemias accepta licentia & epistolis regis, uenit Hierusalem ædificare ciuitatem: à quo anno supputatur septuaginta hebdomades annorũ quas prædixit angelus Danieli, & pertingunt ad tempus passionis domini. Cap. XVI


Factum est autẽ in mense Nisan, anno uicesimo Artaxerxis regis, et uinũ erat ante eum. Et leuaui uinum, & dedi regi, et eram languidus ante faciem eius. II

Nisan est primus anni mensis secundum Hebræos, in quo semper agere pascha solebãt: quẽ nos Aprilem dicimus. Quod ergo suprà dixit, quia luxerit, ieiunauerit, atque adorauerit diebus multis, patet profectò, quia per quatuor menses continuos, nonum uidelicet, decimũ, undecimum & duodecimum, huic sacratissimæ deuotioni operam dabat, tempus expectãs opportunũ, in quo suum posset desiderium regi intimare. Et quidem princeps uinarius erat, regi poculũ porrigebat, officium lætitiæ foris agebat: sed ipse interius graui tristitia premebať, q̃d sanctam ciuitatem dirutam, et populum dei opprobrio & cõtemptui inimicis dei habitum esse meminit. Vnde cum suis similibus protestatur loquens in psalmo: Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, dũ recordaremur tui Sion.

Dixitq;

Dixitq; mihi rex: Quare uultus tuus tristis est, cum te ægrotũ non uideam: nõ est hoc frustra, sed malum nescio quid in corde tuo est. Et timui ualde ac nimis, &c. usque dum consentiente rege, ut ædificaretur Hierusalem, & daret epistolas Nehemię ad duces regionis trans flumẽ, dictũ est: Et dedit mihi rex iuxta manũ dei mei bonam mecum: & ueni ad duces regionis trans flumen, dediq; eis epistolas regis.

Quomodo Cyrum primum Persarũ regem figurã tenere domini saluatoris, Esaia docente, manifeste cognouimus, eo quod captiuitatẽ populũ dei soluerit, & templũ instaurari præceperit: ita etiã recte successorem eiusdem imperij Artaxerxen, qui ciuitatem Hierusalem reędificare eadem deuotione mandauit, in typum domini accipere ualemus, qui ciuitatẽ sibi de uiuis lapidibus, hoc est unã de omnibus electis ecclesiam, per officiũ prædicatorũ construit. Vnde bene Artaxerxes lumẽ silentio tentans interpretatur. Lumen etenim uitæ dominus est, qui corda fidelium suorũ silentio tentat, dum eos aliquando dulcedine gratię cœlestis illustrat, aliquando pressuris uitæ præsentis obnubilat, ut tẽporalibus aduersis eruditi, ardentius ęterna bona desiderẽt. Memorabilis hic annus quo Hierusalem ædificari permissa est, & mysticis prophetæ Danielis iam olim est præsignatus literis, dicente ad eum angelo,
Daniel. 9 septuaginta hebdomadas abbreuiatas esse super populũ eius, & super ciuitatem eius sanctam. Et paulò post: Ab exitu sermonis ut iterum ædificetur Hierusalem usque ad Christum ducem, hebdomades septem & hebdomade sexaginta duæ erunt. Et paulò post: Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificiũ. Incipiunt ergo hæ hebdomades à uicesimo anno Artaxerxis, quãdo ædificandi Hierusalem licentiam dedit: quo tẽpore, ut Iulius Africanus scribit, regni Persarũ centum & quindecim anni fuerant euoluti, & totidem anni usq; ad Alexandrũ magnũ, quando Darium occidit, imperfecti remanserant. Captiuitatis aũt Hierusalem centesimus octogesimus & quintus erat annus, & perueniunt usq; ad tempora dominicæ passionis, per quã hostijs & sacrificijs legalibus finis impositus est. Habent uero singulæ hebdomadę annos septenos, annos quadringentos & nonaginta, secundum lunæ cursum uidelicet: ita duntaxat ut uni singuli nouo & insolito more, non amplius quàm duodecim mẽses lunares habeant. Vnde cõsulte angelus septuaginta hebdomadas non annumeratas, sed abbreuiatas super populũ eius dicit, qui sunt anni solaris CCCCLXXV. De qua tota prophetiæ sentẽtia plenissime, prout potui, disserere in tẽporũ libro curaui.

Et audierũt Sanaballat Horonites, et Tobias seruus Ammonites, & contristati snnt afflictione magna, quod uenisset homo qui quęreret prosperitatẽ filiorũ Israël.

Et hæretici contristantur, atq; omnes inimici ecclesiæ, quoties electos quosq; pro catholica fide uel correctione morũ, quibus ecclesiæ muri renouentur, laborare conspiciunt. Notanda etenim animorum rerumq; diuersitas: quia suprà quidem dicti sunt hi qui remanserant de captiuitate in Iudæa, in afflictione magna & opprobrio fuisse: sed & Nehemiam longũ cum fletu & precibus duxisse ieiunium, eo quod muros Hierusalem dissipatos, & portæ illius essent igne cõbustæ: & nunc uersa uice hostes eiusdem sanctæ ciuitatis contristati, & in afflictione sunt magna constituti, eo quod ædificia illius restauranda simul & ciues intelligerent ab insultationibus hostium esse subleuandos. Vnde colligendũ, etiã in hac uita sententiã illam domini posse
compleri, qui cum dixisset: Amen amen Ioan. 16
dico uobis, quia plorabitis et flebitis uos, mundus autem gaudebit, uos autẽ con-

tristabimini: continuò subiecit: Sed tristitia uestra uertetur in gaudium. Flente nanque mundo qui gaudebat, tristitia iustorum uertetur in gaudiũ, cum res sanctę ecclesię crescere, & eos qui peccando aberrauerant, pœnitendo ad eam redire cognoscuntur.

Nehemias perueniens Hierusalem considerat nocte ruinam murorũ, & mane causam sui itineris aperiens, cor & manus populi ad ædificandũ confortat.

Caput XVII



T ueni Hierusalem, & mansi ibi tribus diebus & surrexi nocte ego & uiri pauci mecũ, & non indicaui cuiquã quid dedisset deus in corde meo, ut facerem in Hierusalem: & iumentũ non erat mecũ, nisi animal cui sedebam: & egressus sum per portã uallis nocte, &c. usque dum ait: Et considerabam murum dissipatũ, & reuersus ueni ad portam uallis, & redij.

Diuersa urbis destructæ loca lustrando peruagat͂, & singula hæc quomodo debeant reparari solicita mente scrutatur. Sic & doctorũ est spiritalium, sæpius nocte surgere, ac solerti indagine statum sanctę ecclesiæ quiescentibus cæteris inspicere, ut uigilanter inquirant qualiter ea quę uitiorum bellis in illa sordidata siue deiecta sunt, castigando emendent et erigant. Murus autem Hierusalem dissipatus iacet, & conuersatio fidelium terrenis atque infimis sordet affectibus: portæ sunt igni consumptæ: cum iam quoque qui & alijs docendo introitum uitę pandere debuerant, relicto ueritatis magisterio, cõmuni cũ cæteris ignauia torpent, ac temporalibus curis inseruiunt.

Et dixi eis: uos nostis afflictionẽ in qua sumus: quia Hierusalẽ deserta est, & portæ eius cõsumptæ sunt igni: uenite & ędificet͂ murus Hierusalẽ, &c. usque dum ait: Et confortatæ sunt manus eorũ in bono.

Plana sunt hæc, & spiritali sensu nimis accõmoda: quia doctores sancti, imò omnes qui zelo dei feruent, in afflictione sunt maxima, quandiu Hierusalem, hoc est uisionem pacis, quã nobis dominus reliquit & cõmendauit, per bella dissensionum cernũt esse desertam, & portas uirtutum, quas iuxta Esaiã laudatio occupare debuerat, præualentibus inferorum portis, deiectas atque opprobrio habitas contuent͂. Vnde satagunt collectis in unam industriã uerbi ministris, rursus ea quę destructa esse uidebantur, fide ac bona actione ædificare. Esa. 60

Murus, turres & portæ Hierusalem ædificatur, incipiente Eliasib sacerdote magno. Cap. XVIII



T surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres eius sacerdotes, & ædificauerunt portam gregis. III

Eliasib iste pontifex summus illius temporis, filius fuit Ioacim, qui post patrem suum Iesum filium Iosedec sacerdotem magnũ, & ipse non paruo tempore pontificatus infulis fungebat͂. Et recte restauratio ciuitatis à sacerdote magno & fratribus eius cœpit, ut qui gradu præcesserãt ordinis, ipsi in bonis operibus exemplũ cunctis fierent. Et bene ædificantibus sacerdotibus adiungitur:

Et usque ad turrim centum cubitorum sanctificauerãt eam, usque ad turrim Hananeel.

Aedificant nanque sacerdotes in centenario numero cubitorum, cum omnes quos erudiunt, in amore ac desiderio æternorũ incendunt. Nam centum quæ in cõputo digitorũ de læua transeunt in dexterã, cœlestia bona figurant, quæ in cõparatione temporaliũ & infimorũ bonorum quasi dextra sunt ad sinistrã. Qui etiam portam quã ædificauerũt, sanctificasse referuntur: sacerdotũ nanque est suã opera sanctificatione speciali præ cæteris digna facere atque instanter agere, ut quicunque sibi iungunt͂, nomen in seipsis domini bene uiuendo sanctificẽt. Videtur autem

autem iuxta literam, ideo primã portam gregis, uel à sacerdotibus ędificatam, uel esse sanctificatam, quod in uicinia templi fuerit, & ad ipsos proprie pertinuerit: nam & hoc rationi cõgruere uidetur, ut ędificatio ciuitatis à tẽplo inciperet. Quia nimirum necesse est, ut constantiã fidei ac dilectionis in deum ante omnia conseruemus in nobis, ac deinde ea quæ ad proximi dilectionẽ pertineant opera pietatis addamus: tertio autem, hoc est ultimo loco, curam ponamus eorũ quæ ad generalem uitæ huius prouisionem respiciunt: de quibus Apostolus: Habentes, inquit, uictum, & quibus tegamur, his contenti simus. (1.Timot.6) Sed & hoc probabile potest uideri, quod ex eo porta gregis sit dicta, q̃d per hanc pecora quæ in templo offerrentur, introduci solerent. Portam ergo gregis in primordio ædificandæ ciuitatis dei sacerdotes ędificant, cum sancti prædicatores auditores suos ante omnia fidei ueritate, quæ per dilectionẽ operetur, imbuunt: per quam uictimas bonorũ introducere, & in altari sui cordis deo offerre debeant. Et huius portæ ædificiũ per centum cubitos extensum usque ad turrim Hananeel, id est gratiæ dei sanctificant, cum ab initio fidei usque ad firmitatẽ bonæ actionis, quæ non nisi deo inspirante atq; auxiliante perficitur, sola ęterna retributionis intentione pertendunt. Notandum sanè quod pro eo nostri codices habent: Et ædificauerunt portam gregis. Vetus translatio habet: Et ædificauerũt portam, & piscinã probaticam: cuius nominis meminit in euangelio suo Ioannes: (Ioan.5) Est autem, inquit, Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethseda, quinque porticus habens: in his iacebat multitudo magna languentium, &c. Neq; aliquid obstat ipsum intelligere locum, hic esse designatũ: nam nec nomen probaticæ multũ à nomine gregis distat: græce etenim ouis πρόβατον nuncupatur. Meminit huius loci & Hieronymus in libro locorũ, ita scribens: Bethseda piscina in Hierusalem quæ uocatur probatica, & à nobis interpretari potest pecuaris. Hæc quinq; quondam porticus habuit: ostenduntur q; gemini lacus, quorũ unus hybernis pluuijs adimpleri solet, alter mirũ in modum rubens quasi cruentis aquis, antiqui in se operis signa testatur. Nam hostias in eo lauari à sacerdotibus solitas ferũt, unde & nomẽ acceperit. Ex quib⁹ omnibus uidet̃ porta gregis uicina esse piscinæ probaticæ, ut per hanc uidelicet afferrent̃ hostiæ, quæ in illa lauarentur.

Portam autem piscium ædificauerunt filij Asnaa.

Porta piscium uocat eam, quæ Ioppen ac Diaspolim, id est Lyddam respiciebat, & uicinior mari fuit inter cũctas uias Hierusalem, quæ nunc porta Dauid fertur appellari, & esse prima portarũ ad occidentem montis Sion. Cui uidelicet opinioni cõsentire uidentur uerba dierum, (2.Paral.33) in quibus scriptum est de Manasse rege Iuda: Post hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid ad occidentem Gihon in conualle, ab introitu portæ piscĩũ, per circuitum usque ad Ophel, & exaltauit illum uehementer. Typice autem sicut grex domini fideles, sic etiã pisces solent appellari. Vnde sicut Petro ait: Pasce oues meas: (Ioan.21) Ita etiam eidem cum Andrea & cęteris apostolis promittit dicens: Venite post me, & faciã uos fieri piscatores hominum. (Matth.4) De quibus item piscatoribus per parabolam dicens: Elegerũt bonos pisces in uasa, malos autẽ foras miserũt. (Matth.13) Portã ergo piscium ædificauerũt in Hierusalem, cum illi gradus ordinant̃ in ecclesia, per quos electi à reprobis quasi boni pisces à malis segregati, ad consortium perpetuæ pacis inferantur. Porta piscĩũ ædificatur, cum illis uirtutũ operibus fideles seruiunt, quibus intuentes se proximos, à fluctibus perturbationis & concupiscentiæ mundialis ereptos, ad tranquillitatem ac pacem uitæ spiritalis introducant. Meminit huius portæ & Sophonias propheta dicẽs: Vox clamoris à porta piscium, & ululatus à secunda. (Soph.1) Quia hoc q̃d adiunxit, à secunda, secũdi muri

in eodem climate portā significat. Nam tēporibus Ezechiæ duplicatū fuisse murum ciuitatis uerba dierum narrant, ubi scriptū est: Aedificauit quoq; agens industrie omnē murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterū murum. Hæc de sensu literæ: uerum iuxta legis allegoriā, Sophonias uocem clamoris à porta piscium, & ululatū audiuit à secunda, quia utranq; ab hostibus deijciendam præcognouit: quia & fidem & opera doctorū, per quę ab undis uitæ corruptibilis cæteros erui, atq; in ecclesiam sanctam oportuerat induci, uidit antiqui hostis insidijs esse terræ sternendā, hoc est per appetitū terrenarū uoluptatū cœlestibus gaudijs esse priuandam. Bene enim ab utraq; porta, & prima uidelicet & secunda, & exteriore & interiore, uocem clamoris atq; ululatus audiuit: quia & opera exterius, & intus corda negligentiū uidit diabolo impugnāte subuertenda. Verum quia dominus erigit allisos, Nehemias eandem portam piscium post longam ruinā narrat instauratā: quia etsi aliqui prædicantium aliquādo peccando corruerint, nō deerunt tamen usq; ad finem seculi, qui in locum succedentes præcedentiū, portas iustitiæ domino adiuuante fidelibus prædicando ac bene uiuendo aperiant. Bene autem de structoribus eius portæ subiungitur:

2. Paral. 32

Psal. 144

Ipsi texerunt eam, & statuerūt ualuas, seras & uectes.

Qui reuersus etiā de cæteris quæ ædificata perhibētur, porta sæpius iterando repetitur: quia nimirum necesse est, ut quicunq; structuram bonæ actionis inchoauerint, hanc in tectum usque perfectionis cœptis insistendo perducant, et à minima custodia solertes quasi ualuas, seras & uectes statuāt. Valuę quippe ad hoc in portis statuuntur, ut eis tempore cōgruo patefactis ciues intrandi uel exeundi facultatem habeāt. Serę & uectes ad hoc statuūtur, ut oppilatis atque obseratis ianuis, hostis intrare non possit. Sic ergo & in bonis nostris operibus ualuæ sunt benignæ prouisionis apponendæ, ut concives, hoc est proximi nostri hæc uidentes, glorificent patrem nostrū qui in cœlis est, & ipsi quoq; per exempla nostra incedere, ac mœnia uirtutum nobiscum discant ingredi. Sunt & seræ uectesq; contra insidias atq; irruptionē hostiū opponendæ, ut uidelicet diligenti nos undique cōmuniamur industria, ne forte arcem nostrę uirtutis incaute intro missus hostis antiquus expugnet. Vnde bene dicitur in Prouerbijs: Frater qui ad iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma: & iudicia quasi uectes urbiū. Cum enim populus uterque, Iudæorū scilicet & gentiū, fraterna sibi in Christo charitate consentit, unam ecclesiam, ciuitatem uidelicet sui conditoris ædificant. Et sicut uectes urbium portas muniunt, ita dogmata ueritatis ecclesias per orbem, quæ unā catholicam faciunt, ab infidelium incursione defendunt. Item seras uectesq; nostræ portæ statuimus, cum sedulò præcauemus, ne uel arcana fidei nostræ porcis & canibus, hoc est immundis prodamus mentibus, uel humani gratia fauoris nostram faciamus iustitiam, eosq; ad uidenda nostra opera bona intromittamus, q plus periculi nobis laudando afferant, quàm salutaris adminiculi à nobis uidendo referant.

Prouer. 18

Et portam ueterem ædificauerunt Ioiada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, & statuerunt ualuas eius, & seras & uectes, &c.

Porta uetus illa est, cuius Ioannes meminit, dicens: Charissimi non mandatū nouum scribo uobis, sed mandatum uetus quod habuistis ab initio. Mandatum uetus est uerbum quod audistis. Porta ergo uetus ædificatur in Hierusalē, cum uerbum fidei ac dilectionis, quod ab initio sanctæ ecclesiæ traditum est, uel recuperari in errantibus, uel in nuper credentibus cœperit institui. 1. Ioan. 2

Et dimi-

Et dimiserunt Hierusalem usque ad murum plateæ latioris.

Murus plateæ latioris est in Hierusalem, firmitas & munimentũ perfectæ dilectionis in cordibus electorũ, ad quem instructores eius ædificando perueniũt, cum in operibus charitatis proficiendo conditori & adiutori suo dicere possunt:
Psal.118 Viam mandatorũ tuorum cucurrimus, dum dilatares cor nostrum. Illa nimirum dilatatione mentis illustratæ, quæ & amicum in deo, & inimicum diligere possit propter deum.

Et portam uallis ædificauit Hanun, & habitatores Zanoæ.

Scimus uallem Iosaphat, quæ & Gehennon, hoc est uallis Ennon dicebatur, ad orientalem plagam esse ciuitatis Hie-
Ioan.18 rusalem, per quam torrens Cedron, cuius in euangelio fit mentio, si quãdo pluuiarũ uel niuium aquas recepit, à septentrionali in australem plagã defluit. Sed & in occidentali parte eiusdem ciuitatis
2.Para.33 uallem Gihon legimus, dicente libro Paralipomenon de Manasse rege Iuda, quod & suprà posuimus: Post hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid ad occidentem Gihon in conualle. Gihon autem nomen fontis, ubi est Salomon unctus in regem foris ciuitatem. Siue ergo hanc, siue illam, siue aliam quamlibet eiusdem ciuitatis uallem Ezras hoc loco significet, patet sacramentum, quia porta uallis ædificatur in Hierusalem, cum uel imbutis nuper per notitiam fidei electis, uel reparatis in castitate fidei his qui aberrauerant à doctoribus ueritatis, inter alia uirtus humilitatis obseruãda præcipitur, per quam maiore dei gratia sublimari mereantur, dicente sancta scriptu-
1.Pet.5 ra: Deus superbis resistit, humilibus au-
Psal.64 tem dat gratiam. Et in Psalmo: Et conualles abundabunt frumento, id est humiles abundabunt donis supernæ refectionis. Et bene post portam ueterem, & murum plateæ latioris, porta uallis ædificatur: quia nimirum post rudimenta catholicæ fidei, quæ per dilectionem operatur, necesse est humilitas nobis, quæ est custos uirtutum, tenenda insinuetur, ut iuxta præceptum uiri sapien-
tis, quanto magni sumus, humiliemur in omnibus. Eccles.3

Et mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinij: & portam sterquilinij ædificauit Melchias filius Rechab.

Ferunt quia situs urbis Hierosolymorum ita molli cliuo dispositus, contra aquilonem simul & orientem uergat, ut pluuia ibi decidens nullatenus consistat, sed instar fluuiorum per orientales defluens portas, cunctis secum platearum sordibus raptis, in ualle Iosaphat torrentem cedronum augeat. Vnde uerisimile uidetur, quia porta sterquilinij uocetur illa, per quam sordes & immunditiæ consuescunt egeri. Nec minoris omnino uirtutis atque utilitatis est immunda quæque de ciuitate domini efferri, quàm in illa ea quæ munda sunt aggregari. Portam ergo sterquilinij in Hierusalem ædificãt, qui illos in sanctæ ecclesiæ ministerium ordinant, per quos uitiorum sordes ab electorum mentibus expurgentur. Sed & corruptæ mentis homines ab ecclesiæ finibus arceantur, iuuante eos atque eneruante omnem impuritatem imbre gratiæ cœlestis, ut iuxta psalmi-
stam: Disperdantur de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem. Et Psal.100
quia magnæ perfectionis est, cum quis per meritum humilitatis adeò proficit, ut erratus suos uiuaciter inspicere, & efficaciter deprehensos ualeat expurgare: rectè dicitur, quia qui portam uallis ædificauerunt, ipsi etiam mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinij construxerint. Millenarius nanque numerus perfectionem, cubitus uero operationem, quæ per manus & brachia fit, insinuat. Et illi in muro sanctæ ciuitatis

à porta uallis usque ad portam sterquilinij mille cubitis ædificando perueniunt, qui percepta humilitatis gratia, tanta se industria perfectionis bonis operibus mancipant, ut omne rudus à se non solum noxiæ actionis siue inutilis locutionis, uerumetiam superuacuæ cogitationes eijciant.

Et portam fontis ædificauit Sellun filius Colhozaë, princeps pagi Maspha.

πήγη græce, latine uicum significat. Narrant autem scriptores, quod ab ea fronte montis Sion, quæ prærupta rupe orientalem plagã expectat, intra muros, atque in radicibus collis fons Siloæ prorumpat: qui alternante quidem accessu aquarum in meridiem fluit, id est non iugibus aquis, sed † incertis horis & diebus ebullit: & per terrarum concaua, & antra saxi durissimi, cum magno sonitu uenire consueuit: quo scilicet uno fonte, & hoc non perpetuo, uti ciuitas perhibetur. Huius ergo portam fontis hoc loco designatam intellige, maxime cum aperte subiungatur:

† certis

Et muros piscinæ Siloæ in hortum regis, & usque ad gradus qui descendunt de ciuitate Dauid.

Igitur Siloa, quod interpretatur missus, ubi cæcus natus & illuminatus est, dominum saluatorem, qui ad nostram illuminationem à deo patre missus est, significat: cuius fons aptissime idem pater, ex quo ipse natus est, potest intelligi. De quo bene psalmista: Quoniam apud te est fons uitæ, in lumine tuo uidebimus lumen. Portaq; fontis ædificatur in Hierusalem, cum ordinantur in ecclesia doctores, qui fidem diuinæ æternitatis populis prædicent. Aedificantur & muri piscinæ Siloæ, cum firmissima & inexpugnabilia scripturarũ testimonia, quibus sacramentum dominicæ incarnationis designatur, in mente fidelium radicantur. Qui uidelicet muri diuinorum eloquiorũ in hortum regis perueniunt, cum agnitis dominicæ dispensationis mysterijs, germina uirtutũ ipso summo rege domino deo nostro opitulante proferre cœperimus. Perueniunt & ad gradus usque qui descendunt de ciuitate Dauid, cum quis à generali fidelium uita spiritalibus desiderijs ad cœlestia proficere didicerit. Gradus nanque qui de ciuitate Dauid ad inferiora urbis Hierosolymæ descendunt, auxilia sunt diuinæ inspirationis siue protectionis, quibus paulatim excitamur, ut ad mœnia regni cœlestis attingere ualeamus. Fecit enim gradus Dauid, quibus ad ciuitatem eius ascendere debeamus, cum diuina nos pietas ordinem docuit uirtutum, quibus cœlestia petamus, cum easdem uirtutes exequendi nobis donum tribuit. De quibus nimirum gradibus psalmista dicebat: Beatus uir cui est auxilium abs te domine: ascensus in corde eius disposuit, in ualle lachrymarũ, in loco quem posuit. &c. usque dum ait: Ambulabunt de uirtute in uirtutem, uidebitur deus deorum in Sion. Ad hos ergo gradus structores sanctæ ciuitatis, post muros piscinæ Siloæ, & post hortum regis ædificando perueniunt, cum post ostensa dominicæ incarnationis sacramenta, quibus cæca à natiuitate gentilitas abluta & illuminata est, post inchoata per fidem germina bonæ operationis, doctores sancti diligentius ex tempore suis auditoribus profectus uirtutum ostendunt, quibus ad uisionem sui conditoris, fortis uidelicet manu ac desiderabilis, quod uocabit Dauid, designatur, ascendant. Quos profectus gradus maxime in humilitate consistere reuerendissimus pater nomine & uita Benedictus intellexit, cum scala patriarchæ Iacob ostensa, angelis per eam ascendentibus ac descendentibus, iter ad cœlestia nostrum esse designatũ interpretans: gradus scalæ ipsius incrementis ac profectibus operum bonorum, quæ per humilitatem fiunt,

Ioan. 9

Psal. 35

Psal. 83

fiunt, solertissima ac piissima inquisitione distinxit. Ciuitas autem Dauid iuxta literam mons Sion appellatur, qui à meridie positus, pro arce urbis superemi net: & maior pars ciuitatis infra montem iacet in planitie humilioris collis sita. Vnde scriptum est in libro Regum:
2.Reg.5 Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc est ciuitas Dauid. Et paulò post: Habitauit autem Dauid in arce, & uocauit eam ciuitatem Dauid.

Post eum ædificauit Nehemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis uici Bethsur, usque contra sepulchrum Dauid.

Nota Dauid regem non in Bethlehem, ut quidam autumant, sed in Hierusalem esse sepultum: & quidem non sine certi ratione mysterij. Sicut enim in Bethlehem natus, atque in regem unctus, dominum Christum ibidem de suo semine nasciturum, atque à Magis sub persona regis adorandum præfigurauit: ita & in Hierusalem defunctus ac sepultus, ipsum dominum in eadem ciuitate passurum ac sepeliendum, sed citius de sepulchro resurrecturum signauit. Post portam ergo fontis & muros piscinę Siloæ, qui in hortum regis, & usque ad gradus, qui descendunt de ciuitate Dauid, perueniunt, etiam usque contra sepulchrum eiusdem Dauid mensura sanctæ ciuitatis protenditur: quia qui per fidem diuinę æternitatis prædicat, qui dispensationē dominicæ incarnationis, qui fructificationem ecclesiæ Christo adhærentis, de qua dicit ipse: Hortus conclu-
Cant.4 sus soror mea sponsa: fidelibus declarat auditoribus: non eos tantummodo gradus bonorum operum, quibus ad æternam patriam ascendāt, debet imitari: sed & sacramentū dominicæ passionis semper eorū necesse habet insinuare memoriæ, ut per eum qui pro ipsis mortuus est ac resurrexit, se quoque de regione & umbra mortis erigendos ad uitam atque ad regnum cœleste ascensuros esse cognoscant. Bene autem sequitur:

Et usque ad piscinam, quę grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium.

Piscina nanque grandi opere constructa, potest non absurde scriptura diuina intelligi: quæ sancti spiritus opere confecta, lauacrum nobis ad expianda peccata, simul & poculum salutaris gustus ministrat. Quæ si à domino nobis in unum conuersa, hoc est in spiritalem sensum fuerit translata, gratiore nos suauitate ueritatis inebriat. Vbi & domus est fortium: quia quicunque crebris eloquiorum diuinorum fluentis audiendo & operando refici consueuerunt, contra omnes antiqui hostis insidias fortes redduntur & inuicti. Post sepulchrum ergo Dauid in sancta ciuitate piscina grandi opere constructa locatur, cui domus est fortium contigua: quia per passionem domini scripturarum nobis est abyssus patefacta: per quarum affluentiam corda corroborata fidelium, & ciuitas Christi est cunctis hostibus inexpugnabilis reddita. Deficientibus nanque uel obtentis ab hoste aquis, facile capitur ciuitas. Et si hostis antiquus fontem à nobis abstulerit uerbi dei, nil obstat quin continuò arcem nostræ mentis sæuus impugnator atque euersor ascendat.

Post eum ædificauerunt fratres eorū leuitæ, Rehum filius Benni. Post eum ædificauit Asebias princeps dimidię partis uici Ceilę in uico suo. &c. usque dum ait: Et ædificauit iuxta eum Azer filius Iosue princeps Maspha, mensuram secundam contra ascensum firmissimi anguli.

Hucusque primus ciuitatis murus extruitur: hinc mensura secunda, hoc est muri

interioris, de quo suprà diximus, incipit. Vnde in hac descriptione dicitur, quia structorum plurimi cõtra domum suam ædificauerint: muro nanque interiori domus ciuitatis plurimæ uel uicinæ erãt uel iunctæ. Post constructionem ergo muri exterioris, sequitur & in nostra ciuitate mensura muri secũdi, cum post operum ac linguæ perfectionem, quæ & hominibus apparere potest, magis in interioribus nostræ mentis deo placere contendimus, ne quid uidelicet uelamine cõcipere de his quę interni arbitris oculos offendant, pręsumamus. Et bene dicitur, quia mensura secunda contra ascensum sit firmissimi anguli ędificata: firmissimus angulus quippe dominus est, qui in sua fide ac dilectione Iudæorũ populum aduPsal.117 nauit & gentiũ: unde & in psalmo, uel Esa.28 Esaia, lapis angularis est dictus. Contra cuius ascensum anguli mensura secunda ædificatur, cum per munditiam piæ cogitationis ad uisionem conditoris nostri peruenire contendimus: cum etiam in hac uita retenti crebrò uisionis eius desiderio suspiramus: Sequuntur hinc plurimi structorum ordines, qui mensurã secundam ædificasse narrantur, quia maxima sanctæ ecclesiæ structura in interioris est munimine uirtutis, cum uidelicet omni custodia seruamus cor nostrum, quoniã ex ipso uita procedit. De quibus sigillatim differere, & ad spiritalem cuncta intelligentiam trahere nimis perlongũ est.

Nathinnei autem habitabant in Ophel, usque contra portam aquarum ad orientem, & turrim quæ prominebat.

Nathinnei autem dicuntur esse Gabaonitæ, qui in ministeriũ domus domini iuxta dispositionẽ Iosue filij Nun, fideli deuotione seruiebãt. Ophel autem turris erat, non longe à templo, enormis altitudinis. Vnde & Ophel, hoc est tenebrarum siue nubili nomẽ accepit, quod usque ad nubes erigeret caput. Denique ubi in Michæa scriptum est: Et turris gregis nebulosa filię Sion: in hebræo pro turre nebulosa, turris Ophel scriptũ est. Meminit huius turris, & in qua parte sit ciuitatis ostendit, liber Paralipomenon, referens de Manasse rege, quod & suprà posuimus, quia ædificauerit murum extra ciuitatem Dauid ad occidentem Gihon in conualle, ab introitu portæ pisciũ per circuitum usque ad Ophel. Conueniebat ergo iuxta sitũ loci, ut ministri templi in uicina templo turre habitarent. Verum iuxta sensum quoque mysticum, nathinnei habitãt in Ophel, hoc est in turre nebulosa, cum hi qui professione uitæ perfectioris deo dicati sunt, in munimento atque altitudine uirtutum & actionũ semper & cogitatione commorari nõ obmittunt, dicentes cum Apostolo: Quia conuersatio nostra in cœlis est. De quibus & uulgi turba admirãdo contestetur dicens: Qui sunt isti qui ut nubes uolant? Item nathinnei habitant in Ophel, cum quique religionis habitu insignes, abdita scripturarũ, de quibus dictum est, tenebrosa aqua in nubibus aëris, hoc est mystica scientia in prophetis illustrato corde penetrare, atque in horum lectione die noctuque meditari didicerint. De quorũ habitatione apte subiungitur: Vsque contra portam aquarũ ad orientem & turrem quæ prominebat. Porta nanque aquarum dominus est, qui quotidiana nos misericordiæ suæ gratia, ne in ærumnis uitæ præsentis deficiamus, irrigat. Quam uidelicet portam intrare desiderabat Psalmista cũ dicebat: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Quę porta cõgruenter ad orientem posita memoratur: quia nimirũ idem dominus, qui nos torrente suæ uoluptatis ne sitiamus inebriat, ipse nos dono uisitationis suæ ne in tenebris errorum caligemus illustrat, iuxta quod Zacharias ait: Visitauit nos oriens ex alto: illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Ipse etiã nos præsidio suæ protectionis, ne ab hoste cõtingamur defendit.

Mich.4
2.Par.33
Phil.3
Esa.60
Psal.41
Luc.1

dit. Vnde bene ſequitur: Et uſq; ad turrem quæ prominebat. Quod intelligens idem Pſalmiſta dicebat: Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea turris fortitudinis à facie inimici. Habitant ergo nathinnei in Ophel uſque contra portam aquarũ ad orientẽ, & turrem quæ prominebat: cum fideles quique lectionibus ſacris dediti, diuinæ pietatis & gratia debriari atque illuſtrari, & auxilio gaudent ſemper ab hoſte tutari. Et quia poſt præſentia uirtutum dona ad uidendam claritatem dominici hominis aſcenditur, recte ſubinfertur: *Pſal. 60*

Poſt eos ædificauerũt Thecueni menſuram ſecundam, è regione à turre magna & eminenti uſq; ad murum templi.

Murus quippe templi corpus eſt domini ſaluatoris, de quo ipſe Iudæis ait: Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod uidelicet templũ corporis eius, pſecutores eius in morte ſoluerunt: ſed excitatum atque ad cœlos exaltatum, amatores in gloria uident, atque in æternum uidere non ceſſant. A turre ergo magna & eminenti uſque ad murum templi ſtructura ſanctæ ciuitatis peruenit, cum iuſti quique ab altitudine contemplationis, qua mentem & in hac uita deſpectis tẽporalibus, ad cœleſtia deſideranda ſuſpendunt, ueraciter in illa uita ad claritatem dominicæ incarnationis intuendam patefacta, etiam diuinę gloriæ æternitatem, aſcendunt. Et quia Thecua buccina uel tuba, Thecueni buccinatores interpretantur, apte dicitur quod Thecueni hæc ædificauerint: doctorum nanque eſt, quorum in omnem terram ſonus exiuit, uel præſentia dei dona, uel futura in ciuitate eius, hoc eſt populo fidelium patefacere. *Ioan. 2*

Surſum autem ad portam equorum ædificauerũt ſacerdotes unuſquiſque contra domum ſuam.

Huius portæ meminit Hieremias, & eam in orientali plaga ciuitatis eſſe deſignat, ſcribens typice de ſancta eccleſia: Et ædificabitur ciuitas domino à turre Hananeel. Et paulò poſt: Vſq; ad torrentẽ Cedron, & uſq; ad angulũ portæ equorum orientalis. Equi aũt cum in bonam partem ponũtur, ſicut & aſini & cameli, & muli, aliquando conuerſos ad dominum populos gentiliũ, aliquando curas temporaliũ rerum dominio animæ rite ſubiugatas indicant. Et ſacerdotes murum ciuitatis dei ad portam equorũ ædificauerunt, cum doctores ſancti poſt uocationem Iudaicæ plebis, uſq; ad introducendos in ſanctam eccleſiam gentiũ populos uerbum diſſeminando peruenerunt. Item ad portam equorum ædificant, cum ſufficientia uiuendi exempla præbent eis qui ad refrenandos laſciuos ſuæ carnis ſiue animæ motus ſanctæ eccleſiæ ianuas intrant: uel certe cum ſuas ipſorum cogitationes, quibus neceſſe habent de uictu ſiue habitu ſuo, ſuorumq; tractare, ita diſponunt, ut nequaquã hæ libertatem mentis, qua cœleſtia ſemper quærere propoſuerãt, retardent. Vbi & & bene de operãtibus ſubditur: Vnuſquiſq; contra domum ſuam: qui ſermo crebrius in hac conſtructione ſanctæ ciuitatis repetitur. Neq; in expoſitione laborandum eſt, quomodo in ſancta eccleſia contra domum ſuam quiſq; murum uirtutum ædificare, ſuamq; mentem aduerſus inſidias diaboli debeat munire: ne ille qui quaſi leo rugiens circuit quærens quẽ deuoret, ulla ex parte ualeat irrumpere, dum ſuum quiſq; corpus & mentem forti in dominum fide præmunierit. Sed & in eo quiſq; contra domum ſuam ædificat, ſi illos qui ſibi commiſſi ſunt, diligenti cuſtodia diſciplinę regularis tutatur: ne uel incurſu uitiorum, uel hæretica poſſint perſuaſione decipi. Longum eſt de ſingulis ſanctæ ciuitatis ædificijs, uel ædificatoribus ſpiritali interpretatione diſſerere: quæ etiam nobis tacentibus, lector peritus facilime cognoſcit. Tantum hoc notandum, quia qui portas & turres ædificant, per quas uel ciues *Hiere. 31* *1. Pet. 5*

ingrediantur, uel arceantur inimici, ipsi sunt prophetæ, apostoli & euangelistæ: perquos nobis forma & ordo fidei ac rectę operationis, per quam unitatem sanctæ ecclesię intrare debeamus, ministrata est: quorumque uerbis qualiter aduersarios ueritatis redarguamus ac repellamus, discimus. Qui uero reliquis uerbis extruunt, ipsi sunt pastores & doctores, quos secundo loco posuit Apostolus, per quorum industriã usque hodie ea quæ per magnos ecclesiæ architectos ædificata est fides catholica, per totum orbem seruatur. Et sicut Nehemias cunctos ex ordine ciuitatis structores enumerans, perpetuò memorabiles facit: ita consolator nostrę paupertatis dominus, omniũ qui ecclesiam suã in electis ædificant, nomina conscribit in cœlo. Sed uideamus & reliqua.

Sanaballat & Tobias subsannant ædificantes, sed contemnuntur: bella mouent, sed orationibus atque armis pelluntur. Cap. XIX

IIII  Actum est autẽ cum audisset Sanaballat, quod ædificaremus murum, iratus est ualde: & motus nimis, subsannauit Iudæos, & dixit coram fratribus suis, & frequentia Samaritanorũ: Quid imbecilles Iudæi faciunt? num dimittunt eos gentes?

Planè hęc ira hæreticorum, hęc uerba eorum sunt, qui se Samaritanos, hoc est custodes legis dei frustra cognominant, cum sint maxime deo cõtrarij ac legibus eius, utpote iandudum à domo Dauid, hoc est ab unitate Christi & ecclesiæ per hęreses aut schismata, aut mala opera segregati: qui ne sua fortè impugnetur atque excludatur impietas, muros fidei ædificari metuunt. Hæc subsannatio omniũ qui dicunt se nosse deum, factis autẽ negant. Nanque Samaritę ita domino seruiebant, ut & dijs suis priscis non abrenunciarent. Quos hodie typice imitantur qui ita Christiani sunt, ut & uentrem suum deum habeant, ut auaritiam sequantur: quam manifeste idolorũ seruitutem cognominat Apostolus: & cæteris mundi illecebris mancipati, creaturæ magis inseruiunt quàm creatori, qui est benedictus in secula. Et tales ergo sicut hæretici nolunt ecclesiæ muros innouari: ne crescente statu pietatis, à sua cogantur impietate recedere. Tales solent imbecilles appellare Iudæos, hoc est confessores fidei, & facile à gentibus superãdos, dum in quotidiano animarũ certamine plus amant uitia quàm uirtutis uictoriæ palmam obtinere. Et quia sunt inter hæreticos qui etiam pœnitentibus post lapsum dari ueniam negãt, rectè ex horum persona subiungitur.

Nunquid ædificari poterunt lapides de aceruis pulueris, qui combusti sunt?

Aedificantur nanque lapides combusti de aceruis puluerũ, atque in opus sanctę ciuitatis reponuntur, cum hi qui uel igne persecutionũ uicti fidem negauerãt, uel delectationibus uitiorũ subacti, munditiam operis perdiderunt, miserãte domino resipiscunt: ut & integritatẽ catholicę fidei constanti professione recipiant, & ornamenta uirtutum moribus emendati consequantur.

Sed et Tobias Ammonites proximus eius ait: Aedificẽt. Si ascenderit uulpes, transiliet murum eorum lapideum.

Et huius Tobiæ persona simul & uerba hęreticis conueniunt. Persona quidẽ, quia patriarcha eius Ammon de incesto et ebrietate, & nocte & in spelunca cõceptus est. Quæ cuncta hæresiarchis aptari cuiuis facilime liquet: quorum omnis origo de uoluptate carnali & immunditia, de tenebris errorum siue scelerũ, de priuatis conciliabulis, & non de publico sanctæ ecclesiæ symbolo progenita est. Quod uero idem Tobias, qui bonus uidelicet domini interpretatur, nõ merito ac ueritate, sed elatione ac superbia murũ sanctę ciuitatis dicit à uulpe posse transiliri, uulpes hæreticos uocari in promptu est.

est. Vnde est illud Cantici canticorum: Cant. 2 Capite nobis uulpes pusillas, quæ demoliunt uineas. Quod est aperte dicere: deprehendite atq; in lucem traducendo proferte putidas ac dolosas hæreticorum uersutias, quibus fructiferas fideliũ mentes corrumpere nitũtur. Si ergo, inquit, ascenderit uulpis, transiliet murum eorũ lapideum. Si contra assertionem fidei illorũ aliquis hæreticorũ exurrexerit, statim superbit, & suis pedibus subijciet omnem fiduciam doctrinæ ipsorũ, quam uelut lapide firmo munitã & in Christo esse fundatã gloriant. Sed ueniet huiusmodi blasphematoribus, q̃d sacræ huius scriptor historiæ imprecando subiungit:

Audi deus noster, quia facti sumus despectui: conuerte opprobriũ super caput eorum, & da eos in despectionẽ in terra capt. &c.

Cui simile est illud psalmistæ de inimicis electorũ quasi sub unius peruersi specie loquentis: Psal. 7 Conuertetur dolor eius in caput eius, & in uerticem eius iniquitas eius descendet.

Et orauimus deum nostrum, & posuimus custodes super murum die & nocte contra eos.

Hoc est unicum aduersus hostes uniuersos ecclesiæ suffugium, oratio uidelicet ad deum, & industria doctorum qui die noctuq; in lege eius meditantes, corda fidelium contra insidias diaboli ac militum eius prædicando, consolando, exhortando præmuniant.

Dixit autem Iudas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murum.

Iudam dicit tribum filiorũ Iuda. Quod autẽ queritur murũ ædificari non posse, eo quod humus nimia esset in loco muri congesta, quę prius esset exportanda, ut sic fundamẽta muri in uiua terra possent imponi, conuenit parabolę domus euan Matth. 7 gelicę: cuius structor fodit in altũ, elataq; Luc. 6 terræ congerie posuit fundamẽta super petram, quæ nullo aquarũ uentorumúe possent impetu deijci. Prius eñi de corde nostro egerenda est terrenarum humus concupiscentiarũ, ac dein, firmus atq; inexpugnabilis bonorũ operum murus supra fundamentũ fidei cõstruendus: nam qui super humum ac rudera infimarum cogitationũ ædificium sanctę actionis erigere conatur, fallitur, & pro domo siue ciuitate mox ut procella tentationis ingruerit, ruinã sese ædificasse comperiet.

Et dixerunt hostes nostri: Nesciant & ignorẽt donec ueniamus in medium eorũ, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus, &c. usquedum dictum est: Statui in loco post murum per circuitũ populũ in ordine cum gladijs suis, & lanceis, & arcubus.

Et hęc in ędificio spiritali semper agi solent. Manet enim indefessus hostis cũ satellitibus suis, immundis uidelicet spiritibus, & hominibus malignis, qui opera sidei ac uirtutũ minus curantes, impedire & quantum ualent semper expugnare cõtendunt, mentemq; fidelium mucrone prauæ suggestionis interficere satagunt. Verum nobis contra hęc dei armatura iuxta apostolũ sumenda est, ut pos Ephes. 6 simus resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Bene autẽ dictum est, quia statuerit post murum per circuitũ populum cum armis, ut agmine armatorum circũdati structores, liberiore manu ac securiore muro ædificando insisterent. Dispertiti nanq; sunt gradus fidelium, & alij bonis operibus intus ornantes ecclesiam ædificant, alij armis sacræ lectionis muniti contra impugnantes eandem ecclesiam hæreticos inuigilant. Hi religiosa deuotione proximos in fidei ueritate confortant, illi aduersus diaboli uel uitiorum tela, quibus eandem fidem expugnare laborant, necessariũ certamen exercent, atque ab ouili dominico insidiantes lupos, pastorali solicitudine repellunt.

Factum est autem cum audissent inimici nostri, nunciatum esse nobis, dissipauit deus consilium eorũ, & reuersi sumus ad muros omnes unusquisq; ad opus suum.

Et in spiritali ędificio si apostolicis sem per fuerimus armis induti, dissipabit cõsilium diaboli & angelorũ eius, qui nos debellare desiderant.

Structores armati omnes ac preparati ad pugnam, sic edificationi murorũ insistũt. Cap. XX

ET factum est à die illa, media pars iuuenũ faciebat opus, & media pars parata erat ad bellum, &c. usq; dum dictũ est: Vna manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladium: ædificantium enim unusquisq; gladio erat accinctus renes.

Notandũ enim, quia non solum pars iuuenũ media faciebat opus, & pars media parata erat ad bellũ: sed & ijdem ipsi qui faciebant opus iuuenes, gladio erant accincti. Tanta nanq; uersutia hostis antiqui, tantus est furor militiæ eius contra ecclesiam dimicantis, ut nõ solum prędicatores ueritatis, sed & ipse dei populus semper aduersus machinas illius uigilare, et uelut in acie debeat stare. Aedificãtes nanque gladio accingunť renes, cum hi qui bonis insistere operibus, qui commissos sibi regulari curant ratione dispo nere (hoc est enim uiuos lapides in ædificio sanctæ ciuitatis ordine competenti locare) fluxa in se luxuriæ acumine uerbi dei restringere satagunt. Nec pretereundum, quia cũ Dauid siue Salomon eandem ciuitatem ędificarent, nil de armatis structoribus, uel aduersarijs impugnantibus refertur, uerum destructa ob scelera eorũ urbs maiore labore ac industria reficitur: Quia & talis est ædificatio spiritalis, quæ in animarũ salute geritur, ut in baptismate renati per fidem & confessionem sanctæ trinitatis absque ullo nostro labore per gratiam dei ciuitas ac domus eius efficiamur. Et si post ablutionem sacri fontis diabolo seducẽte ad peccata relabimur, et uirtutum mœnia nostrorum hostis uictor igne uitiorũ deijcit, grauioribus necesse est orationis, afflictionis, uigiliarum, eleemosynarũ, & uitę arctioris studijs ea quæ perdidimus bonorũ operum ædificia reparemus. Nam & expertis uitiorũ illecebris, difficilius quàm incognitis caremus: minorisq; laboris est incognitã carnis cauere uoluptatẽ, quàm reijcere cognitam.

In tempore quoq; illo dixi populo: Vnusquisq; cum puero suo maneat in media Hierusalẽ, & sint uobis uices per noctem et diem ad operandum.

Nota quantũ studij in operando habuerint, qui etiam noctu in labore perstiterunt. Sic fecit Apostolus, qui nocte & die operabatur manibus suis, ne quẽ credentiũ uictum quærĩtãdo fatigaret. Nisi fortè ita sibi uices successisse credẽdi sunt ad operandũ, ut alij per diem laborarent in opere muri, alij excubias noctis cõtra irruptiones agerent hostiũ. Nam & nostræ ciuitatis extructores utrunq; simul faciunt. Idemq; ipsi qui fideles instituendo ecclesiam ædificant, etiam incredulos & contradictores arguendo ab ecclesiæ læsione propellunt. 1. Cor. 4

Excitato in tumultum populo pro fame ac penuria, Nehemias adiurat optimates ac magistratus, ne usuras à fratribus suis exigant, sed potius dent pro illis pecuniam. Cap. XXI

ET factus est clamor populi & uxorũ eius magnus aduersus fratres suos Iudæos, & erant qui dicerẽt: Filij nostri & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro precio earum frumentum, & comedamus & bibamus. Et erãt qui dicerẽt: Agros nostros & uineas & domos nostras V

ſtras opponamus, & accipiamus frumenta in fame. Et alij dicebant: mutuo ſumamus pecunias in tributa regis, demusꝙ agros noſtros et uineas, &c.

Deſiderabat quidem populus murū conſtruere ciuitatis: ſed magnitudine famis ab opere ſancto præpediebat̄. Quā uidelicet famem non ſolum penuria frugum, ſed & principum auaritia fecerat, cū ab eodē populo maiora quàm reddere poterat, tributa exigerēt: quod apud nos quotidie eodem ordine fieri uidemus. Quanti enim ſunt in populo dei, qui diuinis libenter cupiunt obtemperare mandatis: ſed ne poſſint implere quod cupiunt, & inopia rerum temporalium ac paupertate, & exemplis retardantur eorum, qui habitu religionis uidentur eſſe præditi, cum ipſi ab eis quibus præeſſe uidentur, & immenſum rerum ſecularium pondus ac uectigal exigunt, & nihil eorū ſaluti perpetuæ, uel docendo uel exempla uiuendi præbendo, uel opera pietatis impendendo conferunt. Atꝙ utinā aliquis in diebus noſtris Nehemias, id eſt cōſolator à domino adueniens noſtros compeſcat errores, noſtra ad amorem diuinum præcordia accendat, noſtras à proprijs uoluntatibus ad conſtruendam Chriſti ciuitatē manus auertens confortet. Sed uideamus iuxta literam, quia triplici diſtinctione miſer afflicti populi clamor agebatur. Quidam nanque fame coacti, filios ſuos ditioribus cibo uendere diſponebant: alij liberis parcentes, agros potius ac domos ſuas pro cibo dare uolebant: nonnulli econtra prohibentes & liberorum & agrorum uenditionem, tantum hoc perſuadebant, ut mutuo ſumerent pecuniam in tributa regis, datis loco pignoris agris ſuis & uineis, donec redeunte copia fertilitatis ac frugum poſſint reſtituere fœneratoribus quod mutuo accepiſſent.

Et increpui optimates & magiſtratus, & dixi eis; Vſuras ne ſinguli à fratribus ueſtris exigatis. Et congregaui aduerſus eos contentionem magnam, & dixi eis: Nos, ut ſcitis, redemimus fratres noſtros Iudæos, qui uenditi fuerant gentibus, ſecundum poſſibilitatē noſtram. Et uos igitur uendite fratres ueſtros, & redimemus eos? & cætera uſꝙ dum ait: Et ego & fratres mei et pueri mei commodauimus plurimis pecuniā & frumentum: non repetamus in commune iſtud æs alienum.

Quaſi dux optimus militiæ cœleſtis, & ſapiēs architectus ciuitatis dei, quod optimates & magiſtratus populi facere uoluit, prius ſe ipſe feciſſe declarauit: eleemoſynam uidelicet pauperibus dandam, & nihil ab eis quærendo, niſi cuſtodiam legis dei, & ædificationem ciuitatis eius. In qua uidelicet lectione nō nos allegoriæ ſenſum inquirere, ſed ipſum literæ textū oportet diligentius operando ſeruare: ut uidelicet exceptis quotidianis eleemoſynarum fructibus, curemus ubi tempus generale famis & inopiæ populum afflixerit, & ea quæ poſſumus indigentibus commodare, & illa quoꝙ quæ à ſubditis quaſi iuſte ſolebamus exigere, tributa dimittere, quatenus & noſtra nobis pater debita relaxet. Terribilis autem nimium huic lectioni imponitur clauſula, cum dicitur:

Inſuper & ſinum meum excuſſi, & dixi: Sic excutiat deus omnē uirum qui non compleuerit uerbū iſtud, de domo ſua, & de laboribus ſuis: ſic excutiat̄, et uagus fiat.

Quicunꝙ enim uel miſericordiam pauperibꝰ dare recuſat, uel ab eis quod non habent reddere uelut iuſte exigere non erubeſcit, hic de domo ſua excutitur, uidelicet de cœtu ſanctæ eccleſiæ, in qua manſurū ſe perpetuò credebat, eiectus. Excutitur & de laboribus ſuis, fructu nimirum bonorum operum, in

quibus se laudabiliter desudasse arbitrabatur, priuatus. Neq; enim labores sine pietate exhibiti, fructuosi apud dominū fieri possunt. Quantum uero hæc Nehemiæ obiurgatio siue imprecatio corda omnium commouerit, aperte declaratur, cum protinus subinfertur:

Et dixit uniuersa multitudo, Amen: & laudauerunt deum. Ac deinde subiūgitur: Fecit ergo populus sicut dictum erat.

Cum enim audita eius cōtestatione, omnes amen responderunt, ac deū collaudantes fecerunt quę iusserāt: constat profectò quia nō timore coacti, sed intimo cordis affectu eius dicta susceperūt.

Nehemias per se quantum populo pietatis præstiterit exponit. Cap. XXII



A Die autem illa qua præceperat mihi, ut essem dux in terra Iuda, ab anno uicesimo usq; ad annum tricesimumsecundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus, &c.

Hoc exponens typice dicit Apostolus: Quia dominus statuit eos qui euangelium annunciant, de euangelio uiuere: ego autem nullo horum usus sum. Duodecim autem annis Nehemias cū fratribus suis ita in ducatu uiuebat, ut annonas quæ ducibus debebantur, ipsi non comederent: quò per hoc mystice insinuaret apostolicum illud esse opus, cum quis in regimine plebis dei promotus, opus quidem rectoris nobiliter ecclesiam ædificando exercet, sed quæstū exercitij ab eis quos prædicando ac bene uiuendo regit, terrena commoda expetendo non quærit.

1.Cor.9

Sanaballat & socij eius Nehemiam ab ædificatione muri retrahere tentant, conductis aduersus eū etiā domesticis insidijs: sed his ab eo deprehensis, ciuitatis murus ad perfectū usq; cōpletur. Cap. XXIII



F Actum est autem cum audisset Sanaballat, & Tobias & Gosem Arabs, & cæteri inimici nostri, quod ædificassem ego murum. & reliqua usq; dum aiunt: Veni & percutiamus fœdus pariter in uitulis in campo uno. Ipsi autē cogitabant ut facerent mihi malum. Misi ergo ad eos nuncios dicens: opus grande ego facio, & nō possum descendere, ne forte negligatū cum uenero & descendero ad uos. VI

Hostes sanctæ ciuitatis suadent Nehemiæ ad campestria descendere, fœdusq; pacis secum inire, mactatis simul uitulis in testimonium fœderis compacti. Verum ille ne opus religiosum negligatur, in montanis perseuerat. Sic & hæretici ac falsi catholici, uolunt ea conditione cum ueris catholicis consortiū pacis habere, ut non ipsi ad arcem ecclesiasticæ fidei aut operationis ascendere consentiant, sed potius eos quos in culmine uirtutum commorantes aspiciūt, ad infima operum siue dogmatum prauorum descendere cogant. Et bene in campo uno uolunt cum Nehemia pactum inire: quia nimirum in eandem libertatem uitæ lautioris, quā ipsi sequuntur, omnes quos seducere possunt, resolui desiderant. Bene idem pactū cū eo in uitulis pariter mactatis uolunt inire: quia falsi fratres orationis siue actionis suæ deo hostias unà cū ueris catholicis gestiunt offerre, quatenus & ipsi ueraciter fideles crediti, per uiciniam communionis, eosdem ueros corrūpere catholicos possint. Verū Nehemias personam fidelium doctorum tenens, nequaquam ad prophanos descendere, neq; eorum hostijs inquinari sentit, sed in conceptis uirtutum operibus deuotus persistit: & quo acrius terrere nitebantur inimici, eo magis ipse bene operando terribilis eisdē inimicis fieri contendit. Vnde & in sequentibus dicitur:

Omnes

Omnes autem hi terrebāt nos, cogitantes quod cessarent manus nostrę ab opere,& quiesceremus. Quam ob causam magis conforta ui manus meas.

Ergo & in spirituali structura quia uersutus hostis semper manus nostras tentat impedire, semper eas ipsi in bona actione diuino auxilio cōfortare curemus.

Et ingressus sum domum Samaiæ filij Dalaiæ, filij Metabeel secretò, qui ait: Tractemus nobiscū in domo dei in medio templi, & claudamus portas ædis,&c. usque dum ait:& intellexi quod deus non misisset eum, sed quasi uaticinans locutus esset ad me, & Tobias & Sanaballat conduxissent eum: acceperat enim precium, ut territus facerem & peccarem.

Pulsatus insidijs hostium Nehemias, domum Samaię quasi amici & fratris ingreditur: sed & ipsum insidiatorem atq; hostem inuenit, utpote externorum donis & amicitia corruptū: semper nanq; habent electi foris pugnas, intus timores: nec solum apostoli, sed & prophetę periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis ex falsis fratribus suspectam uitam agebant. *2.Cor.11*

Completus est autem murus uicesimoquinto die mēsis Elul, quinquagintaduobus diebus.

Mensis Elul secundum Hebręos sextus anni est mensis, qui apud Romanos appellatur september. Et rectè murus sanctæ ciuitatis sexto anni mense cōpletur, ut etiā hoc ultimo tempore perfecta fidelium siue pœnitentium seu innocentium actio designetur. Nam senario numero solet perfectio boni operis designari: uel quia dominus sexto die creationem mundi consummauit, atq; in septimo requieuit: uel quia nos in sex huius seculi ætatibus bonis desudare operibus, in septima autem, quæ est in alia uita, sabbatismum animarum uoluit sperare. Rectè uicesimoquinto eiusdē mensis die completur, propter quod uidelicet quinq; corporis sunt sensus, quorum ministerio bona foris operari debentur. Sicut enim quinarius numerus simplex, hos solet sensus figurare, ita idē per seipsum multiplicatus atq; ad XXV perductus, eosdem ipsos maiori perfectione demōstrat. Perficimus igitur murum Hierusalem uicesimoquinto die mensis sexti, cū omnes corporis nostri sensus diligenter diuinis mancipantes seruitijs, cœpta uirtutum studia ad finē firmum perducimus, & quæ ad munitionem catholicę pacis fideliter agere cœpimus, efficaciter domino adiuuāte cōplemus. Qui uidelicet murus bene etiā L. & duobus diebus dicitur completus: quinquagesimus nanq; pœnitentiæ ac remissionis est psalmus, in quo etiam de huius ædificatione ciuitatis specialiter orat Propheta dicēs: Benigne fac domine in bona uoluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusalem. *Psal.50* Quinquagesima die dominicæ resurrectionis uenit in ecclesiam primitiuā spiritus sanctus, per quem nobis & deuotio pœnitendi infunditur, & pœnitētibus donū ueniæ confertur. Duo autē sunt præcepta charitatis, dei uidelicet amor & proximi: quibus donata nobis per spiritum sanctum indulgentia peccatorū, pro æternæ perceptione uitę laborare iubemur. Ideoq; aptissime murum sanctæ ciuitatis, quæ ab hostibus erat diruta, reædificantes ciues illius in quinquaginta & duobus diebus restaurant: quia hæc nimirum est iustorum in hac uita perfectio, ut & quæq; deliquerint pœnitendo, per gratiam diuinæ inspirationis castigent, & deinceps se in dei et proximi dilectione bonis operibus adornent.

Facta ciuitate Hierusalē terrentur gentiles: at Nehemias cātores recenset, & portis custodes deputat.

Cap. XXIIII



Actum est autem cū audissent omnes inimici nostri, ut timerent uni

uersæ gentes quæ erant in circuitu nostro, & cōciderent intra semet-ipsos, & scirēt quod à deo factum esset opus hoc.

Qui antè structores sanctæ ciuitatis terrere quærebant, ut eos ab operando retardarent, nunc completa eiusdem ciuitatis cōstructione, timent ipsi atq; animo cōcidunt, agnito quod ædificatio illa deo autore cœpta esset atq; cōpleta. Sic & in sancta ecclesia, cum charitatis, continentiæ, pacis, & cæterarum uirtutum structura firma surrexerit, timent immundi spiritus, & uiribus nostris effugata eorum tentatio repellitur, atq; ad nostrā potius uictoriam proficit. Quod & de hæreticis æque ac falsis catholicis accipi potest: qui constanti bonorum fide per dilectionem operante aut corriguntur emendati, aut manifestati cauentur, & ecclesiæ finibus expelluntur.

VII Postquam autem ædificatus est murus, & posui ualuas, & recensui ianitores & cātores & leuitas, præcepi Hanani fratri meo, &c. usq; dum ait: Non aperiantur portæ Hierusalem usq; ad calorem solis.

Et in spiritali sensu ubicunq; ecclesiæ murus collectis ad fidē nouis populis, uel correctis his qui errauerant, ædificatus fuerit, mox ponendæ sunt ualuæ disciplinæ regularis, ne antiquus hostis q

1.Pet.5 quasi leo rugiens circuit, usquā in ouile fidelium ualeat irrumpere. Recensendi sunt ianitores, cātores & leuitæ, qui easdem ualuas custodiant. Quorū personā omnium doctoribus sanctis conuenire perspicuum est. Ianitores quippe sunt qui claues regni cœlorum perceperūt, ut dignos quidem humilesq; suscipiāt, superbos uero & immundos ab ingressu supernæ ciuitatis arceant, dicendo:

Act.8 Non est tibi pars neq; sors in sermone hoc, cor enim tuum nō est rectū coram deo. Cantores sunt qui dulcedinē eiusdem patriæ cœlestis auditoribus suis pia uoce prædicant. Leuitæ sunt, qui erga obsequium diuini cultus semper inuigilant. Præcepit autem Nehemias, ne aperiantur portæ Hierusalē usq; ad calorē solis, hoc est toto tempore noctis, ne uidelicet aut obtectis tenebris hostis irrumpat, aut certe aliquis ciuiū incautus exiens, ab hoste captus pereat. Quod etiā in huius seculi nocte tota custodes animarū debēt solerter agere, ne obseruantia piæ conuersationis neglecta, diabolus aut cohortem fidelium perturbaturus subintret, aut de ipsorū numero si deliū quempiā perditurus rapiat. Apparente aūt sole iustitiæ & clarescente luce futuræ beatitudinis, iam non opus erit claustris continentiæ: quia nec aduersarijs ultra dabitur facultas impugnandi sidelis, utpote sempiterna cū suo principe ultione damnatis. Vnde in Apocalypsi sua Ioannes de futura Apoc.21
eiusdem sanctæ ciuitatis gloria dicit: Et portæ eius non claudentur per diē, nox enim non erit illic.

Et posui custodes de habitatoribus Hierusalē singulos per uices suas, et unūquēq; cōtra domū suā.

Custodes animarū non sunt de neophytis, nec de turba uulgari, sed de illis constituendi qui à certamine uitiorum dei gratia liberati, iam mentē in Hierusalem, hoc est in uisione tranquillæ pacis habere consuerūt, qui dicere ualent cū Apostolo: Nostra autem conuersatio in Phil.3
cœlis est. De quibus bene dicit, quia cōstituerit singulos per uices suas: ut his uidelicet cursu suo consummato de hac luce subtractis, alij mox eorū loco regimini præferentur fideliū. Neq; ullo tempore desunt, qui pro pace sanctæ ecclesiæ propter timores nocturnos excubare satagant, currēte semper ad finē usq; seculi ueritate sermonis prophetici, quo eidē ecclesiæ dicit: Pro patribus tuis na Psal.44
ti sunt tibi filij. Bene quoq; subiungitur, & unumquenq; contra domū suam. Sic etenim custodia sanctæ ecclesiæ rite perficit, si quisq; ita solicitudinē omniū gerat fideliū, ut specialiter eis est prælatus,

quibus

quibus deo autore curam studij diligen
tioris impendat.

Nehemias ut dignos ciuitati habitatores inuenire possit, relegit librum census eorum qui primi ascende runt de Babylone in Iudæam. Cap. XXV


Iuitas autē erat lata ni-
mis & grandis, & po-
pulus paruus in medio
eius, & non erant do-
mus ædificatæ.

Hæc illi tempori typice conueniunt,
cū disseminato per apostolos longe la-
teq; uerbo dei, totus orbis nouum fidei
germen accepit: & necdum ecclesię ædi
ficatæ, sed tantum auditu & sacramētis
uerbi, populi adhuc rudes erāt imbuti.

Dedit aūt deus in corde meo, et
cōgregaui optimates & magistra
tus & uulgus, ut recenserem eos:
& inueni librum census eorū, qui
ascenderant primum.

Idcirco congregatis in se non solum
optimatibus & magistratibus, sed & o-
mni uulgo, diligenter eorū numerū re-
censere curauit, ut perfecta omniū sum-
ma discernere posset q in urbe ipsa Hie
rosolymorum, qui uero alijs in ciuitati-
bus habitare deberent.

Mense septimo congregatur populus in Hierusalem: & legente Ezra legem Moysi, intentis auribus audiunt. Cap. XXVI

VIII 
T uenerat mensis septi
mus, filij aūt Israël erāt
in ciuitatibus suis. Con
gregatusq; est om̄is po
pulus quasi uir unus ad plateā, quę
est ante portā aquarū, & dixerunt
Ezrę scribę, ut adferret librū legis
Moysi, quē pręceperat dn̄s Israëli.

Quærente Nehemia prouidere ac di
sponere qui in ciuitate, quam ædificaue
rant, habitare deberēt, superuenit men
sis septimus: nā longe aberant. Cū enim
murus esset uicesimoqnto die sexti men
sis cōpletus, nō plus ad exordiū septimi
mensis q̄ quinq; dies supererāt. Qui ui
delicet mensis septimus à prima sua die
usq; ad uicesimāsecundam totus legiti-
mus cerimonijs erat cōsecratus: quibus
rite celebratis, sic deinde ad disponen-
dos cōditæ urbis mansores cū principi
bus, et plebe reuersus est. Vbi notanda
deuotio simul & concordia populi: qui
quasi uir unus, hoc est una eademq; fi-
de ac dilectione ad templū domini con-
uenit: rogauerūtq; ipsi pontificē suū, ut
allato libro mandata sibi legis, quæ age
re deberent, replicaret: ut cū ciuitate ędi
ficata operis quoq; placiti deo structu-
ra cōsurgeret, ne sicut antea propter ne
gligentiam religionis, ciuitatis etiā rui-
na sequeretur. Et bene sexto mense ciui
tas extructa, septimo in eam populus
ad audiendā legem congregatus est: se-
xta quippe dies in lege operandi, septi-
ma est requiescendi. Et hæc est post bo-
num opus nostrum dilectissima atq; ac-
ceptissima domino quies nostra, ut ab-
stinentes ab opere seruili, hoc est pecca
to, audiendis diligentius atq; implendis
eius mandatis operā demus. Vnde &
in principio eiusdem mensis septimi sta
tuta erat solennitas tubarū, quarū cantu
populus inter oratiōes & hostias arden
tius ad memoriā diuinæ legis excitare-
tur. Et nunc quoq; intellectu spiritali o-
portet ædificata ciuitate sancta, sequi le-
ctionem diuinā, et tubas sonare crebrio
res: quia nimirū necesse est, ut initiatus
sacramentis cœlestibus populus, etiā sa
cris eloquijs ex tempore solertius quali
ter uiuere debeat instruat̄. Quod autē
congregatū dicit populū ad plateā, quę
est ante portā aquarum: portam aquarū
reor dici in atrio sacerdotum, quo tem-
plum omni ex parte per quadrum erat
circundatum, maxime ad orientalem
plagā templi, ubi erat mare æneum ad
lauandas manus pedesq; introeuntium
templum: ubi decem luteres ænei ad la
uandas hostias: ubi etiā altare holocau-
sti: inter quod & templum lapidatus est Matth. 23
Zacharias filius Barachiæ. Non aūt po
pulus intra huius portā atrij intrandi ha
bebat licentiā, sed tantū sacerdotes mi-

nostri domini. Populus autē extra hanc portam, & maxime in platea quæ ad orientalem eius erat plagam, ad audiendū uerbū siue ad orandū stare solebat. Bene ergo ante portā aquarū collectus est populus, qui per antistitē suū fluētis scripturarum erat spiritaliter potandus.

Stetit autem Ezras scriba super gradum ligneum quem fecerat ad loquendum, &c. usq; dum dictum est: & aperuit Ezras librū corā omni populo: super uniuersum quippe populum eminebat.

Huius loci uidetur meminisse scriptura
2.Para.6 Paralip. ubi dictū est: quia stetit Salomō corā altare dñi, ex aduerso multitudinis Israel, & extēdit manus suas. Siquidem fecerat Salomon basim æneā, & posuerat eā in medio basilicæ, habentē quinq; cubitos longitudine, & quinq; cubitos latitudine, & tres cubitos in altum, stetitq; super eam. In medio nanq; basilicæ, in medio dicit atrij sacerdotū, quo basilica maior atriorū exteriorū omni ex parte templi erat circundata. De quibus su
2.Para.4 perius in eodem libro scriptū est: Fecit etiā atrium sacerdotū, & basilicam grandem. Verum Salomon quasi rex basim fecit æneam: porrò Ezras quasi minoris potentiæ, gradum ad loquendum constituit ligneum: sicut etiā Salomon siue Moyses altare holocausti fecerūt æneū, pro quo filij transmigrationis reposuerunt lapideū. Sed nō est putandū minoris sacramentū perfectionis ligneū gradum quàm basim habere æneā. Quod enim sæpe dictū est, sicut æs pro diurnitate perdurandi, uel suauitate sonandi, diuinis cōpetit sacramentis, quæ nulla seculorū longitudine deficiunt, & in omnem terrā exijt sonus eorū: ita etiā lignum eisdē aptissime cōgruit, propter uidelicet trophæū dominicæ passionis. Super uniuersum ergo populū pōtifex eminet, quādo is qui gradū doctoris accipit, merito uitę perfectioris actionem uulgi transcendit. Stat autē in gradu ligneo, quē fecerat ad loquendū, quando singulari imitatione dominicę passionis altiorem se cæteris facit. Vnde meritò fiduciam libere uerbū dei prędicandi obtinebat. Nam qui passionē domini pro suo modulo contemnit imitari, necdum gradū ligneum, unde infirmis superemineat, ascēdit. Ideoq; necesse est talis scriba trepidus præcepta dei prædicet, timens uel erubescens ea quæ ipse nō fecit, alijs faciēda proponere. Vnde apte in sequentibus adiungitur:

Populus aūt stabat in gradu suo.

Cū eñ præsules quantū honore præstāt, tantū etiā bonis operibus subditos anteire satagūt, tūc & ijdē subditi bonis eorū incitati exēplis, suę gradū uitæ iam deuoti exequunē, eorūq; pijs exhortationibus admoniti, lachrymas pro admissis erratibus, siue etiā pro desiderijs patriæ cęlestis crebras fundere delectanē. Vnde & hic quoq; apte subiungitur:

Flebat autem omnis populus cum audiret uerba legis.

Verū quia ijdē doctores sancti, qui mētes auditorū suorū & lectionibus sacris, & deuotis suis exhortationib. ad lachrymas excitāt: easdē q̄que lachrymas cōsolanē, dū sempiterna illos gaudia secutura esse promittūt. Recte subiūgit:

Et dixit eis: Ite, et edite pinguia, et bibite mustū: et mittite partes ei qui nō parauit sibi, qa sanctus dies domini est, & nolite contristari.

Sanctus nanq; nobis dies domini est, cū uerbis illius audiēdis atq; implendis operā damus. In quo uidelicet die nos quāuis extrinsecus tribulationū aduersa perpessos, spe gaudētes esse oportet, iuxta illud Apostoli: Quasi tristes, semp 2.Cor.6
aūt gaudētes. In quo etiā edere pinguia, & mustū bibere iubemur, hoc est de collata nobis diuinitus ubertate bonæ actionis, & de ipsa audiendi dulcedine uerbi dei gaudere. Mustū nanq; est uinum melle dulcoratū, unde & græce οἰνόμελι uocaē. Sed & de eisdē saluberrimæ nostræ mentis epulis ei qui sibi nō præparauit, partes mittere præcipimur, ut uidelicet

delicet infirmiores proximorũ cõsciẽtias, uel exẽplo piæ actionis, uel suauitate deuotæ admonitionis cõfortare curemus, quatenus & ipsorum animæ iuxta

Psal. 62 Psalmistã, sicut adipe & pinguedine supernæ largitatis abundantia repleãtur, labrijsq; exultantibus laudent nomẽ domini. Hũc autẽ locũ nos etiã iuxta literã decet imitari: ut cum uidelicet diebus festis, post orationẽ, lectionẽ, psalmorum studia cõpleta, carnis curã reficiendo agere disponimus, pauperibus quoq; & peregrinis partẽ dare meminerimus.

Faciunt solennitatẽ tabernaculorum, legente illis Ezra legem dei per dies singulos. Cap. XXVII



T inuenerũt scriptũ in lege, præcepisse dominum in manu Moysi, ut habitarent filij Israël in tabernaculis in die solenni mense septimo, & ut prædicent et diuulgẽt uocẽ in uniuersis urbibus suis et in Hierusalẽ, dicẽtes: Egredimini in montẽ, etc.

Leuit. 23 Hæc in Leuitico plenius scripta sunt, & quod in memoriã fieri iussa sint itineris illius longissimi, quo educẽs ex ægypto populũ suũ dominus, XL annis in deserto in tabernaculis fecit habitare, quotidie illis per Moysen legis suæ præcepta depromens. Iussa est autem fixio tabernaculorũ, quod græce dicitur σκηνοπηγία, annis omnibus septẽ diebus, id est à quintodecimo die eiusdem septimi mensis, usq; ad uicesimumsecundũ. Cuius obseruãtiæ sacramentum meritò est nobis spiritali inquisitione perscrutandum, maxime cum dominus in euange

Ioan. 7 lio eidem festiuitati adesse dignatus sit, eamq; populũ affatus confluentem suis sacrosanctis dedicauerit uerbis. Et nostri ergo patres liberati sunt ab ægyptia seruitute per sanguinẽ agni, & adducti per desertũ XL annis, ut uenirent in terrã repromissionis, quando per dominicã passionẽ liberatus est mundus à seruitio diaboli, & p apostolos primitiua ecclesia cõgregata est, quę quasi p desertũ XL annis ducta est, donec uenirent ad pmissam in cœlis patriã. Quæ ad imitationẽ ieiunij quadragenarij, qd Moyses & Elias & ipse dominus impleuit, in magna continentia uitã ducere solebat, semper æternã sitiens patriã: & ab uniuersis mundi huius prorsus sequestrata illecebris, quasi secretã in quotidiana diuinæ legis meditatione cõuersationem gerebat. Ad cuius memoriã eodẽ tempore & nos debemus manere in tabernaculis, exeũtes de habitaculis nostris, hoc est relictis secularibus delectatiõib. peregrinos nos esse in hac uita, et patriã habere in cœlis cõfiteri, atq; ut ad eã citius perueniamus desiderare. Et hoc in die solenni mense septimo, id est in luce gaudij cęlestis, implente cor nostrũ gratia spiritus sancti, quæ septiformis à propheta cõmendata est. In quibus uidelicet tabernaculis septem diebus manere præcipimur: quoniã omni tempore uitę huius, quã tot diebus circũagimus, animo nos retinere oportet, quia incolæ sumus apud deum in terra, & peregrini sicut omnes patres nostri.

Egredimini, inquit, in montẽ, & afferte frondes oliuę, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, et ramos palmarũ, & frondes ligni nemorosi, ut fiãt tabernacula, &c.

Et nos egrediamur de mãsione quadã quasi generaliũ cogitationũ, in altitudinem sanctarũ scripturarũ crebrius meditandam: & afferamus nobis inde quasi frondes oliuæ fructus misericordiæ, quibus pauperes recreãdo nos simul ab æstu tentantiũ uitiorũ obũbremus: et frõdes ligni pulcherrimi, qd Iudæi cedrum uocãt, fructus nimirũ charitatis, quæ inter oẽs pulcherrima & eximia est uirtutes: p quã & dominus noster lignũ crucis pro nostra salute conscendit. Cuius passionẽ dũ & nos in quantũ possibile est imitamur, frondibus profectò ligni pulcherrimi ptegimur. Afferamus & frõdes myrti, in mortificatione libidinũ & uitiorũ omniũ. Nã & magi domino myrrhã offerentes in munere docuerũt

typice, eos qui Iesu Christi sunt, carnem
suã cũ uitijs & cõcupiscentijs crucifige-
re debere. Itẽ frondes myrti ad faciendũ
sibi umbraculũ adfert, quicunq; potest
2.Cor.2 dicere, quia Christi bonus odor sumus
deo, in omni loco. Adferamus & ra-
mos palmarum, qui manus uictricis or-
natus est, ut uictricẽ gulæ, iræ, auaritiæ,
cæterorũq; uitiorũ mentẽ semper gera
mus, semper hostibus cunctis existere
fortiores curemus: quatenus illorũ in fu
turo mereamur esse consortes, de qbus
Apoc.7 ait in Apocalypsi sua Ioannes: Stabant
ante thronũ in cõspectu agni amicti sto
lis albis, & palmę in manibus eorũ. Frõ
des quoq; ligni nemorosi, hoc est reli-
quarũ ornamẽta uirtutum: De quibus
omnibus mystica nobis tabernacula fa
cimus, cum bonis delectati operibus,
animum totum à mundanis abstrahi-
mus illecebris.

Et egressus est populus, & attu
lerunt, feceruntq; sibi tabernacula
unusquisq; in domate sua, et in atrijs
suis, & in atrijs domus dei, & in
platea portæ aquarum, & in pla-
tea portæ Ephraim.

In domate dicit in tecto domorũ. Nã
in Palæstina non habent culmina in do
mibus, sed ęquales sunt domorũ omniũ
summitates superpositis trabibus ac ta-
Deut.22 bulatis. Vnde in lege pręceptum est, ut
quisq; domũ ædificet nouam, faciat luri
culam in circuitu tecti, ne quis ex eo de
lapsus periculũ mortis incidat. Ita unus-
quisq; nostrũ egressus facit tabernacu-
la in domate, id est in tecto domus suæ,
cum habitaculũ suæ carnis animo trãs-
cendens, affectus eius noxios sedula su
pernę lucis ac libertatis meditatione cal
cauerit. Quod ipsum & in atrijs nostris
facimus, cum mente ad cœlestia flagran
te quasi extra mundum consistimus, cu
ius mansionẽ nos ocyus relinquere de-
sideramus. Facimus & in atrijs domus
dei, quando etsi necdum aulam super-
næ habitationis licet ingredi, in eius ta-
men uicinia totam nostræ cogitationis
memoriam sedemq; collocamus. Faci-
mus & in platea portæ aquarum, cũ di-
latato corde nostro in uia mandatorum
dei, sicut ceruus desiderat ad fontes a- Psal.41
quarũ, ita desiderat anima nostra ad deũ
uiuũ. Facimus & in platea portę Ephra
im, hoc est frugiferi siue crescẽtis, quan
do in eadem amplitudine liberi cordis
ita proficimus, ut patefacta nobis à do-
mino porta iustitiæ, semper in illo cre-
scamus in salutem, ac maioribus per
dies bonæ actionis frugibus abundare
mereamur.

Legit autẽ in libro legis dei per
dies singulos à die primo usq; ad
diem nouissimum: & fecerũt solen
nitatẽ septẽ diebus, & in die octa-
uo collectam iuxta ritum.

Quantũ literæ sensus patet, ipsa qui-
dem scenopegia septem diebus agi sole
bant, id est à quintadecima die mensis se
ptimi lunæ usq; ad uicesimamprimam.
Deinde octauo die, hoc est uicesimase-
cunda mensis denuò collecta populi a-
gebatur maiori festiuitate insignis. Scri
ptum nanque est in Leuitico: A quinto Leuit.23
decimo die mensis septimi, quando con
gregaueritis omnes fructus terræ ue-
stræ, celebrabitis ferias domini septem
diebus. Die primo et die octauo erit sab
batum, id est requies. Sumetisq; uobis
die primo fructus arboris pulcherrimę,
& cætera. Legit ergo Ezras septem die
bus scenopegiorum populo in libro le
gis dei: quia nimirum hæc est uera no-
stra in hac uita solennitas mentis, ut per
dies singulos, id est per omnia bona o-
pera, quibus à domino illustramur, le-
gendis, audiendis, faciendis eius sermo
nibus intẽto corde uacemus. Incipit aũt
hæc solẽnitas à quintodecimo die men-
sis, quando luna nocte plenissima est, cũ
omnes mẽtis nostræ tenebræ clarissimo
Christi lumine resoluũtur. Sequiturq;
eandẽ dies octauus sabbati, id est requi-
ei, uidelicet tẽpore resurrectionis in ui-
ta futura: cuius gaudijs interim in spe
subleuamur, tũc in re ipsa perfruemur,
cum

cum ex optatissima illa collecta, oĩs sanctorũ cœtus, & angelorũ scilicet & hominũ, in conspectu sui cõditoris cõgregatus, & nunq̃ segregãdus exultauerit.

Peracta solennitate tabernaculorũ, denuò conueniunt ad confitendũ, legendũ atq; orandum dominũ.

IX Cap. XXVIII

IN die autem uicesimo quarto mẽsis huius, cõuenerũt filij Israël in ieiunio & saccis, & humus super eos. Et separatum est semen filiorum Israël ab omni filio alienigena, & cætera.

Notanda deuotio correcti post captiuitatem populi, ut cõpleta rite solennitate, quæ per legẽ domini mãdata est, una tantũ intermisso die mox in ieiunio & in pœnitentia ipsi sua sponte conuenirent: & quod diebus lectionũ sanctarũ ac lætitiæ gerendum audierant, diligenter ex tempore gererent, separando scilicet seipsos & mente & corpore à consortio eorũ qui alieni à domino esse, & ab eius cultura cõprobantur: ne rursus per societatẽ & exẽpla reproborũ, inciderẽt in mala captiuitatis & ærumnæ: quæ tamẽ uix post longa temporũ siue seculorum uolumina sese euasisse cernebant. Et quid de his nobis mystice tractandum, nisi ut talium exempla secuti, quicquid in publica synapsi uel auditorio faciendum cognouimus, denuò mutua inter nos collatione tractemus: & qualiter singula hæc castigatiõe cordis, siue corporis nostri cõplere ualeamus, solerti indagine perquiramus. Quorũ maxima probatur industria uitæ correctioris, dum subditur:

Et consurrexerũt ad standũ, & legerũt in uolumine legis domini dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & orabant dominum deum suum.

Quis enim nõ mireẽ tantũ populum tam eximiã habuisse curam pietatis, ut quater in die, hoc est primo mane, tertia hora, sexta et nona, quibus orationi siue psalmodiæ uacandũ erat, auditui se legis diuinæ cõtraderẽt, quò innouata in deũ mente, purior ac deuotior ad deprecandam eius misericordiã rediret: sed & in nocte quater, excusso torpore somni, ad cõfitenda peccata sua, & postulandã ueniã exurgerent. Quo exẽplo reor in ecclesia morẽ inoluisse, ut per singulas diurnæ psalmodiæ horas lectio una de ueteri siue nouo testamẽto cunctis audientibus ex corde dicaẽ: & sic apostolicis siue propheticis cõfirmati uerbis, ad instantiã orationis genua flectant. Sed & horis nocturnis cũ à laboribus cessatur operũ, liberas auditui lectionũ diuinarum aures accommodantur. *Mos psallendi tẽpore Bedæ.*

Oratio siue confessio Ezræ, qua deprecatur dominum meminisse se pacti quod habuit cum patribus eorum. Cap. XXIX

ET dixit Ezras: Tu ipse domine solus, tu fecisti cœlũ cœlorum exercitũq; eorũ, terrã & uniuersa quæ in ea sunt, & c. usq; ad finẽ orationis siue confessionis eius.

Quod suprà dictum est: Quia confitebantur peccata sua, & peccata patrũ suorũ: plenius Ezra deprecante qualiter sit factum ostenditur. Quod uero in conclusione dicit: Super omnibus ergo his nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signãt principes nostri, leuitæ nostri, & sacerdotes nostri &c. manifestius ostendit quanta gratia deuotionis omnes eorũ personæ nouũ post festa scenopegia conuentũ fecerint, ut uidelicet se tota intẽtione à scelerũ contagijs expurgatos, diuino fœderi coniungerẽt, ipsamq; fœderis sancti conditionem & sermone cõfirmarent & scripto, ac si ab impiorũ cõsortio separati securiores implerent opus, quod iandudũ cœperant: id est, cõgruos factæ urbis ciues de numero priorum instituerent.

Principes unà cum populo percutiunt fœdus, & scribũt, ut custodiant omnia mandata domini, & adimpleant cerimonias domus eius. Cap. XXX

x SIgnatores autem fuerunt Nehemias Atherſata filius Hachelia.

Alia trãslatio habet, Nehemías, q̇ Atherſatha: erat eñ idem Nehemias binomius. Vnde et ſingulariter ſubinfertur, filius Hachelia: quod ipſum ſuperius in
Nehe. 8 ſinuatur apertius, cum dicitur: Dixit aũt Nehemias, ipſe eſt Atherſatha, et Ezras ſcriba, & leuitæ interpretantes uniuerſo populo: dies ſanctificatus eſt domino deo noſtro.

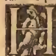
Populi quoq; terræ, qui portãt uenalia & oĩa in uſum p̱ diẽ ſabbati ut uendãt, nõ accipiamus ab eis in ſabbato, & in die ſanctificata.

Et nobis ſabbatũ eſt ſpiritale ſemper agendũ, ſemper à ſeruili opere, hoc eſt peccato feriandum, ſemper uacandũ & uidendũ, quoniã dominus ipſe eſt deus: ut poſt tale ſabbatum liberati à peccatis cõſcientiæ, peruenire poſſimus ad ſabbatũ futuræ in cœlis gloriæ. Sed quęrũt populi terræ noſtrũ profanare ſabbatũ, uenalia nobis quæq; inferẽdo in die ſanctificata: quia ſpiritus immundi ſatagũt noſtri munditiã cordis cõmaculare, & accepto precio conſenſus noſtri uitiorũ nobis illecebras ingerere: quo diẽ maximę ſanctificationis inquinẽt, id eſt lucẽ piæ cogitationis ſiue actionis noſtræ immiſſis erroribus obnubilẽt. Sed huiuſmodi mercatũ nos clauſi muris noſtræ urbis, hoc eſt uitæ cuſtodia perfectioris prorſus uitare debemus.

Et ſtatuemus ſuper nos præcepta, ut demus tertiam partem ſicli per annum ad opus dei noſtri. & cętera, uſq; dum dicunt: Et non dimittemus domum dei noſtri.

Cuncta hæc quæ hoc capitulo continentur, ad curã domus domini & miniſtrorum ac miniſteriorũ eius pertinent. Optimusq; ordo religioſæ conuerſationis, & nobis quoq; ſpiritaliter nunc imitandus, ut primo ſemetipſos filij trãſmigrationis ab inquinationibus gentiũ caſtigauerint: deinde obſeruatione ſabbati, quę inter prima legis mandata eminebat, ſanctificati ſint: ac ſic de cætero oẽm curã agendi, ad obſequiũ diuini cultus cõuerterint. Primo nanq; nos à malis emundari, & ſic bonis neceſſe eſt actibus adornari. Lõgũ aũt ſatis eſt, ſingula hæc allegorice, q̇ ordine nobis ſpiritaliter erga cultũ dñi ſint agẽda, diſſerere, & hoc magis in ipſo legis uolumine faciendũ.

Principes de filijs Iuda, Beniamin & Leui habitant in Hieruſalem ſimul, et decima pars reliquæ plebis. Cap. XXXI



HAbitauerunt autẽ principes populi in Hieruſalẽ: reliqua uero plebs miſit ſortem, ut tolleret unã partẽ de decẽ, qui habitaturi eſſent in Hieruſalẽ ciuitate ſancta: nouem uero partes in ciuitatibus. xi

Nũc cõpleta eſt diſpoſitio, quæ mox facta ciuitate erat inchoata: ſed uſque ad hoc tẽpus nequibat terminari, priuſq; recenſito populi numero, & expletis ſolennijs ſeptimi menſis, qui uidelicet in ipſa ſancta ciuitate, q̱ & alijs in urbibus habitare deberẽt. Cõgruit aũt figuris ſacramentorũ, quod principes populi in Hieruſalẽ habitaſſe referunt. Decet nanque præſules ſanctę eccleſię, quantũ culmine potentiæ plebẽ tranſcendũt, tantũ eam & uitæ meritis tranſcẽdere. Ciuitates quippe Iſraël reliquæ deuotã plebis dei conuerſationẽ deſignãt. Porrò habitatio Hieroſolymorũ, eorum ſpecialiter actus figurat, qui ſuperato iã certamine uitiorũ, libera mẽte uiſioni ſupernæ pacis appropinquãt, iuxta illud Pſalmiſtę:
Diligit dominus portas Sion ſuper oĩa Pſal. 86
tabernacula Iacob. Vnde etiã cõſequenter decima pars plebis in Hieruſalẽ habitationem ſorte electa ſuſcepit, reliquę uero nouẽ ſuis in urbibus reſidẽt: q̱a nimirũ perfectorũ eſt, eorũ uidelicet qui præcepta decalogi ad integrũ in dei & proximi dilectiõe cuſtodiũt, arcanis cœleſtibus mẽte p̱ximare, atq; (ut ita dixerim) ſummę pacẽ beatitudinis inter turbines

nes uitæ labentis imitari. Quamuis & il lis qui generalia dei mandata seruant, in trandi ad uitam æternam ianua pateat: iuxta quod dominus in euangelio inter roganti se diuiti declarat. Tales nanque quasi in ciuitatibus sibi à domino tradi tis commorantur: quia in custodia diui næ legis sese ab insidijs hostis antiq mu nire solerter inuigilant. Qui uero perfe cti esse uolētes, omnibus suis uenditis, atque in eleemosynas pauperum distri butis, sic dominum sequuntur, hi uelut in arce Hierusalem & proximi, templo dei atq; arcę testamenti inhabitant: quia gratiæ conditoris sui sublimius appro piant. Bene dicitur, quia non eis huma næ prouidentia electionis, sed prouen tu sortis contigerit habitatio sanctæ ciui tatis, sicut & cæterarum possessio ciuita tum temporibus Iosue sorte data est fi lijs Israël: quia nimirum & parua parui, & magna bona magni, non sui liberta te, uel industria arbitrij, sed occulti iudi cis ac largitoris munere percipiunt.

Benedixit autē populus uiris, qui se sponte obtulerant ut habita rent in Hierusalem.

Et nos sublimem uitam electorum, quam sequi imitando non possumus, congaudendo ac uenerando nostrā fa cere debemus. Notandum autem iuxta fidem sacræ historiæ, quia non alij erant qui in Hierusalem habitasse dicuntur, q; de tribu Iuda & Beniamin & leuitæ. Sequitur enim manifeste:

Habitauit aūt unusquisq; in pos sessione sua, in urbibus suis Israël, sacerdotes, leuitæ, nathinnei, & fi lij seruorū Salomonis. Ac deinde ad iungitur: Et in Hierusalem habita uerunt de filijs Iuda & Beniamin & cætera.

Quibus uerbis aperte docetur, quod uniuersus Israël, id est, decem tribus suis in urbibus habitabant, in quibus etiam sacerdotes & leuitæ decretam sibi ex lege portionem tenebant. De tribu autem Iuda & Beniamin quoscunque sors eligebat, habitabāt in Hierusalem: simul & de sacerdotali ac leuitica tribu. Tribus nanq; Beniamin ibi antiquitus manebat: quoniam huic ciuitas illa sorte prouenit. Tribus autem Iuda ibidem in trauit à temporibus Dauid, cum eam il le totius Israëlitici regni metropolim fe cit. Quibus & Leui tribus addita est, ex quo ibidem arca testamenti adducta, & altare ac templum dei constructum est. Vide enim sequentia libri huius, & in uenies quia de his solummodo tribus tribubus habitatores Hierusalem com putat, quorum etiam summā subtiliter omniū annectit: expleto autem horum catalogo, curauit adhuc adiungere scri ptura, quibus in urbibus cætera pars ea rundē tribuū habitauerit. Nam sequit:

De filijs Iuda habitauerunt in Cariatharbe, & in filiabus eius, & cætera, usq; dū dictū est: & manserunt in Bersabee usq; ad uallē Ennon.

Bersabee etenim ad australem plagā erat terminus tribus Iuda: uallis autē fi liorum Ennon ad aquilonem iuxta Hie rusalem ad orientem. Deinde & filiorū Beniamin ciuitates simili ordine repli cātur. Quodq; illis enumeratis adiūgit:

Et de leuitis portiones Iuda & Beniamin.

Significat, quod in possessionem filio rum Iuda & Beniamin, leuitę sortem iu xta decretum legis acceperint. Hæc de historia paucis dicta sint. De quibus o nibus si quid etiam allegoricum, & no stris actibus accōmodū audire sensum delectat: Iuda interpretatur confitens, Beniamin filius dexteræ, Leui assum ptus. Quorū oīm tribus partim in Hie rusalem, partim in subiectis ciuitatibus à deo sibi datis inhabitant: quia multi ac diuersi sunt profectus fideliū, pro qbus & multæ mansiones in domo patris in cęlis, ut suprà docuimus. Alij generalia dei præcepta seruare cōtenti sunt: nō oc cidere, non adulterare, nō facere furtū, non falsum testimoniū contra proximū

loqui: honorare patrem & matrē, & diligere proximos tanquam seipsos: alij arctiorem uitæ perfectæ uiam apprehendere conanť, qui tamē omnes pro sua quisque uocatione gratiam conditoris sui laudat & confitetur, filijque sunt regni perennis quod est in dextera eius: atque ab illo assumuntur in uitam, cum uenerit articulus discriminis illius, in quo duo erunt in agro, unus assumetur, & unus relinquetur: duę molentes in mola, unus assumetur, & una relinquetur.

Matth. 24

XII Hi sunt autē sacerdotes & leuitę, qui ascenderunt cū Zorobabel filio Salathiel, & Iosue, Saraia, Ieremias, &c.

Hic principes sacerdotum unà cum fratribus suis, id est minoribus sacerdotibus, ac leuitæ describuntur: illi qui cū Zorobabel & Iosue filio Iosedec de Babylonia captiuitate ascenderūt. Quibus explicatis adiunguntur & illi, qui ex eo tempore in principatū sacerdotij sibimet inuicem, usque ad initium regni Macedonum successerunt. Sequitur enim:

Progenies Iosue sacerdotis magni, & qui temporibus illis principes fuerunt sacerdotum & leuitarū, exponitur. Cap. XXXII



IOsue autem genuit Ioacim, & Ioacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Ioiada, et Ioiada genuit Ionathan, et Ionathan genuit † Ieddua.

† Iedaia

Denique Ieddua, qui ultime in his positus, scribit Iosephus tēporibus Alexandri Magni fuisse principem sacerdotum, occurrentēque ei cum fratribus suis humiliter ab eo atque honorifice susceptum. Quem quidem ille Iaddū nominat, & esse dicit patrem Onię sacerdotis magni, de quo in Machabæorum libro scribitur: non quod huius conditor libri Nehemias ad illa usque tempora uiuere in carne potuerit, sed quia infantiā eius nouerit qui tamen post longo tempore mortis eius ad gradū sacerdotij peruenire potuerit. Nam & in fine huius libelli filiorū Ioiada, filij Eliasib mentio est, quod unus ex eis gener fuerit Sanaballat Horonitis, cuius quidē generi nomē tacetur. Sed quia Ioiada idem auus est Ieddue, cōstat generum de quo sermo est, aut uerum patrem eiusdem Ieddue aut patruum fuisse, ideoque illum superstite adhuc Nehemia nasci potuisse.

Antiquitatum lib. 11. cap. 8

In diebus autem Ioacim erāt sacerdotes & principes familiarum Saraiæ, Maraiæ, &c.

Descripta autem successione principum sacerdotum, additur etiam catalogus minorum sacerdotum ac leuitarū, qui illorum fuere temporibus: ut scire possimus qui aggregato in Hierusalem ciuium numero copioso, sacerdotū quoque ac leuitarum cœtus fuerit eximius ac nobilissimus, qui ad ministeria templi & altaris, ad confitendum & laudandum deum, ad custodiam eiusdem templi & ciuitatis, ad erudiendam plebem sufficerēt. Neque absque mysterij sacratioris intelligentia factum est, quod reædificata ciuitas Hierusalem tantam ciuiū copiā in omni gradu & ordine meruit, quantam insistente ac destruente hoste nunquā perdidisse legiť. Sic etenim sæpe sancta ecclesia ex detrimentis suis maiora recepit incremēta, cum uno per incuriam lapso in peccatum, plures exemplo eius territi, ad persistendū in castitate fidei fiunt cautiores. Sæpe idem ipsi qui peccauerunt, maiores post actā pœnitētiam bonorum operum fructus ferre incipiūt, quàm ante incursum peccati ferre consuerant. Sæpe ab hæreticis ecclesia uastata, postquam instantia catholicorum doctorum lucem ueritatis recepit, plures ad cognoscendam tuendamque rationem recuperantes eiusdem ueritatis filios procreauit. Neque enim unquam beati patres Athanasius, Ambrosius, Hilarius, Augustinus, & cæteri tales, tot & tam magnificos in sanctā scripturam tractatus conderent, si non contra fidem rectam tam multifarius hæreticorum

ticorum fuiſſet error ortus. Sed dum hæ retici mendacium ſuum teſtimonijs ſcripturarum aſtruere nitebanť, coacti ſunt patres econtrario earundem ſcripturarū illos autoritate refellere, & harum dicta quomodo ſint recte intelligenda diſſerere. Quæ nos hodie eorū ſcripta relegentes, quaſi ad portas & ueſtibula ſanctę ciuitatis ac templi cuſtodes uigilantiores, quaſi ad officiū altaris & hoſtiarū domini copioſiores accipimus miniſtros: quia per illorum ſermones ad cuſtodiam fidei & bonæ actionis, ad ſeruiendū intentius diuinæ obtutibus maieſtatis erudimur. Poteſt hoc etiam de perſecutione gentilium, qua eccleſia ſancta crebertime concuſſa eſt, myſtice accipi: quæ occiſione quidem martyrum uidebatur funditus eſſe delenda, ſed eis in occulto coronatis melius cōſtruebať. Quorum etiam poſt mortem clareſcentibus miraculis, maior ad confeſſionem fidei populus confluebat, donec apex quoq; ipſe mundani imperij iugo Chriſti ſuauiſſimo collū ſubdere conſenſit, ut ſtatus ſanctæ ciuitatis, id eſt eccleſiæ Chriſti, qui diutius à regibus fuerat impugnatꝰ incredulis, denuò credentiū regū & principū ſeculi adiuuaretur & propagareť inſtātia: Quomodo ciuitatē Hieroſolymā reges quidē Chaldęorum, qui interpretantur feroces, uel quaſi dæmonia ſubuerterunt: ſed reges Perſarum, qui interpretati dicuntur tentati, amica prouiſione reſtaurant, & honore debito exaltant.

Dedicatur ciuitas Hieruſalem in Lætitia ſolemni, & recenſentur cuſtodes ſuper gazophylacia theſauri ad oblationes ſanctorum. Cap. XXXIII



IN dedicatione aūt muri Hieruſalem requiſierunt leuitas de om̄ibus locis ſuis, ut adducerēt eos ad Hieruſalem, &c.

Iandudū ædificata erat ciuitas, ſed nō decebat eam dedicari priuſq̄ habitatoribus aggregatis, & miniſtri templo idonei, et portis ac ueſtibulis eſſent cuſtodes deputati. Facta autem ciuitas ſancta dedicatur, cum completo in fine ſeculi numero electorū, eccleſia uniuerſaliter in cœlis ad uiſionem ſui conditoris introduciť. Cuius uitæ deſiderijs quoties in hac uita ſuſtollimur, quaſi de figura ciuitatis noſtrę dedicatiōe lætamur. Vnde & bifarie hęc eadē dedicatio poteſt per ſignificationem accipi, interim uidelicet in ſpe deſiderantium ac mundantiū oculos cordis, quibus deum uidere ualeant: tunc uero in re ipſa fruentium diuina uiſione beatorum hominū in corporibus ſpiritalibꝰ inter angelicorum agmina ſpirituum.

Requiſierunt, inquit, leuitas de omnibus locis ſuis, ut adducerent eos ad Hieruſalem, et facerent dedicationē in lætitia, in actione gratiarum, & in cantico, & in cymbalis, pſalterijs, & citharis.

Requiruntur & leuitæ ſpiritales, hoc eſt aſſumpti in ſortē regni de omnibus locis ſuis, quādo mittet filijs hominis angelos ſuos, et cōgregabit electos ſuos à quatuor uentis à ſummo terræ uſq; ad ſummum cœli. Faciuntq; illi dedicationē in lætitia, cantico, gratiarum actione, atque in organis muſicorum uarijs, cum in perceptionę æternę uitæ inuicem gaudebūt gratias agentes ei, cuius dono illam intra re ciuitatem meruerunt. Cymbala autē, pſalteria & citharæ, ipſa poſſunt corpora ſanctorum iam tunc immortalia intelligi, in quibus ſuauiſſimos laudatiōis ſuæ ſonos ſunt domino reddituri. Sed & in præſenti uita leuitæ cōgregantur in Hieruſalem, cum memoria ſupernæ pacis fideles accenſi, totam in ea ſuæ mentis delectationem collocant, ac de ea quam ſe percepturos ſperant æterna in cœlis hæreditate: etſi necdum queunt intuendo, ſaltem deſiderando lætantur, iuxta illud pſalmiſtæ: Lætamini iuſti in domino, & cōfitemini memorię ſanctificationis eius. *Pſal.96* Faciunt enim dedicationem in cantico & gratiarum actione, cum lætante in domino mente quicquid in mundo ſiue aduerſi ſeu proſperi occurrerit, excipiunt. Faciunt & in cymbalis, pſalterijs & citha

ris, cum etiam gratos bonorũ ſonos ope rum ad aures faciunt ſui cõditoris aſcen dere, cum his quoq; corda proximorum ad amorem eiuſdem conditoris ac ſaluatoris accendunt.

Congregati ſunt ergo filij cantorum & de cãpeſtribus circa Hierusalẽ, & de uillis Netuphati, &c. uſque dum ait: Quoniam uillas ædificauerunt ſibi cantores, in conſpectu Hieruſalem.

Filij cantorũ ſunt imitatores eorum, qui deuota atq; hilari mente domino famulari, uel etiam uerbum eius alijs prædicãdo reſonare ſtuduerunt: qui ſibi uillas in circuitu Hieruſalem faciunt, cum uicinia supernæ patriç ſublimi corde in-
Philip. 3 habitant, dicentes: Noſtra autẽ conuerſatio in cœlis eſt. Faciunt autem eaſdem uillas in campeſtribus circa Hieruſalem, cum tanto magis ſe dilatato in deum cor dehumiliant, quãto ſuauius gloriam ſublimitatis eius guſtando cõtingunt: qui uidelicet omnes, & nũc profectibus bonorum operum uirtutũ cœleſtem congregãtur ad patriã, & ipſo tempore dedicationis, hoc eſt perpetuæ remunerationis ibidem pariter inueniuntur.

Et mũdati ſunt ſacerdotes & leuitæ, & mundauerũt populum & portas & murum.

Iuſtus omnimode ordo, ut qui populum mundare deſiderat doctores ac præſules, prius ipſi mundent: primo corpus ſuum caſtigent, & ſeruituti ſubijciãt, ne
1. Corinth. 9 forte alijs prædicantes ipſi reprobi inueniantur. Mundati ſunt aũt ſacerdotes & leuitæ orationibus & oblationibus uictimarum, ſimul & ab uxoribus continendo: mundauerunt populũ eandem continentiam prædicãdo. Mundauerunt & portas & murum cum tibijs & canticis pſalmorũ, comitante ipſo populo circũeundo. Mundauerunt pariter unã ſecũ populũ portas & murũ, expleto circuitu uictimas magnas pro ſtatu ciuiũ ſimul et ciuitatis offerendo. Sed & nunc hi qui ſacro ducatu plebibus præſunt, & aſſumpti ſunt à domino in miniſteriũ ſpiritale, quo maiorẽ noſtræ dedicationis quæ eſt in reſurrectiõe futura, memoriã gerunt, eo inſtantius et ſeipſos & ſibi commiſſos quoſq; mũdare ac ſanctificare cõtendũt: ne quis forte in ſordido mẽtis habitu inuentus, à cõmuni ſanctæ ſolennitatis iucũditate foras eijciat, uinctiſq; manibus ac pedibꝰ in tenebras exteriores mittat.

Aſcendere aũt feci principes Iuda ſuper murũ, & ſtatui duos choros laudantium magnos, & ierunt ad dextram ſuper murum ad portam ſterquilinij.

Principes Iuda, id eſt confeſſionis ſiue laudis, perfectiores ſunt quiq; ſanctæ eccleſiç doctores, qui in dedicatiõe ciuitatis ſuper murũ aſcendunt: quia ubi tempus retributionis apparuerit, generalem ſanctæ eccleſiæ cõuerſatione altius uiuendo tranſcendiſſe probabunt. Hi ſunt nanq; de quibus eidẽ eccleſiæ dominus p̄ Prophetam pollicetur dicens: Super muros Eſa. 62
tuos cõſtitui cuſtodes. Vnde iuſtũ eſt, ut qui nunc muris ſanctæ eccleſiæ uice uigilum prælati ſunt, tunc quoq; eiſdem gloria remunerationis præmineãt. Vbi duo magni laudantiũ chori ſtatuunt: quia de utroq; populo, Iudęorum ſcilicet & gentium, qui ſuperna in patria deum collaudant, aduenıunt. Quod etiam in hac uita quotidie geri doctus quiſque cognoſcit. Qui uidelicet chori eunt ad dextram ſuper murũ: quia iuſti ad uitã æternã recte cõuerſando & ſemper in præſenti feſtinant, & in futuro perueniunt. Eunt ad portam ſterquilinij, in pręſenti quidẽ, ut ſpurcitiã peccatorũ de eccleſia correctius uiuendo, & errantes corrigendo expurgent: In futuro aũt, ut eos qui corrigi noluerũt, iudiciaria poteſtate de ciuitate domini, hoc eſt ab ingreſſu patriæ cœleſtis expellant. Vel certe chori laudantiũ ad dexterã eunt ſuper murũ ad portã ſterquilinij, dum eos laude dignos pręedicãt, qui omnem immunditiã de eccleſia pręedicando, arguendo, excõmunicãdo, anathemati-

thematizando eliminare curabant.

Et de filijs sacerdotum in tubis, Zacharias filius Ionathan. & cæt. usquedum dictum est: In uasis cantici Dauid uiri dei, & Ezras scriba ante eos in porta fontis.

In hac quidē uita filij sacerdotū in dedicatione ciuitatis dei tubis canunt, quoniam ad memoriā patriæ cœlestis corda auditorū prædicādo succendunt: & hoc in uasis cantici Dauid uiri dei, quādo nō sensu uel desiderijs innitentes, sed patrū ac prophetarū per omnia uitā sequētes, doctrina, uerbo prædicationis insistunt. Quos Ezras scriba legis dei antecedit ad portā fontis, dum in omībus quę agunt, uerba sacræ scripturę præ oculis habent, quibus perducētibus ad ingressum uitæ æternæ perueniant. De quo dicit Psalmista domino: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrēte uoluptatis tuę potabis eos, quoniā apud te est fons uitæ. *Psal.35*

Et cōtra eos ascenderunt in gradibus ciuitatis Dauid, in ascensu muri super domum Dauid, et usq; ad portam aquarū ad orientem.

Suprà cum ciuitas ædificaretur, dictū est, quia qui portam fontis ædificarent, ipsi mensuram sui operis usq; ad gradus qui descendunt de ciuitate Dauid, perduxerint. Ibi ergo descensio graduū cum ædificaretur, hic uero cum dedicaretur ciuitas, ascensio nominatur: sicut etiā ibi labor & certamen cum hoste gerebatur, hic deuicto hoste lætitia celebratur: quia nimirum sancti omnes qui in præsenti humiliantur sub potenti manu dei, in futuro exaltabuntur ab ipso. Qui nunc muros ecclesiæ in terra de uiuis lapidib⁹, uidelicet sanctis animabus, in afflictione & periculis, in uigilijs multis ædificant, tunc cōpleto eodem ædificio, & in regno cœlorū sublevato, ipsi gaudētes ad cōtemplandam eius claritatē ascendunt. Domus aūt Dauid, id est manu fortis & desiderabilis, omnes sunt iusti, qui gratia sui conditoris impleri, & inhabitari solēt ab ipso. Ascendunt[q;] filij sacerdotū super domum Dauid, dum sancti prædicatores siue martyres, sicut nūc generalē iustorū uitam uel ministerio uerbi, uel agone martyrij trāscunt, ita tunc generalia eorū premia sublimioris dona remunerationis antecedunt. Quibus apte cōuenit illa fidelium seruorū parabola, quorū uni dicenti: Domine mna tua decē mnas acquisiuit: ait idem dominus: Euge serue bone, quia in modico fidelis fuisti, eris potestatē habēs super decē ciuitates. Alteri idem dicenti: Domine mna tua fecit quinq; mnas: & tu, inquit, esto super quinque ciuitates. Quātos eīn nūc quisq; uerbo uel exemplo suo erudit ad uitā, pro tantis tunc in perceptione uitę gloriosior apparens honorificabitur. Perueniūt quoq; sacerdotes usq; ad portam aquarū ad orientē, quando hi qui in hac uita, quemadmodū desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita desiderauerunt apparere ante faciē dei, ad affectum ipsius desiderij pertingunt, ortū[q;] solis iustitiæ sine occasu uidere merētur. Quod aūt dicitur, Et contra eos ascenderunt: nō contrarietatē distātiæ, sed occursum significat cōsonantiæ, qua electi & in hac uita semet alterutrū ad amorē sui autoris accēdunt, et in illa pfectius eum in sua inuicē beatitudine congaudentes, semper absq; fastidio laudāt, iuxta exemplum Seraphin, qui Propheta teste, alter ad alterū clamantes, socia sanctā trinitatem exultatione concelebrant. *Luc.19* *Nehem.3* *Esa.6*

Et chorus secundus gratias referentium ibat ex aduerso, &c.

Longū est de singulis portis, siue turribus specialiter disserere: tantum dixisse sufficiat, quia qui portas, turres, & murū ciuitatis in magno labore, ærumna, fame, frigore, uigilijs diurnis, nocturnis quoq;, repugnante indefesso hoste atq; insidiāte pfecerunt, tunc repulso & confuso hoste per eiusdē ciuitatis portas, turres & ædificia deambulantes, in canticis & hymnis, in psalterijs, cymbalis, citharis, in tubis & gratiarūactione, unà cum ipsis qui autores operis & doctores legis

dei fuere magistris collætant. Quod eodem ordine etiam in spiritali ędificio fieri nulli dubiũ est: cũ instante tempore ultimæ retributionis, quasi diu desiderata dedicatione ciuitatis dei, fides æterna ꝓ operibus suis pręmia consequit: quando uelut Nehemias & Ezras, cæteriq; sacerdotes & leuitæ suos singuli operarios producentes, cuncti fideliũ populorũ magistri suos quiq; quos domino acquisierunt auditores, ad mœnia patriæ cœlestis introducũt. Tunc inter alia sanctæ mœnia ciuitatis, etiam super turrim furnorũ, in cuius pridẽ structura desudabãt, Nehemias cum choro laudantiũ incedit, cũ magistri ueritatis de sublimib⁹ eorum quos docuere pręmijs lætant. Si eñ panes fornacei, qui in abdito coquunt, internam mentis fideliũ deuotionẽ, quæ charitatis est igne cõfirmata, significant, unde & ta-
Leuit. 2 les in sacrificiũ domini per legẽ iubebantur offerri: quid per furnos, in quibus ijdem panes coquãtur, aptius quàm ipsa illorũ corda, quæ flamma amoris intimi semper ardere, & uirtutũ facta siue uerba solent procreare, figurant? de quibus
Esa. 31 pulchre Propheta dicit: Dominus tuus est ignis in Sion, & caminus eius in Hie-
Luc. 24 rusalem. Et Lucas ipse de se: Nõnne cor nostrũ ardens erat in nobis, cum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas? Et cõtrà reproborũ corda et ipsa ardent, sed igne scelerum. Vnde alius Propheta
Osee. 7 de illis: Omnes, inquit, adulterantes uelut clibanus corda eorum. Structores ergo sanctæ ciuitatis, inter alia turrem furnorum ædificãt, cum doctores auditorũ corda suorũ in fide & opere ueritatis instituunt, quod ignifiant ad maiora spiritus dona percipienda, nouasq; quotidie uirtutũ dapes in gaudiũ populi dei proferendas. Gaudentes uero, & domino laudem canentes super turrim furnorum in die dedicationis Hierosolymorum incedunt, cum in tempore futuræ retributionis de illorũ quos uitæ magisterijs instituẽre gloria, ęterna beatitudine cõgaudent. Furni itaq; sunt corda electorũ, in quibus charitas diffundit per spiritũ sanctum, qui datus est illis. Turris aũt furnorum ipsa est sublimitas & custodia bonorum operũ, quæ eadem corda ne à malignis spiritibus possint lædi, ne flãma uirtutum, uento elationis inflari uel turbari ualeant, circunspecta semper necesse est cautela & solicitudine muniri.

Et steterunt duo chori laudantiũ in domo dei, & ego et dimidia pars magistratuum mecum, &c. usquedum dictum est: Et clare cecinerunt cantores.

Perambulantes mœnibus & portis ciuitatis, in carmine lætitię, & organis musicorum, redeũt ad templum domini: ut ibi quoq; stantes laudem domino consonantibus tubis referant, ibi oblatis uictimis uota dedicationis impleãt. Ipsam autem unam eandemq; futuræ uitæ patriã mystice domus domini, quam & ciuitas domini, designat: sicut & præsens ecclesia cõsuete in scripturis & domus Christi appellatur et ciuitas. Verum distat quod ędificia ciuitatis in carminibus gratiarum et organis ascendisse laudantes, in domo aũt dei stantes laudasse & clare cecinisse perhibentur. Ascendũt nanq; electi mœnia ciuitatis, quæ fecerunt, cũ gaudia supernæ patriæ, quæ ipsi instantia bonorũ operũ sua fecerunt, introeunt. Cernunt diuersitatẽ portarũ, & turriũ & ædificiorum celsitudinẽ, cum introeuntes in domum patris multarũ mibi mansionũ differentiã pro diuersis hominũ meritis contemplantur. Stant aũt in domo dei & clarius canunt, cum in suas singuli mansiones recepti, in perpetua sui conditoris uisione stabili habitatiõe perseuerãt, eiusq; laudes in seculum dei uoce indiuisa concelebrant. Vbi duo erunt chori laudantium, uel de utroq; uidelicet populo, ut suprà interpretati sumus, cõnexi, atq; in unam diuinæ laudis modulationẽ copulati, uel de angelis & hominibus facti, cõpleta promissione dominica, qua dicitur, quod erũt homines æquales angelis Marc. 12 dei. Sed & in hac uita ascendunt in ciuitatem domini iusti cũ hymnis dedicatiõis,

quando

quãdo in memoriã futuræ remuneratio nis toto corde inhiantes, in bonis quoti die operibus magis magisq; proficiũt, iu
Psal. 83 xta illud Psalmistæ: Ascẽsus in corde suo disposuit in ualle lachrymarũ. Et iterum:
Psal. 118 Beati immaculati in uia, qui ambulãt in lege domini. Ecce enĩ & immaculatos di cit in uia ambulãtes in lege domini: quia sic nimirũ sic acceptã cordis & operis innocentiã tenent, ut sup ad altiora crescere uirtutũ merita contendant. Stant aũt in domo domini cũ laudib9: quia in ipso bonorũ operũ profectu indefessi pseue
3. Reg. 17 rant, iuxta illud beati Eliæ: Viuit dominus, in cuius cõspectu sto, id est in cuius complenda uoluntate infatigabili mẽte permaneo. Bene autem sequitur:

Et immolauerũt in die illa uictimas magnas, & læatati sunt.

In die nanque illa perpetuæ lucis (de qua dixit Zacharias: Et erit dies una, quę nota est domino, non dies neque nox: hoc est à labentiũ temporũ cõsuetudine remota) magnas domino uictimas electi immolant, illas uidelicet quas in spe futu
Psal. 115 rorum degustans Psalmista dicebat: Dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Qui bene etiam ubi hanc se hostiã sacrificaturũ speraret, ostendit, cũ protinus adiũgit: Vota mea domino red dam in atrijs domus domini, in conspectu omnis populi eius in medio tui Hierusalem. In medio quippe Hierusalẽ uo ta deo in cõspectu ois populi eius reddimus, cũ in cœlesti patria omni sanctorũ multitudine cõgregata, eas pro quibus in pręsenti gemim9, quasq; gratiarũ q̃tidia no desiderio sitimus laudes ei offerimus.

Deus enim lætificauerat eos lætitia magna. Sed & uxores eorum & liberi gauisi sunt.

Hæc ad dedicationẽ sanctæ ciuitatis illius quę est in futuro, ueraciter pertinẽt, in qua deus est rex ille, qui sua præsentia suos ciues lætificat magna utique lætitia: unde & eodẽ nato in carne rege, pastori
Luc. 2 bus apparens angelus aiebat: Ecce enim euangelizo uobis gaudiũ magnũ, q̃d erit omni populo. Ad distinctionẽ nimirũ hu mani gaudij, q̃d & paruũ & trãsitorium est, et ideo sapiẽtibus nihilipẽdendũ. Be ne aũt in illa quã deus suæ ciuitati tribuit lętitia, uxores quoque ciuium, simul et li beri gauisi esse referunt: quia tẽpore resurrectiõis nõ solũ illi qui uel euãgelizan do uerbum, uel fortiter in operibus fidei persistendo ecclesiã ædificauerãt, fructũ sui magni laboris accipiũt magnũ, sed & infirmiores quiq; eiusdem fidei cõsortes, una eademq; cũ eis uitę æternę pceptione lętanf. Benedixit enĩ omnibus timẽtes Psal. 113
se dominus, pusillis cũ maioribus. Potest hęc dedicatio etiã in hac uita typice in qui busdam electis apte intelligi, qui purificato cordis oculo ea quæ in futuro cuncta perceptura est ecclesia, nõnulla ex parte gaudia cõtemplari merentur, ut Esaias, Ezechiel, Daniel, cęteriq; pphetę: ut apo stoli, qui clarificatum in monte sancto do Matth. 17
minum uidere gaudebãt: ut Paulus, q in paradisũ atq; in tertiũ rapi cœlũ meruit: 2. Cor. 12
ut in Apocalypsi sua Ioannes: q uniuersi quo altius edita supernæ ciuitatis ingre diebanf, eo clarius laudes domini canere, ac uictimas illi bonorũ operum maxi mas semper immolare curabant.

Recensuerunt quoq; in die illa uiros super gazophylacia thesauri, ad libamina, et ad primitias, & ad decimas, &c.

Gaudẽtibus uniuersis de ædificatione ac dedicatiõe ciuitatis, procuratũ est omĩ instãtia, ut cultus in ea religiõis, qui p cęrimonias, maxime doctrinã & officia sacerdotũ, leuitarũ, cãtorũ & ianitorũ erat institutus, seruaretur & cresceret. Ideoq; statuti sunt uiri strenui, q collatã à populo pecuniã dilig̃eter in ærariũ templi colligerent & custodirent, ppter usum eorundem ministrorũ templi & altaris: pri mitias q̃q; frugũ ac decimas & uinũ, & li bamina, quæ ad templũ deferebanf, sedula cura cõseruarent: quatenus abundante copia eorũ quę uel domino essent offerenda, uel ex quibus ipsi ministri do mini uiuere possent, libentius eorundẽ ministrorũ multitudo in Hierusalem sibi mãsionẽ facere cõsentiret, à quibus con

flua turba populi doceri simul & sanctificari deberet.

Quia lætatus est Iuda in sacerdotibus & leuitis astantibus, &c.

Illa erat causa, ut populus sacerdotes & leuitas, cæterosq́ sanctorũ ministros in Hierusalē habitare deligeret: quia lætatus est in bonis eorũ operibus, quorũ instantia deo deuota, & ipse populus correctus ab erroribus, et ciuitas erat extructa, ac magna cũ laude lætitiæ dedicata. Huius autē capituli nobis expositio allegorica in promptu est: quia dominus sta-
1.Corinth.9 tuit eos q euangeliũ annunciãt, de euangelio uiuere. Sed uæ illis sacerdotibus ac ministris sanctorũ, qui sumptus quidem cũ gaudio debitos sumere à populo delectãt, sed nil pro eiusdē populi studēt salute laborare, nõ aliquid sacri ducatus ei recte uiuēdo præbere, nõ de suauitate regni cœlestis ei quippiã dulce prędicando canere, sed nec ianuas ei supernæ ciuitatis aperire municipatũ in cœlis habēdo, uerũ potius occludere peruerse agendo probant. In quorũ operibus nequaq̃ cõfidens siue laudans dominũ populus lętari, sed multo magis cogit̃ affligi. Notandum sanè, q̃d Iudas, qui suprà in ædificatione ciuitatis quasi desperans loquebat̃:
Nehem.4 Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos nõ poterimus ædificare murũ. & cætera illius loci: iam nũc receperat fortitudinē & mētis & corporis ad exportandã humum quę impediebat ad ędificandũ murũ qui ceciderat, ad superandas hostiũ insidias quæ imminebant. Ideoq; merito lętat̃ in sacerdotibus & leuitis, cãtoribus et ianitoribus, quorũ labore & exhortatiõe tantũ periculũ afflictionis euasit, tamq; magnã recuperatæ gloriã, psperitatis inuenit. Et tu ergo si humo uitiorũ cor tuũ prægrauari, ne in eo ciuitatē diuina inhabitatiõe dignã ædificare ualeas, si te ab expurgãdis uitiorũ ruderibus, ab ædificandis uirtutũ mœnibus hostē malignũ retrahere uelle pspexeris, audi cõsolationē & cõsilia sacerdotum: auscultandis & custodiēdis diuinis lectionibus assiduus esto: sicq; stes ut habitaculũ prætorij tui, expulsis dæmonũ insidijs, deus uictor quasi suã ciuitatē sanctificaturus, & mansionē apud te facturus introeat.

Et sanctificabant leuitas, & leuitæ sanctificabant filios Aaron.

Populus sanctificabat leuitas, decimas eis dãdo quasi sanctis dei: et ipsi leuitę sanctificabãt sacerdotes, decimã eis partē quasi sublimioribus de suis offerēdo decimis.

In die aũt illo lectum est in uolumine Moysi audiēte populo: & inuentum est scriptũ in eo, quod nõ debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam dei, &c. XIII

Cõstat Moabitas & Ammonitas, quia de incesto nati sunt, hæreticorũ figurã tenere: quorũ autores dum doctrinam patrum, de qua ipsi eruditi sunt, male intelligendo corrumpunt, quasi filij Loth semine paterno furtim et in tenebris, & nõ legitime utunt̃. Ideoq; taliũ proles, hoc est sectatores hæresũ, nullã unquã in ecclesia domini partē habere queant. Nam quicũq; ex his corrigunt̃, iam nõ erũt talium soboles genitricũ. Occurrerũt autē filijs Israël egredientibus ex Aegypto cũ pane & aqua, si ipsi bene uiuentes, et catholica in pace uersantes, solatium uerbi dei cõferrent eis, q nup à seruitio peccatorũ p aquã baptismi, & p fluctus maris eruti, ad libertatē patrię cœlestis anhelãt: quomodo fecit Bercellai Galaadites, q 2.Reg.19
fugiēti Dauid et exercitui eius à facie Absalon, cũ alimētis occurrit, quo eos refocillando adiutos, aduersus tyrannidē nouam filij regis redderet fortiores. Illos nimirũ significãs, q dispersam ab hæreticis ecclesiã subsidijs uerbi cęlestis cõfortare, atq; ad debellandã eorum insaniã curãt animare. At dum ijdē hæretici neophytos & suis prauitatibus, & ostensis aliorũ exemplis siue uerbis malignis pdere nitunt̃, quasi nati de incesto populi egressum ex Aegypto Israël, & suis armis, & Balaã arioli, q interpretat̃ uanitas populi, maledictis atq; cõsilijs impugnãt infantis. Sed deus & maledictionē Balaam cõuertit in benedictionem populi sui, & eum ab armis inimicarũ gentiũ muniuit:

quoniam

Rom. 8 quoniã diligentibus deum oĩa cooperantur in bonum.

Separantur ab Israël omnes alienigenæ, & gazophilacio domus domini partes leuitarum ac primitiæ sacerdotales reponuntur. Cap. XXXIIII

FActũ est autẽ cum audissent legẽ, separauerũt omnẽ alienigenã ab Israël: & super hoc erat Eliasib sacerdos.

Audita lege de duabus inimicis gentibus anathematizandis, mox omnẽ alienigenã à se populus fidelis separauit: qa sic necesse est, nos auditui ueritatis intendere, ut cũ ab unoquolibet uitio lectiõe diuina prohibemur, cõtinuò nõ illud solũmodo de quo sermo fortè incurrerit, sed omne quicqd in nobis uitij sordidantis deprehendimus, ab actione simul & nostra conscientia repurgemus.

Fecit ergo sibi gazophylacium grande: & ibi erãt ante eum reponentes munera, & thus, & uasa, & decimã frumenti, uini & olei, &c.

Hæc sententia qua se in Hierusalem non fuisse scribit Nehemias, non ad ea quæ suprà hucusque narrauerat, sed ad præsentem tantũmodo locum pertinere uidetur: superiora enim tempore illo quo urbs ædificata ac dedicata est, gesta uel dicta uidentur, quãdo adhuc Nehemias Hierosolymis morabatur: quibus strenue completis redijt ad regem, illoq; absente fecit Eliasib grande gazophylacium, in quo reponerentur ea quæ uel in ministeriũ domus domini, uel in usus ministrantium necessaria erant. Qui etiã quædam illicita in gazophylacio domus domini ponere non timuit: quæ reuersus Hierosolymam Nehemias, mox ea turbare studuit. Nam sequitur:

Nehemias reuersus de Babylone in Hierusalem, denuò mũdat gazophilacia à uasis gentiliũ: & refert ibi ea quæ domũ domini decebãt. Ca. XXXV

ET ueni in Hierusalẽ, & intellexi malũ q̃d fecerat Eliasib Tobiæ, ut faceret ei thesaurũ in uestibulis domus dei.

Legimus suprà Tobiã seruũ esse Ammonitẽ, inimicũ populi dei: unde multũ male egit Eliasib sacerdos, q huic tametsi sibi propinqtate coniuncto, in uestibulis dom⁹ dei thesaurũ fecit, in quo uasa eius poneret, eiectis inde uasis domus dei, cæterisq; quę ministeriũ eius poscebat. quæ enim participatio iustitię cum iniquitate? 1. Cor. 6 quæ cõuentio Christi ad Belial? qui consensus tẽplo dei cum idolis? quę cõmunicatio hæreticis & scismaticis, cum orthodoxis & pacificis dei filijs?

Et proieci uasa domus Tobię foras de gazophilacio, p̃cepiq;, &c.

Et tu quicqd inter fideles infidelitatis et ĩmunditię reperis, continuò proijce foras: ut mundatis credentiũ cordibus, quę sunt gazophilacia domini, cũ uirtutũ fuerint plena diuitijs, uasa dñi inferant̃: hoc est illa ipsa corda, quæ paulò ante uasa erroris fuerãt p culpã, denuò uasa domini fiãt per correctionẽ: ibiq; sacrificiũ bonæ operatiõis, et thus purę orationis, ubi pridem spelunca erat latronũ inueniat̃. Sed et illi uasa Tobię Ammonitis de gazophilacio templi eijciũt, ibiq; uasa domus dei & sacrificiũ & thus referũt, qui excõmunicatis siue anathematizatis hęreticis aut falsis catholicis, ac de ecclesia expulsis, catholicos in eorũ gradum Christi famulos surrogant, q fidelibus ei actibus atq; orationibus deseruiãt. Cõparandũ sane hoc quoq; Nehemię, zelo domini saluatoris, quãdo inueniens uendentes in tẽplo & Mar. 11 emẽtes, fecit flagellũ de resticulis, & cun Luc. 19 ctos foras eiecit: apteq; Nehemias sicut in cęteris suis actibus, ita & in hoc typũ ueri consolatoris ac mũdatoris dei pertulit.

Nehemias ne requies sabbati mercatu gentilium uioletur, sedulus insistit. Cap. XXXVI

IN diebus illis uidi in Iuda calcãtes torcularia in sabbato, portantes aceruos, & onerãtes super asinos uinũ, & uuas, & ficus, & omne onus, & inferẽtes in Hierusalẽ die sabbati, & contestatus sum, ut in die. &c.

lentia, quo intentionē bonæ actionis bene cōsummare ualeat. Quod etiā allegorico sensu de doctoribus fideliū recte potest accipi. Quicunq; enim portas sanctę ecclesiæ, id est fidem & opera auditorū suorū, per quæ sola in ecclesiā intratur, à contagione hæreticorū uitiorumq; pulsantium obseruare gestiunt, oportet primo ipsi cor suū & actus ab omni errorū labe purificent.

Nehemias ab uxoribus alienigenis mūdat Iudæos, & constituit ordines sacerdotum ac leuitarū unumquenq; in ministerio suo: & tandem memoriæ se dei cōmendat in bonū. Cap. XXXVII



SEd & in diebus illis uidi Iudęos ducētes uxores Azotidas, Ammonitidas & Moabitidas, & filij eorū ex media parte loquebant Azotice, & nesciebant loqui Iudaice, & loquebantur iuxta linguam populi & populi: & obiurgaui eos, & maledixi, &c.

Et nunc in sancta ecclesia uxores ducunt alienigenas quicunq; oblectationibus scelerū, quæ ad gentiles proprie pertinent, suā conscientiā attamināt. Filijq; ex his nati nesciunt loqui Iudaice, cū opera quæ ex mente uitiata prodierāt, nil in se pię professionis ostendunt: sed gentilē potius stultitiā, quàm ecclesiasticā sonāt castitatē. Azotus enim, quæ hebraice dicitur Asdod, interpretatur ignis uerbi. Ideoq; iuxta tropologicum sensum Azotice loquuntur filij de alienigenis nati uxoribus, cū opera per lasciuiā procreata ultionē expectant æternæ cōbustionis. Vnde meritò taliū genitores à Nehemia non solum obiurgati ac maledicti, sed & quidā sunt cæsi: quia necesse est errantes à doctoribus ueritatis acrius coërceant, quatenus à uerbo ignis ultoris, ad uerbū diuinæ laudatiōis discant felici mutatione transferri. Sed et hęretici cum gentilis philosophiæ, dialecticę, ac rhetoricæ studijs amplius quàm ecclesiasticæ simplicitati operā dant, nō mirandū si auditores eorū iuxta linguam populi & populi loquantur, scripturas quidem sanctas ore uoluentes, sed has erratico & gentili sensu interpretantes.

Igitur mundaui eos ab omnibus alienigenis, & cōstitui ordines sacerdotū & leuitarū, unumquenq; in ministerio suo, & in oblatione lignorū, in temporibus constitutis & primitijs. Memento mei deus meus in bonum.

Aptus per omnia finis, & condignus ædificationi sanctæ ciuitatis ac templi domini, ut emūdatis ciuibus ab omni sorde externæ & alienæ à deo pollutionis, ordines sacerdotū ac leuitarū in ministerio suo rite custodiantur: quatenus institutū regulariter magistri ecclesiæ & castigatū ab omni peccato populū permanere in bono, in reliquū & crescere semper exhortent. qui uidelicet populus inter alia, domino ligna offert ad ignem altaris nutriendum, cum opera uirtutū utiq; diuina cōsecratione digna operat. Nisi enim ligna aliquoties boni aliquid figurarent, non diceret propheta: Tunc exultabūt *Psal. 95* omnia ligna syluarū ante faciem domini. Ardent aūt ligna & consummunt in altari holocaustorū, cum in cordib⁹ doctorum opera iustitiæ flamma charitatis perficiunt. Meritò ergo talis conditor & dedicator ciuitatis, post multos deuotionis suæ labores, memoriæ se sui creatoris ac largitoris omniū bonorū cōmendat. Et tu summe pater luminū, à quo omne datum optimū, & omne donū perfectū de *Iacob. 1* scendit: qui mihi humilimo seruorū tuorum & amorē dedisti & auxiliū considerandi mirabilia de lege tua: quiq; in thesauro prophetici uoluminis nō solum uetera amplectendi, uerū & noua subleuamine ueterū donaria inueniendi, atq; in usus conseruorū meorū proferendi, indigno mihi gratiā pręstitisti, memento mei deus meus in bonum.

Expositionis allegoricæ in Nehemiam, qui & Ezræ secundus, finis.

BEDAE
PRESBYTERI IN LIBRVM TOBIAE ALLEGORICA EXPOSITIO.



IBER sancti patris Tobiæ & in superficie litteræ salubris patet legentib⁹, utpote q maximis uitæ moralis & exemplis abundat & monitis. Et si quis eundem etiam allegorice nouit interpretari, quantū poma folijs, tantū interiorē eius sensum uidet simplicitati literę pręstare. Maxima nanq; Christi & ecclesiæ sacramenta, si spiritaliter intelligitur, in se continere probatur. Siquidem ipse Tobias populū Israël designat, qui cunctis gentibus idololatriæ deditis, ipse seruiebat deo fide recta & operibus
Tob.1 iustis, sicut de Tobia legitur. Quia cum irent omnes ad uitulos aureos quos fecerat Ieroboā rex Israël, hic solus fugiebat consortia omniū, & pergebat in Hierusalem, & ibi adorabat dominū deū Israel. Ieroboā quippe, qui ad deceptionē subditorū sibi uitulos fabricauit aureos, idololatriæ autores exprimit. Et quidem captus erat Tobias in dieb⁹ Salmanasar regis Assyriorū: sed in captiuitate positus, uiam ueritatis nō deseruit. Hæc captiuitas à rege Assyriorū facta, illam generis humani captiuitatē designat, qua per regem omnium prauorū, hoc est diabolum, de patrię coelestis est habitatione proiectū, & in huius exilij pegrinationē transmigratum. Impertiebat Tobias cūcta quæ habere poterat quotidie cum captiuis fratribus, qui ex eius erāt genere: sed & aduenis ac proselytis decimas dabat. Et populus Israël in doctoribus suis, uerbi dei eleemosynā non solum rudibus suæ gentis auditoribus, sed & his qui ex nationibus in ritum conuersationis eorū conuerti uolebant, ministrabat. Quicquid em̄ naturalis boni habere poterat, quod non ab hoste captiuante tolleret, totum hoc suis in exemplū uirtutis ostendebat. Sed & portionē semper aliquam scientię salutaris etiā gentilibus dabat: quod est decimationē suæ substantię Tobiā aduenis ministrare. Tobias postquam factus est uir, accepit uxorē Annā ex tribu sua. Et populus idem postquā adoleuit & amplificatus est in Aegypto, accepit synagogā cærimonijs legalibus institutā per Moysen. Genuit ex ea filiū, nomen suū imponēs ei. Quia Christum ex suo genere nasciturū esse cognouit, dicente Mose: Prophetā suscitabit uobis deus uester de fratribus uestris, tanq̄ meipsum audietis. Et dn̄s ad Dauid: De fructu uentris tui ponā super sedē meā. Cui nomen suū imposuit, credendo & confitendo, q̄d dicit de illo pater: Et ego primogenitū ponā illū. Sicut de ipso populo dicit: Filius meus primogenitus Israel. Quē ab infantia timere deū docuit, & abstinere ab omni peccato. Credendo & cōfitendo, qa peccatū non faceret, nec inueniret dolus inore eius, sed impleret eum spiritu timoris domini. Tobias Gabelo contribuli suo egenti dedit sub chirographo decem talenta argenti. Et populus dei gētibus per LXX interpretes diuinæ legis, quæ in decalogo cōtinetur, scientiā cōmisit, ut per hoc eas ab infidelitatis egestate liberaret. Sub chirographo aūt dedit, id est sub conditione restituendi postq̄ ipse ditesceret, uel qui dederat repeteret. Acceperunt autem gentes uerbū dei à populo Israel per interpretationem, quod post incarnationem dominicam etiam spiritaliter nunc intelligunt, & ad conquirendas uirtutum diuitias exercent. Reddunt uero fœneratori, cum credentes in fine seculi Iudæos in unitatem ecclesiæ recipiunt, eisq; saluandis Christi sacramenta committunt, & scripturarum quoq; referant arcana. Iubet Tobias à rege occidi, & tolli omnē substātiam eius propter bona quæ fecit. Sed ille cum filio & uxore fugiēs nudus, latuit, quia multi diligebant eum. Et diabolus satagebat populum dei per idololatriā spiritali morte perimere, & ei cunctas

Marginal references: Deut.18; Psal.131; Psal.88; Exod.4

ctas uirtutum opes auferre, nec ualuit:
quia multi erãt in eo sancti doctores, qui
eius uitæ prouiderent ac saluti. Fugit au
tem cum filio & uxore: quia nec fidẽ do-
minicę incarnationis, nec statum synago
gę potuit hostis auferre, quamuis uiolen
ter insisteret: quod in Machabæorũ ago
nibus multum claruit. Sed occiso rege à
filijs suis, restituta sunt cũcta sua Tobię.
Quia superato sępius diabolo, ac suis sce
leribus, quæ uelut pessimam prolem ge-
nuit, cõdemnato, rediebant prospera po
pulo dei. Quibus altercationibus etiam
ecclesiæ statum post incarnationẽ domi-
ni fluctuare uidemus. Fatigatus à sepul
tura Tobias, uenit in domũ suam: & cũ
iactasset se iuxta parietem, & obdormis-
set, ex nido hirundinũ calida stercora de-
ciderunt in oculos eius, & factus est cæ-
cus. Ne mireris lector, quod aliquãdo
bona typice malum, aliquando bonum
mala hominum facta significant. Quod
si non liceret, nunquã nigro atramento,
sed auro semper lucido scriberetur deus,
quia lux est. Sed etsi nomẽ diaboli in cal-
culo scribas candido, nihilominus tene-
bras significat profundas. Cæcatus ergo
Tobias designat, quia sicut Apostolus
Rom. 11 ait: Cæcitas ex parte contigit in Israël. Fa
tigatus est à sepultura, & cæcatus: quia
qui infatigabilis in bonis operibus persi-
stit, nunquam fidei luce priuatur. Iacet
spiritaliter & dormit fatigatus, qui uigila
re & stare in fide, uiriliter agere, conforta
ri negligit. Cui bene congruit illud Apo
Eph. 5 stolicum: Surge qui dormis, & exurge à
mortuis, & illuminabit te Christus. Hi-
rundines propter leuẽ uolatũ, superbiã
cordisq; leuitatem figurant: quarũ im-
mundítia confestim eos quibus domina
tur, excæcat. Quasi enim nido hirundi-
num suppositus dormit, qui leuitati, lasci
uiæ ac superbię mentem incautus subij-
cit. Hæc autem cæcitas populo Israël, ma
xime imminente aduentu domini in car
ne pręualuit, cum & Romanę seruitutis
iugo premerentur, & legis diuinæ præ-
cepta pessime uiuendo uiolarent. Insul
tabant Tobiæ cognati, exprobrabat &

uxor, quasi frustra deo seruisset. Quos
increpãs ille & instruens, ad deũ se oran-
do conuertit. Erant in populo illo qui-
dam qui stulta temeritate ipsius populi
miserijs insultarent, quod à felicitate pri-
sca sanctorũ patrum, qui apud eos quon
dam deo sublimiter seruiebant, tam luce
distaret. Quos idem populus per docto-
res quosq; & electos suos corrigere sedu
lus curabat: seseq; ad implorandã dei cle
mentiam pro æternæ uitæ perceptione
conuertebat. Nec ab re debet uideri, q̃d
idem Tobias & cæcus & uerbũ dei præ-
dicans, reprobos simul & electos signifi-
care dicitur: Nam & Iacob patriarcha cũ
angelo luctans, & claudus pariter est fa-
ctus & benedictus. In claudicatione ui-
delicet infideles suæ gentis significans, in
benedictiõe fideles. Sara filia Raguelis Tob. III
in ciuitate Medorũ, quæ tradita erat se-
ptem uiris, & dęmonium eos occidebat,
mox ut ingrediebãtur ad eam, turbã na-
tionum figurate denunciat: cuius docto
res cuncti huius tantum seculi, quod se-
ptem diebus uoluitur, uitam nouerant,
de ęterna nil dicere sciebant. Ideoq; sunt
omnes à diabolo rapti, utpote idolola-
triæ mancipati, donec uerus aduenirct
sponsus dominus noster, qui hãc sibi per
fidem hoste superato cõiunxit, sicut To-
bias Sarã alligato dęmonio sponsam ac-
cepit, pręcipiente & cooperante archan
gelo: per quem diuinitas nostri saluato-
ris non incongrue significatur, sicut per
Tobiam humanitas. Nec mirabitur hoc,
quod per duas personas, angeli uidelicet
& hominis, unam mediatoris dei & ho-
minũ personam dicimus figurari, qui in
expositionibus patrum uenerabilium le
gerit unam eius personã pro mũdi salu-
te patientis in Isaac, qui offerebat̃ à patre
in altari, & in ariete qui immolabat̃, esse
figuratã. Qui in humanitate occidebat̃
ut ouis, in diuinitate impassibilis perma-
net cum deo patre, ut uiuens cũ suo pa-
tre domũ reuertit̃ Isaac. Si ẽm apte aries
humanitatẽ Christi, homo designat dei-
tatem: cur non multo aptius homo hu-
manitatem, angelus deitatem significet?

» Missus est ergo angelus domini sanctus
» Raphael, qui interpretat̃ medicina dei:
» ut & Tobiã à cęcitate & Sarã à dęmonio
» liberaret. Missus est dominus in mun-
Luc.5 dum, qui de seipso ait: Non est opus ua-
lentibus medico, sed male habẽtibus: qui
& populum Iudaicũ à tenebris perfidiæ,
& gentilitatẽ ab idololatriæ seruitute re-
Esa.9 dimeret. De quo dixit Propheta: Et uoca
bitur nomen eius magni cõsilij angelus.
» Apparuit angelus Tobiæ, eiq́ʒ se socium
» præbuit, per quem magnalia populo ad
» quem missus erat perficeret. Et filius dei
hominẽ assumpsit, in quo uisibiliter cum
hominibus conuersatus humanũ genus
» saluaret. Introduxit Tobias angelum ad
» patrem suum, qui salutauit eum dicens:
» Gaudiũ tibi sit semper. Cui responden-
» ti, quale mihi gaudium erit, qui in tene-
» bris sedeo, & lumen cœli nõ uideo? For-
» ti, inquit, animo esto, in proximo est ut à
» domino cureris. Et domin⁹ noster per
miracula quæ fecit in carne, ostendit po-
pulo Iudæorũ ex quo carnẽ susceperat,
quia ipse est filius dei, & angelus, id est
nuncius paternæ uoluntatis. Cui etiam
gaudium perpetuæ salutis prędicauit di-
Matth.3 cens: Pœnitentiam agite, appropinqua-
bit enim regnum cœlorũ. Et desperanti-
Ioan.8 bus de acquirendo lumine cœlesti: Ego
sum, inquit, lux mundi: qui sequitur me,
non ambulat in tenebris, sed habebit lu-
» men uitæ. Promittit angelus Tobiæ du
» cere filium eius in Rages ciuitatẽ Medo-
» rum & reducere ad eum. Promittit do
minus credentibus ex populo Iudæorũ,
quamuis idem populus ex magna sit par
te cæcatus, quod incarnationis suæ sacra
menta plebi gentiliũ aperiat, rursusq́ʒ in
fine temporũ eadem suo populo ex quo
carnem assumpserat, latius pandat, comi
tante ubiq́ʒ simul & cuncta operante fi-
de diuinitatis ipsius. Dicit ipse de ductu
Ioan.10 ad Medos: Et alias oues habeo, quæ non
sunt ex hoc ouili, & illas oportet me ad-
ducere, &c. Dicit apostolus de reductu:
Rom.11 Donec plenitudo gentium introiret, &
» sic omnis Israël saluus fieret. Interrogan
» te angelũ Tobia unde esset: ego sum, in

quit, Azarias Annaniæ magni filius. «
Azarias interpretatur adiutor dñs, An-
nanias gratia domini. Et dominus his q
in se credunt intimat, quia ipse est quẽ ue
nire desiderans Propheta cantabat: Ad- Psal.69
iutor meus & liberator meus esto domi-
ne ne tardaueris. De quo & Euãgelista:
Et uidimus gloriam eius gloriã quasi uni Ioan.1
geniti à patre plenum gratię & ueritatis.
Tunc paratis om̃ibus, inquit, quæ erant «
in uia portanda, fecit Tobias uale patri «
suo & matri, & ambulauerunt ambo si- «
mul. Apparente in carne domino, pa-
rata sunt omnia quæ ad redemptionem
mũdi pertinerent, & quibus sanctę eccle
się fides ac uita nutriret̃ & firmaretur, do
nec huius seculi uiã terminaret: id est uir
tutes eius, doctrina, tentatio, passio, re-
surrectio, ascensio, spiritus sancti missio,
fides credentium, infidelium persecutio.
Quibus in Iudæa peractis, ipse mediator
dei & hominum prædicauit per aposto-
los populo & synagogæ, unde carnis ori
ginem susceperat, gaudia supernæ salu-
tis & pacis. Et his qui credere atq́ʒ accipe
re uolebãt, ea per seipsum donauit: sicq́ʒ
ad salutem gentium in eisdem suis docto
ribus uenit. Profectus est ergo Tobias, Tob.VI
& canis secutus est eum. Veniente do
mino ad saluandas gentes, sancti prædi-
catores sunt eius uestigia secuti: quia q̃d
iussit, impleuerũt: Euntes docete omnes Matth.28
gentes. Deniq́ʒ domum Cornelij primo Act.10
ipse dominus spiritu sancto repleuit, &
sic Petrus aqua perfudit. Canes autẽ uo-
cantur doctores: quia domum, substan-
tiam, oues sui conditoris spiritales, à furi-
bus bestijsq́ʒ, id est ab immũdis spiritibus
& hominibus defendũt hæreticis. Man «
sit Tobias duce angelo profectus, prima «
mansione iuxta fluuiũ Tigrin, & exiuit «
ut lauaret pedes suos: et ecce piscis imma «
nis exiuit ad deuorandũ eum. Hic de- «
nuò passionis dominicæ sacramentũ ma
nifestius significat̃. Piscis enim immanis
qui à Tobia cum eum deuorare appete-
ret, angelo docente occisus est, antiquũ
generis humani deuoratorẽ, hoc est dia-
bolum designat; qui dum in redempto-
re nostro

re nostro mortē carnis appeteret, captus est potentia diuinitatis. Fluuius Tigris, qui propter rapidissimū cursum à Tigride bestia uelocissima nomen accepit, decursum nostræ mortis ac mortalitatis indicat. In quo piscis latebat immanis: quia inuisibilis humani generis seductor, mortis habebat imperium. Mansit Tobias iuxta Tigris flueta: quia dominus in mundo apparens, inter peccatores ac mortales uitam duxit, sed eum nec peccati unda tetigit, neq; in illo suum aliquid adueniens princeps tenebrarū reperit. Exiuit autem Tobias in fluuiū, ut lauaret pedes suos: & dominus mortem, cui nihil debebat, suscepit: ut fideles omnes, sua uidelicet membra, à contagio peccati & mortis ablueret. Occurrit Tobiæ piscis deuorare illū cupiens: & domino passo in cruce uenit diabolus, qui eum crucifigi docuerat, quęrens si quid forte in eius » anima sceleris inueniret. Expauescens » piscem Tobias clamauit uoce magna, di» cens: Domine, inuadit me. Et dominus imminēte mortis articulo, cœpit pauere & tædere, non diabolum pertimescens, Sap. 2 sed mortem, quę inuidia diaboli intrauit in orbem terrarū, naturali carnis fragili- Mar. 14 tate perhorrescens: unde & orabat, ut si Luc. 22 fieri posset, transiret ab eo hora. Et dixit: Abba pater oīa tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me: sed non quod ego » uolo, sed quod tu. Dixit angelus To» biæ: Apprehende branchiam piscis, & » trahe eum ad te. Apprehēdit dominus diabolum, et eum qui se in morte capere uoluit, moriendo cepit & uicit. Apprehendit autem branchiam eius, ut caput nequissimū à corpore decepto, potentiæ suæ dextera separaret, id est nequitiā hostis antiqui ab eorum quos sibi male coniunxerat, & quasi unum corpus secum fecerat, corde auferret, et hos ecclesię suę corpori pius redemptor insereret. Branchiam quippe habet piscis in confinio capitis & corporis sui. Sicut autē dominus noster caput ecclesiæ suæ, ecclesia uero corpus est eius: ita diabolus caput omnium iniquorū, & omnes iniqui corpus et membra sunt eius. Apprehēdit ergo dominus branchiam piscis immanissimi, & traxit eam ad se, proiecitq; in siccū: quia potentiam diaboli cōminuens, traduxit palàm confidenter, eruitq; de potestate tenebrarū quos filios lucis esse præsciuit. Quod cum fecisset, inquit, palpitare cœ» pit in sicco ante pedes eius. Cum domi» nus nequitiā maligni hostis superās proferret in lucē, atq; omnibus redderet manifestam, molitus est adhuc superbiens persecutionē electis eius cōmouere: qui sunt pedes eius, quia per ipsos ambulat in terra dominus, qui sup omnia regnat in cœlo. Tunc dixit ei angelus domini: » Exentera hunc piscem, & cor eius & fel » & iecur repone tibi. Exenterauit domi» nus piscem, cum nequitiā diaboli latius sanctis aperuit, & quasi arcana insidiarū eius euiscerauit. Reposuit sibi cor eius: quia calliditatem eius libris sanctis inuoluit, de qua scriptum est: Serpens autem Gen. 3 erat callidior cunctis animantibus terrę. De quo corde dixit & Paulus: Nō igno 2. Cor. 2 ramus cogitationes eius. Reposuit et fel: quia quāto malitiæ furore contra genus humanū fæuiret, propter cautelæ studiū scribi & cōseruari uoluit. Iecur quoq; reposuit: quia maturitatē consiliorum eius malignā aduersum nos, innotescere nobis per doctores ueritatis dignatus est. Ferunt enim, quia calore ac uirtute iecoris occulta cibi excoquantur comesti, & ad digestionem perueniant. Cum uero ea quæ agere disponimus, sedula cogitatione quo ordine sint peragenda exquirimus, quasi acceptos in stomacho cibos ardore iecoris excoquimus. Sunt enim » hæc necessaria, inquit, ad medicamenta » utiliter. Astutia & malitia diaboli hostis » antiqui nobis agnita proficiunt ad medelam: quia quāto ea certius exploramus, tanto cautius declinamus. Assauit To» bias carnes piscis, & secū tulerunt in uia: » cętera salierūt, quæ sufficerēt eis. Quic» quid ex pisce sibi assumpserūt, eos significat, qui de membris diaboli in Christi membra transferuntur, id est de infidelitate conuertuntur ad fidem. Quicquid

uero dimiserũt, eos econtra demonstrat, qui audito dei uerbo malunt inter membra mortua ac putida sui deceptoris residere, quàm in societatẽ saluatoris reuerti. Assauit carnes eius in eis quos carnales inuenit, sed igne sui amoris spiritales ac fortes reddidit. Denique spiritus sanctus in apostolos in ignis uisione descendit. Cætera, inquit, salierũt: quod ad doctores spiritaliter pertinet, quibus dicitur:
Matth. 5 Vos estis sal terræ. Salierũt autem, id est Tobias & angelus: quia idem mediator dei & hominum, & humanitus apostolos docuit loquendo, & diuinitus eis in corde salem sapientiæ tribuit. Tulerũt autem secũ quæ sufficerent eis, quousq; peruenirent in Rages ciuitatem Medorum. Quia dominus tantos de Iudæa collegit ad fidem, qui sufficerẽt ad exemplum uiuendi, uel ad ministerium prædicandi, quousq; etiam in gentibus ecclesiæ fundamenta locaret. Suggerit angelus Tobiæ, ut ingressus domum Raguel, filiam eius Saram petat sibi uxorẽ. Raguel indicat populum gentiũ, quem dominus per prædicatores suos uisitare dignatus est: ut de eius stirpe sibi sponsam assumeret, id est ipsam gentilitatem sibi ecclesiam faceret. Congruit & Saræ nomen ecclesiæ, propter Saram coniugem Abraham patriarchæ: quæ genuit Isaac filium promissionis, id est liberũ ecclesiæ populum. Nomen quoq; Raguel qui interpretatur pastus eius deus, siue amicus deus, illum designat populum, qui uicta diaboli fraude, se suosq; domi-
Psal. 22 ni consortio nectit, qui dicere nouit: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Et
Ioan. 15 audire meretur: Iam non dicam uos seruos, sed amicos meos. Tibi, inquit, debetur omnis substãtia eius. Et pater ad
Psal. 2 filium: Postula à me, & dabo tibi gentes
Tob. VII hæreditatẽ tuam, &c. Ingressi sunt ad Raguelem, qui eos suscepit cũ gaudio. Adijt dominus populũ nationũ per doctores sui uerbi, qui libenter accepit in plurimis locis, ut apostolorum actus testantur. Petitus filiã Raguel primo expauit, sciens quid prouenisset illis septẽ uiris: sed docente angelo, quòd immundi eam habere non possent, Tobias autem qui deum timebat, posset, mox dare consensit. Audiens uerbum fidei populus gentium, atq; ab apostolis admonitus ut de sua progenie per orbem ecclesiã Christi faceret, nõ sine certa exploratione potuit nouæ fidei iura legemq; suscipere: sciens quod multis tẽporibus priscis habuit doctores, qui omnes quasi septenario numero comprehensi, huius solum uitæ gaudia nouerãt, de æternis nihil certum dicebãt: ideoq; illos absq; spe uitę immortalis, æternæ mortis rapuisset interitus. Sed docẽte intrinsecus ipsa ueritate, quæ foris per doctorũ ora sonabat, tandem intellexit, quia necesse esset, ut stulta dicerent stulti, perirentq; hi qui dominũ uerum non nouerant: iure autem mundi conditor in mundum ueniens, mundi regimen susciperet. Et fidem confessus Christi, eius se sacramẽtis sanctificari gau-
debat. Introductus Tobias ad Saram Tobiæ
in cubiculũ, protulit de cassidili suo par- VIII
tem iecoris, & posuit super carbones uiuos. Et dominus accepturus ecclesiam de gentibus, in primo dispositionis eius initio iubet eam in singulis credentibus abrenunciare satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius: ac deinde cõfiteri fidem sanctæ trinitatis in remissionem peccatorũ: quod est intima piscis uiscera uiuis cremare carbonibus. Quibus actis angelus apprehendens dęmonẽ ligauit. Quia post abrenunciationem diaboli, post confessionem rectę fidei, sequitur remissio peccatorũ expulso dæmonio per aquam baptismi. Ligauit autẽ eum, quia à fidelium læsione retinuit: quos etsi tentare aliquoties permittitur ut probentur, superare tamen prohibetur, ne à fide deficiant. Ligauit, inquit, eum in deserto superioris Aegypti. Et desertum & Aegyptus infideliũ corda significant: quæ & deserta, id est derelicta sunt à deo, cuius inhabitatione sunt indigna. Et hæc eadẽ sunt iuxta interpretationem nominis Aegypti, perfidiæ suæ tenebris obscurata. Nec immeritò qui

tò qui deseritur à gratia diuinæ lucis, repletur à principe tenebrarũ. Apprehensum ergo angelus dæmonem, qui Tobiam occidere cupiebat, ligauit in deserto superioris Aegypti: quia cohibitum à raptu fidelium, qui membra sunt sui redemptoris, idem dominus et redemptor noster diabolum infidelibus tantum dominari permittit. In quibus etiam ligatũ tenet eum: quia nec ipsos quos possidet impios, tantum lędere sinitur, quantum insatiabili furore desiderat. Interea circa pullorum cantum timens Raguel, ne forte occisus esset à dæmone Tobias, fodit sepulchrum cum seruis: sed hoc confestim agnita sospitate illius, iussit terra repleri. Cantus pullorũ, sonus est prædicantiũ: qui cum mane diemq́ uerum fidei mundo post tenebras erroris adfuturum canerent, erant quidam in populo gentium, qui dubitarent, an uere dominus hostem uicisset antiquum: ideoq́ fidem nominis eius obruere atq́ abscondere satius æstimarent: qui tamen postmodum agnita luce ueritatis, quasi aurora procedente & crebrescente pullorum cantu, id est uoce doctorum, qui ad superna desideria alacri cordis uolatu se leuare consueuerunt, omne nubilum dubitationis sua de mente pepulerũt, ac ueraciter Christum hoste prostrato sponsum esse sanctæ ecclesiæ cognouerunt. Lætatus Raguel de uita Tobiæ, & de cõiunctione ac nuptijs filiæ suę, fecit occidi duas uaccas pingues, & quatuor arietes, & parari epulas oĩbus uicinis suis, cunctisq́ amicis suis. Lætatus de fide Christi populus gentiũ, & de uocatione gentilitatis ad deum, tantum proficiebat in domino, ut etiam de eius numero doctores fierent, ijdemq́ postmodum & martyres extiterint. Qui uaccæ utique sunt: quia iugum euangelij leue gestant: quia eos quoq́ qui ut ad portandum idem iugum proficiant, prædicando gignunt & nutriunt. Sunt & arietes, quia patres & duces sunt populorum, de quibus dicitur: Afferte domino filios arietum. Sunt autem pingues uaccæ: quia superna delectationis gratia sunt referti doctores. De qua psalmista precatur: Sicut adipe & pinguedinis repleatur anima mea. Sunt duæ uaccæ occisæ: quia quicunque pro Christo uel ipsi corpus suũ sponte mortificant, ut hostia uiua fiant, uel in manus infidelium tradunt occidendum, tales nimirum per arma iustitiæ à dextris & sinistris, id est in prosperis & aduersis, contra hostem stare didicerunt. Sunt quatuor arietes occisi: quia sancti doctores & martyres quatuor libros sancti euangelij fide & operatione conseruant: quia quatuor uirtutibus primis, prudentia, fortitudine, temperantia, iustitia, muniuntur: quia per orbem uniuersum qui quatuor plagis distinguitur, gregem Christi instituunt. Fecit Raguel uaccas & arietes occidi: quia populus gentium tales eos qui de sua stirpe ad fidem uenerant, esse docuit, quos præ eminẽtia uirtutis hostis tentare appeteret, nec tentatos uinceret, sed uictores posset facere martyres. Vel certe ipse fecit occidi, quos carnem suam pro Christo cum uitijs & concupiscentijs crucifigere docuit. Quarum occisione parauit epulas omnibus uicinis & amicis suis: quia profectus, uita, passio & corona sanctorũ, multis lætitiam tribuunt, & quasi epulas, ex quorum reficiuntur exemplis, accipiunt. Et adiurauit Raguel Tobiã, ut duas hebdomadas moraretur apud eum. Adiuramus & nos dominũ nostrum, orantes ut nobiscũ maneat, donec perfectionem sanctæ requiei per spũs sancti gratiam consequamur: qua requiescamus à seruilibus actibus, id est peccatis in corpore, & à prauis cogitationibus in mente: & requiescat in nostro corde & corpore ipse qui ait: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilẽ & quietum & trementem sermones meos? Petit angelum Tobias, ut assumens animalia siue seruitia uadat ad Gabelum in Rages Medorum, reddatq́ ei chirographum suum, & recipiat ab eo pecuniã, rogetq́ eum uenire ad nuptias eius: & annuit. Petunt dominũ fideles, mem-

Psal. 28 | Psal. 62 | Esa. 66 | Tob. IX

bra uidelicet ipsius, ut adsumat aliqs de credentibus, eisq; uerbi prædicandi negocium cõmittat: & ipse in eis ueniat ad colligendas in fidem suam nationes, quę necdum fidei mysteria susceperunt, sed tantum famam audierunt: eisq; concedat propitius, ut talentum uerbi quod fama didicerunt, per fidei obedientiã reddant: & ipsi quoq; ad nuptias sanctæ ecclesiæ, in quibus sponsus est Christus, in quibus uinum de aqua nouum fecit, id est spiritalem legis dat intelligentiã, credendo & recte uiuendo aggregentur. Nec abnuit dominus, sed bene rogantium uota suscipiens, nouos quotidie populos in ecclesiam cogit. Potest, ut suprà dicitur, de his spiritaliter intelligi nationibus, quæ literam legis per LXX translatores acceperunt: & ideo citius fidem suscipere ualebãt, utpote quam in libris notis tenebant. Assumens ergo Raphaël quatuor ex seruis Raguelis, & duos camelos, in Rages Medorũ perrexit: & indicans ei cuncta de Tobia, recepit pecuniam, eumq; secum ad nuptias fecit uenire. Serui Raguel & cameli, prędicatores sunt de gentibus electi, per quos dominus & alios colligit. Serui, quia seruiunt necessitati eorum quibus euangelizant. Cameli, quia & onera infirmitatis eorum fraternę subiectione charitatis portant. Quare autem quatuor serui & cameli sint duo, suprà monstratum est, ubi uaccæ duæ, & quatuor occiduntur arietes. Tales adiuuante Raphaël producunt Gabelum ad nuptias Tobiæ, cum in unitatem ecclesię Christi nouos populos ipso diuinitus opitulante, sancti prædicatores aggregant.

Tob.x Moras faciente Tobia nuptiarum causa, contristati sunt parentes eius, quod non die constituto reuerteretur ad eos. Et nunc morante Christo per fidem in ecclesia congregata de gentibus, quicunque singillatim de Iudæis ad fidem illius conuertuntur, multum dolent animo, quia tardat dominus uenire ad saluandos eos, retentus in gentibus. Quibus bene congruit, quod mater eius pauper, & quasi uiro simul ac filio orbata, multo cum dolore dicebat: Heu heu fili mi, ut quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium uitæ nostræ, spes posteritatis nostræ? Omnia simul in te uno habentes, non te debuimus dimittere ire à nobis. Quodq; Tobias consolans eam, respondet: Tace, & noli turbari, sanus est filius noster, satis fidelis est uir ille cum quo misimus eum. Eisdem ipsis qui nunc de Iudæis credunt, conuenit: qui se suosque † adhuc consolantur, quod uere futurũ sit tempus, quando reuertatur ad eos dominus, & tunc omnis Israël saluus fiat: scientes quia satis fidelis est dominus, qui hoc promisit. Sicut enim suprà docuimus, idem Tobias & per cæcitatem suam incredulos, & per fidem credentes more scripturis usitato designat. Rogat Tobiam Raguel ampliori tempore manere secum, nec auditur, dicente Tobia: Ego noui quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis. Et cum plenitudo gentium intrauerit, nullus poterit prohibere deum, quin & Israëli salutem tribuat, cæcitatemq; eius quæ ex parte facta est, auferat. Recordatur enim diuina clementia, quoniã tristitia est magna, & continuus dolor cordis credentibus ex Iudæis pro cæcitate incredulorũ, qui sunt cognati eorum secundum carnem, qui sunt Israëlitæ. Dimisit ergo Tobiã Raguel ad parentes suos, tradens ei Saram cum multa substantia. Remittunt in fine doctores ecclesiæ Christum, cum ipsa ecclesia uirtutum diuitijs plena, ad illustrandam fide, ditandamq; bonorũ operum substantia gentem Iudæorum, ex qua carnem assumpsit. Præcessit angelus & Tobias ad parentes eius, deinde secuta est uxor eius cum substantia & familia eius. Tobiæ XI Postquam illuminator pater præcedit diuina gratia ad illuminandam cæcitatem populi Iudæorũ, atque in suis literis Christum uerum deum atque hominem esse cognoscunt, & post agnitionem rectæ fidei quasi uiso angelo &

† in hoc

lo & filio suo, quos diu nō uiderant, multum gaudentes, sic tandem se sanctæ ecclesiæ, quæ est de gentibus congregata, participatione mysteriorum cœlestium iungunt. Appropinquantibus domui præcucurrit canis, q simul fuerat in uia: quamcitius adueniens blandimento suę caudæ gaudebat. Non contemnenda est figura canis huius, qui uiator & comes angeli est. Doctores ergo, sicut & suprà docuimus, exprimit ecclesiæ, qui sæpe confligendo cum hæreticis, lupos graues à pastoris summi fugant ouili. Quibus bene cōgruit, quod canibus naturale est, beneficijs rependere gratiam, & solicitas excubias pro dominorum salute prętendere. Præcucurrit ergo canis: quia prius salutem prædicat domui, deinde dominus illuminator corda mundat. Et pulchre dixit, quasi nuncius adueniens: quia nimirum doctor quisque fidelis nuncius est ueritatis. Pulchre blandimento suæ caudæ gaudebat. Cauda quippe quæ finis est corporis, finē bonæ operationis, id est perfectionē, uel certe mercedem, quæ sine fine tribuitur, insinuat. Blandimento ergo caudæ gaudebat canis, cum tecta dominorum quibus diu aberat, reuiseret. Gaudent doctores de affectu sui operis, cum Iudæam per suum ministerium à domino recolligendam intelligūt. Gaudent de pręmij perceptione uitæ sempiternæ: & de hoc eodem præmio cunctis electis communi, corda eorum quibus prædicant, exhilarant, dum eis aduenturā confestim Christi gratiam promittunt. Annunciante igitur cane uenisse Tobiam, exurgens cæcus pater eius cœpit offendens pedibus currere. Audito à doctoribus uerbo salutis, exurrexit populus Hebræorum de longo perfidiæ suæ ueterno, currit amore ad dominum, quamuis offendens gressibus operum, donec plenitudo fidei & operationis bonæ lucem recipiat regeneratus in Christo & instructus. Et data manu puero occurrit obuiam filio suo. Dat manum puero cæcus, ut inoffenso pede operis domino occurrat: qui etsi ipse necdum uiam fidei plene intelligit, ei tamen qui lumen ueritatis bene cognouit, assensum præbere qua ad dominum perueniat, satagit. Et suscipiēs osculatus est eum cum uxore sua, flentesq; præ gaudio. Suscipiens cum gaudio Iudæa in fine copulam Christi, iunxit & fletum, gaudens, quia credit: dolens, quia tam serò ad dominum peruenit. Tunc sumens Tobias de felle piscis, liniuit oculos patri suo. Et dominus credentibus reuelat apertius quanta est malitia draconis antiqui, qui illum in passione quondam deuorare gestiebat: sed per hoc ipse potius occisus, sua membra, id est eos quos antea tenebat, amisit. Cœpit ex oculis Tobiæ quasi membrana oui albugo egredi, postquam liniti sunt de felle piscis, & uisum recepit. Et Iudæorum populus postquam amarissimam nequissimi hostis malitiam cognouerit, amissam recipiet lucem. Albugo quæ obsederat eius oculos, stultitiam sibimet placendi designat. Habent enim zelum dei, sed non secundum scientiam. Et sicut iterum dicit: Suam iustitiam uolentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Pupilla eñ nigra uidet, alba tenebrescit. Et qui sibi sapientes uidentur, dicētes: Nunquid & nos cæci sumus? in his ueritas nō est. Qui autem suæ fragilitatis & ignorantię conscij dicere norunt: Deus meus illumina tenebras meas: hi luce uitæ sunt fruituri in domino. Bene autē albugo quasi mēbrana erat oui: per oua quippe spes designatur: quia uidelicet nondum uiuū est, nondum animans est, sed speratur à uolucre, quæ hoc posuerat, quando uiuat, procedat, currat, uolet. Et apostolus ait: Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Vnde & in euangelica parabola sub nomine panis, piscis & oui, tres summæ uirtutes, fides scilicet, spes & charitas exprimuntur. Habet ergo populus Iudæorū adhuc uelamen ante faciē cordis, ut non intelligat gratiam Christi. Habet albuginem: quia sibimet candidus & iustus

Rom. 10
Ibid.
Ioan. 9
Psal. 17
Rom. 8
Luc. 11

præ omnibus uidetur. Sed habet can-
dem albuginem quasi membranam oui:
quia cæcitatem sustinet mentis, sub spe
stultissima & superuacua nascituri in car
ne Christi, atque eos liberaturi, eisq; re-
gnum magnum daturi per orbem. Sed
quibuscunque eorum ablata fuerit erro
ris caligo, agnoscent quia Christus iam
uenit, & mundum suo sanguine rede-
mit. Quibus apte congruit quod sequi-
tur: Quia uisu recepto, glorificabat
deum Tobias cum uxore sua, & omnes
noti eius, dicens: Benedico te domine
deus Israël, quoniam tu castigasti me, &
tu saluasti me: & ecce uideo Tobiam fi-
lium meum. Ingressa est etiam post se-
ptem dies Sara uxor filij eius. Septem
dies lucem gratiæ spiritalis, qui septifor-
mis accipitur, insinuant. Post septem er-
go dies illuminato Tobia, ingreditur u-
xor filij eius: quia postquam illuminata
fuerit Iudæa per fidem, postquam gra-
tiam sancti spiritus acceperit, ingredie-
tur ad eam ecclesia, ut sit unum ouile, &
unus pastor, sitque una domus Christi
uno angulari lapide firmata. Ingressa
sunt & pecora & cameli & pecunia mul
ta uxoris. Multæ fidelium personæ,
multæ uirtutes ecclesiæ tunc in popu-
lum Iudæorum congregantur. Sed &
illa pecunia quam receperat à Gabêlo.
Scientia quoque scripturarum, quas ali-
quando gentibus commodabant, tunc
eidem redditur. Venerunt consobri-
ni Tobiæ congratulantes ei de omnibus
bonis, quæ illi fecit dominus, & per se-
ptē dies epulati sunt cum eo. Hoc est
Rom. 15 quod in cantico Moyses dixit: Lętamini
gentes simul cum populo eius. Septem
dies epulantur simul: quia in donis spi-
ritalibus & uirtutibus gaudent. Redi-
turus ad cœlum angelus, apertius illis
quis sit ipse, & quare uenerit, quodq; sit
reuersurus ad deum, exponit. Et domi-
nus eidem populo tunc proficienti la-
tius suæ cognitionis munera patefacit,
aperiens & ostendens omnibus, quia
ipse in patre & pater in ipso est. Redit
ergo angelus ad deum, remanet apud
patrem Tobias. Et dominus ab electis
intelligitur in diuinitate patri æqualis,
humanitate nobis consubstantialis.
Tunc aperiens os suum senior Tobias, Tobias
benedixit deum. Confessus seuerita- XIII
tem & misericordiam eius, simul & ad-
monēs fideles eius beneficia semper præ
dicare, eius flagella pertimescere, imbu-
tusq; spiritu prophetiæ, de superna Hie
rusalem matre nostra multa per laudem
decantat. Et populus Iudæorum con-
uersus in fine seculi ad fidem, multos ha
bebit doctores & propheticos uiros, qui
mentes proximorum ad superna desi-
deria accendant, dum eis cœlestis patriæ
gaudia perpetua, crebra uoce resonant.

Tobias senior in hora exitus sui uoca- Tobias
uit ad se Tobiam filium suum, & septem XIIII
filios eius nepotes suos: dixitq; eis, quia
propè esset interitus Niniue, & instau-
ratio Hierusalem, & terræ Israël. Et
tunc in Iudæa doctores quiq; fideles &
iusti hoc uidentes, hoc exituri de mun-
do, suos propinquos admonent, quia
mundus iam propinquet ad finem, & fu
turæ uitæ bona proxime sint uentura.
Monent autem hoc eos maxime, quos
per domini gratiam renatos, & spiritus
septiformis esse munere repletos aspi-
ciunt: quod est esse filios Tobiæ iunio-
ris in numero septenario, & hos iuue-
nes, hoc est fortes in fide & uincentes
malignum. Dirigite, inquit, gressus ue-
stros, ut exeatis de Niniue: uideo enim
quia iniquitas eius finem dabit ei. Et
hoc est dicere fidelium suis auditoribus:
dirigite intentionem cordis uestri, ut hu-
ius seculi terrenæq; conuersationis de-
sideria relinquatis, & tota mente cœ-
lestia petatis. Constat enim quia tanta
est prauorum multitudo, tanta præce-
ptorum dei transgressio per orbem, quæ
non aliter nisi orbis ipsius exterminio,
sicut quondam in diluuio, totiusq; gene
ris humani abolitione possit terminari.
Abscessit ergo Tobias ex Niniue cum
uxore sua & filijs & filiorum filijs, & re-
uersus est

versus est ad soceros suos, & inuenit eos in senectute bona. Hoc quotidie facit dominus, hoc usque ad finem seculi facturus est: cum derelictis eis quos suos non esse cognoscit, ad illorum corda uisitanda & illustranda conuertitur, quos ad uitam prædestinauit æternam. Hos enim in senectute bona inuenit, cum bonis operibus diu studuisse se donante lætatur. Alioquin in mala senectute uidet: & idcirco præterit eos, qui diutius uiuentes non maturi sunt consilio, non candore bonæ actionis quasi canitie uenerandi, sed uitiorum sunt onere incurui. De qualibus dicit Esaias: Centum annorũ morietur puer, & peccator centum annorum maledictus erit. Meritò pro peccatis suis maledictioni subiacebit, qui cũ multis annis uixerit, puerilis tamen animi leuitatem nunquã deserere curauit. *Esa.65*

Inuenit, inquit, eos in senectute bona incolumes, & curam egit eorum, & ipse clausit oculos eorum, & omnem hæreditatem domus Raguel ipse percepit. Et dominus ac saluator noster curã agit eorum, quos in bonorum operum incolumitate perstare cognouerit. Ipse intuitum cordis eorum à præsentis uitæ delectatione claudens, ad contemplationem perpetuæ lucis attollit. Ipse illos post huius uitæ terminum ad cœlestia perducit. Ipsius est hæreditas, de qua ei canitur à propheta: Exurge deus, iudica terram, quoniã tu hæreditabis in omnibus gentibus. *Psal.81* Et completis in timore domini annis plurimis cum gaudio, sepelierunt eum omnes cognati eius. Sepultura Tobiæ, fidẽ totius mundi designat, quando dominus noster cũ toto corpore suo, quod est ecclesia, quam redemit, in requiem intrat æternam, congratulantibus angelis de societate hominũ redemptorum, & singulos quosque, membra uidelicet sui conditoris, per diuersas supernæ patriæ mansiones pro meritorum diuersitate collocantibus. Et omnis generatio eius in bona uita & sancta conuersatione permansit. Hoc est, una per totum orbem, totumque seculi tempus generatio, quærentium dominum, requirentiũ faciem dei Iacob. De qua item dicit: Generatio rectorum benedicetur. *Psal.23* *Psal.111* Quæ est autem uita melior, quæ sanctior conuersatio, quàm in gloria sui conditoris perpetuò manere? Ita ut accepti essent tam deo, quàm cunctis habitatoribus terræ. Perducti ad patriã cœlestem homines, accepti erunt deo, cuius gratia sunt redempti: Accepti erunt & angelis, quorum numerum complebũt, quibus in perpetuũ fraterna sunt societate copulandi. Hi sunt etenim habitatores terræ illius, de qua dominus dicit: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrã, quam uidere desiderans Psalmista dicebat: Credo uidere bona domini in terra uiuentium. *Matth.5* *Psal.26*

EXPOSITIONIS ALLEGORICAE IN TOBIAM FINIS.

BEDAE
PRESBYTERI DE TABERNACVLO ET VASIS EIVS, AC VESTIBVS SACERDOTVM, LIBER PRIMVS.

Moyses in montē dei cum Iosue ascendens, Aaron & Hur regimen populi reliquit. Cap. I



OCVTVRI suuante domino de figura tabernaculi et uasorũ atq; utensilium eius, primo situm loci, & circunstantias rerũ, quomodo sese habuerunt, quandoq; hæc fieri præcepta sunt, inspicere atq; attentius considerare debemus. Omnia autem, sicut Apostolus ait, in figura cōtingebant illis: scripta sunt aũt propter nos. Omnia uidelicet nō solum facta uel uerba, quæ sacris literis continent̃, uerumetiã locorũ & horarum & temporũ situs, & ipsarũ quoq; in quibus gesta siue dicta sunt circunstantia rerum. (1.Corinth.10)

Exod. xxiiii Dixit, inquit, dñs ad Moysen: Ascēde ad me in montē, et esto ibi.

Daturus ergo legē Moysi dominus, primo illum in uerticē montis euocat, ut in alto secum demoratus liberius audiat, quæ ad inferiora rediens populũ præcepta doceat: simulq; ex altitudine loci colligat, quàm celsa quantum'ue ab humanis secreta doctrinis sit lex quam accipit: & quomodo ab illis solummodo perfecte intelligi uel custodiri possit, qui sese à terrenis cōtagijs sublimius ac perfectius uiuendo separauerint. Vnde & populũ in inferioribus expectare donec Moyses redeat, præcepit: ut insinuet typice, qꝫ cœlestia quidē sint arcana suæ legis, & quę à pfectiorib. tantũ capiant̃: nec tamē infirmis occasio salutis desit, si sapiētię maiorũ humiliter auscultare studuerint. Sic et in euãgelio dominus nouos gratiæ præcones in montē cōuocans, præceptis salutaribus instituit: ut ex loci etiã situ patesceret, quia sublimia illis uel mandata uiuendi, uel promissa daret remunerãdi: iuxta illud Psalmistæ: Iustitia tua sicut montes dei. Sed & post resurrectionem rursum eisdē in monte sancto apparēs, eosq; ad prædicandũ nō uni tantũ populo Israël, sed mittēs toto mũdo: Euntes, inquit, docete oēs gentes, baptizantes eos in noie patris & filij & spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcũq; mandaui uobis. Et legis ergo & euãgelij pręcepta dominus in monte dedit, ut sublimitatē per hoc utriusq; testamenti cōmendaret. Verum quia scriptura legis uni tũc populo Israël cōmittēda, gratia uero euãgelij ad oēs per orbem nationes apostolis prædicantibus erat puentura: rectè ad discendam accipiēdamq; legem solus Moyses ascendit in montē: doctrinã uero euãgelij apostoli simul oēs in mōte cũ domino positi, auscultãtibus & turbis audierunt. Sed & aduētu sancti spiritus, quo hęc eadem gratia & ueritas euangelij manifestius ecclesię data est, nō apostoli solũmodo, uerumetiã plurima simul caterua fideliũ in cęnaculo mōtis Sion cōstituta suscepit: & hoc in uariarũ diuisione linguarum, ut tali esse miraculo ecclesia cuncta rum per orbem gentium linguis deum collaudatura signaretur. (Psal.35) (Matth.28)

Daboq; tibi, inquit, tabulas lapideas, & legem ac mandata, quæ scripsi ut doceas eos.

Huic simile est illud euãgelij qđ suprà posuimus: docētes eos seruare oĩa quęcũq; mãdaui uobis. Nō ergo Moyses, nō apostoli, non quilibet doctorũ alia debet populum dei docere præcepta, qꝫ quæ ipse dñs docuit, quæq; cōsilij sui decreto nobis obseruãda pręscripsit, & in quorũ obseruatiōe uitã nos habere æternã uoluit: sicut nec de illis quæ fieri iussit, doctores quicq; prętermittere oportet, sed omnia quæcũq; ille mãdauit, suis necesse habēt auditorib⁹ cōmittere. Scripsit aũt hæc in tabulis lapideis, quia in cordibus electorum fide fortibus fixa intentione custodienda firmauit. Quorũ exēpla cũ nobis ad imitan-

ad imitandũ proponit, quasi scripta in lapide statuta suæ legis ostendit. Nam & Daniel uidit dominũ in figura lapidis ex cisi de mõte sine manib⁹, cõtriuisse pompam regni mundialis, ut regnũ ipsius solum sine fine permaneat. Et Petrus fideles admonet dicens: Et uos tanq̃ lapides uiui superædificamini domos spiritales.

Daniel. 2

1. Pet. 2

Surrexerũt Moyses & Iosue minister eius.

Iosue minister Moysi dominũ saluatorem & nomine designat et actione. Qui minister Moysi recte uocat̃: quia apparens in carne, Mosaicæ legis in se cærimonias suscipere dignatus est: quia non soluere legẽ, sed uenit adimplere. Moysi in omnibus uestigia sequit̃: quia in cunctis quæ loquitur uel scribit Moyses, ille uel typice uel manifeste designatus, qua si comes indiuiduus, si bene quæritur, inuenitur. Hinc etenim dicit Iudæis: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.

Matth. 5

Ioan. 5

Ascendensq̃ Moyses in montem dei, senioribus ait: Expectate hic donec reuertamur ad uos. Habetis Aaron & Hur uobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos.

Aaron mons fortitudinis: Hur interpretatur ignis siue lumen. Vnde Aaron saluatorẽ dominũ, Hur designat spiritũ sanctũ: quia & de hoc dicit Esaias: Et erit in nouissimis diebus præparat⁹ mons domus domini in uertice montiũ. Et ille super apostolos in lumine ignis apparuit. Ascendens ergo ad dominum Moyses, Aaron & Hur, hoc est montẽ fortitudinis, et lumẽ ignis, in campestribus ad regimen populi dereliquit. Et nos si doctores nostros ad altitudinẽ diuinę contemplationis sequi non possumus, curemus soliciti ne aliqua nos tentatio à uicinia montis dei retrahat: sed iuxta modulum nostrũ uirtutũ operibus insistamus, inhęrentes stabili corde sacramentis nostri redemptoris, quibus imbuti sumus: & gratiam spiritus eius qua signati sumus, intemeratam in nobis conseruare curantes. Et si qua nos aduersitatũ quæstio pulsauerit, mox adiutoriũ inuocemus eiusdẽ nostri redemptoris, qui fideles suos p̃ donum sancti spiritus protegere à malis omnibus, ac liberare cõsueuit. Nec dubitandum, q̃a si in cœptis persistimus, per montẽ fortitudinis infirmitas atq̃ humilitas nostra cõfirmata exaltetur, & cũctis hostiũ tentamentis fortior efficiatur: per lumẽ quoq̃ & ignẽ spiritus sancti nostra illustret̃ ignorantia: noster ad dilectionẽ eiusdẽ pij cõditoris animus inardescat.

Esa. 2

Cumq̃ ascẽdisset Moyses, operuit nubes montem.

Sicut mons in quo legẽ accepit Moyses, altitudinẽ perfectionis, quæ in eadẽ lege erat conscribenda, designat: ita nubes qua mons tectus est, gratiã diuinæ insinuat p̃fectionis: qua tanto amplius quisq̃ fruit̃, quãto altius ad scrutãda mirabilia de lege dei reuelatis oculis cordis ascendit. Nanq̃ nec montem solummodo in quo Moyses ascendit, nubes operuit, sed & populũ per deserta gradientem, qui nequaq̃ ad altiora poterat ascendere, nihilominus nubes cœlitus missa obumbrauit. Vnde scriptum est: Expandit nubẽ in protectionẽ eorũ: quia nimirum dominus oẽs timẽtes se, pusillos cũ maioribus, cœlesti benedictiõe protegit.

Et habitauit gloria domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus, septimo autẽ die uocauit eum de medio caliginis.

Non tantum sublimitas, uerumetiã nomen montis, in quo lex data est, perfectionem ipsius legis figurate denũciat. Sinai nanq̃ interpretat̃ mensura mea, siue amphora mea. Diuinitus ergo procuratũ est, ut mons in quo lex daretur, amphora mea uocaretur: quasi ipso domino per hoc uocabulum significante, quod lex sua perfectã uiuendi regulam omnibus promulgaret, & unicuique secundum opera sua redderet, iuxta hoc

Matth. 7 quod ait ipse: In quo enim iudicio iudica
Marc. 4 ueritis, iudicabimini. Et: In qua mensura mensi fueritis, remetieẽ uobis. Bene autẽ dicitur, quod Moyse ascendente, nubes & gloria domini sex diebus montẽ operuerit, septimo autẽ die illum ad altiora montis uocauerit. Sex nanque diebus in lege operari, in septimo requiescere iubemur. Ascendensq; montem Moyses sex diebus nube & gloria domini tegiẽ: ut insinuetur mystice, quia quicũq; mandata domini operibus iustis exequiẽ, diuina utiq; protectione dignus existit. Idẽ nanq; dominus, qui Moysen in montẽ ascẽdere iussit, ascendentẽ quoq; sua nube & claritate circũdedit: quia qui donũ nobis bene operãdi tribuit, ipse nos bene operantes ne deficiamus illustrat: ne tentamentis antiqui hostis quasi feruoribus solis exuramur, protegit. Septimo autẽ die uocat ad altiora dominus Moysen: quia post operũ perfectionẽ, requiẽ nobis lex promittit æternã: ut qui in altitudine rectæ actionis domino assistere curauimus, iam ad eius uisionẽ atq; colloquiũ ascendere mereamur: iuxta illud
Psal. 83 Psalmistæ: Etenim benedictionẽ dabit q legem dedit. Ambulabunt de uirtute in uirtutem, uidebiẽ deus deorum in Sion. Quod etiã in hac uita nõnullis electorũ constat esse donatũ, ut post actiuæ perfectionem cõuersationis, ad diuinæ gratiã speculationis ascenderint: qualiscunque & quantulacunque hæc ab hominibus carne indutis fieri potest: quod & plurimis patriarcharũ ac prophetarũ, & præ cęteris ipsi Moysi concessum est: de quo
Exo. 33 specialiter dictum est, quia locutus sit cũ deo facie ad faciẽ, sicut loqui solet homo cum amico suo. Vnde & de illo specialiter intelligi ualet, q̃d sex diebus in monte nube & gloria domini protectus sit, septimo aũt die uocat⁹ ad colloquiũ eius, altiora montis conscenderit: quia nimirũ p bona opera quæ domino donãte acceperat, magis ab illo illustrari, atq; ab omnibus malorũ incursibus meruit obumbrari: ac sic ad sublimiora uisionis & collocutionis illius dona puenit. Mediũ nanq; caliginis, unde uocatus esse diciẽ, nõ inesse deo tenebras ullas significat: sed quia lucẽ 1. Tim. 6
habitat inaccessibilẽ, & sicut idẽ dicit Apostolus, quem uidit nullus hominum, sed ibidem.
nec uidere potest. Caligo nanque illa obscuritas est arcanorum cœlestiũ, terrenis quidẽ cordibus inaccessibilis, sed Moysi & cæteris mundo corde beatis diuina referante gratia penetrabilis: quibus diciẽ in psalmo: Accedite ad eum, & illuminamini. Inaccessibilis nanq; est lux eius uiri Psal. 33
bus nostris: ad quam tamen accediẽ muneribus ipsius. Vbi apte subiungitur:

Erat aũt species gloriæ domini quasi ignis ardens super uerticem montis in cõspectu filiorũ Israël.

Quasi ignis nanq; ardens species gloriç domini apparuit: quia corda electorũ & dono sciẽtiæ cœlestis illustrat, & ardore suæ charitatis inflãmat. In nube ergo, caligine & igne gloria domini uisa est. In nube uidelicet, quia nos ab æstu tentationum protegit. In caligine uero, quia potentia maiestatis eius à nulla potest creatura ad integrũ cõprehendi. Pax em̃ dei Philip. 4
exuperat omnẽ sensum. In igne autẽ ardente, quia mentes fideliũ supernorũ bonorum & cognitiõe irradiat, & spe ac dilectione accendit. Et hanc quidẽ domini gloriã filij Israël de longe & ab inferioribus aspiciunt: Moyses uero altius ascendendo penetrat: quia nimirũ abdita mysteriorum diuinorũ pfecti quiq; perfecte ac sublimiter uident. At nos nostrę memores fragilitatis & inertiæ, etsi huc intrare cõprehendẽdo nequimus, saltẽ credendo, sperãdo, diligẽdo in proximo manere, atq; aspectare curem⁹. Quasi em̃ filij Israël à longe oculos ad montẽ dei, atq; ad conspectũ gloriæ eius habent, cũ infirmi quiq; in ecclesia se deũ uidere summopere desiderãtes, oculos mẽtis sedulò in memoriã æternæ claritatis fixos tenent. Quibus in uicinia mõtis dei, in quẽ Moysen ascendisse nouerũt, cõmorantur: cũ in illo se moderamine uiuendi coërcent, quo nunquam gressum suę operationis longius ab imitatiõe summorũ uirorum abstra-

abstrahant, tametsi necdum plene illorũ ad perfectionem sequi uestigia possint.

Moyses septimo die ad altiora montis uocatus, quadraginta diebus ac noctibus ibi cũ domino moratur. Caput II

INgressusq; Moses medium nebulæ, ascendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Moyses mediũ nebulę ingressus ascendit in montem, cum prædicatores diuinę legis, in quibus ipse Moses eximius erat, ad intuenda sublimiter incerta et occulta sapiētię diuinę, inuitante ac ducente domino penetrant. Fuit autē cum domino Moyses quadraginta diebus & noctib⁹, ut hoc numero temporis disceret, quod illi solũmodo decalogũ legis, quem cum suo populo acceperat, possent implere, quos euãgelicę gratia ueritatis, quę quatuor libris erat describēda, iuuaret. Quater ẽm deni quadraginta faciunt. Vel certe quod uenturũ esset tempus, quando eadem præcepta decalogi, quæ tunc cũ uno filiorũ Israël populo accepit, in notitiam cunctarũ gentiũ, quæ quatuor orbis partibus continent, diuina gratia largiente panderent: omnesq; per horum nationes obseruantiã ad salutē peruenirent ęternã. Verum quia breuiter quàm mirifico ascensu Moyses ad accipiendũ legem puenerit didicimus: iam nunc aures simul & animos ad audienda quæ audiuit, ac pro modulo nostro exponēda ipsa legis mandata cõuertamus. Sequitur:

Filij Israël primitias domino offerre, & sanctuarium facere iubentur. Cap. III

Exod. XXV LOcutusq; est domin⁹ ad Moysen, dicēs: Loquere filijs Israël, ut tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert ultroneus, accipietis primitias mihi.

Et nos primitias bonorũ nostrorũ domino tollimus, quando si quid boni agimus, totum hoc diuinæ gratię tribuimus ueraciter, & intimo ex corde profitētes, quod ne initiũ quidem bonę actionis aut cogitationis aliquod nisi à domino possimus habere: mala uero nostra semper à nobis ipsis diabolo instigãte, & cępta cõsummata nec nisi domino donãte laxanda esse fatemur. Pelagiani primitias bonorum suorum nolunt domino tollere, sed sibimetipsis possidēda retinere: quia se boni aliquid à seipsis absq; gratia dei habere stulta præsumptione autumant. Bene aũt præcipitur Moysi, ab homine qui offert ultroneus, accipere primitias. Hilarem enim datorē diligit deus. Et Apostolus, non ex tristitia nos aut ex necessita- te, sed ꝓposito cordis bona facere iubet. Quod se facere sciens propheta gloriat in dño dicēs: Voluntarie sacrificabo tibi. 2. Cor. 9 Ibidem. Psal. 53

Hæc sunt autē quæ accipere debetis: aurum, argentũ & æs, hyacinthum ac purpuram, coccumq; bis tinctũ, & byssum, pilos caprarum, & pelles arietum rubricatas, pelles hyacinthinas, et ligna setim, oleum ad luminaria concinnanda, aromata, unguentũ & thymiama boni odoris, lapides onychinos & gemmas ad ornandũ ephod ac rationale. Facientq; mihi sanctuariũ, & habitabo in medio eorum.

Cuncta hæc quę dominus sibi à priore populo ad faciendũ sanctuarium materialiter offerri pręcipit: nos quoq; q spirítales filij Israël, id est imitatores deum uidentis populi esse desideramus, spiritali intelligentia debemus offerre: quatenus per huiusmodi oblationes uoluntarias, et ipsi sanctuarium et in nobis facere mereamur, & ipse in medio nostrûm habitare, hoc est in nostro sibi corde mansionem consecrare dignetur. Cui uidelicet aurũ offerimus, cum claritate ueræ sapientię, quę est in fide recta, resplendemus. Argentũ, cũ et ore nostro confessio fit in salutē. Aes, cũ eundem fidem publi blica prædicatiõe diuulgare gaudemus. Hyacinthum, cũ sursum corda leuamus,

Purpurã,cũ corpus passioni subijcimus. Coccũ bis tinctũ, cum gemina, id est dei et proximi dilectiõe flagramus. Byssum, cum carnis castitatem sentimus. Pilos caprarum,cum habitum pœnitentiæ ac luctus induimus. Pelles arietũ rubricatas, cum ipsos dominici gregis ductores suo sanguine baptizatos uidem⁹. Pelles hyacinthinas,cum nos post mortem spiritalia in cœlis corpora habituros esse speramus. Ligna setim,cum expurgatis peccatorum spinetis mũda carne & anima domino soli seruimus. Oleũ ad luminaria cõcinnanda, cum fructibus charitatis & misericordię refulgemus. Aromata,unguẽtum & thymiama boni odoris, cum opinionem bonæ nostræ actionis multis ad exemplum bene uiuẽdi, longe lateq́ꝫ diffundimus. Lapides onychinos & gẽmas ad ornãdum ephod ac rationale, cũ miracula sanctorũ, quibus cogitationes deo deuotas, & opera uirtutum ornaue re,digna laude prædicamus. Atq́ꝫ hæc in adiutoriũ nostræ fidei ubi opus fuerit assumimus. Quia enim in humeris onera gestare solemus, recte per ephod, id est superhumerale, opera iustorũ & pij pro domino labores insinuantur. Quia uero in pectore cogitationum sedes est, recte in rationali,qui est habitus pectoris sacerdotalis,mundæ electorũ cogitationes exprimunť. Lapidesq́ꝫ onychini & gemmę ornant ephod ac rationale, cum eximijs summorũ patrum actibus & cogitationibus,etiam miraculorũ insignia iunguntur. Neq́ꝫ aliquid uetet in lapidibus onychinis, qui sanguinei feruntť esse coloris, addita bonis operibus martyrij merita intelligi. De quibus singulis suo loco plenius opitulãte dei gratia dicendũ est.

Facientq́ꝫ mihi,inquit,sanctuarium, & habitabo in medio eorũ, iuxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium uasorum in cultum eius.

Ostendit Moysi dominus tabernaculum in monte et uasa in cultum eius consecrata, quia eidem secum tanto tempore demoranti manifeste demonstrauit, quanta pietate, humilitate & mundicia uirtutes angelicæ suo creatori gaudeant obedire. Quæ sunt perfectũ in omnibus tabernaculum eius, qui nunquam in eis ex quo conditi sunt, manere atque inhabitare cessauit. Quorum etiam nobis in resurrectione similitudo uitæ, & cõmunis ante dominum conuersatio promittitur: quicũq́ꝫ modo relictis huius mundi contagijs, eorũ in terris uitam imitari studemus,uidelicet in laudando ac diligendo dominũ,& proximũ quoq́ꝫ in deo diligendo ac iuuando: inimicos etiam ad amorem dei pietatis officijs prouocãdo, quales erant quibus ait Apostolus: Vos autem fratres nõ estis in carne, sed in spiritu. Tabernaculũ ergo quod Moysi in monte monstratum est, superna est illa ciuitas & patria cœlestis, quæ illo quidẽ tempore ex solis extitisse creditur angelis sanctis: post passionem uero, resurrectionem & ascensionem in cœlos mediatoris dei & hominũ,& multitudinẽ prę claram & copiosam sanctarũ recepit animarum. Vasa uero tabernaculi illius singulæ quæq́ꝫ sunt personæ spirituũ beatorum: ex quibus omnibus ipsa Hierusalẽ, quæ est mater omnium nostrûm, in uera pace & unitate cõsistit. Notandumq́ꝫ diligentius, quod sanctuariũ domino facere filij Israël iubentur, non ex parte simile, sed iuxta omnem similitudinem tabernaculi,quod ostẽdit Moysi, omniũq́ꝫ uasorum in cultum eius. Si autem ad angelorum in cœlis cõsortia tendimus, debemus uitam eorum in terris, quantum non noxia corpora tardant, terreniq́ꝫ hebetant artus,moribũdaq́ꝫ membra, semper imitari. Quod si forte requiris, in quo, hoc tabernaculũ cœleste homo terrigena, spiritales carnalis imitari ualeas? Diligunt deũ & proximos: hoc imitare. Subueniunt miseris, etsi non angelis qui omnes beati sunt, certe hominib⁹: hoc imitare. Humiles sunt, mites sunt inuicẽ, placati sunt, diuinis parẽt iussis: hoc in quãtum uales, imitare. Nihil mali, nihil ocio si, nihil iniusti loquuntur, agunt, cogitãt: diuinis

Rom. 8

diuinis indefessi laudibus uerbo et mente assistüt: hoc quantum potes imitare, & sanctuarium domino iuxta exemplũ quod Moysi in monte monstratum est, ædificasti: ueniensq; dominus & saluator noster cum patre mansionem apud te faciet: quin et post hanc uitam in illud tabernaculum quod imitabaris, perpetuò beatum introducet. Sequitur:

Descriptio arcæ. *Cap.* IIII



Icq; facietis illud: arcã de lignis setim compingite.

Arca quæ prima omniũ in tabernaculo fieri iubetur, nõ incõgrue ipsam dñi et saluatoris nostri incarnationem designat: in quo sunt oẽs thesauri sapientiæ & scientiæ abscõditi. (Col. 2) Quæ uidelicet arca bene de lignis setim cõpingi iubetur. Ligna quippe setim leuis atque imputribilis feruntur esse naturæ, non multum à qualitate albæ spinæ distantia. Arca ergo de lignis setim facta est: quia corpus dominicũ ex membris constabat omni uitiorum labe carentibus. Et hæc eadem sunt ligna spinis simillima: quia etsi non in carne peccati, tamen in similitudine uenit carnis peccati, ut Apostolus ait. (Rom. 8) Sequitur:

Cuius longitudo habeat duos semis cubitos, latitudo cubitum et dimidium, altitudo cubitum similiter ac semissem.

Quidã solent interrogare cuius quantitatis sit æstimandus cubitus, quẽ Moyses uel in arca Noë, uel in factura tabernaculi posuerit. Quę, si Iosephi uerba uiderimus, facile quæstio soluetur. Neq; eñ putandũ est hominẽ Iudæũ genere sacerdotalem, ingenio excellentissimũ, & in scripturis diuinis simul & secularibus doctissimum, ullatenus hoc potuisse latere. Ait ergo: (Antiquitat. lib. 3. cap. 8) Facta est autem & arca longitudinis quinq; palmorum, latitudinis trium. Vnde patet manifeste, quia illum designat cubitum quem duo palmi complent. Mystice autem longitudo arcæ longanimã domini ac redemptoris nostri patientiam, qua inter homines conuersatus est, insinuat. Latitudo amplitudinem ipsam charitatis, qua ad nos uenire & inter nos habitare uoluit. Altitudo spem futuræ sublimitatis, quia uel seipsum post passionem suam glorificandum, uel glorificaturum esse præuidit. Vnde & apte longitudo erat arcę duorum cubitorũ, propter uidelicet doctrinam & opera, quibus refulgebat in mundo. Hinc enim & euangelista Lucas sermonẽ se fecisse asserit de his quæ cœpit Iesus facere & docere. (Act. 1) Et ciues ipsius admirãtes dicebãt: Vnde huic sapientia hæc & uirtutes? (Matth. 13) sapientiã uidelicet referentes ad ea quæ miranda dicebat, uirtutes ad ea quę gerebat. quod uero post duos cubitos etiã semissem arca in lõgitudine habebat, potest ad humanæ tarditatem fragilitatis referri: quæ dicta uel opera saluatoris sublimia, necdũ prout dignum erat capere ualebat. Vnde & de quibusdã mysticis eius actibus aperte dictum est: Hæc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus. (Ioan. 12) Similiter & de dictis illius sublimioribus: Et erat uerbũ istud abscõditũ ab eis, & non intelligebant quæ dicebant. (Luc. 18) Habebat arca duos cubitos longitudinis: quia dominus in carne clarus uerbo & actibus apparebat. Habebat & dimidium cubitũ: quia etiam tarditatem discipulorũ, qua necdum perfecti dicta uel acta ipsius capere poterãt, longanimiter ferebat. Vnius erat cubiti latitudo arcæ, ob dispensationem ipsius dominicæ charitatis, qua electos suos in deo adunare curauit. Vnde & pro eis supplicans patri dicebat: Nõ pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbum eorũ in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint. (Ioan. 17) Et paulò post: Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio qua me dilexisti, in ipsis sit, & ego in ipsis. Habebat post unum cubitum etiam semissem, uidelicet ob significationem nostræ fragilitatis: qua necdum

D

in hac uita positi, perfecte uel ipsi deum diligere, uel dilectionẽ quam erga nos habet deus, comprehẽdere sufficimus: 1.Cor.13 quin potius sicut, Apostolo teste, ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: ita nimirum etiam ex parte diligimus. Habet ergo arca unum cubitũ, habet & dimidiũ: quia dominus unica nos pietate sibi ac patri associandos diligit, & nostræ quoq; capacitatẽ dilectionis, qualiscunq; in hac uita esse potest, ꝑque pia benignitate complectitur: donec ad eius uisionem, ubi eum ex toto corde, tota anima, tota uirtute diligamus, intrare mereamur. Altitudo quoq; arcæ aptissime erat cubiti unius & dimidij: uidelicet propter significationem unicæ spei, qua uel dominus ipse cum esset in carne nobiscũ, futuræ suæ resurrectionis, & posterioris gloriæ præstolabatẽ euentũ: uel nos inter aduersa seculi propter futurorum præmia bonorum gaudere semper admonet. Habet ergo arca plenum cubitum in altitudine: quia dominus & saluator noster plenissime nouerat, ipse etiam corruptibili adhuc cõuersatus in carne, quanta uel sibimetipsi uel membris suis, quę nos sumus, esset gloria conseruata in futuro. Habet & dimidiũ cubitũ altitudinis: q̃a nostræ quoq; deuotionẽ paruitatis libenter in suo corpore suscipit, qui pia quidem intentione futuram patriam diligimus: sed necdum perfecte quæ sit eius felicitas, capere ualemus: attamẽ quantum capimus, hoc non nisi ab illo habemus.

Et deaurabis eam auro mundissimo intus & foris: facies suprà coronam auream per circuitum.

Arca intus & foris auro mundissimo deauratur: quia assumpta à filio dei humana natura, & intus uirtute sancti spiritus plena erat, & foris hominibus aperte sancti spiritus opera præmonstrabat. Cui nimirum arcæ bene corona aurea suprà circundari pręcipitur: quia apparens in carne, atq; ad redemptionem humani generis ueniens filius dei, certum expectabat tempus & horã, quando susceptam pro nobis mortem cum ipso mortis autore superaret, atq; ad patrem uictor in cœlos ascenderet. De hac corona dicit Apostolus: Eum autẽ qui modico quidem ab angelis minoratus est, uidemus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatũ. Heb.2 De hac in Apocalypsi Ioãnes: Et uidi, inq̃t, Apoc.6 & ecce equus albus, & q sedebat super illum, habebat arcum, et data est ei corona, & exijt uincens ut uinceret. Equus quippe albus ecclesia: eques qui illi pręsidebat, dominus est, qui habebat arcũ: quia cõtra potestates aërias ad bella ueniebat. Dataq; est ei corona uictorię: q̃a regnum mortis moriendo subuertit.

Et quatuor circulos aureos, q̃s pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli sint in latere uno, & duo in altero.

Quatuor circuli aurei, quatuor sunt euãgeliorũ libri: qui meritò aurei sunt, propter claritatẽ sapientię qua fulgent: meritò circulis comparati, quia æterna est ipsa dei sapientia quam prædicant. Neq; incipiens ex tempore, neq; esse desinens æterna diuinitas, quã homo Christus accepit. Vnde imminente hora suę passionis precatur patrẽ, dicens: Et nũc Ioan.17 clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam habui prius quàm mundus esset apud te. Quatuor aũt angulos habet arca: quia sacramentum dominicę incarnationis per omnes mũdi plagas, in quibus sancta ecclesia dilatatur, celebrari non desinit. Et per eosdẽ angulos quatuor, quatuor circuli sunt positi: q̃a in cunctis mundi finibus euangelium Christi saluandis fideliũ cordibus prædicatur. Duo aũt circuli in latere uno, et duo sunt in altero: uel quia duo euangelistæ discipulatui saluatoris in carne pręsentes, dicta, & miracula facientis adhærebãt; duo aũt alij post resurrectionem ascensionemq; eius ad cœlos ad fidẽ eius uenerunt: Vel quia in figura quatuor animalium, duo qui per hominem & uitumul

lum designati sunt, passionū & mortis eius indicia prætulerunt: Duo uero illi qui per leonem & aquilam præfigurati sunt, uictoriæ qua mortem destruxit, insignia demonstrarūt. Homo quippe dominus per incarnationem mortalis factus apparuit. Vitulus uero idem oblatus pro nobis in altari crucis extitit. Itē leo fortiter subigendo mortem: aquila ad cœlos ascendendo factus est. Atque ideo duo circuli in latere uno, & duo sunt in altero: quia nimirum duo euangelistæ per suam figuram assumptionē in domino humanæ fragilitatis, & duo alij uictoriam qua de eadem assumpta fragilitate ac morte triūphauit, insinuāt. Nam quasi læuum latus arcæ duos habuit circulos, cum euangelistæ duo incarnationem domini ac passionem figurarant. Similiter lateri dextero duo inerant circuli, quod æque duo euāgelistæ resurrectionem & ascensionē eius, quæ ad futuræ gloriam uitæ pertinent, figuraliter exprimunt.

Facies quoq; uectes de lignis setim, et operies auro, inducesq; per circulos singulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetˉ in eis: qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

Vectes quibus arca portatur, sancti sunt doctores, qui dominum prædicando audientium cordibus inferunt. Qui uidelicet uectes semper esse iubentur in circulis: quia nimirum necesse est ut quicunq; alijs cœlestia sacramenta prædicant, nunquam ipsi mentem à memoria sacræ scripturæ, nunquam manus à diuinorum obseruantia mandatorum contineant. Bene autem sequitur:

Ponesq; in arca testificationem quam dabo tibi.

Quia illa solummodo de incarnatione dei filij loqui & credere debemus, quæ nobis ipse dominus per autores sacræ scripturæ reuelare dignatus est. Si autē uis scire quæ sit illa testificatio, quā in arca ponendam à domino Moyses accepit, Apostolū audi: Post uelamentum autē, inquit, secundū tabernaculū, quod dicitur sancta sanctorū, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circūtextam ex omni parte auro: in qua urna aurea habens manna, & uirga Aaron quæ frondueraт, & tabulæ testamenti. *Heb.9* Vrna ergo aurea in arca habēs manna, anima est sancta in Christo, habēs in se omnē plenitudinem diuinitatis. Virga Aaron quæ excisa fronduerat, potestas est inuicta sacerdotij illius, de qua dicit Propheta: Virga æquitatis uirga regni tui. *Psal.44* quæ postquā ad tempus per mortē uisa est esse succisa, illucescente manè resurrectionis uiuacius refloruisse inuenta est, ac perpetuò inuiolabilis atq; immarcescibilis permansura esse innotuit. Christus enim surgēs à mortuis iam nō moritur, mors illi ultra non dominabitˉ. *Rom.6* Tabulæ testamēti in arca, omnē in Christo & scientiā paternorū secretorum, & potentiā iudiciorū designant. In tabulis nanq; testamenti, & fides erat inscripta æternæ diuinitatis, quæ mundum crearet ac regeret: & mandata qbus deo seruiri oportet, & discretio iudicij, qua ipse odientes se iure cōdemnaret, & diligentes se misericordia digna remuneraret. Hæc est ergo testificatio quā dominus Moysi in arca ponendā dedit: cū confitendam nobis in Christo signauit ueritatē carnis, animæ & uerbi: ipsamq; carnem post passionem mortis resurrectione glorificatā, & æterni regis ac pontificis dignitate sublimatā monstrauit, cum ipsum esse solummodo paternorū conscium arcanorum, quasi ueraciter unius eiusdēq; cū patre maiestatis ipsum esse omnium iudicem docuit seculorum.

Propiciatorij & Cherubim descriptio. Cap. V

Facies et propiciatorium de auro mūdissimo: duos cubitos & dimidium tenebit longitudo eius, semissem & cubitum latitudo.

Quæri solet quid propiciatorium di

cat quo operienda sit arca. Sed cũ de au
ro fieri iubeat, & tantæ longitudinis ac
latitudinis quanrę arcã fieri pręceperat,
cõstat proculdubio quia tabulã fieri uo-
luit aureã tantã, quanta arcã tegere suffi
ceret. Quod uidelicet propitiatoriũ nõ
aliud ꝗ dominũ saluatorẽ, sed specialius
in eo uiscera pietatis designat. De quo
Rom.3 dicit Apostolus: Quem proposuit deus
propitiationẽ ꝑ fidẽ in sanguine ipsius.
Nam & ideo desuper ponitur, quia super
exaltat misericordiam iudicio. Vnde &
Psal.144 Psalmista: Suauis, inquit, dominus uni-
uersis, & miserationes eius super omnia
opera eius.

Duos quoq; Cherubim aureos
et productiles facies ex utraq; par
te oraculi: cherub unus sit in latere
uno, & alter in altero: utrũq; latus
propitiatorij tegant expandentes
alas, & operiẽtes oraculum: respi
ciãtq; se mutuò uersis uultib9 in ꝓ-
pitiatoriũ, ꝗ operienda est arca, in
qua pones testimoniũ ꝗd dabo tibi

Cherubim esse nomẽ angelicarũ uir
tutum, Ezechiel propheta manifeste de
clarat: quas etiã iuxta exemplũ quo hic
fieri iubentur, cũ alis sibi apparuisse desi-
Ezech.10 gnat, dicẽs: Et uox alarũ Cherubim au-
diebatur usq; in atriũ exterius, sicut uox
domini loquentis. Et quidẽ numero sin
gulari Cherub, plurali autẽ Cherubim
dicitur, & est nomẽ generis masculini: sed
græca cõsuetudo neutro genere posuit
Cherubin, m litera in n mutata. Verum
noster interpres hebræum secutus idio
ma, masculin. genere posuit. Duos Che
rubim aureos & productiles facies, nõ
duo Cherubim aurea & productilia: ꝙd
scriptorũ incuria credo in eius trãslati-
one esse corruptũ, ut pro Cherubim an
tiquorũ more scriberetur Cherubin. In
terpretatur Cherubim siue Cherubin sci
entiæ multitudo, uel sciẽtiæ intellectus:
quod uidelicet tanto rectius angelicis
potestatibus congruit, quanto perfecte
ab omni impulsu impuræ cogitationis
alieni, uisioni sui cõditoris adhęrẽt. Idcir
co aũt alas uel in figura Cherubim Moy
ses facere iubetur, uel in ipsa eorũ specie
uidisse se propheta testatur, quod etiã li
cẽtia solet imitari pictorũ, ut in alto sedẽ
habere angeli, et quasi leui uolatu ubiq;
discurrere posse signentur, neq; ullã habe
re tarditatẽ, quin cõfestim ubicunq; uo
luerint adsint. Quod ipsum quoq; no-
bis post resurrectionẽ spiritali iam cor-
pore uestitis indubitanter promittitur.
Expandũt ergo alas Cherubim, & pro
pitiatoriũ tegunt: quoniã angeli omnẽ
suæ naturæ potentiã, qua in altis habita
re, & cuncta supernæ illius patriæ loca
leui ac læto itinere penetrare meruerũt,
in obsequiũ sui conditoris offerũt: ac ue
lut propitiatoriũ cõtuentes obumbrãt,
id est honorant uelando: quia totũ quẽ
habẽt statũ perpetuæ felicitatis, eius grã
tiæ deputãt, à quo ut nihil mali uelle pos
se acceperunt. Duo sunt aũt, propter si-
gnificandã societatẽ angelicæ pacis: quia
minus ꝗ inter duos haberi charitas nõ
potest. Vnde & sese respicere mutuò, et
in propitiatoriũ uultus iubentur habere:
quia nimirũ in glorificatione diuinæ ui-
sionis sibimet alterutrũ consonant. Item
per duo Cherubim possunt duo testa-
menta figurari: quorũ unũ futurã domi
ni incarnationẽ, aliud factũ clamat. Re-
spiciũtq; se mutuò: quia in attestatione
ueritatis quã prędicant, in nullo ab inui
cem discrepant. Vertunt uultus in pro-
pitiatoriũ: quia & misericordiã domini,
in qua unica mundo spes est, ualde com
mendant. Atq; ideo sunt ex utraq; par-
te oraculi: quia & præcedentia ante in-
carnationẽ dominicã tẽpora & sequen-
tia prædicatione spiritalis sciẽtiæ replẽt.
Quibus etiã nomen scientiæ multitudi
nis, uel scientiæ multiplicatæ conuenit:
quod uidelicet scriptura sacra spiritali
ac diuina scientia plena est, eadẽq; scien
tia ex quo ipsa scriptura condi cœpit, au
geri semper ac multiplicari non desinit.
Vnde et angelus Danieli: Pertransibũt Dan.12
inquit, plurimi, & multiplex erit scien-
tia. Nanq; Mosen ampliorẽ patriarchis
scien-

sciẽtiã percepisse testat̃ ipse dominus,
Exo.6 qui illi apparens ait:Ego dominus q̃ ap
parui Abraham & Isaac & Iacob in deo
omnipotente,& nomẽ meũ Adonai nõ
indicaui eis.Multiplicata est ergo ex tẽ-
pore scientia diuinæ cognitionis, cum
hoc de seipso dominus Moysi,quod pa
triarchis non indicauerat,ostendit.Da-
uid qui in lege domini meditabat̃ die ac
nocte,uideamus an se,ipso qui legẽ scri
psit Moyse,aliquid amplius de domino
Psal.118 intellexisse senserit. Quomodo,inquit,
dilexi legẽ tuã domine, tota die medita
tio mea est. Statimq́ subiunxit: Sup oẽs
docẽtes me intellexi. Vnde & alibi glo
Psal.50 riat̃ in domino,dicẽs: Incerta & occulta
sapiẽtię tuę manifestasti mihi. Itẽ aposto
los maiora prophetis nosse declarat do
Matth.13 minus ipse,qui eisdẽ loquit̃,dicẽs: Mul
Luc.10 ti prophetæ et iusti cupierũt uidere quę
uidetis,& nõ uiderũt:audire quæ audi-
tis,& nõ audierũt. Sed eisdẽ post resur-
rectionẽ ascensionẽq́ suã maiorẽ adhuc
Ioan.16 scientiæ gratiã repromittit,dicens: Ad-
huc multa habeo uobis dicere, sed non
potestis portare modo: cũ autẽ uenerit
ille spiritus ueritatis, docebit uos omnẽ
ueritatẽ. Quibus & in futuro maius o-
mnibus quæ in hac uita cognosci pos-
sunt,reuelaturũ se esse pollicetur,dicẽs:
Ioan.14 Qui autẽ diligit me,diligit̃ à patre meo,
& ego diligã eũ, & manifestabo ei me-
ipsum. Recte ergo Cherubim scientia
multiplicata dicit̃:q̃a in utroq́ testamen
to fidelibus magis ex tempore magisq́
cognitio ueritatis innotuit.Recte Che-
rubim gloriæ propitiatoriũ obumbrare
dicunt̃: quia testamẽto crescẽte per tem
pus,& multiplicata scientia, propitiatio
nem nobis domini saluatoris prædicãt:
& hanc gratis semper uocibus quasi ex
pansis ad uolatũ alis honorare non ces-
sant. Quia enim uerba colloquentium,
quasi uolando per aërem ab ore dicen-
tium ad cor perueniunt audientiũ,meri
tò expansis Cherubim alis, & uelut ad
uolandũ aptatis possunt designari.

Inde præcipiã & loquar ad te supra propitiatoriũ scilicet, ac de medio duorũ Cherubim, qui erũt supra arcã testimonij, cuncta quæ mandabo per te filijs Israël.

Supra propitiatoriũ loquit̃ dominus
ad Moysen cuncta quæ per illũ mandat
filijs Israël:quia per gratiã propitiationis
dei factũ est,ut hominibus post culpam
præuaricationis apparere,& eis uiã ue-
ritatis post errorẽ demõstrare dignatus
est.De medio Cherubim loquitur:quia
per angelicã uisionẽ, & non in sua sub-
stantia deus apparuit,& locutus est Mo
si,attestãte Apostolo: Quia lex propter Gala.3
transgressiones posita est,donec ueniret
semen cui promiserat, ordinata per an-
gelos in manu mediatoris. Itẽ de medio
duorũ Cherubim loquitur dominus:q̃a
per uerba utriusq́ testamẽti cõsona nos
uoce ad fidem ueritatis erudit. Vel cer-
te de medio Cherubim loquitur,q̃a per
unigenitũ suũ,qui in medio duorũ testa
mentorũ in carne apparuit,humano ge
neri deus pater uolũtatẽ suã manifesta-
re dignatus est. Quo sensu etiã illud po
test accipi,quod ait Habacuc: In medio Habac.3
duorũ animaliũ innotesces. Potest autẽ
in arca etiã sancta ecclesia figuraliter ac
cipi:quæ de lignis imputribilib9 hoc est
animabus sanctis ædificat̃:& in fide san
cti euãgelij per quatuor mundi plagas
districta,coronã uitæ à deo expectat æter
nam:habens in se tabulas testamenti in
meditatione cõtinua legis dei: habẽs &
urnã aureã cum manna in fide domini-
cæ incarnationis: habens etiam uirgam
Aaron,quę fronduerat,in participatio-
ne regni & sacerdotij dominici,dicente
apostolo Petro: Vos autem genus ele- 1.Pet.2
ctum,regale sacerdotium. Habẽs pro-
pitiatorium desuper,ut cuncta quæ ha-
bet bona,largiente gratia diuina sese ac
cepisse meminerit. Habens & Cheru-
bim gloriæ in propitiatorio, uel ange-
lica uidelicet præsidia, quibus à deo sem
per adiuuetur propitio: uel testamen-
ta,quibus qualiter uiuere, & quomodo
auxilium recte uiuendi à diuina propi-
tiatione quærere debeat instituatur. Sic

autem sunt Cherubim supra propitiatorium positi, quomodo ciuitas Christi, id est sancta ecclesia super montē, id est super ipsum Christū esse cōstituta dicitur: Non quod altior illo possit esse ciuitas sua, sed quod eius subsidio sustentata proficiat. Cherubim supra propitiatorium habet arca: quia uel angelica ministeria, uel eloquia diuina eo ueracius ecclesiam iuuant, quo ipsa in fundamento summæ ueritatis stabilita consistunt.

Mensæ descriptio. *Caput VI*



FAcies & mensam de lignis setim habentem duos cubitos lōgitudinis, & in latitudine cubitum unum, & in altitudine cubitum ac semissem.

Mensa de lignis setim facta, scriptura est sacra de fortibus sanctorum patrum uerbis actibusque cōpacta: quę dum nobis quę sint ęternę gaudia beatitudinis, & quomodo ad hæc perueniatꝰ, ostēdit, cibū profectò nobis salutis ac uitæ suggerit. Hęc habet longitudinem, cū perseuerantiam nobis cœptæ religionis: latitudinem, cum amplitudinem charitatis: altitudinem, cum spem perpetuæ remunerationis insinuat. Et bene longitudo duorum est cubitorum: quia actualis nostra cōuersatio in duabus maxime uirtutibus consistit, misericordia uidelicet & innocentia: dicente Apostolo Iacobo: Religio autem munda & immacu-lata apud deum patrem hæc est, uisitare pupillos ac uiduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc seculo. In eo nanque quod pupillos ac uiduas in tribulatione eorum uisitare præcipit, cuncta quæ erga proximos necesse habentes misericorditer agere debemus, ostendit. In eo uero quod immaculatos nos ab hoc seculo custodire admonet, uniuersa in qbus nosipsos caste uiuere oportet, exprimit. Quos duos cubitos bonæ actionis, & dominus ipse mensæ uerborum suorum inesse declarauit, cum ait: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernę uestræ ardētes. Lumbi uidelicet præcincti, ut à contagione seculi huius perduremus immunes. Lucernę uero ardētes, ut per opera misericordię corā domino clari fulgeamus. Nam & qd sequit: Et uos similes hominibus expectantibus dominū suū quando reuertatꝰ à nuptijs: Ad altitudinē eiusdē mensæ, hoc est ad spem futurę retributionis pertinet. Quod uero mēsa unū habet cubitum in latitudine, unitatē ipsius dilectionis, quā tota nobis testamenti ueteris & noui series cōmendat, figurate denunciat: unaque est charitas, hoc est simplex et pura mētis pietas, qua & deū et proximos, & ipsos quoque inimicos amare iubemur: quāuis magna distātia ac distinctione rectissima ipsius amoris, deū primo loco, inimicos ultimo diligere debeamus. Ipsis quoque proximis pro differentia meritorum dispar sit modus impendendus amoris: sicut patriarchā Iacob, cum omnes diligeret filios, Ioseph tamē singularis merito innocentiæ præ cæteris diligere scriptura teste nouimus. Vnde pulchre in Canticis canticorum dicit ecclesia Christo: Introduxit me in cellā uinariam, ordinauit in me charitatem. Porrò quod altitudo cubitum ac semissem habebat, cubitus æque ut in latitudine, unitatem ipsius spei nostræ cœlestis insinuat: qua expectamus dominū nostrum, quando reuertatur de cœlis remuneraturus seruos, quos uigilantes accinctis lumbis & ardentibus bonorū operū lucernis inuenerit. Nam etsi pro diuersitate meritorum multæ sunt mansiones in domo patris, unum tamen est regnum cœli, in quo omnes recipiātur electi. Semisse uero qui superest, initiū uitæ contemplatiuæ, quo nonnulli sanctorum etiam in carne adhuc positi frui meruerunt, indicat: quibus non solum sperare cœlestia præmia, uerumetiā ex parte uidēdo prægustare donatum est: uti Esaias & Micheas, cæterique prophetæ, qui uiderūt dominū sedentem in solio gloriæ suæ, circunstante cœlorū exercitu: ut Petrus, Iacob & Ioannes, qui cla-

Marginal notes: Iacob. 1 — Luc. 12 — Cant. 2 — Ioan. 14 — Esa. 6 — Matth. 17

clarificatum inter Moysen & Eliam dominum in sancto monte uiderūt: ut magister gentium, cui priusquā carnis debitum solueret, donatum est in paradisum ac tertium cœlum rapi, & audire arcana uerba, quę non licet homini loqui. 2.Cor.12 In his ergo & huiusmodi famulis Christi, mēsa nobis tabernaculi, hoc est diuina scriptura, qua ecclesia sancta sine cessatione reficitur, super cubitum communis spei semissem in altitudine adiungit: quia supernæ beatitudinis gaudia præmonstrata illis priusquā reddita demonstrat: quæ nimirum pręmonstratio quia raptim & in transitu sanctorū mentibus apparet, recte per dimidiū cubiti & nō per plenum cubitum figuratur.

Et inaurabis eā auro purissimo.

Mensa tabernaculi inauratur, quia & scriptura sancta sapientię cœlestis sensu clara refulget: & ipsi q eā cōdidere prophetæ, præclari uita ac sermone fuerūt.

Faciesq; illi labium aureum per circuitū, et ipsi labio coronā interrasilem altam quatuor digitis.

Labium aureum fit mensę per circuitum: qa doctrina sacri eloquij per mundissima nobis prædicatorum fidelium ora ministratur. Neq; illorū locutio qui diuina nobis arcana tradiderunt, humanæ confabulationis sermonibus ullatenus attaminari cōsentiebat: quin potius non tantum nociua, sed & ociosa hominum uerba grauiter ferre ac redarguere curabant. Vel certe labiū fit aureū mensæ per circuitum: quia scriptura sancta omni ex parte suę locutionis, cum recte intelligitur, claritatem nobis sapientiæ cœlestis insonat. Cui uidelicet labio corona additur: quia lingua pręd icantium suis auditoribus retributionē uitæ promittit æternæ. Et bene ipsa corona quatuor digitis alta fieri pręcipitur: quia celsitudo nobis coronæ perennis, per quatuor sancti euangelij libros ostenditur: uel quod per custodiam euangelicæ fidei & operationis, ad coronam nos uitæ peruenire oportet. Pulchreq; per digitos libri designantur: quia nimirū & tabulæ legis digito dei esse scriptæ referunt: & in euāgelio dominus distinctionē legis tēperaturus, digito scribebat in terra, dicens de adultera quā accusabāt pharisæi & scribæ: Si quis uestrûm sine peccato est, primus in illam lapidē mittat. Ioan.8 Digitus autē dei, spiritus dei intelligitur. Vnde illud quod Lucas dominū dixisse refert: Si ergo in digito dei eijcio dæmonia: Luc.11 Matthæus clarius exponēdo dixit, in spiritu dei. Matth.12 Itaq; labio mensę aureo corona aurea quatuor digitis alta superponitur: quia purissima sanctorum prædicatorum eloquia, spem supernæ beatitudinis expectant: quæ ministerio sancti spiritus in quatuor sancti euangelij libris descripta continetur. Nec solū prædicatores ipsi præmium in cœlis sui laboris accipiūt, uerumetiā omnibus sibi obtemperantibus eandē uitæ coronā certa euāgelicæ ueritatis autoritate promittunt. Bene autem eadem corona interrasilis fieri præcipitur: quia nimirum æterni retributio regni nō indifferenter oībus datur: sed pro qualitate accipientium distincto diuinitus examine singulis quibusq; distribuit. Corona etenim aurea mēsæ domini pura & nō interrasilis esset, si claritas futuræ iustorū retributionis ęqualis omnibus penderet: instar uidelicet huius solis mundani, cuius splendorē deus indifferenter super bonos et malos facit oriri. Matth.5 At qa sicut stella à stella differt in claritate, ita erit & resurrectio mortuorū. 1.Cor.15 Corona mensæ domini uarijs distincta sculpturis, sed competēter ordinatis, apposita est. Aeterna etenim uita futura omnibus est promissa iustis, sed multiformis in illa, p diuersitate meritorū gloria est singulorū. Quod uero descripta prius una corona subiūgit:

Et sup illā alterā coronā aureolā.

De illorū potest præmio recte intelligi, qui generalia scripturæ sanctæ māndata spōtanea uitæ perfectioris electione transcendunt: ideoq; specialē præ cęteris fidelibus retributionem uoluntariæ oblationis expectant. Coronaq; aureā

quatuor digitis alta labio mensæ aureo apponit̃,cũ per euangeliũ his qui mandata diuinæ legis custodiũt, uita æterna promittitur: dicente domino ad diuitẽ: Matth.19 Si uis ad uitã ingredi,serua mãdata: Nõ homicidiũ facies: non adulterabis:nõ facies furtũ:non falsum testimoniũ dices: honora patrẽ & matrẽ: & diliges proximum tuũ sicut teipsum.Sed eidem coronę altera corona aureola superponit̃, Ibidem cum protinus subinfertur:Si uis perfectus esse,uade,uende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo,& ueni sequere me. Ad hanc coronã Apoc.14 pertinet canticum illud nouum, quod uirgines tantum corã agno cantasse referuntur, qui empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno. Ad hanc, q̃d ijdẽ sequuntur agnũ quocunq; abierit. Vel certe corona aurea labio mensæ domini apponitur, cũ in uerbis sacræ scripturæ dicimus egrediẽtes carne animas ad æterna in cœlis pręmia esse recipiẽdas. Et super illã altera aureola superaddit̃ corona, cũ in eadẽ scriptura reperitur,q̃d eis sublimior in fine seculi gloria in corporũ quoq; immortalium receptione seruet̃.

Quatuor quoq; circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis eiusdẽ mensę per singulos pedes.

Hæc ut suprà de arca exposuimus, etiã hic accipiẽda sunt. Quatuor nanq; circuli aurei quatuor euangeliorũ sunt libri: per quorum fidẽ cõtigit, ut omnis scriptura sancta, per mundũ legeretur & intelligeretur uniuersum. Quatuor autem pedes habet mensa: quia quadriformi ratione omnis diuinorũ eloquiorum series distinguitur. In libris nanq; omnibus sanctis intueri oportet, quæ ibi æterna intimentur, quæ facta narrentur, quæ futura prænuncientur, quæ agenda præcipiantur uel moneantur. Itẽ mẽsa tabernaculi quatuor habet pedes: quia uerba cœlestis oraculi uel historico intellectu, uel allegorico, uel tropologico, id est morali, uel certe anagogico solent accipi. Historia nanq; est, cum res aliqua quomodo secũdũ literã facta siue dicta sit, plano sermone refert̃: quo modo populus Israël ex Aegypto saluatus, tabernaculũ domino fecisse in deserto narratur. Allegoria est, cum uerbis siue rebus mysticis præsentia Christi & ecclesię sacramẽta signant̃. Verbis uidelicet, ut Esaias ait: Egredietur uirga de Esa.11 radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quod est aperte dicere: Nascet̃ uirgo Maria de stirpe Dauid, & Christus de stirpe eius orietur. Rebus aũt, ut populus de ægyptia seruitute per sanguinem agni saluatus, ecclesiã significat passione Christi à dæmonica dominatione liberatam. Tropologia, id est moralis locutio, ad institutionem & correctionẽ morum, siue apertis seu figuratis prolata sermonibus respicit. Apertis uidelicet, ut Ioannes admonet dicens: Filioli 1.Ioan.3 mei, non diligamus uerbo nec lingua, sed opere & ueritate. Figuratis uero, ut Salomon ait: Omni tempore sint uesti- Eccles.9 menta tua candida, & oleum de capite tuo nõ deficiat. Quod est aperte dicere: Omni tẽpore sint opera tua munda, & charitas de corde tuo nõ deficiat. Anagoge, id est ad superiora ducẽs, locutio est quæ de præmijs futuris, & ea quę in cœlis est uita futura, siue mysticis seu apertis sermonibus disputat. Apertis scilicet, ut: Beati mundo corde, quoniã ipsi Matth.5 deũ uidebũt. Mysticis uero, ut: Beati q Apoc.22 lauant stolas suas, ut sit potestas illis in ligno uitę, & p portas intrent in ciuitatẽ. Quod est pariter dicere: Beati qui mundant cogitationes & actus, ut potestatẽ habeant uidendi dominũ Christũ, qui ait: Ego sum uia & ueritas et uita. & per doctrinam atq; exempla pręcedentium patrum intrent in regnum cœlorum.

Subter coronã erũt circuli aurei, ut immittant̃ uectes p eos, et possit mẽsa portari. Ipsos q̃que uectes facies de lignis setim, et circundabis auro ad subuehendam mensam.

Apte subter coronã erunt circuli: qa libris

libris sancti euãgelij in hac uita utimur: coronam uero uitæ supernæ futuram in cœlis speramus. Per quos uidelicet circulos immittuntur uectes ad subuehendam mẽsam: quia doctores sancti ut uerbis sacri eloquij corda audiẽtiũ reficiãt, ipsi per omnia mentẽ suã necesse est in euangelica lectione fixã teneant, quatenus ad fidẽ sensumq; illius omnẽ interpretationis ac doctrinæ suæ intentionẽ dirigant: curentq; sedulò ne quid aliud agendũ, sperandũ, amandum ue in scripturis omnib⁹, quàm quod in quatuor euangelij libris inuenit, doceant. Qui dum uniuersa scripturarũ eloquia ad eã quæ in euangelijs scripta est fidem ac dilectionem referunt, quasi totam domini mensam cum panibus ac uasis ipsius in quatuor circulis portant.

Vasorum, mensæ, & panum propositionis descriptio. Caput VII


PARabis & acetabula ac phialas, thuribula & cyathos, in quibus offerẽda sunt libamina, ex auro purissimo.

Varia uasa quæ ad offerenda libamina sunt facta, uariæ sunt distinctiões eloquij diuini, pro dispari capacitate audientiũ. Nõ enim una eademq; omnibus potest conuenire doctrina: aliter nanq; sapientes, aliter insipiẽtes: aliter diuites, aliter pauperes: aliter sani, aliter infirmi: aliter senes, aliter iuuenes: aliter uiri, aliter fœminæ: aliter cœlibes, aliter coniugati: aliter prælati, aliter subditi docẽdi sunt. Quæ tamẽ uasa omnia ad mensam tabernaculi, omnia ad offerenda libamina pertinent: quia quæcunq; prudens doctor diuersa pro diuersitate audiẽtiũ loquit, uniuersa in regula sacræ scripturæ reperiunt: atq; ad offerenda domino uota bonorũ operũ corda excitant auditorũ. Quæ uidelicet opportuna diuersitas sanctæ prædicationis ipsius domini ore designabat cũ diceret: Quis putas est fidelis dispẽsator & prudẽs, quẽ constituit dominus super familiã suã, ut det illis in tẽpore tritici mensurã? Mensurã quippe tritici cõseruis dat in tẽpore fidelis dispensator et prudẽs, quando discretus uerbi minister, nõ solum tempus opportunum in dicendo obseruat, uerum etiam qualitatem sensumq; auditorum diligenter exquirit, & iuxta distantiam huius modum sui sermonis temperat. — Matth. 24

Et pones sup mẽsam panes propositionis in cõspectu meo semp.

Panes propositionis super mẽsam positi semper, doctores sunt spiritales, q in lege domini die ac nocte meditãtes, cũctis ecclesiã intrãtibus refectionẽ uerbi cęlestis offerũt. Qui rectè propositiõis panes uocant: quia in propatulo semp esse debet uniuersis fidelibus sermo salutis: neq; unq; in ecclesia deesse oportet pijs auditoribus uerbũ solatij: qd dominus p præcones ueritatis mũdo propones, in cõspectu suo semper apparere, & usq; ad finẽ seculi his qui esuriũt et sitiũt iustitiã, incessanter abũdare uoluit. De his panibus in Leuit. plenius, quot & quales faciẽdi, uel quomodo ponẽdi fuerint, refert, dicẽte domino ad Moysen: Accipies quoq; similã, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habeãt duas decimas, quorũ senos altrinsecus super mensam purissimã corã domino statues: & pones super eos thus lucidissimũ, ut sit panis in monimentũ oblationis domini: per singula sabbata mutabunt corã domino suscepti à filijs Israel fœdere sempiterno: eruntq; Aarõ et filiorum eius, ut comedãt eos in loco sancto. — Leuit. 24
Vbi manifestè in primis ipso etiã numero panũ duodecim apostolorum forma pręmonstrat, quos apparẽs in carne dominus primos elegit, quorũ ministerio cibum uitę cũctis gẽtibus daret. Deniq; esurientibus in deserto turbis, dicit eisdẽ discipulis suis, nostris uidelicet apostolis: Date illis uos mãducare. Et saturatis de qnq; panibus quinq; millibus hominũ, ipsi collegerũt duodecim cophinos fragmentorũ: quia nimirũ apostolorum & apostolicorum uirorũ est, ea quæ turbæ nequeunt scripturarũ sacramenta capere. Duodecim ergo panes in mẽsa ta- — Mar. 6, Luc. 9, Ioan. 6

bernaculi, duodecim sunt apostoli, & omnes doctrinę illorū sequaces in ecclesia. Qui quoniā usq; ad consummationē seculi populū dei alimonijs uerbi reficere non desinunt, panes duodecim propositionis nunquā de mensa domini recedunt. Et bene ijdē panes nō de qualibet farina, sed de simila fieri iubētur: quia nimirū quicunq; alijs uerbū uitæ ministrant, primo ipsos necesse est uirtutum frugibus operā dare, quatenus ea quæ prædicādo admonēt, etiā faciendo commendēt: cōfigurati exēplis illius qui de

Ioan.12 semetipso ait: Nisi granū frumēti cadēs in terrā mortuū fuerit, ipsum solum manet. Bene etiā ijdē panes seni altrinsecus super mensam statui præcipiuntur, propter concordiā scilicet charitatis et societatis: nā & dominus binos ad prædicandum discipulos misisse perhibet̄: figuraliter insinuās, quia sancti doctores nunq̄ ab inuicē uel in assertione ueritatis, uel in effectu dilectionis discrepant. Quod aūt super panes thus lucidissimū ponit̄, uirtutē orationis designat, qua ijdem doctores suæ ministeriū prædicationis, simul & orationē operis domino cōmendant. Nā per thus orationē designari te

Psal.140 statur Psalmista, qui dicit: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo. Et thus lucidissimū super panes ponit̄ in monimentū oblationis domini, quando piæ sanctorū actioni ac doctrinæ oratio pura superaddit̄: quò per hæc utraq; rite sociata, semper memoria sacræ oblationis in conspectu summi arbitris appareat. Bene aūt p̄ singula sabbata panes corā domino mutari mandantur: panes nanq; qui per sex dies operandi in mensa domini fuerant positi, sabbato nobis mutant̄, cū doctores quiq; sanctæ ecclesię cōpleto tēpore sui sancti laboris, æterna in cœlis quiete remunerant̄, & alios post se in idem opus laborādi in uerbo, sub eiusdē spe retributionis relinquūt. Sicq; fit ut mēsa domini nunquā panis inops remaneat: uerū mox uno sublato pane, alius loco eius substituat̄: dum succedentibus sibi per ordinē ministris uerbi, nunquā ecclesiæ desunt qui apostolice siue fidē pietatis, seu munditiā actionis, & uerbis ostēdant & factis: semper manente pulcherrima illa sentētia, qua in laude eiusdē sanctę ecclesię dicit̄:

Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: cōstitues eos principes super oēm terrā. Psal.44 quia si alijs uerbis tabernaculo domini diceret̄: Pro panib⁹ tuis uetustis, parati sunt tibi noui: constitues eos in refectionem cordiū spiritaliū fidelibus toto orbi terrarū. Panes ergo pro panibus mutabantur, mēsa aūt semper eadē in tabernaculo stabat: quia abeūt & ueniūt doctores uerbi, alijsq; cedētibus succedūt suo in ordine alij: scriptura aūt sacra nullis abolenda per æuū tēporibus cōstat, usq; ddū in fine mūdi apparēte domino, nec scripturis ultra, nec interpretib. eorū opus habemus, impleta illa exoptatissima prophetia domini, qua dicit: Et nō docebit Hiere.31 unusquisq; proximū suū, & unusquisq; fratrē suū, dicēs, cognosce dominū: quoniā oēs scient me, à minore usq; ad maiorem eorū. Coquebant̄ autē panes ante sabbatū, ut Ioseph. scribit, duo & duo diuisi ante sabbatū, et sabbato manè oblati Antiquita. lib.3, ca.13 super sacrā mēsam ponebant̄ seni ad alterutros cōuersi, duabus pateris aureis superpositis, thure plenis, quę permanebāt usq; ad aliud sabbatū, & tunc pro illis alij deportabant̄: illi uero sacerdotib. exhibebant̄: & thure incenso in igne sacro, in quo oīa holocausta fiebant, aliud thus sup alios panes adijciebat̄. quodq; in libro Regū scriptū est, quia Dauid tabernaculū ingressus, panes sanctos à sacerdotibus accepit: sabbato manè factū est. Venit eñ ad tabernaculū illa hora, qua panes septimanæ præcedētis sublati erāt de mensa domini, ut ponerent̄ panes noui, q̄ pridie fuerant cocti: sicq; panes sanctos accepit, ut ne ad momentū quidē horę mēsa dñi sine pane maneret. Vnde solertius adhuc cōsiderare libet, q̄d panes p̄ singula sabbata mutari iubebant̄: nāq; ita mutabant̄, ut singuli eorū et sabbato imponerent̄ in mēsam, et sabbato rursū ablati in esum ꝓficerēt sacerdotum:

dotū: & sex quidē diebus operū in mensa ꝓpositi apparerent, sed in die sabbati, id est requiei impositi in mēsa, rursumq; die altero sabbati de mēsa sublati. In cuius ordine positionis quid nobis aliud mystice intelligendū est, nisi quod sancti doctores, imò omnes iusti, & post opera bona, quibus in ecclesia claruerūt, ad requiē perueniunt, & ut bona delectetur operari, spe futuræ quietis ac beatitudinis accenduntur? Imponebantur ergo panes sabbato in mēsa domini, ea utiq; intentione ponentiū, ut transacto sabbato ibidem per sex dies operandi manerent: his quoq; transmissis altero superueniente sabbato, in refectionem summi sacerdotis et filiorum eius consumerentur: quia nimirū in primordio nobis deo deuotæ conuersationis accipienda requies, & uita æterna promittitur, ea tamen conditione, ut per labores & opera bona uitæ temporalis ad eam pertinere debeamus. Qua autē ratione hoc quod summus sacerdos & filij eius panes propositionis comedebāt, ad ingressum uitæ cœlestis pertineat, in expositione uersiculi sequentis aptius suo loco dicetur. Suscipiebanť aūt panes ijdem à filijs Israël: quia de cœtu spiritalium dei famulorū eligi atq; ordinari debent, qui gradū sacerdotij uel doctrinæ subeant. Quodq; in cōclusione subiūgiť: Eritq; Aaron & filiorū eius: duobus modis accipi per mysteriū potest. Comedit nanque Aarō cū filijs suis panes sanctos de mensa tabernaculi sublatos, cū summus pontifex noster raptos de hac uita electos suos in augmentum corporis sui, quod est in cœlis, hoc est summæ illius electorum multitudinis introducit: Vel certe erunt panes sancti Aaron & filiorum eius, cum præsules quiq; & subiecti illis in domino populi, exēplis patrū præcedentium ad uitā nutriunť æternā.

Candelabrum. Cap. VIII



Acies & cādelabrū ductile de auro purissimo. Candelabrū tabernaculi sicut & mensa, uniuersalē præsentis tēporis ecclesiā designat. Ideo nanq; sunt ante uelū, intra quod arca testamenti posita est: quia necdum ad uisionem in cœlis sui redēptoris meruit intromitti. Sed mensa est, quia his qui esuriunt & sitiūt iustitiā, uictū quotidie cœlestem, ne tentationibus deficiāt, impendit. Candelabrū est: quia iter lucis errantibus ostendit. Mensa pariter et candelabrum est: quia sanctis edocta literis, & animā esurientē satiare bonis, & sedentibus in tenebris atq; umbra mortis lucernam uerbi subministrare didicit. Cui lucernæ dum sese humiliter subiecit, ad agēda uidelicet quæ dei sermo præcipit, à suis se uoluptatibus cohibēs ad sperenda ac diligenda quæ promisit, à uisibilibus se gaudijs sustollens, quasi candelabrum eius efficitur: quia suis per oīa uoluntatibus imperiū cœleste præponit, seq; humilians claritatē uerbi dei oībus & prædicādo & faciendo præmōstrat.

Hastile eius, calamos, scyphos, et sphærulas ac lilia ex illo ꝓcedētia.

Hastile candelabri, ipse qui est caput ecclesiæ, mediator dei & hominum homo Christus Iesus, debet intelligi. De cuius corpore, quod nos sumus, quasi de calamis ex hastili procedentibus dicit Apostolus: Ex quo totū corpus per connexus & cōiunctiones subministratum & constructū, crescit in augmentū dei: qa nimirū omnipotens deus redemptor noster, q in se quo proficiat nō habet, adhuc ꝑ mēbra sua q̄tidie augmentum habet. Calami ergo procedētes de hastili, prædicatores sunt, qui instituti à domino dulcē sonū in mūdo ædiderūt, uidelicet canticum nouū. Calami sunt omnes ecclesiæ filij, qui sibi (dicēte propheta: Cantate domino canticū nouū, laus eius ab extremis terræ) libenter obtemperant resonantes laudem domino ac dicentes: Et direxit gressus meos, & immisit in os meum canticum nouum hymnum deo nostro. Quia uero scyphi uino repleri solēt, nō immeritò per eos mentes audientium designātur, qui ad uocē prædicantiū uino sciētiæ replenť.

Coloss. 2

Psal. 32

Psal. 39

Etquoniam eodem uino internæ dilectionis inebriata corda fidelium, infatigabili desiderio ad deum tendunt, recte in candelabro post scyphos sphærulæ fiunt: sphæra enim ex omni parte uoluitur: quia nimirum mentes electorũ nec aduersitatibus seculi ullis retineri, nec prosperitatibus possunt corrumpi, quin in omnibus quæ occurrunt, ad deũ per sancta desideria proficiant. Et bene post calamos, scyphos & sphærulas in candelabro lilia deformantur: quia post gratiam prædicationis, post ebriationẽ potus spiritalis, post irreuocabilem sanctæ operationis procursum, illa uirens patria sequitur, quæ animabus sanctis, id est floribus uernat æternis.

Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero.

Constat quidem numerum senariũ, in quo factus est mundus, operum perfectionem designare. Sed quoniam ita positus est in descriptione calamorũ, ut in bis ternos diuidat̃, magis de ternario dicendum. Tres nanq; calami de uno latere hastilis, & tres egrediuntur de altero: quia fuerunt doctores ante aduentũ domini in carne, qui fidem sanctæ trinitatis mystica uoce designarent, & quantum rudes adhuc capere poterant, prędicarent. Vnde est illud Psalmistæ: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Nomine etenim domini patrem, nomine uerbi filium, spiritum uero sanctũ ipso suo nomine spiritum oris eius appellat. Cuius uidelicet sanctæ trinitatis unam esse potentiam, uoluntatem & operationẽ desig gnat, cum & cœlos uerbo domini, & omnem uirtutẽ eorũ spiritu oris eius esse firmatam asseuerat. Sunt modo doctores, qui eandem fidem sanctæ trinitatis aperte prædicent, ita ut omnes qui ad Christum pertinent, eadem debeant fide consecrari: dicente apostolis domino: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spirit⁹ sancti. Vnde & Paulus pro fidelibus orãs, eosq; in fide accepta confortari desiderans, ait: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & cõmunicatio spiritus sancti cum omnibus uobis. Item tres calami ex uno latere candelabri, & tres prodeunt ex altero: quia & ante et post incarnationem dominicã terni fuere gradus eorum qui fideliter in ecclesia domino seruirent, cõiugatorum uidelicet, cõtinentium & rectorũ: quorum distantiam Ezechiel propheta mystice describit, cum ueniente plagarum articulo tres tantummodo uiros, Noë uidelicet, Daniel & Iob, liberãdos esse prædixit. In Noë nanq;, qui arcam in undis rexit, præpositos ecclesiæ: In Daniele, qui in aula regia cõtinenter uiuere studuit, continentes siue uirgines: In Iob, qui in coniugali uita positus, mirandum cunctis exemplar patientię prębuit, bonorum uitã coniugatorũ ostendit. Item eorundem in nouo testamento distantiam dominus sub figura insinuat eorum, qui in lecto, in agro, in mola reperiendi sint in die iudicij. E quibus singulos assumendos, & singulos dicit esse relinquẽdos: Nanq; in lecto quies continentium, in agricultura industria prædicantium, in gyro molæ labor exprimitur coniugatorum. Et quia in omnibus his gradibus quidam eligendi, quidam uero sunt reprobandi: recte de singulis dicitur, quia unus de duobus assumetur, & alter relinquet̃. Quia uero in parte electorum sublimius est meritũ prædicantium, quàm eorum qui solummodo continentiæ, & non etiam operi doctrinę student: item sublimior continentium quàm coniugatorum conuersatio: recte supremi calami, qui hinc & inde de hastili procedebãt, eos qui in utroq; testamento inter uirtutes alias doctrinæ studijs sese subdidere, designãt. Recte inferiores calami, qui æque ex utroque hastilis latere prodeunt, uitam continentium deo deuotam: recte infimi calami, & ipsi ex eodẽ unius candelabri stipite orti, bonorũ uitã cõiugatorum, in utriusq;

Psal. 32 · Matth. 28 · 2. Cor. 13 · Ezech. 14 · Matth. 24 · Luc. 17

utriusq; testamēti tempore uni eidemq; domino fideliter seruientem typice demonstrāt. Diuersis ergo locis calami procedunt de hastili: qui tamen omnes suo quiq; loco & ordine reflexi in altum, ad unam perueniunt summitatem, quatenus æqualem supra se positionem lucernarum ualeant conseruare: quia nimirum electi, etsi meritorū sunt gradibus discreti, una sunt fide ueritatis imbuti, ad unā in cœlis lucem æternę ueritatis peruenturi: & quanto quisq; altius in hac uita Christo adhærere curauerat, tanto uicinior in illa uita eius uisione fruitur: ita ut de quibusdam pro magnæ merito uirtutis dicatur: Apoc.14 Hi sunt qui sequunť agnū quocunq; abierit. De quibus paulò ante quasi de proximis candelabro calamis, Ibidem. præmissum est: Et cantabant quasi canticum nouū ante sedem, & ante quatuor animalia et seniores. Vbi ostendiť, quod omnes sancti per plateas supernæ illius ciuitatis, canticum lętitiæ nouum domino cantant. Sed illi præ cæteris ibi specialis gaudio carminis sublimantur, qui hic generalem uitam fidelium priuilegio sacræ uirginitatis transcenderunt.

Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphærulæq; simul & lilium, & tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæq; & lilium. Hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili.

Nucē in figura pręsentis ecclesiæ poni solere testatur Salomon, qui ex persona doctorum fidelium loquitur: Cant.6 Descendi, dicens in Cantico canticorū, ad hortū nucum, ut uiderem poma conuallis. Sicut enim nux dulcem quidem habet fructum interius, sed non hunc ostendere foris, nisi fracta testæ duritia, potest: sic iustorum uita præsens, ita suauitatem gratiæ spiritalis intimo corde conseruat, ut hęc à proximis quanta sit, nullatenus ualeat perspici, donec soluto corporis domicilio libere se animæ ipsorū alterutrū in cœlesti luce conspiciant, & quanta singulæ gratia sancti spiritus fulgeāt, quantum unaquæq; diligatur ab altera, nulli prorsus remaneat occultū. Fiuntq; scyphi in candelabro ad nucis modū, cum quilibet electi uino sapientiæ repleri desiderantes, ad exemplū sese informare satagunt præcedentium iustorū, quos magna inuisibilium bonorum dulcedine ac dilectione plenos esse nouerunt. Quod autē per singulos calamos tres fuere scyphi, sphęrulę et lilia, significat ternas temporum differētias, quibus electi & ante incarnationē dominicā et postea deo deuoti uixerūt. Fuerūt etenim iusti ante legem, fuerūt sub lege, fuerūt temporibus ꝓphetarū. Itē post ascensionē dominicā cōgregata est ecclesia primitiua de Israël: congregatur nunc ecclesia de gentibus: congreganda est in fine mundi de reliquijs Israël. Habebat ergo calamus primus in uno latere tres scyphos, sphærulas & lilia: quia in parte doctorū ante incarnationem domini erant tres ordines eorū, qui haustum gratiæ cœlestis quasi scyphi sitirent, in uiā domini promptissime quasi sphærulæ currerenr, supernæ donum retributionis quasi candorem liliorum odoremq; gaudenter expectarent: id est, ante legem, sub lege, sub prophetis. Secundus calamus & ipse habebat tres scyphos, sphærulas & lilia: quia continentes illius temporis æque tres ordines sanctorum in præfata distinctione temporum habebant, potum spiritalem desiderantes, uiam mandatorū domini currentes, & cœlestia præmia præstolantes. Tertius similiter calamus tres scyphos & sphærulas & tria habebat lilia: quia multi erant coniugati ante legem, multi sub lege, multi in diebus prophetarum: qui uerbū domini audire, qui uiam eius currere, qui bonorū præmia operū ab ipso expectare gauderēt. Item ex alio latere hastilis & primus calam9, & secundus, & tertius, tres scyphos & sphęrulas, tria quoq; lilia habebat: qa in nouo quoque testamēto & in doctorib9 et in continentibus et in cōiugatis deo deuotis tres fuere ordines temporū distantiū, hoc est

in primitiua ecclesia de Israël, in nostra e-
lectione de gentibus, in ultima collectio-
ne reliquiarũ Israël: qui uniuersi suo qui
que tempore uerbo uitæ debriari, in uiã
pacis properare, candorem perpetuæ lu
cis uidere desiderarent.

**In ipso autem candelabro erunt
quatuor scyphi in nucis modum,
sphærulæq; per singulos, & lilia.
Sphęrulę sub duobus calamis per
tria loca, qui simul sex fiunt, proce
dentes de hastili uno.**

Diximus ipsum candelabrũ, id est sti-
pitem candelabri mediũ, de quo calami
procedebant, dominũ saluatorẽ designa
re: de cuius gratia iusti quicquid boni ha
bent acceperunt. Vnde ipse in euãgelio
Ioan. 15 cũ dixisset discipulis: Ego sum uitis, uos
palmites: continuò subiunxit: Sicut pal
mes non potest ferre fructũ à semetipso,
nisi mãserit in uite: sic nec uos, nisi in me
mãseritis. Quasi alijs uerbis diceret: Ego
sum candelabrum, & uos calami mei: si
cut calamus non potest se erigere ad sup
portandam lucernam, nisi fixus manse-
rit in stipite candelabri: sic nec uos, nisi in
me manseritis, lucem ueritatis & fidei in
uobis ferre ualetis. In quo nimirum can-
delabro quatuor scyphi sunt facti: quia
in quatuor libris sancti euangelij, qui de
domino sunt conscripti, gustum uini no
ui, hoc est doctrinæ cœlestis inuenimus:
quod non utres ueteres, hoc est mentes
terrenis adhuc desiderijs inhærentes, sed
tantũ innouata per spiritũ gratiæ corda
fidelium capere queunt. Sunt per singu
los scyphos sphærulæ simul & lilia defor
mata: quia idem dominus qui poculũ no
bis sapientiæ spiritalis ꝓpinauit, cursum
quoque piæ operationis inoffensum ac
promptum & habendũ nobis ostendit,
& ut habere possim⁹ ipse donabit: & ne
in uacuũ curreremus, claritatem nobis
patriæ cœlestis, ad quam intenderemus
promisit: & huius nobis aditum sua gra-
tia patefecit: uel certe q̃a sub duobus ca
lamis per tria loca scyphi, sphærulæ & li-
lia fieri mandant̃. Possumus hæc ita my-
stice interpretari: quia tribus fideliũ gra-
dibus, de quibus sæpius diximus, cõiuga
torum scilicet, continentiũ & uirginum,
& doctrinã ueritatis aperuit, & cursum
boni operis imperauit, & hęreditatis sem
per imarcescibilis atq; incorruptæ bene
dictionem promisit atq; donauit. Et apte
scyphi, sphærulę & lilia candelabri nõ su
per calamos, sed sub calamis esse iubent̃:
quia corda prę dicantiũ, imò omnium ele
ctorum, ne ad infima delabi possint, do-
nis, mandatis & promissionibus domini
cis sustentant̃, atq; ad amãda & quæren
da cœlestia subleuant̃. Hinc etenim san-
cta ecclesia, uidelicet sponsa Christi, de
ipso gloriat̃ dicens: Læua eius sub capite Cant. 2
meo, & dextera illius amplexabitur me.
Læua quippe sponsi sub capite est posita
sponsæ: quia temporalibus beneficijs do
minus mentes fideliũ à terrenis uolupta
tibus & cõcupiscentijs segregans, ad spe
randa ac desideranda perpetua bona eri
git. Et dextera illius amplexabit̃ eam: q̃a
ostensa diuinæ maiestatis eius uisio illam
sine fine glorificat. Apte scyphi, sphæru-
læ & lilia sub duobus sunt calamis: quia
in utroq; testamẽto fidelibus, quãuis cæ-
rimonijs distantibus, eadẽ deuotio domi
no seruiendi mãdata, eadem est gloria re
gni cœlestis cõseruata. Quartus aũt scy-
phus, sphærula & lilium, quæ supra cala
mos oẽs iuxta summitatẽ fuere candela-
bri ipsius, proprie ad dominũ pertinet sal
uatorẽ: qui nõ solum electis suis uirtutũ
scientiã, operationẽ & remunerationem
tribuit, uerumetiã in seipso idem homo
Christus figurã ostendẽs scyphi, cũ se ple
num spiritu sancto declarauit: formã pręs
tendit sphæræ, cũ apparẽs in mũdo absq;
ullo circũstrepentiũ rerũ obstaculo, exul
tauit ut gigas ad currendam uiã: speciem Psal. 18
mõstrauit lilij, cũ resurgẽs à mortuis, atq;
ad cœlos ascendens, clarificatus est ea cla Ioan. 17
ritate quam habuit priusq̃ mundus esset
apud patrẽ. Et recte hic scyphus, sphæra
& lilium calamis altior eminebat: quia ni
mirum dona quę mediatoris dei & homi
num homini Iesu Christo deus pater cõ-
tulit, omnẽ humanę capacitatis modum
transcen-

Eph.4 transcendunt. Vnicuiq; enim nostrũ data est gratia secundum mensurã donationis Christi. In ipso aũt Christo, sicut Apostolus ait, habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Bene autẽ sequitur:

Et sphęrę igit & calami ex ipso, erunt uniuersa ductilia de auro purissimo.

Omne enim opus candelabri, hoc est & stipes medius, & calami ex ipso procedentes, cũ omni suo ornatu, de auro fiũt: quia & domin⁹ ipse specialiter immunis à peccato, atq; opibus iustitiæ per omnia præclarus, in mundo apparuit: & eandẽ innocentiã atq; iustitiã mẽbra eius in hac interim uita, quantũ ualent, imitãtur: in futuro aũt ueraciter ipsi adhęrendo proficiunt. Et apte idem aurũ ductile fuit: ductile nanq; feriendo producit: quia & redemptor noster, qui ex cõceptione & natiuitate perfectus deus & homo extitit, passionũ dolores pertulit, ac sic ad resurrectionis gloriã peruenit: & omnes qui
2.Tim.3 uolunt pie uiuere in illo, persecutionem patiuntur: quia & ipsi quasi metallum feriendo dilatatũ, p cõtumelias ad immortalitatis gratiã proficiunt. Vnde et in psalmo quarto qui inscribit, In carminibus, quibus in mysticis fidei calamis dicit ecclesia suo redemptori: In tribulatione dilatasti me. Ac si aurum ductile suo artifici diceret: In percussione fabrili amplificasti me, & maiorẽ tundendo mihi profectum dedisti.

Lucernæ cãdelabri, & emũctoria. Cap IX

Facies et lucernas septẽ, et pones eas sup cãdelabrũ ut luceant ex aduerso.

Lucernæ septẽ, septẽ sunt dona spiritus sancti: quæ & in domino ac redẽptore nostro cuncta semper manserunt, & in membris eius, hoc est omnibus electis pro eius uolũtate distributa sunt. Ponuntur ergo lucernæ septem super candelabrũ: qa super redemptorẽ nostrũ primo
Esa.11 genitũ de radice Iesse requieuit spiritus sapientię & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & impleuit eum spiritus timoris domini. Et sicut idẽ ipse p eundẽ loquit prophetam: Spiritus domini super me, eo q̃d unxerit me dominus. Esa.61 Quod aũt dicit, ut luceant ex aduerso: hoc est quod propheta subsequẽter adiecit: Ad annũciandũ mãsuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarẽ captiuis indulgentiã, & clausis apertionẽ, ut prædicarẽ annũ placabilem domini, & diem ultionis deo nostro. Lucernæ nanq; candelabri lucebãt ex aduerso, & tabernaculũ domini illustrabãt, cũ dominus existens plenus gra- Ioan.1 tia et ueritate, nobis omĩbus de plenitudine sua tribuit, & gratiam pro gratia: cum mãsuetis & pauperibus spiritu, uerbum euãgelij cõmisit: cũ pœnitentibus medelam indulgẽtiæ cõtulit: cũ nunc tempus placendi domino, futurũ uero esse diem uniuersalis iudicij declarauit. Consonat huic lucernarũ numero & positioni, q̃d in Apocalypsi dicit Ioannes: Et uidi, et ec- Apocal.5 ce in medio throni & quatuor animaliũ, & in medio seniorũ agnum stantẽ tanq; occisum, habentẽ cornua septẽ, & oculos septẽ, qui sunt septẽ spiritus dei missi in omnẽ terrã. Si eñ septẽ cornua ibi, siue septẽ oculi agni, septẽ dona sancti spiritus insinuare possunt: quare nõ eadem etiã septẽ lucernæ cãdelabri meritò designare credant? Imò sicut in cornibus & oculis rectè signat, propter omnipotentiam uirtutis, qua cũcta regit, & plenitudinem scientiæ, qua cũcta pspicit: ita etiã spiritus idem septiformis apte per figurã lucernarũ exprimit, propter lucẽ gratię, qua in nocte huius seculi tenebras nostrę cęcitatis illustrat. Vnde & apte subiũgit:

Emunctoria quoq;, & ubi quæ emũcta sunt extinguãtur, fient de auro purissimo.

Sunt etenim quædã in scripturis diuinis ita præcepta, quę perpetuo iure & in hac uita & in futura semp obseruari debeant, ut est illud: Non habebis deos alie- Exod 20 nos corã me. &: Diliges dominũ deũ tuũ Matth.22 ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, Luc.10 et ex tota uirtute: & diliges proximũ tuũ

sicut teipsum. Sunt alia quæ toto huius
uitæ tempore obseruanda iubenẽ, sed in
futura uita mercedem suę obseruationis
Luc.16 æternã pcipiunt: ut est illud euãgelij: Fa
cite uobis amicos de mammona iniquita
tis, ut & ipsi recipiãt uos in ęterna taber-
nacula. Hic eñ ad tempus eleemosynæ
faciẽdæ, ibi ppetuò eleemosynarũ est fru
ctus recipiẽdus. Sunt item alia quæ tem-
pore ueteris testamenti diligẽter iuben-
te domino seruata sunt: nunc coruscan-
te per orbẽ euãgelio, nõ iuxta literã, sed
iuxta sensum mysticũ in ecclesia iubenẽ
obseruari: ut est custodia sabbati, ut ritus
hostiarũ, & sanguis agni paschalis, cæte-
raq; huiusmodi, quæ suo quidẽ tempore
solerter custodita à populo dei, quibus lu
cinia in lucernis candelabri ardebãt, infu
sa oleo piæ deuotionis, & incẽsa igne uer
bi cœlestis: cum uero ab apostolis atque
apostolicis uiris prædicabatur, his & hu-
iuscemodi obseruationibus finẽ domino
impositũ: cuncta ea spiritaliter magis in
ecclesia, quàm iuxta literã sunt seruãda.
Quibus emungebanẽ lucinia cãdelabri,
ut reparata melius lucerent: quia subli-
mius intellecta per spiritũ sanctę ecclesię
lucem doctrinę salutaris præbebant. De
qua reparatione lucernarũ tabernaculi,
hoc est scripturarũ diuinarũ intelligẽtia,
sublimi ore pmittit in Leuitico dominus
Leuit.26 suo populo dicens: Multiplicamini, & fir
mabo pactũ meum uobiscũ. Comedetis
uetustissima ueterum, et uetera nouis su
peruenientibus proijcietis. Multiplicatis
quippe filijs Israël, cõfirmatũ est cũ eis pa
ctum dei, cũ etiã gentibus ad fidẽ uocatis
noui gratia testamẽti in cordibus electo-
rum firma radice plantata est. Comedi-
musq; uetustissima ueterũ, cũ mãdatum
uetus, q̃d ab initio datum est generi hu-
mano, dulci cordis memoria retinemus:
diligẽtes dominũ deũ nostrũ ex toto cor
de nostro, tota anima, tota uirtute: et pro
ximum tanq̃ nosipsos. Et uetera nouis
superuenientibus proijcimus, cũ typica le
gis Mosaicę statuta iuxta literam seruare
cessamus: sed eadẽ ipsa grauius intellecta
p spiritũ innouato in spem regni cœlestis

corde custodim9, iuxta illud Apostoli: Si 2.Cor.5
qua ergo in Christo noua creatura, uete
ra transierũt, ecce facta sunt oĩa noua. Et
in Apocal. Et dixit q sedebat in throno, Apocal.
ecce facio omnia noua. Emunctoria aũt
qbus hæc agebanẽ, ipsa sunt uerba sacri
eloquij, quibus manifeste designaẽ literã
legis in plurimis soluendã, & eam spirita
li solũmodo sensu esse seruandã. E qui-
bus est illud in actibus Apostolorũ, ubi
prohibiti sunt credẽtes ex gentibus circũ
cidi, & absq; cærimonijs hostiarũ legaliũ
euãgelicæ gratiæ sunt obedire præcepti.
Et q̃d Apostolus ad Hebręos exponens Heb.10
uersiculũ psalmi, ait, superius dicẽs: Quia
hostias & oblationes & holocaustomata
pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi
quæ secundũ legem offeruntẽ, tunc dixi:
Ecce uenio, ut faciã deus uoluntatẽ tuã.
Aufert primũ, ut sequens statuat: in qua
uolũtate sanctificati sumus per oblationẽ
corporis Christi Iesu. Emũctoria ergo &
uasa ubi quæ emũcta sunt extinguunẽ,
fiunt de auro purissimo: quia & diuina
sunt uerba, quibus cessatio cærimoniarũ
legaliũ prędicatur: & dei gratia sunt illu-
strata eorũ corda, in quibus eadẽ figura
legis adumbratio finem accepit, ut succe
dens euãgelij ueritas clarius mũdo luce-
ret. Cõstat eñ primos apostolos in euan
gelio ante passionẽ dominicã soluisse sab
batum, & post ascensionẽ domini & ad-
uentũ spiritus sancti penitus hostijs finẽ
imposuisse legalibus, ac pleraq; legis lite
ræ decreta euãgelicæ gratia libertatis mu
tasse. In his ergo lucinia quæ emuncta
sunt extinguebantur, in quibus literalis
obseruatio cõpleta exordiũ gratię mũdo
clarius fulgens exhibuit. Item quia finita
mortali, & succedẽte uita ĩmortali, cessa-
bunt maxima ex parte opera uel dona
lucis, quibus nũc utimur: ut sequanẽ ęter
næ præmia lucis in pręsentia diuinę uisio
nis. Illa scripturarũ testimonia, quę hęc fu
tura esse testanẽ, emũctoria nimirũ sunt
aurea, quæ spe futuræ claritatis eximia.
Vasa q̃q; in quibus ea quæ emũcta sunt
extiguunẽ, corpora utiq; sunt & corda
omniũ iustorũ ĩmortalia. Et ideo rectissi-
me auro

me auro assimilata, in quibus exoptatissima haec immutatio fiet, ut post temporalia dei beneficia ad aeterna perueniant. Denique Apostolus emunctoria nobis lucernarũ dei, & loca ubi ea quae emuncta sunt, extinguant͂ aurea praebet, cũ de differentia praesentiũ & futurorũ bonorũ loquitur, dicens: Siue prophetiae euacuabuntur, siue linguae cessabunt, siue scientia destrueẽ: ex parte eñ cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum aũt uenerit quod perfectũ est, euacuabiẽ q̃d ex parte est. Et paulò post: Videmus nunc per speculũ in aenigmate, tunc autẽ facie ad faciẽ. Nunc cognosco ex parte, tũc autem cognoscã sicut & cognitus sum.

1. Cor. 13

Omne pondus candelabri cum uniuersis uasis suis habebit talentum auri mundissimi.

Omne pondus candelabri cum uniuersis uasis suis, omne corpus Christi est cum ipso capite nostro mediatore dei & hominũ, uniuersi electi sui à summis usque ad infimos, ab his quibus maior inter natos mulierũ nemo est, usque ad eos de quibus dicit: Videte ne cõdemnetis unũ de pusillis istis, qui in me credunt. Qui nimirum omnes, in diuersis licet gradibus, ętatibus, sexibus, cõditionib⁹, ingenijs, temporibus, uni eidẽque autori ac datori perpetuae lucis, suo quique tempore ac loco, cãdelabro aureo fixa radice mentis inhaerent, quo eiusdẽ participes lucis fieri possint. Quod uidelicet candelabrũ rectè talentũ auri mundissimi habere debere memoratur: talentũ nanque pondus plenum ac perfectum est: quia iustus dominus in omnibus uijs suis: & qui suã gratiã in hac uita fidelibus ut bene operentur tribuit, ipse coronã iustitiae in illa uita bonis eorũ operibus reddit. Cui cõtrà Zacharias propheta iniquitatẽ super talentũ plumbi sedere describit: quia & reprobis in eodem iusto examine iuxta actus ipsorum restituet: Quia tu reddes, inquit, singulis secundum opera ipsorũ. Sed distat utrum quis aurũ, an plumbũ ad examen diuinũ afferat. Qui eñ instar auri bonis fulgent

Matth. 18 · Psal. 144 · Zach. 5 · Psal. 61

operibus, in candelabrum domini proficiunt: quia gloriae sui cõditoris participes existunt. At qui peccatis graues in districto examine apparent, demergunẽ tanquam plumbũ in aqua ualidissima: quia merito scelerum in abyssum poenae grauantis decidunt. Vtrunque tamẽ & plumbum scilicet & aurum talenti habet mensuram: quia in damnando impios, & in saluando ac coronando electos, iusta est nostri sententia conditoris.

Inspice & fac secundum exemplar q̃d tibi in monte mõstratũ est.

Huius mysterii praecepti facilime ex eis quae superius exposita sunt, patet. Ostensum nanque est Moysi in mõte exemplar candelabri, quod faceret: quia in altitudine intimae contemplationis didicit aperte multifaria Christi & ecclesiae sacramenta: quae tamen non aperte populo, quem erudiebat, proferre uolebat, sed typice potius per figuram & opus candelabri ac uasorum eius signabat: donec ueniret ipse dominus ac redemptor noster in carne, qui interiorem eiusdem figurę sensum ecclesiae suae, data sancti spiritus gratia, referaret: ut & moriendo in cruce uelum templi discidit, atque ea quae tecta fuerant arcana sanctorum patefecit, & post resurrectionem discipulis apparens, aperuit illis sensum, ut & haec & alia scripturarum secreta spiritaliter reuelatis oculis mentis perspicere possent. Sed & omnis scriba doctus in regno coelorum, cum ea quae in literis sanctis de fide catholica, uel pia actione didicerit, & ipse diligenter sequi, & alios docere praecipiẽ, quid aliud q̃ inspicere & facere secundum exemplar quod sibi in monte ostensum est, iubetur? Inspicit enim diligenter exemplar monstratum, & secundum hoc ad inferiora rediens facit, quando ea quae per sublimitatem diuini sermonis intus credenda siue agẽda intelligit, sedulo corde scrutatur: horumque semp exemplar auditoribus suis & executiõe recti operis, & uerbo doctrinae salutaris ostendit.

De tabernaculo & uasis, libri primi finis.

BEDAE PRESBYTERI DE TABERNACVLO ET VASIS EIVS, AC VESTIBVS SACERDOTVM, LIB. II.

Tabernaculi & templi descriptio. Cap. I



Abernaculū uero ita Tabernaculū (fiet. à Moyse factū in solitudine, sicut & templū q̃d fecit Salomon in Hierusalem, statu sanctę uniuersalis ecclesię designat, quæ partim iam cū domino regnat in cęlis, partim in pręsenti adhuc uita decedentibus ac succedētibus sibi membris suis pegrinaī à domino. Et qdē in utriusque cōstructione domus, hęc principalis solet esse distātia figurarū, q̃d tabernaculum pręsentis ædificiū ecclesię, quo quotidie in laboribus exercetī: templū futurę requiē designat, quæ quotidiana animarū hinc post labores exeuntiū receptiōe perficiī: qa nimirū tabernaculū Moyses cū populo dei in uia adhuc positus, qua ad terrā repromissionis pgebat, cōdidit: Salomon autē templū, ipsa iam terra repromissionis, & regno in ea potitus, construxit. Moyses tabernaculum in solitudine, Salomon templū in Hierusalē, quę interpretaī uisio pacis: quoniā hic quidē ecclesia in labore & ęrumna uitæ labētis, in siti & esurie regni perennis ędificaī: illic aūt in uisione ac pceptione ueræ pacis cōsummaī. Vnde bene in templi cōstru- 3.Reg.6 ctione dictū est, q̃d malleus & securis & omne ferramentū non sunt audita in eo cū ædificareī, pręparatis extra Hierusalē cūctis lapidib9 ac lignis, atq; in positionē ordinis sui decenter aptata esse: quæ ibi facillime atq; indubitanter suo quęq; loco reddita, aut cemento necterenī, aut clauis: quia uidelicet in pace supnæ beatitudinis nō est tribulatiōib. nostra examināda fides, aut uita pbanda, sed quę in pręsenti iam seculo castigata, et cęlestib. erat sedibus regulariter aptata, ibi glutine & uinculis mutuę charitatis, ne ppetuò dissolui queat, in cōspectu etiā sui cōditoris ac regis ad inuicē copulanda. Nam cū in hac uita multitudinis credentiū fiat cor et anima una, & sint illis oia cōmunia, quid nisi lapides uiui in ædificiū futurę domus domini quadranī, q hinc inde translati, absq; ullius labore tarditatis, suis quique ordinibus inserātur, & sibimet alterutrū copula diuinę simul & ppriæ dilectionis iunganī? Itē figura utriusq; sanctuarij potest ita generaliter distingui. Opus tabernaculi, tēpus synagogæ, hoc est antiquæ dei plebis: opus uero tēpli, ecclesiā, id est illā electorū multitudinē, quæ post incarnationē dominicā ad fidem uenit, significet: quoniā uidelicet tabernaculū Moyses cū sola Hebręorū plebe cōsummauit: templū uero Salomon collecta proselytorū multitudine pfecit, adiuuāte etiā Tyrio rege cū artificibus suis, q neq; natura Iudæi, neq; pfessione fuerūt. Cōstat quia priori dei populo nō nisi ex ipsa eorū gēte præfuerūt: at uero ecclesię rectores primi quidē fuere de Hebręis: uerū mox crescente ea ac dilatata p orbē, etiā de gentibus structores sunt eius exorti, adeò ut ipse q̃q; euāgelista Lucas et Timotheus ac Titus uiri apostolici deuotione gentiū ad pręsulatū eius puenerint. Verū si diligentius singula inspiciamus, utriusq; domus ædificatio totius ecclesiæ præsentis statū mystice describit, quæ ab initio mūdanæ cōditionis usq; ad ultimū q in fine seculi nasciturus est electū, semper ædificari nō desinit: & futuræ q̃q; gloriā uitę, qua nūc ex parte fruiī, sed post huius terminū seculi, in oībus suis mēbris in ęternū fruitura est, mirabili figurarū ueritate depingit. Vnde nos aliqua de tabernaculo, domino opitulante dicturi, primū ipsum inuocantes, humili etiā prece deposcimus reuelari oculos cordis nostri, ut cōsiderare queamus mirabilia de lege eius, & in preciosorū decore metallorū ac uestimētorū intelligamus ornatū nobis morū, fide ac deuotiōe fulgentiū, esse cōmēdatū. Neq; eīn nobis aliter sermo ille apostolicus potest cōuenire, q̃ ait: Vos eīn estis templū 2.Cor.6 dei uiui, sicut dicit deus, q̃niā inhabitabo Leuit.26 in illis, et inter eos ambulabo. Et q̃d Ioan. audiuit uocē magnā de throno dicentē: Ecce tabernaculū dei cum hoībus, & ha- Apoc.21 bitabit

bitabit cũ eis. quàm si ornatũ tabernaculi
siue templi materialẽ religiose mũdi cor-
dis et corporis cultu imitemur. Sed ante-
quã de spiritali sensu disseramus, primo
de materiali textu literę paulisper uidea-
mus. Erat tabernaculũ domus dño cõse-
crata, habens longitudinis cubitos trigin
ta, latitudinis decem, altitudinis æque de
cem, tectũ habens æquale per totũ, quo-
modo in Aegypto & Palæstina domos
moris est ædificandi. Cuius quidẽ parie-
tes tres, australis, septentrionalis & occi-
dentalis de tabulis sunt compacti ligneis,
ab utroq; latere deauratis. Porrò pro ori
entali parte unus uectis erat, unde introi
tus fuit, q per medias tabulas ab angulo
usq; ad angulũ pueniret, id est à sũmitate
ultima huius parietis usq; ad parietis alte-
rius sũmitatẽ. Cui cortinę tabernaculi &
tectum incubuere, ubi & tentoriũ erat
quinq; colũnis suspensum. Tegebat aũt
domus & desup & undiq; cortinis mira
uarietate contextis, quę proprie taberna
culũ uocabat. Tegebat & hoc undiq; sa
gis cilicinis, usq; ad terrã pertingentibus.
Sed & operimentũ aliud tecto de pellib⁹
arietũ rubricatis. Factũ est & sup hoc rur
sum aliud opimentũ de hyacinthinis pel
libus. Erat etiã & uelum opere plumario
uariatũ, colũnis quatuor appensum, quo
sanctuariũ & sanctuarij sãctuaria diuide
bant: intra quę posita erat arca testamẽti
& cõtra arcã extra uelũ altare thymiama
tis. Itẽ in medio ipsius sanctuarij candela
brũ in parte australi. Mẽsa uero stabat in
septẽtrionali: altare holocausti foris ante
ingressũ sanctuarij: labrũ æneũ inter hoc
altare & tabernaculũ. Et circa oĩa atriũ ta
bernaculi longitudinis habẽs cubitos C,
latitudinis L. His ergo dilucidandi gratia
breuiter prælibatis, uideamus ipsa uerba
historiæ, quò p hęc altius atq; apertius ad
sensum allegorię puenire queamus. Cũ
Moysi dñs in monte Sinai secũ XL dieb.
ac noctib. constituto, legis cęrimonias &
ritum uiuendi traderet, ait inter alia:

Cortinæ decem. *Cap.* II

Exod. XXVI Abernaculũ uero ita fa-
cies: decem cortinas de
bysso retorta & hyacin-
tho ac purpura coccoq; bis tincto,
uariatas opere plumario facies.

Tabernaculum domini fit ex cortinis
diuersa colorum specie uariatis: quia san
cta uniuersalis ecclesia ex multis electorũ
personis, ex multis per orbẽ ecclesijs, ex
uarijs uirtutũ floribus ædificat. Cuius o-
mnis pfectio in denario numero cõtinet:
quia quaqueuersum eccesia per mundũ
in diuersis gentibus & tribubus & popu
lis & linguis diffusa est: tota in sola dei &
proximi dilectiõe, quę decalogo legis est
cõprehẽsa, subsistit. Neq; aliter quisq; po
test ueraciter ad ecclesię mẽbra pungere,
nisi integro corde & eum per quẽ ædifi-
cat, & eos in quibus ędificat ecclesia, hoc
est deum & electos eius, amare didicerit.
Varius aũt colorũ decor, q̃ eadẽ sunt cor
tinæ distinctæ, uariarũ est gratia uirtutũ,
quibus sancta ecclesia mirabili ac prorsus
cœlesti arte cõposita, in conspectu sui re
splendet autoris: qua pfectò uarietate, et
quasi opere plumario beat⁹ Petrus taber
naculũ dei ædificare studuit, cũ ait: Vnus 1. Pet. 4
quisq; sicut accepit gratiã in alterutrũ illã
administrantes, sicut boni dispensatores
multiformes gratię dei. Hanc inesse corti
nis tabernaculi, hoc est mẽtibus fideliũ ui
dit Paulus, cũ dicit: Alij quidẽ per spiritũ 1. Cor. 12
datur sermo sapiẽtię, alij aũt sermo scien-
tie. & cętera illius loci. Et quidẽ byssus,
quę prima ponit, quia decus uirtutũ desi
gnet, testat in Apoc. Ioan. dicens: Quia Apocal. 19
uenerũt nuptię agni, & uxor eius prępa
rauit se, & datum est illi ut cooperiat se
byssino splendenti candido: byssinũ enĩ
iustificatiões sunt sanctorũ. Dicit de eadẽ
uxore agni, id est ecclesia Christi Salo-
mon: Byssus & purpura indumentũ ei⁹. Prouer. 31
Verũ Ioannes unius coloris figurã expo
nẽs, cęteros etiã figuraliter interpretãdos
insinuat. Byssus ergo, quę de terra quidẽ
oritur, sed eruta de terra, longo exercitio
siccandi, tundendi, purgandi, coquẽdi et
nendi gramineũ solet pdere, & candidũ
in sese recipe colorẽ, corpora designat ca
stitatis nitida decore: quę cũ carnis quidẽ
illecebris nascẽtia magno cõtinẽtiæ labo
re, quasi natiuũ exudant humorem, atq;
ad decorẽ deo dignę puritatis solerti ieiu

niorũ & uigiliarũ, orationũ & lectionis, patientiæ & humilitatis instãtia peruenĩũt. De quibus recte possit illud apostolicũ
1.Cor.6 dici: An nescitis quoniã membra uestra templũ sunt spũs sancti, qui in uobis est? Retorquet̃ aũt hęc byssus in cortinas tabernaculi: quoniã nõ modo lumbos car
1.Pet.1 nis, uerũetiã ut Petrus admonet, lumbos mẽtis nostræ in sobrietate succingamus, ut uidelicet et carnẽ à lasciuis motibus, et cor ab illecebrosis refrenemus cogitatib. Hyacinthus, quoniã aëris & cœli speciẽ imitat̃, eorundẽ mentes electorũ, omni spe ac desiderio cœlestia quærẽtes significat. Cuius nobis coloris sacramentũ com
Colos.3 mendans apostolus, ait: Si consurrexistis cũ Christo, quę sursum sunt quęrite, &c. Purpura, quia colorẽ sanguinis ostendit: & uera quoq; purpura conchyliorũ sanguine tingitur, deuota eorum corda designat, qui dicere cum Apostolo possunt:
Act.21 Ego nõ solũ alligari, sed et mori in Hierusalem paratus sum ꝓpter nomẽ domini
Psal.43 Iesu. Et cum ꝓpheta Dauid: Quoniã propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus ut oues occisionis. Coccus, quia ignis habet speciẽ, meritò flagrantissimæ sanctorũ dilectioni comparat̃. Vnde & quidam ex eis, q̃ hanc præsente & comitante secum domino conceperãt, aiebãt:
Luc.24 Nõnne cor nostrũ ardens erat in nobis, cũ loqueret̃ in uia, & aperiret nobis scripturas? Cui contrà de reprobis dicit̃: Et
Matth.24 quoniã abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorũ. Hęc quasi bis tingitur, cum amore dei & proximi flãmescit: cũ illũ ex toto corde, tota anima, tota uirtute, hunc sicut nosipsos diligimus. Itaq; in his quatuor cortinarũ colorib⁹, quatuor iustificatiões exprimunt̃ electorũ. In byssso retorta, caro castitate renitens. In hyacintho, mens superna desiderans. In purpura, caro passionibus subiacẽs. In cocco bis tincto, mens inter passiões dei & proximi dilectione præfulgens.

Longitudo cortinę unius habebit uigintiocto cubitos, latitudo quatuor cubitorũ erit.

In longitudine cortinarũ, longanimis sanctę ecclesię patientia, in latitudine amplitudo exprimit̃ charitatis: quæ nõ solũ amantẽ, sed deũ & proximũ redamare, sed & odientẽ se aduersariũ expanso suę dulcedinis gremio cõsueuit excipere, suosq; persecutores flexis in oratione geni bus domino cõmendare, dicẽs: Domine Act.7
ne statuas illis hoc peccatũ. Quę latitudo apte quatuor erat cubitorũ: q̃a quatuor sunt euangeliorũ libri, in quibus domini redẽptoris nostri exẽplis ac uerbis, qualiter eadẽ charitas sit tenenda, docemur. Quatuor uirtutes, in quarũ operatione eadẽ est charitas exercenda, id est temperantia, fortitudo, iustitia, prudẽtia: ut uidelicet incorrupta in deo charitas, atq; integra custodiat̃, quod est tẽperantię: nullis frangat̃ incõmodis, q̃d est fortitudinis: nulli alij seruiat, quod est iustitiæ: uigilet in discernẽdis rebus, ne fallacia dolus ue paulatim surripiat, quod est prudentiæ. Lõgitudo aũt cortinarũ uigintiocto erat cubitorũ, qui est numerus quaternarius septies ductus: septenario autẽ numero ꝓpter diem sabbati solet requies æterna sanctorũ figurari. Longitudo ergo cortinarũ, in quater septenos extendit̃ cubitos: quia per fidem & custodiã doctrinæ euangelicæ, perq; exercitia spiritaliũ, de quibus diximus, uirtutũ patiẽtia longanimis sanctę ecclesiæ ad requiem tendit æternam. Est & aliud in duodetricenario numero sacramentũ ęque ad septenariũ pertinẽs. Si enim ab uno usq; ad septem omnes in medio numeros pleno ordine numerare uolueris, uiginti & octo complebis: unũ nanq; & duo & tria & quatuor et quinq; & sex & septẽ, fiũt uiginti & octo. Quia ergo in partib⁹ septenarij numeri, numerus XX & VIII inuenit̃, meritò in eo cortinarũ longitudo cõtinetur: quoniã fides et patiẽtia sanctorũ, uirtutũ uarietate distincta, in omnibus quæ agit & patit̃, non humani gloriã fauoris, sed supnæ beatitudinẽ quietis expectat. Hinc est enim q̃d huius numeri psalmus in cõsummatione tabernaculi adtitulat̃, quẽ totũ de pfectione sanctę ecclesię constat esse cantatũ, maxime ex eo q̃d in illo dicitur: Adorate dominũ in atrio sancto Psal.28
eius.

eius. Et iterũ: Et in tẽplo eius omes dicẽt gloriã. Apte etenim 28. psalmus de consummatione tabernaculi inscribit: quia nimirũ in hoc est perfectio peregrinãtis in hoc seculo ecclesiæ, ut per fidẽ & per opera bona ad requiem tendat seculi futuri. Bene autem sequitur:

Vnius mẽsurę fiẽt uniuersa tẽtoria

Etsi enim uariante pictura cortinæ ab inuicẽ differebãt, una tamẽ omnes erant longitudinis mẽsura tẽperatę. Quod etsi donationes habẽt electi secundũ gratiã, quæ data est illis, differentes, unus tamẽ dominus, una fides, unũ baptisma, unus deus & pater omnium.

Quinq; cortinæ sibi iungenť mutuò, & alię quinq; nexu simili cohęrebũt.

Lib. antiquitat. 3 cap. 6 Narrat Iosephus, q̃d tabulę testamẽti ita fuerint decalogo legis cõscriptæ, ut utraq; tabula etiã quina uerba cõtineret. Vnde apte etiã cortinę decẽ, quę pulchritudinẽ tabernaculi iunctę cõplebant, ita tempore cõgruo disiungebanť, ut quinę in utraq; parte simul ꝑmanerẽt: quatenus hęc intuẽtes ministri sanctorũ cũ populo dei admonerenť, semp obseruandæ legis, quæ decẽ quidem uerbis in duabus tabulis esset cõprehensa, sed numero quinario per utranq; tabulã distinctis. Verũ nos ꝓpter hãc sententiã possumus de numero cortinarũ bis quinario etiã ita differere, q̃d dei sequaces in utroque testamẽto diuino signauerint. Et priores quidẽ quinq; quę frontẽ ac primã tabernaculi partẽ protegebãt, siue faciebãt antiqui dei populi typũ gesserũt, qui decreta legis in sacramẽto circũcisiõis & hostiarũ & uariã cærimoniarũ obseruantiã secũdum literã implebat. Sequẽtes uero quinq; cortinę, quæ posteriora tabernaculi tegebãt, uel etiã suo tegmĩe faciebãt, nos designauerint, qui post aduentũ dñi in carne nati, libros ac sacramẽta legis spiritaliter ipso reuelãte ac donãte seruam⁹. Et quidẽ omẽs cortinæ unius operis, eiusdemq; erãt depictę coloribus, sed quinæ sibimet mutuò cõiunctę: qa omnes utriusq; testamẽti cultores in unũ eundemq; deũ credebãt, unius eiusdẽq; pietatis & castitatis operibus seruiebãt: sed in celebratione sacramẽtorũ suas uterq; populus discretus partes agebãt. Nã passionis dominicę, per q̃d utriq; sumus redempti sacramentũ, illi in carne ac sanguie uictimarũ, nos in oblatione panis & uini celebram⁹: illi uenturã in carne natiuitatẽ dominicã, prędicationẽ, uirtutũ operationẽ tentationẽ, passionẽ, sepulturã, resurrectionẽ, ascẽsionẽ, aduentũ spiritus sancti, fidẽ gentiũ credebãt, & confitebanť: nos hęc omnia iam facta, neq; ulterius fienda credimus & cõfitemur. Attamẽ eo tẽpore quo erigebať tabernaculũ, omnes ad inuicẽ cortinę nectebanť: quia cũ uniuersa cathloicę ecclesię pulchritudo ab initio usq; ad terminũ seculi protendiť, professiõ quasi una decem cortinarũ cõnexio tabernaculum domini condecorat.

Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint inuicem copulari.

Hyacinthũ diximus, quoniã aërij coloris est, cœlestiũ bonorũ significationi congruere. Ansulis ergo hyacinthinis cortinę inuicẽ copulanť, cũ unica spes supnæ beatitudinis oĩa per orbẽ corda electorũ in una eademq; deuotiõe cõiungit. Quę uidelicet ansulę apte dicunť: qa non solũ in lateribus cortinarũ, uerũetiã in summitatib⁹, hoc est extremis angulorũ terminis fieri deberent. Neq; eñ uita tantũ & operatio sanctorũ cõmuni ad perfectionẽ itinere rectę intentionis ꝓperat, sed ipsum quoq; initiũ bonę conuersationis, q̃d per confessionẽ fidei, & sacramẽtorũ cœlestiũ perceptionẽ geriť, nequaq; ab inuicẽ diuersum, sed pari et indissimili habẽt omnes ueritatis gratia cõnexũ. Terminũ quoq; uitæ tẽporalis cuncti unius eiusdemq; spei habemus certitudinis cõmunẽ, cũ ita oculos in morte claudimus, ut pcepto prius uiatico mysterio cœlesti, citius nos in uera inueniendos uita, atq; in hac ꝑpetuò mansuros esse cõfidamus. Cõgruit huic loco quod in libro Numerorũ pręcipiť filijs Israẽl, ut faciãt sibi fimbrias ꝑ angulos palliorũ, ponentes in eis uittas hyacinthinas. Filij quippe Israël in palliorũ angulis fimbrias & uittas habẽt hyacinthinas, cũ electi quiq;, & qui deũ

uidere desiderant, ita operibus se iustitiæ
induere laborāt, ut horū finē nō in laude
mortaliū ponant: ne forté dicaĩ de eis, qa
Matth.6 receperūt mercedē suā: sed in eis potius
interni arbitris oculos et prēmia requirāt
æterna. Vnde & ibi protinus exponēdo
subiungiĩ: Quas cū uiderint, recordenĩ
omniū mandatorū domini, ne sequanĩ
cogitatiōes suas, & oculos per res uarias
fornicātes. Quibus uerbis & nobis uten
dū est in ansularū hyacinthinarū expos
tione, ut dicamus idcirco cortinas huius-
modi ansulis esse cōiūctas, ut et filij Israël
tūc ista præ oculis habētes, admonerenĩ
mandatorū cœlestiū: & nos modo ista le
gentes, meminerimus quod in hac uita
degentes filij promissiōis æternæ, & tem
poribus ab inuicē dirimimur & locis: sed
in cœlis est patria, quæ suos ciues à qua-
tuor uentis cœli collectos, indiuisibili in
perpetuū societate coniungat.

Quinquagenas ansulas cortina
habebit in utraque parte ita inser-
tas, ut ansa contra ansam ueniat,
& altera alteri possit aptari.

Leuit.25 Legimus quinquagesimū annū in le-
ge iubileū, hoc est dimittentē siue initiatū
iussum esse uocari: in quo omnis popu-
lus ab uniuerso labore terræ quiesceret,
& omniū debita solui deberent. Et in no
uo testamēto scimus gratiā spiritus sancti
Act.2 Pentecoste, hoc est quīquagesima domi
nicę resurrectionis in apostolos superue
nisse, atq; initia nascētis ecclesiæ suo cōse
crasse aduentu. Vnde cōstat eo numero
uel gratiā sancti spiritus, uel futuræ gau-
diū beatitudinis, ad quā per eiusdē spiri-
tus donū peruenií, et in cuius ꝑceptione
sola ueraciter requiescií atq; gaudeí, re-
cte posse figurari. Et apte quinquagenas
ansas habebāt cortinę, quibus inuicē ne-
cterenĩ: quia nō nisi dono sancti spiritus
agitur, ut in societate pacis, quod est uin
culū perfectiōis, sibimet inuicē copulenĩ
electi: non alia q̃ futura spes ac memoria
societatis ac pacis esse discretos in hac ui-
tal temporibus siue locis Christi famulos
una facit pietate concordes. Bene etiā di
citur, q̃d ansas cortinę in utraq; parte ha
berēt, ut uidelicet proximas sibi ex utro-
que latere cortinas, singulæ quæq; corti-
næ quasi extēsis hinc & inde brachijs am
plecterenĩ. Quia nimirū necesse est ut o
mnes fideles, & eos uidelicet qui nos in
Christo pręcesserūt, & eos q secuti sunt,
obuijs sincerę pietatis ulnis āplectamur:
& illos qui nos erudiebant in Christo, &
q̃s ipsi Christo donāte erudiuimus, uno
oēs in Christo ueneremur affectu. Sic
eñ oportet nos ad uidendā faciē nostri
creatoris bene uiuendo ꝓperare, ut cur-
rentem nobiscū nequaq; deseramus pro
ximū, sed unà cū ipso ante conspectū di-
uinæ gloriæ ꝑuenire studeamus: quia &
cortinæ singulæ ita per adminicula tabu
larum ad superiora tendebāt, ita intus in
superioribus uariato suę picturę flore re
fulgebāt, ut nequaq; eas quę secū pariter
uel in altū ferebanĩ, uel in alto positæ ful
gebāt, cortinas desererent: quarū instar
nos decet & ꝓficientes nobiscū in dei ser
uitio fideles monitis exēplisq; iuuare, &
in quacunq; uirtute proficere potuimus
similiter eiusdem uirtutis cōsortes digna
uirtutibꝰ ueneratiōe tractare. Ansa ergo
cōtra ansam uenit, ut altera alteri possit
aptari, cum iusti ad inuicē concordi ac pa
rili uirtutū qualitate fœderantur.

Facies & quinquaginta circulos
aureos, quibus cortinarū uela iun-
gēda sunt, ut unū tabernaculū fiat.

Hic locus in sequētibus plenius expli-
catur, cū dicií: Et quinquaginta fudit cir
culos aureos, qui morderēt cortinarū an
sas, & fieret unū tabernaculū. Quinqua
genarius ergo numerus uerū in spiritu
sācto requiē designat: & q̃a circulus nec
initiū uideí nec habere terminū: aurum
uero prę sui claritate cęteris est preciosius
metallis. Quid in quinquaginta circulis
aureis, nisi ꝑpetua claritas, et clara ꝑpetui
tas summę quietis exprimií. Mordentq;
cortinarū ansas circuli, ut unū ex omni-
bus tabernaculū fiat, cū superni gloria re
gni puris fideliū mentibus sese ita infun-
dit, ut tali glutine salutiferę inspirationis,
una ex utraq; populo, imò ex omnibus
electis Christi ecclesia perficiatur.

Saga

Saga undecim. Cap. III



Acies & saga cilicina undecim, ad operiendũ tectum tabernaculi.

Hic locus in sequentib. ita repetit: Fecit et saga undecim de pilis caprarũ ad operiendũ tectũ tabernaculi. Sagæ ergo quibus operitur tabernaculũ, rectores sunt ecclesiæ sanctæ, quorũ industria ac labore decus eiusdem ecclesiæ protegit, atq; incessabili cura munitur, ne uidelicet uita fidesq; electorum hęretica seductione corrumpi, ne falsorũ catholicorũ improbitate fœdari, ne tentantiũ uitiorũ sorde attaminari, ne temporaliũ subsidiorum inopia possit ad tristitiã deduci. Qui quanto se attentius ad sustinẽdas siue repellendas irruentium tentationũ uiolentias accingũt, tanto ampliorẽ subditis domino seruiendi libertatẽ tribuũt: & quasi intus fulgendi copiã cortinis præstant, dum instar sagorũ ipsi foris tempestates afflictionũ tolerant. Rectè aũt eadẽ saga & cilicina de pilis caprarũ & undecim facta esse referunt: qa nimirũ sancti prędicatores q̃ altiores merito, eo humiliores esse debẽt animo, iuxta illud uiri sapien-
Eccle.3 tis: Quãto magn⁹ es, humilia te in omnibus. Vndecim quippe, qui denariũ transeũt, neq; ad duodenariũ, hoc est apostolicũ numerũ perueniunt, transgressionẽ decalogi legis significãt. Et in undecimo psalmo propheta defecisse sanctos, & filios hominũ ueritates uanitatib⁹ ac dolis mutasse querit, dicens: Saluũ me fac domine, quoniã defecit sanctus, &c. Etiam hoc numero designãs, quod huiusmodi homines duplicis linguæ & cordis, neq; legalia decalogi pręcepta custodiãt, neq; apostolicã euãgelij percipere gratiã possint. Ciliciũ quoq; habitus pœnitentiũ, e-
Psal.34 tiã psalmista teste, qui dicit: Ego aũt dum mihi molesti essent, induebã me cilicio: hoc est, habitũ pœnitẽtiæ & humilitatis, quo furorẽ persequentiũ aut leuius sufferrẽ placid⁹, aut etiã mitigarẽ, assumpsi. Nam si capræ semper aut pili siue pelles caprarũ fœtorẽ peccantiũ, & nõ aliquoties humilitatẽ pœnitentiũ significarent, nequaq; ipsum animal inter mũda cõputaret: neq; in laude spõsę diceret: Capilli Cant.4 tui sicut grex caprarũ. Saga ergo quę sanctos prędicatores insinuãt, et cilicina sunt & undecim: qa quo studiosius fide corda purificant, eo plura in quibus seipsos reprehendũt, inueniũt. Vnde humiliter fatent: Quia in multis offendimus omnes: Iacob.3 & si dixerimus quoniã peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in no 1.Ioan.1 bis non est. Quorũ tamen corda quantę sint perfectionis, sequentia uerba mystice declarant, quibus dicitur:

Longitudo sagi unius habebit XXX cubitos, & latitudo IIII.

Ecce hic longitudinis non undenariũ, sed denariũ habes numerũ, & hũc tertio multiplicatũ: quo patenter insinuat uirtus eorũ qui decalogũ legis in fide sanctę trinitatis, quæ per dilectionẽ operat, pficiũt: qua uidelicet pfectiõe in hac duntaxat uita nulla esse poterit sublimior. Habẽs & latitudinis quatuor cubitos, q̃ amplitudinẽ synceræ charitatis, hoc est eius quę in euãgelio nobis per Iesum Christũ et cõmendat & datur, significari prędiximus. Operiũt ergo tectũ tabernaculi saga undecim, et hęc de pilis facta caprarũ: sed in longitudine cubitos triginta, in latitudine quatuor habẽtia: quia summi illi prędicatores, qui uitã fideliũ suis exhortationibus, intercessionibus, quotidiana solicitudine, uigilijs, ieiunijs, sua nuditate ptegunt, sese quidẽ humiliter ipsi cõtemplata supernę puritatis excellẽtia peccatores profitent. Qui tamẽ quantũ ad humanę modũ perfectionis attinet, mundi inter homines ac sublimes apparent.

Aequa erit mensura sagorũ omniũ, e qbus quinq; iunges seorsũ & sex sibi mutuò copulabis, ita ut sextũ sagũ in fronte tecti duplices.

Vna erit mensura sagorũ omniũ: quia nimirũ una est fides, in qua tota saluatur ecclesia: una eademq; uita, ad quã festinat æterna. Vnde & hi qui in uinea domini diuerso tempore ad operandũ intrauerũt, uno oẽs denario remunerant.

Diuisio ergo sagorũ in quinq; & sex, iuxta illud intelligi potest, q̃d suprà de cortinis in quinq; & quinq; diuisis exposuimus: quia uidelicet doctores utriusq; testamenti designent. Quinq; etenim saga antiquis populi dei magistris apte cõparantur: uel quia Mosaicæ tantũ legis sacramenta prædicabãt, quamuis & euangelicæ ueritatis arcana prædicebant: uel quia in quinq; mũdi ętatib. uitã ducebãt. In sex autẽ sagis possunt nõ incõuenienter noui testamenti doctores accipi: quia uidelicet omnia quæ diuina scriptura in sex ætatibus seculi facta siue dicta refert, in adiutoriũ atq; exemplum suæ prædicationis spiritaliter intellecta assumunt: quia passionẽ dominicã, per quam mundus sexta sabbati redemptus est, palàm suis auditoribus credendã cõfitendamq; pronunciant: ac per huius solummodo sacramentũ eos saluari posse contestantur. Vnde rectè præcipitur sextum sagũ in fronte tecti duplicari, propter confessionem uidelicet & imitationẽ eiusdẽ dominicæ passionis. Neq; enim sufficit credentes solum in confessione mortis domini ac resurrectionis baptizari & consecrari, si non etiam baptizatus quisq; studuerit, in quantũ ualet, similitudini mortis domini cõtinenter uiuendo ac patiendo pro illo assimilari, ut & resurrectionis eius particeps existere mereatur. Siquidem iuxta literam frontem tecti ingressum tabernaculi dicit: ubi non tabulas, ut suprà breuiter diximus, sed columnas & uectem ab angulo tabularum usq; ad angulum protentũ poni pręceptum est. Ideoq; quãtum ad formam operis ipsius pertinet, ibi magis opus erat geminato sagorum munimẽto, ubi solida parietis firmitas aberat. At uero mysticè in fronte tecti sextum sagum duplicatur, cum oẽs qui sanctam intrant ecclesiam, ita fide & sacramentis dominicę passionis initianť, ut in huius quoq; imitatione sibi semper esse uiuendum intelligant. Quasi enim in ingressu sanctuarij nobis sextum sagum duplicatur, cum dominicæ passionis sacramentis consecramur, & exemplis instruimur. Dicit nanq; de sacramentorum susceptione Petrus: Qui secundũ magnã misericordiã suum regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Dicit de imitatione passionum: Christo igitur passo in carne, & uos eadem cogitatione armamini. 1. Pet. 1 1. Pet. 4

Facies & quinquaginta ansulas in ora sagi unius, ut coniungi cum altero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur: quinquaginta fibulas aëreas, quibus iungantur ansę: & unum ex omnibus operimentum fiat.

Hęc ut suprà in cortinis exposuimus, etiam hic intelligi possunt: quia uidelicet recordatio supernæ requiei, quæ numero quinquagenario solet exprimi, corda sanctorum uinculo pacis adunet. Aut si noui aliquid audire delectet, quoniã saga humilitatem sublimiũ designant uirorum: quia magis suorum meminisse delictorum quàm uirtutes prædicasse suas, cupiunt amplius de eis quas apprehendere nõdum possunt uirtutibus cõpungi, quàm de illis quas iam apprehenderunt, student gloriari. Potest numero ansarum siue fibularum quinquagenario, ipsa cõpunctionis eorum humilitas designari. Quinquagesimus nanq; pœnitentię psalmus est. Et rectè: quia donũ pœnitentiæ nõ nisi spiritu sancto largiẽte cõceditur: donum ueniæ pœnitentibus nõ nisi eadẽ sancti spiritus gratia administrante tribuitur. Et bene quinquagenæ ansę uel fibulæ saga inuicẽ nectunt: quia nulla magis uirtus quàm humilitas fidelis in unam charitatis copulã ligat. Nam quãto se quisq; amplius infirmum esse perpendit, tanto studiosius auxilium proximi quo confortetur inquirit. Et bene fibulæ sunt æneæ: quia multũ uocale constat esse metallum: quia nimirũ magnam apud deum habet uocem humilis conscientia iustorũ. Vnde & pauper ille Dauidicus cum anxiatus esset, & nõ in auribus homi

bus hominũ uociferaretur, sed in conspe
tu domini effunderet orationem suam:
Psal.101 Domine exaudi orationẽ meam, inquit,
& clamor meus ad te perueniat.

Quod autẽ superfuerit in sagis quæ paranť tecto, id est unũ sagũ qd amplius est, ex medietate eius operies posteriora tabernaculi, & cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrunq; latus tabernaculi protegens.

Hæc ut plenius intelligi queant, paulò latius de tota ipsius tabernaculi positione disputare necesse est. Diximus parietes tabernaculi, quę ex tabulis et colũnis cõstabant, longitudinẽ habuisse triginta cubitorũ: latitudinẽ decem, altitudinẽ similiter decem. Si quis ergo uellet domũ in latitudine cingere funiculo: uerbi gratia, à basi tabulæ unius meridiani lateris usq; ad basim tabulæ, quæ est & è regione in latere septentrionali: constat, pfectò eundem funiculum triginta cubitorũ longitudinis esse debere, hoc est decem cubitos habens ascensionis in meridiano pariete, decem alios æqualitatis sursum inter parietes, decem tertio descensionis in ter parietẽ septentrionalem. Item si per longitudinem domus extendere funiculum uelis, hoc est à basibus columnarũ sursum, & per longitudiuem totius domus ad occidentalem usq; parietem, ac deinde usq; ad bases eius deorsum, habebit funiculus ille quinquaginta cubitos longitudinis, decem uidelicet ascensionis iuxta columnas, triginta æqualitatis secundũ longitudinem domus, decem rursus descẽsionis iuxta occidentalis parietis tabulas. His ergo cõsideratis intuere mensuras cortinarũ, quibus tegenda erat domus, qualiter prefatis possint conuenire mensuris. Decem erant cortinæ habentes singulę longitudinis uiginti octo cubitos, latitudinis quatuor: quæ simul iunctæ & in unum compositæ, tabernaculũ implebant de latitudine sua cubitos XL. Suspende igiť cortinas quę habent singulę longitudinis uigintiocto cubitos, et pone in domo cuius est mensura in transuersum triginta cubitos: & uidebis qa cortinæ habebũt in æqualitate, quæ est inter parietes, cubitos denos: in ascensu autẽ siue descensu, qui est iuxta parietes, habebũt cubitos nouenos. Sicq; fit ut summitas cortinarũ terrã tangere nõ possit, sed mensura unius cubiti à terra altior absit. Item uidebis quæ cortinę habent in æqualitate per longitudinem domus cubitos triginta, in ascensu autẽ siue descensu, qui est in orientali & occidẽtali latere domus, cubitos quinos. Ideoq; eadem lateralis summitas cortinarum nequaq̃ ad terram usque pertingit, sed quinis cubitis est terra altior. Vnde necesse fit, ut quini illi cubiti cortinarũ, q cessantibus parietibus supersunt, induantur ad inuicem in orientali simul & occidentali latere, sibiq; mutuò iungantur: ac sic fiat ut undiq; domum cortinæ excepto uno iuxta terram cubito contegant. Hæc de cortinis. Porrò saga tricenos habebãt cubitos longitudinis, quaternos latitudinis: et quia undecim erant coniunctę ad inuicem per latera, quadragintaquatuor cubitos implebant. Pone ergo & has in domo: & quia concordat longitudo sagorũ cum funiculo quo domum metiebaris in transuersum, fit ut summitas eorum ad terram usq; pertingat. Habebũt enim denos cubitos æqualitatis inter parietes, denos æque ascensionis siue descensionis in utroq; latere. Et hoc est quod ait scriptura, quia cubitus ex una parte penderet, & alter ex altera, qui plus est & in sagorum longitudine, utrunque latus tabernaculi protegens. Tabernaculum nanq; proprie uocat ipsam cortinarũ facturã siue coniunctionem: quas uno utiq; cubito transiebant saga ab australi latere domus, altero à septentrionali. Ideoq; ad terram perueniebant, quia hæc triginta cubitos longitudinis, illę duo minus habebant. Item mensura sagorum per longitudinem domus quadragintaquatuor cubitis tende

batur: triginta uidelicet cubitos in æqualitate habēs à fronte domus usq; ad summitatem tabularū in plaga occidentali, & septem cubitos dependentes à fronte domus, septem similiter dependentes in plaga occidentali. Sicq; fuit ut mensura sagorū in occidentali latere duobus cubitis excederet mensurā cortinarū: quia nimirū cortinæ desuper uenientes, sicut & suprà cōmemorauimus, quinq; cubitos eiusdē occidentalis parietis tegebant, & tres relinquebant intactos. Et hoc est quod nunc dicitur: Quod autē superfuerit in sagis quę parantur tecto, id est unū sagum quod amplius, ex medietate eius operies posteriora tabernaculi. Medietas nanq; sagi in latitudine duo sunt cubiti, ex qua uidelicet medietate cooperiebantur posteriora tabernaculi, id est cortinarum: quæ proprie tabernaculū uocabantur, quia duobus cubitis eas, ut diximus, ad inferiora tendens sagum ultimū transiebat. Itemq; saga desuper uenientia septem solūmodo cubitos occidentalis parietis cooperiebant: nec tamen tres reliqui qui remanserāt usq; ad terram nudi tempestatū iniurijs patebant: sed adductis ab inuicem ab utroq; latere sagis septenorū cubitorū, qui deficientibus parietibus supererāt, his posteriora domus firmissime ad terram usq; contegebant. Neq; autem hæc tantū ad inuicem pertingere, & instar cortinarū sese in medio parietis cōtingere poterant: sed quia septenorum erant cubitorū, medium parietis in utranq; partem duobus cubitis excedebant, ac sibi inuicem superpositæ iungebātur: quod eodem modo per omnia etiam de orientali parte domus intelligendum esse putamus: ideoq; suprà præceptum, ut sextum sagum in fronte tecti duplicaret. Hæc de re difficilima, prout nobis intellexisse uisi fumus, strictim explicare curauimus: parati meliora in his discere, si qui nos docere uoluerit. In quibus tamen omnibus patet allegoriæ sensus perlucidus. Saga nanq; cortinas & desuper & infra & ex omni latere protegebant: atque ut illæ intus libera facie suæ uenustatis fulgerent, hęc ab omni eas iniuria tempestatum, pluuiarū et caumatum foris immunes reddebant: quia nimirū perfecti sanctę ecclesię propositi, ita uitam fidelium sibi cōmissorū solerti solent cura circunspicere, ut nec subsidia carnis, nec uitæ spiritalis eis auxilia desint. Absint & dogmata hæreticorum et prauorum exempla catholicorū. Adsit doctrina salutaris, qua confortati & sapienter male docentiū uerba repellere, & sibi mala ingruentia patiēter possint tolerare. Adsit uita ipsorū cœlestis, qua confirmati & tacente lingua, quasi uiua semper lectione utantur. Repellūt enim saga imbres, obsistunt procellis, arcent solis ardores, cuncta foris aduersantia fortiter abigunt, ut decus cortinarum interius intemeratū persistat: cum Augustinus omnia quę fidē turbare poterant, hæreticorū uenena euacuat: cum Gregorius ea quæ mores bonos impugnant tentamenta antiqui hostis explicat: cum Cyprian⁹ infirmos ne in martyrio labantur, pijs confortat exhortationibus: cū alij uenerabiles episcopi ac doctores quęque turbare ecclesiam poterant, longius tentamēta propellunt: & quæq; eisdem sint ad salutem proficua, solerti indagine prospiciūt: quatenus undiq; tuta cōuersatio religiosa fideliū libero corde uirtutibus studere, atq; in conspectu sui conditoris et opere pręfulgida lucere, & ipsius quoq; contēplationi possit oculū mentis intendere. Verū quia inter sanctos prædicatores illi sunt maximo digni honore, qui excepto quoq; officio prędicationis, & populorū regimini deseruiūt, & pro Christo sanguinē fundunt, rectè subdit:

Operimentū tertium & quartum de pellibus.

Caput IIII


Facies & operimentū aliud tecto de pellibus arietum rubricatis. Arietum quippe uocabulo solent nōnunquā sancti doctores accipi, eo quod sint duces sequentium domini gregum. Vnde pulchre psalmista: Afferte domino, inquit. Psal.28

no, inquit, filij dei, afferte domino filios arietũ. Quod eſt aperte dicere: Afferte domino, ô angeli dei, quib⁹ huius officij cura delegata eſt, afferte domino in cœlos ſpiritus fideliũ, qui per imitationẽ uitę & fidei, filij beatorũ apoſtolorũ fieri meruerunt. Hinc eſt quod ſexta manſio egreſſi ex Aegypto populi dei, Elim, id eſt arietum cognominatꝰ: in qua erant duodecim fontes aquarũ, et ſeptuaginta palmę: ut uidelicet & nomine & ſpecie figuram apoſtolorũ apoſtolicorumq; uirorũ teneret. Rubricãtur autem pelles arietum ad operiendum tectum tabernaculi, cum apoſtoli ſiue apoſtolici uiri uſq; ad paſſionem martyrij uerbo doctrinæ inſtare nõ deſinunt: quò tutius ſubiectos ab ingruentibus tentationũ periculis protegant, dum ipſi perpeti perſecutionẽ propter iuſtitiam ad mortem uſq; nõ refugiunt. Operiuntq; tabernaculũ domini pelles arietum rubricatæ, atq; ab iniuria tempeſtatum defendunt, cum ſancti prædicatores exemplo paſſionis & patientiæ ſuę corda infirmorũ, ne in preſſuris tribulationũ deficiant, muniunt. Et quo modo inter præcipua Chriſti & eccleſiæ membra eximiũ ſacra uirginitas locum tenet, apte poſt uariatum decus cortinarũ, poſt cilicinorũ munimina ſanctorũ, poſt rubricatas arietũ pelles, adhuc additur:

Et ſuper hoc rurſum aliud operimentũ de hyacinthinis pellibus.

Hyacinthus nanq; cœleſtis eſt coloris: pellis uero mortui animantis pars & indicium eſt. Et quid per pelles hyacinthinas, niſi uirtus exprimitur illorum, qui mortificatis ad purum cunctis concupiſcentiæ carnalis illecebris, cœleſtem quodammodo in terris uitam gerunt: atque inter homines poſiti, angelicã magis puritatem imitantur: & hoc quod tempore futuræ immortalitatis cunctis promitti-
Math.22 tur electis, quia nõ nubant, neq; ducant uxores, ſed ſint æquales angelis dei: ipſi adhuc mortali carne retenti, præuenire ſatagunt: Vnde meritò tam magnę uirtutis permagnum reſtat pręmium: quia
attestante propheta: Hæc dicit dominus Eſa.56
eunuchis, qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen ſempiternũ dabo eis, quod non auferetur. De quo uidelicet loco ac nomine et euãgeliſta Ioannes, qui erat unus ex ipſis, refert audiſſe Apoc.14
ſe cantantes eos canticũ nouum ante ſedem dei, quod nemo alius poterat. Statimq; adiunxit: Hi ſunt qui cum mulieribus nõ ſunt coinquinati, uirgines enim ſunt: hi ſunt qui ſequũtur agnum quocunque abierit. Meritò ergo pelles hyacinthinæ ſupremum in domo dei locum tenent: colorq; cœleſtis proximam cœlo ſedem ſortitus eſt: ut chori uirginales & animi & corporis ſpeciali uicinia agnum ſecuturi, & hymnorũ ei laudes deſignentur cantaturi. Bene autem de uelis cortinarum ac ſagorum dicitur, quod etſi in alto poſita, ad terrã tamen demiſſa penderent, quamuis cortinæ nequaquã ad terram uſque pertingere potuerint: Columnæ quoq; ac tabulæ tabernaculi, etſi in altum erant erectæ, baſes tamen in quibus ſtarent habebãt in terra poſitas: At uero de rubricatis atq; hyacinthinis pellibus, quod in alto tectũ operient dicitur, quod uero ad terram eſſent deflexæ, non additur: quia nimirũ cætera uirtutũ ſpecies cõmune aliqd cum his qui in terra adhuc detinentꝰ, habere uidetꝰ: certamen uero martyrij, & decus deo dicatæ uirginitatis, quaſi ab infimis ac terrenis rebus ſuſpẽſum, & ſupernis ciuibus ſpecialiter conſtat eſſe coniunctũ. Nam & martyr in tormentis poſitus, nil aliud toto animo intendit, quàm ut omĩa quę ſunt in hoc mundo, et ipſum ſimul mundum citius relinquat: atq; abſolutus doloribus cunctis ad uidendũ mundi conditorẽ, & ea quæ ultra mundũ ſunt gaudia poſſidenda ꝑueniat. Et cœlibes dum cõmunem generis humani legem, qua
dictum eſt: Creſcite & multiplicamini, Gen.1
& replete terram: intuitu maioris præmij tranſcendũt, iure uelut altiorem cæ-

teris fidelibus, imò ipso mundo sedem si bi eligunt: sicq; socialiter in ecclesia uiuunt, ut socialem ecclesiæ conuersationem honore meriti sublimioris antecedant. Vnde de talibus rectè scribit Ioannes: Qui empti sunt ex hominib⁹ primitię deo & agno. Rectè tales latino sermone, uel uirgines quasi uirtute insignes, uel cœlibes quasi cœlo beati cognominantur, id est cœli ciuium in terra uitam imitantes.

Apoc.14

Tabulæ tabernaculi. Cap. V



FAcies & tabulas stantes tabernaculi de lignis setim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeāt, & in latitudine singulos ac semissem.

Ligna setim de quibus tabernaculum fiebat, imputribiles sunt naturæ, eximij candoris ac leuitatis, & non multum ab alba spina, nisi tantum magnitudine distantia. Vnde & Hieronymus nōnunquam in libro Hebræorū nominum, sed et in alijs opusculis suis setim absolute spinas interpretatus est. Verbi gratia: abel setim, luctus spinarū. Non autem facile hoc genus ligni, nisi in desertis Arabiæ, ubi tabernaculū ædificabatur, solet inueniri. Vnde Græci uel Latini interpretes nomen ei aliud præter hebræū ponere nequiuerūt, utpote cuius apud eos notitia nulla erat: q̄uis quidam qualitatem naturæ eius exprimere uolentes, ligna imputribilia transtulerūt. Tabulæ ergo tabernaculi apostolos, eorumq; successores, per quorū sermonem ecclesia per orbem dilatata est, designant. Latitudo etenim tabularum dilatatio est fidei & sacramentorū, quæ prius in una Israëlitica plebe latebat: sed horū ministerio ad totius orbis plenitudinem peruenit. Quāuis rectè in latitudine tabularū, ipsa quoque dilatatio cordis sanctorū ualet intelligi, per quam mundum despicere, atque ad appetenda cœlestia solent sublimiter accendi: per quam non solum amicos in deo, sed etiam inimicos gaudent diligere propter deum. Denique uideamus unam de tabulis tabernaculi, uidelicet apostolum Paulum, qualiter utroq; modo se dilatatū insinuet. Dicit de interna, id est cordis latitudine: Os nostrum patet ad uos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est: non angustiamini in nobis, angustiamini autem in uisceribus uestris. Tanq̄ filijs dico, dilatamini & uos. Dicit & de illa quæ ad profectū tabernaculi, hoc est sanctæ ecclesiæ uti solebat: Ita ut ab Hierusalem per circuitū usque ad Illyricum repleuerim euāgeliū Christi. Factæ sunt huiusmodi tabulæ de lignis setim, id est spinarum. Spinæ uero iuxta eloquium saluatoris, curæ sunt huius seculi, delitiæ & uoluptates fallaces. Sed & punctiones peccatorū non incongrue spinis assimilantur. Hinc etenim scriptū est, quia spinæ nascantur in manibus temulenti, id est in operibus stulti peccata. Quia ergo prædicatores sancti, & à punctionibus se uitiorum expurgare, & omnibus mundi curis ac delectationibus exuere studuerūt: quatenus libera mente in amore dei & proximi dilatari, atq; ad prędicandum uerbum longe lateq; possint discurrere: rectè dicitur quia de lignis spinarum tabulæ sunt factę tabernaculi: factæ sunt nanq; de spinis, sed his quæ omnes spinosos aculeos prorsus exuerant, ac solo candore nitebant. Nam & sancti quique ac uirtutibus splendentes, etiam cum ipsi peccato suni primæ præuaricationis concepti ac nati, ad ipsos quoq; pertinet generalis illa damnatio, qua Adæ peccanti dictum est: Terra tua spinas et tribulos germinabit tibi: sed gratia dei per Iesum Christum spiculis sunt peccatorū omnium exuti, ac digno uirtutum exercitio in structuram domus eius aptati.

2.Cor.6 Rom.15 Matth.13 Mar.4 Prouer.26 Gen.3

Habebant autē singulæ tabulæ denos cubitos in longitudine, & in latitudine cubitū ac semissem.

Longitudo tabularū altitudo est, quæ decem cubitos habebat: quia sancti doctores per obseruantiam decalogi legis ad perfe-

ad perfectionem tendunt: quia pro perceptione denarij diurni, in uinea Christi laborant: id est, illa intentione uerbo doctrinæ insistunt, ut imaginẽ in se sui conditoris ac regis, quam Adam peccante perdiderũt, ipso donante restaurent: ut nomen eius quod peccando amiserant, recte uiuendo recipiant. Solet nanque in denario regis nomen & imago contineri. Sed & hoc quod denarius ex eo nomen accipit, quia decem nummis compleatur, statui futuræ nostræ beatitudinis apte congruit, quæ in uera dei & proximi dilectione perficitur. Deus nanque solet ternario sępe numero propter eam quæ ipse est trinitatẽ figurari: homo septenario, quia corpus ex quatuor notissimis habet elementis. Animæ uero, hoc est interioris hominis substantia, triplici solet in scripturis distantia comprehendi. Hinc est enim quod diligere dominũ ex toto corde, tota anima, tota uirtute nostra præcipimur. Bene ergo tabulæ, quibus erectis ac stantibus tabernaculũ omne continetur, decem cubitos habẽt altitudinis: quia doctores ac rectores sanctæ ecclesiæ hac intentione deo deseruiunt, ut ipsum anima & carne immortales ac beati in æternum uidere mereantur: ad hunc finem uitæ omnes suos auditores & uerbo semper & opere prouocare, ac ueluti suspendere contendunt. Quod uero ipsę tabulę cubitos ac semissem in latitudine habebant, plenus ille cubitus perfectionẽ bonæ operationis: dimidium cubiti quod superest, inchoationem diuinę ostendit cognitionis: quia nimirum iusti in hac uita perfecte eleemosynis insistere, orationibus uacare, ieiunijs castigari, cæterisque huiusmodi actibus religiosis possunt operã dare. Deũ uero interim fide cognoscimus, sed plenam eius cognitionem in futuro speramus, dicente ipso deo ac domino nostro

Ioan. 8 Iesu Christo: Si manseritis in uerbo meo uere discipuli mei eritis, & cognoscetis

Ioan. 17 ueritatem. Qui rursus ad patrem: Hæc est autem, inquit, uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum deum, et quem misisti Iesum Christum. Hinc etiam apostolus ait: Ex parte enim cognoscimus, & 1. Cor. 13

ex parte prophetamus. Nunquid ait, ex parte laboramus pro Christo, ex parte uerbo prædicationis instamus, ex parte bonis operibus seruimus. Plenum ergo bonis operibus cubitum habent in hac uita electi: sed cubitum beatæ retributionis ex parte habent, in quantum gaudia regni perennis, & præsentiam sui conditoris possunt desiderijs pręgustare coelestibus. Cuius etiam cubiti adimpletione tunc beatificantur, cum fuerit sermo, quem omni electorum populo promisit in fine futurũ, dicens: Eripiam eum, Psal. 90

& glorificabo eum, longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meum.

In lateribus tabulę duæ incastraturæ fiant, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum tabulæ parabuntur incastraturæ.

In lateribus tabularum uirtutem designat humilitatis in mentibus iustorũ, per quam maxime sibi inuicem fraterna charitate iunguntur. Dum enim singuli quique eorum corde contrito & humiliato receptaculum in se proximorũ dilectioni præparant, & diligendi se fratribus merito pietatis ac deuotionis exhibent, quasi tabulæ omnes tabernaculi in alterutrum per incastraturæ nexum copulantur: & quidem erecto tabernaculo ac regulariter ante ordinata compage tabularum, figura incastraturæ non cernitur. Quanta tamen uirtute tabulas sibimet coadunauerit, ipsa parietis inconcussi firma stabilitas ostendit: quia nimirum humilitas cordis sanctorum, qua sibi alterutrum fœderantur, foris hominibus uideri non potest: sed quid intus operetur, ex ipso sanctæ ecclesiæ pacatissimo statu palàm omnibus patet. Per quam mira diuinæ gratia dispensationis agitur, ut nos in quos fines seculorum

deuenerunt, etiam eos qui in primordio seculi fuerunt fideles, syncero affectu diligamus: & nõ minus illos quàm eos qui nobiscũ in præsenti uiuunt, in sinu nostri amoris suscipiamus, & nos quoq; ab illis per complexũ charitatis suscipiẽdos esse credamus. Quod aũt iubetur duas in tabulis singulis incastraturas fieri, hoc est in utroq; latere illarũ, dupliciter accipi p̃ figurã potest: ut & in prosperis simulatq; aduersis inuiolata erga fratres iura charitatis seruemus, p̃ arma iustitiæ, iuxta exemplũ apostoli, incedentes à dextris & sinistris: & maiores minoresq;, hoc est & eos qui nos in Christo præcesserũt, et eos qui secuti sunt, unius omnes eiusdemq; dilectionis brachijs tenẽtes, ad perfectionis fastigia tendamus. Sequitur: 1.Cor.6

De tabularũ tabernaculi positione. Ca. VI



Varum uiginti erunt in latere meridiano, quod uergit ad austrũ: quibꝰ quadragĩta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis p̃ duos angulos subijciantᷣ.

Quanta fuerit longitudo tabernaculi, specialiter non exprimitur: sed ex eo innuitur, quia parietes eius ex tabulis uiginti compacti essent, & hæ singulæ singulos cubitos ac semissem latitudinis habuisse perhibentur. Viginti nanque cubiti, & uicies semis cubiti, triginta cubitorum summam complebunt: quam fuisse tabernaculi longitudinẽ etiam Iosephus scribit. Et bene hoc numero tabernaculi longitudo comprehendiᷣ: quia tres sunt uirtutes, in quibus principaliter omnis sanctæ ecclesiæ perfectio consistit; uidelicet fides, spes & charitas: quæ per decẽ multiplicantur, ut tricenarius numerus impleatur, dum uirtutibus mentis opera bona iunguntur, quæ decalogo legis continentur: ne quis sibi fidem, spem & dilectionem in deum absq; operũ executione putet sufficere posse. Quod uero numerus tabularum uicenarius est, & hoc magnæ sanctorum perfectionis mysterium continet: quatuor enim quini faciunt uiginti. Et cum lex Mosaica quinq; libris, gratia autem & ueritas noui testamenti quatuor sancti euangelij uoluminibus comprehensa est, merito sancti doctores uicenario numero exprimuntur: quia miro ueritatis consensu, et reuelata atque completa in euangelio legis arcana manifestant, & præfigurata fuisse in lege euangelij sacramenta declarant. Dumq; & uetus testamentũ in nouo dilucidatum, ac latiori sensu propalatum esse docent, & nouum in ueteri adumbratum, ac multifaria typorum reuelatione præsignatum insinuant: quasi in latitudine suæ locutionis & quatuor per quinque, & quinque tabularum numerum per quatuor esse multiplicatum demonstrant. Bases autem quibus tabulæ sustentabantur, uerba sunt & libri legis & prophetarũ, quibus apostoli & euangelistæ ea quæ scribere ac prædicare, esse uera ac diuina probabãt. Vnde est illud in euangelio sæpissime repetitum: Tunc adimpletũ est quod dictum est per prophetã. & : Hoc autem totum factum est ut adimplerentur scripturę prophetarũ. Et apostolus Petrus de domino testimonium perhibens adiecit: Et habemus firmiorem propheticũ sermonem, cui bene facitis attendentes. Bene autẽ singulis tabulis binæ bases supponunᷣ: ut consensus propheticæ attestationis in omnibus quæ apostoli dixere, monstreᷣ. Vel certe binæ bases singulis tabulis per duos angulos subijciuntur, ut bene suffultis angulis, tota rectè & indeclinabiliter possit tabula consistere; quia omnis apostolici et euangelici sermonis in propheticis literis & initium præsignatũ inuenitur, & finis. Omnis apostolorũ successorũq; illorum uita ab initio fidei usq; ad terminum uitæ præsentis, eisdem mystici testamenti ueteris cõstat inserta esse paginis. Bene autẽ eædem bases argenteæ sunt factæ, propter nitorẽ uidelicet uerbi coelestis: Eloquia enim dñi eloquia casta, argentum igne examinatũ, &c.

Matth.1 Marci.14 2.Pet.1 Psal.11

In latere

21 In latere quoq; secũdo taberna
culi, quod uergit ad aquilonem, ui
ginti tabulæ erũt, quadraginta ha
bentes bases argenteas. Binæ ba-
ses singulis tabulis supponentur.

Latus meridianum tabernaculi quod
uergebat ad austrum, antiquã illam dei
plebem designat: quę lucem scientiæ le-
galis iandudũ accipiẽs, amore sui cõdito-
ris feruere solebat. Porrò latus secũdum
quod uergebat ad aquilonem, eam quæ
tenebris ac frigore infidelitatis usque ad
tempus dominicæ incarnationis torpere
non destiterat, gentium multitudinem fi
gurat: de cuius uocatione pulchre domi
Esa. 43 nus per prophetam: Dicam, inquit, aqui
loni, da: & austro, noli prohibere. Quod
est aperte dicere: Dicam populo gentiũ
diutius sine fide algenti: Da de tuis filijs,
qui ad meę fidem confessionis & amoris
conueniant. Dicam & plebi Israëliticæ,
quę iam meę lumine cognitionis frueba
tur: noli prohibere gentes in sortem ele
ctionis recipi. Dicam Cornelio & domui
eius: fidem & baptisma Christi suscipi-
te. Dicam Iudæis: nolite cogere creden-
tes ex gentibus circuncidi, quibus fonte
baptismi consecratis fides & confessio ue
ritatis ad salutem sufficit. Vnius autem
numeri mensurarum & facturæ tabu-
las utrunq; latus habuit: quia nimirum
una eademq; fides, spes et charitas utriq;
populo per apostolos prædicat: ad una
uterq; promissa regni cœlestis uocatur:
de utroq; generale præceptũ saluatoris
Marc. 16 accipiũt: Euntes in mundũ uniuersum,
prędicate euangeliũ omni creaturę: id est
& circũcisioni et præputio. Vbi & absq;
ulla differentia subinfertur: Qui credide
rit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Ad occidentalem uero plagam
tabernaculi facies sex tabulas: &
rursum alias duas, quæ in angu-
lis erigant post tergũ tabernaculi.

Antiquitat. lib. 3. ca. 7 Iosephus scribit de tabernaculo quod
decem cubitos habuerit latitudinis: scri-
bit etiam quod tabulę eius mensura qua
tuor digitorum fuerint à terra suspensæ.
Ex quo uidetur uelle intelligi, quod tan
tæ altitudinis factæ fuerint ipsarum ba-
ses tabularum. Qui rursus hoc quod pro
posuimus, capitulo de uectibus tabula-
rum ita dicit: Posterioris autem parietis
nouem cubitos sex tabulæ faciebant: qui
bus coniunctæ sunt aliæ duæ tabulæ, ex
medio cubito sectæ, quas angulares po-
suerunt ad instar tabularum maiorum.
Singulæ uero tabulæ anulos habebãt au
reos, per exteriores frontes eminentes,
uelut quibusdam radicibus confixos per
ordinem, ad inuicem per circuitum respi
ciẽtes: & per eos deaurati uectes immis-
si, unoquoq; habente magnitudinem cu
bitorum quinq;, erantq; ad coniunctio-
nes tabularum: intrabatq; caput uectis
uniuscuiusque in alio uectis capite, uelut
in modũ conchæ: & post tergum parie-
tum in longitudine positorum unus erat
ordo, per tabulas omnes uadẽs, quo per
uncinos utriusq; parietis latera contine-
banť, incastrationibus factis & immissis
ad inuicẽ. Quod propterea sic exquisitũ
est, ut neq; à uentis moueretur, neq; alia
causa tabernaculum conturbaretur, sed
immobile secura quiete seruaretur. Hæc
de literę textu Iosephus. Verum iuxta al
legoriæ sensum, occidentalis plaga, quæ
utrunque in se parietẽ recipiens, ędificiũ
tabernaculi cõsummat, recte adimpletio
nem totius sanctæ uniuersalis ecclesiæ,
quæ cum fine huius mundi perficiť, desi
gnat: ad quam usq; fides & operatio re-
cta utriusq; populi perseueratura, quasi
gemini longitudo parietis pertingit. Ne
que enĩ credibile est, uel ante tempus do
minicę incarnationis unquã defuisse qui
ex gẽtibus crederent: uel nũc quãuis gra
uiter damnato ob perfidiã populo Iudęo
rum, nõ esse aliquos ex illis, tametsi pau-
cissimos, qui inter Christianos exulantes
quotidie credẽdo ad salutem perueniũt.
Quod si quis negare præsumpserit, di-
camus quod negari nullatenus potest,
quod uidelicet spiritales utriusque testa-

menti doctores atque interpretes, qui iuxta sermonem domini proferant de thesauro suo noua & uetera, usque ad finem seculi sint in sancta ecclesia permansuri. Et apte tabernaculum in occidentali plaga consummatur, in qua diem sol claudere, & cuncta solent astra occidere: propter scilicet uel obitum uniuscuiusque electi, uel generalem totius seculi terminū. Quasi enim occidit ei sol, qui ab hac temporali luce per tenebras transitoriæ mortis, ad gaudia lucis & uitę trāsmigrat ęternæ. Quasi occidit omni ecclesię sol in occidente, ut uerius in oriēte tenebris transeuntibus oriatur, cum finita in aduentū domini uita seculi præsentis, mox uerū seculi futuri mane, iustis uera dies æternitatis apparebit. Et quia tunc iustis cū domino regnantibus, reprobi in æternum pereunt: recte de hac plaga tabernaculi in sequentibus dicitur, quoniam mare respiceret. Significat autem mare rubrum, in quo demersus cum suo exercitu Pharao, & de quo saluatus Israël à domino ad montem Sinai, ubi tabernaculum faceret, ascendit. Respicit ergo mare plaga occidentalis tabernaculi, cum sancta ecclesia post operum perfectionem coronata, in Christo libero aspectu intuebit uitia uel pœnas impiorum, quas ipso adiuuante cauefecit, Esaia attestāte, qui ait:
Esa. 66 Quia sicut cœli noui & terra noua, quæ ego stare facio coram me, dicit dominus, sic stabit semen uestrum & nomen uestrum. Et paulò post: Et egredientur, & uidebunt cadauera uirorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum nō morietur, & ignis eorum non extinguetur. Maris nanque fluctus profundi, amari & turbulenti, & peccata possunt significare, quibus reprobi in hac uita male delectan intereunt, & futuræ quoque barathrum perditionis, cum in ultimo examine in ignem cum diabolo mittentur ęternum. Nec prætereundum, quod tabernaculum cum ædificaretur in monte Sinai, mare rubrum habuit ad occasum: cū introductum per Iesum in terram repromissionis, & collocatum esset in Silo, eadem plaga cœli habuit mare magnum. De quo ita mystice possumus sentire, quòd sancti in hac uita domino seruientes, eique in corde suo tabernaculum facientes, superbam impiorum iactātiam quasi citius occasuram fixa mente despiciant: in futura etiam patria cum domino positi, perpetuam eorum pœnam absque ulla suæ felicitatis intermissione respiciant: ut eo maiores ei gratias referant, quo non solum fruantur bonis, quæ donauit, uerumetiam intueantur mala à quibus eos liberauit. Bene autem plaga tabernaculi occidentalis, uel quæ mare respicere dicta est, sex tabulis constabat, uel quia senario numero solet perfectio boni operis exprimi, eo quòd dominus in illo mundi ornatum consummauerit, in illo hominem in primordio creauerit, in illo genus humanum sua passione restaurauerit: uel quia sex ætates sunt seculi huius, in quibus oportet nos bonis operib. perfici, ut ad æternam requiem in futuro & resurrectionis gloriam peruenire possimus. Nam quod rursum aliæ duæ tabulæ exceptis sex primis, in angulis iubentur erigi post tergum tabernaculi, quæ uenientes ab orientali plaga parietē excipiant, & occidentalis plagæ parieti coniungant: ad remunerationē futurę pertinet uitæ, quæ post labores & tempora seculi huius secura est: quod bifariam diuiditur, in sabbatismum scilicet, hoc est requiem animarum sanctarum, post absolutionem corporum: & in gloriam resurrectionis incorruptibilium receptionem corporū. Quæ utraque sortitio remunerationis utriusque populi communis, nullo unquam fine terminatꝛ. Nam & animarū requies superueniente tempore resurrectionis, nullam sui diminutionem, sed augmentum potius accipit: & ipsa immortalitatis coniunctio, carnis spiritusque nostræ in cœlis semper inuiolabilis permanet. Bene autem de eisdem tabulis subinfertur.

Eruntque cōiunctæ à deorsum usque

que sursum, & una omnes compago retinebit.

Quia nimirũ omnis electorum uita una eademq; fide & charitate ad cęlestia tendit: in unum eundemq; finẽ diuinæ uisionis puenit: in una eademq; uoce recti dogmatis omnis sanctorũ prędicatorum sermo concordat. Dehisceret nanq; ab inuicẽ cõpago tabularũ, si quod unus ppheta aut apostolus dixisset, hoc alius negaret. Verum quod cõcors fabricam ecclesiæ sermo diuinorũ eloquiorum erigit, profectò una omnes tabernaculi tabulas iunctura compaginat, atque ab inuicem seiungi non desinit.

Duabus quoq; tabulis quæ in angulis ponendæ sunt, similis iunctura seruabitur. Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sedecim, duabus basibus per unã tabulam supputatis.

Angulares tabulæ sunt tabulis parietum per omnia coniunctę, q̃d futurę requiei & imortalitatis gloria præsenti nostræ cõuersationi per fidem, spem & charitatem firmissime connexa est: imò ideo stabilis & incõcussa præsens nostra conuersatio perdurat, quia futurę dona retributiõis credit, sperat, diligit: quia crebro supernorũ ciuium adiutorio, ne flatibus turbulentis immundorũ spirituum decidere possit, continet. Et hæ autem tabulæ, quæ uel perfectionem bonæ nostræ actionis, uel futura pro bonis præmia designant actibus, binis singulæ basibus sustentant: quia hæc quoq; omnia ad confirmationẽ euangelicę & apostolicę prędicatiõis prophetæ sancti futura esse consona uoce prædixerunt.

Vectes & anuli tabularũ tabernaculi. Cap. VII



Facies & uectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi, & quinque alios in altero, & eiusdem numeri ad occidentalem plagam: qui mittent per medias tabulas à summo usque ad summum.

Vectes quinq; qui tabulas tabernaculi cõtinent, quinq; sunt libri Mosaicæ legis, quorum munimine sancta ecclesia mirabiliter ab omni tentantiũ scelerũ, sceleratorũq; spirituũ impulsione tutat. Et hoc in utroq; latere: quia nõ solũ priorẽ dei populũ litera legis erudiebat ad fidẽ & opera bona, sed etiã nos noui temporе testamẽti deo seruiẽtes, eadẽ litera spiritaliter intellecta, maioris gratia dulcedinis, & in præsenti ad fidẽ operationẽq; uirtutum instituit, & in futuro ad spem perpetuę remuneratiõis accendit. Eiusdem quoq; numeri uectes ad occidẽtalẽ sunt plagã: quia ipsam quoq; cõpletionẽ boni operis, quãdo ad præmia futura de carne egredimur, lex nobis bene intellecta prędicat. Vnde interroganti diuiti ac dicenti: Magister bone, quid faciã ut habeam uitam æternam? Respondit idem magister bonus: Si uis ad uitam ingredi, serua mãdata. Et nõ illi aliqua legis mandata subdidit. *Matth. 19*

Ipsasq; tabulas deaurabis, & fundes eis anulos aureos, per quos uectes tabulata contineant.

Tabulæ tabernaculi deauratæ præfulgent, cũ omnis uita, omnis sermo sanctorum prædicatorũ lucem præmonstrat sapientię cęlestis, nihilq; in eis aliud quàm uirtutum decus aspiciat. Anuli aũt aurei, per q̃s uectes tabulata cõtinebant, ipsam uitæ cœlestis beatitudinẽ designant: quæ propter suæ gloriã claritatis rectè auro, ꝓpter æternitatẽ rectè circulo cõparata. Vnde Apostolus de illa: Reposita est, inquit, mihi corona iustitiæ. Quinq; aũt circulos singulæ habebant tabulæ: nõ quia quinquepartita est distinctio patriæ cœlestis, sed quia eadem perpetua claritas, et clara perpetuitas regni illius in Genesi, eadem in Exodo, eadem in Leuitico, eadem in libro Numerorum, eadem in Deuteronomio scripta continetur. Et quinque anuli aurei singulis tabernaculi tabulis erant infixi: quia corda iustorũ *2. Timoth. 4*

multum dilatata per amorem, in omnibus legis Mosaicæ libris non solum correctionem operum, sed & perpetuã supernæ retributionis lucem legunt.

Et fundes eis, inquit, anulos aureos, per quos uectes tabulata contineant.

Vectes ꝑ anulos aureos tabulata continent, cum uerba sacri eloquiĳ per promissionem regni cœlestis, statum sanctæ ecclesiæ confirmant: ut eo minus perturbationes mundi timeat, quo certius stabilitatem perpetuæ remunerationis didicit. Bene autẽ de eisdem uectibus subditur:

Quos operies laminis aureis.

Laminis quippe aureis uectes operiuntur, cum uerbis diuinæ legis, quæ esse iuxta literæ sensum fortia uidentur, atque ad confirmandam uitam fidelium aptissima, superior intellectus, id est euangelica claritate præfulgidus inesse monstrabitur. Vt enim, exempli gratia, unum testimonium ponam: cum legimus historiam sancti Noë, quomodo diluuium q̃d impios deleuit, mirabiliter cum suis in arca seruatus euaserit: patet omnibus in eo quod deus diligens iustitiam, & odio habens iniquitatẽ, pios nouerit de tentatione eripere, impios uero iusta discretione punire. Ideoq; talis lectio instar uectiũ imputribiliũ tabernaculum domini continet: quia mẽtes fidelium uerbis infictæ ueritatis ab incursu tentationum pręmunit. Verũ quasi uectes lignei laminis uestiuntur aureis, cum hæc eadẽ lectio per spiritalem intelligentiã sacratioribus plena mysteriĳs ostenditur: cum arca ecclesiam catholicam, aqua diluuiĳ baptismũ, significare dinoscitur: munda & immunda animalia, spiritales & carnales quoq; in ecclesia: ligna arcę leuigata & bituminata, doctores gratia fidei roboratos: coruus de arcã egressus nec reuersus, eos q̃ post baptisma ad apostasiam decidunt: ramus oliuę per columbam illatus in arcam, eos qui foris quidẽ, hoc est inter hęreticos baptizati sunt: sed quia pinguedinem castitatis habent, per gratiam sancti spiritus in unitatẽ catholicam merentur introduci: columba de arca egressa, neque ultra reuersa, eos qui carne soluti ad liberam lucem patriæ cœlestis peruolant, nequaquam amplius ad labores terrenę peregrinationis redituri. Circũdantur itaque auro uectes lignorum setim, cum firmissima sacræ scripturæ testimonia per interpretationem mysticam his & huiusmodi sensibus cœlestibus ac spiritalibus probabunt esse perlucida.

1.Pet.3

Et eriges tabernaculum iuxta exemplũ quod tibi in monte monstratum est.

Exemplũ tabernaculi, Moysi in monte monstratum est: quia commoratus in secreto cum domino, uidit sublimem angelicæ puritatis & immortalitatis uitam: ad cuius instar, humanam in terra cõuersationem, in quantum mortalibus imitari possibile fuit, instituere iubebatur: ut cũ exemplo eorũ mutuæ in deum dilectioni, diuinæ laudationi, unanimiq; paci, syncerae castitati, cęterisq; huiusmodi uirtutibus in terra uacaremus, mereremur & in cœlis eorum esse cõsortes, iuxta promissum domini, dicentis: Illi autem qui Matth. 22
digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neq; ducunt uxores: neq; enim ultra mori poterunt: æquales ẽm sunt angelis & filio dei, cũ sint filĳ resurrectionis. Exemplũ ẽm nobis Moyses angelicæ conuersationis, quã in monte cõtemplationis uidit, præceptis legalibus ostendit: per quorũ obseruantiã & ipsi de terra æditi, ad consortium angelorũ in cœlis puenire possimus. Exemplũ idem nobis uitę perfectionis, & beatæ retributionis in figura tabernaculi & ministerĳ sacerdotalis ac leuitici, quod describit, præbuit. Erigitur autẽ tabernaculum iuxta exemplum quod illi in monte monstratũ est, quando electi quiq; ad imitationem angelicę puritatis, quã ipse in occulto contemplari meruit, opus animũq; cõponunt. Hactenus de pariete tẽpli meridiano, septentrionali et occidẽtali, prout domin⁹ dedit, expositũ est:

est. In sequentibus autem etiam orientale latus, qualiter sit compositum, monstratur. Sed prius scriptura de medio pariete, qui sancta sanctorũ à priore tabernaculo diuidebat, intimandũ iudicauit.

De uelis & columnis tabernaculi, & propitiatorio super arca. Cap. VIII



Facies & uelum de hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, et bysso retorta, opere plumario, & pulchra uarietate contextũ: quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim.

Velum hoc quo tabernaculũ diuidebatur, mediũ ita positũ refert Iosephus: ut uiginti quidem cubiti longitudinis ad priorem domum, decem uero pertinerent ad secundã. Quod per omnia mensuris templi, quod postea factũ est à Salomone, liquet esse conueniens. Quod cum esset sexaginta cubitorũ longitudinis, & uiginti latitudinis, tertiam longitudinis partem, id est uiginti cubitos ad interiorem domum, hoc est sanctum sanctorum habebat separatã: ita ut longitudo & latitudo eiusdem domus interioris una esset. Sic ergo tabernaculi pars interior longitudinem & latitudinem similem, hoc est denorum habebat cubitorũ. Quid autem idem uelum figuraliter exprimat, Apostolus ad Hebræos manifeste declarat: ubi et hoc pariter exponit ad sensum allegoricũ, quare in priore quidem tabernaculo semper introirẽt sacerdotes, sacrificiorũ officia consummantes: in secundo autẽ semel in anno solus pontifex, nõ sine sanguine, quem offerebat pro sua & populi ignorãtia. Velum hoc cœlum interpretatur. Quod aũt in priore tabernaculo quotidie per annum introibant cum sacrificijs sacerdotes, super huius uitæ statu edisserit: ubi sancti domino sine intermissione famulãtes, quotidianos suæ fragilitatis erratus, sine quibus esse in hac uita nullatenus possunt, quotidianis bonorum operum uictimis,

Heb. 9

quotidianis lachrymarũ suarum libaminibus, quasi ueri sacerdotes dei & Christi eius, expiant. Summũ uero sacerdotẽ qui semel in anno sancta sanctorũ cũ sanguine uictimarum ingrediebatur, ipsum intelligit esse pontificem magnum, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui semel oblatus pro peccatis nostris, ipse sacerdos & hostia per propriũ sanguinem in ipsum cœlũ intrauit, ut appareat nũc uultui dei pro nobis. Quod autem idem uelum de hyacintho & purpura, & cocco bis tincto, & bysso retorta pulchra uarietate cõtextum est, quis nõ uideat etiã iuxta literam pulchritudini cœlestis congruere uisionis? Si enim decorem flammasq; astrorum, si multifariam nubium speciem, si ipsam irim cõsideras mille trahentem uarios aduerso sole colores, nõnne uideris tibi multo plures ac pulchriores quàm uelo tabernaculi intextæ sunt, inditas cęlo colorũ notare picturas? Quatuor autem columnæ, ante quas appensum est hoc uelum, cœlestium sunt potestates agminum, quatuor uirtutibus eximijs pręclarę, de quibus et suprà diximus, hoc est fortitudine, temperantia, prudentia & iustitia. Quę quidem uirtutes aliter in laboribus & ærumnis uitę huius à nobis, aliter in cœlis seruantur ab angelis et animabus sanctis. Ibi nanque regnantia præsens uideť esse subditũ iustitię. Est & hoc immortalis omnino iustitiæ, nullum bonum deo pręponere: uel æquare, prudentiæ: deo firmissime cohærere, fortitudinis: nullo defectu noxio delectari, temperantiæ. Hic autem quod agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidijs, quod fortitudo in perferẽdis molestijs, quod temperãtia in coërcẽdis delectationibus prauis: nõ ibi erit, ubi nihil omnino erit mali. Bene aũt hæc columnæ de lignis setim sunt factæ: uel quia spiritus angelici incorruptibilis naturæ & immortalis sunt conditi: uel quia absque peccato conditi, intemeratam suæ conditionis puritatẽ semper custodiunt. De quibus apte subditur:

Psal. 109

Quæ ipsę quidē deauratę erūt: & habebūt capita aurea, sed & bases argenteas.

Deauratæ quippe sunt columnæ, ante quas appenderetur uelum: quia positæ intra uelum cœli uirtutes angelorū, summæ claritatis sunt gratia uestitæ. Capita habent aurea: quia mentem qua reguntur, habent præsentia diuinæ cognitionis ac uisionis illustratā. Habent & bases argenteas: quia omnis eorum natura in hoc quasi fundamento specialiter subsistit, ut laudes hymnorum suo cōditori decantet: ut uoluntatem eiusdem conditoris, nobis adhuc in terra peregrinantibus, quasi extra uelum positis, suis conciuibus narrent. Vnde & ipsi de terra congratulātes eorum laudibus sedulò quasi
Psal. 102 uoce exhortatoria dicere solemus: Benedicite dominū omnes angeli eius potentes uirtute, qui facitis uoluntatem eius. Auro nanq; sæpe in scripturis sapientiæ splendor, argento nitor ostendi uerborum consueuit.

Inseretur autē uelum per circulos, intra quod pones arcam † testimonij testamenti, quo sanctuarium et sanctuarij sanctuaria diuidentur.

Circuli, quòd neq; initium habere neque finem uidentur, nōnunquā in scriptura sacra pro ęternitate poni solent. Et apte uelum quo cœlū figuratur, per circulos suspensum esse perhibet: uel quia in æterno erat consilio diuinitatis, quando mundus crearetur, in quo primū atq; eximiū locum habet natura cœlestis: uel quia ita factum est firmamentū cœli, ut nunq; factura eius soluat. Nam q̄d do-
Matth. 24 minus ait: Cœlum & terra trāsibunt: de cęlo est ęthereo accipiendū. De quo Hie-
Hierem. 8 remias: Miluus, inquit, in cœlo cognouit tempus suū. Illud nanq; cœlū in iudicio igne periturum est, quod in diluuio constat esse perditū, Petro atteštante, qui ait:
2. Pet. 3 Cœli erant prius & terra, de aqua & per aquam consistentes uerbo dei, per quæ ille tunc mundus aqua mūdatus perijt: cœli autem qui nunc sunt & terra, eodē uerbo repositi sunt, igni reseruati in diē iudicij. Intra hoc uelum templi posita est arca testamenti: quia mediator dei & hominū homo Christus Iesus, qui solus paternorum est conscius arcanorum, post passionē suam resurrectionemq; à mortuis, super cœlos cœlorū ascēdens, sedet ad dexteram patris. Hoc uelo sanctuarium, & sanctuarij sanctuaria diuidunt: quoniam ecclesia, quę ex angelis sanctis & hominibus constans, partim adhuc peregrinatur in infimis, partim in ęterna patria regnat in supernis, adhuc ciues suos dirimente uelo cœli habet ab inuicem segregatos.

Pones & propitiatorium super arcā testimonij in sancta sanctorū.

Apte propitiatoriū super arcam positum esse dicit: quia ipse mediator dei & hominū specialiter à deo patre donatus est, ut esset propitiatio pro peccatis nostris. Vnde etiā Paulus dicit: Iesus Chri- Rom. 8
stus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est ad dexterā dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Mensamq; extra uelum, & contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano. Mensa em̄ stabit in parte aquilonis.

Mensa & candelabrum tabernaculi, temporalia dei beneficia designant, quibus in præsenti reficimur & illuminamur: ut his interim cōfortati & adiuti crescente gratia meritorum, ad panem angelorum in cœlis manducandū, & ad uidendam ueram mundi lucem intrare ualeamus. Quę sunt ambo extra uelū: quoniam in hac solummodo uita, uel scripturis sanctis ac doctoribus, uel cæteris redemptionis nostræ sacramentis opus habemus: In futuro autem seculo, ubi dominus palàm de patre annunciabit nobis, id est palàm patrem ostendet nobis: & ubi, sicut Ioannes ait, uidebimus sicut 1. Ioan. 3
est: nō iam opus erit externo salutis adminiculo, cum inhabitans in electis suis deus omnipotens interius sicut lux uitæ illustrat,

illustrat, & sicut panis uitæ satiat, quos introducens in gaudium regni sui perpetua beatitudine sublimat. Diximus autem suprà, quia latus tabernaculi meridianum antiquam dei plebem significaret, quæ prior lucem diuinæ cognitionis, prior feruorem diuinæ dilectionis accipit: pars uero septentrionalis eiusdē tabernaculi, congregatam de gentibus ecclesiam, quæ diutius in tenebris & in umbra mortis remāserat, indicaret. Vnde recta distinctione etiam candelabrū, quod in parte australi collocatur, potest gratiam quæ priori populo data est, insinuare: Mensa uero quæ in parte aquilonis stabat, ea quæ nobis sunt donata dei beneficia designare. Recte candelabrū contra mensam positū esse dicitur: quia nimirum scriptura legis & prophetarū per omnia ad gratiam euāgelij respicit: huic uidelicet testimonium perhibens, & per hanc se sensu spiritali reuelandā esse significans.

Tentorij in introitu tabernaculi & columnarum eius descriptio. Cap. IX

TAcies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & bysso retorta, opere plumario.

Expleta narratione de uelo, quod sanctuarium & sanctuarij sanctuaria diuidebat, redit exponere de orientali latere sanctuarij, quod intermisisse ad tempus uidebatur, cum cætera eius latera, australe uidelicet, septentrionale & occidentale describeret. Tentorium ergo in introitu tabernaculi pulchra colorū uarietate contextum, primitiuæ est decus ecclesiæ, diuersis uirtutum floribus glo-
Act.4 rificum: de quibus scribit Lucas: Quia multitudinis credentium erat cor & anima una, & non erat separatio in eis ulla: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suū esse dicebat, &c. Inerat namque ei hyacinthus: quia cœlestia cogitare, cœlestē in terris uitā ducere solebat. Inerat purpura: q̄a mori erat parata pro Christo. Inerat coccus bis tinctus: quia dei & proximi dilectione flagrabat. Inerat & byssus retorta: quia continētia carnis & castitate gaudebat.

Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium.

Columnæ quibus tentorium suspendebatur, sancti sunt doctores, de q̄bus Lucas consequenter adiungit: Et uirtute *Ibidem*
magna reddebāt apostoli testimoniū resurrectionis Iesu Christi domini nostri. Quorum mens quanto robustius ipsa ad superna erigitur, tanto firmius docēdo et alios ad amorē supernorū sufficit attollere. Sicut enim apostoli et apostolici uiri per tabulas possunt recte designari, propter latitudinē uel doctrinā, qua euntes in mundū uniuersum prædicant euangeliū omni creaturæ: uel charitas, quā non solum usq; ad amicos, sed usq; ad diligendos etiam ipsos extendūt inimicos: & orationibus ac beneficijs prosequendos eos qui se odio habent: Ita etiam propter inexpugnabile robur cordis, & intentionem ad cœlestia semper erectam, non inconuenienter uocabulo & factura columnarum figurātur, Apostolo attestāte, qui ait: Iacobus, Ce- *Gal.2*
phas & Ioannes, qui uidebantur columnæ esse. Quæ nimirum columnæ bene quinq; sunt factæ, propter totidem libros legis, quibus necesse est, ut sancti doctores suæ uerbo prædicationis communiant: & maxime qui primitiuam instituêre ecclesiam, quæ ex Hebræorum populo congregata, sola Mosaicæ legis autoritate nouerit institui, cum necdum euangelica & apostolica per orbē scriptura effulgeret. Bene autem eædem columnæ de lignis setim quidem factę auro iubentur operiri: ut insinuentur prædicatores sancti, & firmitate cordis intus integri, atq; in nullo deficientes, & operum claritate forinsecus esse debere conspicui. Vel certe columnæ lignorum setim deaurantur, cum ijdē doctores fortitudinem suę actionis diuino

semper adiutorio protegendam docet; cum in omnibus quæ faciunt, gloriam patris, qui est in cœlis, requirant: cum in uniuersis quæ loquuntur, Christũ sona
2. Cor. 5 re gaudent, dicentes: Nõ enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum dominũ nostrũ. De quibus apte subdit:

Quarum erant capita aurea & bases æneæ.

Aurea quippe capita illum designãt,
Coloss. 1 de quo dicit Apostolus: Et omnia constãt in ipso, & ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium & primogenitus ex mortuis. Neq; incongruũ uideatur per quinq; capita columnarũ, unũ caput ecclesiæ Christũ figurari: tot eñ fuere capita, quot columnę: quia nimirũ idem ipse dominus Christus omniũ sanctorũ caput est, in se quidẽ ipso manẽs, semper æqualis atq; indiuisibilis, sed singulis quibusq; electis gratiã sui spiritus pro accipientiũ capacitate diuidẽs. Vnde nõ solũ omni generaliter ecclesię, uerumetiã specialiter unicuiq; membrorũ eius, licet illud propheticum cum fidu-
Psal. 26 cia proclamare: Nunc autem exaltauit caput meum super inimicos meos. Cuius nimirum capitis significantiæ conuenit apte, quod eadem capita columnarũ non deaurata ut columnæ & tabulę, sed aurea fieri iubentur: quia sancti quidẽ omnes participes sunt facti spiritus sancti & gratiæ cœlestis, ipse autem plenus erat gratiæ & ueritatis: & sicut præcur-
Ioan. 3 sor suus de illo aiebat: Nõ enim ad mensuram dat deus spiritum. Pater enim diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Bases autem æneę, prophetæ sunt, quorum attestatione apostolorũ sermo confirmaẽ. Et bene æneę, uel propter insuperabilem mentis propheticæ fiduciã, uel quia sermo eorum senescente siue transeũte mundo, nulla unquã uetustate potest consumi. Neq; enim uenit dominus soluere legẽ, aut prophetas, sed adimplere. Habẽt enim columnæ tabernaculi bases æneas, habent aurea capita: quia nimirum apostoli & apostolici uiri uerbis prophetarum in fide sunt confirmati, & ad uidendã faciẽ sui conditoris supernorum desiderio erecti. Item capita aurea, sed bases habent æneas: quia quæcunq; per dominũ cœlesti sibi autoritate data perceperunt, cuncta hæc pridem prophetico eloquio prædicta esse sacramenta didicerunt. Sanè quia de orientali plaga loquimur, uidetur opportunum cõmemorare aliqua de expositione uectis illius singularis, quem ab angulo tabularum ad angulũ usq; parietis alterius porrectũ esse, ac totam parietũ constantiã, ne ui & impulsu procellarũ concuti, atq; huc & illuc posset inflecti, continere iam diximus. Scriptum est in sequentibus sacræ historiæ, ubi omnia quę dominus imperarat, Moyses expleuisse narratur:

Vectis qui ab angulo usq; ad angulũ perueniebat.
Caput X



Ecit quoq; uectẽ aliũ, qui per medias tabulas ab angulo usq; ad angulum perueniret. Exod. 36

Hic ergo uectis à prima tabularum summitate usq; ad alterius lateris summitatem per decem cubitos latitudinis tabernaculi protentus esse credendus est: capite utroq; firmiter tabulis impositᵘ, ut per hoc & tabernaculi plaga, quæ nõ tabulis, sed columnis constabat, non minus fixa quàm cætetę, uento licet impellente, persisteret. Cuius uectis si etiã sacramentum scire desideras, ipsum absq; omni ambiguitate redemptorẽ nostrũ figurate denunciat. Qui quasi ab angulo usq; ad angulum peruenit: quia à plebe Iudaica, quam prius elegit, sese ad saluandam etiam gentium multitudinem propitiatus extẽdit. Vnde meritò sicut in prophetis lapis angularis, ita etiam in Esa. 28
lege uectis angularis potest rectè nuncupari. Lapis uidelicet angularis, propter templum, quod de lapidibus uiuis deo cõstruitur. Vectis uero angularis, propter tabernaculũ quod ei de lignis imputribilibᵘ, hoc est de animabus electorum

ctorum corruptionis labe carentibus ædificatur.

Altaris holocausti & uasorum eius descriptio.

Caput XI

Exod. XXVII  Facies et altare de lignis setim, qđ habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id est quadrum, & tres cubitos in altitudine.

Hoc altare, quod proprie holocausti uocabatˋ, corda electorū designat, quæ ad offerenda deo sacrificia bonorū operum ipsius sunt dono consecrata. Quod apte de lignis setim fieri precipitur: quia munda & incorrupta decet esse corda & corpora, in quibus spiritus dei habitet. Habet quinq; cubitos longitudinis, & totidem latitudinis, cū fidelis quisque omnes sui corporis sensus in longitudine patientiæ, & in latitudine charitatis exercere satagit: ut in omni suo uisu, auditu, gustu, olfactu & tactu semper se diuino meminerit mancipatum esse serui

1. Cor. 10 tio: iuxta illud Apostoli: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Habet et tres cubitos altitudinis, cum eadem corda electorum per fidem, spem & charitatē ad cœlestia tendunt.

Cornua aūt per quatuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ęre.

Quatuor angulos habet altare holocausti: quia per quatuor mundi plagas sancta dilatatur ecclesia: quæ propter unum cor & animam unam totius credentiū multitudinis recte factura unius designatur altaris: ex quo uidelicet altari cornua fiunt quatuor, cū quatuor uirtutibus sępe ante dictis iustorum corda muniuntur. De quibus in laude sapien

Sap. 8 tiæ dicitur: Sobrietatē enim & prudentiam docet, & iustitiam & uirtutem: quibus utilius nihil est in uita hominis. Hęc cornua ex ipso altari producuntur, cum munimēta uirtutum fideles nō specietenus & ad faciem hominum ostentant, sed ex intima sui cordis radice deo teste generāt. Cornua sunt quatuor per quatuor angulos altaris, cum in omnibus mundi terminis ecclesia, uirtutū potētia spiritali cunctis hostiū insidijs inuiolabilis persistit, imò ipsa cūctis se impugnantibus fortior efficitur. Quod uidelicet altare operietur ære, cum uirtus cœpta fidelium perseueranter usq; ad finem firma tenetur: quia enim æris metallum longo solet tempore incorruptibile durare, recte per hoc uirtus ualet perseuerantiæ designari. Si quem uero mouet iuxta literā, quomodo ligna altaris tanto igne uicino incombusta permanere potuerint, accipiat beati Hieronymi de hac quæstione responsum. Altaris, inquit, ligna, quæ de lignis paradisi sunt, nō cremantur igne uicino, sed puriora redduntur. Nec mirum hoc de sanctuario & interioribus templi & altari thymiamatis credere: cū etiā amiton, ligni genus est uellini habens in se similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius inueniatur.

Facies q; in usus eius lebetas ad suscipiēdos cineres, et forcipes atque fuscinulas, & igniū receptacula: omnia uasa ex ære fabricabis.

Vasa altaris diuersa, uel diuersas fidelium personas, uel certe multifarias ipsorum actiones siue cogitationes in famulatum sui conditoris dispositas accipere debemus. Et quidem primo lebetas ad suscipiendos cineres facere præcipitur. Cinis autem hostiarum quod in magno mysterio debeat accipi, testatur cinis uitulæ rufæ aspersus: qui etiam Apostolo teste inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis: in quo ipse præfigura- Heb. 9
tum intelligit sacramentum dominicæ passionis. Tempus aūt & actionē passionis Christi designat cinis cremata, quæ nos in perpetuū purificans saluat. Ergo crematio uitulæ rufæ ipsum q ad emundationem immundorū seruabatur, mysterium iam completæ eiusdem passionis, quo nos quotidie à peccatis nostris

expiamur, insinuat. Quia ergo omnia sacrificia & uictimae quae incendebantur in altari, uel passionem domini, uel deuotionem sanctorũ eius flamma charitatis ardentem, figurate denũciat: meritò cinis holocaustorum uel consummationem dominicae passionis, uel certe perfectionem exprimit uirtutis iustorũ: cũ toti in dei seruitiũ per ignem sancti spiritus oblati, ipsa iam bona opera finire, & ad percipienda operum praemia in ęternam uitam rapi meruerũt. Quod ut manifestius fiat, uideamus qd de cineribus
Leuit. 6 holocausti Moyses dicat: Haec est, inqt, lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usq; mane. Ignis ex eodem altari erit. Vestietur sacerdos tunica, & foeminalibus lineis. Tollensq; cineres, quos uorax ignis exussit, & ponens iuxta altare, spoliabitur prioribus uestimentis, indutusq; alijs efferet eos extra castra, & in loco mundissimo usq; ad fauillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit. Holocaustum ergo cremabitur in altari, cum in corde cuiuscunq; electi, qui seipsum totum & carne uidelicet & corde deo uouerat, opus bonum feruente charitatis igne patratur. Quod tota fit nocte usq; mane, cum quis toto uitae huius tempore, usq; dum raptus ẽ corpore, futuri mane seculi uidere meruerit, bonis insistere non cessat operibus. Ignis ex eodem altari erit: quia illa solũ charitate quã ecclesiae suae dominus per spiritum sanctum tribuit, ardere debemus. Denique filij Aaron, quia ignẽ alienum domino offerre, & non eum qui semel de coelo datus est, uoluerunt, mox igne coelesti perempti sunt: quia nimirũ quicunq; opera coelestia nõ coelestis intentione mercedis, sed temporalis intuitu fauoris, aut commodi faciunt, sententia irae coelestis feriuntur. Vestietur sacerdos tunica & foeminalibus lineis: Sacerdos qui offert holocaustum, dominus est: quia in nobis ipse ignem suę charitatis accendere, ac per hunc hostias bonae nostrae actionis sibimet acceptabiles facere consueuit. Et hęc faciens uestitur lineis indumẽtis: qa ut nos ad opera uirtutũ excitet, exempla nobis suę incarnationis, passiõis & mortis proponit, quae per lignum significari posse saepius dictum est. Tollit autem idem sacerdos cineres, quos uorax ignis exussit, et ponit iuxta altare, cũ dominus finem laboriosis operibus imponit, nec; iustos de hac uita raptos ultra pro uita ęterna certare, sed coronã iustitiae in uita aeterna iubet accipere. Ponens etenim cineres iuxta altare spoliabitur prioribus uestimẽtis, cum ad memoriam iustis quae fecerunt bona reducens, non eis amplius habitũ suae passionis imitandum ostendit: sed induitur alijs uestimentis, illis uidelicet de quibus in euãgelio dicit ipse: Amen Luc. 12
dico uobis, quod praecinget se, & faciet illos discumbere. Id est, ad ęternam se remuneratione praeparabit, & illos in ęternam facit quiete refoueri. Indutus uero alijs uestimentis efferet cineres extra castra, cum paratus ad remunerandum laborem electorum suorũ dominus, quicquid boni gesserant, iam in illa facit uita uideri hinc ablatum. Nec ab re est loco extra castra posito uitae perpetis ingressum figurari, cum & dominus dicit: Per Ioan. 10
me si quis intrauerit, saluabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inueniet. Et Psalmista: Dominus custodiat introitũ Psal. 120
tuum & exitũ tuũ: Introitũ uidelicet in hanc ecclesiae uitã: exitũ uero in illã ubi pascua inueniũtur aeternae satietatis. Nõ ergo inepte locum extra castra positum in illa intelligimus uita, praesertim cum ibi locus mũdissimus esse dicatur, quod in hac uita fieri nullatenus posse perspicuum est. Locus ergo mundissimus extra castra, ipse est animus iustorũ ex hac uita sublatorum, & in alia uita gaudentiũ. In quo uidelicet loco cinis holocausti usq; ad fauillam consumitur, cum ita ibi operum bonorum merces redditur, ut labor omnis ad integrum cõsummatur: iuxta illud Apocalypsis sancti Ioannis: qui cum de retributione praemiorũ Apoc. 21
dixisset: Ecce tabernaculũ dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi po-

pulus eius erunt, & ipse dominus cum
eis erit eorum deus. continuò de abo-
litione laborum omnium subiecit, atq;
ait: Et absterget deus omnẽ lachrymam
ab oculis eorum, & mors ultra non erit,
neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit
quia prima abierũt. Et quia cessante ope
rum labore bonorum, ipsa charitas, per
quam operabantur, nunquam cessabit,
imò flagrãtior exardescet, cum ipse quẽ
diligimus, in æternum uidebitur: rectè
subditur: Ignis autẽ in altari semper ar-
debit. Et paulò post: Ignis est iste perpe
tuus, qui nunquã deficiet de altari. Con
summato ergo usq; ad fauillam holocau
sto, ignis nunquã de altari deficiet: quia
absumpto perfectè omni genere labo-
randi, sola charitas perpetuò nunquam
extinguenda flagrabit. Hæc de lege ho
locausti latius diximus propter lebetas
altaris, qui ad suscipiẽdos cineres hostia
rum fieri iubebantur. Lebetes ergo ci-
neres sanctos suscipiũt, cũ fideles quiq;
uel exempla ac sacramenta dominicæ
passionis ad custodiam sui pia mente re
tractant, uel certe exitum præcedentiũ
iustorum diligenter aspiciunt, qui ma-
gnis pro domino elaboratis agonibus
nunc cursu consummato, de percepto
iam brauio sine fine lætantur: quatenus
consideratis maiorum uirtutibus, & ipsi
magni fieri possint, iuxta præceptũ A-
Heb.13 postoli, dicentis: Mementote præposi-
torum uestrorum, qui uobis locuti sunt
uerbum dei: quorum intuentes exitum
conuersationis imitamini fidem. Post le
betas autem forcipes atq; fuscinulæ &
ignium receptacula fieri sunt iussa. For
cipes ad emendandam altaris ignem fie
ri debere credẽdum est. Vnde per eos
rectè sancti prędicatores designant, qui
ignem in nobis charitatis quasi in altari
dei accendere suis exhortationibus so-
lent. Nanq; hi uelut gemino dente for-
cipis ad hunc ignem accendendum ti-
tiones in altari componunt, quando cõ-
sonis utriusq; testamenti nos paginis in
stituũt, & eloquia ueritatis in nostro cor
de, quibus amplius ad æternorum desi-
deria inflammentur, collocant. Vel cer-
te forcipe, duplici uidelicet ferramento,
sacerdotes ignem altaris emendant, cũ
in omnibus quæ docent prædicatores
sancti, uirtutem nobis geminæ charita-
tis infundere, et huius gratia nos ardere
simul & lucere præcipiunt. Fuscinulæ,
quæ græce uocãtur κρεάγραι, ad hoc in
ministerio habebantur altaris, ut carnes
uictimarum per eos de caldarijs coctæ
proferrẽtur, atq; ad esum eorum qui his
erant reficiendi, adferrẽtur. Quarũ usus
æque sanctorum prædicatorum figuræ
congruit: quorum ministerij est animas
fidelium uerbo fidei reficere, & iuxta re
gulam apostolicæ discretionis, rudibus
adhuc discipulis rationabile & sine do- 1.Pet.2
lo lac doctrinę simplicis adhibere, perfe
ctioribus aũt solidũ cibũ doctrinę subli- Heb.5
mioris ministrare. Quicunq; enim sacra
menta Christi summatim agnoscere, at-
que ad imitationẽ suscipere norunt, hi
quasi carnibus hostiæ salutaris refecti sa
tiantur. Et quia doctorum est spiritaliũ
quæ cuiq; personæ mysteria audienda
committant solertissime discernere: re-
ctè fuscinulas facere iubet sacerdotibus
Moyses, quibus carnes hostiarũ prout
oportuerit componant, & alia quidẽ ho
minibus, sed mundis edenda offerrent,
alia uero altaris ignibus consumẽda re-
linquãt: quia sunt in uerbis dei nonnul-
la quæ nostrę humilitati reuelare, ad no
stræ epulas refectionis cõcedere digna
tus est: sunt item alia tantæ profundita-
tis, quæ sancti spiritus solummodo sci
entiæ pateant, nostræ uero capacitatis
per omnia mensurã transcendant. Por-
rò ignium receptacula ad hoc deputata
sunt, ut per hæc ignis sanctus ab altari
holocausti ad altare thymiamatis uespe
re & mane ad incensum ponendum de
ferretur: quæ & ipsa pateter figuram te
nent doctorum, qui tanquam ignem de
altari holocaustorum ad altare deferunt
incensi, cum suos docent auditores de
uirtute in uirtutẽ semper proficere, me-
ritisq; crescentibus paulatim ad altiora
& interiora diuinæ uisionis arcana pe-

netrare. Sed & omnes qui feruentia pie tate corda proximorum uidentes imitari festinant, quasi receptacula ignium fiunt: quia flammam cœlestis sacrificij, quam in fraternis conspiciunt, in suis quoque accendere mentibus satagunt. Quæ nimirũ cuncta ex ære uasa fiunt, cum deuotio fidelium perseueranter diuinis curat obsecundare præceptis: Vel certe cum hoc quod ipsa recte agit, proximis quoq; agendũ clara uoce sedulæ exhortationis insonat, æternamq; nonnunquam, ut sæpius dictum est, & propter diuturnitatem suæ incorruptibilitatis, perseuerantiam mentis fidelium, & propter claritatem soni uocem solet designare doctorum.

Craticulæ altaris holocausti, anulorum ac uectiũ descriptio. Caput XII



Raticulã quoq; in modum retis æneam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor anuli ænei, quos pones subter arulã altaris. Eritq; craticula usque ad altaris medium.

Altare quidem totum cauũ fieri præceptũ est, ut in sequentibus manifestius edocetur: sed in medio sui habens craticulam per totum, in modum retis distinctam, in qua uictimarũ carnes comburendæ imponerentur: & subter eam arulam, in qua compositis lignis arderet ignis semper ad deuoranda superposita holocausta paratus. Erat enim contra arulam ostium in pariete altaris orientalis, unde uel ligna ad alendum ignem immitti, uel carbones et cineres possent egeri: quomodo in pictura Cassiodori senatoris, cuius ipse in expositione psalmorum meminit, expressum uidimus: in qua etiã utriq; altari, & holocausti uidelicet & incensi, pedes quatuor fecit. Quod utrunq; eum, sicut & tabernaculi & templi positionem, à doctoribus Iudæorum didicisse putamus. Habet ergo altare dei in medio sui craticulam ad suscipienda holocausta paratam: quia præparant electi locum domino in intimo sui cordis affectu, ubi deuotas ei cogitationes collocent. Habet arulam subter craticulam, in qua ligna & ignem holocaustorum suscipiat: quia eadem ipsa electorum corda receptaculũ in se præparant auditui uerborum cœlestiũ, quibus calefacti, imò & inflammati per donum sancti spiritus grata deo referãt uota cogitationum piarum. Ligna nanq; arulæ altaris sacerdos imponit, cum doctor quisq; desiderantibus atq; inhianter quærentibus fidelium mentibus sanctarum testimonia scripturarũ, quibus amplius in fide ac dilectione confirmentur, ingerit. Addit & ignem lignis, cum intellectum uerbi atq; efficaciam piæ operationis à deo quærendam edocet. Ardentq; ligna in altari, cũ charitas dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Atq; hoc igni superpositum consumitur holocaustum, cum uniuersa quæ bene agere disposuimus, donãte gratia sancti spiritus per uirtutem dilectionis deo acceptabilia redduntur. Vnde bene craticula quæ holocausta gerat, instar retis fieri præcipitur: quò per crebras illius aperturas ignis suppositus, ad cõsumendas omnes hostiarũ partes libere penetret. Sic etenim sic & omnino necesse est, ut nequaquam obduremus corda nostra, neq; obseramus more Pelagianorũ aduersus gratiam dei: sed diligẽter aperiamus ea, & quasi plurimis simul patefactis ianuis seduli deprecemur, ut per omnia quæ inchoamus uel agere desideramus bona, quasi per singula uictimarum eius frusta, sua nos misericordia illustrare, & in amorem ipse suum accendere dignet. Nanq; Pelagiani, qui sine gratia dei se aliquid boni perficere posse præsumunt, non in altari sui cordis maculosam instar retis craticulam igni sacro superponũt, sed quasi parietem potius solidum inter se & ignem sancti spiritus, ne quando in dilectione calefiant, interponunt. Quatuor autem anuli ænei, qui per totidem anulos altaris fieri iubentur,

iubentur, quatuor sunt euangeliorum libri, qui apte anulis assimilantur: quia perpetuam auditoribus suis coronam uitæ promittunt. Apte ænei sunt: quia in omnem terram exiuit sonus eorum. Apte per quatuor angulos altaris positi, ut ecclesiam fidelium per omnes mun di plagas diffusam uerbo fidei & uerita tis confirment. Apte subter arulam alta ris infixi, ut animos humilium munimi ne suæ consolationis alleuent.

Facies et uectes altaris de lignis setim duos, quos opies laminis æneis.

Vectes quibus altare portabatur, do ctores sunt, qui sanctam ecclesiam quasi portare solent, dum fidem ac sacraměta ueritatis uel eis qui nesciebāt prædican tes, uel in eis qui iam nouerant & acce perant confirmantes, roborāt. Qui quo niam nō sua prædicant, sed ea quæ sunt Iesu Christi: non doctas fabulas secuti, sed cognitam cœlesti oraculo uirtutē do mini nostri mundo notam faciunt: apte uectes, ut portare queant altare, mittun tur in circulos. Vectibus nāq; altare do mini per circulos portare, est sanctis do ctoribus corda fideliū per uerba euan gelij, quæ nec cœlo & terra transeunti bus præteribunt, exhortando erigere. Duo sunt aūt uectes, ut utriq; populo, & Iudæo uidelicet & gentili, uerbū præ dicet. Quod ipsum sequentibus quoq; uerbis astruitur, cum subinfertur:

Eruntq; ex utroq; latere altaris ad portandum.

Erunt enim doctores qui Iudæā, erūt qui gentilitatem in unam eandemq; fi dei gratiam consono ore & opere aduo cēt. Vel certe ex utroq; latere altaris ad portandū erunt uectes, cū mentes fide lium sancti prædicatores et in prosperis & in aduersis inconcussam tenere uir tutum constantiam docent: ne aut hæc blandiendo extollant, aut illa terrendo conturbent.

Non solidum, sed inane & ca uum intrinsecus facies illud.

Idcirco altare non solidum, sed inane & cauum fieri præceptum est, ut copio sum haberet locū, ubi uel ignem sacro sanctū, & ligna ad ignem, uel holocau sta quæ igni erant consumenda, recipe ret. In cuius exemplum & tu si uis esse altare dei, exinani teipsum, et euacua ab omni cōtagio rerum mundanarū: qua tenus in te ligna uerborum cœlestiū, & hostiæ uirtutum locum possint habere sufficientem. Capiasq; flammam sancti spiritus, qua eadem hostiæ domino con secrentur, & ad finem perfectionis fir mum producantur. Vbi apte in conclu sione subiungitur:

Sicut tibi in mōte monstratū est.

Nam cuncta quæ nobis mystice in al taris & tabernaculi totius cōstructione facienda signauit Moyses, prius in illa cœlesti cōuersatione, in qua cū domino diebus XL permansit, facta à supernis ciuibus indefessa et perenni obseruatione cernebat. Neq; enim dubitandū est eū potuisse ante solium dei uidere altare il lud sacrosanctū, quod uidere meruit E saias, uiuis carbonibus internæ charita tis plenissimū: uidere et forcipes sanctos quos idē uidit propheta, & quorū uno tulerat angelus carbonē de altari, quo eius labia purgaret: eiusdēq; gratia spiritus quo angeli inflāmant ad amandū semp deū in cœlis, & hominibus in terra, et di mittunt peccata, & uirtutū dona conce duntur. Itaq; altare cauum & inane fieri iubetur, sicut Moysi in monte monstra tum est: quia sicut angeli ac spiritus iu storū in cœlis uacui à peccatis, & pleni sunt pietatis ac iustitię: ita et nos in terra pro modulo nostro declinare à malo & fa cere bonū debem⁹. Quod ipsum exhor tationibus aptis uerbi cęlestis, itē & my sticis tabernaculi ac uasorū & cærimo niarū eius figuris semp agere docemur. Esa. 6

Atrium & uasa tabernaculi. Cap. XIII


Acies et atriū taberna culi, in cuius plaga au strali erunt tentoria de bysso retorta.

Sicut & sancta sanctorũ, eam quæ in cęlis est sanctæ ecclesiæ partẽ designat, & prius tabernaculũ perfectũ fideliũ uitam in hoc duntaxat seculo commorantium typice denunciat: ita atrium tabernaculi quod exterius erat, prima incipientium rudimenta demonstrat. Vnde bene tentoria eiusdem atrij de bysso retorta erant facta: quia prima incipientibus cura impendenda est, ut illecebras carnis simul & spiritus refrenent, iuxta illud Apostoli, quod de filijs adoptionis loquens adiecit: Has igitur habẽtes
2. Cor. 7 promissiones charissimi, mũdemus nos ab omni inqnamento carnis & spiritus. Byssus nãq;, ut sępius cõmemoratũ est, de terra uiridis nascitur, sed eruta de terra siccat, contunditur, coquitur, torquetur, ac magno & longo exercitio ad candidum de uiridi producitur colorẽ. Sic & caro nostra ut ad uirtutem decorẽq; castitatis perueniat, arctis se necesse est ieiuniorũ orationibus, uigiliarum & totius continentiæ laboribus subigat, quibus naturales et uelut ingenitas eius delectationes exiccare, atq; ad eam quam desideramus dignitatem uirtutis accendere queamus. Retorquetur aũt byssus ne facile possit dissolui, cum non solum luxuria carnis restringitur, uerumetiã tota eius memoria ab intimo corde radicitus euellitur.

Centum cubitos unum latus tenebit in longitudine, & columnas uiginti cum basibus totidẽ æneis, quæ capita cum cælaturis suis habebant argentea.

Constat numerũ centenarium, qui in computo digitorũ de læua transfertur in dexterã, nonnunquam in scripturis uitæ cœlestis habere figuram: quæ sicut dextera læuæ, ita meritò præfertur uitæ præsenti. Cuius nimirum numeri frequens in diuinis literis mysterium reperitur. Aedificationem arcæ Noë centesimo anno cõpleuit: quia sanctam ecclesiam, quam in hac interim uita ædificat dominus, in futura perficit. Abrahæ centenario filius promissionis nascitur Isaac: quia nimirũ benedictio hæreditatis, quæ in semine eius omnibus familijs terræ promittitur, in futura & cœlesti patria reddetur. Centum annos peregrinatur ipse in terra repromissionis: quia qui filij Abrahæ per fidem efficimur, in spe supernæ hæreditatis debemus peregrinam in pręsenti ecclesia ducere uitam. Seuit itaq; Isaac in Geraris, quod interpretatur incolatus, & inuenit in ipso anno centuplum: quia quæcunq; filij promissionis in hac uita peregrinantes bona operamur, mox egressi de corpore in cœlesti uita recipimus. In qua figura & semen euangelici sermonis, quod in terram bonam ceddit, exortum fecit fructum centuplũ. & qui temporalia bona propter Christum & propter euangelium relinquit, centuplũ accipit in præsenti, & in seculo futuro uitam æternam: id est gaudium fraternæ societatis nunc in spe uitæ cœlestis, & tunc in seipsum uitã regni cęlestis. Centum ergo cubitos habet latus tabernaculi in longum: quia uniuersi quicq; ad membra ecclesiæ pertinent, necesse est pro æterna in cœlis uita laborem in se patientiæ & continentiæ temporalis assumant. Columnæ autem quibus hæc tentoria suspenduntur in altum, doctores sunt sancti, qui suorum corda auditorum à terrestribus contagijs extracta ad cœlestia desideranda sustollunt. Et hæc quasi uestem domini diligenter extendunt, ne quid in his esse duplicitatis ualeat, sed simplici ac munda intentione coram domino uelut tentoria byssina niteant. Quæ uidelicet columnæ æneæ fuere, sed argento uestitæ, ut in sequentibus manifestius dicitur. Aeneæ quidem, propter perseuerantiam uirtutis, siue propter sonum ipsius prædicationis. Argento autem uestitæ, quia nõ aliud quàm uerbũ dei sonant. Cuius sæpe claritas argento figuratur, nõ aliud uiuendo in actibus, quàm obseruantiã diuinorũ monstrant eloquiorũ. Non solum inargentatę erant, sed & capita tota habebant

habebant argentea: quod proprie doctorum est, totos se uerbis sacræ scripturæ subijcere, hisq; animũ corpusq; meditando, prędicando, operãdo mancipare. Sicut enim membra nostra sine capite subsistere ac uiuere nequeunt, sic elo quia diuina illi suam uitam æstimantes, nunquam hæc obediendo portare, & semet humiliando exaltare desistunt. Quid autem in basibus columnarum ęneis aptius quàm initiũ sapientiæ, timorem dei debemus intelligere? De quo Ecclesi. & filius Sirach ait: Radix sapiẽtiæ est timere deũ. Vbi & pulchre subiũxit: Rami enim illius longæui: quia nimirũ germina uirtutum multifaria, quæ timore dei tanquam opus & cælaturæ columnarum de basibus prodeunt, nunquã fructu suæ mercedis carebũt. Quare autem uiginti fuerint columnæ in uno latere atrij, suprà iam expositũ est, ubi eiusdem numeri tabulæ in uno latere tabernaculi sunt fieri præceptæ.

Similiter in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorũ, columnæ uiginti, & bases æneæ eiusdẽ numeri, & capita eorum cum cælaturis suis argentea.

Eadem de latere aquilonis repetuntur, quæ iam de latere australi erant præmissa: quia utriusq; testamẽti præcones consono nos ore ad cœlestia erigũt: tametsi cærimonias sacramentorũ habuerunt pro temporum ratione differẽtes, imò hoc in tempore noui testamẽti, quicunq; de utroq; populo ad salutẽ pertingunt, nõ solũ eandẽ fidẽ, confessionem & operationem, sed & sacramenta habent eadem in emundationẽ peccatorũ & perceptionem uitæ cœlestis, in gratia dei p Iesum Christũ dominũ nostrũ.

In latitudine uero atrij, quæ respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnę decem, basesq; totidem.

Latitudo atrij quæ ad occasum respicit solis, ubi terminato labore diurno noctis sopor & gratia succedit, meritò tempus significat illud quãdo cessante post mortem uita actuali, quies electorum et merces æterna sequitur. Deniq; illi qui in uinea summi patrisfamiliàs operabantur, cum sero esset factum, præmia sui percepere laboris: quia nimirum singuli quiq; iustorũ cum ad huius finem uitæ perueniunt, tum ueræ ingressum uitæ sortiũtur. Vnde in Apocalypsi Ioannes audiuit uocem de cœlo dicentem: Beati mortui qui in domino moriũtur. Apoc. 14 Amodo iam dicit spiritus, ut requiescãt à laboribus suis. Propter quam requiẽ rectè occidentale latus atrij tentoria habebat per qnquaginta cubitos, & columnas decẽ: quinquagenarius nanq; numerus consuete annũ significat in lege Leuit. 25 quinquagesimũ, qui libertati, qui & remissioni totus erat consecratus: propter quod & iubileus uocari præceptus est: iobel nanq; dimittens aut mutatus interpretatur. Denarium quoq; numerũ constat eadem superna præmia designare, ubi humana natura in utraq; sua substãtia immortaliter subleuata, in diuinæ præsentia uisionis lætatur. Deus nanq; trinitas est. Corpus nostrũ ex quatuor elementis subsistit. Interior homo noster ternario numero comprehenditur, cum ex toto corde, tota anima, tota uirtute deũ diligere iubemur. Et cum quatuor nostra uisioni sanctæ trinitatis in æternũ iunguntur, iuxta illud Psalmistæ: Mihi aũt adhærere deo bonum est. Psal. 72 hoc est utiq; denarium, quod cultores dominicæ uineæ, cõsummatis diei laboribus pro mercede accipiunt. Quia ergo nobis sancti prædicatores, finita hac uita præsentiam nostri conditoris, & requiem promittũt æternã: his quoq; pro missis desideria nostra ab appetitu infimorũ ad cœlestia quærẽda erigũt: quasi in occidentali latere atrij tentoria quinquaginta cubitorum longitudinis, decẽ columnæ subleuantes extollunt.

In ea quoq; atrij latitudine quæ respicit ad orientẽ, L cubiti erũt.

Ea latitudo atrij quæ ad orientẽ respicit, primordium bonæ nostræ conuersationis, quæ à fide incipit, significat. Quæ propter primam cœlestis gratiæ perceptionem recte ad orientem respicere dicitur, iuxta illud beati Zachariæ: Visitauit nos oriẽs ex alto: illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. In qua nimirũ plaga quinquaginta erũt cubiti: quia in ipso mox ingressu cõuersionis omnes qui catechizantur, remissionem peccatorũ & requiem sperare docentur æternam. Nam & quinquagenarius numerus ad remissionem peccatorum pertinet. Vnde & in psalmo eiusdem numeri, pœnitentia, confessio & remissio descripta est peccatorum: ita ut is qui domino peccauerat, & malũ coram eo fecerat, cognoscendo ipse iniquitatẽ suã, ablutus sit ab eo cui peccauerat, & super niuem dealbatus, rursumq; lętitiã salutaris dei, hoc est domini Iesu quem offenderat receperit, & spiritu illius spiritali ne ultra labi potuisset, confortatus fuerit. Itaq; orientalis atrij latitudo L habet cubitos, cũ prima fidei confessio remissiõe peccatorũ, & spe futuræ in Christo qetis gaudet ac pacis. Deniq; in symbolo apostolorum confitemur nos credere sanctam ecclesiã, remissionẽ peccatorum, carnis resurrectionẽ. Quod uniuersalis synodus patrum sequentiũ plenius exprimi uoluit, dicens: Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum: spero resurrectionem mortuorũ & uitam futuri seculi. Quinquaginta ergo cubitis plagæ orientalis generaliter initia credentium designantur, qui in remissionem peccatorum & spem futuræ beatitudinis celebrantur. Quorũ tamẽ cõtinuò alia specialis distinctio subinfertur, quæ ad unũ eundemq; finem bene considerata refertur. Sequitur enim:

In quibus quindecim cubitorũ tentoria lateri uno deputabuntur, columnæq; tres, & bases totidem: & in latere altero erũt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnas tres, & bases totidem.

Quindecim nanq; quę septenario numero & octonario constant, recte gaudia designant uitæ æternæ: quæ à sabbatismo incipiens animarũ, in resurrectione corporũ perficit. Nam dominus septima sabbati requiescẽs in monumento, octaua die, id est post septimã sabbati resurrexit à mortuis. Quod aũt in latere quindecim cubitorũ columnæ tres cum basibus totidem, sanctos designant prædicatores, fide, spe & charitate præminentes, mentemq; suam in stabilitate timoris dei firmissime collocantes. Ingressurus quoq; atriũ tabernaculi, habebit ab utroq; latere tentoria cubitorũ quindecim ternis suspensa columnis: qa quicunq; sanctã ingressurus ecclesiã sacramenta fidei discere proposuerit, siue ad synagogã seu ad ecclesiã gentiũ intuitũ mentis conuerterit, in utraq; portione fidelium doctores inueniet fide fortes, spe sublimes, charitate feruentes, in timore domini fundatos, auditorib9 suis requiem animarum beatarum, ac resurrectionem immortaliũ promittere corporum. Qui uelut tentoria de bysso retorta in se suspendunt, cum eosdem auditores exemplo sui docẽt quæ sursum sunt quærere, non quæ super terram, integrumq; spiritum suum, & animam & corpus sine querela in diẽ dñi custodire.

In introitu uero atrij fiet tentorium cubitorũ XX ex hyacintho & purpura coccoq; bis tincto & bysso retorta, ope plumarij. Colũmnas habebit IIII. cũ basib. totidẽ.

In introitu atrij IIII sunt colũnę: qa nõ nisi per fidẽ & sacramẽta euãgelij, quæ IIII libris cõtinenẽ, unitatẽ sanctæ ecclesię qs ingredi poterit. Vnde pulcher in ipsa ecclesia mos antiquitus inoleuit, ut his qui catechizandi, et Christianis sunt sacramentis initiandi quatuor euangeliorum principia recitẽtur, ac de figuris & ordine eorum in apertione auriũ suarum solerter erudianẽ: quo sciant exinde ac meminerint, qui et quot sint libri, quorum

quorum uerbis maxime in fide ueritatis debeant erudiri. In quo introitu tentorii quoq; fieri cubitorũ uiginti praeci pitur: qui est numerus idẽ quaternarius quinquies ductus. Quinq; autẽ sunt notissimi corporis nostri sensus, uisus uidelicet, auditus, gustus, olfactus & tactus. Bene ergo in introitu atrij tentorium uiginti cubitorũ in quatuor columnis suspenditur: quia omnes qui sanctam ecclesiã intrant, ad regulã euangeliorum fidem suã pariter & actus cõponere debent: ut continentes ab illecebris carnalibus cũctos sui corporis sensus diuinis subigant imperijs. Non solũ ẽm hoc tentoriũ quatuor columnis subleuatur, sed & ipsum in longitudine sua quinarium numerũ p quatuor multiplicatũ habet, cũ quilibet humiles ac pij auditores ad fidem uenientes, non solum euangelij uerbis imbui, uerumetiam euangelicã ipsi agere uitam desiderantes, cunctos sui corporis sensus in obedientiam charitatis expendunt. Recte autem hoc in introitu atrij tentorium, non sicut in reliquo atrio, de bysso retorta, sed de quatuor fit coloribus nobilissimis, hyacintho scilicet & purpura, coccoq; bis tincto & ipsa bysso retorta, opere plumarij: quia pulchra quidem in his qui catechizantur, ecclesiae facies exterius fulget: sed multo praeclarior eius dignitas ac uirtus apparebit his qui eam per sacramentum baptismatis ingredi merentur. Nemo enim repẽte fit summus, sed gradatim necesse est à minoribus ad perfectiora tendamus. Diximus autem saepius, quod hyacinthus spem coelestium bonorum, purpura tolerantiam temporalium malorum, coccus bis tinctus ardorem perfectae dilectionis, byssus retorta refrenationem carnalis delectationis significet. Qui uidelicet colores, opere plumarij sunt inuicẽ uariati: cũ unaquaeq; uirtus fidelium uicinarũ sibi uirtutum societate, & uelut quadam cõsanguinitate amplius clarescit. Quamuis etiã singuli colores praefati, singulis electorum possint cõuenire personis: quia enim aliquis altius coelestia speculari meretur, hyacinthus est: alter quia propter iustitiam patitur, purpura hic est. Qui feruẽtiore in deum & proximũ dilectione flammescit, coccus bis tinctus est. Ille qui specialiter integritate carnis uirginalis albet, byssus retorta est. Et cũ iusti in una eademq; fide & pietate euangelica de suis alterutrũ uirtutibus congaudent, quasi introitum atrij domini tentorium decorãt pulchra uariantium colorum diuersitate contextum.

Omnes colũnae atrij p circuitũ uestitae erũt argenti laminis, capitibus argenteis & basibus aeneis.

Diligentius ea quae dixerat inculcat, ut sedulò lectorẽ admoneat, neminẽ inter doctores ueritatis, columnas uidelicet atrij coelestis, posse cõputari, qui nõ instar aeris inuincibilẽ inter aduersa patientiam habere didicerit: non se coelestium & obseruantia & annunciatione uerborum undiq; uelut argenti laminis munire atq; exornare curauerit: non se omni subiectiõe praeceptis diuinis quasi argẽteo capiti supponere studuerit: nõ in timore dei uelut aenea basi constiterit.

In longitudine occupabit atriũ cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinq; cubitorum erit.

Centum cubitos longitudinis habet ecclesia: quia ulnas suas eleuat ad bona opera propter uitam aeternã. Quinquaginta latitudinis: quia requiẽ sperat sempiternam in gratia spiritus sancti: quae quinquagenario numero uoluit designari, cum Pentecosten, id est quinquagesimum paschalis festiuitatis diem suo aduentu cõsecrare dignatus est. Altitudo quinq; cubitorũ erit iuxta numerũ sensuum corporis nostri: quia tunc recipiet unusquisque propria corporis sui prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Sed in atrio domus domini eorũ solũmodo figura exprimitẽ, qui bonũ in corpore fecerũt, pro quo in requiẽ uitae ppetis merentur

rerent introduci: qui nunc in operibus iustitiæ, quæ casto & corpore & corde agūt, quasi byssus retorta nitent, et tunc in eodem corpore immortalitatis gloria sublimato, perceptis in æternum iustitiæ præmijs lætantur. At in euangelica parabola utriusque simul partis mentio

Matth. 25 est, ubi quinque uirgines quæ cum operibus lucis ad sponsum uenerant, statim cum eo ad nuptias intrant: quinque aliæ quæ opera castitatis nō casto animo exercuerant, repulsæ cum suis tenebris procul à regni ianuis eijciuntur. Quinque enim erant & quinque, quia utraque secundum ea quæ in carne gesserat, iudicata erat. Tota ergo longitudo & latitudo atrij per centenos & quinquagenos cubitos distenta est. Quinque habet cubitos altitudinis: quia necesse est ut qui promissionem habemus quietis & patriæ cœlestis, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus: nec solum ab inquinamento mundemus, sed & perficiamus sanctificationem in timore dei: quatenus apparēte hora promissæ retributionis, non solum spiritu, uerumetiam in carne lætari mereamur in amore dei. Propter quam utriusque nostræ substantiæ, hoc est & animæ & carnis emundationem in timore dei, subsequenter hoc quod & suprà dictū erat, ut diligētius memoriæ commendetur, repetitur: Fietque de bysso retorta, & habebit bases æneas. Ac deinde subiūgit:

Cuncta uasa tabernaculi in omnes usus eius & cęrimonias, tam paxillos eius quàm atrij, ex ęre facies.

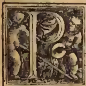
Vasa tabernaculi in omnes usus eius & cęrimonias præparata, homines sunt ecclesiæ in diuersis meritis gradibusque domino seruientes: quæ uasa cuncta fieri iubentur ænea, illius nimirum, ut sæpe dictum est, figura mysterij, ut si quis pulsatur aduersis, perseueret in finem, nec promissam sibi salutem desidia perdat: siue ut fidem quam didicit, etiam inimicis obluctantibus palàm confiteri nō metuat, sed & amicis dona quæ percepit, sedulus insonare meminerit. Aes nanque sonorum & naturæ diu durabilis est. Paxilli aūt, quos dicit, tabernaculi & ue atrij, ad hoc erant facti, ut infixi columnarum summitatibus foris eminerēt, & impositis sibi uelorum siue tentoriorum funibus, sic ea leuātes à terra suspēderēt. Quorum factura & positione nō absurde ipsa doctorū potest lingua designari, quæ prædicando audientium corda tangit, ac tangendo subleuat. Funibus etenim solet aliquoties scriptura sacra designari. Vnde scriptum est: Funiculus triplex difficile rumpitur. quia nimirum scriptura quæ historico, allegorico, morali consueuit sensu interpretari, nulla hæreticorum siue paganorum ualet peruersitate corrumpi. Ipsa autem tentoria siue uela ut recipere funes possent, habebant necesse est in superioribus suis ansas siue circulos, quibus item funes immitterentur. Et cum uis tentorium dei fieri, præpara in corde tuo receptaculum sermonibus eius, quo possis ad superna suspendi. Imponantur uero paxillis columnarum funes tentoriorū, ut sic expansa atque in altū elata, pulchritudinem tabernaculi compleant. Committant sancti prædicatores fideliū cordibus eloquia diuina, eosque per hæc ad exemplum sui ab infimis erigi commoneant. Expansa funibus ac subleuata ue la siue tētoria, decus sui operis mirificū, quod inuoluta nequiuerāt, cunctis longe lateque demonstrant. Ostendant fideles amplitudinē bonæ operationis, pulchritudinem mentis & internæ gratiæ, quam donante domino perceperant: ut uidentes proximi bona eorum opera, glorificent patrem qui in cœlis est, dicantque: Quàm amabilia sunt tabernacula tua domine uirtutum: concupiscit & Psal. 83
deficit anima mea in atria domini.

DE TABERNACVLO ET VASIS EIVS, LIBRI SECVNDI FINIS.

BEDAE PRESBYTERI DE TABERNACVLO ET VASIS EIVS, AC VESTIBVS SACERDOTVM, LIB. III.

Olei offerendi ad lucernam descriptio. Cap. I

Exod. XXVII



Ræcipe filijs Israël, ut offerant tibi oleum de arboribus oliuarũ purissimũ, piloq; contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra uelũ, quod † appensum est testimonio: et collocabunt eam Aaron & filij eius.

† oppāsum

Disposito omni ornamento tabernaculi, consequenter etiam lumen lucernę prævidetur: ut decor eius admirabilis sicut interdiu lumine solari, ita etiam noctu lucernalibus flãmis illustretur: ne unquã in domo dei aliquis tenebrarũ locus, aliqua umbrarũ possit hora subrepere. Iuxta uero mysticos sensus quid significet lumen lucernę, dominus in euangelio declarat: qui cũ ꝑ parabolã dixisset: Neq; accendunt lucernã, & ponũt eam sub modio, sed super candelabrũ, ut luceat omnibus qui in domo sunt: mox aperte subiunxit: Sic luceat lux uestra corã hominibꝰ, ut uideant opera uestra bona. Lucernæ ergo lucis in domo dei sunt opera iustorum, quæ mẽtes intuentiũ suis exemplis illuminãt. Verum diligentius intuendũ, quod ut lucerna semper in tabernaculo dei possit ardere, filij quidẽ Israël oleum offerre, Aaron aũt & filij eius ipsam lucernam collocare iubentur. Quæ est ergo hæc distinctio, ut ad nutriendũ lucẽ populus oleũ offerat in domo domini, & sacerdotes lucernã cõponant? nisi forte hoc figurate imperatur, ut fideles et religiosi auditores prompta ad obediendũ fidei corda afferant: doctores uero eis ignem uerbi cœlestis, quo illuminentur ad agnoscendum, et inflammentur ad diligendum deũ, prædicãdo ministrẽt. Per olei nanq; pinguedinẽ, qua et lassi atq; infirmi artus recreantur, & gratia pręstatur luminis, interna sæpe dilectio mẽtis, & opus misericordię designatur. Hinc etenim psalmista: Ego aũt sicut oliua fructifera in domo dei, speraui in misericordia dei mei in æternũ, & in seculũ seculi. Ac si patenter dicat: Ego quia misericordiæ fructũ indigẽtibus exhibui, mihi quoq; in æternũ à deo rependendam misericordiæ gratiã speraui. Ergo filij Israël offerant oleum, Aaron aũt & filij eius allato igne componant lucernam, quæ ardeat in tabernaculo dei. Offerãt humiles auditores deuotionẽ mentis: & ministerio sermonis doctores doceant eos cœlestis arcana scientiæ: quibus regulariter instituti, et in cõspectu sui cõditoris igne charitatis ardeant, & hominibus foras lucẽ bonæ actionis ostendant. Notandũ aũt quod nõ indifferẽter oleũ offerre filij Israël, sed cũ distinctione oleũ de arboribus oliuarũ pręcipiuntur: & insuper additur, purissimũ, piloq; cõtusum. Solet nanq; oleum nardinũ, solet raphaninum, solet de nuce uel de lino, alijsq; diuersi generis speciebus fieri: sed nullũ offerri licet tabernaculo dei, nisi quod de lignis oliuarum cõficitur: sicut nec ignis alius quàm qui de cœlo descendit, uel in lucernis sanctis ardere, uel in altari dei debet accendi: sanctus eñ spiritus disciplinæ effugiet fictũ. Offerãt ergo filij Israël oleum ad lucernã dei: non qualecunq;, sed de lignis oliuarũ, & hoc purissimũ, piloq; contusum. Offerant boni auditores spiritalibus doctoribus conscientiã purã, & charitatis gratia fœcundã, piloq; sedulæ probationis ab omni nequitię commixtione permundatam: quę sola uidelicet intentione placendi & seruiẽdi domino uerbo eius audito delectetur. Offerat Aaron cũ filijs suis ignem nõ alienũ, sed desuper missum ad accẽdendam lucernã: sicut etiã ad consummanda holocausta, ac redolenda thymiamata pręficent uerbum doctores, nõ suũ, sed domini, protestantes cũ fiducia: Non eñ nos sumus

Matth. 5

Psal. 51

Sap. 1

2. Corinth. 2

sicut plurimi adulterantes uerbũ dei, sed ex synceritate, sed ex deo, sicut corã deo in Cristo loquimur. Hoc igne utunť ad illustrãda cognitione fidei corda audientium: hoc ad perficienda ac deo sacranda holocausta bonorũ operũ suorum: hoc ad incenda thymiamata orationũ sanctarum. Bene autẽ dicit: Vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij: quia nunq̃ in sancta ecclesia lux prædicationis, nunq̃ debet humilitas auditorũ pura, quæ hanc libenter excipiat, imò & solerter inquirat, deesse. Bene addiť: Extra uelum, quod oppansum est testimonio. Non em̃ intra uelũ cœli opus habemus lucerna scripturarũ, ubi arca est domini, & Cherubin gloriæ propitiatoriũ obumbrant, id est agmina cœlestis militiæ gloriam incarnati filij dei, quem posuit deus propitiationẽ pro peccatis nostris, cõsona uoce prędicãt. Bene sequiť: Et collocabunt eam Aaron & filij eius: quia non omniũ est sacramenta fidei prædicare in populo, sed eorũ solũmodo qui & castitate fidei, & executione boni operis ad filios summi sacerdotis, domini uidelicet et saluatoris nostri, pertinere probanť. Cęterũ quisq; uel à puritate fidei prauo dogmate aberrat, uel integritatẽ cognitę & seruatę fidei, operũ nequam improbitate cõmaculat, talis etsi sacerdotis nomine uel persona præminere uideť, nihilominus auditurus est à domino: Quare tu
Psal. 49 enarras iustitias meas, & assumis testamentũ meũ p os tuũ? Tu uero odisti disciplinam, &c. Quales & Iacobus à collocatione lucernæ dei, hoc est à uerbo prædicationis benigna exhortatione retrahit,
Iacob. 3 dicẽs: Nolite plures fieri magistri fratres mei, scientes quoniam maius iudiciũ sumitis. Illud uidelicet iudiciũ quod pręmisimus iandudũ psalmistæ uoce præmissum. Bene autem adhuc additur: Et usq; mane luceat coram deo. Cum enim nocte transacta seculi huius, mane futuri se
Psal. 5 culi claruerit, de quo Propheta dicit: Mane adstabo tibi, et uidebo: non iam ultra lucerna librorũ indigemus, apparente et illustrante nos uera luce mundi: de quo dicit & Propheta: Vobis aũt timentibus Malach. 4
nomen meum orietur sol iustitiæ.

Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filijs Israël.

Et hæc clausula sicut & præcedentia, quæ de tabernaculo ac uasis atq; utensilibus eius dicta sunt, spiritali magis sensu quàm carnali intelligenda atq; exponenda est. Quomodo enim iuxta literã perpetuus esse poterit cultus officij sacerdotalis, ubi & ipsum sacerdotiũ & tabernaculum, in quo gerebatur, et populus cui gerebatur, iandudum esse cessauerunt? Vnde constat hoc in sancta ecclesia uerbum esse complendũ, ubi succedẽtibus sibi per ordinem doctoribus simul & auditoribus ueritatis, nunquã deerunt spiritales & filij Israël, qui in domum domini dona pietatis offerant: & filij Aaron, id est ueri sacerdotis nostri, qui illis lucẽ uerbi ministrẽt: donec cõpleto seculi huius statu, & ipso quoq; tabernaculo dei toto, id est uniuersa electorũ multitudine ad regnũ cœleste translata, nõ erunt ultra qui ab hominibus erudiantur homines, cum sit deus omnia in omnibus.

De sacerdotio Aaron & filiorum eius.

Caput II



APplica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filijs suis de medio filiorũ Israël, ut sacerdotio fungantur mihi, Aaron, Nadab, & Abiu, & Eleazar, et Ithamar. Exodi XXVIII

Descripta factura tabernaculi, consequenter sacerdotes qui in eo ministrent, ordinantur. Quorum quidem ordinatio & habitus rectè ecclesiæ sacerdotibus congruit: ita ut omne quod illic in ornatu uestium clarum extrinsecus fulgebat, hoc intellectum spiritaliter in ipsis sacerdotum nostrorum mentibus altum intus emineat: hoc in eorum actibus præ cæteris fideliũ meritis foris gloriosum clarescat. Vnde apte præcipiť Moysi, ut applicet ad se Aaron fratrem suum cum filijs de medio filiorum Israël, ad fungendum

dum sacerdotio coram domino. Necesse est enim, ut quicunq; ad maiorem in sancta ecclesia gradū promouendi sunt, maiora mentis industria sese ad legē dei applicent, id est diuinorū obseruantiæ mandatorum solertiore præ cęteris animo copulentur. Hoc est enim eos qui sacerdotio functuri sunt, de medio filiorū Israël ad Moysen applicari, præsules ac doctores sanctæ ecclesiæ cōmunem uitam electorum singulari mentis culmine transcendere, & familiari inspectione quid lex generaliter omnibus electis, quid uero paucis pfectioribus specialiter loquatur, attendere: ut altiori excellentia meritorum, ad altiora possint prēmia peruenire. Nam quod fratrem suum Moyses cum filijs in sacerdotium ordinare pręcipitur, quid nobis aliud mystice commendat, nisi quod omnes qui officium doctoris sortiuntur, tāto debent studio & amore meditationi diuinæ legis adhærere, ut quasi germana ei uideantur cognatione coniuncti? Neque hoc quod primi filiorum Aaron post ordinationē cum ignē alienum offerrent coram domino, igne cœlesti perierunt, à significatione miserabilis nostri temporis aberrat: ubi nonnulli sacerdotum ac doctorum loco positi, quod dictu quoque graue ac lugubre satis est, dum ignem cupiditatis igni supernæ dilectiōis anteponūt, igne supernæ ultionis absumuntur. Quorum perpetua damnatio temporali est filiorum Aaron morte figurata. Quamuis excellentioris figura mysterij, quomodo tabernaculum cum ornatibus ac uasis suis sanctam designat ecclesiam, pulcherrima uirtutum siue personarum fidelium uarietate distinctam: ita etiam summus eiusdem tabernaculi sacerdos figuram tenet ueri pōtificis Iesu Christi, qui semetipsum obtulit oblationem & hostiā deo pro nobis in odorem suauitatis. Qui etiā iure potest frater Moysi uocari: quis em̄ amplius alteri fraterno est fœdere cōnexus quàm Christus Moysi, legi gratia, nouum testamentū ueteri? cum & ipse Moyses tale de eo testimonium reddat, dicens populo quem docebat: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi domin⁹ deus tuus, ipsum audies. Et paulò post ex persona domini: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponā uerba mea in ore eius. Cuius operibus admirādis, quæ nemo alius fecit, recte habitus Aaron mira uarietate insignis comparatur: uel certe uestes Aaron multifariæ, omnem electorum cœtum in uaria personarū meritorumq; distantia Christo adhærentem designant, teste Apostolo, qui ait: Quicunq; enim in Christo baptizati estis, Christū induistis. Cum autē in persona Aaron dominū saluatorem figuraliter insinuatum accipimus: quid filios Aaron, qui & ipsi in sacerdotiū uncti sunt, nisi apostolos Christi, apostolorumq; successores, & cunctos fidelium magistros significare dicamus? Hæc quidem ita principaliter de domino possunt accipi: sed nos magis in eis quæ ad significantiam nostræ in domino piæ conuersationis pertineant, quæq; ad correctionem nostrorum respiciant morum, decet intueri. Sequitur:

Deut. 18

Gal. 3

De uestibus sacerdotum. Cap. III



Faciesq; uestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem: & loquêris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ, ut faciāt uestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

Vestes sanctæ Aaron quas illi Moyses fecit, opera sunt iustitiæ & sanctitatis, quæ scriptura sacræ legis doctoribus habenda cōmendat: quorumq; in his qui pręcessere in Christo, exempla quę imitentur ostendit. Sapientes autem corde, quos ad faciēdas easdem uestes deus spiritu prudentiæ repleuit, ipsi sunt prophetæ & apostoli, cęteriq; doctores ueritatis, qui nobis apertissime quomodo uiuere sacerdotes, & ministri altaris qualiter docere debeant, siue exemplo suæ actionis,

ſeu uerbo exhortationis oſtendunt. De quibus eſt illud Apoſtoli ad Titũ: Oportet eñ epiſcopũ ſine crimine eſſe, ut dei diſpenſatorẽ: non ſuperbũ, non iracundum, non uinolentum, non percuſſorẽ, non turpis lucri cupidum: ſed hoſpitalẽ, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem, amplectentem eum qui ſecundum doctrinã eſt fidelẽ ſermonem. Tit.1

Hæc autẽ ueſtimenta erunt quę facient: Rationale & ſuperhumerale, tunicã et lineam ſtrictam, cidarim et baltheum. Facient ueſtimenta ſancta Aaron fratri tuo & filiis eius, ut ſacerdotio fungãtur mihi: accipientq; aurum & hyacinthum & purpuram, coccumq; bis tinctũ & byſſum.

Quomodo hęc ſingula facta ſint, plenius in ſequentibus explicať. Rationale autem pectoris habitus, ſuperhumerale eſt humerorum: tunica & linea ſtricta, id eſt camiſia, totum corpus operiunt: cidaris caput ornat: baltheus utrãq; tunicã ſimul et ſuperhumerale arctius ad corpus aptat. Quibus ſex indumentis inferius ſeptimũ iungitur & octauum, fœminalia uidelicet linea, ad cooperiendum carnem turpidinis: & lamina aurea ſuper cidarim, quæ titulo nominis domini cæteris altior omnibus eminebat. Lineam autem ſtrictam dicit, quoniã adhęrebat corpori, & ita arcta erat adſtrictis manicis, ut nulla ei omnino ruga ineſſet. Aſcendebat autem uſq; ad crura: unde & græce ποδήρης, id eſt talaris uocabatur. His octo generibus ueſtiũ, pontifex tempore ſacrificii ſolebat indui. E quibus erant quatuor & minoris ordinis ſacerdotibus conceſſa, fœminalia uidelicet, linea ſtricta, & baltheus & cidaris. Decebat enim ut quo maiore quis gradu eſſet inſignis, eo pluribus & uirtutum actibus admirandis fulgeret. Cuncta autem fiunt de auro precioſiſq; coloribus: quia nihil uile ac ſordidum in ſacerdotis ore uel opere debet apparere: ſed cuncta quæ agit, uniuerſa quę loquiť, omnia quę cogitat, & corã hominibus pręclara, & in conſpectu interni arbitris oportet eſſe glorioſa.

De ſuperhumerali. Cap. IIII



Acient autem ſuperhumerale de auro & hyacintho ac purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta, opere polymito.

Quoniam in humeris onera portare ſolemus, quid per ſuperhumerale põtifi cis, niſi labores bonorum operum, quæ iugiter coram domino ferre debet, oſtenduntur? Et apte primo de ſuperhumerali faciendo præcipitur: quia quiſquis ad ſacerdotium magiſteriumq; populi dei promouendus eſt, primum eius debent opera cognoſci: ut dum hoc quod foras omnibus patet irreprehenſibile appa ruerit, conuenienter ex tempore etiam integritas cordis eius & fidei ſynceritas ſcrutetur. Superhumerale ergo quod in humeris geſtabat pontifex, illud euangelicum onus accipiamus, de quo dominus ait: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Quod manifeſtius alibi nobis cõmendans aiebat: Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam quotidie, et ſequať me. Matth.11 Luc.9

Fit autem idem ſuperhumerale de auro & hyacintho ac purpura coccoq; bis tincto. De auro uidelicet & ante omnia in habitu ſacerdotis intellectus ſapientiæ principaliter emicet. Cui autem hyacinthus, qui aërio colore reſplendet, adiungitur: ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad fauores infimos, ſed ad amorem cœleſtium ſurgat: ne dum ſuis incautius laudibus paſcitur, ipſo etiam ueritatis intellectu uacuetur. Auro quoque & hyacintho purpura permiſcetur: ut uidelicet ſacerdotale cor. cum ſumma quæ prædicat ſperat, in ſemetipſo etiam ſuggeſtiones uitiorum reprimat, eiſq; ex regia poteſtate cõtradicat: quatenus nobilitatem ſemper intimæ regenerationis aſpiciat, et cœleſtis regni ſibi habitum moribus defendat. Quamuis, ut ſuperius

ſæpe

sępe dictum est, in purpureo colore possit ipsa effusio sanguinis pro Christo, uel diuersarũ tolerantia pressurarum intelligi. Ipsa enim est crux, quam sequētes dominũ quotidie ferre iubemur. Vnde merito talis species inter alios humero sacerdotis refulget, ut ipsum ad patiēda aduersa semp doceat esse paratũ. Auro aũt, hyacintho ac purpurę bis tinctus coccus adiungitur, ut ante interni iudicis oculos omnia uirtutũ bona ex charitate decorentur: ut cuncta quę coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitris flamma intimi amoris accendat. Quę scilicet charitas qua deum simul ac proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Sed cum mens ad præcepta charitatis contenditur, restat proculdubio ut per abstinentiam caro maceretur. Vnde & bis tincto cocco torta byssus adiungitur. De terra etenim byssus nitenti specie oritur. Et quid per byssum, nisi candens decore munditia corporalis castitatis designatur? Quæ uidelicet torta pulchritudini superhumeralis innectiẽ: quia tunc castimonia ad perfectum munditię candorem ducitur, cum per abstinētiam caro fatigatur. Potest de cocco qui ignis specie refulget, & hoc non inconuenienter dici: quia fortasse ideo bis tinctus fieri præceptum sit, quod ignis duplicem habere uim soleat, urendi scilicet & lucendi. Cuius naturã imitari præsulem in uerbo nimirum doctrinæ salutaris oportet, ut & lucem uidelicet scientiæ desiderantibus aperire, & rubiginem peccatorum in contēptoribus curet increpando comburere. Cum enim auditoribus suis dulcissima scripturarum arcana siue miracula, aut parabolas domini euangelicas exponit, uelut in habitu suo fulgorē lucis ostendit. At cum proteruiam superbientium commemorata ęterna ultione percutit, quasi terrorem flammę uorantis in eodem aspectantibus demonstrat. Neq; enim quisque uerbum faciens ad populum, uel solum increpandis prauorũ reatibus, uel solum debet scripturarum reserandis insistere secretis: ne uel de peccatorũ tantummodo correctione disputãs, fortè minus libenter audiaẽ: uel mysteriorum tantum abdita referans, minus fortasse eis quos emundare debuit, profit. Sed cum ex utroq; sermonē temperat, & suauitatem uidelicet cœlestium secretorum audientibus pandendo, & correctionem morum per quam horum participes fieri ualeant suadendo, quasi bis tinctum in habitu suo pontifex cocci fulgorem demonstrat.

Duas oras iunctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant.

De hoc in sequentibus ita diciẽ: Fecit igiẽ superhumerale de auro, hyacintho & purpura. Et paulò post: Duasq; oras inuicem copulatas in utroq; latere summitatum. Ex quo uerisimile uideẽ, quod plicata ueste coniunctæ sibi fuerint oræ utriusq; partis in utroq; latere à sursum usque deorsum: ita ut dimidiũ uestis intuentium oculis foris appareret, dimidiũ uero aliud interius lateret: sed oræ utrorunq; cōiunctæ usq; ad extremos angulos ad inferiora descēderent. In quo quid aliud nobis typice intelligendũ, nisi ut cũ bona foris opera proximis ostendim⁹, eadem intus coram domino integra feruemus? ne unq; uel castitatē purę cogitationis minor piæ actionis perfectio sequaẽ: uel perfectionem quę uidetur operis imperfectioris, mentis intentio ex parte solitariam relinquat. Sed quasi duæ oræ superhumeralis sibi inuicem copulantur, dum omnia quæ foris bona mõstramus, intus pura & simplici intentione deo placendi gerimus. Et hoc in utroque latere superhumeralis, ut inter aduersa & prospera concordi semper actione & cogitatione conditori nostro seruiamus. Deserit nanq; ora breuior latiorem, ac discordante mensura in unũ redire nequeunt, si cum extrinsecus bona facere pro ęterna retributiōe cernimur, intentione placendi hominibus in secreto mentis implicamur, humaniq; fauoris magis quàm uitæ inuisibilis præmia requirimus.

Ipsaq; textura & cuncta operis uarietas erit ex auro & hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto & bysso retorta.

Non in una parte superhumeralis aurum, in altera hyacinthus, in alia rursum alij atq; alij colores fuerũt, sed omnes colores utiq; per omnia cũ auro ipso fuere cõtexti: quia nimirũ in actione sacerdotali nunq; aliqua magnarũ uirtutũ uel ad horã debet intermitti, sed semper auro sapientiæ lucidus, semper hyacintho spei in superna erectus, semp regni cœlestis purpura aduersus uitiorũ bella magnanimis, semp cocco bis tincto geminæ dilectionis flãmeus, semp retorta bysso castitate carnis sacerdos siue doctor fideliũ debet esse nitidus.

Sumesq; lapides duos onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israël: sex noĩa in lapide uno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Opere sculptoris et cęlatura gẽmarij sculpes eos nominibus filiorum Israël, inclusos auro atq; circũdatos: & pones in utroq; latere superhumeralis memoriale filijs Israël.

Tres ob causas Aaron noĩa patriarcharum inter sacrificia semper in humeris, sicut & in pectore portabat: uidelicet ut ipse fidẽ uitamq; patriarcharũ meminisset imitari: ut duodecim tribuum, quę de his natæ sunt, orationib. & sacrificijs memor existeret: ut idem populus scripta in ueste præsulis sui patrũ nomina uidens, curaret sedulò ne ab illorũ meritis desciscens, ad errorũ contagia declinaret. Ad hoc eñi ualet quod dictũ est: & pones in utroq; latere superhumeralis memoriale filijs Israël. Nunc quoq; pontifex in superhumerali nomina gestat patriarcharum, cum doctor quisq; siue pręsul ecclesiæ, in omnibus quæ agit, patrum præcedentium facta cõsiderat, atq; ad eorũ imitationem uitã dirigere, & onus euangelicæ pfectionis ferre satagit. Quę uidelicet noĩa patrũ apte in lapidib. preciosis sculpi iussa sunt: Lapides quippe preciosi opera sunt uirtutũ spiritalium. Habetq; sacerdos in humeris lapides preciosos, & in eis noĩa patrũ inscripta, cũ & ipse claritate bonorũ operũ cunctis admirandus extiterit, & eandẽ claritatẽ nõ à se nouiter inuentã, sed antiquã sibi patrũ autoritate traditã esse docuerit. Duplici aũt ratiõe hęc in humeris portat, ut & ipse præceptis dominicis humiliter subditus incedat, & auditoribus suis semp cęlestia siue sua siue patrũ exẽpla, quæ sequanẽ pręponat. Apte etiã ijdem lapides includi auro atq; circũdari iubenẽ. Auro nanq; uel intellectus, ut suprà dictum est, uel certe charitas insinuaẽ: quia sicut aurũ metallis, ita charitas uirtutibus præstat cæteris. Includunẽ uero auro lapides & circundantur preciosi, cũ operatio uirtutũ adeò puro undiqueuersum intellectu circũspicitur, ut nil in eis uitiorũ latere, nil remanere sordidũ permittiẽ: cũ ipsæ uirtutes ita uinculo charitatis continenẽ, ut nulla rerum mutabilitate à suo statu decidere, nunq̃ de habitu sacerdotis torpẽte mẽtis custodia ualeãt prælabi. Bene aũt sequiẽ:

Portabitq; Aaron nomina eorũ coram domino super utrunq; humerum ob recordationem.

Sacerdos nanq; ob recordationẽ noĩa patrũ sup utrũq; portat humerũ, cũ diligenter omni hora præcedentiũ sanctorũ uitã perpẽdens, & in aduersis & psperis uirtutũ semp ornamento muniẽ: quatenus iuxta uocẽ Pauli, per arma iustitiæ à dextris sinistrisq; gradiẽs, cũ ad sola quæ anteriora sunt nititur, in nullo dilectionis infimæ latere flectatur. 2. Cor. 6

Facies et uncinos ex auro, et duas catenulas auro purissimo sibi inuicẽ cohęrẽtes, quas inseres uncinis.

Vncinos quos dicit, in supremis erant angulis superhumeralis fabrè affixi. Catenulæ autem quas iungit, nõ in ipso superhumerali, sed potius in rationali, hoc est in superioribus eius angulis per anulos aureos uidenẽ fuisse adnexæ: ut cum indu-

induceretur pontifex, catenulæ quæ de rationali pendebant, possent cum uncinis suphumeralis annecti: quatenus utraque sibi mutuò firma positione cohærerent. Scriptũ nanq; est apertius in posterioribus: Fecerunt in rationali & catenulas sibi inuicem cohærẽtes de auro purissimo, & duos uncinos, totidemq; anulos aureos. Porrò anulos posuerũt in utroque latere rationalis, è quibus penderent duæ catenæ aureæ, quas inseruerũt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebãt. De quorũ figura melius in rationalis expositone tractabitur.

De rationali. Cap. V

RAtionale quoq; iudicij facies opere polymito, iuxta texturã superhumeralis ex auro, hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto & bysso retorta. Quadrãgulũ erit et duplex, mensurã palmi habebit tam in lõgitudine q̃ in latitudine.

Opere polymito, opere multifario dicit. Sicut autẽ in superhumerali operum perfectio, ita in rationali iudicij, quo pectus sacerdotis tegebatur, simul & ornabatur, cordis & cogitationũ eius castitas exprimit. Et bene post suphumerale, rationale iudicij sequit: ut cum ante homines quis innocens manibus apparuerit, multo magis in cõspectu summi iudicis mundus corde assistere cõtendat: omni agens industria, ut quicqd foris erga proximos agit, aut iudicat, totũ ex regula internæ rationis probatũ, ac suo conditori placidum fulgeat. Item rationale iudicij sacerdos in pectore ferre præcipit: quia debet rector subtili semper examine bona malaq; discernere, & quę uel quibus, quãdo uel qualiter congruãt, studiose cogitare. Duplex autẽ factũ est rationale, ut facilius lapidũ pondus sustineret. Sed hęc duplicatio uestis in legalis pectore sacerdotis, typice nos admonet, ut rationẽ nostri examinis & inuisibilis int⁹ arbiter probet, & nunq; humana foris existimatio meritò cõdemnet. Seu certe duplex in pectore ferim⁹ rationale iudicij, quando & ea quæ de fide ueritatis ac uita inuisibili loqmur aut cogitamus, ratione fixa subsistunt: & ea quoq; quę uisibiliter agimus, aut agenda disponimus, æque iudicio iustæ discretiõis probant esse librata. Quod autẽ mensurã palmi habebat per quadrũ, conatũ infatigabilẽ ac perpetuũ piæ intentionis ostendit. Qui eñ palmo aliquid metitur, summo utiq; conamine dispansis digitis manũ extendit, ut possit mẽsurã quęrere plene, & absq; scrupulo dubietatis tenere. Vnde meritò sicut per manũ operatio, ita per palmũ exprimit ipsa inflexibilis cõtentio bonæ operationis, dum suã quisq; dexterã in uniuersa quę ualet insignia uirtutũ dilatare satagit Et bene idem rationale tam in longitudine quàm in latitudine mensurã palmi habere pręcipit, quia siue in longitudinẽ uitæ æternæ desideriũ mentis erigat, seu in latitudinẽ charitatis erga curam proximi suũ inclinet affectũ, necesse est per om̃ia cor sacerdotale nequaq̃ segne et desidiosum manere, sed ardente semper studio extendi ad cõprehendendũ brauium supernæ uocationis dei in Christo Iesu.

Ponesq; in eo quatuor ordines lapidum. In primo uersu erit lapis sardius & topazius et smaragdus. In secũdo carbunculus, sapphirus & iaspis. In tertio ligurius, achates & amethystus. In quarto chrysolitus, onychinus & beryllus. Inclusi auro erunt per ordines suos, habębũtq; noĩa filiorũ Isrl. Duodecim nominib. cęlabunt singuli lapides noĩbus singulorũ per XII tribus.

Hæc gemmarũ positio diuersarum in rationali, multiplicem uariarũ uirtutum operationẽ designat, quæ concordi serie disposita in sacerdotis debet corde semper apparere. Singuli autem lapides singulis patrũ nominibus inscribunt, dum sanctorũ uitam rector inspiciẽs, qui quibus maxime uirtutũ operibus floruerũt, sedula inquisitione scrutatur: & hæc cum

cta in abditis sui pectoris meditando colligere, atque operando proferre satagit. Neque enim sine certi ratione sacramenti, ita utraque uestis lapidibus preciosis redimita, ac patrum nominibus insignita est: ut ipsa nomina in superhumerali quidē duobus lapidibus unius eiusdemque generis, in rationali uero duodecim nominibus diuersi generis inscripta sint. Sed quod patres in lapidibus preciosis unius atque dissimilis generis sculpti sunt, significat aperte quod una fides in deū, eadem charitas, cōmunis spes uitæ cœlestis omniū corda patrum replet. Quod uero diuersi generis lapidibus ijdem inscripti sunt, denunciat figurate quia multiplex est uarietas & gratia bonorum operum, quibus præfata sanctorum fides, spes & charitas confirmata refulget. Quod autem in rationali quatuor ordines fuerunt, & horū singuli quique tres habuere lapides, quid nobis intimarunt typice, nisi ut in uirtutibus quæ distinguunt in quatuor principales, fidem sanctæ trinitatis non fictam teneamus? Quatuor nanque ordines gemmarū habet in pectore sacerdos quando omne quod cogitat, prudentia circunspectū, fortitudine firmū, iustitia eximium, temperantia à malis omnibus fuerit secretū. Sed ijdem ordines ternas habēt gemmas, cum eadem prudentia, fortitudo, iustitia, temperantia, sanctę trinitatis fuerit fide consecrata. Quia enim fides nostra in præsenti fide & operatiōe recta cōsistit, apte sacerdos ut operatione sit præcipuus, quatuor uersus gemmarū in pectore baiulat. Vt uero cum operibus fidei synceritate sit castus, ternas in singulis uersibus habet gemmas: quatenus omnibus sese intuentibus, & uere fidei confessionē, & exempla semper bonæ actionis ostēdat: ut et ipsa imitatione rectæ fidei & operationis summæ membra sacerdotalis actus merean tur effici. Possumus sanè in uario decore lapidū non solum claritatē multifariā sacerdotalis actus & cogitatus, uerūetiā spiritaliū accipere chrismata uirtutū, ac miracula sanitatū. De quibus ipse dominus apostolis: Infirmos, inquit, curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite. Et iterum: Signa autē eos qui crediderint hæc sequent. in nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, nō eis nocebit. Verū siue hoc, siue illud, siue utrunque designēt, recte duodenarius in rationali numerus fieri præcipitur: ut eorū solūmodo actus & miracula, qui apostolici fidei & charitatis unitatē sequuntur, accepta deo esse nouerimus. Cæterū si quis loquatur linguis, si quis facultates pauperib⁹ omnes tribuat, si quis tradat corpus suum ut ardeat, si unitatem catholicę charitatis non habuerit, nihil sibi prodest. Recte etiam duo lapides onychini superhumerali eodem duodenario erant patrum numero sculpti: ut doctrinā fidemque apostolorū utriusque populi, Iudæorū uidelicet & gentium, profuturā esse designarent. Iuxta quod eidem intellectuali Hierusalē, hoc est ecclesiæ suę dominus per prophetam manifeste promisit, dicens: Ad dexterā enim & ad læuam penetrabis, & semen tuum gentes hæreditabit. Quod autem onyx rubri ferē esse coloris, cingulos uidelicet habens albis cingentibus zonis: quis non uideat quod uel ardorem charitatis, uel lucem designet scientię, comitante zona castitatis? Cuiusmodi lapidibus inscripta patrum uocabula gestat sacerdos, cum exemplo præcedentiū iustorum, charitati, castitati, humilitati, doctrinæ, cæterisque uirtutū operibus iuge studiū impendit. Et hoc in utroque humero, ut siue Iudæus quis seu de gentibus adsit, claritatem semper in doctore ueritatis & pietatis, per quam ipse ad meliora profecerit, aspectet.

Matth. 10 · Mar. 16 · 1. Cor. 13 · Esa. 54

Facies in rationali catenulas sibi inuicem cohęrentes ex auro purissimo, & duos anulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate. Catenasque aureas iunges anulis, qui sunt in marginibus eius: & ipsarū catenarū extrema duobus copula-

copulabantur uncinis in utroꝙ latere superhumeralis, quod rationale respicit.

Ordo operis, quantũ nobis uidetur, hic fuit. Duo erant uncini suprà in duobus superhumeralis angulis impositi, & duo contrà anuli in duobus rationalis anulis sursum. E quibus pendebant duæ catenæ aureæ, quæ tẽpore induendi inserebantur uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant, ut in sequentibus apertius scriptũ est: ut superhumerale & rationale mutuò necterent̃. Quorũ superior connexio hucusque descripta est. Sequitur autẽ de inferiori, quæ erat subtus ascellas. Scriptura ita subijcit:

Facies & duos anulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, & in oris quę ẽ regione sunt superhumeralis, et posteriora eius aspiciunt.

Quod dicit, & in oris quæ ẽ regione sunt superhumeralis, nõ significat in oris superhumeralis, sed in oris illis quæ ẽ regione sunt superhumeralis, hoc est in oris rationalis: quæ uidelicet oræ ẽ regione superhumeralis sunt. Anuli enim illi qui in ultimis & infimis erant angulis rationalis, habebant contra se in utroꝙ latere superhumeralis æque anulos alios, quibus ipsi uittis ligantibus iungerent̃. De quibus subsequenter adiungitur:

Necnõ & alios duos anulos aureos, qui ponendi sunt in utroꝙ latere suphumeralis deorsum, quod respicit contra faciem iuncturę inferioris, ut aptare possit cum superhumerali.

Contra faciem dicit iuncturæ inferioris: quia de iunctura superiore, quæ erat super scapulas, ante dixerat. Inter quas uidelicet iuncturas hoc distabat, ꝗd superior catenulis, inferior uero erat uittis facta ligantibus. Vnde apte subiungit:

Et stringat̃ rationale anulis suis cũ anulis superhumeralis uitta hyacinthina, ut maneat iunctura fabrẽfacta, & à seinuicẽ rationale & superhumerale nequeant separari.

Non autẽ putandum est utrunꝙ indumentũ simul esse terminatũ. Nam rationale, quod mensuram palmi in altitudine, sicut et in latitudine habuit, nõ multo amplius quàm pectus solũ tegere sufficiebat. Superhumerale autẽ usꝙ ad cingulũ pertingebat, sicut in posterioribus manifestissime ostendit̃, ubi scriptũ est: Hæc & ante & retro ita cõueniebãt sibi, ut suphumerale & rationale mutuò necterentur, stricta ad baltheum, & anulis fortius copulata, ꝗs iungebat uitta hyacinthina, ne laxa fluetent, & à seinuicẽ mouerent̃. Hæc de ipsa connexione superhumeralis & rationalis secundũ literam dicta sunt. Quia uero, quod sæpius dictũ est, superhumerale ad operũ consummationem bonorum, rationale autem ad significandam cogitationũ munditiam pertinet: connexio quæ hæc in alterutrum sociat, rectè illam mentis industriam figurate denunciat, qua doctorũ fidelium intellectus ac fides cum operatione coniungitur. Manet enim iunctura fabrefacta, ut à seinuicem rationale ac superhumerale nequeant separari: quoniam tanta eruditione, tanto operis studio præminet rector, ut nihil ex eis quæ facienda esse cognouerit, imperfectũ relinquat: nil ex eis quæ recta facere cernitur, per incuriam cordis uirtute rectitudinis priuet. Defluũt nanꝙ indumenta pontificis, & à seinuicẽ mouent̃, si uel decus operis boni minor cordis custodia sordidat, uel castitatẽ puræ cogitationis integritas nõ sequitur perfectę actionis. Sed ne hæc ab inuicem ualeant dissolui, habeat sacerdos in rationali duas catenulas ex auro purissimo, id est continuationẽ castæ & non fictæ dilectionis cordi suo firmiter affixã, quæ nunꝙ manus & linguã illius ab æquitate puri sensus dissentire ꝑmittat. Et bene duas, ut & in his quæ ad diuinæ cultũ seruitutis, & in eis quæ ad fraternæ subsidiũ necessitatis per

tinẽt, rite ornatus incedat. Et quidẽ antè
opus charitatis per catenulas exprimitur
aureas: q̃a sicut catenula ex plurimis au
ri uirgulis una contexitur, ita charitas ex
multifaria uirtutũ operatione perficitur.
Quas profectò uirgulas exponens apo
1.Cor.13 stol⁹ ait: Charitas patiẽs est, benigna est:
charitas nõ ęmulatur, non agit perperã,
non inflatur, nõ est ambitiosa, nõ quęrit
quę sua sunt, non irritaẽ, non cogitat ma
lum, nõ gaudet super iniquitatẽ, congau
det autem ueritati: omnia suffert, omnia
credit, omnia sperat, omnia sustinet. Ha-
beat autẽ & anulos aureos, è quibus eę-
dem catenæ pendeant, id est iugem me-
moriam perpetuæ & nunquã finiendæ
claritatis in coelesti patria: ex qua solum
memoria fieri consueuit, ut continua no
bis possint uincula charitatis manere. Ha
beat duos uncinos superhumeralis au-
reis anulis eminẽtes, quibus inserantur
catenę: hoc est in ipso exordio cuiusq; bo
næ actionis habeat firmam deo placendi
intentionẽ, quæ apta sit per omnia susci-
piendæ & cõtinendæ in se dilectioni dei
& proximi: ita ut siue ꝓspera seu aduer-
sa quæq; occurrerint, nunq̃ saluberrima
piæ deuotionis retinacula laxet. Hoc est
nanq; sacerdotem in utroq; humero un
cinos, qui catenulas rationalis excipiant,
habere, & in prosperis eum & in asperis
rerum euentibus fixum deo placẽdi stu-
dium tenere, & huius intentione studij
in ipsius simul & proximi amore firmari.
Inserunt ergo se uncini superhumeralis
catenulis aureis, quæ de rationalis sum-
mitatibus offeruntur, cum ea quę mens
rationabiliter de interna luce claritatis de
gustat, mox alacritas bene operãdi liben
ter amplexata suscipit. Fortè citius habi-
tus rationalis pulcherrimus à pectore sa
cerdotis relabereẽ, si nõ eum accelerans
boni operis uncinus qui cõtineat, appre
hendat. Subrogẽtur eisdem catenulis in
auxilium & uittæ hyacinthinæ, quibus
uterq; sacerdotis habitus ad inuicem co-
puletur: id est, ligaturæ desiderij coelestis
fortissimę, quę anulis aureis immissę, su-
perhumerale cum rationali constringũt:
cuius agnita luce patriæ perennis, in il-
lam ineffabilem gratiã suspiramus: utiq;
ut hanc intrare mereamur, cõcordi sem-
per fide & uita, opere & professione, in
tabernaculo præsentis ecclesiæ domino
seruire studemus. Quod autẽ superhu-
merale strictũ erat baltheo, ut in sequen
tibus ubi põtifex induebaẽ, apertius indi
caẽ: & desuꝑ humerali, inquit, imposuit,
quod stringens baltheo aptauit rationa-
li: quis non uideat quod custos bonorũ
operum fidelissima uirtus est cõtinentia?
de qua dominus in euangelio: Sint, in- Luc.12
quit, lumbi uestri præcincti, & lucernæ
ardentes. Lumbi uidelicet præcincti, per
continentiã: lucernæ ardentes, per ope-
rationem uirtutum.

Portabitq; Aaron nomina filiorũ
Israël in rationali iudicij suꝑ pectus
suũ, quãdo ingreditur sanctuariũ,
memoriale corã dño in æternũ.

Semper quidem oportet sacerdotẽ me
moriam patrum in pectore suo ferre: sed
permaxime tunc quando ministraturus
coram domino ad altare ascendit, ut quo
sacratius est ministeriũ, eo solertius toto
se permũdans studio, tota industria men
tis exornans & corporis, sanctorũ exem
pla respiciat: horumq; sedulus imitator
existens, aptum se diuinis exhibere cu-
ret aspectibus. Item nomina filiorũ Isra-
el Aaron super pectus suum memoria-
le corã domino portat in æternũ, quan-
do præsul quisq; fidelis nunquã eorum
quibus prælatus est, curã intermittit ha-
bere, sed uitã iugiter illorũ exhortando,
increpando, cõsolando, ipse confortare,
& cõfortandũ tutandumq; domino cre
bris in orationibus cõmendare satagit.

Pones autem in rationali iudicij
doctrinã & ueritatem, quæ erunt
in pectore Aaron quando ingredi
tur coram domino.

Ideo doctrina & ueritas in rationali iudi
cij siue literis est impressa, seu noĩbus, ut
eadẽ ueste indutus meminisset se studijs
doctrinæ & ueritatis inquirendis, nõ au
tem

tem curandis rimandisq; secularibus negocijs in praeceptũ sacerdotium fuisse consecratum: ut quod exterius typicum in ueste praefulgebat, intus in corde ueraciter expressum coruscaret. Itẽ doctrina & ueritas erant in rationali positae, ut aperte figuraretur, quia uestis illa non solum legalem induebat pontificem, sed & euangelicũ praenunciabat, uel ipsum uidelicet dominũ, de quo scriptum est:
Ioan. 1 Quia lex per Moysen data est, gratia autem et ueritas per Iesum Christum facta est. Vel certe apostolos eius omnes, imò eiusdem gratiae & ueritatis praecones.

Et gestabit iudiciũ filiorũ Israel in pectore suo in conspectu domini semper.

Sacerdos iudiciũ filiorũ Israel in pectore suo in conspectu domini gestat, cum subditorũ causas pro sola interni iudicis intentione discutit, ut nihil se eis humilitatis admisceat, in eo quod diuina positus uice dispensat.

Tunica superhumeralis. Cap. VI



Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam.

Tunicã dicit suphumeralis, cuius pars non minima superhumerali tegebatur, ad distinctionẽ tunicae quae erat interior lineae: quarũ pariter meminit superius dicens: Haec autẽ erunt uestimenta quae facient: rationale & superhumerale, tunicam & lineã strictam. Interior aũt erat linea siue byssina, q̃d lini esse genus nobilissimũ cõstat. Exterior uero tunica tota hyacinthina, nihil omnino coloris alterius admittens. Cuius specie uniformi ui ta manifeste sacerdotalis qualis esse debe at, docet: hoc est supernis solum desiderijs incessanter intenta, & cõuersationẽ
Philip. 3 iuxta apostolũ habens in coelis, ac sui saluatoris inde desideranter expectans aduentũ. Quę uidelicet tunica, sicut et byssina, ad pedes usque pertingebat: unde utraq; graece poderis dicta est: ut ostenderet nil in sacerdotali uita infimũ ac sordidũ remanere, sed omne quod ageret, quasi aethereo colore speciosissimũ: uniuersa mẽbra eius à capite usq; ad pedes gratia uirtutũ contecta esse debere. Item tunica talari sacerdos tota hyacinthina uestitur, ut admoneatur opus coeleste non inchoandũ tantũmodo, uerumetiã usq; in finẽ in eo esse perseuerandũ omnibus q̃ salui esse uoluerint. Tunica nanq; hyacinthina usq; ad pedes uestiri, est bonis operibus usq; ad finẽ uitę huius insistere, praecipiẽte ac promittente domino: Esto fidelis usq; ad mortẽ, & dabo tibi coronã Apocal. 2
uitae. Et quia ita solũmodo ad pfectionẽ bonę actionis infatigabili proposito perueniemus, si hanc fixa intentione supernae remunerationis incipimus, recte de eadem tunica subiungitur:

In cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrũ eius textilis, sicut fieri solet in extremis uestium partibus, ne facile rumpantur.

Capitiũ quippe tunicae hyacinthinę sic missimã habet oram, & ex sese textã, ne facile rumpatur, cum primordiũ bonae nostrę actionis forti radice timoris diuini subnixũ, & contra omnes insidias hostis antiqui probaţ esse munitũ. Talis nanq; ora collũ sacerdotis per gyrum uestit & ornat, quãdo rectori fiduciam loquendi subdit, ac prędicandi coelestia maximam prębet, hoc q̃d ipse non solũ in procursu uitae suae recte uixerit, sed ipsum quoq; exordiũ à rectitudine coeperit: iuxta exemplũ beatorũ Samuelis, Hieremiae & Ioannis prophetarũ, qui ab ipsa infantia spirit⁹ sancti gratia repleti, & in doctorũ ordinẽ sunt segregati. Vox siquidem in collo est, ideoq; per collũ recte loquendi usus exprimiţ. Apte aũt cum ora capitij per gyrũ textilis fieri praeciperet, statim adiunctũ est: Sicut fieri solet in extremis uestiũ partibus. Sicut eñ uestibus opera, ita extremis uestiũ partib⁹ potest nõ incõ uenieter ipsa operũ consũmatio figurari. Vel certe extremae uestiũ partes, ultimae sunt nostrę solicitudines, q̃bus sese quiq; fideles cũ uitã hãc finire coguñt, intenti⁹

ſolito ab omnium labe malorum expurgare contendunt: cum metu & pauore procurãtes, ne ante diſtrictum iudicem perducti, pro ſordido uitiorũ habitu expellantur, atq; in tenebras præcipitentᷣ æternas: quin potius appareant induti, ſicut electi dei ſancti & dilecti, uiſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſuper omnia autem hæc charitatem, quod eſt uinculum perfectionis. Et ideo ueraciter indumentum nuptiale, quod in cõuiuio ſuo, id eſt in eccleſia ſancta rex & iudex noſter inuenire delectatᷣ. Tunica ergo ſacerdotis hyacinthinam habet oram capitij textilem, ſicut in extremis ueſtium partibus fieri ſolet: cum doctor quiſque egregius â tanta perfectione opus uirtutũ incipit, ad quantã quilibet alius diutiſſime laborans, uix aliquando peruenit: cum tanto timore famulatus omni hora, et iuxta ſer-
Mich.6 monẽ prophetæ ſolicitus ambulat cum domino deo ſuo, quantũ alius quis uel moriturus, & ad iudicium domini ſui ultimũ ingreſſurus uix habere ſufficit. Verum quia tota perfectio ſacerdotis in operibus & doctrina ueritatis conſiſtit, iuxta
Act.1 hoc q̃d beatus Lucas deſcripto euãgelio dicit feciſſe ſe ſermonẽ de his quæ cœpit Ieſus facere & docere: recte ſubiungitᷣ:

Deorſum uero ad pedes eiuſdẽ tunicæ per circuitũ quaſi mâla punica facies ex hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis.

Deorſum nanq; ad pedes tunicę fiunt quaſi mâla punica et tintinnabula per gyrum, quando ad tantam excellentiã deuotæ deo conuerſationis ſacerdos peruenerit, ut nil in illo aliud quàm ſplendor & gratia, floſq;, ut ita dixerim, uarius bonorũ operum uideatur: nil ab illo aliud cùm os aperuerit, quàm ſuauiſſimus horum ſonus audiatur. Quia enim in mâlo punico multa interius grana uno foris cortice teguntur, recte per mâla punica multifaria uirtutũ operatio uno charitatis munimine undiqueuerſum tecta deſignatᷣ. Fit aũt eadem malorũ punicorũ effigies ex hyacintho & purpura & cocco bis tincto, & ut in ſequentibus inuenitur, etiã ex byſſo retorta: quib⁹ quatuor coloribus quæ uirtutũ uarietas intimetᷣ, ſæpius inculcatũ eſt. His uero in medio tintinnabula pmiſcentᷣ, cum neq; opus ſacerdotis unquam à ſonitu uerbi quod loquitᷣ diſcrepat, neq; à rectitudine operis territus, aduerſus linguæ ſonitus diſſentit. Vbi pulchre additur:

Ita ut tintinnabulum aliud ſit aureum & mâlum punicũ, rurſumq; tintinnabulũ aliud aureum & mâlum punicum.

Aurea quippe tintinnabula hyacinthinæ pontificis tunicæ inſeruntur, & omni ex parte circundantᷣ, cum omnis ſermo eius claritatẽ ſupernæ lucis reſonat: & idem ſonitus uelut hyacinthinæ tunicæ firmè infixus, operum quoq; ipſius ſublimitate audientiũ mentibus cõmendatur. Fiuntq; bina mâla circum ſingula tintinnabula, & circũ ſingula mâla bina tintinnabula: cum & omnia quę loquitᷣ, bonis confirmantᷣ actibus, atq; in adiutorium alterius cor defigit, et uniuerſa quę agit q̃ ſint rationabilia, diſcreto ſermonis ſonitu produntᷣ. Bene autẽ ſequitur:

Et ueſtietur ea Aaron in officiũ miniſterij, ut audiatᷣ ſonitus quando ingreditur & egreditᷣ ſanctuarium in conſpectu domini, & non moriatur.

Sacerdos nanq; ingrediens uel egrediens moritur, ſi de eo ſonitus non audiatur, quia iram cõtra ſe occulti iudicis exigit, ſi ſine prædicationis ſonitu incedit. Quod ſi Ioſephi uerbis intendere uoluerimus, quibus dicit mâla in tunica pontificis ſeptuagintaduo fuiſſe, & eiuſdem numeri tintinnabula, congruit hoc figuris myſteriorũ: ut ſicut in humero ac pectore apoſtolicum ferre numerũ iuſſus eſt, ita etiam diſcipulorũ LXXII circa pedes numerum adſignatum haberet. Conſtat enim ſicut duodenarius apoſtolorum

lorũ numerus episcopalis gradum dignitatis inchoauit, sic discipuli LXXII qui & ipsi ad prædicandũ uerbum sunt missi à domino, gradũ sacerdotij minoris, qui nunc presbyteratus uocatur, sua electione signarũt. Vnde & propter hoc numerus in ultima parte sacerdotalis habitus, ille in prima figuratus est. Decebat enim ut qui maiores gradu in corpore summi sacerdotis, hoc est in ecclesia Christi erãt futuri, sublimiorẽ in habitu typici pontificis locũ typice haberent. Verum si quis ipsos etiã numeros utriusq; ordinis mystice uult interpretari, duodecim gẽmas Aaron in pectore præferebat, ut significaret tempus instare futurum, quo fides sanctę trinitatis in omnibus quadrati orbis partibus generi humano prędicaretur: Vel certe, sicut et suprà docuimus, duodecim gemmas, id est ter quaternas gestabat, ut omnes admoneret doctores opera iustitiæ, quæ quatuor uirtutibus principaliter comprehenduntur, simul cum fide ueritatis, quæ in trinitate est, & ipsos habere semper, & suis cõmendare discipulis. Portabat et septuagintaduo tintinnabula aurea, cum totidem mális punicis: ut ostenderet mystice quod eadem fides & operatio iustitiæ uniuersum esset mundum ab errorũ tenebris ad ueram lucem perductura. Tres nanque dies ac noctes habẽt horas septuagintaduas. Et quia sol iste uisibilis omẽs mũdi partes in septuagintaduabus horis suprà infraq; lustrãdo trib⁹ uicibus circuit, apte hic numerus tintinnabulorũ & malorũ diuersitate coloris tunicę pontificis inditus est, ad docendum figurate quod sol iustitiæ Christus orbem esset illuminaturus uniuersum, eiusq; donũ prębiturus & uerę fidei, quæ est in agnitione & confessione sanctę trinitatis, & bonę operatiõis, quæ in uariarum est splendore uirtutũ. Possumus sane in duodenario numero gemmarũ rationalis etiã hoc intelligere figuraliter expressum, quod idem sol iustitiæ cuncta nostra tempora, cũctas orbis plagas sua esset luce repleturus: in exemplũ solis mũdani, qui per menses duodecim signiferum lustrare circulum, & totum ambire cõsueuit. Nam et hoc quod quatuor ordines in rationali ternos habebãt lapides, congruit anni uertentis ordini, qui per ternos menses in quatuor tempora distinguitur. Annũ autem in scripturis uocari totum hoc salutis nostræ tempus quo pro æterna retributione certamus, testatur ipse saluator: qui iuxta sermonẽ Esaiæ, missus est prædicare annũ *Esa. 61* domini acceptum, et diem retributionis: cum de eodem anno & psalmista canit, dicens: Benedices coronæ anni benigni- *Psal. 64* tatis tuæ. Quibus enim in præsenti dedit benignitatem rectæ fidei & operationis, dabit in die retributionis coronam perpetuæ benedictionis.

Laminæ aureæ. Cap. VII



FAcies & laminã de auro purissimo, in qua sculpes opera cælatoris sanctũ domino. Ligabisq; eam uitta hyacinthina, & erit super tiarã imminens fronti pontificis.

Lamina uero aurea in fronte pontificis, in qua sanctum domino siue sanctũ dñi, ut in sequentibus appellatur, sculptum est, sacratius cæteris erat indumentis illius. Et meritò sicut diuina potentia cũctis quę creauit supereminet, ita oportebat ut nomen eius cæterum pontificis habitum ornatumq; transcẽdens altius prẽmineret, & uelut cuncta sanctificans eximiã in eius fronte sedem teneret. Significat autem ipsam professionis nostrę fiduciam, quam in fronte portamus, dicentes singuli cum apostolo: Mihi autẽ *Galat. 6* absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Et rectè hoc unum in toto pontificis habitu de auro est solo factũ, ut munditiã cordis siue corporis, in qua mysteria redemptionis nostræ recondere uel gestare debemus, ostenderet. Vel certe auro inscriptum in fronte sacerdos sanctum domini gestat, ut insinuet mystice, quod ita passionem domini & saluatoris nostri, per quã redempti sumus,

uenerari & amplecti debemus, ut claritatem in illo diuinæ maiestatis, per quam creati sumus, pariter cõfitendam esse nouerimus: ita mortem assumptę ab illo humanitatis confiteri, ut eandem mox humanitatē in æternam de morte gloriam resurrexisse fateamur. Sanctũ autem domini quod in lamina sculpi iubetur, nomen eius sanctum & uenerabile significat, quod apud Hebræos quatuor literis uocalibus scribi solet, hoc est ה ו ה י: cuius interpretatio lingua eorũ ineffabile sonat: non quia dici nõ potest, sed quia finiri sensu & intellectu creaturę nullius potest. Et quia nihil de eo satis digne dici potest, ideo ineffabilis rectissime uocañ, iuxta illud apostoli: Et pax dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra. Et psalmista: Magnus, inquit, dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et bene quatuor literis idem nomen domini in fronte pontificis erat scriptum, propter uidelicet significantiam totidem partium dominicę crucis, quã in fronte portaturi eramus, hoc est supremã, dextram, læuam & infimam. Item sanctum domini auro sculptum in fronte portamus, quando expurgati à sordibus uitiorum, quæ ex primo parente habuimus, imaginem & similitudinem nostri conditoris, ad quam creati sumus, in nobis recipimus: & hãc nos recepisse nõ in secreto cælamus, sed cunctis palàm factis & uoce promulgamus, iuxta illud apostoli: Sicut portauimus imaginē terreni, portemus & imaginē cœlestis. Quod loquens ad Colossenses apertius explicat, dicens: Nunc autem deponite et uos omnem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore uestro: nolite mentiri inuicem, expoliantes ueterē hominem cum actibus eius, & induite uos nouum, eum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius qui creauit eum. De quo uidelicet sancto domini & Ioãnes in Apocalypsi scribit: Vidi, inquiens, agnum stantem supra montem Sion, & cum eo centũ quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Qui rursus claritatē supernæ patrię describens, ait: Et sedes dei & agni in illa erunt, & serui eius seruient illi, & uidebunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Cum ergo idem nomen sacratissimæ uenerationis omnes agnum sequentes, hoc est uniuersi fideles in ipsa suæ professionis fronte debeant habere: quãto magis necesse est eos qui accepto sacerdotio ac magisterio spiritali, ducatũ gregis dominici sortiti sunt, exemplum uirtutis omnibus in seipso ostendere? Ligatur autem lamina quæ sanctum domini continet, uitta hyacinthina cum tiara pontificis: cum spe cœlestium bonorũ, quã hyacinthus significat, in fide confortamur, et eo arctius uel sacramēta nostrę redemptionis, uel imaginem ac similitudinem nostri conditoris ac redemptoris intemeratam seruare contendimus, quo nullũ esse aliud salutis iter cognouimus. De figura tiaræ in sequentibus suo loco dicetur. Verum quia sacerdos tantæ industriæ, talis esse debet meriti apud deũ, qui peccata populi sua exhortatione, increpatione, admonitione corrigere & castigare, suis ualeat precibus abluere, recte subiungitur:

Marginal notes: Philip. 4; Psal. 144; 1. Cor. 15; Coloss. 3; Apocal. 14; Apoc. 22

Portabitq; Aaron iniquitates eorum quę obtulerint & sanctificauerint filij Israël, in cunctis muneribus & donarijs suis.

Portat nanq; pontifex iniquitates subditorũ, id est exportat & aufert, cum aut eos docendo ad pœnitentiam commissorum prouocat, aut pro pœnitentibus supplicando gratiam eis iusti iudicis conciliat. Facit autem hoc in muneribus & donarijs quæ ipsi obtulerunt domino & sanctificauerunt, cum pro fructibus dignis pœnitentiæ, id est eleemosynis cæterisq; operibus iustitię, quę fecerint, pœnitentes à reatu scelerũ, quæ quondam patrauerũt, absoluit. Hæc quidem ita gerenda institutio diuina & in habitu pontificis mystice figurauit, & in uerbis sacri eloquij

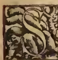
eloquij manifeste docuit. Sed longe aliter proh dolor quidam præsulū faciunt, qui et donaria siue munera accipere, imò exigere uolunt à populo, & nil pro iniquitatibus eius, ut exportentur & castigentur, ueniamq; accipiant, curant laborare: cum ob hoc solum dona temporalia sumere debeant à subditis, quod eos æterna bona prædicando ab errore correxerint, atque ad uiam ueritatis deduxerint: ad imitationem primorū sanctæ ecclesiæ doctorum, qui illis à quibus temporalia percipiebant subsidia, confidenter aiebant: Si nos uobis spiritalia seminauimus, magnum est si uestra carnalia metamus? Verum præsul quisque siue minister uerbi, ita solum pro subditis efficaciter laborare, siue prędicando uerbū, seu domino supplicando potest, si animus eius semper diuini nominis sit memoria præditus. Apte subiungitur:

1.Cor.9

Erit autē lamina semper in fronte eius, ut placatus sit eis dn̄s.

Si enim lamina nomine domini scripta semper fuerit in fronte Aaron, placabitur filijs Israël dominus: quia cum doctor ipse fideliter se diuino seruitio pura mente subdiderit, mox etiam subditi exemplis illius ac monitis accensi, & ipsi recte uiuere, gratiamq; interni aspectoris promereri satagunt.

Tunica byßina, & tiara. Cap. VIII



Tringesq; bysso tunicā Hæc est tunica interior, quā suprà lineam strictam nuncupat. Quare autem linea stricta sit dicta, uel bysso stringi pręcipiatur, iam superius expositum est, & nunc adijciendum: quia solent milites habere lineas quas camisias uocant, sic aptas membris & strictas corporibus, ut expediti sint uel aduersum uel ad prælium dirigendo iacula, tenendo clypeo, ense librando, & quocunq; necessitas traxerit: qualem & Ioab habuisse legitur, quando Amasam interfecit, strictam scilicet ad mensuram habitus sui. Ergo & sacerdotes parati in ministerium dei utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem uestimentorū, nudorum celeritate discurrant. Hæc tunica quia sicut hyacinthina ad pedes usque pertingebat, & ipsa græce poderis, id est talaris uocata est: cuius significatio mystica in promptu est: cum enim constet lino uel bysso continentiam & castitatem significari corporis nostri, iuxta q̄d sæpius suprà explicatum est: strictam habent lineam siue tunicam de bysso sacerdotes, cum propositum continentiæ nequaquā eneruiter & fluxa mente custodiunt, sed tanta prorsus instantia, ut nil belli concupiscibilis caro contra spiritum, aut contra carnem gerat spiritus. Lineam habent strictam, cum concupiscentia hac deficiēte omnimode anima, in atria domini cor illorū pariter & caro socia germanitate exultant in deum uiuum. Hæc autem linea non solum stricta, uerumetiam poderis est, uidelicet ad pedes usq; descendens, cum cōtinentia non unicuilibet membro uiolenter imposita, sed in toto est corpore delectabiliter consummata. Hæc etenim linea manus ac brachia debet stringere sacerdotis, ne quid nisi utile faciat: pectus, ne quid inane cogitet: uentrem, ne delitias ultra modum appetendo, deum se gulosus facere præsumat: subiecta etiam uentri membra, ne lasciuiendo totam sacerdotalis habitus pulchritudinem corrumpant: genua, ne ab orationis instantia torpeant: tibias & pedes, ne ad malum currant. Induatur ergo sacerdos primo linea stricta, ut & corpus ab iniquis operibus, & à prauis mentem cogitationibus compescat. Accipiat deinde hyacinthinam, ut propter descriptionē continentiæ salutaris, æque corpus & animum spiritalium uirtutum habitu uenustet. Verum quia sensus quinq; sunt corporis, uisus, gustus, olfactus, auditus, & tactus: quorum primi quatuor proprie capitis, ultimus toto est corpori communis: tunica hæc quam diximus utraque proprie, continentiā tactus, & iusti-

2.Reg.20

tiam designat. Consequenter uero & aliorum quatuor sensuum quàm sit uel curāda innocentia, uel sanctificatio conquirēda, figurato pontificis habitu monstratur, cum dicitur:

Et tiaram byssinam facies.

Tiara nanq;, quę & cidaris & mitra uocabat, caput tegebat et ornabat pōtificis: ut hoc indumento admonerent omnes capitis sensus deo cōsecratos habere: ne uel oculi eius uiderent uanitatem, uel aures libentius audiendo opprobrium acciperent aduersus proximum suum, uel os abundaret malitia, & lingua concinnaret dolum: siue etiam os crapula & ebrietate grauarent: uel olfactus aspsum myrrha & aloë & cinnamomo lectum meretricis amplecteretur. Quin potius oculi eius uiderent æquitatem, aures inclinarentur ad audienda uerba prudētiæ, dulcia essent faucibus eius eloquia domini super mel & fauū: donec superesset halitus in eo, non loqueretur iniquitatem, nec ab innocentia sua recederet. Curandum & de quinto sensu, qui toto est corpori cōmunis, ut fiat illud propheticum:
Esa.52 Recedite recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Et sicut admonet Apo-
2.Cor.7 stolus: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei. Qualiter autem fuerit facta, Iosephus docet dicēs:
Ioseph. Antiquitat. lib.3.ca.11 Super caput autem gestat pileum in modum paruuli calamaci aut cassidis, quod extenditur supra summitatem capitis, et modice uerticis medietatem excedit: & tale est ut uideatur ex lini textura confectū, habens uittas quæ cōuolutæ sæpius connectuntur, ne facile dilabatur. Qui uidelicet Iosephus huic pileo superaddi tum esse narrat aliud maius uelamen, quod totam capitis superficiem celaret: aptatum perfecte, ne laborante sacerdote circa sacrificia corruat: quod tamē cuius esset coloris nō ostendit. Et hæc quidem de minoris sacerdotis pileo. De pontificis uero tiara hoc modo testat: Pileum autem priori similiter operatū habet pontifex, sicut reliqui sacerdotes, & aliū consutum ex hyacintho uariatum. Circundatur autem ei & aurea corona tribus † uicibus facta: supra quā surgit in media fronte quasi calyculus quidā aureus, similis herbę quę apud nos Acharo nuncupatur, quam Græci hyoscyamon dicunt. Et paulò post descripta mirabili uarietate subintulit, dicens: Habet autem flores similes plātagini, & per circuitum tota corona his floribus est cælata, ab occipitio usq; ad utrunq; tempus: in fronte uero hoc quidem non habet, sed lamina est aurea, quæ sacris literis dei nomen habet inscriptū. Hæc quidem de secundo uelamine & coronis pontificum aureis scriptura sancta tacere uidetur. Coronarum uero breuiter fecit in sequentibus mentionem, dicens: Fecerunt & tu- Exod.39
nicas opere textili Aaron & filij eius, & mitras cum coronulis suis ex bysso. Sed de qua materia factæ essent, non dixit. Cum enim dicat, & mitras cum coronulis suis ex bysso, poterat intelligi utrasq; ex bysso factas esse, si non Iosephus coronas esse aureas designaret: qui stante adhuc templo, & legali obseruantia celebrata, cum esset de genere sacerdotali, facillime potuit modum omnem sacerdotalis indumenti, non tamen legendo, sed uidendo cognoscere. Verū siue byssinæ seu fuerint aureæ coronulæ, cū constet eas factas esse cū mitris, dicamus breuiter de figura. Mitras cum coronulis habent sacerdotes ex bysso, qui sic uisum, auditum, gustum, olfactum & tactum suū in uenustate castimonię custodiunt, ut pro eadem custodia se coronam uitæ, quam repromisit deus diligentibus se, accipere sperent. Nam qui sic continentiæ uel bonis operibus studet, ut pro his æterna præmia retributiōis quærere negligat, mitram quidem byssinam habere uidetur in capite, sed coronulas non habet: quia uidelicet imaginem uirtutis corā hominibus præfert, sed mercedem uirtutis cum domino non inuenit. Siue ergo coronulæ fuerint aureæ, claritatem perpetuæ lucis significant: siue fuerint byssinæ, ipsam nostri corporis immortalitatem

† ordinibus.

litatem, quæ perennis futura est, figurate denunciant. Et recte sacerdos cum stolis byssinis coronas superadditas gestarunt, ut & in continentia ipse sua iugiter æterna præmia meditetur, & in prædicatione continentiæ uel bonæ operationis simul eadem gaudia supernæ beatitudinis audientibus promittat: ne si absq; spe retributionis põdus inponat laboris, iugũ Christi suaue, atq; onus leue asperum suis auditoribus reddat & durum. Cum uero dominus tiarã faciendã præciperet, addidit:

Et baltheum opere plumarij.

De cuius uidelicet factura balthei manifestius in posteriorib. scriptũ est. Exo. 39. Cingulũ uero fecerũt de bysso retorta, hyacintho, purpura ac uermiculo bis tincto, opere plumario. Hoc cingulũ, ut Hieronymus ex Iosepho scribit, in similitudinẽ pellis colubri, quã exuit in senectute, sic in rotundo textum est, ut marsupiũ longius putes. Textum autẽ subtegmine cocci, purpuræ, hyacinthi, & stamine byssino, ob decorem & fortitudinem: atq; ita polymita arte distinctum, ut diuersos flores & gemmas nõ artificis manu cõtextas, sed additas arbitreris. Habebatq; latitudinem quatuor digitorũ, quo cingulo proprie pontifex utebatur, & eo tunica hyacinthina, simul & superhumerale stringebatur. Nam in sequẽtibus aperte de coniunctione superhumeralis & rationalis dictum est: Hæc & ante & retro ita cõueniebãt sibi, ut suphumerale & rationale mutuò necterent, stricta ad baltheũ & anulis fortius copulata. Quos iungebat uitta hyacinthina, ne laxe fluerẽt, & à se inuicem mouerentur. Nulli autem dubium quin baltheus siue cingulũ, quo superhumerale adstringebatur, tunicã hyacinthinã, quæ & superhumeralis tunica uocabatur, cingebat: cũcta etenim quæ hucusq; dicta sunt, ad pontificis habitam pertinent. Dehinc consequenter filiorũ eius simul balthei & cætera indumenta exponuntur, cum dicitur:

Porrò filijs Aaron tunicas lineas parabis et baltheos ac tiaras in gloriam & decorem.

Neq; de baltheis eorum, utrum & ipsi opere plumarij, an unius coloris fieri debuerint, aliquid decernitur. Dicendum igitur primo de baltheo pontificis, qui de quatuor colorib⁹ illis nobilissimis ac deo dignis factus est: quia apte talem haberet pontifex, quem singulari uirtutũ decore semper oporteba: accingi. Apte põtifex uariante flore colorũ fulgentiũ accinctus incedebat: qa sicut alius quilibet necesse est industria continentiæ præcingatur, ne caro repugnans, internam mentis pacem aliquãdo conturbet: ita pontifex ac doctor fidelium edomito iam omni concupiscibili motu animi siue corporis, ipsa uirtutũ gloria debet circũdari: ut iuxta exemplũ floris illius qui egressus est de radice Iesse, id est domini saluatoris, sit iustitia cingulum lumborũ eius, & fides cinctorium renum eius. Tunicæ autẽ lineæ & balthei ac tiaræ, quæ filijs Aaron in gloriam & decorẽ fieri præcepta sunt, quid nobis interni decoris & gloriæ cõmendent, facilime ex his quæ superius exposita sunt intelligi ualet. Tunicas nanq; habent sacerdotes lineas, cum totũ corpus suũ candori castitatis dedicant. Baltheis tunicas cingũt, cum eandem castimoniã uigilanti mentis custodia circũspiciũt, ne cõsciẽtia illius desidiosiores erga bonorũ operũ exercitia remaneãt: ne per iactantiã castimoniæ, ipsius etiã castimonię meritum perdant. Qui enim tunica talari indutus absq; cingulo incedit, defluit tunica, ac relicto corpore uentis et frigoribus intrandi spacium tribuit: quin & præpeditis gressibus incedendi usum retardat, uel etiã calcantibus se causa efficitur ruinæ. Sic nimirũ sic castimonia carnis sæpe nonnullis castimoniã cordis adimit, cum tanto segnius bonis insistere operibus curant, quanto minus perspiciunt, quia nil castimonię custodia absq; aliorũ augmento bonorũ ualeat: quæ tamen adiunctis bonis actibus, magnam habenti gloriam conquirit. Denique uirginibus stultis nil

castitas profuit carnis, quibus ueniente sponso lumen defuit internæ puritatis. Accingantur filij Aaron tunicis lineis, ut castitatem habeant. Sacerdotes accingantur baltheis; ne ipsa castitas sit remissa & negligens: ne uento elationis animum perflandi aditum præbeat: ne crescente iniquitate refrigescere faciat charitatem ipsorum: ne bonorum gressus operum iactantia suæ præsumptionis impediat: ne præpedito uirtutum cursu ipsa etiam terrestris concupiscentiæ sordibus polluta uilescat, & ad ultimũ autorem suum ad ruinam superbiendo impellat. Accincti autem sacerdotes accipiant & tiaras in capitibus, ut præter uigilantem & circunspectã corporeę castitatis custodiam, ipsius etiã uisus, auditus, gustus & olfactus deo digna et custodia teneatˀ et cura

Feminalia. Cap. IX



Estiesq; his omnibus Aaron fratrem tuũ & filios eius cũ eo, & cunctorum cõsecrabis manus, sanctificabisq; illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

Omnibus quidem his uestiendus erat Aaron & filij eius: sed ea distinctione, ut ipse quidẽ omnibus his uteretˀ, filij autẽ ultimis tribus: quę illorũ proprie nomini ascripta sunt, cũ dicitˀ: Porrò filijs Aaron tunicas lineas parabis, & baltheos ac tiaras in gloriã & decorẽ. Quod uero seqˀt:

Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ à renibus usque ad femina: & utentur eis Aaron & filij eius, quando ingredientur tabernaculum testimonij, uel quãdo appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur.

Ad utrosq; simul, & Aaron scilicet & filios eius, sicut etiam ipsa uerba manifeste probant, pertinet: sicq; fit ut Aaron ipse cunctis quæ cõmemoranˀ octo uestibus induatur, feminalibus uidelicet lineis, tunica, linea, hyacinthina superhumerali, rationali, baltheo, tiara, petalo aureo. Filij uero eius quatuor tantũ ex his, id est feminalibus, linea stricta, cingulo & tiara utantur. Verum quia de cæteris suprà tractatũ est, feminalia hæc quæ ad operiendã carnis turpitudinẽ fieri mandantur, illam castimoniæ portionẽ quæ ab appetitu copulæ coniugalis cohibet, proprie designat: sine qua nemo uel sacerdotium suscipere, uel ad altaris potest ministerium consecrari: id est, si non aut uirgo permanserit, aut cõtrà uxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod uidelicet genus uirtutis nulli per legẽ deinecessariò imperatũ, sed uoluntaria est deuotione domino offerendũ, dicente ipso de hoc: Nõ omnes capiunt uerbũ istud. *Matth. 19* Ad quã tamẽ benigna mox exhortatiõe eos qui possint, inuitat dicẽs: Qui potest capere, capiat. Et paulò post eisdem q uel uxorẽ, uel alios cognatos et implicamẽta mũdi huius, ꝓpter ipsum reliquerint, centuplũ ꝓmittit in hac uita prçmiũ, & in seculo futuro uitam æternam. Vnde certe gratia distinctionis nõ Moyses hoc indumẽto uestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitˀ: Vestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuũ, & filios eius cum eo. Sed facies, inqt, feminalia linea, ut operiant carnem. Ipsi, inquit, operiant carnẽ turpitudinis suæ: tu feminalia pontifici & filijs eius facies: tu castitatis regulam docebis: tu abstinendum ab uxorio cõplexu eis qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamen uiolentũ huiusmodi continentiæ iugum impones: sed quicũq; sacerdotes fieri ac ministerio seruire altaris uolunt, ipsi sua sponte uxorũ serui esse desistẽt. Quod ubi perfecerint, & suscepto semel cõtinẽtiæ proposito ministros se sanctuarij atq; altaris fore consentiũt, aderit lex diuina, quę uelut cęterũ illius habitũ sacerdotibus congruũ imponens, quomodo uiuere uel docere debeat, abundãter instituat: congaudensq; spontaneæ ipsorum deuotioni, dignum sacerdotio decus sapientiæ, patientiæ, mansuetudinis, misericordiæ, zeli spiritalis, humilitatis, timoris domini, cæterorumq;

rumq́ huiusmodi ornamentorum superaddat. Alioqn iniquitatis rei moriuntur. Mortē nanq; certissimā incurrit animę, si quis luxuriose uiuēs sacerdotalē sibi usurpare gradū præsumit. Qui sensus subsequentibus q́q; domini uerbis affirmatur, quibus post pauca subiungit:

Exodi xxix Cumq́ laueris patrem cum filijs suis aqua, indues Aaron uestimentis suis, id est linea tunica, et superhumerali & rationali, quod constringes baltheo: & pones tiara in capite eius, & laminā sanctā super tiarā: & oleū unctionis fundes sup caput eius, atq; hoc ritu cōsecrabitur. Filios quoq; illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesq́ baltheo Aaron scilicet et liberos eius, et impones eis mitras: eruntq́ sacerdotes mei religiōe perpetua.

Nam neq; hic de feminalibus à Moyse accipiendis præcipitur: unde liquido constat, quod se hoc genere uestimenti ipse prius Aaron ac filij eius induerant, & sic ad manum Moysi lauandi, induendi, unguendi & consecrandi intrabant. Vbi & hoc notandū, quod cōsecraturos eos Moyses primo lauit aqua, et sic habitum illis sacri gradus imponit: quia nimirum necesse est, ut qui ad officium altaris promouendus est, maioribus se solito fluentis lachrymarum siue compunctionis tempore dedicationis abluat: ut quo mundior ad gradum accipiendum accesserit, eo perfectius acceptum consummet. Posset autem in hoc lauacro baptisma sacri fontis intelligi, si qua esset consequentia: ut qui in sacerdotium electus, tunc primum aqua baptismatis in remissionem peccatorum ablueretur: & non talium ordinationi contradiceret Apostolus, dicens: Nō neophytum ordines, ne in superbia elatus in iudicium incidat diaboli. Indutus uero sacris uestibus pontifex, mox oleo unctionis perfunditur, ut per gratiam spiritus sancti consecratio perficiatur: non quod ea quæ præmissa sunt indumenta uirtutum absque gratia dei possimus habere, sed quia maius necesse est auxilium gratiæ tribuatur à domino, ubi quis uel maiorem conscenderit gradum, uel plurimorum fuerit regimini prælatus. Notādum interea, quod cū in hoc libro Exodi, Aaron octo uestibus induendus asseuerat, uidet in Leuitico addita & nona, baltheus uidelicet, q́ linea fuerit tunica ante indutā hyacinthinā precincta. Sic etenim scriptū est: Cūq́ lauisset eos, uestiuit pontificē subucula linea, accingens eum baltheo, et induens tunica hyacinthina: & desup humerale imposuit, quod stringēs cingulo aptauit rationali. Sed quomodocunq; hoc factū fuerit, patet manifeste ex eis quæ explanata sunt, figura uestitus intellectualis. Leuit. 8

De quatuor uestiū sacerdotaliū coloribus, & quatuor elementis, & cōsecratione sacerdotū. Ca. X



Erum quia de habitu sacerdotali, sequētes dicta patrū, breuiter ista perstrinximus: notandū putauimus ex hoc quod quatuor illi colores eximij de quibus factus est, totidem mundi elementis congrua cōparatione aptantur. Byssus siue linū terræ, quod ex ea nascunt. Purpura aquis, quod ex mari conchylijs tingat. Hyacinthinus & coccus aëri & igni ob coloris similitudinm. Coccusq́ fuerit bis tinctus, eo q́d ignis gemina sit uirtute præditus, lucendi uidelicet & incendendi. Aiuntq́ Hebręi, quia ideo pontifex omnium figuram elementorū in suo habitu gestauerit: quia nō solū pro Israël, sed pro omni mundo immolans rogare debuerit. Quibus nos nō incongrue forte addere ualemus, q́d in unoquoq; hominū, figura omniū elementorū cōtinet. Ignis in calore, aëris in halitu, aquarū in humore, terrę in ipsa soliditate mēbrorū. Vnde & à phisiologis græce homo μικρὸς κόσμος, id est minor mūdus uocat. Quod & si aurū quid in eodē habitu iuxta intelligentiā hāc significet quæris, rationabilē in eo interioris hominis uirtutē intellige. Vnde & in eo proprie sanctum domini scriptū est: quia non nisi per hanc quisq;

ad cognitionem sui conditoris ascendit.
Eph.3 Hinc etenim Apostolus dicit, in interiore homine habitare Christū per fidem in cordibus nostris. Et ideo nobis scriptura pontificem ueteris testamenti sic uestitū ostendit, ut sciat nostri temporis pōtifex pro toto se genere humano, maxime aūt pro his qui cognouerūt ueritatē, signūq; fidei illius in fronte portant, intercedere debere, Apostolo admonēte ac dicente:
1.Timoth.2 Obsecro igitur primū omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarūactiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & oībus qui in sublimitate sunt. Quod si in pōtifice quem consecrat Moyses, dominū saluatorē intelligimus, iure in habitu suo totius mundi figuram simul & hominis habet. Ipse est enim, ut
Hebr.1 Apostolus ait, splendor gloriæ & figura substātiæ dei patris, portansq; omnia uerbo uirtutis suæ. Ipse agnus dei q tollit peccata mūdi: ipse sacerdos in æternū, omni sanctitatis ornatu præclarus: non quē natus in carne per exercitiū laboris accipere meruit, sed quē in utero uirginis incarnatus præueniente gratia spiritus sancti, totum simul accepit. Cuius sacerdotij interpellationē pro nobis pulcherrime cō-
Hebr.7 mendās Apostolus ait: Hic aūt eo quod maneat in æternū, sempiternū habet sacerdotium: unde & saluare in perpetuū potest, accedētes per semetipsum ad deū semper uiuens ad interpellandū pro eis. Cuius etiā æque indumēta & ornamenta uirtutū cōmendans, adiūxit: Talis enī decebat ut esset nobis pontifex, sanctus, innocēs, impollutus, segregatus à peccatis, & excelsior cœlis factus. Qui uero habuit laminā in capite suo auream, in qua esset sanctū domini sculptū: quia uenit in
Ioan.14 nomine patris, dicens: Ego in patre, et pater in me est. &: Qui uidet me, uidit et patrem. Hactenus Aaron & filiorū eius habitus qualis esse debeat, cœlesti designatur oraculo. Sequitur autē hinc etiā modus cōsecrationis, quo uel ipsos uel tabernaculum cum omni supellectili sua dedicari oporteat.

Oblatis uidelicet domino uitulo & duobus arietibus, panibus quoq; triticeis, non solum azymis sed & oleo conspersis siue litis, ad hibito etiam oleo unctionis.

Quæ nimirū cuncta siue operum deuotionem bonorū ac munditiam fidei, siue gratiam diuinæ illustrationis, sola cōsecrari p sacerdotes, figurate demōstrant. Quis etenim nesciat, immolationē ac sanguinem illorū animaliū, mortē aspersionemq; designare sanguinis domini nostri, p quā & à peccatis absoluēdi, et in bonis operibus sumus confirmandi? Panes quoq; azymi quid mysterij saluatoris cōtineant, docet Apostolus dicens: Itaque 1.Cor.5
epulemur non in fermento ueteri, neq; in fermēto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Conspersa sunt aūt siue lita oleo crustula & lagana, ut admoneremur opera habere non solum à fermento malitiæ & nequitiæ castigata, sed & pinguedinē charitatis diuinis digna cōspectibus. Vel certe crustulam oleo conspersam ad cōsecrationē nostrā domino offerimus, cum uniuersa quæ fecimus, per internā sancti spiritus gratiā in cordis nostri deuotione pinguescunt. Lagana oleo lita offerimus, cum etiā foris hominibus spiritalia esse quæ agimus, indubitanter in exemplū uiuendi ostendimus. Quibus nimirū oblationibus consecratio nostra perficit͂, dum p opera bona & cogitatiōes puras meritū nobis sanctimoniæ domino donante conquirim9. Expletis aūt mandatis huiusce consecrationis Aaron & filiorū eius, redit scriptura præcipere etiā de factura altaris incensi, in quo idem Aaron quotidianum adolere thymiama deberet.

Altaris incensi descriptio. Cap. XI



Facies quoq;, inquit, altare ad adolendum thymiama de lignis setim, habens cubitum longitudinis, & alterū latitudinis, id est quadrangulum, et duos cubitos in latitudine. Exod. XXX

Si alta-

Si altare holocausti, de quo suprà dictum est, generaliter uitam designet iustorum, qui carnē suam quotidie crucifigere cum uitijs & concupiscentijs, atque in hostiam uiuentē domino offerre consuerunt: quid hoc altare ad adolendum thymiama factum, nisi specialē quorundam perfectorum uitam significat? Neq; enim frustra in illo carnes animalium incendebātur, in hoc adolebatū incensum: nisi quia in illo figurabantur hi qui nō secundū desideria carnis ambulabant, sed quasi hæc domino immolantes, omnes sui corporis sensus per ignem sancti spiritus eius uoluntati dedicant: in isto autem illorum typus exprimitū, qui maiore mentis perfectione extinctis prorsus ac sopitis illecebris om̄ibus carnis, sola domino orationum uota offerunt: nil quidem de carne quod se impugnet, nil de conscientia peccati unde conturbentū ac paueant, habētes, sed dulcium profusione lachrymarum optantes uenire & parere ante faciem dei. Vnde apte hoc altare intus in uicinia ueli & arcæ, illud ante tabernaculum foris positum est: quia nimirum illi in conspectu sanctæ ecclesiæ cunctis in exemplo uirtutum præfulgent: isti altioris ardore desiderij, contemplationi futuræ beatitudinis etiā corpore detenti nunquam propinquant. Apte illud ære, hoc uestiri auro præcipitur: æs nanque plus alijs metallis sonorū ac diu durabile est: aurum uero quantum sono succumbit, tantū splendore præstat æramento. Vnde certe æneum altare in quo carnes incendebanū, & sanguis fundebatū uictimarum, illorum gestat typum, qui edomitis & uelut deo immolatis uoluptatibus carnis, perseueranter uiam ueritatis quā semel inchoauere, peragūt, & hāc quoque proximis incedēdam crebro sermone prædicationis insonāt. Porrò aureum altare illis conuenienter aptatur, qui am pliore gratia supernæ claritatis illustrantur: sed minus alijs quæ in secreto de interna suauitate gustent, aperiunt: minus eructare proloquendo sufficiūt, quanta ipsi intus dulcedine in abdito uultus dei reficiantur. Apte etiam altare thymiamatis quāto metalli fulgore præcellebat, tanto mensura minus fuit: quia quo sanctiores quique in ecclesia, eo sunt pauciores. Apte de eisdem lignis setim, quæ albæ spinæ similia & esse incorruptibilia diximus, utrunq; altare fieri præcipitū: quia ni mirū una est fidei non fictæ firmitas, qua omniū corda electorum præmuniri, atq; ad suscipiendū ignem dilectionis, & offerenda deo uirtutū libamina debent præparari: quia omnibus generaliter pusillis cum maioribus loquitur Apostolus dicens: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationē in timore dei. quod est alijs uerbis dicere: Præcidamus & auferamus à nobis spineta uitiorū, & punctionum aculeos titillantium, quos terra corporis nostri ex peccato primæ præuaricationis nobis germinare consueuit: et quasi quadam bipēni sedulę castigationis incidentes excolamus strenue interiorē simul & exteriorē hominē nostrum: qui dignus fiat accepto sancti spiritus igne, hostiā uiuentem in cōspectu sui conditoris offerre. Apte unus ac nō dispar erat ignis, qui in hoc altari uictimas, in illo thura incendebat: quia nimirū unus est spiritus, q cunctorum mentes fideliū uariante donationum gratia uiuificat. Quod aūt altare incensi quadrangulū fuit, unū habens cubitum longitudinis, & alterū latitudinis, duos uero in latitudine: lōgitudo ad longanimitatē patiētiæ, ut in expositione altaris holocausti dictū est: latitudo ad amplitudinem dilectionis: altitudo pertinet ad sublimitatē spei, per quā in laborū tolerantia temporalium, & hilaritate dilectionis syncera mēte gaudemus. Vnius autem est cubiti & longitudo et latitudo altaris, quando summi quique & perfecti in ecclesia uiri, nullius alterius rei q̄ perpetuæ retributionis intuitu, & mala temporalia æquanimiter ferant, & quæque ualent proximis per charitatem bona impendūt. Item quia charitas patiens est, benigna est. Patiens uidelicet, ut illatam à proximo iniuriam toleret. Beni-

2. Corinth. 7

gna, ut cuius aduersa tolerat, illi etiam cũ opus habuerit officia pietatis exhibeat. Recte altare thymiamatis in lõgitudine & in latitudine sua quadrangulũ fieri iubetur: ut insinuetur quia perfectorũ animus fœderatis ad inuicẽ uirtutibus, quantum diligere fratrem, tantũ & ferre sufficit: & quantum per patientiam sustinere potest molestiam eius, tantum præstare ei per dilectionem suæ pietatis beneuolentiam potest. Duos autem habet cubitos in altitudine: quia duplex sese præmium in futura uita accepturos sperant electi: Vnum uidelicet quietis animarum, cũ corruptibile hoc & mortale corpus exuentes, cœleste regnum intrauerint: Aliud, cum recepto eodem corpore incorrupto atq; immortali, perfectius in præsentia sui cõditoris exultabunt, impleta promissione prophetica, quæ dicit:
Esa.61 In terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

Cornua ex ipso procedent: uestiesque illud auro purissimo, tam craticulam eius, quàm parietes & cornua.

Cornua sæpe in scripturis solent eminentiam designare fidei et uirtutum: per quam obuiantia nobis antiqui hostis certamina obtundere ac superare debem⁹:
Psal.43 dicentes cũ Propheta domino: In te inimicos nostros cornu uentilabimus. Qui mox de quo cornu dixisset, subdẽdo declarauit dicẽs: Et in nomine tuo spernemus insurgẽtes in nos. Sicut ecõtra nõnunquã bella uitiorũ quæ nos expugnare moliuntur, cornuum nomine solent indicari. Quod utrunque breuiter complexus per Prophetã dominus dicebat:
Psal.47 Et omnia peccatorum cornua confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Vnde bene in lege cornuti tantum generis animalia munda esse, & populo dei comestibilia decernuntur. Quę enim ruminant, atq; ungulam findunt animalia, ea etiam cõstat esse cornuta: ut ostendatur mystice, quod illi tantum ecclesiæ dei spiritali coniunctione possunt incorporari, qui fortitudine fidei ad bella uitiorũ exire probantur inuicti. Procedunt autem cornua ex ipso altari thymiamatis, cum opera uirtutum electi, non ad faciem hominũ specietenus ostendunt, sed ex interna mentis radice, fixo atq; immobili exercent affectu. At contrà hypocritæ quasi cornibus aliunde mutuatis, habentes speciem pietatis, uirtutẽ eius negant. Quibus apte congruit illa Esopi fabula, qua refert cornicem inuolutis pauipennis exornatã, frustra de sua esse pulchritudine gloriatam, imò propemodum ze lo exardescente pauonum, omni penna rum uirtute & ipsa uita esse spoliatã. Vestitur autem auro purissimo, cum perfecti quiq; uera internæ sapientiæ luce refulgent: cũ in omnibus quę agunt, splendorem charitatis uelut quotidiani gloriã habitus permonstrant: cum memoriam sibi perpetuę claritatis semper inesse cunctis sese uidentibus siue audiẽtibus ostendunt: cum se ante omnia regnum dei & iustitiam eius cogitare & quærere manifestãt. Et bene tam craticula altaris quàm parietes et cornua uestiri auro iubentur. Craticula quasi intus in medio erat altaris ad suscipienda nimirum thymiamata parata. Parietes uero foris parebant cornua, & ipsa foris parentia speciali fastigio altius eminebant. Deauratur autem craticula, cũ in interiore homine nostro per fidẽ resplendet Christi gratia. Deaurantur parietes, cum eadem gratia dominicæ dilectionis per bona se exterius opera dilatat. Deaurantur & cornua, cum ipsa fiducia fortitudinis iustorum, qua aduersarios ueritatis, siue per patientiam fortiter ferre, seu per sapientiã prudenter repellere uel corrigere didicerint, internæ lucis in omĩbus fulgore coruscat. Et quoniam tales iure dicere possunt: Bonũ certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: rectè subditur: 2.Tim.4

Faciesq; ei coronam aureolam per gyrum.

Corona etenim aureola per gyrum fit altari

altari thymiamatis, cum sancti pro bonis quæ se egisse meminerint, præmia postulant æterna. Et bene per gyrũ altaris corona fit, ut omnia quæ fecere, cęlesti mercede digna esse doceantur: neq; aliquid in talibus remanere, q̃d post absolutionẽ carnis, purgatorio debeat igne castigari. Item altare incẽsi coronam habet aureã per gyrum etiam in eis, qui etsi minores sunt meritis, nec palàm protestari audẽt, certam sibi boni certaminis ac seruatæ fidei repositam esse mercedem: cuncta tamen quæ agunt, intentione deo placendi & spe agunt percipiendæ eiusdem supernæ mercedis. Sequitur:

Et duos anulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos uectes, & altare portetur. Ipsosq; uectes facies de lignis setim, & inaurabis.

Possunt quidem in his anulis quibus altare portabatur, iuxta quod suprà in altari holocausti, arca & mensa expositum est, quatuor euangeliorum libri nõ inconuenienter accipi: per quorum fidem ac doctrinam sancti portantur, atque à terrenis cogitationibus subleuati, per eremum huius uitæ quotidianis bonorum operũ profectibus cœlestem feruntur ad patriam. Verum quia ibi manifeste quatuor circuli fieri, duo uidelicet in latere uno, & duo in altero præcipiuntur: hic autẽ tacito numero quaternario duo anuli per singula latera fiũt: pro certo ibi apertius euangelistarũ numerꝰ claret: hic uero etiã aliud quiddã mysterij spiritalis, quod ad dilectionem dei & proximi summe respiciat, inest. Per singula etenim latera anulis aureis circundatur altare: quia cor electorum hinc & inde dei ac proximi dilectione confirmatur. Quę bene anulis comparatur: quia euacuata in fine prophetia, destructa scientia, cessantibus linguis, ipsa nunquam cessabit. Duo sunt autẽ anuli per singula latera: quia utrunq; charitatis mandatũ gemina uirtute distinguitur. Charitas quippe dei per synceritatem fidei ac uitę mundi-tiam perficitur: sine fide enim impossibile est placere deo: & fides sine operibus mortua est. Quod utrunq; uno uersiculo Propheta complectitur dicens: Iustus autem in fide sua uiuit. Aperte insinuãs, quia ita solum quisq; ad uitam uenturus est, si opera iustitiæ cum fide ueritatis habuerit: sic & dilectio fraterna uirtute gemina consistit, patientiæ scilicet & benignitatis, teste apostolo, qui ait: Quia charitas patiens est, benigna est. Vnde & dominus: Dimittite, inquit, & dimittetur uobis: date, & dabitur uobis, uidelicet in dimittendo debita, patientiam docens: in dando necessaria, gratiam benignitatis: In uno, ut proximorum incommoda fortiter feramus: in altero, ut commoda proximis nostra gaudenter tribuamus. Duos ergo anulos per singula latera habet altare, cum biformi perfectione charitatis sancti & in sui cõditoris honorem, & in curam atque obsequium accinguntur proximi. Hisq; anulis immittunẽ uectes inaurati, ut altare portetur, cum tales parato mentis sinu excipiunt clarissima præcedentiũ dicta patrum, per quæ magis à terrenis suspensi, ad amorem rapiantur ęternorũ bonorum. Nam quod tales animo & merito cœlestibus appropinquent, sequentibus quoq; uerbis mystice designatur, cum dicitur: *Hebr. 11* *Iacob. 2* *Habac. 2* *1. Corinth. 13* *Luc. 6*

Ponesq; altare cõtra uelũ quod ante arcam pendet testimonij corã propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.

Arcæ uelum, quod ante arcam, quæ ut suo loco expositum est, dominũ saluatorem demonstrat, pendebat, ipsum cœlum designat, cuius edita dominus uicta morte penetrauit: ut, sicut apostolus ait, appareat nunc uultui dei ꝓ nobis. Statq; altare cõtra uelum, quod ante arcam appensum est: cum omnis intentio iustorũ ad ingressum directa est regni cœlestis. Stat coram propitiatorio, quo tegitur arca: cũ uisioni sui conditoris puritate mentis appropiant, & clausi quamlibet corpore cõuersationẽ habent in cœlestibus. *Hebr. 9*

De thymiamate adolendo ſuper altari. Cap. XII

ET adolebit incēſum ſu-
per eo Aaron, ſuaue
fragrans: mane quādo
componat lucernas, in
cendet illud, & quādo collocat eas
ad ueſperum.

Conſtat incenſum ſiue thymiama uim
orationis exprimere, dicente Pſalmiſta:
Pſal.140 Dirigatᷣ oratio me ſicut incenſum in con
Apocal.5 ſpectu tuo. Et in Apocalypſi Ioan. Habe
re uidit ſanctos phialas aureas plenas o-
doramentorum. Quod confeſtim expo
nendo ſubiunxit: Quę ſunt orationes iu
ſtorum. Et quoniā Aaron ut ſuprà dictū
eſt, & ipſum ſpecialiter ſummū ſacerdo-
tem, uidelicet dominū ſaluatorem, & no
ſtri quoque ordinis ſacerdotes deſignat:
adolebit Aaron in hoc altari incenſum
ſuaue fragrans mane, cum uel dominus
ipſe illuſtrata fideliū corda, nouo gratiæ
ſuæ iubare ad dulcedinem orationis inſti
gat, uel participes ſacerdotij illius ſedula
exhortatiōe fideles ad deprecandā faciē
ſui conditoris excitant. Incendit aūt thy-
miama ſacerdos non ſolum mane, ſed &
ueſpere. Mane etenim thymiama incen
ditur, ut in principio omnis boni, quod
inſpirāte deo facere diſponimus, illius au
xilium quo perficiamus, inuocemus. Ad
ueſperū uero, ut cum bene cœpta com-
plemus, illi à quo accepimus, pro his quę
donauit gratiarū uota reddam⁹. Vel cer
te quia mane & orto ſole clare omnia cir
cunquaqꝫ uidemus: ueſpere autem ſu-
perueniēte dubio uiſu caligamus. Ideoqꝫ
lumine lucernæ ut uideamus quæ uolu-
mus, indigemus. Illa redemptoris noſtri
ſacramēta ſiue dicta, quę liquidò etiā iu-
xta ordinē humanæ rationis pro modu-
lo noſtro dignoſcere ſufficim⁹, iam qua-
ſi in die conſpicimus. In quibuſcunqꝫ au
tem ratio humana deficit, ſed ſola nobis
autoritas ſcripturæ ſequenda eſt, illic ue-
lut in nocte oculus noſtri intellectus cali
gat. Sed lucerna uerbi dei pedes noſtros,
ne fortè offendant, atque à uia ueritatis
exorbitēt, adiuuat. Hinc etenim Petrus
de ſacramēto dominicę fidei loquens ait:
Et habemus firmiorem propheticū ſer- 2.Pet.1
monem, cui bene facitis intendētes qua-
ſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, do-
nec dies luceſcat, & lucifer oriatur in cor
dibus ueſtris. Bene ergo dicitur: Et adole
bit incenſum ſuper eo Aaron ſuaue fra-
grans: mane quando cōponat lucernas,
incendet illud, & quando collocat eas ad
ueſperum. Mane etenim Aaron incen-
ſum ſuper altari adolet, cū dominus cor-
da fidelium in his quæ iam intelligere ua
lent arcanis ueritatis, ad gratiā compun-
ctionis inflāmat. Incendet illud et ad ue-
ſperum, quando collocat lucernas, cum
etiam ex eis quæ necdū capere queunt,
quoniā & hęc ſancta, quoniā diuina eſſe
nō ambigitur, ad amorem eos cœleſtiū,
ubi omnia ſecreta pateſiūt, informat. Fra
gratqꝫ ſuaue thymiama, cum ſubita com
punctione diuinitus tacti lachrymis ſolū
ac precibus uacare dulce habēt. Bene au
tem ſequitur:

Vret thymiama ſempiternū co
ram dn̄o in generationes ueſtras.

Quia nimirum neceſſe eſt ut animus
poſt orationem & fletus ad ocioſa uerba
ſiue facta nō diuertat: ſed in eodem ſe ui
gore deuotionis, quem in oratione ſuſci-
pit, etiam finita oratione cuſtodiat: iuxta
exemplum Annæ, de qua orante dictū
eſt: Vultusqꝫ eius non ſunt amplius in di 1.Reg.1
uerſa mutati.

Non offeretis ſuper eo thymia-
ma compoſitionis alterius.

In ſequentibus huius uoluminis, è qui
bus aromatibus hoc thymiama compo-
ni debuerit, nominatim deſignatur: ſta-
cte uidelicet & onycha, galbano boni o-
doris, & thure lucidiſſimo: quæ cuncta
ad ſignificationem æternorum bonorū,
quæ principaliter à domino quærenda
ſunt, cōſtat pertinere. Non eſt ergo offe
rendū ſuper altari aureo thymiama com
poſitionis alterius quàm quod dominus
ſtatuit: quia non aliud à domino quære-
re orātes quàm quod ipſe iuſſit, quodqꝫ
ſe daturum promiſit: nō aliud de illo cre

dere

dere quàm quod ipse docuit, debemus.

Non est offerenda super eo uictima, nec libatio libanda.

Hæc etenim omnia ad altare exterius pertinent, quę incipientiū & in profectu adhuc positorum uitam designant. Tantæ nanq; sublimitatis perfectorum est uita iustorum, ut nil in ea carnale quod domino mactare habeant, ualeat inueniri. Et quidem libamina uini constat nõnunquam magnam gratiæ spiritalis designare uirtutem, hoc est siue poculum doctrinæ, seu calicem passionis, siue feruorem præcipuæ dilectionis, siue ipsam spiritus sancti perceptionem, aut aliquid huiusmodi. Verum quotienscunq; uinum libaminum cum carnibus offertur hostiarum, eorum profectò iuxta tropologicā expositionem designat sanctimoniā, qui adhuc aliquid de carnalibus cõcupiscentijs, quod puritati spiritus aduersetur, & quod igne sancti spiritus in ara cordis incendi debeat, habent. Perfecti autem iu-
Psal. 72 sti, qui dicere possunt: Defecit cor meum & caro mea, deus cordis mei & pars mea deus in secula: quasi cessantibus uictimarum libaminibus, quod ad æneum altare exterius positū pertinet, sola intus in aureo altari aromata domino desiderij cœlestis offerūt, quod de remissione peccatorum iam securiores effecti, pro dilato solummodo regni perēnis introitu lugent, dulcibusq; lachrymarum fluentis stratum suū per singulas noctes irrigant. De q̃ uidelicet altari adhuc bene subdit:

Et deprecabit Aaron super cornua eius semel per annū in sanguine quod oblatum est pro peccato.

Summus nanq; sacerdos noster semel in anno obtulit sanguinē suum pro peccato totius mundi. In illo uidelicet anno,
Esa. 61 de quo dicit ipse per Esaiam: Quia uenerit prædicare annum domini acceptum: hoc est, in toto hoc tempore, quo ecclesiā sibi copulare dignatus est. Semel etiā unicuique credentium lauacrum sacri fontis, in mysterium sui sanguinis, ad soluenda peccatorum uincula donauit, & pulchra omnimode figurarum distantia. Semel quidem per annum pontifex in sanguine oblationis super cornua altaris deprecari, quotidie autem thymiama suaue fragrans super eo incendere præcipitur: quia domin⁹ & saluator noster, qui quotidie fideles suos gratia internæ compunctionis accēdens renouat, semel eos hostia sui sanguinis mortem superans redemit. Ipsi fideles, qui quotidiana peccata quotidianis abluere precib. ac lachrymis solent, semel in sacramentum passionis illius absolutos se à peccatis omnibus esse gaudēt. Deprecabitur autem super cornua altaris: quia & ipse nõ solum inter homines cõuersatus pro hominibus orauit, uerumetiā nunc ad dexteram patris in cœlestibus sedens interpellat pro nobis: & in cordibus electorū per fidem inhabitans, dum eos ad deprecandū excitet, rectè ipse deprecare narratur. Deprecabitur autē Aaron super cornua altaris, cum electos suos patri domin⁹ per memoriam eorum quæ fecere uirtutum commendat. Denique quasi cornua tangens altaris aurei, de deuotione discipulorū loquit: Quos dedisti mihi de mūdo, Ioan. 17
tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonē tuum seruauerunt. Nunc cognouerūt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt. Pro quibus etiam deprecās adiecit: Ego pro his rogo, nõ pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et quia propter merita & intercessiões sublimiū uirorum, plerunq; nostræ infirmitati dominus miseretur, rectè subiungitur:

Et placabit super eo in generationibus uestris: sanctum sanctorum erit domino.

Placat quippe Aaron super altare incensi, quando propter iustitiam sanctorum, quos intercessores et patronos quęrimus, nobis propitiatur dominus. Denique obsesso ab hostibus Ezechia, & auxilium eius inuocanti ait: Et ciuitatē hāc 4. Reg. 19
saluabo, & protegā eam propter me & propter Dauid seruū meum. Sic & Moyses pro populo peccante intercedens, pa

trum fecit memoriam: & quasi super cor nua deprecans altaris, dominũ placare
Exod.32 curabat: Quiescat, inquiens, ira tua, & esto placabilis super nequitiã populi tui. Recordare Abrahã & Isaac & Israël seruorum tuorũ, quibus iurasti per temet ipsum dicens: Multiplicabo semen uestrũ sicut stellas coeli. Possumus sanè haec altaria etiam ita interpretari: ut aeneum quidem, in quo carnes comburebantur, & sanguis fundebatur hostiarũ, omnem huius temporis ecclesiam accipiamus: in qua nullus est absque peccato, etiam si unius diei fuerit uita eius super terram. Nullus qui non ex peccato praeuaricationis Adae carnaliter natus, necesse habeat in Christo renasci, & spiritus eius igne mundari. Aureũ uero altare ipsum dominũ significet: qui miro atque ineffabili ordine ita carnem ueram traxit ex Adam, ut à peccato carnis Adae ueraciter esset immunis: quomodo altare quidem utrunque ex unius eiusdemque generis lignis factum, sed non utrunque erat auro coopertum. Sed & in hoc altari nil carnale offerebatur, ueiũ aromata tantum adolebantur: quia dominus preces siue lachrymas effundens, non pro suis erratibus, qui nulli erant, sed pro nostra hoc salute faciebat. Sicut enim arca intra uelum posita hominẽ deum sedentem ad dexteram maiestatis in excelsis significat: ita altare extra uelum quidem, sed prope introitum eius positum, eundem mediatorem dei & hominũ potest figuraliter exprimere, inter homines humanitus conuersantem, sed potentia diuinitatis coelorũ interiora penetrantẽ. Stabat altare incensi in sanctuario, ubi & cande
Ioan.1 labrum & mensa: quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Stabat arca intra uelum: quia idem dominus Iesus post passionem resurrectionemque suam assumptus est in coelum, & sedet à dextris dei. Super cornua altaris deprecatur Aaron in sanguine, quod oblatum est pro peccato, & placat super eo, quan do rogantes pro populo dei, uel pro sua ipsorum ignorantia sacerdotes, per unigenitum filium eius se se adiuuandos, & per sacramentum passionis illius saluandos esse confidunt, monente Apostolo ac dicente: Per ipsum ergo offeramus ho Heb.13 stiam laudis semper deo, id est fructum labiorũ confitentiũ nomini eius. Quod de omnibus etiam electis, membris uidelicet summi sacerdotis, qui in spiritu & ueritate orant patrem, conuenienter accipi potest. Cui autẽ melius quàm huic altari conuenit, quod dicitur: Sanctum sanctorum erit domino: de quo in mundũ nasciturо dixit uirgini matri archangelus: Spiritus sanctus superueniet in Luc.1 te, & reliqua. Descripta hucusque factura altaris incensi, superest adhuc descriptio labri aenei, in quo lauarent manus suas ac pedes ingressuri in tabernaculum sacerdotes: sed praemittitur unum domini mandatum, quod & nos breuiter tangere ac pro modulo nostro exponere conuenit.

De precio pro animabus singulorum numerato populo. Caput XIII



Locutus'que est dñs ad Moysen dicens: Quando tuleris summam filiorum Israël iuxta numerum, dabũt singuli preciũ pro animabus suis domino, & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti. Hoc autem dabit omnis qui transit ad numerum, dimidium sicli iuxta mensurã templi. Siclus uiginti obolos habet: media pars sicli offeretur domino.

Huius praecepti oblit⁹ est Dauid, quando numerauit populum: ideoque plagam numerãdo eidem populo consciuit. Spiritali autem sensu, summa filiorum Israël summam omnium designat electorum, quorum nomina scripta sunt in coelo. Singulique dant pro animabus suis preciũ domino, cum ei in bonis operibus exhibent sedulae seruitutis obsequium. Alioquin plaga erit in eis cum fuerint recensiti:

fiti: quia nimirum ultio perpetua manet eos qui fidelium numero nominetenus fouati, perfecta fidei opera domino offerre detrectant. Diciturq; de talibus:
Psal.48 Non dabunt deo placationem suã, nec precium redemptionis animæ suæ. Re
Prouer.13 demptio enim animæ uiri diuitiæ suæ, ut Salomon ait. Siue temporales, scilicet cum eas distribuerit, dederitq; pauperibus, ut iustitia eius maneat in seculũ seculi: seu spiritales, hoc est, ipsa iustitia quam fecit uel miserando pauperibus, uel alia bona faciendo. Dabit autem omnis qui transit ad numerum, dimidiũ sicli, hoc est decẽ obolos: quod nõ aliud aptius quàm obseruãtia decalogi legis à nobis ualet intelligi. Qui enim hũc intelligere nouit, omnem in eo & fidei atque operis plenitudinem, & futuræ promissionem retributionis inesse cognouit. Deniq; in primis tribus dilectio dei, in sequentibus septem dilectio est proximi comprehensa: & Apostolo teste,
Rom.13 plenitudo legis est dilectio. Sed & aliud sacramentum nequaquam prætereundum eodem numero denario continetur. Nomen enim Iesu apud Hebræos à litera iod, apud Græcos à iota incipit. Quæ utraq; in sua gente denarij est nota numeri. Decemq; obolos in precium animæ suæ domino offerunt, qui in Iesum Christum credentes, signum nominis eius, quod à denario numero incipit, in fronte & professione proferunt. Et fortasse huius gratia sacramenti dominus in euangelio testatur, iota unum
Matth.5 de lege præterire non posse: quia uirtus decalogi, quæ ibi continetur, fidesq; nominis ipsius, quæ ibi mystice signatur, nulla unquam potest infidelium perturbatione corrumpi.

Qui habetur in numero à uiginti annis & supra, dabit preciũ.

Numerus uicenarius utriusq; testamenti coniunctionem significat, legis ... nis habetur quisque in numero populi dei, quia ille solum est electorum cõsortio dignus, qui & decreta legis spiritaliter intellecta, per gratiam adiutus euangelij, pro sua mensura & capacitate perficit, et de eiusdem gratiæ promissis eterna in cœlis præmia expectat.

Diues non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet.

Quia siue magnus est meritis quisq; ac perfectus, seu tener adhuc & in profectu positus uirtutum, cunctis eadem lex decalogi, qua deum ac proximum diligat, imponitur.

Susceptamq; pecuniam, quę collata est filijs Israël, trades in usum tabernaculi testimonij, ut sit monimentum eorum coram domino, et propitietur animabus illorum.

Et suscepta filijs Israël pecunia, in monimentum eorum coram domino infertur, cum omne quicquid agimus boni, in æterna apud conditorem ac iudicem nostrum memoria custoditur: quatenus ex eis quæ illi obtulimus bonorũ operum fructibus propitius nobis fieri dignetur. Seruaturq; eadem pecunia in usum, cum ex bonis iustorum actibus sequentium in Christo fidelium mores actusq; confirmantur: ac tales fieri minores quiq; contendunt, quales fuisse eos quos cum domino regnare agnoscunt. Notandum sane quod pecunia memorata, nõ iuxta æstimationem uulgi, sed iuxta mensuram templi erat danda. Mensura nanq; templi dispositio est diuinæ legis, quam in ecclesia sua dominus seruari præcipit, & cuius tantũ obseruantiæ æterna in futuro præmia promittit. Cęterum si iuxta placitum humanæ uoluntatis deo seruire nititur iste, qui mensuram iuxta pecuniam suæ deuotionis non obtulit, reprobata & abiecta oblatione plaga ultimæ animaduersionis ferietur.


Ocutusq́ est dominus ad Moysen, dicens: Facies & labium æneū cū basi sua ad lauandū, ponesq́ illud inter tabernaculū testimonij & altare. Et missa aqua lauabūt in ea Aaron et filij eius manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri ad altare.

Potest quidem hoc labio siue labro, ut in sequētibus appellatur, principaliter aqua baptismatis intelligi: cuius lauacro necesse est purgentur omnes qui ecclesiæ ianuas ingrediantur. Verū quia inter tabernaculum testimonij & altare holocausti positū est: quia bis quotidie ijdem ipsi sacerdotes, hoc est mane et uespere, cū ingrederenť ad altare thymiama dño oblaturi, in eo lauari præcepti sunt: aqua aūt baptismi non nisi semel lauari ualemus: consequentius labrū hoc oblationē nobis cōpunctionis & lachrymarū cōmendat: qua semper opus habemus, maxime aūt cū mysterijs cœlestib. ministraturi appropiemus. Quia eñi altare holocausti, in quo carnes uictimarum domino incendebanť, extinctionē designat carnaliū concupiscentiarū per ignē spiritus sancti: altare uero thymiamatis puritatē significat eorū qui sopitis per omnia carnis illecebris, ac certamine uitiorū pacato, pro sola expectatiōe ac desiderio cœlestis introit⁹ lachrymas fundūt amoris: recte prope altare holocausti labrū ponitur, in quo abluti sacerdotes ingredianť tabernaculū, & thymiama dño incendāt. Duobus nãq; modis lachrymarū & cōpunctionum status distinguiť: qa primo necesse est quisq; ad dominū conuersus, pro his quæ cōmisit peccatis ueniā fusis lachrymis preceť. Quod si comitātibus dignis pœnitētiæ fructibus lōgo tēpore perfecerit, restat ut securior de accepta peccatorū uenia effectus, iam desiderijs inhiātibus oportet uenire tempus quo mereať inter beatissimos angelorū choros faciem uidere sui creatoris. Quod q ueraciter agit, nequaquã absq; lachrymis uel huius uitæ longitudinē, uel illius tolerat dilationē, dicens de ista: Heu me, quod incolatus meus prolongatus est: habitaui cū habitantibus Cedar: id est, cū his qui in tenebris errorū ac scelerū uersanť: quod uocabulū Cedar sonat: ipse iam perpetuæ lucis gaudia suspirās multū laboriosam duxi uitā: qui quantum cœlestē patriam sitio, tantū uiciniā prauorū, inter quos incola cōuersor, horreo. Dicens itē de illa: Sitiuit anima mea ad deū uiuū, quādo ueniã & apparebo ante faciē dei. Quam profectò sitim quia sine lachrymis ferre nequibat, sequētia uerba declarant: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Ac si aperte diceret: quo diutius à uidenda facie dei, ad quē ardēter sitio, differor, eo dulcius pane lachrymarum, quas in eius memoriam fundo, reficior. Igitur altare holocausti lachrymas insinuat pœnitentiū de peccatis quæ gesserunt. Altare incensi fletus exprimit gaudentium de bonis operibus, quæ domino iuuante perfecerunt: ac desideranuū præmia, quæ se accepturos domino remunerante confidūt. Qui nimirū fletus tantū præcellit priorē, quantū ærametō aurū, quantū sancta sanctorū ubi erat arca domini, priori tabernaculo, in q candelabrū & mensa domini stabat, constat fuisse prælata. Post altare uero holocausti labrū erat positū in quo lauarenť qui ad altare incensi intrabāt: quia nemo repente fit summus, sed proficiētibus meritis quisq; primo debet bella uitiorū deuincere, deinde à conditore suo cū compunctiōe lachrymarū supplex impetrare, ut pro ingressu regni dulces fundere fletus possit, qui pro timore pœnarum pridem fundebat amaros. Quid aūt basis in qua idē labrū erat impositū, aptius quàm ipsum desiderium regni & uitæ cœlestis accipiať? cuius nimirum causa tanta fit, ut perfecti ac summi uiri quotidiano se lachrymarum fonte diluant: & quod necdum perfecte uidendo ualeāt gaudium

Psal. 119
Psal. 41

gaudium internæ quietis, saltem suspirando degustēt. Nam quia hoc lauacro quod inter tabernaculum & altare positum est, perfectorum lachrymę figurentur, testantur ipsa uerba quibus dicitur: Et missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas ac pedes. Neque enim quisquā de plebe ibi lauari, sed ipse pontifex iussus est & filij eius, uidelicet sacerdotes gradus inferioris: quod magnorum uirorum sicut perfectior uita, sic & compunctio solet esse sublimior. Non autem hoc ita dicimus, quasi soli altaris ministri huiusmodi compunctionis uel possint habere, uel debeant uirtutem: sed memores sermonis beati Petri Apostoli, quo cunctis fidelibus loquens, de angulari lapide, qui est Chris-
1.Pet.2 tus, ait: Et ipsi tanquam lapides uiui, superædificamini domus spiritales, sacerdotium sanctū, offerentes spiritales hostias. Et quod Ioannes in Apocalypsi:
Apoc.20 Beatus, inquit, & sanctus qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem, sed erūt sacerdotes dei & Christi, admonemus omnes fideles mystico sacerdotū nomine censeri, utpote mēbra Christi uidelicet sacerdotis æterni. Quibus etiam beatus apostolus Paulus, quid uictimarum
Rom.12 offerre debeant, ostendit dicens: Obsecro uos fratres per misericordiā dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiā uiuentem, sanctā, deo placentē. Nō ergo solū ministris sacri altaris, sed & omībus perfectis in quocunq; gradu positis hoc lauacrum posuit Moyses: quia lex dei generaliter cunctis fidelibus gratiam saluiferæ cōpunctionis prædicauit. Quod si in persona Aaron ipsum magnū pontificem dominum saluatorem accipere uolumus, cōstat etiam eum huius aqua labri priusquam ad altare oblaturus intraret, esse lotum: quia priusquam thymiama sui sacrosancti corporis propter salutem nostram in altari crucis incende

Vt offerant in eo thymiama domino, ne forte moriantur.

Mors etenī timēda est animę spiritalis et ęterna, si quis ad ministeriū altaris electus thymiama orationum deo reddere negligit. Mors timenda est, si quis ad sacrosancta mysteria absq; speciali ablutione cōpunctionis intrare, & sancta domini cōmunibus manibus tractare præsumit. Lauēt ergo manus suas ac pedes in aqua labri ænei, & sic ad altare accedāt. Abluant lachrymis actus & incessus, ac deinde manus ad cōtingenda Christi mysteria proferant, pedumq; gressus in atria domini ponant. Quod ęque pręceptum reor his q eorundē sacramentorū perceptione mundādi sunt, ut cautiore cura prius actus suos cogitatusq; discutiant, euentilent, purgent: ac sic ad participanda fidei sacramenta procedant: ne audire mereanť illud Apostoli: Quicū- 1.Cor.11
que eī manducat & bibit indigne, iudicium sibi māducat & bibit, nō diiudicās corpus domini: id est, nequaquā eduliū uiui panis à cōmuniū escarū uilitate cauta & solicita est mente secernēs. Hęc de labro et introitu ad altare possunt etiam hoc modo multū utiliter accipi: quāuis principaliter illud altare interna orationum spiritaliū uota significet. Diligentius uero intuendum est quod in cōclusione subiungitur:

Legitimū sempiternū erit ipsi & semini eius per successiones.

Etsi enim labrum siue altare quod fecit Moses ablatū, si sacerdotiū quod constituit nouo ecclesiæ sacerdotio mutatū est, nihilominus sempiternū manet legitimum lauacri & incensi spiritalis in uita fidelium: quod per thymiama illius altaris, aquamq; illius labri typice signatum est: sicut & plura alia quæ lex fieri iussit, siue perpetuò agenda, uel celebranda prædixit, ad literam quidem obseruari cessarunt: sed iuxta typi-

ſed adimplere: quia iota unum aut unus apex nō præteribit à lege, donec omnia fiant. Nam & noſtra humilitas ad illud ſemen pertinet, de quo dictū eſt: Quia legitimum ſempiternum erit ipſi & ſemini eius per ſucceſſiones: nō quidem de Aaron ſtirpe naſcendo, ſed credendo in eum in quem Aaron cum ſanctis eius qui credidit: de quo promiſſum eſt Abrahæ: Quia in ſemine tuo benedi- Gen.15
centur omnes familiæ terræ. Quarum mentionē familiarū faciēs Eſaias ait: Omnes qui uiderint eos, cognoſcent eos; Eſa.61
quia iſti ſunt ſemen cui benedixit dn̄s.

BEDAE PRESBYTERI DE TABERNACVLO ET VASIS EIVS, ET VESTIB. SACERD. LIBRI TERTII ET VLTIMI FINIS.

ERRATA, quæ alicuius momenti uidebantur, hoc pacto ſunt corrigenda.

Charta 1. columna 2. uerſu 32. ſi nunc David. uer. 37. conſideras quanta. uer. 39. cernis. Chart. 14. col 3. uer. 47. Staterem. chart. 26. col. 1. uer. 12. contempta ſup. chart. 32. col. 4. uer. 36. animos erec. ch. 35. col. 1. uer. 23. ipſum bol. ch. 37. col. 4. uer. 35. diſceptatione altrinſ. ch. 43. col. 4. uer. 18. conceßit, ut. ch. 53. col. 3. uer. 36. ad carpenda. ch. 63. col. 1. uer. 1. præſentis. uer. 27. exerciti. ch. 66. col. 4. uer. 24. Achimelech. ch. 69. col. 2. uer. 38. Achitob. ch. 70. col. 3. uer. 6. ſeruaberis. ch. 73. col. 4. uer. Maon id eſt hab. ch. 77. col. 3. uer. 17. Ceſſante ergo. ch. 84. col. 4. uer. 24. non longe. ch. 78. col. 4. uer. 5. blaſphemis. ch. 88. col. 3. uer. penultimo, quadringenti. ch. 95. col. 3. uer. 20. uerbi. uer. 21. prædicator. ch. 97. col. 1. uer. 12. expunge, ſic expo. ch. 98. col. 3. uer. 31. Samariæ. ch. 100. col. 1. uer. 9. & ipſam. ch. 103. col. 3. uer. 29. Principes nanq; patrum. col. 4. uer. 12. accipiendum. uer. 20. educandam. chart. 123. col. 2. uer. 25. hac fidelibus.

BASILEAE, PER ANDR. [redacted], ANNO
M. D. XXXIII.
CALENDIS MARTIIS.






PALMA BEB.